EX LIBRIS,

MATTHEW VAN SICLEN.

HISTORIE
VAN DE
OORLOGEN
EN
GESCHIEDENISSEN

der Nederlanderen, en derzelver Naburen:

Beginnende met den Jare 1315, en eindigende met den Jare 1611:

DOOR

EMANUËL VAN METEREN,

van Antwerpen:

Voorzien met Afbeeldingen der voortreflykste Perzonagiën van dien tyd.

Verbeterde Druk.

VYFDE DEEL.

Te GORINCHEM,

By de Wed: van NICOLAAS GOETZEE, Ordinaris Stads-Drukkeres, MDCCLII.

AAN DEN

WEL EDELEN GE-
STRENGEN HEER,

DEN HEERE

Mr. JERONIMUS KARSSEBOOM,

In den OUD-RAAD en VEER-
TIG der Stad *Dordrecht*:

en wegens dezelve Stad

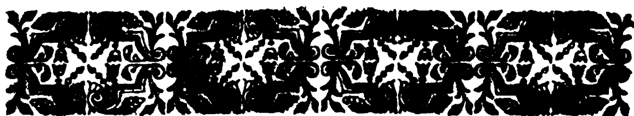
GECOMMITTEERDE RAAD

VAN
HUN EDELE GROOT MOGENDE,
DE HEEREN
STATEN VAN HOLLAND
EN WEST-VRIESLAND,
enz. enz. enz.
wordt dit
VYFDE DEEL
van
EMANUËL VAN METEREN'S
Nederlandsche Gebeurtenissen,
met diepe nederigheid,
tot teeken van ware Hoog-achting,
OPGEDRAGEN
DOOR

Zyn WEL ED: GESTRs. gehoorzaamste en onderdanigste Dienares,

ADRIANA DE VROOM,
Wed: van NICOLAAS GOETZEE.

NE-

NEDERLANDSCHE
HISTORIE.

KORTE INHOUD
VAN HET
VEERTIENDE BOEK.

IN dit veertiende Boek werd verhaald
„ *de twist en agterdogt, die 'er tus-*
„ *schen den Grave van Leyçester,*
„ *Hohenlo, en het inlandsch Krygs-*
„ *volk gesproten is, vermits het Krygs-*
„ *volk van Hohenlo beschutting verzogt. Te*
„ *Utrecht viel ook twedragt. De Prins van Parma*
„ *krygd wonde. Stanley leverd Deventer aan*
„ *Parma, dus ook Jork de Zutphensche Schans:*
„ *des de Landen aan Prins Maurits het opperste*
„ *bevel geven, en schryven eenen Brief van beklag*
„ *aan Leycester, die kwalyk genomen werd: waar-*
„ *om de Vryheer van Bukhorst in Holland gezon-*
„ *den werd, dien zy klagten over Leycester mede*
„ *geven. Grote duurte, pest en Wolven zyn in de*
„ *Landen, die onder het gebied van den Koning*
„ *van Spanje zyn: in tegendeel is 'er neering en*
„ *weelde in de vereenigde Landen, die wel met*

„ *agthonderd Schepen Oostwaards op neering uitva-*
„ *ren. Francois Draak doet twe togten uit Engeland*
„ *tegen Spanje, en Thomas Candis eene romdom den*
„ *Waereld-kloot. Haultepenne werd van den Grave*
„ *van Hohenlo geslagen, en Gelre van Baddon den*
„ *Schot aan Parma geleverd. Sluis, van Parma*
„ *belegerd en sterk beschoten, geefd zig over. Ley-*
„ *cesters beklag en Brieven aan Junius over zyn*
„ *gezag, 't welk de Staten oorzaak geefd hem bun-*
„ *ne Souveraine magt, na 't verlaten van den*
„ *Koning van Spanje, en hoe zy de zyne verston-*
„ *den, te vertoonen, en zoeken Hohenlo met hem*
„ *te vereenigen. Leycester laat eene verklaring*
„ *in Druk uitgaan, daar in hy zig over de Staten*
„ *beklaagd: daar op de Staten antwoorden, too-*
„ *nende hunne hooge magt, met de maniere van*
„ *Regeering der Ridderschap en Steden, die de Sta-*
„ *ten en Landen vertoonen. Leycester steld, we-*
„ *gens de Koningin, vrede-handeling met Spanje*
„ *voor, welke de Staten weigeren: daar by werd*
„ *verhaald de tusschen handeling van vrede des*
„ *Konings van Denemarken, door Rantzou, welke*
„ *de Staten ook ontzeggen; des hy, daar over ver-*
„ *gramd, de Hollandsche Schepen, die door de*
„ *Sonte naar Oostland varen, dertigduizend gul-*
„ *dens doet afnemen. De vrees voor verdere on-*
„ *eenigheid doet de Kerken, ook die van Utrecht,*
„ *aan de Staten- schryven, die beide beantwoord*
„ *werden. De t' zamenzweering te Leiden, om*
„ *de Stad Engelsch te maken, werd gestrafd. De*
„ *Nederlandsche zaken in Engeland wel en ver-*
„ *scheiden overlegd zynde, doet de Engelsche Ko-*
„ *ningin Leycester t' huis ontbieden, en zyn Gou-*
„ *vernement afstaan. Meppel werd genomen. De*
„ *Heer van Dhonou trekt, voor den Koning van*
„ *Navarre, met een Leger in Vrankryk, maar*
„ *werd, door kwaad beleid, daar weder uit gesla-*
„ *gen: des niet tegenstaande overwind en verslaat*

de

„ *de Koning van Navarre den Hertog van Jojeuse. De Koning werd van de Guizianen en Bondgenooten uit Parys gedreven. Maerten Schenk neemd de Stad Bonne in, welke, wegens Parma, weder belegerd en overgegeven werd. De Koningin van Engeland steld anderwerf vrede-handeling voor, en de Staten bewyzen anderwerf hun tegengesteld besluit. Het Guarnizoen van Medenblik muitineerd, en werd gedwongen; ook 't Guarnizoen van Geertruidenberg, en andere, die met geld gestild werden. Russel, Gouverneur van Vlissingen, werd oneens met de Staten, en styfd de Guarnizoenen van Kampveere en Armuiden, tegen de Staten: dog ten laatsten werden de Kapiteinen, uit vreeze voor de komst van 't Spaansch Leger, afgedankt, die te vergeefs vergelding zoeken by de Koningin, welke, na ryp overleg, alom de Landen zoekt te bevredigen, en de Engelsche en Spaansche Afgezanten handelen te Borborg te vergeefs over den vrede, verstoord door het Spaansche Leger. Maximiliaan van Oostenryk werd in Polen geslagen. De Koning van Denemarken sterfd.*

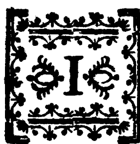
Dit alles is geschied binnen een Jaar, onder het Gouvernement van den Hertog van Parma, en den Grave van Leyçester, in de Jaaren 1587, en 1588.

NEDERLANDSCHE

HISTORIE.

VEERTIENDE BOEK.

N 't voorgaande Boek hebben wy verhaald, wat in de vereenigde Landen, onder de regeering van den Grave van Leyçester, uitgeregt is, nu zullen wy verhalen, wat ongenoegen de Landen gehad hebben, en hoe daar uit grote twedragt gevolgd is.

Hohenlo beweegd het Nederlandsch Krygsvolk Eed te doen aan Leyçester.

In 't eerste, alzo Leyçester aangenomen werd voor Gouverneur Generaal, is den Grave van Hohenlo verzogt, om dat hy by het Krygsvolk meest vermogt, en zy meest onder zyn gebied ftonden, dat hy die wilde bewegen, om aan Leyçester nieuwen Eed te doen, die gemeenlyk zulks weigeren, ten zy zy afreekening, betaling, of andere beleefdheden bekomen. Hy heeft 't zelve nogtans te weeg gebragt, op belofte, dat hy hun in alle voorvallende zwarigheden zou voorftaan en handhaven, op den voet, als ten tyde van den Prince van Orange, loffelyker gedagtenis, en niet erger.

't Krygsvolk der vereenigde Landen verzoeken door Hohenlo gehouden te werden in hun oud gebruik.

Als nu Leyçester het Regiment Krygsvolk van wyle den Kollonel Haultain, Gouverneur van Walcheren, had gegeven aan den Heere Philips Sidney, Gouverneur van Vlisfingen, hebben meest alle de Kollonellen over het Krygsvolk, die toen waren, Graaf Philips van Nasfau, Graaf George Everhard van Solms, de Graaf van Overftein, met meer andere

dere Heeren en Edelen, alle Oversten van het Paerde en Voetvolk, tot tweëntwintig, wegens het Krygsvolk zig zeer gebelgd, vreezende, dat elke Natië, naar de gewoonte, onder zyn Regiment niet zou voortgezet werden, naar ieders rang en verdiensten, als een Sergiant tot Vaandeldrager, een Luitenant tot Kapitein, een Kapitein tot Overste Luitenant, en dezelve tot Kollonel, wagende hun leven, op dat zy dus allengjes mogten opgetrokken werden: waarom zy den Grave van Hohenlo een Request hebben aangeboden, om voor hun in te treden by den Grave van Leyçester, ten einde zy, naar zyne beloften, mogten behandeld werden, op den ouden voet, als ten tyde van wyle den Prince van Orange, en dat de eene Natie onder de andere niet vermengd zou werden, of dat hy hunne afreekening en betaling vorderen zou, op dat zy geen verwyt van Ruiters en Knegten behoefden te hooren, beklagende, dat reeds een Nederlandsch Regiment, en andere ledige ampten aan eenige Uitlandsche gegeven waren, 't welk zy zeiden tot hun nadeel te strekken, als of men hun zo wel niet betrouwde als te vooren.

Jalouzien tusschen Leyçester en het Nederlandsch Krygsvolk.

Dit Request door Hohenlo ontfangen zynde, heeft die het terstond Leyçester voorgedragen, die het zelve zeer kwalyk nam, agtende dat het meer van Hohenlo en de andere Oversten zelve kwam, dan anderzins; welk agterdenken grote vervreemding onder de Krygs-Oversten heeft veroorzaakt, te meer, als zy Guarnizoenen zagen veranderen, verleggen en uitrekken, zonder raad en weten van de Gouverneurs der Provintiën en Krygs-Oversten, met wier weten en middel zulks gewoon was te geschieden, eer aan Leyçester die voorgaande uitgestrekte magt gegeven werd; ook dat Leyçester zyne Engelsche goetgunders alom in de beste, eerlykste en voordeeligste Guarnizoenen lag, en scheen, na het verlies van de stad Grave, het Nederlandsch Krygsvolk te veragten, als of men op hunnen dienst en vroomheid,

Leycester veragt het Nederlandsch Krygsvolk.

geen staat maken mogt, gelyk toen door Brieven, door eenige Oversten aan Leycester geschreven en gedrukt, inhoudende, dat men zig alleen op de Engelsche vroomheid moest betrouwen, verbreid werd, welke Brief in de Engelsche grote Chronyk te Londen gedrukt werd: Leycester had ook aan Hohenlo gezegd, dat hy vreesde, dat alle plaatzen, daar in Nederlandsch Krygsvolk lag, ligt zouden overgegeven werden.

Twist tusschen Hohenlo en Sir Edward Norrits.

Daar na is 'er eens over Tafel twist tusschen Hohenlo en Sir Edward Norrits, des Oversten Jan Norrits Broeder, gevallen, waar over Edward Norrits aan Hohenlo zeekere Beroep-brieven zond, om met hem lyf om lyf te kampen, terwyl hy nog krank lag aan zyne kwetzuur, die hy voor de Schans van Zutphen gekregen had: 't welk Hohenlo zeer kwalyk nam, als van zynen minderen, zeggende, dat een zo gemeene Kapitein, op verbeurte van zyn lyf, dergelyke Beroep-brieven niet mogt zenden, dan met voorweten en bewilliging der Hooge Overheid: en om dat Leycester zulks toeliet, belgde hy zig daar over zeer, gestyfd door dien de Staten zelfs daar tegen waren. Dergelyke dingen meer zyn te lezen in eene verantwoordiging des voorsz. Graven van Hohenlo, die te Leiden gedrukt is.

Leycester gebruikt agterraden van verdagte lieden, als Reingault, enz opregten de eenen Raad van Finantien.

Boven dien beklaagden zig de Staten van de Landen over Leycester, dat hy eenige agterraden, als Jaques Reingault, die eertyds van de Finantie-Kamer van Brussel geweest, en zeer verdagt was, ook zeekeren Steven Perret, met zommige andere, en veele onervare Engelsche, meer geloof gaf dan den Landraad, door welken agterraad veele goede besluiten van de Landraden omgestooten werden.

Leycester gedraagd zig, als of de Koningin van Engeland de Souverainiteit had aangenomen.

Overwegende daar by ook, dat Leycester en alle de zyne zig in alles openbaar gedroegen, min of meer, als of de Koningin van Engeland de Souverainiteit der Landen aangenomen had, en hy haar Stadhouder was, en dat de magt der Staten Generaal niet verder by hem en de zyne erkend werd te

strek-

ftrekken, dan om noodigen voorraad van geld en dergelyke zaken te bezorgen: het welk aan zyne manier van procederen, en overgegeve Schriften genoeg bleek: waar toe meest alle de Engelfche en veele Nederlanders ook ftemden, hopende dat de Koningin daar door zou bewogen werden de Souverainiteit aan te nemen, of zulke volkome magt in den perzoon van den Grave van Leyçester te bevestigen, als zy noodig agten zou, om de verfchillende humeuren dezer Landen te bejegenen.

De Staten Generaal de zaken veel verder inziende, en nog weinig ervarenheid van Leycesters hoedanigheden hebbende, wilden de Souverainiteit of hunne behoorlyke vryheid dus niet overgeven, ten ware de Koningin die Souverainiteit volkomen aannam, en den toom van de Opper-regeeringen zelve in handen hield, waar over zy by de Gemeente alom in grote opfpraak gekomen en gefcholden zyn voor Lorrendrajers, en die niet wettig gezonden waren, het welk zy met geduld moesten verdragen, ten aanzien van de eere, die zy de Majefteit van Engeland, en de Excellentie van Leycester toedroegen: waarom zy ook dikwils hunne redenen en onfchuld by de Gemeente moesten verborgen houden, en niet zeggen, waar hun de fchoen wrong, daar uit mede allerhande verwarringen begonnen te groejen. Opfpraak tegen de Staten.

Te Utrecht is ook grote twist in 't Gouvernement des Stigts en Lands gevallen, eensdeels vermengd met den Godtsdienst: want alzo die Provintie beftaat in drie Staten, als de Geestlyke, Ridderfchap en Steden, hebben de twe laatfte Staten de Geestlyke willen uitfluiten, zo dat zy daar over een groot deel van de beste Burgers en Magiftraten uit de Stad gezet en gebannen hebben, waar onder waren Meester Floris Thin, een Man, die de Landen groten dienst gedaan had, Niclaas van Zulen, Heer van Drakenburg, Schout, Floris Heremale, Johan Robbertsz. van Drunen, Albert Fook, met meer andere, Twedragt te Utrecht, geftyfd door Leycester, bannen hunne mede-Burgers.

re, wel zestig, alle aanzienlyke Ingezetenen, en hebben eenen Brabander, Gerard Prouning, Deventer gezegd, en ander vreemde, in 't Gouvernement gesteld, 't welk Leycester genoeg bevestigde, hun onder de hand hoop gevende, dat de Koningin de opperste Heerschappye van de Landen zou aanvaerden, en hen beschermen: waar door zy zig genoeg van den Lande van Holland afzonderden, tegen de Unie, in veele deelen aanhangende den Grave van Leycester, aan welken zy, den 6den van Herfstmaand, des Jaars 1587, schreven, zig verontschuldigende van de onwaerdigheid, die men hem aandeed, en dat zy gansch verwierpen en tegenspraken alles, dat de Afgevaerdigde van de Generale Staten, nopens zyne magt, gedaan hadden, zo met hunne brieven van den 4den van Sprokkelmaand, daar van wy verhalen zullen, als anderzins, ook alle kwade rapporten van vrede-handeling, al hun vermogen, tot herstelling van zyne magt, aanbiedende: ook verwilligden zy hem alle hunne schattingen in klaare goede penningen, zo dat daar over niemand, dan alleen zyne Excellentie met zynen Raad, zou schikken: des Leycester hen zeer voorstond en veel toegaf, voorgevende, door zulke nieuwe goedwilligheid, zyne Koningin te overreden de Souverainiteit aan te nemen, en dat zonder eenige harde of zware voorwaarden, vindende de Landen ryk en magtig genoeg om den Oorlog uit te voeren, zo hy zyne geeischte volstrekte magt mogt bekomen zonder bepaling, het welk den Staten, dat merkende, agterdenken gaf, dat het ten laatsten mogt uitvallen, als met den Hertog van Anjou en Braband.

Ontkennenden handel van de Generale Staten, vorderende Leycesters magt.

Vrees der Staten voor Leycester.

Om deze geschillen en misverstanden te weeren, waren omtrend dezen tyd te Londen in Engeland de Gezanten van de Staten, gelyk wy hier vooren gezegd hebben, met welke slap gehandeld werd, door den dood van de Koningin van Schotland, daar over zy de Koningin eenen langen tyd tegen haaren Raad of Raadsheeren zo gestoord vonden, dat 'er niets

Gezanten der Staten in Engeland.

niets kon besloten werden. Op hunne eerste aankomst was belasd, dat de Heer Baron van Bukhorst, een geleerd en verstandig Raadsheer, in Holland zou gezonden werden, om alle misverstanden en jalouzien neder te leggen, en te zoeken een ieder genoegen te geven; maar alzo daar over het voorsz. misverstand tusschen de Koningin en haaren Raad, ten aanzien van de straf-oeffening over de Koningin van Schotland, voorviel, was zyne reis uitgesteld tot den 23sten van Lentemaand, wanneer hy met der Landen Afgevaerdigde vertrok.

Ondertusschen zyn 'er verscheide ongelukken in Nederland voorgevallen, die de voorsz. geschillen en jalouzien zeer vermeerderd hebben, welke wy hier na verhalen zullen.

De Hertog van Parma heeft zig dezen Winter zeer gesterkt van volk en geld: hy heeft de Staten van Artois, Henegouwen en andere vergaderd, geld en schattingen geëischd en bekomen, mitsgaders ook versche Spanjaarden en Italianen, waar mede hy, in Louwmaand, naar een Kasteel of Huis, Woude genoemd, toebehoorende den Markgrave van Bergen, eene myl van Bergen op den Zoom in Braband gelegen, eene sterke plaats, trok, 't welk hem een Fransch Kapitein, Marchant genoemd, een Provenzaal, die eertyds in de Stad Grave gelegen had, overleverde den 17den van Louwmaand, mits daar voor genietende tienduizend guldens, en het Krygsvolk drie Maanden Soldye. De voorn. Kapitein Marchant had geschil met den Kapitein Fremyn, dien hy in den Hage zeer beschuldigd had, en terwyl Fremyn, om zig te ontschuldigen, naar den Hage getrokken was, verkogt hy deze plaats: en hoewel 'er agterdenken over hem was, konden de Staten daar in geen orde stellen, vermits de Acte van intoming des Graven van Leyçester, daar van wy te vooren verhaald hebben, en waar mede hy het gebied over de Gouverneurs der steden en plaatzen aan zig behield.

Parma krygd geld en volk.

Het Slot van Woude aan Parma verkogt, den 17 January, 1587.

Sir Willem Stanley's hoedanigheden, wezen en verradery.

Te Deventer, zo wy gezegd hebben, was door Leyçester als Gouverneur gelaten Sir Willem Stanley, met twaalfhonderd Engelsche en Iersche, te Voet, en omtrend twe honderd te Paerd, en dat tegen den wil en vertoog der Staten, vermits hy eertyds de Spanjaarden gediend had; maar Leyçester had zo grote gedagte van hem, dat hy den Landen voorsloeg hem Generaal over al het Krygsvolk te maken. Hy was van goed Adelyk geslagt in Engeland, daar Wyf en Kinderen hebbende, en zyn Vader nog levende, dien hy Wyf en Kinderen liet onderhouden: men zeide, dat hy mede gezwooren had tegen de Koningin van Engeland, om de Schotsche Koningin aan de Kroon te brengen; en de t'zamenzweering ontdekt zynde, vreesde hy, dat hy ergens betigd mogt zyn, 't geen de andére t'zamenzweerders nogtans niet deden, vermits hy hun stuk dus niet wel doenlyk gevonden had; maar het schynd, dat deze vrees hem naar andere zaken heeft doen tragten: want als hy nu Gouverneur van Deventer was, heeft hy met Roeland Jork, Overste in de Schans van Zutphen, gehandeld, en dus verder met Taxis, den Gouverneur van Zutphen, om hem de Stad over te leveren, mits dat zy hem daar voor eene goede belooning zouden doen hebben, en om dat te weeg te brengen, wel wetende dat Deventer eene grote Stad was, en dat al het Guarnizoen tot zulk verraad niet zou willen verstaan, heeft Stanley met de Burgers om betaling begonnen te krakeelen, hoewel hy niet veel ten agteren was, vermits hy kort te vooren eene maand gagie ontfangen had.

De Burgermeesters van Deventer, merkende Stanley's opzet, verwittigen de Staten, die te vergeefs middelen zogten.

De Burgermeesters, zyne onderhandeling met Taxis gewaar geworden zynde, en andere agterdogt hebbende, maakten zulks den Raad van Staten bekend, en verzogten, dat hy van daar mogt gelegd werden; maar de Raad of ook de Gouverneurs Provinciaal, door Leyçesters Acte van intoming, te vooren verhaald, konden hem niet dwingen of doen gehoorzamen, zonder uitdruklyk bevel van Leycester, dat uit Engeland

land te halen was, waar toe Stanley wist, dat weer en wind dienen moest. Leyçester werd daar van, door Meester Welks, verwittigd, den 14[den] van Wintermaand, maar het werd in Engeland niet geloofd.

De Staten geenen anderen raad wetende, verzogten den Generaal Norris naar Deventer te trekken, en zig behendig, met hulp van de Burgers, meester van de Stad te maken, verzeekerd zynde van een goed deel der Soldaten, die, van hem gewaarschuwd, hem zouden mogen byvallen, belastende de Burgermeesters zo lang stil te zyn; maar als Norris nu op weg was, en Stanley dat vernam, is hy 's avonds, den 28[sten] van Louwmaand, uit de Stad gereden, zyn volk en Kapiteinen waarschuwende, dat de Burgerye hen dagt te overvallen, om dat zy hunne betaling eischten: waarom hy hen wilde verzekeren, met wat meer Guarnizoen in de Stad te brengen, en de Burgerye zelve te dwingen hunne betaling te verschaffen: daarom bestelde hy dubbele wagt aan de Poort, van zulke, als hem toegedaan waren. Als hy dus tegen den avond uitgereden was, is hy 's morgens ten vyf uren voor den dag weder gekeerd, met zig brengende Taxis, den Gouverneur van Zutphen, met zeshonderd Mannen te Voet, en driehonderd te Paerd, die terstond nog in 't donker binnen kwamen, de Stad innamen, en die bezetten.

Stanley levert Deventer aan Taxis voor den Koning, den 29 January.

Stanley deed terstond 't zelve kondig maken, zo aan de Magistraat, als Burgerye, en ook aan zyn Krygsvolk, zeggende, dat hy voor geen Verrader kon gescholden werden, vermits hy regtvaerdig den Koning van Spanje zyne Stad en goed overleverde, daar toe hy over lang in zyn Geweeten bewoogen was geweest, met dergelyke redenen meer: daarom, zo wie van zyn Krygsvolk daar in dienst wilden blyven, zouden van eenen milden Koning goed onderhoud hebben, de andere mogten vertrekken: waar over de meeste, die Iersche waren, in dienst bleven, daar toe met eenige Maanden Soldye

Stanley verkondigd en ontschuldigd zyn verraad.

be-

beschonken zynde. De Burgers werden het geweer afgenomen, en toegelaten te vertrekken met Taxis paspoord, onder welke twe Predikanten waren. De Burgerye werd niet geplunderd, om andere Steden aan te lokken, maar alleen eenige Huizen, als des Predikants, en sommige andere.

Stanley trekt naar Spanje. Stanley zond drie van zyne Vaandelen naar Zutphen, Steenwyk en Oldenzeel, en bleef met de rest nog als Gouverneur binnen Deventer, daar na vertrok hy naar Spanje.

Roeland Jorks staat, leven, en verraderye. Roeland Jork, Gouverneur in de Schans van Zutphen, was ook van Leyçester daar gesteld, met agthonderd Mannen te Voet, en honderd te Paerd, tegen dank van de Staten, die hem als eenen dubbelen Verrader agtten. Hy was te Londen geboren van eerlyke vrienden, en had de Staten lang gediend, hoewel nooit veel betrouwd: hy was te Gent Luitenant Kollonel van Jan van Imbyze, Voorschepen, geweest, met welken hy aangespannen had, om Dermonde en Gent aan Parma over te leveren: waar over Imbyze onthalsd, en hy naar Brussel gevangen gevoerd werd, daar hy ten laatsten, door het overgeven van Brussel, verlosd, en zederd door Parma te Water in de Rivier de Schelde, aan de Brug voor Antwerpen, gebruikt werd. Daar na is hy, door Vrienden, die hy maakte, vereenigd, en met grote agting naar Engeland gekeerd, van daar hy met Leycester in Holland is gekomen, en werd door Sir Philips Sidney zo verheven, en by zynen Oom Leycester in zo groot kredyt gesteld, dat hem, tegen alle vertoog der Staten, de bewaring van de voornaamste hoognoodige Schans van Zutphen betrouwd is.

De Schans van Zutphen door Jork aan Parma gelevert, den 29 January. Ten zelven dage heeft hy zyn volk het overleveren van Deventer aangezegd, en wys gemaakt, dat het voor hun verlore arbeid was daar te blyven, radende, dat het beter was belooning van den Koning te nemen: waar over zyn Krygsvolk de Vaandelen van de stengen hebben gerukt en gescheurd,

en twe Nederlandsche Vaandels ontliepen het, ook andere, elk naar zyne gezindheid; maar Jork zelve toog binnen Zutphen, daar hy van den Koning beloond is, en met Stanley eenen tyd lang genoeg veragt geleefd heeft, en is daar na elendig gestorven, en dus verkreeg en bezette Taxis die Schans.

Het verlies van deze Stad Deventer en de Schans van Zutphen heeft de vereenigde Landen in grote vrees, droefheid en bekommering gebragt, vreezende, dat alle de Engelsche, die in de andere Steden en sterkten lagen, 't zelve mogten doen, gelyk de Franschen, ten tyde van den Hertog van Anjou en Braband, op eenen dag bestaan hadden te doen: daarom hebben zy terstond eene t'zamenkomst, den 6[den] van Sprokkelmaand, in 's Hage bescheiden, en een goed besluit genomen van den moed niet verloren te geven; maar, om alles te helpen, hebben zy, met een manlyk gemoed, uit kragt van de Souverainiteit, die hun toekwam, den Prince Mauritz van Nassau, Marquies van ter Veere, Vlissingen, enz. provisioneel gemaakt, gesteld en verklaard, boven zyn Admiraalschap Generaal, en Gouverneurschap van Holland, Zeeland en Vriesland, tot Gouverneur Generaal, by het afzyn van Leycester, en, om zyne jongheid, den Grave van Hohenlo tot zynen Luitenant, met last en onderregt, van voor te staan de voortreflykheden, Regten, Privilegien, en welstand der Landen, Steden en Inwooners, ook de oeffening des Gereformeerden Godtsdiensts, en te tragten de Provintie van Utrecht te veroveren, en weder onder zyn Gouvernement aan Holland, enz. te brengen, verder het Regt te besturen op raad van Presidenten en Raden, en mede alom de Wetten, Magistraten, Burgermeesters, Schepenen, enz. naar oude gewoonte te mogen verzetten, en alles te doen, wat de Gouverneur Generaal mag doen, alles by provisie, vermits den tegenwoordigen nood: boven al zal hy tegenwoordig met de Afgevaerdigde Raden zorg dragen voor de noodige

De Generale Staten magtigen, met een manlyk besluit, den Prince Mauritz tot het Gouvernement Generaal.

Hohenlo Luitenant Generaal gesteld.

dige Garnizoenen, verzeekerdheid der Provintiën, Steden, sterkten, Zeehavenen en stroomen: bevelende alle Overste Kollonellen en Kapiteinen, voor al die onder de betaling der Landen stonden, hem Eed van getrouwheid en dienst te doen: tot dien einde zonden zy alom Gemagtigden uit, niet tot vermindering van de eer of magt van Leycester, zo zy zeiden, maar tot herstelling van de Provintiale Gouverneurs, die, tegen het oud gebruik en Regten van de Landen, schenen verminderd en verkleind te zyn: daar mede verzekerden zy terstond de voorname Steden, en vonden dienst en getrouwheid in de andere Engelsche. Nogtans groeide daar mede onder 't gemeene volk zulk walgen en opspraak tegen de Engelsche, dat de Staten daar tegen met een Plakaat moesten voorzien, zaaklyk te kennen gevende, dat, alzo onder alle Natien goede, getrouwe, kwade en valsche Menschen waren, zy daarom niet alle voor kwade geagt moesten werden, verbiedende, op zekere straffen, van de Engelsche Natie, in dienst van de Landen zynde, geen ander gevoelen te hebben nog spreeken, dan dat behoorde, met meer andere redenen.

Plakaat tegen de opspraak van de Engelschen.

In deze verslagenheid hadden de Gemagtigde der Generale Staten eenen beklag-brief, gedagteekend den 4den van Louwmaand, des Jaars 1587, in Engeland aan de Majesteit, en voor al aan Leycester geschreven, daar in zy vertoonden den armen staat der Landen, ten einde 'er te eer in voorzien mogt werden: welken Brief wy niet hebben kunnen nalaten hier by te stellen, op dat de Lezer den staat van der Landen zaken te beter verstaan zou, en was zederd ook in verscheide Talen gedrukt, inhoudende als volgd:

Der Staten Beklag-brief, naar Engeland gezonden, den 4 February, 1587.

HEt bleeck wel, ende en ware niet noodelijck te „ verhalen, met wat trouwe, waerachtige en„ de ongeveynsde affectie sijn Excellentie, in 't ge„ nerael van haer ontfangen ware tot synder eerster

„ aen-

„ aenkomste, soo wel van de Provintien, als parti-
„ culiere Magistraten der Steden van de Geunieer-
„ de Landen, ende hoe zy hem hadden opgedra-
„ gen het Gouvernement Generael, ten aensien van
„ de eere ende respect die sy droegen aen hare Ma-
„ jesteyt, de doorluchtige Coninginne van Enghe-
„ lant, voor de sonderlinge weldadigheyt, die haer
„ beliest hadde deseLanden te toonen, ook om de
„ vaste hope die sy hadden van de goetgunstigheyt
„ ende affectie die sijn Excellentie droegh tot behou-
„ denisse van haren staet.

Ende hoewel sy geerne gesien hadden, voldoen-
„ de haren plicht (tot behoudenisse van de Lan-
„ den, eere ende reputatie van sijn Excellentie) in
„ 't opdragen des voorsz. Gouvernements, dat sulke
„ mate ofte regel hadde mogen gestelt wesen (nef-
„ fens de macht competerende den Gouverneur Ge-
„ nerael, na luyt het Contract met haer Majesteyt
„ aenghegaen) waer by in goede ordere den staet
„ des Lants, oock de eere en reputatie van sijn Ex-
„ cellentie hadden mogen behouden worden: noch-
„ tans, merckende dat sijn Excellentie t' onvreden
„ was met eenige mate, regel ofte instructie, na-
„ stellende alle swarigheyt, hadden sy haer resolutie
„ geschickt na de goede beliefte van sijne Excellen-
„ tie, hoewel sy lichtelijk konden speuren, dat men
„ sulken resolutie een poorte geopent ware voor veel
„ gierige, ambitieuse ende schandelijcke menschen,
„ so wel van ingeborenen, als van buitenlanders,
„ om daer door haer particulier saken en profijt te
„ vorderen, tot schande en ondienste der Landen
„ ende van sijnder Excellentie.

Dat Leycester geweigerd had eene matige manier van onderregt op de regeering.

Als oock dadelijck sulck volck sijn Excellentie
„ hadde gestelt in mistrouwen tegen de getrouste en-
„ de gequalificeerde des Lants, selve tegen te Sta-
„ ten ende Magistraten Generael ende particulier,
„ wel wetende dat sy tot haren vermeten niet en
„ konden komen, so lange sijn Excellentie soude
„ gouverneren na der Staten advijs. Op dat mis-

Klagt over den agterraad.

„ trou-

,, trouwen hadden sy terstont een fondament geleyd
,, van eenen achterraet, door middel van welcke sy
,, ghevordert hebben haer gierige, ambitieuse ende
,, oproerige practijcken, niet tegenstaende de goe-
,, de advijsen ende remonstrantien des Raets van Sta-
,, ten, der Generale Staten, ende particuliere, en-
,, de van de getrouste ende aensienste des Landts.

Klagt over het Munten des dubbelen Roozen Nobels.

Principalijck is by sulcke Gheesten ghepractiseert
,, het eerste misverstant, 't welcke geresen was tus-
,, schen haer ende sijn Excellentie, nopende het
,, munten van den dobbelen Nobel, metten Roose
,, van Enghelant, geslagen tot Amsterdam, dewelc-
,, ke doen uytghegheven waren twee Guldens meer
,, dan haer rechte weerde, na advenant den loop
,, van ander gelt: Alsoo dat door het Munten van
,, dat ghelt, sijnde in groote meenichte also uytge-
,, geven, het Landt hadde mogen eenige hondert
,, duysent Guldens profiteren, tot ontlastinge der
,, kosten van de tegenwoordighe oorlogen: 't welc-
,, ke wy gelooven dat het alleenlijck tot profijt van
,, eenige particuliere, ende tot generale schade van
,, de Inwoonders gestreckt heeft.

Klagt over het Plakaat, verbiedende het uitvoeren op Lycent.

Sy houden oock voor seecker, dat van daar
,, oock ware ghesproten het schadelijck Placcaet, 't
,, welck op de trafficque ende navigatie uytgheghe-
,, ven was, ende ghepubliceert teghen den wille
,, van de Staten, niet teghenstaende verscheyden
,, haer Remonstrantien, sonder gehoor op de klare
,, ende blijckelijcke difficulteyten daer in ghevonden.
,, Waar door de middelen zijn wederhouden, die
,, Godt door de natuere ende qualiteyt van den
,, Lande verleende, tot behoudenisse van haren sta-
,, te, om haer te behelpen met toelaten van het
,, uytvoeren van sekere goederen, die de Landen
,, wel konden derven, ende daer den vyandt wey-
,, nigh mede konde gesterckt zijn.

Klagt over het verloopen des aangenomen Krygsvolks.

Door gebreecke van sulck profijt ofte inkomste,
,, was belet dat den Vyandt den lesten Somer uyt
,, den velde niet is verdreven gheweest, 't welck

,, licht

,, licht om doene was, na het oordeel van sijn Ex-
,, cellentie ende een yegelycks, soo men by tijde
,, opgelicht hadde twee ofte drie duysent Ruyteren,
,, ende drie duysent Duytsche Voetknechten, in welke
,, hope sy nochtans waren gehouden gheweest: oock
,, door de brieven van date den achtsten May te voren,
,, aen haer geschreven, als dat syn Excellentie extra-
,, ordinare ghehandelt hadde voor een somme van
,, hondert en vyftigh duysent Guldens, tot oplich-
,, tinge van deselvige, om vroeg haer te velde te
,, begeven: hoe nu deselvige Kryghs-lieden, ende
,, met wat practycken (het gelt reede zynde) die af-
,, getogen ende verstroyt waren, en konden sy niet
,, vernemen.

Oock ware daer tsins de komste van sijn Excel- *Klagt over onverscheené betalingen.*
,, lentie in de Landen, geen monsteringe geschiet
,, van 't paerde-volck ende voet-volck, dat hare Ma
,, jesteyt belieft gunstelyk te accorderen tot hulpe
,, van den Lande. Sy vonden selve by de Rekenin-
,, ghe, dat de soldye van het paerdevolk van hare
,, Majesteyt, hadde betaelt geweest van wegen hare
,, Majesteyt, ten laste van de Landen, van den 12
,, Novemb. 1585 af, niet tegenstaende 't selfde paer-
,, devolck niet reede was om monster te passeren drie
,, maenden daer na: also dat het gelt van hare Ma-
,, jesteyt heeft onnuttelyck verquist gheweest, in de
,, betalinge der selviger Ruyteren, als oock van 't
,, voetvolck, tot grooten ondienste ende schade der
,, Landen.

Ende des niet tegenstaende, waer het Kryghsvolck *Over kwade behandeling des Krygsvolks.*
,, so qualyck getracteert geweest, dat sy tot een el-
,, lendich en seer armelyck leven zyn gedwongen
,, gheweest, tot groote koste, schade ende foule van
,, de inwoonderen der Landen.

Desgelycx het inlandts Kryghsvolck hebben so qua- *Over kwade betaling van inlandsch Krygsvolk.*
,, lyck betaelt ende getracteert geweest, datmen des-
,, ghelycx noyt gehoort en hadde, duerende dese
,, oorloge, hoewel de Landen noyt so grooten con-
,, tributien geaccordeert hadden, ende haer gelt so

„ gereet opgebrocht, waer door den staet des Landts „ is gekomen tot een uyterlycke confusie.

Onbekwame personen in Officien gesteld.

Uyt 't selfde fondament was oock herkomen, dat „ vele geveynsde Hypocryten en gespaengioliseerde „ geesten, so wel van dese als andere Landen, heb„ ben onwettelyken ende onbehoorlycken gestelt „ gheweest in alle staten, ende in verscheyden digni„ teyten, credyt en authoriteyt, die begonst hebben „ over alle de gheunieerde Landen te procederen te„ gen verscheyden inwoonders contrarie de Rech„ ten, Vryheden, ende Privilegien der selviger, „ verachtende als suspect de wettelycke Magistraten „ der Landen en Steden.

Wettige Officiers afgezet.

Sy hebben oock so vele te wege gebrocht, dat de „ publycke authoriteyt heeft afgenomen geweest van „ sulke dien deselvige wettelyck toekomt, ende in „ haer plaetse sijn ingevoert gemeyne personen, die „ niet bequaem en waren om alsulcke ampten te be„ dienen, dewelcke procederen by vanginge ende „ banninginge, sonder eenige forme van Rechte ofte „ declaratie van redenen, teghen de beschermers der „ Vryheden, Rechten ende Privilegien, ende te„ gen de beste geaffectioneerde tot behoudenisse des „ ghemeyn beste, ruste ende vrede des Landts.

Opspraak tegen de Staten en Magistraten.

Sy hebben oock niet beschaemt geweest, in con„ troversie te trecken by uwer Excellentie, ende „ een yegelycken, den wettelyken staet en regie„ ringe des Lants, en te spreken, oordeelen, be„ grypen, contramineren en usurperen na haer ey„ ghen goetduncken, op de authoriteyt van de Sta„ ten, ende volghens over alle de Magistraten der „ Provintien, Edelen en Steden in 't generael ende „ particulier, die sy representeren by de delegatie, „ hebbende gepoocht by alle middelen te stellen de „ Provintien, Landen en Steden der selviger, in „ twist ende oneenigheyt, ende op te worpen privee „ personen, om op den staet des Lants te impiete„ ren ofte yet voor te nemen sonder onderrechtinge „ van de oorsaken, ende ook te presenteren het trans„ port der Landen ende Steden.

„ Voorts

Voorts hebben sy oock soo veel konnen aenrichten, dat de behoorlijcke authoriteyt der wettelijcken Gouverneuren is afghenomen gheweest, met invoeren van andere, contrarie de conditien ende contracten ghemaeckt met hare Majesteyt, en dat de delatie des gouvernements is in velen verdeylt, in der voeghen, dat niet teghenstaende alle Remonstrantien der Staten, ende oock de resolutien by uwe Excellentie daer op genomen, isser gespeelt ende gehandelt metten staet ende welstandt der Landen, na den appetijt van sulcke die daer van gheen wetenschap en hadden, ofte openbare vyanden daer van waren. De magt van wettelijcke Gouverneurs afgenomen.

Ende dat de principale Steden ende Fortressen der Landen zijn gestelt in handen van sulcke, die de Staten hadden ende hielden voor suspect, uyt wettelijcke oorsaecken, selve zijnde overwonnen van verraderijen tegen 't Landt, zijnde haer altijt gebleven suspect, niet tegenstaende dat sijne Excellentie stelde te pande sijnen persoon voor haer getrouheydt. Steden en sterkten gesteld in handen van verdagte.

Alle welcke practijcken so onbeschaemdelijck beleyt zijn, ende met sulcken stoutheyt, dat eenige van dien, zijnde opentlijck overwonnen ende bekent voor vyanden en verraders van den staet van dese Landen, hebben nochtans gheleden gheweest, en getrocken uyt de handen van Justitie. Verraders ongestrafd.

Hen al betrouwende (alsoo geseyt is) op het eenig fondament der wantrouwe en achterdencken, in 't welck sy getrocken en altijt onderhouden hebben uwe Excellentie en eenige andere Engelsche Heeren, tegens den Raet van Staten en de Heeren des Lants: het welke ook tweedragt veroorsaeckt heeft, selve onder de Engelsche Natie, en meer tusschen die van den lande en andere, die haer nu lange jaren trouwelijcken hadden gedient. Wantrouw gevoed.

Ten lesten, was uyt dien nest oock gebroeyt, dat als den Raedt van Staten by uwe Excellentie opentlijck gecommitteert was totten gouvernemente der Bekla over de Acte van intoming

des Gouvernements in zyn afwezen van den 24 November.

„ Landen, geduerende der selviger absentie, ende „ dat volgende onse resolutie, daer van was by uwe „ Excellentie gedepescheert een solemnele Acte van „ date den 24 November lest: So isser eenige dagen „ na het vertrecken van uwe Excellentie, vertoont „ ende in 't licht gebrocht gheweest een andere Acte „ van den selven date, by uwe Excellentie getekent, by de welcke de principaelste ende substantieelste poincten, en meest betreffende de landen, „ zijn geweest specialijck gereserveert tot uwer Excellentie, en ontogen de dispositie van die van „ den Rade, so dat die ordre dewelke geaccordeert „ was, en diende tot conservatie ende welstant deser Landen, en van veel Steden van grooter importantie, is gevoert gheweest in Engelant, door „ het inhouden van de selvighe Acte, waer van eylacen wy alreede hebben ghesien de effecten. Also Willem Stanley, die gecommiteert was by uwe „ Excellentie, tot Gouverneur in de Stadt van Deventer, en Roelandt Yorck tot Gouverneur in de „ sterckten voor Zutphen, uyt krachte van de selvige acte niet en hebben willen erkennen eenige „ Overheyt in desen Landen. Ende niet tegenstaende dat sy ten vertrecke van uwe Excellentie hadden ontfangen eenige betalinge, ende 't sints hebben onderhout ghehadt, en haer Kryghsvolck victualie, ten laste van de Landen, en daerenboven „ ontfangen, na het vertreck van uwe Excellentie, „ een geheel Maendt gagie: so hebben sy nochtans „ haer aldaer tegens de Borgeren, ende den Rade „ van Staten gedragen hooveerdig, absoluyt, onbehoorlijck ende tyrannelijck: ende ten lesten hebben sy beyde verradelijck en Schelmlijck gelevert „ den 24 der lester Maendt, de Stadt ende stercke (die haer bevolen was) aen den vyandt, met „ verklaers van den selvigen Stanley, dat hy die overleveringe ghedaen hadde om sijn Conscientie te „ quijten, en te geven den Koning van Spaengien „ die Stadt, die hem was toebehoorende, zijnde

Beklag over Stanleys en Jorks verraderye.

„ een

" een feyt so oneerlijck, schandaleus, schandelijck
" en verraderlijck, dat wy, gedüerende dese Oor-
" loge, desgelijcke niet gehoort en hebben: ende
" doet ons vreesen dat het Regiment, dat binnen
" Bergen op Zoom leyt, tot Oostende, ende ande-
" re plaetsen, souden moghen diergelijcken wegh
" voornemen.

Ende hoewel wy ghenoegh in tijden hebben ghe-
" merckt 't voornemen van den selven Stanley ende
" Yorck, soo en hebben wy, noch den Raet van
" Staten dat niet konnen verhinderen, door gebreke
" van last ende opperste bevel, dat specialijck gere-
" serveert was tot uwer Excellentie by de voorsey-
" de Acte.

Wy en twijffelen niet, ofte hare Majesteyt ende
" uwe Excellentie en sullen dat seer vreemdelijck
" verstaen, maer wy mogen uwe Excellentie verse-
" keren, dat het ons seer verdriet, dat sulcke plaet-
" sen betrout zijn geweest sulcke personen, tegen
" onse vertooninghen: en dat selve den voorsz.
" Stanley ons aengeboden is geweest, om Generael
" gemaeckt te wesen van alle het Krijghsvolck.

Ende hoewel wy over lange klaerlijck genoegh ge-
" merckt hebben alle de voorseyde quade practijc-
" ken, en dobbel handelinge, tegen den welstant
" deser Landen, mitsgaders genoeg voorsien alle de
" perijckelen die ons zijn overkomen, alsoo uwe
" Excellentie ghenoegh heeft konnen bekennen uyt
" alle onse vertooninghen, ende daeromme hadden
" rechtvaerdighe ende Wettelijcke oorsaken ende
" middelen ons daer teghen te stellen, gelijck onse
" Voorsaten in gelijcke saken menighmael gedaen
" hebben, tegen de Overheeren ende Princen deser
" Landen: Soo hebben wy nochtans 't selfde so lan-
" ge geduldiglijck gedragen, om niet te verminde-
" ren de authoriteyt van uwer Excellentie (die wy
" weten so veel de Landen te importeren) midts
" dat wy hoopten dat uwe Excellentie soude beweegt
" worden door vermaninge en dagelijcksche expe-

 " rien-

„ rientie, te mercken de schaden en perijckelen die
„ den Landen toegekomen zijn, door de voorseyde
„ practijcken, om deselve terstont en metter daet te
„ remedieren.

Maer aengemerckt den stant deser Landen in de-
„ se conjuncture, niet en kan geconserveert worden,
„ sonder behoorlijcke authoriteyt en opper-bevel, en
„ dat de Gemeynte al-om is gebrocht en gestelt in
„ alle mistrouwen, door de voorseyde verraderlijcke,
„ schadelijcke en vervloeckte Acten en factien: Soo
„ hebben wy, en oock de Staten van de Provintien,
„ Steden en Leden der selviger in 't particulier, ge-
„ dwongen geweest sodanigen voet voor te nemen
„ op de regeeringe, en sulcke ordere op de affairen
„ der Landen te stellen, gelijck wy oordeelen den
„ noot te vereyschen, waer van wy wel hebben wil-
„ len uwe Excellentie adverteren.

De Staten beveelen hem den staat der Landen, en bidden by de Koningin aan te houden om geld te leenen.

Ende betrouwende dat alle de voorsz dingen ge-
„ passeert zijn tegen de goede meyninge van uwe
„ Excellentie, soo willen wy deselve gebeden heb-
„ ben te houden de affairen van den staet der selver
„ Landen voor gerecommandeert by hare Majesteyt,
„ ten eynde dat het secours te paerde en te voet, 't
„ welck hare Majesteyt belieft heeft de Landen te
„ accorderen, mochte onderhouden worden in goe-
„ de ordere, ontsag, en in beter betalinge, en daer-
„ en-boven dat het mochte believen hare Majesteyt
„ ons te assisteren met een goede somme gelts, om
„ te redresseren datter verloren is, by welcke mid-
„ delen, en andere die ons Godt geven sal, en ver-
„ leenen by de natuere en qualiteyt van dese Landen,
„ wy verhopen ons te beschermen en volvoeren on-
„ se prijselijcke aenslagen, tot sonderhout van de
„ waerachtige Christelijcke Religie, en oock mede
„ van onse Vryheden, Privilegien en welvaert van
„ dese Landen, tegen den Koningh van Spaengien,
„ Malcontenten, en haer adherenten onse vyanden:
„ Oock en sullen wy niet in gebreke wesen onser
„ zijden, van volkomelijck, en in goeder trouwe

„ te

„ te voldoen het Tractaet ghemaeckt met hare Ma-
„ jesteyt in alle poincten.

Wy en willen oock niet verswijghen dat de Pas- Niet buiten de Landen geen Paspoord te verleenen.
„ poorten en Sauveconduyten, die uwe Excellentie
„ heeft verleent buyten dese Landen, in qualiteyt
„ van Gouverneur der selvigher, door Borghgrave,
„ uwer Excellentie Secretaris, en konnen gheensints
„ bestaen metten welstant en Rechten der selvigher
„ Landen, en daerom versoecken wy deselvighe ofte
„ diergelijcke niet meer verleent te worden.

Biddende daer-en-boven dat uwe Excellentie wil Verzoeken, dat het Krygsvolk belast werd hunne Gemagtigden te gehoorzamen.
„ ordere stellen, dat alle het Krijghsvolck deser Lan-
„ den, 't zy van wat Natie sy zijn, uytghenomen
„ die hare Majesteyt heeft liggende in de plaetsen
„ van haer versekertheyt, haer hebbe te reguleren
„ na het bevelen van die, die wy sullen committe-
„ ren, neffens de Rade van Staten, volghende het
„ Tractaet voorseyt met hare Majesteyt ghemaeckt,
„ om te verhandelen ende gebieden de affairen van
„ den Lande.

En also Meester Paulus Buys, by uwe Excellen- Paulus Buys van zyne gevangenis ontslagen.
„ tie gekoren tot Raet van Staten, is gevanckelijck
„ gestelt, tegen alle ordere en Privilegien van de
„ Landen, sonder dat yemant hem vertoont heeft
„ partye teghen hem, so hebben wy hem van sijn
„ gevangenisse ontslagen, onder behoorlijcke beswo-
„ ren belofte, *De judicio sisti*, zijnde Wettelijck
„ gedaecht, *Sub pœna convicti*, en onder behoorlijc-
„ ke cautie ghestelt, tot de somme van 25000. Gul-
„ dens, volgende den Brief, daer van de Copye
„ hier mede gaet: Welcken voorschreven Buys hem
„ hier oock ghepresenteert heeft te verantwoorden,
„ tegens allen den genen, die hem willen beschul-
„ digen ofte aensprake doen.

Wy hebben oock gheschreven aen hare Majesteyt,
„ volgende de Copye die hier mede gaet: Waer-
„ omme wy God den Schepper en Heere bidden te
„ bewaren uwe Excell. in volkomen gesontheyt en
„ lanck leven.

Deze Brieven zyn geschreeven geweest in den Hage, den 4[den] van Sprokkelmaand, des Jaars 1587.

Der Staten schryven werd in Engeland van veele kwalyk genomen.

Welke Brieven in Engeland, en voor al van Leyçester, zeer kwalyk genomen zyn, behalven dat hy daar ook veele tegensprekers had, die zyne regeering in de Nederlanden voor de Landen zwaar, en haare Majesteit niet eerlyk of dienstig agtten. Leyçesters Aanhangers zig in tegendeel beschuldigd vindende, hebben alom in de Landen eene partyschap zoeken aan te regten, en schreeven aan de Raad-Kameren van Utrecht en elders, zig over dezen Brief zeer beklagende, waar van zy de Kopye overzonden; ook over de Staten, die den Brief gezonden hadden, niet geloovende, dat die met gemeene bewilliging geschreeven was, en dat het 't bedryf van eenige weinige, die hem vyandig waren, en alle kwade diensten deden, om misverstand te berokken, moest zyn, en dat haare Majesteit zeer gestoord was, en zig liet dunken, dat men van haar en de haare een misvertrouwen had, en dat zy daarom niet wist, wat zy besluiten zou, en dergelyke reedenen meer.

Leyceesters aanhang tragt partyschappen aan te regten.

Leyçesters Aanhangers in Holland en Zeeland, vermits zy van dezen Brief, die zeer geheim gehouden was, niet gehoord hadden, hebben getragt de Autheurs daar over te beschuldigen, en verzogten in de gemeene vergadering der Staten, dat dezelve niet toegestaan zou werden; waar over de Afgevaerdigde der Staten zig namaals schriftlyk beklaagden, als of men daar mede disorde onder de Landen wilde aanregten, begeerende verontschuldigd te zyn, zo 'er eenige scherpheid in den Brief mogt zyn, en dat zulks de verbaasdheid des tyds, door 't verlies van Deventer en de Schans voor Zutphen, toegeschreeven mogt werden.

De Baanderheer Bukhorst, Hofgezant, in Lentemaand

De Koningin heeft op dezen Brief, en 't verzoek van de Afgevaerdigde der Staten, die in 't laatst van Louwmaand te vooren in Engeland aangekomen waren, zo wy gezegd hebben, besloten, gelyk te voren gedaan was, den Baanderheer van Bukhorst, een voor-

voornaam Raadsheer van groot aanzien, af te vaerdigen: met hem trokken de Heer Klerk, Doctor in de Regten, ook met raad van de Heeren Sir Jan Norrits, en Robard Wilkes, om de zaken der Landen in betere forme en staat te stellen, tot genoegen van partyen.

naar Holland gezonden om den twist te slissen.

De voorsz. Staatsche Gezanten hadden de Koningin ook wel hevig vertoond den staat van de Landen, hun gevaar en vrees voor 't kwaad Gouvernement van eenige Engelsche, zynde dezelve hunne gansche bewaring en welvaard in handen gesteld, betrouwd en opgedragen, en hunne voornaamste Zeesteden en sterkten van de Landen in handen gegeven, opbrengende groter Schattingen als eenig Land, naar zynen staat, in eenen Oorlog, zo langdurende, tegen zo magtigen en zorglyken gemeenen vyand, die haare Majesteit geene mindere vyandschap toedroeg, als hun, zo dat zy nu dienden als een Bolwerk voor Engeland; waarom zy, om vry uit te spreken, dagten, dat 'er haare Majesteit veel aangelegen lag, alzo het beter was den Nederlandschen staat te bewaaren, dan vyanden binnen haare Ryken te verwagten, zo de spraak ging, dat zy doende waren: waarom zy vermeerdering van bystand verzogt hadden, als dat de vyfduizend Mannen te voet en duizend te Paerd mogten verdubbeld werden, of zestigduizend ponden sterlings, op goede borg, te leenen, het welk de verslage harten in Nederland, door 't verlies van Deventer, enz. weder zou verkwikken, en gewillig maken meer sommen op te brengen, enz. Maar de Koningin wilde nog nergens naar hooren, voor dat zy van alles beter kennis genomen had.

Hevige klagt en verzoek aan de Koningin.

Dus zyn de Engelsche Gezanten uit Engeland vertrokken den 23sten van Lentemaand, en met hen de Afgevaerdigde der Staten, die, zo wy te vooren gezegd hebben, in Engeland gezonden waren, om by Leycester, hunnen Gouverneur, de zaken der Landen voor te staan. Als zy nu in Holland gekomen waren, en hun verslag gedaan hadden, is ook

 den

den Hofgezant, Baanderheer van Bukhorst, den laatsten van Lentemaand, gehoor gegeven. Na onderlinge handeling, alzo hy, uit naam van de Koningin, breeder verklaar op zeekere poincten, die hy overgaf, nopens den voorsz. Brief, door de Staten geschreeven den 4den van Sprokkelmaand, verzogt, hebben de Staten schriftlyk verklaard en overgegeven den 17den van Zomermaand, dat, hoewel zy op het toezeggen van den Heere Hofgezant volkomen betrouwden, dat alle zaken, in den voorsz. Brief begrepen, zouden dood en vergeten blyven, als dingen die nu geschied waren, zonder verder onderzoek, om geene reden van misnoegen of agterdenken, tusschen zyne Excellentie en de Heeren Staten, te laten overblyven, niet te min hadden zy, om het sterk aanhouden des Hofgezants, en dat het weigeren mogt geduid werden tot nadeel van de Landen, niet kunnen nalaten te antwoorden, zaaklyk als volgd: voor eerst nopens de matiging en het onderregt, dat de Staten wilden stellen op de magt van zyne Excellentie 's Gouvernement, daar over hy te onvreden was, zeggen de Staten Generaal, dat zy goed vonden een onderregt te maken, inhoudende de manier, hoe alle zaken wettig behoorden afgehandeld te werden, met volkome kennis van de Heeren Raden van Staten, gelyk altyd in alle Republieken gebruikt is geweest, en zelfs in deze Nederlanden, ten aanzien van alle derzelver Regenten, die nogtans grote Heeren van den bloede, ook eene Koningin is geweest; maar alzo zyne Excellentie zwarigheid maakte, om het voorsz. onderregt te volgen, zeggende, dat die strekte tot verkleining van zyne magt, en daar over weigerde het Gouvernement aan te nemen, 't welk hy te vooren egter had toegestaan, hebben de Staten hem nogtans willen gelieven, hoewel zy zagen, dat hy, de voorsz. orde en onderregt niet volgende, daar door eene deur opende voor alle heerschzugtige, gierige, booze en zorglyke Geesten, die zig gemeenlyk by de Princen voegen, het welk

Verder verklaar op den brief van den 4. February, op Bukhorsts verzoek door de Staten gegeven, den 17. Juny.

De eerste faut van Leycester, weigerende maat en onderregt in zyne regeering te ontfangen.

welk zy zeer zorglyk agtten voor de Landen, te meer, om dat zyne Excellentie gebrek aan goeden Raad had, door dien hy in 's Lands zaken nog onervaren was, en hadden nogtans alles zyne bescheidenheid volkomen toebetrouwd, en hem nergens in willen beleedigen, maar alle genoegen geven, hem ook toestaande de keus van eenen Raad van Staten uit elke Provintie, zonder eenige voorstelling der Provintiën. Ook dat het gewoone Zegel en Contrazegel van de Landen zouden veranderd werden, aannemende binnen 't zelve Zegel een Schildje van zyn Wapen, en voor het Contra-zegel zyn geheel Wapen, het welk nooit voorgaande Gouverneurs gedaan hadden. Leycesters Wapen tot 's Lands Zegel gebruikt.

En in 't kort bevonden de Staten, dat hunne vrees in de daad niet te vergeefs was geweest, want terstond eenige kwade Geesten zulke gelegenheid waarnemende, hadden, onder het dekzel van Godtsdienst, en grote geveinsde genegenheid, die zy zeiden te dragen tot zyne Excellentie's magt, zo veel geloof by hem verkregen, dat zy de beste en getrouwste van de Landen, zelf de Edelen en Steden, representerende de Staten, by hem in mistrouwen gebragt hebben, die lasterende als vyanden van den Godtsdienst, om dat zy de Requesten van eenige Predikanten geweigerd hadden, welke strekten tot invoering van ordinantien en tugt-oeffeningen naar hun goeddunken, 't welk de wyle Prins van Orange, de Edelen en Steden, altyd hadden geagt te strekken tot groot nadeel van den Godtsdienst en Burgerstaat, gemerkt de verscheide gezindheden des volks, daar uit grote verwarringen te wagten stonden; maar de Kerken in haare vryheid latende, wilden zy niemant dwingen, het welk alle Staatkundige, die de hümeuren des volks kennen, altyd noodzakelyk geagt hebben, om eenigheid te houden. Desgelyks hadden zulke Oorblazers zo veel vermogen by hem verkregen, dat, ten verzoeke van eenige Predikanten, hy hun had toegelaten eene 't zamenroeping van eene Sy- Kwade Raadgevers en Oorblazers beschuldigen de Staten valsch by hem.

Synode Generaal, of vergadering van Predikanten, zonder inzien of voorweten van de Staten Generaal, dien dat wel toekwam.

De zelve hadden hem ook wys gemaakt, dat de Staten en Raad van Staten vyanden waren van zyne magt, en van alle de geene, die dezelve voorstonden: ook dat alle hunne goede raadgevingen en vertoogen, strekkende tot het gemeene best, naar de natuur en gesteltheid der Landen, waren om hun eigen voordeel, eergierigheid en boosheid te vorderen, gelyk zy zeiden te bewyzen by zeekere vertoogen, Brieven, Schriften en reedenen, die zeekere Jaques Reingault en Steven Perret gemaakt, en hun geleverd hadden, welke zyne Excellentie altyd in zonderlinge agting gehouden had, waar door zo veel te weeg gebragt was, dat alle zaken van groot gewigt besloocen en uitgevoerd zyn geweest zonder kennis van de Staten of Raad van Staten, die nooit konden hersteld werden, vermits het mistrouwen, dat zyne Excellentie ingeprend was.

Jaques Reingaults en Steven Perrets valsche overredingen.

Nieuwe Roozen-Nobels gemunt.

Onder andere hadden deze Geesten bewerkt, dat 'er in Amsterdam gemunt is geweest een Roozen-Nobel, daar nooit Munt, Officieren, nog gezwoore Lieden, tot Munten noodig, waren, welke Privilegie de Stad Dordrecht, de oudste Stad van Holland, toekwam, welke Roozen-Nobel omtrend twe guldens hooger dan zyne waerde, naar gelykheid van ander geld, is uitgegeeven, en dat niet alleen zonder den raad van de Staten en Raad van Staten, maar zelfs zonder daar over gehoord te hebben de Generale Officieren van de Reken-Kamers en Munt. Van deze Roozen-Nobels was 'er eene grote meenigte gemund, en ook veele waren 'er, onder dat dekzel, uit Engeland gebragt, en zonder voordeel van de gemeene zaak uitgegeven, daar nogtans de schade, in 't afzetten van dezelve Nobels, op de Onderdanen van deze Landen gevallen was.

Schadelyk Plakaat, verbie-

Verder hadden de voorsz. kwade Geesten, onder het dekzel, dat de Majesteiten van Engeland en

De-

Denemarken zouden besllooten hebben de Zeevaard op Spanje en Vrankryk te sluiten, bewerkt, dat, uit Naam van zyne Excellentie, een Plakaat uitgegeven werd, gedagteekend den 4^den^ van Grasmaand, des Jaars 1586. by welk verboden werd alle handel op Spanje en Vrankryk, en op eenige Oostersche Steden, het welk in der daad strikt onderhouden is geweest, tot dat de meeste handel en Scheepvaard van deze Landen vervreemd werd, en der Landen magt ter Zee, het eenige middel van hunne behoudenis, zeer afnam, zo dat de voornaamste Steden zyn ontbloot geworden van handeling, eer men kon verneemen, dat het voorsz. voorwendzel ver was van de meening der Majesteiten van Engeland en Denemarken, en eer men met verscheide vertooningen der Staten dat heeft kunnen beletten, alles door de tegenstelling van dezelve wargeesten, gelyk opentlyk bleek by zeekere Brieven van den voorsz. Jaques Reingault en Steven Perret. dende de Zeevaard Westwaards.

Zy vertoonden ook, dat dezelve verhinderd hadden 't gebruik van de middelen, die de Heere Godt, door de natuur van de Landen, hun verleende, tot behoudenis van hunnen staat, te weten, de uitvoering van eenige goederen, daar mede de vyand weinig geholpen, en zy niet beschadigd waren, waar door zy goede sommen van penningen kregen, tot beschutting der Landen, en dat alles onder voorwendzel, dat de Gemagtigden der Steden, hunnen raad gevende op 't besluit der Staten, meest Kooplieden, en daarom verdagt waren, van den vyand te gunstig te zyn, en hun byzonder voordeel zoekende, als bleek by des voorsz. Reingaults brieven, niet tegenstaande de Magistraten van de Steden en derzelver Gemagtigden eerlyke lieden waren, wagende lyf en goed voor de gemeene welvaard, en dat de ervarenheid hun altyd beweezen had, dat 'er geen middel van geld zeekerder, den Lande minder bezwarende, de Gemeente meer in neering en trafficq behoudende, en den vyand niet sterkende, zo men

Verhindering by de wargeesten, op het uitvoeren van de, door de trafiquen natuurlyke, goederen der Landen.

men 'er goede orde op stelde, was; en over zulks had de Heere Prince van Orange, zaliger, dat altyd gebruikt, en de Staten van Holland en Zeeland dat gebruik altyd geagt voor het middel van hunne behoudenis; maar hoewel die Bewerkers het arme Vaderland zo veel gunst niet toedroegen, van hun te laten genieten de voorsz. vrugten, tot hunne beschutting, vonden zy die niet kwaad, als zy 't zelve in 't byzonder mogten gebruiken zonder tegenspreekers, gelyk bleek by hunne eige Acten, zonder last of raad der Staten.

Loflyke middelen verzuimd van den vyand te wederstaan, door afkeer van 't aangenome Duitsche voetvolk en Ruiterye.

Verder, alzo, naar de meening van zyne Excellentie en een iegelyk, de vyand zou gedwongen zyn geweest uit het veld te scheiden, zo men hem tegengestaan had met de magt, die men toen in de Landen had, daar by voegende eenige twe duizend Ruiters, drie duizend Voetknegten, en duizend Pioniers, Hoogduitschen, tot welker opligting in tyds opgebragt was de zomme van dertig duizend Guldens, daar over zyne Excellentie den 8sten van Lentemaand, des Jaars 1586. aan de Staten geschreeven had, dat 'er bezorgt zou werden honderd vyftig duizend Guldens, op dat die noodzakelyk gevorderd mogten werden tot een Leger te maken: dat boven dien de Staten opgebragt hadden de betaling voor de Monstering van de eerste Maand, om die dus te veld te brengen, zo schynt nogtans, dat des niet tegenstaande 't voorsz. volk niet is aangekomen, hoewel 'er verscheide tydingen gekomen waren, dat 'er 't zelve reeds was: waarom men, alzo het Inlandsch Krygsvolk niet sterk genoeg was, om den vyand 't hoofd te bieden, maar eenen verweerenden Oorlog had kunnen voeren, zo dat de vyand meester van het Veld en den Oogst gebleven was. De Staten hadden nooit de oorzaken van dit behendig beletzel kunnen vernemen, maar hadden onlangs door de klagten en proeven, door den Heere Grave van Meurs en zyne Ritmeesters voortgebragt, bevonden, dat 'er geen gebrek was geweest aan den voorsz. Grave,

Dat was om te pas te brengen Engelsche in hunne plaats te hebben, daar op zy hun beter mogten vertrouwen, om tot hunne volstrekte magt te komen.

nog aan zyne Ritmeesters, die op hunne bestemde plaats vergaderd waren geweest, en daar na met de Ruiters en Landsknegten verloopen moesten: om welke hunne redenen de Staten hun nog hebben moeten betalen honderd duizend Guldens voor hunne onkosten, die men wel elders van doen had.

Zy beklaagden ook, dat 'er nooit volkome Monstering van 't Engelsch Paerde en Voetvolk van der Majesteits hulpe, zederd de komst van zyne Excellentie, geschied was, niet tegenstaande de Staten dat meermaalen zeer ernstig verzogt hadden, daar van hy dikwils hoop gegeven had, maar konden daar toe nooit komen, des de Staten nog niet wisten, door wien zulks verhinderd was. Dat 'er geene behoorlyke Monstering van Engelsch Krygsvolk der Koningin gedaan werd.

Zelfs, hoewel de Staten by de reekening van de Thesauriers van haare Majesteit bevonden, dat de Soldye aan het Paerdevolk betaald was, van den 12den van Slagtmaand, 1585. van de Majesteits penningen, ten laste van de Landen, was nogtans dat zelve Paerdevolk niet in orde gemonteerd en gewapend geweest in drie Maanden daar na, om de Monstering te passeeren, ook niet de helft in getal, naar eisch des Verbonds, zo dat de penningen van de Majesteit onnut aangelegd zyn geweest, tot schade van de Landen, en boven dien dat Krygsvolk kwalyk en arm behandeld, ten laste van de arme Inlanders en Gasthuizen. Klagten, dat het Engelsch Paerdevolk betaald werd, eer zy vol en gemonsterd waren.

Het inlandsch Krygsvolk was daarom niet te beter betaald geweest, maar nooit erger, gedurende dezen Oorlog, hoewel de Landen nooit meer of gewilliger schattingen gegeven hadden, en dat, zo zy geloofden, door het groot getal des Krygsvolks van Engelsche, Schotten en Iersche, die door last van zyne Excellentie, zo men zeide, zyn opgeligt en in 't Land gebragt, zonder weten van de Staten, tegen het Verbond met de Majesteit, waar door de staat des Lands in uiterlyke verwarring gebragt is, om dat de kosten niet vergeleeken waren met den staat en vermogen der Landen, zo dat de inlandsche Soldaten in tien Maanden, zo lang zyne Ex- Dat het inlandsch Krygsvolk nooit zo kwalyk betaald was geweest.

Excellentie hier was geweest, maar vier, andere maar drie, en eenige maar twe pajen ontfangen hadden: het Paerdevolk ook meest maar twe, waar door zy in uiterlyke armoede waren gevallen, 't welk niet zonder gevaar was.

En hoewel deze zaken tot der Landen ondergang strekten, hadden boven dien deze voorsz. wargeesten ook gezogt den Burgerstaat met list tot hun voordeel te verstooren, als zy zig zelven onwettig gedrongen hadden in de beste Staten en Officien van de Landen; want zy hebben by zyne Excellentie zo veel te weeg weten te brengen, dat hy opgeregt heeft eene Kamer van Finantien, tegen den raad en wil van de voorsz. Generale Staten, byzonder van den Raad van Staten, gansch strydig niet alleen tegen hunne meening, manier, handeling, gesteldheid en gegeve magt aan de voorsz. Finantien, maar ook in 't verkiezen van de perzoonen, onder welke ook de voorsz. Jaques Reingault was gesteld voor Thesaurier, en daar door voornaam Bewindhebber van alle de Finantien en middelen van de Landen, waar in alle hunne kragt, behoudenis of bederf bestond, hy zynde een perzoon, van ouds geheel Spaanschgezind, en op goede redenen verdagt onwaerdig zulk een ampt te bedienen: en onder alle de andere genoemde perzoonen was 'er maar een, gebooren in de opbrengende vereenigde Landen. Ook waren 'er Kollegien van Admiraliteiten opgeregt, van volk, die aangepreezen waren door de voorsz. Geesten, meest vreemde, niet gebooren in Holland of Zeeland, onervaren in Scheepvaard, traffiquen, en uitreeden van Scheepen, nog verstand hebbende van den Oorlog ter Zee, waar door de magt onder het Scheep-en Zeevolk verloren was, zo dat de vyand niet behoorlyk wederstaan was, en die van Holland en Zeeland onlangs meer schade ter Zee geleden hadden, by de drie kleine kwade Havenen van Grevelingen, Duinkerken en Nieupoord, dan zy ooit te voren hadden, hy Meester zyn-

Opgeregt eene nieuwe Kamer van Finantien, waar van Reingault Thesaurier was.

Onbekwaam volk in de Admiraliteit gesteld door Leycesters Oorblazers.

zynde van alle de andere Havenen en Rivieren. Zy wilden niet ſpreken van andere Staten en Officiën, die verſcheiden beſteed en gegeeven waren aan vreemde, zo wel te Utrecht als elders: desgelyks ook niet van de buiten gewoone laſten van den Oorlog, die meeſt aan vreemde vergund waren.

De voorſz. Reingault, uit kragt van zeekeren laſt, hem gegeeven tegen den raad der Staten, had gezogt buiten gewoon te handelen by maniere van Inquiſitie, nooit in deze vrye Landen gehoord, tegen zulke, die hy voorgaf gehandeld te hebben in 't Land van den vyand, en dat zonder eenige wetenſchap te hebben, maar om te komen bezien de Komptoiren, Boeken en Regiſters van de reekening der Kooplieden en andere, zonder voorgaande onderzoek voor eenigen Regter, om den verweerder in zyne onſchuld te hooren; eene zaak in deze Landen voor barbaarsch, vreemd en wild, ſtrydig tegen de Privilegiën en Vryheden, geagt. Last, door Reingault verkregen om by Inquiſitie te vervolgen alle, die hy voorgaf, met den vyand gehandeld te hebben.

Zy hadden ook, tot vermindering van de magt der Magiſtraten, het gemeen volk door verſcheide middelen zeer opgeruid, om hunne Magiſtraten te dwingen, als te Utrecht, daar zy der Magiſtraats magt zo vernietigd hadden, dat zy de beſte daar van, en die de Landen den beſten dienst gedaan hadden, gebannen hebben: ook hadden zy Meeſter Paulus Buis, Raad van Staten, gevangen genomen en gehouden, zonder regt of aanſpraak te doen. Het volk oploopig gemaakt tegen de Magiſtraat.

Zy hadden zig ook niet geſchaamd, maar getragt by zyne Excellentie en de Gemeente, in twyffel en geſchil te ſtellen den gemeenen wettigen ſtaat en wezen der Landen, voor al van Holland en Zeeland, daar over in agthonderd Jaaren geen geſchil geweeſt was, zelfs niet by hunne vyanden, daar tegen zy geſproken en geſchreeven hadden, onder andere radende, dat men beter de Landen regeeren zou zonder Staten, en dat de Regeering niet deugen zou, zo lang 'er de Staten in zouden zyn, derzelver magt alleen dwang-gebruik en tyrannye over 't volk zynde, Hadden in geſchil gebragt de generalen ſtaat en wezen der Landen.

den welke de Souverainiteit toekwam, en niet de Staten, die maar Dienaars van de Gemeente waren. Hier mede waren zy in eenige kwartieren en Steden zo ver gekomen, dat zy *de facto* de Souverainiteit aanvaerdden, onder voorwendzel van die over te dragen aan de Majesteit van Engeland, 't welk alom openbaar was, ook by hunne schriften, daar in zy genoeg volgden den Koning van Spanje, die Inquisitie en schattingen naar zynen wil meende in te stellen, de Staten veragtende, het welk eene van de grond-oorzaken van 't aannemen des Oorlogs was, dat Keizer Karel de vyfde vermaande en propheteerde, dat zyn Zoon zyne Spanjaarden te veel toegeven, en de Staten, tot zyne schade, veragten zou, want het was eene zotheid, de Staten af te meeten by de perzonen, die als Gemagtigden verschenen op vergaderingen, en by den staat, dien zy by hunnen last vertoonen; en te zeggen, de Staten waren maar Dienaars van de Gemeente of het volk, dat is waar, in dier voegen als alle Magistraten, ja Koningen en Princen, Dienaars van 't volk zyn, om 't te beschutten en beschermen, tegen allen moedwil, geweld, overlast en tyrannye; maar hunne lasten kwamen niet van de Gemeente, maar van de Edelen en Magistraten, gesteld van de beste en aanzienlykste in de Steden, zo verkooren, dat 'er niemand in deze vyftien Jaren gevonden was, die gehoorzaamheid aan hunne beveelen weigerden, zo dat men zag, dat zy met valsche listen den grond van hunnen staat zogten te ondermeinen.

Voorbeeld van den Koning van Spanje.

Leering van Keizer Karel aan zynen Zone.

Zy, ziende de magt van het huis van Nassau, om de grote diensten van den wyle Prince van Orange, hooger gedagtenis, zyne broeders en Bondgenooten de Landen gedaan, hadden die ook gezogt naar hun genoegen te ondermeinen: en alzo zy geen middel vonden om den Heere Prince Maurits van Nassau van zyn Gouvernement van Holland en Zeeland, hem opgedragen na den dood van zynen Vader, bevestigd door het Verbond met haare Ma-

Gebruiken magt tegen het huis van Nassau.

je-

jesteit, te verstooten, hadden zy bewerkt, dat 'er een last gegeeven werd aan Jongheer Dierik Sonoy, over 't Gouvernement van Noord-Holland. Ook werd 't Gouvernement van Gorkum aan Kleerhagen, van Vianen aan den Heere van Locren, van Muiden aan Kapitein Johan Bacx, gegeeven, en dat alles om die volstrekt te bedienen, op last van den Grave van Leyçester, als Gouverneur Generaal, zonder kennis van den Raad van Staten. Dus hadden ook dezelve en andere byzondere Gouverneurs der Steden en Sterkten, in de Landen van Gelder, Utrecht en Over-Ysfel, nooit in 't minst gehoorzaamd den voorsz. Heere Prince Maurits, Gouverneur van Holland, nog den Grave van Meurs, Gouverneur van Gelderland, Utrecht en Over-Ysfel, en dus twe Gouverneurs, in eene Provintie, met gelyke magt, te stellen, was hun vreemd en onbehoorlyk, het welk zo behendig door hen te weeg gebragt was, dat niet tegenstaande Requesten en vertooningen, door de Staten aan zyne Excellentie daar tegen gedaan, men 't zelve nog niet had kunnen bemiddelen.

Zy beklaagden zig ook, dat de Stad Deventer, en de Schans van Zutphen, plaatzen als sleutels van den Lande, waren betrouwd aan Stanley en Jork, tegen hunne verscheide vertoogen, dat zy niet te betrouwen, maar Verraders waren: en hoewel zyne Excellentie zeide zynen perzoon en eer voor hunne trouw te verpanden, vonden zy nogtans by de daad, tot hunne bittere schade, dat de fauten in zaken van Staten niet te herstellen zyn met panden of borgen.

Deventer en de Schans van Zutphen verraden, boven hun waarschuwen.

En alzo het oogschynlyk was, dat zy het Vaderland geheel te ondergebragt zouden hebben, zo 'er niet toegezien werd, hebben de Edelen en Magistraten der Steden by alle middelen getragt hun voornemen te ontdekken, 't welk, door Godts genade, geschied was, door het verzekeren van den perzoon en Schriften van Steven Perret, waar uit men al hun voornemen verstaan had, voor al dat Jaques Rein-

Door Steven Perrets gevangenis alle de aanslagen ontdekt.

 gault

gault 't hoofd en de bestuurder van den geheelen aanslag, en een dood-vyand van de Staten en Landen was, en bedekt met den vyand gehandeld had, belovende te zullen tegen gaan alle de goede raden en voorslagen, en te beletten alle goede onderhandelingen tusschen de Staten en zyne Excellentie, als uit de uitbanning van de goede Burgers te Utrecht, die hy *Vetus fermentum* noemde. Het welk door de Afgevaerdigde van de Staten van Holland aan zyne Excellentie vertoond zynde, en het stuk zo klaar vindende, had hy belast den voorsz. Reingault te doen vangen, met vaste belofte, van goed regt daar over te doen, belastende den Raad van Holland zyn Proces te maken. Des niet tegenstaande had Reingault, met zyne Aanhangers, by zyne Excellentie zo veel te weeg gebragt, dat hy nog gedoogd en bevryd werd: en ten laatsten, om niet onderworpen te zyn aan het Regt van den Hove van Holland, werd hy naar Utrecht gevoerd, om daar hoofd van eenige Muitmakers te zyn, en te weeg te brengen een afscheid tusschen de Landen van Holland en Utrecht, redenen zonder grond by zyne Excellentie en eenige Engelsche Heeren voedende, dat de Heeren Staten en Raad van Staten vyanden waren van den Godtsdienst en de magt van zyne Excellentie, en dat hy, Reingault, daarom, en om dat hy van den Godtsdienst was, en zyne Excellentie's magt voorstond, alleen was gehaat, welk valsch voorwendzel uit de genome papieren wel anders bleek, als dat hy was een Hypocryt, Spaanschgezinde, en Overspeeler, zoekende zig ryk te maken met de penningen van de Landen.

Reingault gevangen, maar tegen belof. te los gekomen.

De Acte van intooming.

Ten laatsten, op dat alle hunne raadslagen niet gebroken zouden werden, met het vertrekken van Leyçester naar Engeland, 't welk stond te geschieden, mits latende volle magt over de volkome regeering aan den Raad van Staten, gedagteekend den 24sten van Slagtmaand, des Jaars 1586. waar by alle hunne agterraden moesten ophouden, wisten zy zo veel

te

te weeg te brengen, dat zyne Excellentie eene andere Acte, eenerhand gedagteekend, onder zyne hand en Zegel, gaf, by welke de voornaame poincten, nopens de beschutting des Lands, werden wederroepen, en tot de eyge schikking van hem zelven gehouden, en voor al het veranderen van de Engelsche Guarnizoenen, die toen de voornaamste Steden en sterkten van de Landen in hun geweld hadden: en dat werd zo geheim gedaan, dat 'er de Staten Generaal of byzondere, nog Raad van Staten iet van wisten, voor dat Stanley, den Raad van Staten weigerende te gehoorzamen, de voorsz. Acte zelve voortbragt, om zyn stuk te regtvaardigen.

En alzo de Heeren Staten Generaal, en Raad van Staten, van de ongeschikte en tyrannige regeering van Stanley en Jork verwittigd waren, en voorzagen 't geene 'er volgde, vindende de voorsz. Acte, waar by zy geene gehoorzaamheid vonden, om alle behoorlyke agting niet na te laten, wilden niets geweldigs tegen de voorsz. Guarnizoenen voornemen, hoewel de Burgerye van Deventer zeer genegen was tot het gemeene best, maar hebben naar Engeland aan zyne Excellentie geschreeven: dog eer ander bevel uit Engeland kon komen, hadden zy hunnen aanslag volbragt. Dog voorwaar dus was niet geweest de zonderlinge trouw en kloekheid van den Heer Generaal Norrits, en andere Engelsche Heeren, zynde in den Raad van Staten, by welke de zaken eensdeels hersteld werden, als namelyk in de Gouvernementen van Bergen en Oostende, daar te vreezen was, dat die Guarnizoenen denzelven gang zouden gegaan hebben, vermits de grote gemeenzaamheid, die zy met den vyand hielden, als aan de voorbeelden bleek, alzo daar de Engelsche Soldaten, hunne Schildwagten en Corps de Garde verlatende, met geheele troupen tot den Vyand overliepen.

Stanley en Jorks verraderye kon niet belet werden, om de voorsz. Acte.

Generaal Norrits trouw en vroomheid.

In welke zorglyke gevallen en schandelyke verraderyen, vermits zo veele handelingen en uitvindingen onder 't volk, en zo grote klagten der arme

De Staten bevelen in afwezen van Leycester,

 Sol-

t Gouvernement aan Mauris en andere Gouverneurs der Provintiën.

Soldaten over de kwade betaling, en voor al agt nemende op de gevaaren, door de onzekerheid en gebrek aan oppergebied, hadden de Staten Generaal en der Provintiën, merkende, dat zy niet konden bevryd zyn voor zo geweldigen Vyand, goed gedagt eenige orde te stellen, nademaal 'er tegenwoordig gebrek was aan agting voor haare Majesteit en gezag van zyne Excellentie, en hebben tot dien einde hersteld de magt van de Gouverneurs der Provintiën, en eene orde onder het Oorlogs volk, bewaring en versterking der Frontieren, en ook den Oorlog ter Zee begonnen, om, naar hun best vermogen, de verslagenheid des volks te wederstaan.

Paspoorten gegeven buiten 's Lands, was tegen de Privilegien.

Zy vermeldden ook, dat de Paspoorden, in Engeland door den voorn. Burggraaf uitgegeven, onder den naam van zyne Excellentie, als Gouverneur der vereenigde Landen, in 't Regt niet konden bestaan, om dat een Gouverneur geen gebod kon doen buiten zyne Provintie, 't welk altoos in die Landen gebruikt was geweest: ook was dat strydende tegen 't gemeene welvaard. Zy verklaarden ook, waarom zy den Raadsheer Paulus Buis ontslagen hadden.

Dat de Brief van den 4 February, met volle kennis geschreeven was.

Eindelyk voegden zy ook daar by, dat de Brief, van den 4[den] van Sprokkelmaand, was geschreeven en gezonden met goede wetenschap, kennis en ryp overleg der Heeren Staten Generaal, die ten allen tyden gewoon waren hunne zaken opentlyk te handelen, en ongeveinsd te vertoonen aan hunne Heeren, Princen en Gouverneurs, in al 't geene de gemeene welvaard bezwaard was, dat zy 't zelve by de ervarenheid altyd 't zeekerste, en de redelyke Princen minst kwetzende of vergrammende, bevonden hadden, ziende, dat de naakte waarheid hun aangezegd was, ter liefde van de gemeene zaak, om hen af te wenden van alle zulke, die omgaan hen met lasteringen en valsche uitvindingen te misleiden, tot grote schade van hunne eer en agting, gelyk men ook niet bevinden zou, dat de voorsz. Brief iet anders, dan naakte waarheid, inhield, en dat dezelve niet

anders dan uit liefde en een goed hart, dat zy droegen tot hun elendig Vaderland, haare Majesteit, en de eer en aanzien van zyne Excellentie, gesprooten was.

En vreezende, dat eenige zomtyds haar Majesteits hart mogten afgekeerd hebben, van hunne zaken ter harte te nemen, daar aan nu de behoudenis van den staat hing, en dergelyk wel eer op hunne Requesten geschied was, wisten zy geen zeekerder middel, dan de Copye van den voorsz. Brief aan haare Majesteit te zenden, op wier goedhartigheid en zonderlinge wysheid zy volkomen betrouwden, gelyk zy meermaal bevonden hadden, op dat haare Majesteit, wel in 't byzonder verwittigd zynde van den staat der Landen, te beter mogt bewogen werden eenige buiten gewoone hulp, die noodig zou zyn tot herstelling van 't geene vervallen was, naar den inhoud van de Brieven, toe te staan. Redenen, waarom zy de Majesteit Copye zonden van den Brief van den 4. February.

Dit antwoord was dus gedaan en besloten den 17den van Zomermaand, des Jaars 1587.

Hier mede werden de Hofgezant en de andere voornaame Engelsche, na veele wederzydsche geschillen, genoegzaam voldaan; maar hoe Leyçester dat genomen heeft, zal men hier na, by zyne verklaring, van hem in Druk uitgegeven, na dat hy wederkwam om het beleg van de Stad Sluys te doen opbreken, zoekende zig over zommige van den Lande te wreken, dat zeer wel gemerkt werd, mogen zien. Met den voorsz. Hofgezant, Baanderheer van Bukhorst, heeft hy zedert altyd vyandschap en onmin gepleegd; desgelyks heeft hy den Doctor Klerk en Secretaris Wilkens betoond, maar boven al is hy den Generaal Johan Norrits, die nogtans, na het verlies van Deventer en Zutphen, deze Landen zo groten dienst gedaan, en der Majesteits en der Engelscher eer zo voorgestaan had, zeer tegen geweest, zo dat hy by zyne Koningin zo veel te weeg gebragt heeft, dat zy hem in Engeland ontbood, om van daar naar in Ierland, in zyn Gouverne- Leycester is verstoord op den Hofgezant, Bukhorst, Norrits, enz. Generaal Norrits naar Ierland gezonden.

nement gezonden te werden; daar tegen hielp geen schryven van de Staten Generaal, die hem gaerne gehouden hadden, om Maarschalk van 't Leger te zyn, dat de Staten te Veld dagten te brengen, tot ontzet van Sluys, onder den Prince Maurits, en Grave van Hohenlo; maar hy moest vertrekken, gelyk hy deed met grote aanpryzingen en getuigenissen aan de Majesteit, zo van de Generale Staten, als van de Staten Provintiaal van Holland, desgelyks van den Grave van Hohenlo, en andere byzondere, die hem, om zynen dienst, goed hart en dankbaarheid toedroegen.

De Koningin niet wel te vreden over der Staten Brief.

De Koningin was ook met deze verklaring niet wel te vreden, gelyk zy te kennen gaf door Brieven van den 30sten van Zomermaand, door Heer Henry Killegrey en Rob Beale gezonden: daar op de Staten Generaal hun antwoord zonden, gedagteekend den 15den van Oogstmaand, alles met vriendelyke en beleefde woorden ontschuldigende, en haare Majesteit beter berigt gevende.

Sir Willem Russel, Gouverneur, naar Vlissingen gezonden, den 23 February.

De Gouverneur van Vlissingen, Sir Philips Sidney, by Zutphen in 't voorlede Jaar geschoten zynde, zond de Koningin voor Gouverneur naar Vlisslngen, den Ridder Sir Willem Russel, een Zoon van den Grave van Bedfort, een Man van goede hoedanigheid, en wel geagt, die daar aankwam den 23sten van Sprokkelmaand, met den Heere van Karon, en den Heere Treslong, eertyds Admiraal van Zeeland, die daar lang gevangen gelegen had, en nu volkomen van alle agterdogt ontslagen was, door de tusschenkoming van de Koningin van Engeland, daar voor hy haare Majesteit ook gedankt had.

En gelyk in dit Jaar 1587. de vereenigde Nederlandsche Provintiën met groot verlies, tegenspoed, en inwendigen twist zyn bezogt geweest, hebben de andere Nederlandsche Provintiën, met den Koning vereenigd, met grote duurte, hongers-nood, en sterfte gekweld geweest, om dat de Landen door den Oorlog weinig bezaaid en gebouwd waren, zynde

de 't Kooren in de omleggende Landen ook eenige Jaaren kwalyk gewassen, en tot hoogen prys gekomen: waarom de Staten der vereenigde Landen niet alleen het uitvoeren van Kooren verboden hadden, om veele Lieden genoegen te geven, maar hielden ook hunne Oorlogs-Scheepen, op de Elve, Emse, en andere Stroomen, ook op de Kusten van Vlaanderen, en beletten den toevoer aan hunne vyanden zo veel zy konden, meenende, naar de gedagte van veelen, de Landen, door den honger, tot eenen generaalen afval te brengen, 't welk hun mislukte: want de Frontieren, daar 't Krygsvolk lag, waren voorzien, de andere binnen-Steden konden geenen generaalen afval bewerken: en alzo zy aan Duitschland, Vrankryk en Engeland paalden, kregen zy hier en daar nog om geld, hoewel zeer duur, hunnen nooddruft, behoevende veel minder dan zy plegen, vermits het Volk zeer verminderd was, en 'er veel arm Volk van honger en ziekte verging, daar op grote sterfte volgde. De Guarnizoenen in Vlaanderen van Oostende en Sluys, om de armoede groter te maken, liepen dagelyks uit, waar door in Sprokkelmaand, des Jaars 1587, die van Brugge 't Guarnizoen van Sluys verrast, en nu genoeg bezet hadden; maar zy werden van hunne metgezellen uit Sluys bygestaan, en dus omringden zy zelf hunne vyanden en bezetters, en sloegen 'er wel honderd zeventig, met drie Kapiteinen, dood.

Nederlandsche Oorlogscheepen sluiten de Emse, Elve en andere Stroomen en Havenen om het Kooren.

Guarnizoenen van Oostende en Sluis bezetzynde, slaan hunne vyanden.

De elende, armoede, hongers-nood, pest en sterfte, daar in de weder vereenigde Landen gekomen zyn, is ongelooflyk: want in Vlaanderen te Brugge, Iperen, Kortryk, en mindere Steden en Dorpen, dus ook in Braband, zyn byna geheele Steden verwoesd, om den Oorlog verloopen, en uitgestorven van honger, armoede en Pest, zo dat veele schoone grote Dorpen, daar in een, twe of drie duizend Huizen stonden, wel bewoond, nu geheel verlaten en verwoesd zyn, en de beste Huizen van die zyn Kluizen van wilde Beesten en Wolven geworden; ja men

Grote duurte en sterfte in de weder vereenigde Nederlanden.

Verwoesting der Landen, en vermenigvuldiging van wilde Beesten en Wolven.

heeft daar de Bedsteden met jonge Wolven belegen gevonden, die in Braband en Vlaanderen zo vermenigvuldigd zyn, dat zy niet alleen 't Vee en Beesten, en by gebrek van Beesten Kinderen, maar ook Vrouwen en Mannen besprongen, en uit honger vernielden, neemende de Kinderen uit de Wieg, uit Moeders, ja uit Vaders armen: zo dat men omtrend Gend, twe mylen in 't rond, reekende wel honderd Menschen in een Jaar van de Wolven gegeten te zyn, waar door de wegen geheel onvry waren, en by gebrek van Inwooners konden de Wolven niet vernield werden. De Honden liepen in grote Kudden agter 't Land, verwilderd, versmagt van honger en dorst, welke de Beesten, Menschen en elkanderen aantasten en opaten. De Landen waren zo verwoest, dat men de Velden van de Bosschen, nog de Graggen van de hooge Wegen niet kende. De Lieden konden de plaatzen niet vinden, daar hunne Huizen gestaan hadden, het was alles verwoesd en met Boomen, Hagen en Kruiden overgroeid: ja de honger is daar dit Jaar, door de voorsz. duurte, zo groot gewerden, dat degelyke, statige, wel geagte Lieden, kostlyk gekleed gaande, te Antwerpen, Brussel, Gend, Brugge, en andere Steden, 's avonds, met den donkeren, onbekend, om Brood gebedeld hebben: Ryke Lieden, Renteniers, die niet ontfingen, in het Fluweel en zyde Lakenen gekleed gaande, hebben ook Brood gebedelt, en alle hunne Juwelen, Meubelen en Huisraad moeten verkoopen, om Brood te koopen. De slyk en Vuilnishoopen op de Straten werden onderzogt naar Beenderen, Rapeschellen, en ander, dat eetbaar was: zelf is te Brugge een doode Hond opgeraapt en gegeten gewerden.

Ryke lieden bedelen om Brood.

Prys van 't Kooren in de Duurte.

De prys van 't Kooren was nooit desgelyks gehoord: te Antwerpen is de Veertel Rog, wegende omtrend honderd twintig ponden, tot twintig tweeentwintig, en etlyke tot vierentwintig Guldens verkogt, de drie Guldens op eene Fransche Kroon gerekent: een Veertel Erten, dertien Guldens, de

Tarw

Tarw hooger naar gelykheid. Te Brussel vierentwintig Guldens de Zak Rog, de Tarw twe en drieendertig Guldens de Zak; zeven Ponden Vlaams het Hoed, 't welk in gewigt is omtrend twehonderd zestig Ponden van zestien Oncen 't Pond.

Deze pryzen beliepen het Last Rog op agt honderd Guldens, 't welk ver te booven gaat de duurte des Koorens, in den Jaare 1546. als men te Amsterdam betaalde agtenzestig Goudguldens, die nu honderd drieenzestig Guldens mogten bedragen, toen zeer duur gereekend. Het vleesch is ook zeer duur geweest, als Hamelen-vleesch negen stuivers, Ossen-vleesch vyf stuivers, Varkens-vleesch zes stuivers, de Boter agt stuivers en meer.

Deze duurte is in 't volgende Jaar zeer gebeterd, vermits het Land redelyk om 't voordeel gebouwd werd, en 't Volk verminderd was, zo dat men te Antwerpen in 't volgende Jaar kogt een Veertel Rog om eenen Gulden, of weinig meer; maar 't zelve is nog ver van de goede lyftogt, die 'er in de Nederlanden, in den Jaare 1548 was, daar men toen voor agtenzestig Guldens een last Rog kogt, die twe Jaaren te vooren, in den Jaare 1546, koste honderd drieenzestig Guldens: ja men kogt in den Jaare 1548 voor agtenzestig Goudguldens, of honderd zestig Brabandsche Guldens, een last Tarw, een last Rog, een last Garst, een last Haver, een vierde deel Boter, een Schip pond Spek van drie honderd ponden, een honderd Handkazen, een Wambais, een paar Schoenen, eene Bonet, eene Tassche, een vet Schaap, een vat Jopen-Bier, een vat Rostikker-Bier, en nog zes stuivers tot Wynkoop. Dit zy ter gedagtenisse, op dat wy zien, wat Godts toorn en zegen doen kan.

Vermindering van de Duurte.

In tegendeel is in de vereenigde Nederlanden van Holland, Zeeland, en andere Provintiën, de prys van Kooren meest altyd in eenen stand gebleven, vermits zy de Zee open hadden, zig meest by de Zee geneerende, als by de Visscherye, Schipvaard en Koop-

Goede stand in de vereenigde Landen.

Koophandel, 't welk zulke meenigte van volk van de andere Landen daar getrokken heeft, dat desgelyks daar nooit gezien was, zo dat men in alle Steden geene Wooning om geld kon bekomen, maar hebben alle hunne Steden moeten vermeerderen en groter maken, en het Land betimmeren, in voege de Oorlog gestrekt heeft tot eenen groten zegen voor de Inwooners, en hoe zeer zy vermenigvuldigden, werden zy nogtans alom ryk, niet tegenstaande de grote Schattingen, Ongelden, Tollen, Convoi-gelden, Lycenten, en dagelyksche nieuwe belastingen, daar mede zy doorgaans moesten bekostigen boven de honderd Oorlogs-Schepen van alle zoorten, en nevens dien onderhouden omtrend twintig duizend Mannen te voet, en twe duizend te Paerd, alle wel betaald, behalven alle andere toevallende onkosten, en dat zy nog op zommige Jaaren een hoop Volk vergaderden om te Veld te trekken, om beledigenden Oorlog te voeren. Dit zullen de Lezers en Nakomers gelooven, als zy de sterkten van de Steden in de voorsz. Provintiën, de kostlyke en pragtige gebouwen, de Havenen, de nieuwe vergrootingen en verbeteringen van de voorsz. Steden, ik laat staan hunne meenigte van groot Geschut, Krygs-gereedschap en Scheepen, nooit te vooren gezien, en alle gebouwd en bekostigd gedurende den Oorlog, en nog veele nieuwe Landen bedykt, zullen zien, waar voor Godt ze dankbaar make.

Welstand en rykdom der vereenigde Landen, niet tegenstaande de zware Oorlogen.

En tot bevestiging van 't geene wy gezegd hebben van de grote neering der vereenigde Nederlanden, is merkens-waerdig, dat in Grasmaand van dit Jaar, uit de Landen afgevaren zyn uit het Vlie, vyf honderd tagtig, of negentig Scheepen, en uit den Briel en Zeeland wel twe honderd, alle Oostwaards, te zamen wel agt honderd, eene aanmerklyke meenigte, meest alle grote en middelbare Scheepen. De Koning van Denemarken heeft ze in de Zond eensdeels gearresteert, en in de dertig duizend Daalders afgedrongen, voor de schade van eenen

Agthonderd scheepen zeilen uit de vereenigde Nederlanden, in April.

De Koning van Denemarken arre-

eenen gouden Keten, ongemak en overlast, die zyn Gezant Rantzou voorwendde hem afgenomen en aangedaan te zyn, door de Soldaten der voorsz. Provintiën, in Braband op den weg van Brussel, zo wy namaals zullen verhalen. steert de Nederlandsche Scheepen.

By deze gelegenheid, dat wy van de Scheepvaard van de Nederlanden spreken, zullen wy hier verhalen, hoe in Engeland Sir François Draak, Ridder, die eertyds des Waerelds Kloot omgezeild had, zo wy te vooren verhaald hebben, nu twe aanmerklyke togten gedaan heeft, om den Koning van Spanje afbreuk te doen. De eene reis was in den Jaare 1585, naar de Indiën van America, om hem zynen groten schat af te zetten, die hy van daar Jaarlyks krygd. Hy zeilde uit Engeland den 22sten van Herfstmaand, des Jaars 1585, met omtrend twintig Scheepen en andere Jagten, met drieentwintig honderd Mannen, meest Krygsvolk, beleid onder den Heer Christoffel Carley, zynen Luitenant Generaal, en zeilde naar de Eilanden van Boyona, dus langs de kusten van Spanje, naar de Canariën, meenende het ryk Eiland van Palma te overweldigen; maar zy vonden het inkomen en de Zee zo ruw, dat zy voort voeren naar de Eilanden van Capo Verde, daar zy hun Krygsvolk landden in 't Eiland van *Sanct Diago*, in Slagtmaand, en namen de Stad in, daar uit al het Volk gevlugt was, en op 't gebergte logeerde: daarom zy daar veertien dagen bleven, vindende gerief van Olie, Wyn, Meel en Vrugten, en daar na 't zelve van alles geplunderd hebbende, om dat het Volk hunne Huizen niet kwam rantzoeneeren, hebben zy al wat zy vonden verbrand. Sir Francois Draaks togt naar des Konings van Spanje's Indien, 1585.

Van daar zeilden zy in agttien dagen naar het Eiland *Hispaniola* of *St. Domingo* genoemd, binnen welken tyd 'er eene heete pestagtige Koorts, die zy daar *Calentura* noemen, onder hun Volk begon te komen, daar aan terstond veele storven. Niet ver van de Stad *St. Domingo* landden zy by nagt in 't Eiland hun Krygsvolk, en besprongen de Stad van Draak neemt de Steden Sint Domingo en Cartagena.

de Landzyde, en kwamen 'er met geweld in, het meeste Volk en rykdom ook al gevlugt zynde, en de rest vlugtende: zy vonden eene schoone grote Stad, fraai en wel gebouwd van Kerken, fraje regte breede straten, schoone hooge Huizen van steen, met fraje Poorten, Bolwerken en Havenen zeer verçierd, en hier bleven zy eene Maand: en om dat het Volk uit 't gebergte hunne Huizen niet wilde komen rantzoeneeren, deden zy die dagelyks afbreken en branden: ten laatsten kregen zy nog voor de rest vyfentwintig duizend Dukaten.

Beschryving van St. Domingo.

Van daar voeren zy over naar het vaste Land van *America*, naar de Stad *Cartagena*, daar zy tegenweer vonden, vermits zy van hunne komst verwittigd waren, en zy de Vrouwen, Kinderen, Slaven en al het kostlykste goed al gevlugt hadden; nogtans wonnen zy de Stad, hoewel niet zonder bloedstorting en verlies, en bleven 'er zes weken, en om de Huizen niet te branden en breken, deden zy de Burgerye honderd en tien duizend Dukaten betalen, nemende alom het Geschut mede.

Van daar was hun voornemen te zeilen naar *Nombre de Dios*, en over Land te trekken naar *Panama*, eene Haven op de Zuid-Zee, daar 's Konings goud en zilver van *Peru* komt, dat zy meenden daar omtrend te vinden; maar door dien wel een derde van het Volk door de voorsz. heete Koorts gestorven was, besloten zy weder naar Engeland te keeren, en by den weg te nemen wat zy zouden vinden, en voeren dus in Grasmaand naar *Cabo St. Anthonio*, aan 't Westeinde van *Cuba*: van daar aan 't ander einde van 't Eiland de *Havana* niet kunnende komen, zeilden zy in Bloeimaand naar de Kusten van *Florida*, daar zy eene Stad, *Sant Augustyn* genoemd, vonden, met een Fort met honderd vyftig Spanjaarden in Guarnizoen. Zy namen en verbrandden het Slot, en zeilden van daar naar *Virginia*, daar nu een tyd lang een deel Engelsche gewoond hadden; maar alzo zy van hunne vrienden verlaten, en gebrek aan alle

nood-

nooddruft hadden, verdeelden zy die in hunne Scheepen, en keerden daar mede naar Engeland, den 6den van Oogstmaand, des Jaars 1586. van daar brengende omtrend twe honderd veertig stukken grof Geschut, alle Metale, behalven dertig of veertig Yzere. Draak komt t' huis den 6 Augustus 1587.

De andere togt van Draak was in dit Jaar 1587, zeilende met een deel Koninglyke Scheepen naar de Kusten van Spanje, om den Koning daar te ontrieven en ontzetten van zyn gereedschap, die men zeide, dat hy maakte, om met een groot Leger naar Engeland en Nederland te komen, en zeilde in Grasmaand naar de Haven van Cales in Andolozien, daar zes Galeien hem het inkomen wilden beletten, maar hy dreef ze onder hunne Fortresfen, en nam 'er dus veele Scheepen, groot en klein; geladen en ongeladen, die hy alle verbrandde, zynde over de honderd zeilen, daar onder een Galioen van den Marquis *de Sante Cruce*, groot veertien honderd vaten, was, meest geladen met reepen, riemen voor Galeien en Scheepen, pypstaven of hout om vaten te maken, met Timmerhout en ander gereedschap voor 's Konings Leger, veele met Wynen, Olie, Tarw, Vygen, Rozynen, en Leeftogt, behalven eene grote meenigte, die het ontvlugte, en andere, die zig aan Land, onder de Fortresfen, behielden, en een groot Schip van Ragusa, meest geladen, groot duizend vaten, hebbende dertig Metale stukken Geschut op, werd 'er in den grond geboord, met meer andere schaden, die den Spanjaard daar aangedaan werd: waar over alom een grote alarm in 't Land kwam, en grote schade in hunne Visschers Netten. Dus vertrok hy weder, zeilde voorby Cascales in Portugal, en vond daar den Marquis *de Sante Cruce* met zyne Galeien, die niets zogt dan te ontvlugten, zonder eenigen tegenweer te toonen, en dus kwam hy met zynen buid t' huis. Draaks twede togt, verbrandende te Cales over de honderd Schepen, meest voorraad voor het Leger in hebbende, in April 1587.

Een ander Engelsch Edelman, Thomas Candisch genoemd, zeilde in dezen tyd rondom des Waerelds Kloot; Thomas Candisch, Engelsch

Edelman vaard rondom des Waerelds Kloot, in 't Jaar 1586. den 21 July, uitvarende: en keerde weder den 19 September, 1588.

Kloot; hy zeilde uit Plimmouth den 21[sten] van Hooimaand, des voorgaanden Jaars 1586. met een Schip genoemd *de Desire*, dat is de begeerte, groot honderd twintig vaten, met nog twe andere d'eene helf kleinder, hebbende in alles op honderd drieentwintig Mannen, en zyn Luitenant was Meester Brewer. Dus den 21[sten] van Hooimaand uitgetrokken zynde, zeilden zy in de volgende Maand Louwmaand, door de straat van *Magallan*, daar zy vingen eenen Spanjaard Fernando, die hem verhaalde, dat van de vier honderd Spanjaarden, die daar gezonden waren, en in Guarnizoen hadden gelegen in een Fort, genoemd *Philippopolis*, nu maar drieentwintig overgebleven, en de rest van honger en armoede gestorven, en van den volke daar vernield waren. Deze drieentwintig waren uit nood getrokken naar *Rio de Plata*. Candisch kwam ter plaatze, daar deze Spanjaarden eene Koninglyke Stad, Philip-Stad genoemd, gebouwd hadden met vier Bolwerken, op elk een stuk metale Geschut gesteld, en eene Kerk. Deze Stad was gebouwd om de Straat van *Magellan* te bewaren, dat daar door niemand varen zou in de Zee *Del Zur*. Zy was gebouwd op de beste gelegenste plaats van alle de Straten, op drieenvyftig graden, geleegen by een Bosch en versch water; maar 't geene zy 'er zaaiden of plantten, wilde niet wel groejen, of door hunne onagtzaamheid niet voor den dag komen. Van daar voer Candisch opwaards naar de Kusten van *Chili*, *Peru*, *Nova Spania* en *Nova Gallicia*, en kwam by de *Capo* van *California*, leggende op drieentwintig graden en twe derde deelen, daar zy ontmoetten een Schip des Konings van Spanje, groot wel zeven honderd vaten, zynde de Admiraal van de Zee, *Sint Anna* genoemd, zeilende van *Manilla Nova Spania*, in de Haven van *Mexico*, 't welk zy, na eenigen wederstand, dwongen, en voerden dat, den 6[den] van Slagtmaand, des Jaars 1587. in eene Haven *Porte Siquura*, daar in zy vonden honderd negentig perzonen, die zy

Philips-Stad in de Magellaansche Straat.

Schip Sint Anna van Candisch genomen.

aan

aan Land stelden met eenigen leeftogt en gereedschap, om eene Berk te timmeren. Hy nam daar uit vyf Jongens en eenige Pyloten, die hy in Engeland bragt; 't Schip had geladen honderd tweëntwintig duizend goude Pezos of Realen van agten, de rest waren Zyden, Satynen, Damasten, Muske en andere kostlyke waren, ook zeer veel lekkere leeftogt, inzultingen, en veele zoorten van allerhande goede Wyn. Van deze goederen laadde Candisch beide zyne Scheepen vol van 't beste. De rest, nog wel vyfhonderd vaten lading, verbrandden zy met 't Schip, en voeren dus naar huis; maar alzo zy wat twistig om den buid geweest waren, liet Candisch zynen Luitenant Brewer agter in de Haven, meenende, dat hy hem zou volgen, maar is zederd nooit vernomen. Dus zeilde hy door de Eilanden *Ladronos*, en zo door de Eilanden van de *Philippinas*, daar in het Eiland *Manilla* legd, daar omtrend vier of vyf honderd Spanjaarden woonen, die traffiquen oeffenen op *China* en andere plaatzen, en dus op *Acaculpa in Nova Spania*, ook met de *Sanguelos*, een kunstig, ryk en vernuftig Volk. Candisch kwam in 't Eiland van *Capul*, daar hy grote vriendschap maakte, en kwam dus te *Java Major*, daar van hy ook kennis nam. Van daar zeilde hy naar *Cabo de Bone Esperance*, dat hy zegd maar omtrend duizend agthonderd en zestig mylen van *Java* te zyn, en zeilde dat in minder dan negen weken, en zagen de *Cabo* den 17^den^ van Bloeimaand, van daar zy zeilden en vielen in 't gezigt van 't Eiland *Sint Helena*, den 9^den^ van Zomermaand. Hy vond dat Eiland, en beschryfd dat genoegzaam even als Jan Huygen van Linschoten in zyn *Itinerarium*. Van daar vertrok hy, den 20sten van Zomermaand, en kwam den 9^den^ van Herfstmaand, des Jaars 1588. te Plimmouth aan, daar uit zy nu, twee Jaaren en vyftig dagen geleden, gezeild waren, hebbende in die reize meer dan twintig Scheepen, die meest zeer kostlyk waren, verbrand en vernield, en alom grote

Brewer, Luitenant van Candisch, agter gebleven.

wreedheid getoond, gelyk te lezen is by de beschryving van die reis, in Druk uitgegeven. Deze Edelman Candisch dus ryk t'huis gekomen zynde, bekleedde eenige van zyne Zeilen met zyde Damast, en kwam dus voorby het Hof der Koningin, de Rivier van Londen op-varen. Dit goed geluk deed hem, na eenige Jaaren, weder zulk eene reis voornemen; maar alzo hem op weg ongeluk ontmoette, keerde hy weder, en stierf mismoedig op de Zee, zyn geluk te veel toeschryvende.

Candisch bekleed zyre zeilen met Damast.

Sluys door Parma belegerd, den 8 July.

Als in Nederland de dure tyd byna voor by was, en het Kooren waarschynlyk wel in de Schuren zou komen, heeft Parma zyn Krygsvolk van alle Provintiën ontboden, doende in Italiën veel nieuw volk opnemen, onder den Marquies del Guasto, Camillo Capizucca, Carlo Spinelli, Alexandro de Monte en andere, zig gelatende, of hy in Holland in de Veluwe wilde trekken: eenige hadden van Bloeimaand af omtrend Brugge gelegen, en waren allengjes vermeerderd, en schenen daar maar te leggen om de doortogten van die van Oostende en Sluys te beletten. Als nu zyn volk van alle kanten vergaderd was, is hy den 7den van Zomermaand uit Brussel getrokken met negen Benden Paerden, en den volgenden dag te Brugge gekomen, dien een geweldige hoop van alle kanten volgde, om de Stad Sluys te beleegeren.

Deze gereedschap en komst van Parma had die van Oostende en Sluys bewogen naar Zeeland en Holland te schryven, om van allen nooddruft, tot wederstand des Vyands dienende, verzorgt te werden: zelfs de Gouverneur van Sluys, Jongheer Arnolt van Groenevelt, schreef aan Rusel, den Gouverneur van Vlissingen, den 9den van Zomermaand, dat 'er in Sluys, na scherp onderzoek, maar voor weinige dagen Kooren was. Rusel hier door bewogen zynde, schreef aan die van Bergen op den Zoom, en aan Maurits, Prince van Orange, om volk, Kooren en noodig Krygs-gereedschap. Nog

zond

zond hy aan de Staten van Zeeland zynen Secretaris, Pieter van Heyle, die daarom uit Sluys gekomen was; maar die voorsz. behoeftens daar niet zo gereed vindende, vermits die van Zeeland 't gevaar zo groot niet agtten, belastte de voorsz. Gouverneur de Magistraat van Vlissingen Kooren te zoeken, die ten zelven dage, een Schip met Kooren in de Haven vindende, dat terstond naar Sluys deed voeren, en voegde by drie Vaandelen, van Bergen en elders in Zeeland aangekomen, nog 't vierde van de zynen, wel vol van volk, zo dat zy te zamen agt honderd Mannen uitmaakten. Uit Engeland waren ook de Ridder Rogier Williams, en andere Edelen aangekomen, op 't gerugt van Parma's gereedschap, denkende, dat het op Oostende mogt gemeend zyn, daar van de Koningin de zorg genomen had. Maar verstaande, dat de aanslag op Sluys was, zyn met de voorsz. agt honderd Mannen, den 12den van Zomermaand, op Sluys gevaren, met eenige Scheepen met verscheide Krygs-behoeftens geladen, daar zy alle wel inkwamen, niet zonder gevaar van des Vyands geschut. Deze alle wel ingekomen zynde, en te zamen, met het oude Guarnizoen, uitmakende zestien honderd Mannen, schreef de Gouverneur Groenevelt om meer Kooren, Buskruid, en Krygsbehoeftens; maar Parma had terstond de Haven zo bezet, dat eenige van de Scheepen, die met 't Kooren en volk ingevaren waren, in 't uitkomen genomen werden, zo dat 't niet meer mogelyk was met Scheepen daar in te komen.

Voorraad naar Sluys gezonden, den 10 Juny.

Parma sloeg zyn Leger in Cassant, een Eiland voor de Stad, maar den meesten hoop te Bresque, en nam de Blankenburgsche Schans in, om van die van Oostende bevryd te zyn; daar na toonde hy al zyn geweld op de Schans over de Haven, die lang wel beweerd werd: die van binnen deden veele uitvallen, waar door zy veel afbreuk en schade aan hunne Vyanden deden. In deze feiten verworven onder de Nederlanders de Luitenant Nikolaas

Vroomheid des Guarnizoens in Sluys, in Juny.

 Meet-

Meetkerke, deszelfs jongste Broeder Adolf, Karel Heraugière, Niclaas Maude, Kapiteinen, en meer andere grote eer, onder de Engelschen François Vere, Rogier Williams, Thomas Baskerste de Ridder, de Kollonel Huntley en anderen.

Maurits en Hohenlo doen togten in Braband.

Prins Maurits, toen het opperste gebied van de Staten hebbende, als hy van 't beleg van Sluys gehoord had, is sterk in Braband gevallen, en plunderde en verbrandde, met den Grave van Hohenlo, tweëntwintig Dorpen, en twe Steedjes, en beraadslaagde, om 's Hertogenbosch te beleggen, met behulp van hooge Vloeden en duurte des Koorens, alzo de Steden nog niet voorzien waren, en dagt Parma daar meede van Sluys te trekken; maar Parma sterk genoeg van volk zynde, zond in Braband Haultepenne, den Zoon van Barlaymont, met tweënveertig Vaandelen knegten, en vyfentwintig Benden paerden, die zig legerden te Boxtel by 's Hertogenbosch.

Leycester komt weder in Nederland den 6 Juny.

Ondertusschen de Grave van Leyçester, zyne Koningin tot alles goeds overreed zynde, en wiens wederkomst by de Staten zeer verzogt was, agtende, dat in 't ontzet van Sluys grote eer te behalen was, is met allen spoed, den 6den van Zomermaand, te Vlissingen met grote vreugd aangekomen, meede brengende veel nieuw Engelsch Krygsvolk, benaerstigende alles wat dienen mogt tot ontzet van Sluys.

Prins Maurits Leyçesters komst verstaan hebbende, is met Schenk en Norrits, die naar Engeland trok, by hem in Zeeland gekomen, met eenig Krygsvolk, latende den Grave van Hohenlo, met drie duizend Mannen, op den Hemertschen Waerd, Frontieren van Holland, tegen den Vyand, meenende dat hem meer volk uit Gelderland en Vriesland zou toekomen, gelyk belasd was, 't welk niet geschiedde: nogtans nam Hohenlo de Schans van Engelen met geweld in; en als Haultepenne die by ongeluk wilde helpen, is zyn Paerdevolk van Hohenlo verslagen, en hy zelve doodlyk gekwetst, waar aan hy

Haultepenne verslagen by Crevecœur den 13 Juny.

den

den 13[den] van Hooimaand, ſtierf binnen 's Hertogenbosch, waarom de voorſz. Schans Creveceur, dat is, Hartenleet, of Hartbreek genoemd werd. Creveceurs naams oorſprong.

Dezelve Haultepenne had in Louwmaand te vooren de Stad Gelre voor Parma ingenomen, die hem geleverd was van den Gouverneur Paton, een Schot, 't welk dus toeging: deze Paton was belasd met de bewaring van de Stad by afwezen van Schenk, en alzo Leyçester op hem verſtoord was, en gedreigd had Stuart in zyne plaats te willen ſtellen, heeft de voorſz. Paton, om zig te wreken, met Haultepenne gehandeld, om hem de Stad te leveren, des hy zyn volk wapende, zeggende, dat hem zulks van den Overſten Schenk belasd was, die den naasten nagt daar komen zou met zyn Paerdevolk, tot eenen aanſlag, 't welk ligt geloofd werd, om dat hy dikwils gewoon was het Guarnizoen zo ſchielyk te gebruiken. Als nu het Guarnizoen 's nagts Schenk verwagtte, heeft Paton Haultepenne in zyne plaats met al zyn volk ingebragt: de Burgers, dat te laat gewaar geworden zynde, hebben te vergeefs wederſtand gedaan, veele vlugtten op 't ſlot, die daar na met rantzoen daar van kwamen. Hier verloor Schenk veele ſchoone Paerden, wapenen en anderen kostlyken Huisraad. Gelre werd Parma van Paton geleverd, in January. Schenks verlies te Gelre.

Parma, van meening zynde de Stad Sluys te vermeesteren, heeft eerst met veel moeite de Voorſchans gewonnen, en de Stad gedurig beſchooten met dertig Kanonnen, en agt Kolubrinen, en heeft in alles wel zeventienduizend vierhonderd ſcheuten gedaan, zelfs op St. Jakobs dag, van 's morgens te drie uren, tot 's avonds te vyf uren, alleen wel vierduizend ſcheuten. Parma bekende zelfs, dat hy nooit eene plaats dus beſchooten had op eenen dag, gemaakt hebbende eene Bres wel van twehonderd vyftig pasſen, deed hy daar op zevenmaal ſtormen; maar zy werden vroom afgeweerd. Ook werd 'er op eenen dag, in de Meinen onder de aarde, wel vyf uren gevogten, in welke ſtormen gekwetst Parma's groot geweld op Sluys met ſchieten, den 24 July.

 werd,

werd, de Marquies van Renty, Lamotte, de Graaf Octavio van Mansveld, de Bourgognische Kollonel Strepeny, met veele andere Kapiteinen, en omtrend zevenhonderd Soldaten bleven 'er verslagen, en wel zo veele gekwetst, ook niet zonder schade van die van binnen: Parma had ondertusschen zyne begraving zeer diep in de Stads Wallen gebragt, zo dat zy dagelyks hand aan hand vogten, en die van binnen gedwongen waren agttien dagen en nagten gedurige wagt te houden, en op de Wallen te slapen en eten: boven dien moesten zy daar tegen meineeren, en ook dagelyks in de Meinen vegten, vrezende van onder en binnen besprongen te werden door de vaulten en Kelders, die 'er veele zyn, vermits 'er voor dezen de stapel van de Wynen, die uit Vrankryk kwamen, plagt gehouden te werden. Door dezen dagelykschen tegenweer zyn die zestienhonderd Mannen van binnen op zevenhonderd gekomen.

Verscheide Heeren gekwetst voor Sluys.

Eertyds de Stapel van de Fransche Wynen te Sluys.

Als zy nu zeven weken belegerd waren geweest, heeft Leyçester getragt die te ontzetten, zynde tot dien einde by Prins Maurits, als Admiraal Generaal der Landen, en Justinus van Nassau, zynen Luitenant, in Zeeland een goede hoop Scheepen, Schipvolk en gereedschap bezorgt, en zyn dus, den 29sten van Hooimaand, met vyfentwintig Vaandelen Voetvolk, en zes Benden paerden naar Oostende gezeild, daar hem uit Engeland kwamen bezoeken de Admiraal van Engeland, de Graaf van Kumberland, met veele Scheepen en Adeldom. Leyçesters voornemen was de Haven van Sluys te bespringen, en eenige Scheepen met Volk en Krygs-gereedschap daar binnen te zenden, en die te leggen op zeekere plaats onder 't Kasteel, daar men zeide eene diepte uitgeschuurd te zyn, binnen de twe laatste Jaaren, daar de Scheepen vry konden leggen. Maar veele Schips-Kapiteinen, ervare Pyloten en Schipvolk, meest Zeelanders, waren van gevoelen, dat daar zulke diepte niet was, en daarom te vergeefs zou zyn zulks te bestaan, en het Volk te wagen. Als hier door

Leycester poogd te vergeefs, Sluys te ontzetten den 3 Augustus.

eenige twist was gerezen, alzo elk zyne meening wilde dryven, heeft Leyçester, ziende dat hy te Water niets kon uitregten, al zyn Volk, sterk boven de vyfduizend Mannen, te Oostende geland, hoewel hy beklaagde, dat de Staten hem niet meer Volk gezonden hadden, en heeft zig, den 3^den van Oogstmaand, te Veld begeven, trekkende op Blankenburg, 't welk, zeer sterk zynde, het Leger van Parma beschutte. Leyçester daar nedergeslagen zynde, deed de sterkte bespringen, met twe Veld-stukken en eenige Musquettiers; maar alzo die van binnen wel voorzien waren, deden zy groten tegenweer: ook ontfing Leyçester tyding, dat Parma met het geweldig Leger naar hem toekwam en op de been was, 't welk wel waar was, maar zelve heeft de Graaf van Arenberg, in de Vrede-handeling te Borborg, den Engelschen Gezanten zederd bekend, dat Parma beslooten had op te breken, zo Leyçester naar hem toegekomen, of Blankenburg ingenomen had, want zyn Leger van agteren te onsterk was, en de spraak ging, dat 'er veele duizenden uit Engeland met den Admiraal gekomen waren; maar de een was voor den anderen bevreesd, want Leyçester zig niet sterk genoeg kennende, om den vyand aan te vallen, de Blankenburgsche sterkte agterlatende, tot welkes verovering meer tyd en gereedschap vereischt werd, trok weder te rug naar Oostende, niet zonder schade; hy het overgeven van Sluys daar verstaan hebbende, voer den 5^den van Oogstmaand weder naar Zeeland, alle de schuld leggende op 't gebrek aan Volk en geld, grootlyks beschuldigende den Admiraal van Zeeland en hunne Bevelhebbers, namelyk den Equipagiemeester Marten Drooge, die hy den 11^den van Oogstmaand te Vlissingen deed vangen, hem beschuldigende van kwade Regeering; maar na zes Maanden gevangenis, Leyçester in Engeland gekeerd zynde, heeft hy zig, naar Lands Regten, verdeedigd, en zig, na onderzoek, voor 't

Leycester tragt te vergeefs, Blankenburg in te nemen.

Leycester verlaat Sluys.

Marten Drooge gevangen en weder los gelaten.

Regt onschuldig vertoond, nademaal niemand hem wettig wist te beschuldigen.

Parma ziende Leyçester te rug trekken, toonde weder zyn geweld aan die van Sluys: waar door die van binnen, ziende dat 'er geene hulp voor handen was, nog tyding van Leyçester hoorende, hoewel de Kapitein Hert en Meester Berty twe of driemaal door de Haven over en weder gezwommen hadden, den moed verlooren hebben, te meer, om dat zy den Vyand op hunne Wallen gelegerd zagen, en alle uren vreesden van onder uit de Kelders door de Meinen overvallen te werden, ook dat zy, van twintig stukken grof Geschut, maar vier over hadden, die de Vyand met zyn Geschut of tegenschiet-schanssen reeds gebroken en onbruikbaar gemaakt had; ook was hun geen Buskruid genoeg tot eenen storm overgebleven, waar door zy, ziende dat zy geenen generaalen storm zouden kunnen wederstaan, eerlyke voorwaarden van overgeven, die hun de Vyand aanbood, aanvaerd hebben, te weten, met Bagge en Bagagie, en opgeregte vliegende Vaandelen, gewapend, met brandende Lonten, en Lood in den mond, met Zeelandsche Scheepen te mogen vertrekken, gelyk zy deden den 4^{den} van Oogstmaand, latende Parma de Stad, en daar uit trekkende met omtrend zevenhonderd Mannen, daar onder veele gekwetste waren, die zestien honderd Mannen sterk geweest waren. Dus werd Sluys verloren, en dat, naar de meening van vernuftige, door de kwade verstandhoudingen, die 'er was tusschen de Staten en Landen met Leyçester, zy zig op hem, en hy zig op hen verlatende, zy vreezende hem meer te stooren. De oorzaak, dat Parma zo goede voorwaarden toeliet, was de vrees, die hy had, voor de komst van Leyçester, en de waerde en vroomheid van 't Krygsvolk, dat 'er binnen was: want hem in handen gevallen waren Brieven van die van binnen, van eenen zwemmenden Bode, die verdronk, gekregen, waar

Sluys geefd zig over aan Parma, den 4 Augustus.

Accoord van Sluys.

Oorzaak van 't verlies van Sluys.

In zy, zes dagen voor 't overgeven, aan Leyçester verwittigden, dat zy alle gezworen hadden, zo zy niet konden ontzet worden, de Stad niet dan op eerlyke voorwaarden, die hunne manmoedigheid en vroomheid waerdig waren, te zullen overgeven, of zy wilden alle vegtende sterven, de Stad, en Kasteel in brand steken, en dus door de Wateren, Morasschen en verdronke Landen zien te ontkomen, zo zy best konden: waarom Parma, ziende dat zy in de handeling van overgeven nog dus gezind waren, en dat 't hem nog meer volk mogt kosten met brand en verderf der Stad, hun hunne begeerte gaf, openlyk zeggende, in 't beleg drieenveertig Kapiteinen, en meer andere Bevelhebbers, verloren te hebben, ook meer volk, dan hy verloren had in de belegering van Nuys, de Graaf, Berk, en Venlo alle te zamen.

Grote vroomheid des Guarnizoens van Sluys.

Na het verlies van Sluys was Leyçester van meening den mond van de Haven te stoppen; maar die van de Admiraliteit en andere waren van gedagte, dat het te vergeefs en ondoenlyk was, dog by de Engelsche scheen 't doenlyk; waarom hy, de Zeelanders verdagt houdende, in Holland zond om eene quantiteit oude Scheepen te hebben, die hem toegestaan werden; maar daar is niets na gevolgd, in tegendeel is de Haven zederd beter geworden, en eenig zand is weg geschuurd.

Leycester tragt te vergeefs, de Haven van Sluys te stoppen.

Deze verliezen hebben Leyçesters magt in grote veragting gebragt, die zyne welgunders nogtans meer zogten te vestigen, alle de schuld op de Staten leggende, als of zy de magt, hem opgedragen, zogten te benemen, gelyk men uit het volgende zal verstaan. De Staten is ook in handen gevallen een Brief van Leyçester, geschreeven aan zynen Secretaris Junius, met bevel om zyne partye en welgunders te sterken, zynde de voorsz. Brief geschreeven door de eige hand van M. Daniel Burg-Graaf, aan den Secretaris Junius, Zoon van Doctor Jan Junius, gedagteekend den 10den van Zomermaand, uit Engeland, welke

Leycesters magt komt, door het verlies van Sluys, in veragting.

Brief allerhande agterdenken gemaakt heeft, en de Staten deden daar over den voorsz. Junius te Leiden vangen en ondervragen, wat hy met den Brief mogt uitgeregt hebben. De Brief luidde als volgd.

Leycesters Brief aan Junius, gedagteekend den 10 Juny, ontdekt.

HEer Junius, zijnde gheresolveert kortelijck derwaerts over te keeren, soo hebbe ick goet ghevonden, beneffens de Brieven die ick schryve aen diversche, van eender materie, dat ghy trockt oft reyde over de goede Steden aldaer, consorterende en versekerende de geaffectioneerde, u wel bekent zijnde, van de goede intentie van hare Majesteyt tot der Landen hulpe en goeden wille, die ick hebbe om haer dienst te doen: En alsoo den Heere van Buckhorst, ofte andere aldaer hadden willen persuaderen tot hare Majesteyt geresolveert hadden vrede te maken met den Koning van Spaengien, en begeerde daar over 't consent van de Landen, ghy sult haer vry uyt seggen, dat den voorseyden Heere geen sulcken last heeft gehadt, ende dat hare Majesteyt in geen handelinge daer over geweest is, maer alleenlijck gesocht te ondersoeken wat den Koningh soude willen den Landen aenbieden ofte geven, ter cause van eenighen vrede, waer op sy bemerckende datter gheenderhande versekeringhe zy, vaert voorts met alles te doen dat sy denckt te dienen ter beschuttinge der selver: als blijckt by de Armade gesonden na Spaengien, onder beleydinge van Draek en by mijn wederkeere, met goedt getal van volck betaelt en onderhouden by hare Majesteyt boven het ordinare secours. Sult oock te kennen gheven, aen die last over 't gemeynte hebben, en daer ghy sulcks dienstelijck achtet, dat ick derwaerts wederkeere, met betrouwen dat sy sullen voortaen doen cesseren alle voorleden swarigheden, en my geven een behoorlijcke authoriteyt, noodigh om te ghebruycken de Souverainiteyt der selviger Landen, sonder te hebben alle de oppositien ende tegen-mijneren der Staten als te voren, dewelcke haer behoorden te contenteren, te behou-

den sulcks als sy pretendeerden te hebben onder de Gouverneurs van Keyser Karel en des Konings; sonder meer, gheduerende mijn Gouvernement, dewijle ick niet begheere te handelen saken van importantien, dan by advijse van den Raedt van Staten; die behoorlijck ghemaeckt sal worden van Ondersaten des Lants: Sult oock aenseggben, dat sulcks den wille is van hare Majesteyt, volghende de Instructie die haer belieft heeft my te geven, by dewelcke sy my accordeert ende beveelt weder te keeren, soo ick niet konde verwerven van de Staten sodanige authoriteyt als behoorde, om niet te wesen alleen Gouverneur van schijne ende in schrifte, waer van ick begheere dat de goede verwittight worden, op dat sy in tijde moghen opsicht nemen; dat my niet toe en kome tot haren achterdeele ende verderve, contrarie haren goeden wille ende meyninghe. Hier mede hebbe u Godt in sijn bewaringe.

Geschreven tot Groenewich desen thienden Junij Anno M. D. Lxxxvij. Onderstondt ghescbreven, Uwen vrient R. Leycester.

Het opschrift was,

Aen onsen lieven ende ghetrouwen, onsen Secretaris Junius, &c.

De Staten Generaal dagelyks gewaar wordende, door de onderhandeling van Leyçesters Aanhangers, ook door den voorsz. Brief en andere werktuigen van Leyçester, dat 'er wat anders gezogt werd, hebben de Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en West-Vriesland, door Afgevaerdigde van den Hoogen Raad van 't Hof en Reekening, een vertoog aan Leyçester gedaan te Dordrecht, den 30sten van Oogstmaand, dat te vooren wel gemeend was overgeleverd te werden, maar om zeekere oorzaken tot nu toe uitgesteld was.

Vertoonende de Staten by 't voorsz. vertoog, uit schuldigen pligt, hoe zy zig grootlyks verbonden hiel- Der Staten vertoog aan

Leycester te Dordrecht, den 30 Augustus. hielden aan de Majesteit van Engeland, om haare vordering des Godtsdiensts, en der Landen welstand, haar gelievende daar toe te gebruiken den perzoon van zyne Excellentie, ziende dat het haar niet geliefd had de Souverainiteit aan te nemen, die zy gaerne alle agting en onderdanigheid zouden toegedragen hebben, gelyk zy den Keizer Karel den Vyfden, of eenige Princen, gedaan hadden. Maar aangezien zy by ondervinding bemerkten, dat 'er eenige ongeruste Geesten waren, die arbeidden, om tusschen de Staten der Landen en zyne Excellentie misverstanden en oneenigheden te berokken, en verwarringen in 't gezag der Staten en van zyne Excellentie, als Gouverneur Generaal, tragtten te maken: gaven zy zyne Excellentie te verstaan, tot wegneming des misverstands, dat zy altyd verstaan hadden en nog verstonden, dat, by gebrek van eenen Prince der voorsz. Landen, de Souverainiteit der zelver aan hunne Ridderschap, Edelen en Steden wederkeerde: en over zulks zyn door de Staten, na dat de Koning van Spanje, die eertyds hunne natuurlyke Heer geweest is, de Landen verlaten heeft, alle handelingen van Souverainiteit wettig gedaan, in dier voegen, dat zy in dien rang met verscheide Princen, namelyk, met haare Majesteit, hadden gehandeld, en zyne Excellentie de magt van 't Gouverneur- en Kapiteinschap Generaal hadden toegestaan, 't welk zy anders niet doen mogten.

By gebrek van Overheer blyft de Souverainiteit der Landen in handen van de Ridderschap, Edelen en Steden.

In welke perzonen de Staten bestaan. En verder, om alle kwade Geesten en twistmakers den mond te stoppen, verklaarden zy, dat de Staten niet door zeekere byzondere perzonen, maar door de Ridderschap, Edelen en Steden gepresenteert werden, zo dat zulke, die meenen, dat de Staten uit eenige byzondere perzonen bestaan, en dat de faulte, die zy op dezelve vorderden, den Staten met regt zoude mogen ten last gelegd werden, zeer dwaalden: te meer, om dat de Staten altyd verstaan hebben, dat in gevalle iemant op hunne vergadering verscheen, die zig in eenige zaken te buiten

ten gegaan had, dezelve ten voorbeelde behoorde gestrafd te werden, verzoekende daarom aan zyne Excellentie, zo hy 'er eenige wist te noemen, zouden zy de hand aanhouden, om ze te straffen.

En alzo door deze ongeruste Geesten in geschil werd gesteld, of zyne Excellentie gelyke magt gegeven was, als Keizer Karel in de Landen gehad heeft, of zulke, als de Gouverneurs van de Nederlanden, die by den zelven gesteld zyn, is gegeven, en zo begeerden zy, dat zyne Excellentie verstonde, dat, al was 't, dat de Staten, Gouverneur, Officiers en Wethouders van de Landen, ten tyde van Keizer Karel den Vyfden, of voorgaande Princen, nooit by Eede verpligt of verbonden waren geweest aan den Gouverneur Generaal der Nederlanden, hielden nogtans de Staten zig aan zyne Excellentie, in de Nederlanden zynde, verbonden, om denzelven in 't wettig gebruik van verbonde gezag te gehoorzamen, niet meenende daar mede eenigzins te beschadigen de Souverainiteit die hun toekwam; maar dat die behoord en blyfd aan de Staten Generaal, en de Staten der Provintiën in 't byzonder, gelyk die van oude tyden Keizer Karel de Vyfde deed, die de Hertogin Margarita, de Koningin Maria, den Hertog van Savojen, en andere Gouverneurs Generaal, geenzins de Souverainiteiten heeft bevolen, maar aan zig zelven behouden; dus was het ook nu met de Landen, uitgenomen 't geene by het Verbond, 't welk met haare Majesteit gemaakt is, veranderd was.

De Staten behouden de magt over de Gouverneurs Generaal, die Keizer Karel behield over zyne Regenten.

En zy verstonden, dat, gelyk alle zaken, ten tyde van Keizer Karel den Vyfden, ter schikking van den Gouverneur Generaal der Nederlanden gestaan hebben, dezelve ook nu aan de schikking van zyne Excellentie en den Raad van Staten zouden staan, volgens de Acte van overdraging van 't Gouvernement, die zyne Excellentie gedaan is, behoudens, dat in 't doen van afvaerdigingen der zelver, gevolgd zal werden de onderregten, die daar op gemaakt, en nog te maken zyn, en dat het geene op den naam

Manier van afvaerdigingen.

van Keizer Karel plagt besloolen te werden, nu zal besloolen en uitgegeven werden op den naam, Zegel, Contra-zegel, en Cachet van de Staten Generaal, in gevalle zulke zaken den Provintiën in 't gemeen aangaan; maar zo die eenige Provintiën in 't byzonder betreffen, zullen die gedaan werden op den naam en Zegel derzelver Provintiën.

Manier van den Eed des Krygs-volks. Dat mede alle Gouverneurs van de byzondere Provintiën, gemeene en byzondere Overſten en andere Officiers, en Oorlogs-volk, by Eede zullen verpligt en verbonden werden, de vereenigde Landen in 't gemeen, zyne Excellentie als Gouverneur Generaal derzelver, en de Provintiën, Steden en Leden van dien, daar in zy zullen gebruikt werden, in 't byzonder getrouw te zyn. Dat ook alle dezelve uwe Excellentie, als Gouverneur Generaal, en de Overſten, Ritmeesters, Kapiteinen, Officiers en Soldaten, den Gouverneurs van de Provintiën, daar in zy zullen gebruikt werden, hunne Luitenants, Overſten, Kapiteinen en Bevel-hebberen, die over hen geſteld, en nog te ſtellen zouden zyn, gehouden zullen zyn te gehoorzamen.

Leycesters magt over al 't Krygs-volk. Belangende de volſtrekte magt, die zyne Excellentie in 't beleid van den Oorlog bevolen is, verſtaan de Staten dezelve te ſtrekken over al het Oorlogs volk, te Water en te Land, zo wel haare Majeſteits hulp-troupen, als die in dienst en bezolding van de Landen zyn, bevel te gebruiken, dezelve tot krenking van den Vyand te beezigen, en daar over regt en Krygs-tugt te doen oeffenen, zonder dat daar onder verſtaan kan werden, dat zyne Excellentie meer Krygsvolk zou doen ligten, dan uit de hulptroupen van haare Majeſteit en de Schattingen van de Landen, overeenkomſtig het beſluit der Staten, mogen werden betaald.

Verzoeken, dat alles beleid werde door gewone Officieren. Zy verzogten verder, dat zyne Excellentie de zaken van den Oorlog te Water geliefde te doen beleiden door den Admiraal van de Zee, en 't verleggen van de Guarnizoenen door de Gouverneurs van de Provintiën.

En

En om voortaan te beter eenigheid, onderling verstand en vertrouwen tusschen de Staten en zyne Excellentie te voeden en onderhouden, verzogten zy herstelling van 't geene door eenige ongeruste Geesten, die op naam van zyne Excellentie in 't voorlede Jaar, in 't stellen van eenige Gouverneurs of Oppervoogden van de Steden of kwartieren, en in 't opdragen van eenige voorname Officiën, zo van den Burgerstaat, als van 't Regt, tegen de Acte van overdraging van 't Gouvernement is gedaan, en te doen uitvoeren 't geene door de Staten in 't gemeen en byzonder, volgens het Verbond, 't welk met haare Majesteit gemaakt is, en de voorsz. Acte, die by 't voorgaande vertoog aan zyne Excellentie is verzogt: en begeerden ook, dat zyne Excellentie ten dien einde van zig geliefde te doen vertrekken, en geen geloof geven in de zaken van de Landen, zo wel de perzonen van de Landen als andere Natiën, die oneenigheid en verschil tusschen de Staten en zyne Excellentie zogten te maken, en gevolglyk de Landen in verwarring, en de eer en aanzien van zyne Excellentie in gevaar zogten te stellen, enz.

Op dit vertoog der Staten aan Leyçester heeft hy den 1sten van Herfstmaand, by wyze van rand-teekening, op de zes eerste Artykelen, geantwoord, dat hy nooit groter magt gevorderd had, dan die de Heeren Staten hem by de voorn. Acte hadden opgedragen, en was daar mede nog te vreden, zonder in eenige manier te willen verkleinen 't gezag, dat de Heeren Staten toekwam; ook begeerde hy niet te twisten, maar verzogt, dat hem zyne magt volkomen mogt behouden werden, volgens de Verbonden en 't bezit, daar in hem de Heeren Staten gesteld hadden, zonder eenige vermindering of intoming: ook dat men niet zou veranderen in de naamgeving of Zegelen, die hy gewoon was te gebruiken, met uitdruklyk overleg en bewilliging van de Heeren Staten, en gelyk die de laatste Voorzaten in 't Gouvernement Generaal gebruikt hadden.

Antwoord van Leycester op 't vertoog, den 1 September.

Nopens

Nopens den Eed, verstond zyne Excellentie niet, dat het behoorlyk was, dat men Eed doen zou aan de Provintiën of Steden; hunne Gouverneurs of Luitenants in 't byzonder, om dat het eene nieuwe en zorglyke zaak was, dat ook zo veele Eeden verwarring en veragting zouden inbrengen; en dat men daar in behoorde te voorzien, volgens het negentiende Artykel van 't Verbond met haare Majesteit: wel verstaande, dat het Krygsvolk, in de Steden in Guarnizoen komende, zullen zweeren, boven den Eed, dien zy zyne Excellentie en den Landen gedaan hebben, dat zy de Steden of Plaatzen wel bewaren zullen voor de Staten en Gouverneur Generaal, en dat zy niets voornemen zouden tot nadeel van dezelve plaatzen; zo nogtans, dat zyne Excellentie dezelve Guarnizoenen mag weg nemen en veranderen, als 't hem zal goeddunken.

In de andere Artykelen bewilligde hy volkomen, zo die doenlyk waren, opzigt nemende op den tyd en geleegenheden, zynde niet behoorlyk, dat, by gebrek van zulke zaken, de dienst van de gemeene zaak zou verhinderd werden. Op het laatste poinct verzogt hy nader verklaar.

Op deze rand-teekening hebben de Staten van Holland een nader vertoog en verklaar overgegeven den 24sten van Wynmaand, gelyk hier na zal volgen.

Verbittering tusschen Leycester en de Staten vermeerderd.

Terwyl deze zaken dus stonden tusschen de Landen en hunnen Gouverneur, den Grave van Leycester, en dat de verbittering meer en meer toenam, waar door Leyçester zig niet by de Staten heeft gevoegd, maar zig onthouden te Vlissingen, Dordrecht en Utrecht, moest alles door tusschen-sprekers gehandeld werden, die veele kwade diensten deeden, en de meeste oorzaak van al het kwaad waren, te meer, door dien Leyçester, uit onervarenheid van Landzaten, ligt te vervoeren en in misverstand te brengen was: boven dien was 'er ook grote twist en misverstand tusschen Leyçester en den Grave van

Ho-

Hohenlo gerezen, door dien Leycester hem oplag, dat hy de Hollandsche Troupen afgeleid had naar de Schans van Engelen, terwyl hy toestel maakte tot 't ontzet van Sluys, en dat Hohenlo met de daad wilde voorstaan 't gezag van de Staten en Provintiën, daar over hy zeide, dat Leycester te veel gezag aannam, en dat hy, als Stadhouder van Prins Maurits, by Eede verbonden en verpligt was daar voor toe te zien.

Hier over zogt de Raad van Staten, als Middelaars, den voorsz. Grave van Hohenlo, een Perzoon, die by het Krygsvolk zeer geagt was, en daar aan de Staten, om zyne meenigvuldige kloeke en naerstige dienften, grootlyks gehouden waren, met den Grave van Leycester te vereenigen, en zonden tot dien einde, den 8sten van Oogstmaand, de Heeren van Capelle, van Noortwyk, den Raadsheer Cooper en Camminga, met Guilliam Bardesius en Jakob Valke, Raden en Afgevaerdigden van den Raad van Staten, aan den voorsz. Grave van Hohenlo, die toen te Kamp-Veere in Walcheren was, om hem te verzoeken, dat hy te Middelburg by den Grave van Leycester komen wilde, om alle misverstand neder te leggen, vermits 'er aan de eenigheid zo veel geleegen was, en dat hy zou willen volharden in alle goede dienften, met dergelyke woorden meer. Waar op *Hohenlo* zaaklyk antwoordde, hy was een Duitsch Vry-Graaf, geen Onderdaan of eenigzins aan de Provintiën onderworpen, en daarom geenen dienst schuldig, dien hy zelfs had geweigerd aan den Aards Hertog Matthias, ook den Hertog van Anjou en Braband, en hy had nog niet besllooten zig eenigzins te begeven in den dienst van zyne Excellentie, vermits hy redenen had hem niet te betrouwen, zo wel om het verschil, dat tusschen hen beide was, als om het krakeel van Eduard Norrits, daar van hy hem de schuld gaf, ten minsten had hy 't zelve toegestaan, en den zelven Eduard Norrits daar na Ridder geslagen; ook vermits hy gezogt had zyne Guarnizoenen,

De Staten zoeken den Graaf van Hohenlo met den Grave van Leycester weder te verzoenen.

Antwoord des Graven van Hohenlo aan Leycester.

Beschuldigingen des Graven van Hohenlo over Leycester.

nen, die onder zyn gebied waren, buiten zyn weten te veranderen: ook had hy eenige belofte en toezegging aan hem gedaan, die hy niet gehouden had.

Verzoekt der Staten en byzonder der Gouverneurs magt hersteld.

Maar gebeden zynde, dat hy, om 's Lands welvaren, wat toe wilde geven, en dat de een of ander wyken moest, en ten minsten zynen raad te willen geven, zeide Hohenlo, dat de Landen, zig geenzins behoorden te scheiden, nog van haare Majesteit, nog van zyne Excellentie, maar zy zouden hem liever eene eerlyke Paspoord geven, om, naar zyner vrienden begeerte, naar Duitschland of Denemarken te vertrekken, houdende in gedagtenis zynen en des Krygsvolks getrouwen dienst, onder den Prince Maurits en hem den Landen gedaan. Verder, dat hy de Steden en plaatzen, onder hem staande, wilde stellen in handen van de Staten en den Prince Maurits, op voorwaarde, dat die voor al gehandhaafd en hersteld zouden werden in hunne geregtigheden en Privilegien, en beheerschd als ten tyde van den Prince van Orange zaliger, welke hy mishandeld zag door eenige scherpe onderhandeling, door dien men, by gebrek aan straf, veroorzaakte en toeliet, dat het gemeen zig tegen de Staten, hunne Wettige Magistraat, stelde, waar over hy eenige perzonen met namen noemde, die 't gezag der Staten zogten te verminderen, welke gekastyd moesten zyn, en eenige geheel uit het Hof gebannen.

Wanneer zulks geschieden, en de Staten, welke hy gezworen had, in hunnen staat gesteld zouden zyn, was hy niet alleen te vrede alle de plaatzen over te leveren, maar ook zig in alles aan zyne Excellentie te vernederen, en hem alle eer en onderdanigheid te betoonen, en voor al haare Majesteit, hen biddende, dat zy haar geene oorzaak van ontroering of misnoegen wilden geven.

Als Hohenlo geandwoord werd, dat hy dit zyne Excellentie zelve mondeling zou willen verklaren, en dat de Prince Maurits, daar van hy Luitenant was,

reeds

roeds-Eed van getrouwheid aan zyne Excellentie gedaan had, antwoordde hy, dat hy voor die reis anders niet kon doen, biddende, dat zy hem niet verder wilden kwellen, eer de herstelling van de geregtigheden der Provintiën en Staten volkomen waren, als vooren. Aangaande den Prince Maurits, die was een Onderdaan, maar hy een vry en Duitsch Graaf, hem kon men daar toe niet dwingen, zo hy 't niet zelve toestond of beloofde: nogtans wilde hy niet te min een toegeneege vriend der Landen blyven, die hy nu veertien Jaaren gediend, en daar verteerd had, behalven zyn tractement, honderd vyftigduizend Daalders, tot der Landen en haare Majesteits dienst: biddende over al hier van gunstig rapport te doen. Dus zyn, na meer andere woorden, en eerlyke betuigingen, de Gemagtigde gescheiden, den 10den van Oogstmaand, des Jaars 1587. en alles, dat daar voorviel, werd opgeschreven, en ondertoekend door den Secretaris Gilpyn, zo dat 'er geen volkomen einde kon te weeg gebragt werden; maar de jalousien groeiden daaglyks door kwade overdragers, gelyk wy onder andere een misverstand van dien zullen verhalen, 't welk grote opspraak veroorzaakte.

Hohenlo zegd in 14 Jaaren dienst, boven zyne gagie, verteerd te hebben honderd 150000. Daalders.

Leycester schreef en verwittigde, uit Utrecht, den 12den van Wynmaand, den Raad van Staten, dat hy veel Krygsvolk uit Engeland, tot ontzet van Sluys, had mede gebragt, 't welk hy tot dien tyd onderhouden had, zonder eenigen overlast der Landen; en also hy besloten had dat ten eersten weder naar Engeland te zenden, was hy verzogt nog te vertoeven, tot dat de Staten Generaal over eenige verdere schattingen besloten, te meer, om dat men des vyands beleg verwagtte voor de Stad Bergen op den Zoom. En alzo dat Krygsvolk veele weken op de Scheepen gelegen had, zonder ververschîng, was hy gedwongen die te leggen te Maaslands Sluis, Delfshaven en daar omtrend, met zulke orde en betaling, als hy hun stelde, tot dat 'er besluit mogt ge-

nomen werden, wat volk de Landen zouden mogen onderhouden, zelfs schande reekenende, dat men het Engelsch Krygsvolk, dat 'er boven de ordinaire hulp-troupen der Majesteit was, dus zou afdanken. Ondertusschen was hy verwittigd, dat de Graaf van Hohenlo, den 29sten en 30sten van Herfstmaand, omtrend de Willemstad een hoop Krygsvolk vergaderd had, met voornemen, om zyn voorsz. Oorlogs-volk met geweld van omtrend Delfshaven op te ligten, en die te verjagen, gelyk eenige van de voornaamste van Delf zig hadden vermeten. Dit had hy verstaan, niet uit ligtvaerdige rapporten, maar van zo goede zyde, dat hy 't moest gelooven: waarom hy op het allerhevigste verzogt, dat daar in mogt voorzien werden, en dat hy dergelyke verontwaerdiging niet langer lyden wilde, dat een ieder dus zyn eige Krygsvolk had, en dat Hohenlo alles naar zynen eigen zin deed: waarom hy verzogt te weten, of zy hem zulke magt gegeven hadden of niet; en zo zy zulks niet toestonden, dat zy terstond alle Kollonellen, Kapiteinen, Officieren en Krygsvolk, bevelen zouden hem af te wyken en afstand te doen van alle byzondere verbintenissen, en zig te houden by den Eed, dien zy hem gedaan hadden, op straffe van meineedigheid, by gebreke van 't zelve: of zo zy de gehoorzaamheid langer uitstelden, zou hy gedwongen zyn, volgens de magt, plaats en Ampt, die hem toebehoorde, daar in te voorzien. Daar van verder betuigende, vermits hy zag, dat zyn groot geduld nergens toe gediend had, dan om de booze te sterken, en hunne verbintenissen te vorderen, om de Landen in de uiterste elende te brengen.

Grote verwarring, door misverstand, tusschen Leycester en Hohenlo, door twistmakers gekomen, in October.

Daar na klaagde hy anderwerf den 12den van Herfstmaand, dat Hohenlo nog volhardde in 't gene voorsz. is, en Krygsvolk ontboden had uit Naarden en Viannen, ook Paerde-volk, en volk naar Lillo gezonden had, en dergelyke meer, alles op zyn eigen gezag.

Deze klagten hebben grote verwarring en beroerten by den Raad van Staten, en Staten Generaal,

veroorzaakt, zo dat het scheen, als of het tot verder kwaad of bloedstorten zou hebben willen strekken: maar ten laatsten, als deze verslagenheid tien of twaalf dagen geduurd had, na volkomen onderzoek, werd 'er bevonden, dat het maar 't werk was van kwade oorblazers, agterklappers en twistmakers: want als het den Prince Maurits gevraagd werd, en andere zig begonnen te bedenken, en die zwarigheid te overleggen, werd bevonden, dat Hohenlo dat Krygsvolk vergaderd had te Willemstad, om eene goede onderneming op den Vyand, omtrend Lillo by Antwerpen, te doen, waar van Maurits aan Leyçester zelve tot dien einde geschreeven had, daar op Leyçester, den 16^den^ van Herfstmaand, geantwoord, en denzelven aanslag goed gevonden had, hem bedankende voor zyne naerstigheid, wenschende alle goede uitkomst. Maar de Graaf van Hohenlo, van eenige uit Holland verwittigd zynde, dat zyne Excellentie hem die onderneming kwalyk mogt afnemen, had dat nagelaten, en dat volk weder in hunne Guarnizoenen gezonden, eer hy van Leycesters voorsz. toestemming kon verwittigd werden: zo dat men bevond, dat alle misverstanden waren bygekomen door kwade rapporten, agterdenken en misvertrouwen, die voor het laatste vertrek van Leyçester uit de Landen begonnen, en in zyn afzyn, door de toevallen, zeer vermeerderd waren, en zederd zyne wederkomst zeer toegenomen hadden, door de klagten, die van wederzyde gedaan waren: en, vermits hy zederd weinig onderhandeling met de Staten gehouden heeft, is 'er grote verhindering in den voortgang van de zaken der Landen gevolgd, door gebrek aan goede onderhandeling. Oorzaak, van misverstand.

Dit alles met meer andere geschillen heeft de Graaf van Hohenlo in eene verantwoording in druk uitgegeven, tegen 't geene Leycester in zyne verklaring van den 7^den^ van Herfstmaand aangeroerd had, tot welke ik den Lezer, kortheids halve, wyze. Verantwoording des Graven van Hohenlo tegen Leycester.

Leycester door 't voorsz. vertoog te Dordrecht

Leycesters vertoog aan de Staten van den 7 September. hem gegeven, en 't geene anderzins voorviel, zeer gestoord zynde, heeft een vertoog aan de Staten Generaal, die binnen Dordrecht vergaderd waren, overgegeven den 7den van Herfstmaand, waar van de inhoud was, hoe zyne Princes, als de Landen van alle andere Princen afgezegd waren, zo uit medelyden over hunnen deerlyken staat, als uit genegenheid tot den Godtsdienst, en om de oude verbintenissen, was bewogen geworden hun hulpe te doen, en op hun verzoek was zyn perzoon van haare Majesteit gezonden, dien zy ook het Gouvernement opgelegd hadden, 't welk hy, uit liefde tot den Lande, zonder agt te nemen op zynen ouderdom, die rust vereischt, aangenomen, en voor hun in 't voorlede Jaar zyn best gedaan had, en zederd was hy, uit oorzaak, naar Engeland gereisd, en ondertusschen was het verraad van Deventer en Zutphen gebeurd, 't welk hy ontschuldigde en beklaagde. Verklaarde ook, dat zyne eer en gezag in de Landen in twyffel en geschil gesteld was, tot nadeel van zyne magt; en dat meer was, zy hadden aan zyne Koningin Brieven geschreeven, namelyk van den 4den van Sprokkelmaand, te vooren verhaald, dog nog niet met volle bewilliging der Landen, om hem niet alleen in deze Landen te onteeren, maar ook zynen goeden naam en geloof by zyne Koningin in Engeland, te doen verliezen, vol van valsche opspraak tegen hem. Daar over was hy nogtans in alles ten besten by de Majesteit verontschuldigd, en was daar over weder gekomen. Verder verontschuldigde hy het verlies van Sluys, om dat de vyfentwintig honderd Soldaten, die hem beloofd waren, niet aangekomen zouden zyn geweest, en dat hy van honderd duizend guldens, die hem in gereed geld beloofd waren, maar dertien duizend ontfangen had: verder lag hy de schuld op de Officieren, Admiraliteit, en Schips-Kapiteinen. Hy verhaalde ook van den twist met den Grave van Hohenlo: daar na van den staat van den Oorlog, en hoe die behoorlyk uit te voeren was:

Leycesters beklag over den Brief van den 4 February.

waar

waar op hem, toen hy een goed besluit van hen verwagtte, nieuwigheden, aangaande de Souverainiteit, door hunne Afgevaerdigden voorgehouden waren, strekkende tot bepaling en verkleining van zyne magt, gansch strydende tegen de Acte, en Brieven, aan de Majesteit uit Middelburg gezonden. Over welke kleinagtingen en uitstellingen een groot verlies in Gelderland te wagten stond: daar tegen betuigde hy, dat 't hem niet kon geweten werden, aangezien hy bereid was zynen dienst te doen om 't zelve te beletten, zo hem maar alleen het volk en de penningen, die hem te Middelburg beloofd waren, geleverd werden. Leycester betuigd.

Maar alzo hy verstond, dat het gebrek en uitstel door zommige gelegd werd op den groten nood en armoede der Provintiën, die niet magtig waren zo grote lasten te dragen, en door andere op zeekere Vrede handeling, die tusschen haare Majesteit en den Hertog van Parma zouden begonnen zyn, had hy, tot hunne betere onderregting, en om besluit te vorderen, hun in den Hage op hunne vergadering doen aandienen, dat zy by zig zelven inzien en overslaan zouden de magt van hunne middelen, of die genoegzaam waren om den Oorlog te voeren, op dat hy daar van mogt verzekerd zyn met blykende daad, en niet met woorden en papier, dat in zulken gevalle haare Majesteit zou te vreden zyn hun haare hulp te doen houden, zo niet, was het geen reden, dat haare Majesteit, volgens 't Verbond, de hulp aanhouden zou, als zy in gebreke zouden vallen, en den last alleen op haare Majesteits schouderen dringen: want zy hadden te bedenken, dat haare Majesteit grote kosten had te dragen, tot bescherming van haare Koningrykon van Engeland en Ierland, en dat zy voornamelyk om hunner zaken wil, in vyandschap met Spanje getreden was, en dat ook haare Onderdanen, om arresten en Plakaten, die daar gedaan waren, in Vrankryk te lyden hadden. Daarom, zo hunne middelen, met de hulp van haare Majesteit, De Middelen der Staten.

niet genoegzaam waren, was 'er nog opening van Vrede, zederd het verlies van Sluys, door Parma daan, waar in haare Majesteit niet had willen besluiten, zonder hun 't zelve aan te dienen.

niet genoeg zynde, was 'er nog middel tot Vrede voor handen.

Insgelyks was hun ook aangediend 't verzoek en de aanhouding van den Koning van Denemarken, en anderen, waarom zy kwalyk deden, en strafwaerdig waren, die haare Majesteit over zulks lasterden, byzonder, alzo het tegendeel bleek in 't zenden van Draak naar Spanje, en zyne wederkomst, om den Oorlog aan te houden, zo zy middelen vond. Haare Majesteit was ook by het Verbond zo niet gebonden, of zy zou wel mogen handelen, hoewel zy te vrede zou zyn gansch niet te handelen over de zaken, de Landen betreffende, zonder hun voorweten en bewilliging.

Leycester toond klein-moedigheid.

Maar wilden of konden zy niet opbrengen de middelen, die tot den Oorlog noodig waren, vroeg hy, wat zy wilden, dat hy en haare Majesteit zouden doen, of wat zy begeerden.

Vonden zy goed hem toe te laten 't Gouvernement, volgens hunne Acte, met beleidinge van de middelen en Schattingen tot zyne en des Raads schikking, en dat zy hem konden doen blyken, dat zy met haare Majesteits gewoonen onderstand den Oorlog tegen hunne vyanden konden harden, was hy bereid zig te laten gebruiken, indien zy hem de magt lieten houden, die hy tot nog toe gehad had: en zo hunne middelen niet genoeg waren tot verweering van de Landen, nog zy begeerden hem de voorsz. magt te laten volgen, was hy genoodzaakt, tot bewaring van haare Majesteits en zyne eer, te betuigen.

Verzoekt verzekering van meer middelen, anders wist hy daar niet te doen.

Indien zy verstonden by hunne Acte van de ordinaire Schatting van twehonderd duizend guldens ter Maand hem eenige bepaling te stellen, was hy niet van meening die aan te vaerden, vermits hy die niet agtte genoeg te zyn tot betaling van de Guarnizoenen, naar den staat, die zy zelve gemaakt hadden, veel min, om nog eenig Veld Leger te houden.

Daar-

Daarom, zo men geenen beteren staat van middelen maken, nog meer Schatting opbrengen kon, zag hy niet, wat hy daar te doen had, of dat hy daar eenig goed doen kon: waar op hy eindlyk besluit verzogt, om haare Majesteit te verwittigen, ten einde zy op haare zaken mogt voorzien.

Ten laatsten had hy last om hun aan te zeggen, dat haare Majesteit bewogen was geweest de Landen hulp en bystand te doen, niet alleen uit oorzake van de oude Verbonden en vriendschap tusschen de Princen, maar ook inzonderheid om de Verbonden van de Koophandeling tusschen de byzondere Provintiën en Steden, van de eene en andere zyde gemaakt, als opentlyk bleek by de teekens en werktuigen van veele Steden en Provintiën daar van zynde, als van Dordrecht, Delf, Leiden, Amsterdam, den Briel, Middelburg, Kampveer, Zierikzee en meer andere, welke werktuigen nog geheel in hun wezen bevonden werden: derhalven begeerde haare Majesteit te treden in 't Verbond van hulp, om dat zy hun wilde te kennen gegeven hebben, ten einde zy, haare Majesteits goeden wil bespeurende, van hunne zyden zouden poogen te voldoen, dat behooren zou, zo wel uit kragt van de goede Onderhandelingen, Verbonden van Koophandeling, werktuigen en gedane Obligatiën, als van de laatste onderhandeling van bystand. Deze verklaring geschiedde te Dordrecht, den 16den van Herfstmaand, des Jaars 1587. en werd namaals in druk uitgegeven; welke de Graaf van Leyçester zond aan etlyke Steden, met eenen Brief, daar in hy zig beklaagde, dat men haare Majesteit en hem beschuldigde, van eenen vrede-handel met den vyand gemaakt te hebben, tot nadeel van de Landen, en dat hy gekomen zou zyn, om den Spanjaarden de Steden over te leveren, waar van hy zig ontschuldigde; en begeerde verder, dat zy hun besluit op zyn vertoog schriftlyk over zonden.

De Koningin van Engeland begeerd de oude Verbonden der Landen en Steden te onderhouden.

Leycesters Brief aan eenige Steden.

Hier op hebben de Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en West-Vriesland, den 16den

van Wynmaand, te Haarlem tot antwoord ook in drukuitgegeven, het geene zaaklyk luid als volgd.

Der Staten antwoord op Leycesters vertoog van den 16 October.

Zy verhaalden, hoe zy, in den Jaare 1572, den Oorlog wettig tegen de Spanjaarden hadden aangenomen, tot behoud der Landen, Godtsdienst en Privilegiën, onder het beleid van den Prince van Orange; maar als zy vreesden, dat zy 't kwalyk zouden kunnen harden, hadden zy allereerst hunnen toevlugt genomen tot de Koningin van Engeland, als beschermeresse van den waren Godtsdienst, en over zulks aan haar Gezanten gezonden in de Jaaren 1573, en 1576, daar na ook aan den Hertog van Anjou, en, na zynen dood, aan den Koning van Vrankryk, te vergeefs verzogt de Souverainiteit van de Landen aan te nemen: ten laatsten, alzo hun goede hoop van de gunst en bystand van haare Majesteit van Engeland, door haaren Hofgezant Davidson en andere, aangeboden was, hadden zy, door hunne Gezanten, haar de Souverainiteit der Landen opgedragen, en eindelyk van haar verkregen eene genadige hulp, gelyk het Verbond mede bragt, waar voor zy de Majesteit hooglyk bedankten, en waren te meer aan dezelve verbonden, na dat het haar geliefd had zyne Excellentie te zenden, om haare hulptroupen wel te regeeren, en de zaak der Oorlogen met raad en daad te bevorderen; waar over zy hem ook grootlyks bedankten, mede voor de aanneeming van den staat en last, als Gouverneur en Kapitein Generaal der vereenigde Nederlanden: van hunne zyde hadden zy niet nagelaten in 't volbrengen van het Verbond, of voldoen van de Acte van overdraging des Gouverneurs, nog in 't stuk van de schattingen en anderzins, gelyk zy ook niet meenden nagelaten te hebben zyne Excellentie alle eer, agting en dankbaarheid te bewyzen.

't Was wel waar, dat zy met eerbied zeker vertoog en beklag voor zyne Excellentie's vertrek gedaan hadden; maar daar mede was niets gezogt dan

den

den dienst van haare Majesteit en zyne Excellentie, mitsgaders 't behoud der Landen.

Zyn vertrek uit de Landen hadden zy niet kunnen afbidden, daar zy niet anders in verwilligden, dan voor twe of drie Maanden, met zulke voorwaarde, dat, gedurende zyn afwezen, het Gouvernement Generaal den Raad van Staten, volgens hun besluit, zou bevolen, en den Gouverneurs van de Provintiën hunne wettige magt gelaten zyn.

Maar vermits, eenige weken na zyn vertrek, bevonden werd, dat by zekere Acte, zo-wel de magt van den Raad van Staten, nopens het Gouvernement Generaal, als van de Gouverneurs der Provintiën, zo was ingetoomd en verminderd, dat, onder andere, tegen het verraad van Deventer en Zutphen, 't welk te vooren genoeg geopenbaard was, door dezelve Acte niet heeft mogen voorzien werden, zo waren de Staten genoodzaakt geweest tegen gelyke uitvindingen te voorzien, niet tot vermindering van zyne Excellentie's eer of magt, maar tot herstelling van de magt van de Gouverneurs der voorsz. Provintiën. Klagen over de Acte van intoming, oorzaak van 't verlies van Deventer en Zutphen.

't Geene hem, na het verradelyk overgeven van Deventer en Zutphen, uit verslagenheid hevig geschreven was, was uit hoogen nood geschied, nogtans zo bedekt, ten aanzien van zyne eer, dat het aan het gemeene volk weinig bekend werd, voor dat de Copye van den Brief uit Engeland aan die van Utrecht gezonden, en gearbeid werd, om de Gemagtigde der Staten, die den Brief hadden doen schryven, te doen afzetten, door zeekere Brieven van den 10den van Lentemaand, onder de Gemeente gestrooid: de Copye van den Brief was tot geen ander einde aan haare Majesteit gezonden, dan op dat, door goede berigting, beter en korter besluit aan hunne Gezanten mogt gegeven werden; maar verstaande, dat het kwalyk genomen werd, verklaarden zy, dat het niet zyne Excellentie, maar de geene, die ze hadden misleid, te wyten was. Biddende ook, dat men de

Verontschuldigen de hardigheid van den Brief, van den 4 February.

hardigheid van den Brief, hun Ampt en gedaane Eed, het vrye gebruik van de Staten van deze Landen, en byzonder de grote verslagenheid derzelver toe wilde geven.

Zy bedankten zyne Excellentie, dat hy zynen helden-moed toonde, niet tegenstaande de gevalle ongelukken, en dat hy besloote hield, niet alleen voor de Landen tusschen te spreken, maar ook weder over te komen, en zyn best gedaan had om de Stad Sluys te ontzetten. Aangaande de belofte van 't Krygsvolk, die hem door den Grave van Hohenlo gedaan was, konden zy niet grondig spreken, denkende, dat de voorn. Graaf hem wel genoegen zou geven.

Zy wisten voor zeker, dat de naastgelege Provintiën van Holland en Zeeland hun best gedaan hadden, om Sluys te ontzetten, en dat de kosten daar van ver over de honderd vyftigduizend guldens beliepen, hoe wel meest al het Oorlogs-volk, dat tot 't voorsz. ontzet gebruikt was, tot laste van haare Majesteit was, zonder dat zy weten, door wat fout de Stad overgegeven of niet ontzet is: boven dien waren hem de honderd duizend guldens, daar van gewaagd is, eerst beloofd na eene Maand, en Sluys was eer verloren geweest.

Zy prezen zyn Plakaat tegen opvoerige en slegte handelingen, waarom zy baden, dat het wel mogt uitgevoerd werden.

Zy wilden hun best doen te vereenigen den twist met Hohenlo, dien zy dagten te spruiten uit het geschil over het ampt van de Gouverneurs der Provintien, en hoopten daar van een goed einde te maken.

Verder verhaalden zy, dat zy hun best gedaan hadden om zeeker getal Duitsch Voet en Paerde-volk, tot een Leger voor twe Maanden, in 't Land te brengen, met grote kosten tot uitvoering van den Oorlog; insgelyks de betaling van 't Krygsvolk, bezorgen van Steden, met leeftogt en Krygs-gereedschap: ook hadden zy gehandeld met den Admiraal Nassau, op den Oorlog ter Zee, hopende en verzoekende, dat die mogt bevorderd werden.

De

De Edelen en Steden van Holland hadden zyne Excellentie zeeker vertoog te Dordrecht doen aanbieden, om daar over in onderhandeling te komen, verzoekende, dat 'er onderscheid tusschen het Ampt van zyne Excellentie, als Gouverneur en Kapitein Generaal, de Staten in 't gemeen en byzonder, en de Gouverneurs van de Provintiën zou onderhouden werden: dat de lasten van den Oorlog ten naasten by met de Schattingen zouden vergeleken werden: dat 't geene in 't voorlede Jaar tegen de verbonden was gedaan, geregt, en de geene, die misverstand tusschen zyne Excellentie en de Staten zogten te maken, niet vertrouwd mogten werden: of nu door dezelve iet buiten regt of reden vertoond of verzogt is, zal uit het voorsz. vertoog, dat daar opgemaakt is, blyken.

Uit al het welke elk kon merken, dat zyne Excellentie geen reden had te betuigen, ten minsten niet tegen die van Holland, van het verlies van eenige Steden, of andere ongelukken, ten hunnen laste te willen brengen.

Het was ook niet te verwonderen, dat de Staten klaagden, wanneer eenige nieuwe en onverdagte lasten voorgedragen werden: want als men aanmerkte, dat Holland, dat nu vyftien Jaaren tegen eenen zo geweldigen vyand geoorlogd, en zulke zware lasten gedragen had, alleen in de twe laatste Jaaren, tot lopende lasten van den Oorlog te Land, behalven den Oorlog te Water, en veele byzondere Lasten, sterkingen van Frontier-steden en sterkten, logies-gelden van Soldaten, brand en Kaerssen voor de Guarnizoenen, en meer andere verdagte en onverdagte kosten, negentiendertigmaal honderd duizend guldens zullen hebben opgebragt, zal men ligt kunnen oordeelen, dat 't zelve niet zonder bezwaar kon werden te weeg gebragt: gevolglyk kon men over die van Holland niet klagen, die veel meer hadden opgebragt, dan te vooren in Engeland verklaard was, niet tegenstaande den groten af-

Holland heeft alleen in 2 Jaaren opgebragt, behalven veele andere kosten, 3900000 guldens.

breuk, dien zy in de Zeevaard en handeling geleden hadden.

Waarom zy zig zeer verwonderden, en groot nadenken hadden, dat men nader verklaar en verzekering, of hunne middelen, met de hulp van haare Majesteit, genoegzaam waren om den Oorlog naar behoren te voeren, van hen vorderde.

Standvastigheid van den Prince van Orange, en Landen, tegen de kleinmoedigheid van Leycester.

De Heer Prince van Orange had, met Godts hulpe, en zonder zo heerlyken bystand van de Majesteit van Engeland, de slegte Steden en Sterkten, den Vyand zonder de helf van de tegenwoordige middelen, wederstaan, en groot geweld te Water en te Land gedaan, zonder dat zulke verklaring of verzekering gevorderd is geweest: en daarom was het nu geen reden, met dat 't zelve tot eene groot wantrouwen op Godts genade zou moeten strekken.

Derhalven, dewyl zy zagen, dat haare Majesteit ongenegen was der Landen Souverainiteit aan te nemen, of meer bystand te doen, was 'er niet anders te doen, dan, met Godts hulpe, met de voorsz. middelen eenen goeden staat van Oorlog te maken, en, met alle goede orde, zo veele Ruiters en Voet-Knegten in dienst te houden, als men redelyk betalen kan, eenigheid, orde en Krygs-tugt onderhoudende, en van Godt den Heere eene goede uitkomst verwagtende.

Zy wisten, dat 'er geene Plakaten gemaakt waren, waar door haare Majesteits Onderdanen in Vrankryk eenige schade zou werden aangedaan, maar zy hadden zig meermaal beklaagd over het Plakaat te Utrecht, van den 4den van Grasmaand, des Jaars 1586. verbiedende alle hanteering, zonder dat de Staten op de ongevallen mogten werden gehoord, dat tot der Landen groot nadeel, en beledigiug van de naburen gestrekt had.

Van vrede te handelen betrouwen zy niet dat haare

Aangaande den vrede-handel betrouwden zy op haare Majesteit en zyne Excellentie, dat zy daar in, volgens het Verbond, niets zouden doen, zonder toestemming van de Staten Generaal. Zy hadden ge-

gehoord 't geene de Majesteit van Denemarken in Bloeimaand, des Jaars 1586, had doen voorstellen, en wat daar op verder gevolgd was: ook hebben zy van haare Majesteits antwoord, over de koophandelingen van Andries de Lo, veel uit den mond van den Baanderheer van Bukhorst verstaan. Mede wat zyne Excellentie hun had doen aanzeggen door de Raadsheeren Valk en Menin, het welk in alle stilheid den Leden der Landen verwittigd was, om daar op te besluiten, waar in met alle bescheidenheid en eerbied van haare Majesteit gesproken was, zonder dat daar uit eenige geleegenheid kon genomen werden om te zeggen, dat de Majesteit zonder hunne toestemming, vrede tragte te maken: daarom waren zy te berispen en strafbaar, die zyne Excellentie wisten te bewegen tot 't gelooven van valsche rapporten, die des aangaande gedaan zyn. Majesteit zonder hen doen zou.

De Staten van Holland verstonden het Verbond met haare Majesteit, en gevolglyk de magt, aan zyne Excellentie opgedragen, te handhaven, en waren insgelyks te vrede de twemaal honderd duizend Guldens ter Maand ter schikking van zyne Excellentie en den Raad van Staten te stellen: wel verstaande, dat de andere Provintiën van gelyke deden, en dat uit hun aandeel de Guarnizoenen en lasten van den Oorlog in Holland, en daar voor zy gesproken hadden, voor al eerst zouden betaald werden, gelyk zy duidelyk bewezen, dat meer dan reden en van ouds gebruikt was, dat zulke voorwaarden in alle Schattingen gemaakt werden, zelfs in 't bewilligen van de bede Novennale, in den Franschen Oorlog den Koning van Spanje toegestaan, in welke die van Holland jaarlyks niet veel meer betaalden, als zy nu alle Maanden doen, en hadden grote en voordelige voorwaarden besproken en verkregen: verder verhaalden zy eenige byzonderheden meer; De Staten agtten hunne middelen genoeg, om de Landen te beschermen.

Onder andere, dat de staat van den Oorlog, met den Hofgezant Bukhorst, ten overstaan van de Krygs-oversten gemaakt, niet zo bezwaarlyk was,

of de vyfduizend Voet-Knegten, en duizend Ruiters van haare Majesteit voltallig gehouden, met de Schattingen van twemaal honderd duizend Guldens ter Maand, zouden tot voldoening van den zelven staat wel strekken kunnen, en zou nog wel zeekere zomme over zyn, om een goed getal Ruiters en Voet-Knegten, zeekere Maanden in 't Jaar, in waargeld te houden, en in nood te veld te gebruiken, zo alles wel en zuinig geregeerd werd.

Convojen, Licenten en boeten, behoorden den Oorlog ter Zee te bekostigen, en meer.

Aangaande de toerusting van Oorlogs-Scheepen hebben de Staten altyd verstaan, en verstaan nog, dat de Convojen en Licenten, met de goede buiten en Pryzen, te Water vallende, niet alleen genoeg tot de betaling bevonden zouden werden, maar dat 'er, wel geregeerd zynde, nog eene goede zomme zou overschieten, om gebruikt te werden tot beledigenden Oorlog, of om belegerde plaatzen te ontzetten.

Schorssen van uitvoering van leeftogt by Licenten den Landen schadelyk.

Dat het Oorlogs-volk, te Water in de naaste twe Jaaren zo kwalyk betaald geweest, en hunne agterstallen zo gegroeid waren, kwam, door dien de meening van eenige, die meenden uit te hongeren geheele Provintiën, palende aan de vrugtbaarste Landschappen van geheel Europa, die tot hunnen besten open lagen, meenende dus een einde van den Oorlog te maken, gevolgd was, door welke ongegronde gedagte in de naaste drie Jaaren de minste plaats niet veroverd is, maar wel driemaal zo veele Steden verlooren, by gebrek van de middelen te gebruiken, die de natuur van de Landen verleende.

Der Staten standvastige vermaning aan Leycester van de Landen te beschermen.

Na dat zy 't alles ordentlyk verhaald hadden, verzogten en baden zy, dat men hun antwoord ten besten wilde verstaan, en Godt Almagtig te hulp nemen, en dat hy zyne moedige helden-meening, in de bescherming der Landen, wilde behouden, en voor zeker stellen, dat, met de hulpe van Godt Almagtig, en haare Majesteits beloofden bystand, in goede orde, op behoorlyke monsteringen voltallig gehouden, met het inkomen van de twemaal honderd

derd duizend Guldens ter Maand, mitsgaders 't geene uit Braband, Gelderland, Vlaanderen, Overysfel en andere kwartieren des vyands, by verdingen en anderzins zal getogen werden, de kosten van den Oorlog ryklyk zouden kunnen vervat werden, mits goede orde en Krygs tugt stellende, en de Konvojen en Lycenten ten meesten dienste van de Landen gebruikende, 't welk zou strekken tot bescherming van de vereenigde Landen, vordering van haare Majesteits en zyner Excellentie's loflyke eer, en schade van hunne gemeene Vyanden, zonder dat noodig zou zyn eenen onzeekeren bedrieglyken vrede aan te gaan, of der Landen zaken in wanhoop te houden.

De Staten bedanken de Koningin van Engeland.

Ten laatsten bedankten de Staten haare Majesteit grootlyks voor haare genadige gelieste, om de Landen en Steden te laten genieten de vrugt van de oude Verbonden en onderhandelingen, die tusschen de Koningen van Engeland, en de Princen van dezelve Landen, en ook met eenige Steden in 't byzonder, gemaakt waren. Van hunne zyden zouden zy alle orde stellen, dat haare Majesteit, zyne Excellentie en de Engelsche Natie zouden bespeuren, dat zy yverden en begeerden alle goede buurschap te onderhouden: biddende zyne Excellentie, dat hy hun antwoord hartgrondig aan haare Majesteit wilde bevelen.

Nadere verklaring der Staten aan Leycester, geleverd den 16 October.

Nevens dit antwoord gaven hem de Staten ook over eene nadere verklaring van de poincten, hem te Dordrecht vertoond, gedagteekend den 16den van Wynmaand; verklarende, dat de Staten begeerden te handhaven zyner Excellentie's magt, gelyk zy by het Verbond van haare Majesteit, en de Acte en last van de Staten Generaal, zyne Excellentie gegeven hadden. Daar tegen begeerden zy, om alle misverstand te weeren, dat zyne Excellentie wilde handhaven zyne belofte en Eed, die hy den Staten daar over gedaan had.

En vermits hy verscheide Acten, en namelyk by zee-

 ke-

keren Brief, door hem geschreeven den 10den van Hooimaand, aan zynen Secretaris Junius te vooren verhaald, de magt der Staten in twyffel werd gesteld; dagten zy goed nader vertoog daar van te doen, inhoudende verklaar van het regt der Staten, 't welk zy gehouden waren, Eedshalven, voor te staan.

Dat de Staten wettig hebben de Souverainiteit der Landen.

Want in gevalle zy niet gegrond waren in wettige Souverainiteit van de Landen, zouden zy den Koning van Spanje niet mogen afzetten, zig tegen zyn geweld weeren, met de Majesteit van Vrankryk en Engeland handelen, nog zyne Excellentie opdragen het Gouvernement: 't welk zy nogtans gedaan hadden op goeden grond, en het was ook wegens de Staten in alles volkomen: verzoekende daarom herstelling van 't geene, wegens zyne Excellentie, boven de magt die hem was gegeven, gedaan was: zyne magt, zynde de zelve, gelyk de Gouverneurs der Provintiën onder Keizer Karel den Vden gehad hadden, en hoewel die grote perzonagiën en Princen van zynen bloede waren geweest, nogtans was het maken van vrede of bestand, aannemen van nieuwe Oorlogen, maken van Verbonden met vreemde Heeren of Landen, maken van Plakaten of Ordonnantiën, den staat van de Landen betreffende, altyd behouden geweest: ook de verandering in den loop of stof van de Munt, verbod der handeling en trafficque op onzydige en vreemde Landen, Plakaten, daar uit de Naburen, Koningen, Magthebbers, of Republyken zouden kunnen beleedigd werden, invoering van nieuwe regten of Gewoonten, vermeerdering der lasten van den Oorlog, boven de geene, die uit de verlof-gelden van de Provintiën niet moesten vervallen werden, en dergelyke meer.

Wat Keizer Karel zyne Gouverneurs vergunde, en waar in de Souverainiteit bestond.

De magt, die voorgaande Gouverneurs hadden gehad, was Leycester gegeven.

Maar de zaken, die ter schikking van de Gouverneurs Generaal hebben gestaan, verstonden de Staten, dat zouden blyven ter schikking van zyne Excellentie als Gouverneur, om daar over te schikken met goede kennis van den Raad van Staten, zo

van

van den Lande, als van de Onderdanen van haare Majesteit, en dat op den naam van zyne Excellentie zal uitgegeven werden, 't geene op den naam van de Gouverneurs Generaal van Keizer Karel plagt te geschieden, en op den naam van de Staten, 't geene op den naam van den Keizer plagt gedaan te werden: 't welk geenzins streed tegen het Verbond van haare Majesteit, nog de Acte van overdraging der magt en last, dien de Staten zyne Excellentie gegeven hebben.

Het twede poinct van verschil was de Eed des Oorlogsvolks en de magt van de byzondere Gouverneurs der Provintiën. En alzo zy bevonden, dat 'er misverstand in den Eed gesproten was, verzogten zy, dat, volgens het Verbond, het Oorlogs-volk zou zweeren getrouwheid aan de Landen in 't gemeen, en zyne Excellentie als Gouverneur Generaal van de zelve; ook aan de Provintiën, Steden en Leden, daar in zy gebruikt of in Guarnizoen gelegd zullen werden: en verder, dat zy zyne Excellentie zullen gehoorzamen als Gouverneur Generaal: en dat de Overste, Ritmeesters, Kapiteinen, Officieren en Soldaten, ook zullen zweeren de byzondere Gouverneurs van de Provintiën, en hunnen Luitenant te gehoorzamen, in de Provintiën, daar zy zullen werden gebruikt.

De Staten begeeren, dat hun van 't Krygsvolk, naar inhoud des Verbonds, ook Eed gedaan zou werden.

En dit alles vermits zy genoodzaakt waren het regt van de Gouverneurs der Provintiën te handhaven, en dat de verandering van Guarnizoenen, en verdeeling van 't Krygsvolk behoorde te geschieden door de zelve Gouverneurs: want indien zy de magt hadden gehad, en de voorsz. manier van Eed gevolgd was geweest, zouden zy de Stad Deventer, nog de Forten van Zutphen, niet verloren hebben, maar zouden door den Gouverneur, als lang te vooren ontdekt, voorgekomen zyn geweest.

Oorzaak van 't verlies van Deventer en de Schanssen voor Zutphen.

Daarom waren de Staten te meer genoodzaakt 't regt der Gouverneurs van de Provintiën te handhaven, zo wel ten aanzien van den Eed van gehoorzaamheid, als van het veranderen van de Guarnizoenen,

Verzoeken de magt van de Gouverneurs der Provintië, te handhaven.

zoenen, zonder dat het iet nieuws of vermindering van zyne magt was, nademaal hy bevel had over de Gouverneurs van de Provintiën, als onder zynen Eed staande, door welke hy alles bekwaam kon laten doen, vermits hun de geleegenheden der Provintiën en Steden best bekend waren, regtstrydig tegen 't geene onlangs geschied was, dat een byzonder perzoon belasd was geweest zeekere Engelsche Kompagnie binnen Utrecht te brengen, dezelve daar te wapenen en verdeelen, en daar tegen andere Kompagniën uit te trekken; zonder dat de byzondere Gouverneur daar in eenigzins gekend is geweest.

't Welk zy, tot vermindering van der Provintiale Gouverneurs regt, niet konden toestaan, dewyl hunne Eed nog het Verbond dat niet leden, als zynde een inbreuk van de voorname geregtigheden der Landen, daar voor zy zo lang gestreden en geleden, en niet verdiend hadden daar in verkort te werden.

Lof des Huis van Nassau. Insgelyks behoorde men het huis van Nassau, ter gedagtenis van de loflyke diensten der Princen van Orange, hoogloflyker gedagtenis, die goed nog bloed voor de bescherming van der Landen geregtigheden verschoond hadden, nog ook den Prince Maurits van Nassau zyne behoorlyke magt, die hem wettig toekomd, en ter Eed gegeven is, al voor de komst van zyne Excellentie in deze Landen, niet te verminderen, nog hem die schande aan te doen, nademaal zyner Excellentie's magt geenzins daar by verkort was.

Verzoekenden staat en behandeling des Oorlogs wel geregeert naar der Landen vermogen. Zy waren ook, uit hooger nood, gedwongen toe te zien, dat de staat van 't volk en behandeling van Oorlog dus geregeerd werd, dat uit de Schattingen en verlof-gelden van de Landen de lasten mogten betaald werden: en dat voor al uit het aandeel van elke Provintie de lasten van dezelve Provintie, daar voor zy verbonden stonden, betaald werden, daar uit zy, door tegengesteld gebruik, grote verwarring voorzagen.

Het laatste poinct was het herstel van 't geene in 't

voor-

voorleede Jaar, door bedrog van eenige kwade Geesten, of misverstand, was gedaan, tegen de Verbonden en geregtigheden der Landen: ten twe- den, dat zyne Excellentie geen verder geloof zou gelieven te geven, in zaken van de Landen, den geenen, die misverstand tusschen zyne Excellentie en de Staten vorderden, op dat alle onderling vertrouwen en verstandhoudingen door dien weg te beter zouden ingevoerd en onderhouden werden. Verzoeken herstel van voorgaande abuizen, volgens hunne vertogen.

Ten derden, dat zy uitgeëischd waren van het twede lid der Staten van Utrecht, naar Eed en belofte der nadere Unie. Eindelyk, om dat eenige zo van de Engelsche Natie, als van den Lande, de Landzaken niet verstaande, of eigen belang zoekende, zig den staat van de Landen onderwonden, en verder, zyne Excellentie abuzeerden, verzogten zy, dat zyne Excellentie hunne verscheide overgeleverde vertogen by de hand wilde nemen, en alles in 't goede verstaan, niet om de voorgaande misverstanden op te halen, maar om de toekomende voor te komen, en, met Godts hulpe, die goede verstandhoudingen van de Staten der Landen, hunne Schattingen, en de hulp van haare Majesteit, met overleg van den Raad van Staten, alles in goede orde te beleiden, en zig te behelpen met de middelen, die Godt de Heer, door de natuur van de Landen, tot afbreuk van de gemeene Vyanden, gaf, en was niet te twyffelen, of Godt Almagtig zou de zaak zegenen, gelyk hy in voorleede tyden gedaan had, als de Landen niet half zo veel middelen hadden gehad, als nu. Dit is de zaaklyke inhoud van der Staten nader vertoog geweest, overgeleverd te Haarlem, den 16den van Wynmaand, des Jaars, 1587.

Nevens dit gaven zy ten zelven dage over, aan den Raad van Staten, nevens zyne Excellentie, zeker geschrift op den naam en wegens de Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en Westvriesland, inhoudende het regt, dat zy van alle oude tyden in de voorsz. Landen gebruikt hebben, tot behoud van

de vryheden, geregtigheden, Privilegiën en loflijke gebruiken van dezelve Landen, 't welk wy, ter eeuwiger gedagtenis, hoewel 't zelve gedrukt is, goed gedagt hebben van woord tot woord hier by te stellen.

Vertoog der Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en West-Vriesland over der Landen oud gebruik.

DE Ridderschappen, Edelen en Steden van Hollandt ende West-Vrieslant, representerende " den Staten van den selven Landen, wel en rijpe" lijcken, naer voorgaende communicatien, delibe" ratie en rapoort onder den Edelen, en inden Vroet" schappen van de Steden gehouden; en gedaen op " den jegenwoordigen staet deser Landen, hebben " volghende haren Eedt ende plicht, noodigh ghe" acht den wettighen staet der Landen van Hollandt " ende West-Vrieslandt, by desen te openen, op vast " betrouwen, dat een yegelijck die desen sal sien, " daer van sal oordeelen soo onpartijdelijcken ende " vreedsamelijcken, als den bedroefden staet deser " Landen is vereyschende.

Manier van de regering der Graven van Holland en Zeeland, nopens Oorlogen, Vrede en schattingen maken.

Het is kennelijck dat de Landen van Hollandt, met " West-Vrieslant ende Zeelandt, zijn zedert den tijdt " van acht hondert Jaren herwaerts geregeert ende " bericht gheweest by Graven ende Gravinnen, den " welcken by den Ridderschap, Edelen ende Ste" den, representerende de Staten van den selven Lan" den, de heerschappye ende Souverainiteyt der sel" ver Landen, wettelijck is opghedragen ende gede" fereert geweest: Die oock met sulcke discretien " ende matieheyt hen ghedragen hebben in haer " regieringe, dat deselve noyt hebben ghedisponeert " van oorloge aen te nemen, ofte pays te maken, " schattingen ofte contributien over de Landen te " heffen, ofte van eenighe andere saken, den staet " van den Lande betreffende (hoewel deselve noch" tans van goeden Raedt van de Edelen en inghebore" nen van den Lande, ordinarie waren versien,) son" der advijs ende consent van den Edelen en Steden " van de Landen, die 't elcken daer op werden beschre" ven ende vergadert: Ende hebben boven de voor-

„ schreven Raet, de Edelen en Steden van de Lan-
„ den 't allen tijden ende in allen saken ghegheven
„ favorable audientien, volkomen gheloof ende goe-
„ de resolutie, op alle 't gene deselve immermeer had-
„ den te vertoonen, den staet ende welvaren van de
„ Landen eenighsints betreffende.

'T welck als geweest zijnde een gantsche wettige
„ regieringe, soo seer als oyt eenigh andere is bevon-
„ den, heeft voortgebracht vruchten die merckelijck
„ en sonderlinge tot eer ende reputatie van de voor-
„ schreven Graven, mitsgaders welvaert der voor- Vermits wettige regering hebben de Graven van Holland eenen Keizer gekooren als in 't Jaar 1247. en grote verbintenissen gemaakt.
„ schreven Landen, en van den ingesetenen der sel-
„ ver hebben gestreckt, als boven alle anderen, dat
„ de Graven van Hollant, Zeelant en Vrieslant, op
„ de heerschappye van so kleynen begrijp, zijn ge-
„ weest by alle Princen en Potentaten van Christen-
„ rijck, niet alleen in sonderlinge respect, eere en
„ reputatie, als blijckt by hooge alliantien van hou-
„ welijcken, die sy hebben gemaeckt by na met alle
„ machtighste Koninghen ende Potentaten van Chri
„ stenrijck: ende dat in dien Jaren M. CC. xlvij. Ko-
„ ninck Willem den tweeden van dien name, is ge-
„ koren gheweest Romsch Keyser: Maer oock dat
„ die selve by na altijts zijn gheweest victorieus over
„ haer vyanden, ende de palen van de selve Landen
„ sekerlijck teghen alle haer vyanden (hoe machtigh
„ die oock waren) hebben beschermt, waer door
„ deselve niet weynigh gherespecteert ende ontsien
„ gheweest zijn by haren naghebueren. Immers mo Staat des Gouvernements van Holland en Zeeland geduurd 800 Jaaren.
„ gen wy metter waerheyt segghen, dat den staet
„ der Landen van Hollandt ende Zeelant, binnen den
„ tijdt van acht hondert Jaren, noyt metten swaer-
„ de en is gheconquesteert, ofte t'ondergebrocht
„ gheweest, noch by uytheemsche, noch by inlant-
„ sche oorloge: Maer oft sulcks, 't welck wy niet en
„ weten, of van enighe andere Rijcken (ten ware
„ van de Republijcke van Venetien) teghenwoorde-
„ lijck soude mogen worden ghesevt, sonder datmen
„ hier van enige andere redenen soude konnen ghe-

„ ven, dan dat altijt goede eendracht, liefde ende
„ verstant is gheweest, tusschen de Princen ende Sta-
„ ten van deselve Landen: dewijle doch den Princen
„ (die by hen selven geen macht en hadden) sonder
„ den Edelen ende Steden van de Landen, gantsch
„ niet en vermochten, als ordinarie gheen middelen
„ hebbende dan het inkomen van de Domeynen, tot
„ vervallinghe van de kosten haerder Hof-houdinghe,
„ en betalinghe van de ordinaris Officiers.

Men bevindt oock wat authoriteyt den Staten van
„ de selve Landen hebben ghehadt, omme den Prin-
„ cen (als sy door quaden Raedt tot nadeel van de
„ Landen waren misleyt) te brenghen tot recht en
„ redelijckheydt, niet alleen met Romonstrantien en-
„ de versoecken, maer oock (als hier op niet be-
„ hoorlijck werde versien) metter daet procederen-
„ de, oock strenghelijck tot straffe van den ghenen,
„ die der Princen authoritheyt hadden misleydt, mis-
„ handelt ofte onbehoorlijck misbruyckt, gelijck daer
„ van de exempelen vele ende menichvuldich zijn.

De Staten zyn wettige Voogden van minderjaarige Vorsten.

Oock mede bevint men klaerlijck, dat der Staten
„ van de voorschreven Landen Officien is geweest,
„ den minderjarighen Princen te voorsien van wet-
„ tighe Voogden, Monbours en *Gardenobles*, ge-
„ lijck sulcks oock is geschiet aen Grave Willem, den
„ vijfden van dien name, tot krancksinnigheyt geko-
„ men zijnde.

Eyntlijck het is buyten alle twijffel, dat de admini-
„ stratien van de Souverainiteyt van de Landen te
„ allen tijden wettelijck is aengenomen geweest by
„ de Staten der selver, so wanneer door aflijvigheyt,
„ minderjaricheyt, kranckſinnicheyt, misverstant,
„ ofte eenige andere inconvenientien de Landen ver-
„ laten zijn geweest van de wettelijcke bedieninge
„ der Princen, die over sulcx dickmael een Hooft

Ten tijde van Keizer Maximiliaan en minderjaa-

„ hebben gekooren, diemen Vooght of Ruwaert
„ noemde: 'T welk oock noch sulcx is geobserveert
„ geweest, ten tijde van den Huyse van Bourgon-
„ gie, als na het overlijden van Hertogh Caerle, en
„ de

„ de Hertoginne Maria zijn Dochter, ten welcken
„ tijde Hertoge Maximilliaen, willende met ghewelde
„ contrarie innevoeren, tegen de authoriteyt van de
„ Staten, den geheelen staet van de Landen braght in
„ 't uytterste ghevaer ende perijckel. Ende Keyser Ca-
„ rel de vijfde selve, is gedurende sijne minderjaricheyt,
„ door d'authoriteyt van de Staten versien van Vooch-
„ den, ende 't Landt van behoorlijcke Regierders,
„ die altijts de Staten van de Landen (hoewel in vele
„ saken de vryheyt, geduerende de heerschappye van
„ den Huyse van Borgongien, seer is vermindert)
„ grootelijcks heeft gerespecteert, als lichtelijck be-
„ merckende dat zijnen staet door geen ander middel
„ versekert en konde wesen: Ende heeft over sulcks
„ sijnen Sone den Koningh van Spaengien, met ver-
„ scheyden vermaningen tot gelijcke consideratien en
„ discretien gesocht te bewegen, met expresse ver-
„ klaringen, dat hy zijnen staet soude sien in perijc-
„ kel, so haest als hy de Staten van dese Landen sou-
„ de hebben in kleynachtinge, gelijck hy oock met-
„ ter daet bevint, grootelijcx tot sijnen ende der Lan-
„ den schade, sonder datmen den oorspronck deser
„ Oorloge andere oorsake soude konnen geven (wat
„ men daer van discoureert) dan dat hy dese Landen
„ met gewelt van Spaensche ende andere uytheemsche
„ Krijghsvolck heeft willen dwingen, te doen 't ge-
„ ne syluyden Staetsgewijse niet en hebben goet ge-
„ vonden, in saken die den staet van de Landen be-
„ treffen.

Alle 't welcke, hoewel wy seker achten ghenoegh
„ buyten dispute te wesen, hebben nochtans noodich
„ bevonden hier te verhalen, overmidts veel persoo-
„ nen hier van seer onsekerlijck en verscheydelijck ge-
„ voelen, de vergaderinge van de Staten anders niet
„ respecterende, dan na dat het haer goet dunckt,
„ en de qualiteyt van de persoonen die op de verga-
„ deringe compareren, meriteren, ende van alle sa-
„ ken die aldaer worden gehandelt, oordeelende in
„ alle schijne als of die voorschreven persoonen, die

righeid van Keizer Karel, hebben de Staten de Souverainiteit gebruikt.

De veragting der Staten is oorzaak van den tegenwoordigen Oorlog.

Misverstand nopens de magt der Staten.

„ uyt den Edelen ende by den Steden werden Gede-
„ puteert op de vergaderinge van de Staten, hen sel-
„ ven waren dragende als zijnde de Staten, ende over
„ sulks als hebbende de Souverainiteyt en hooghste
„ macht van de Landen, naer haren welgevallen van
„ alle saken den staet van de Landen betreffende,
„ waren disponerende, detorquerende over sulcks
„ alle de handelingen der selver tot haren particulie-
„ ren last, haet ende nijt: Maer de gene die naer-
„ der insiet 't gene dat vooren verhaelt is, ende an-
„ dere groote saken, die by de Princen van de Lan-
„ den, met hulpe van den Staten te weghe gebrocht
„ zijn, ende insonderheyt 't gene dat zedert den tijdt
„ van vijfthien Jaren herwaerts in de Landen van Hol-
„ lant en Zeelant is gepasseert, die kan lichtelijck be-
„ mercken dat d'authoriteyt van de Staten niet en
„ bestaet in 't beleyt, authoriteyt ofte macht van der-
„ tich ofte veertich personen, min ofte meer, die op
„ haer vergaderinge zijn comparerende. En de Agen-
„ ten van den Coninck van Spaengien selfs, die met
„ dusdanige Argumenten tegen onse saken altijt heb-
„ ben gemineert, en de authoriteyt van de Staten
„ gesocht hebben in kleynachtinge te brengen, die
„ hebben metter tijt dat nu wel bevonden, hoe groo-
„ telijcx sy in alsulcken opinie zijn gheabuseert ende
„ misleydt gheweest.

Waer uit de magt der Staten spruit. Om dan te ondecken waer uyt de authoriteyt van
„ de Staten is spruytende, so staet te considereren,
„ dat de Princen die oyt wettelijck heben geregeert,
„ niet alleen haer regeringe met delatie, consent en
„ believen van de Lantsaten hebben begonnen, maer
„ oock sulcx vervolcht, dat alle de Leden van de
„ lichamen, daer van sy tot Hooft zijn gestelt, zijn
„ gebleven ongevioleert, onverkort, en onvermin-
„ dert, 't welck niet en heeft konnen worden verhaelt
„ (dewijle de Princen by schalcke ende ambitieuse
„ luyden lichtelijck worden ghecircumvenieert) ten
„ ware de Lantsaten middel hadden om hen tot goe-
„ de ordere ende beleyt, t'allen tijden tegen alle qua-

„ de partyen te oppoferen, ende de Princen van de
„ behoudenisse haerder vrijheyt ende welvaren, uyt
„ den name van alle de Leden, niet alleen t'allen tijden
„ te vermanen, maer oock om soo wanneer deselve
„ hen tot tyrannye souden laten misleyden, mette
„ middelen van de Landen hen daer teghens 't oppo-
„ feren: Ende tot desen eynde zijn de Lantsaten van
„ de voorschreven Landen ghedeylt in tweederley
„ Staten, te weten, Edelen ende Steden.

De Edelen worden ghehouden voor een lidt, ten
„ opsien van de digniteyt haerder afkomste, (die son-
„ der beroemen wel sulcke is, ende soo oudt alsmen
„ in eenighe andere Landen soude vinden) ende van
„ de heerlijckheden die deselve binnen dese Landen
„ zijn besittende, van welcke heerlijckheden sy luy-
„ den meest al hebben ende gebruycken hooghe,
„ middel, en laghe jurisdictien, dewelcke op alle
„ occorrentien met malkanderen delibereren op den
„ staet van de Landen, en ter vergaderinge compa-
„ rerende, adviseren op alles neffens de Gedeputeer-
„ de van de Steden.

De Steden hebben meest al een form van regeerin- *De Staten van Holland, Zeeland, enz. werden geregeerd door verkore Collegien van Raden en Vroedschappen, die volle magt hebben.*
„ ge, te weten, een Collegie van Raden oft Vroet-
„ schappen, geconstitueert zijnde van de notabelste
„ uyt den midden van de gantsche Borgerye: Dese
„ zijn in sommighe Steden van veertich, in andere
„ van sesendertich, in andere van twee-en dertich,
„ achtentwintich, vierentwintich ofte twintich per-
„ sonen. Ende zijn de Collegien van deselve so oudt
„ als de Steden, ofte immers dat geen memorie en
„ is van haer beginselen. De personen die eens ver-
„ koren zijn, die dienen haer leven lanck, ofte so
„ lange haer Poorterschap geduert. In plaetse van
„ den genen die sterven, ofte haer Poorterschap ver-
„ laten, worden by 't selve Collegie andere personen
„ tot haren gelieve verkoren, uyt 't middel der Bor-
„ gheren, tot vervullinghe van 't ghetal. By dese
„ Collegie is alleen de macht omme te adviseren,
„ resolveren ende disponeren van alle saken concer-

„ nerende

„ nerende den staet van de Landen ende der Steden „ respective: Ende wat 'tselve Collegie adviseert, „ resolveert, ende disponeert, dat wert by de gant- „ sche Borgerye ghevolcht daer teghen noyt eenighe „ inbreeck ofte oppositie van de Borgeren is geval- „ len.

De Vroedschappen verkiezen Burgermeesters en Schepenen.

By dese Collegien worden Jaerlijcx gekoren de or- „ dinarisse Magistraten, te weten, vier, drie ofte „ twee Burghermeesteren, ende seven ofte meer „ Schepenen, om te dienen voor een Jaer. In som- „ mighe Steden gheschieden dese electien absolu- „ telijck; in sommige by nominatien van dobbel „ ghetal, daer uyt by den Stadthouder de verkiesin- „ ghe van 't ghewoonnelijck ghetal werdt ghedaen.

Der Burgermeesteren Ampt.

Der Borghermeesters Officie is bevolen het ordi- „ naris beleydt en ghebiet in alle politijcque saken, „ soo wel de administratie van Stadts goederen ende „ innekomen, als den welstant ende bewaringhe der „ Steden betreffende.

Der Schepenen Ampt.

De Collegien van de Schepenen vaceren ordinan- „ tie tot d'administratie van de justitie, soo in alle cri- „ minele, als civile saken, ende hebben ende exer- „ ceren alle hooghe, middel, ende lage jurisdictien.

De Princen hebben hunen Officier, om regt te vorderen.

By dese Collegien van Magistraten worden abso- „ lutelijck bericht de regeeringhe der Steden van „ Hollandt, West-Vrieslandt en Zeelandt, sonder „ dat de Princen van den Lande hen de regeeringe „ van de Steden eenighsints hebben onderwonden, „ anders dan in 'tstellen van eenen Officier, die op „ haren name de Justitie heeft gevordert. Dit is in „ 't korte de waerachtige gelegentheyt van de regee- „ ringhe der Steden van Hollandt ende Zeelandt.

Manier van de regeering.

Waer uyt goet te verstaen is, dat dese Collegien „ van de Magistraten ende Raden van de Steden, „ gevoecht by de vergaderinge van de Edelen, on- „ twijffelijck representeren den gantschen staet, ende „ 't gheheel lichaem van de Lantsaten, ende en kan „ niet bedacht werden eenige forme van regeeringe, „ die met sekerder kennisse van alle ghelegentheden

„ van

„ van den Lande soude konnen resolveren, ofte ha-
„ re resolutien met meerder eendracht, authoriteyt
„ ofte ghevolch soude konnen executeren. Over-
„ sulcks en is niet te verwonderen, dat den staet deser
„ Landen is geweest onveranderlijck, ende soo gedue-
„ righ als eenen staet ter Werelt soude moghen wesen.
Om nu de Collegien van de Edelen ende Steden te
„ brengen in eene vergaderinge, en kan niet geschie-
„ den, dan by Gedeputeerden van deselve: Over-
„ sulcks, als om eenige merckelijcke saken te beraet-
„ slaghen, van noode is deselve te vergaderen, so
„ worden die beschreven met inscriptien van de prin-
„ cipaelste poincten, die by de Collegien in delibe-
„ ratien geleydt, ende daer op geresolveert zijnde,
„ worden afgesonden, alsulcke Gecommiteerde als
„ sy vertrouwen, ende met alsulcken last ende reso-
„ lutien, als sy bevinden ten dienste van den Lande
„ te behooren. De Edelen compareren in compe-
„ tenten getale, ende de Steden seynden eenen Bor-
„ germeester, met eenige Raden, als tot sulcken ge-
„ tale als sylieden goet vinden, na de importantie
„ van der saken. Ende boven dien zijn de Gecom-
„ mitteerde, geduerende de oorloge (overmits de
„ meniehvuldigheyt van de accorentien) altijt gene-
„ ralijck gelast geweest, om op alle saken (de wel-
„ vaert ende conservatie van den staet van de Landen
„ betreffende) te adviseren en resolveren, sulcks sy-
„ lieden ten meesten dienste van den Landen bevin-
„ den te behooren, ende bysonder om de Rechten,
„ Vryheden ende Privilegien van de Landen te main-
„ tineren, en alle inbreken te weeren en wederstaen.
„ Ende dese Gecommitteerden alsulcks by den ande-
„ ren vergaderende, representeren de Staten van den
„ selven Lande, niet dat sylyden in hare personen,
„ ofte uyt hare authoriteyt de Staten zijn, maer alleen
„ uyt kracht van de commissien van hare principalen,
„ sonder dat te presumeren staet dat yemant sich sel-
„ ven uyt ambitie soude avanceren tot dese commis-
„ sie: Want boven dien de natuere van desen volcke
„ een

Wie, hoe, en wat de Staten zijn.

De Hollanders en Zeelanders niet eer heerschzugtig.

„ een afkeer is hebbende van alsulcke ambitien, ende
„ de vyant is van alle ambitieusen, soo en staet te
„ selve niet te presumeren in soo vrye electie, ende
„ veel min dat yemant in desen tegenspoet, die God
„ Almachtigh den Landen gelieft te oversenden,
„ soude begeerigh wesen om die saken van de Lan-
„ den te handelen, daer niet dan swarigheyt is in
„ te sien, niet dan vyantschap ende misgunst van de
„ vyanden onser saken (die oock de ghequalificeer-
„ ste, ende veel ghetrouwe persoonen, met valsch
„ aengheven abuserende, dickwils quade opinien
„ van veele goede Dienaers van de Landen hebben
„ verweckt) staet te verwachten, sonder eenich
„ profijt: Oversulcks heeftmen het aennemen van de
„ voorschreven commissie moeten redigeren *Inter
„ munera necessaria*: Ende alle de ghene die ee-
„ nigh beleyt deser Landen hebben ghesien, konnen
„ genoech getuygen wat swarigheyt ende constrincti-
„ en datter zijn gevallen ende gebruyckt om de ge-
„ committeerde, versochte ende gebruyckte perso-
„ nen, tot de opgheleyde lasten te bewillighen.

Ende als dese Ghecommitteerde van diergelijcke
„ versamelinghe weder te huys komen, soo moeten
„ sy hare Heeren ende Oversten alle verloopene
„ handelingen trouwelijck aenbrengen en verhalen."

Dit is 't fondament van de regeeringe deser Lan-
„ den van Hollandt, met West-Vriesslandt en Zee-
„ landt; daer op den staet der selver Landen, den
„ tijdt van vijf, ses, seven hondert Jaren, en soo
„ lange als de oudtste Monumenten streckende zijn,
„ heeft berust. Dit is oock (naest de hulpe van Godt
„ Almachtigh) 't gene dat deselve in dit gevaerlijcke
„ oorlogh, tegen soo machtigen vyant heeft gehou-
„ den in goede kloekmoedigheydt en eendracht;
„ sulcks dat gedurende dese oorloge, noyt Lidt van
„ de voorsz. Landen (anders dan met het uyterste
„ geweldt) van ons is gescheurt, noyt Borgerije
„ oproerigh, noyt gemuytineerde Soldaten in de
„ Landen van Hollandt ofte Zeelandt zijn bevonden,

daer

„ daer van wy (naest Gods Almachtige handt) geen
„ andere redene souden konnen geven, dan dat in
„ alles oprechtelijck, vrymoedelijck, rijpelijck en
„ met open deuren is ghehandelt: Tot welcken eyn-
„ de is gebeurt dat vele van den kleyne Steden, oock
„ diemen van ouden tijden ter vergaderinghe van de
„ Staten plach te beschrijven (immers alle de gene
„ die sulcx begeert hebben) in de vergaderinghe van
„ de Staten vrye sessien en stemmen is gegunt, op
„ dat een yegelijck 't beleydt der ghemeene Landsa-
„ ken kennelijck zijnde, de lasten (die anders onver-
„ dragelijck schijnen) met goetwilligheydt gedragen,
„ en de eenigheydt onverbrekelijck onderhouden sou-
„ de werden: Tot welcken eynde het de Edelen en-
„ de Steden oock vry ghestaen heeft, te compareren
„ met sulcken ghetale en personen van 't lichaem
„ van de Vroedtschappen wesende, als hen goet
„ dochte, behoudelijck dat de personen by de Privi-
„ legien van de Landen niet worden uytghesloten.

De vrye stemmen en besluiten zyn oorzaak van der Landen welstand en verzekerdheid.

In gevalle nu yemant soude konnen bewijsen, dat
„ onder den Edelen ofte onder de gene die als Ge-
„ deputeerde van de Steden, op de vergaderinge
„ van de Staten zijn verschreven, yemandt yet sou-
„ de gehandelt hebben (des wy niet en weten) an-
„ ders dan in der voegen als voorschreven is, en in
„ conformite van sijnen last ende commissie, den
„ selven soude gehouden zijn t' allen tijden daer van
„ voor sijne principale te verantwoorden, en by ge-
„ breke van dien strafbaer zijn als na rechte, en de
„ gene die ter goeder trouwen arbeyden om sulcks
„ te openbaren, achten wy voor goede Liefhebbers
„ des Vaderlants. Maer de gene die de Staten van
„ de Landen verachten en beschimpen, haer Acten
„ calumnieren, die abuseren hen grootelijcx, indien
„ sy verstaen dat sy te doen hebben met personen van
„ de Edelen en Gecommitteerde van de Staten in
„ haer particulier, in gevalle sy niet met eenen en
„ bewijsen, dat yemant van deselve yet sonder last
„ oft bevel soude hebben gedaen, ofte sijn commissie

„ geëxcedeert. En hoewel veel personen sulks uyt on-
„ wetenheyt en simpelheyt doende, 't selfde niet op
„ 't swaerste en wort afgenomen: so is 't nochtans se-
„ ker, dat de gene die sulcx doen met goede ken-
„ nisse ende wetenschap, sijn openbare vyanden van
„ den staet ende Republijck deser Landen, ende dat
„ de selve daer mede niet anders en konnen voor heb-
„ ben, dan te ondergraven de fondamenten van de
„ Huysen, om deselfde te doen nederstorten en ver-
„ vallen, so wel ten opsien van de Princen, als van
„ de Gemeente. Want wat is de macht van een Prin-
„ ce sonder goede correspondentie van sijne Onder-
„ saten? Wat correspondentie sal hy met hen hou-
„ den, wat onderstant sal hy van hen trecken, in-
„ dien hy hem daer toe laet brengen dat hy party-
„ schap aenneemt tegen de Staten, die de gantsche
„ Gemeente represénteren, ofte om eygentlijcker te
„ spreken tegen sijn volck selve? Ten anderen, hoe
„ kan den staet van den Lande bestaen, indien het
„ ghebeschieden konde dat de Gemeente so verre wer-
„ de gebrocht, dat deselve partyschap aen-namen te-
„ ghen de Staten, dat is, tegens de Edelen, Ma-
„ gistraten ende Vroetschappen van de Steden, die
„ haer voorstanders en Wettelijcke Magistraten zijn:
„ die tot voorstant van de Gemeente, oock den on-
„ danck van de Princen en Gouverneurs dickwils in
„ 't particulier moeten dragen.

Partyschap tusschen Princen en de Gemeente kan niet bestaan, maar is als tegen zig zelven te zijn.

Daeromme sullen alle redelijcke menschen klaer-
„ lijck moghen verstaen, dat den ghemeenen staet
„ van de Landen, gheen swaerder, schadelijcker
„ noch oock dootlijcker vyanden en soude mogen
„ hebben, dan den ghenen die sich souden formali-
„ seren tegen de Staten van de Landen in 't generael:
„ maer sulcks en verstaen wy niet te wesen de ghe-
„ ne, die souden konnen bewijsen teghen yemanden
„ particulierlijcken, dat hy de commissie van sijnen
„ principalen (namelijck die op de vergaderinge van
„ de Staten comparerende zijn) soude hebben ghe-
„ excedeert als voorsz. is, oft oock in eenige saken an-
„ dersints soude hebben ontgaen. Hier-

Hieromme sal een yeghelijck gelieven te verstaen, „ dat de gene die verklaren de Souverainiteyt der „ Landen te wesen by de Staten, dat sy niet en ver- „ staen, daer mede te spreken van eenige particulie- „ re personen, of Gecommitteerden in 't particulier, „ maer van haer Principalen, te weten, de Ede- „ len en Steden der Landen, die sy uyt krachte van „ hare Commissie representeren, 't welcke verscheyde „ Princen en Potentaten, en oock hare Majesteyt „ van Engelant mette Generale Staten tracterende, „ en sijn Excellentie de Commissie, als Gouverneur „ Generael van den selven ontfangende, sulcks heb- „ ben verstaen, ende by niemanden ter Werelt ghe- „ controverteert mach worden.

Vertoog waar in de Souverainiteit der Staten bestaat.

Sonder dat wy konnen ghelooven, dat yemandt „ meent met goet fondament anders als nu te kon- „ nen sustineren, ofte daer soude moeten volgen, „ dat de Edelen, Magistraten en Vroetschappen van „ de Steden, nu niet deselve macht en souden heb- „ ben op de executie van de Souverainiteyt, die desel- „ ve hebben gehadt in voorleden tijden, als voren „ bewesen is, ende die sy oock hadden in 't tracteren „ met hare Majesteyt, ende constitueren van 't Gou- „ vernement van sijn Excellentie, oft andersints sou- „ de moeten in controversie getrocken worden, niet „ alleen de bestendigheydt van de Tractaten met hare „ Majesteyt, Commissie, ende Gouvernement van „ sijne Excellentie, maer alle 't gene dat de Staten „ zedert den tijdt van vijfthien jaren, tot hare de- „ fensie hebben ghedaen, 't welck alleen het werck „ is van der Landen vyanden.

Met alle dese voorschreven redenen, achten wy „ klaerlijck ende ghenoeghsaem bewesen te zijn, „ hoe noodigh de authoriteyt van de Staten dient „ gheconserveert, als wesende het fondament daer „ op den ghemeynen stant van de Landen is berus- „ tende, het welck sonder de ruijne van de ghe- „ meene sake, niet en mach werden gekrenckt: En- „ de dat de Souverainiteyt van de Landen is by den

Noodzaaklijkheid van de magt de Staten.

„ Staten in allen saken, niet min als die geweest is „ by den voorgaenden Princen deser Landen. Ad- „ dus ghearresteert in 's Graven-Hage den 16 Julij, „ ende is als noch geresolveert, dat daer van over- „ leveringhe sal werden gedaen. Gedaen tot Haer- „ lem den 16 Octobris, Anno 1587. Onder stont „ gheschreven, Ter Ordonnantie van de Staten van „ Hollandt: Onderteeckent

C. de Rechter.

De Koningin van Engeland bied aan de Staten Vrede-handeling den 3 September.

VErmits in de voorsz. verklaring van de vrede-making is gesproken, diend hier verhaald, hoe de Graaf van Leyçester, den 3den van Herfstmaand, in 's Hage, door de Raadsheeren Valke en Menin, den Staten van Holland en West-Vriesland, wegens de Majesteit van Engeland, had doen aanzeggen, dat zy verlangde om te verstaan den staat van de Landen, en of zy dagten genoegzame middelen te hebben om den Kryg uit te voeren, inzonderheid, alzo hunne middelen van twemaal honderd duizend guldens ter Maand kwalyk genoeg waren om de Guarnizoenen te betalen, en dezelve nog met opspraak en onwilligheden opgebragt werden: dat van haaren kant, boven het Verbond van vyf duizend mannen te voet en duizend te Paerd, niet te verwagten was, vermits zy Spanje, Vrankryk en Schotland te vreezen had: waarom zy begeerde te weten, of zy niet liever van vrede wilden handelen, eer zy de eene Stad voor, en de andere na, verloren, zeggende, dat zy zeer gaerne daar in eene Middelares wilde zyn, en zo zy alleen wilden Vrede maken, dat zy niet raadde, was zy ook te vreden, op alles goed antwoord verzoekende.

Antwoord van die van Holland op het voorstel der Koningin den 3 September.

Ten zelven dage, den 3den van Herfstmaand, antwoordden die van Holland en West-Vriesland, hoe zy nooit anders gedagt nog getragt hadden, ook ten tyde van den Prince van Orange Zaliger, dan, tot vordering van de Landen en Godtsdienst, den Oorlog tot den einde aan te houden, daar toe zy meer schattingen opbragten, dan zy verklaard hadden, bo-

boven andere ongelden: die van Holland hadden, binnen de drie laatste Maanden, alleen vyfmaal honderd duizend guldens opgebragt, en lieten zig nog dagelyks schatten; zo dat in hen geen gebrek aan goede geneegenheid nog daad kon bespeurd werden.

Nopens het stuk van den vrede, dat zouden de Ridderschap en Steden de Generale Staten aanzeggen, daar by hun goeddunken verklaren, en daar na op alles antwoorden.

Deze aanbieding van de vrede-handeling dagt de Landen zeer vreemd, vermits zy haare Majesteit genoeg voldaan meenden te hebben met eenen Brief uit 's Hage, den 7den van Sprokkelmaand, des Jaars 1587, geschreeven; daar van wy den inhoud zullen verhalen; vermits de voorsz. Brieven den Koning van Denemarken mede aangingen; Dat hunne Guarnizoenen van Bergen op den Zoom, tusschen Namen en Brussel, hadden ontmoed zeekere vyanden, en onder andere gevangen genomen Cajus Rantzou, een jong Edelman van den Koning van Denemarken, wiens Male, vermits hy zig als de andere vyanden geweerd had, doorzogt werd, nemende 't geld en eenen gulden Keten daar uit: ook daar in gevonden hebbende zeekere Brieven, hadden zy eenige van die geopend, en den voorn. Rantzou daar over, met alle de Brieven, gebragt by de Staten in 's Hage, daar hy zig beklaagde over het ongelyk, dat hem gedaan was, zynde des Konings van Denemarkens Gezant by den Prince van Parma, voor der Nederlanden voordeel, zo hy zeide: ook verhaalde hy, hoe zyn Koning, in Bloeimaand te vooren, eenen Edelman in Spanje gezonden had met Artykelen, om voor Nederland van vrede te handelen, en dat de Edelman van den Koning Spanje tot antwoord had gebragt, dat hy zynen zin aan Parma geschreven, en hem de geheele zaak in handen gesteld had, waar over hy nu van zynen Koning aan Parma was gezonden geweest, om daar over te handelen, te weten, over de plaats, tyd en 't zenden van de Gemagtigden: desgelyks was

De jonge Rantzou door der Staten volk gevangen.

Geschiedenis nopens de vrede-handeling door eenen Brief van den 7 February 1587.

Des Konings van Denemarkens handeling met Spanje.

hy ook gezonden aan de Koningin van Engeland, om haare Gezanten ook op dezelve vergadering te schikken.

De Artykelen waren zaaklyk deze, dat de Koning vryheid van Godtsdienst, en de Privilegien, in Nederland zou toelaten, en zou behoorlyke verzeekering geven aan de Koningin van Engeland, haaren staat niet te beschadigen. De Koning had geweigerd vryheid van Godtsdienst toe te laten; maar de rest stelde hy in handen van den Koning van Denemarken, en den Hertog van Parma.

Der Staten antwoord op de vrede Artykelen, op des Konings van Denemarkens verzoek voortgebragt.

Hier op zeiden de Staten, dat zy den Koning van Denemarken nooit zulken last gegeven hadden, nog ooit dagten te geven; maar in tegendeel, alzo de Graaf van Leyçester, in den Jaare 1586 uit Holland vertrekkende, hen tot vrede maken vermaand had, zeiden zy hem, dat 'er niets zorglyker nog schadelyker voor hunnen staat was, dan 't spreken van den vredehandel, en dat zulks een van de oude liste der Spanjaarden was, dewyl de langdurige Oorlog, nog de geleede schaden, nog de wreedheid en verradelyke dood van hunne Hoofden, hen van hun best te doen konden verhinderen, nog hen geenen voet konden doen verzetten van de standvastigheid, daar op zy gegrond waren; maar dat zy, ziende de eerlyke Wapenen, die hun nog overig waren, namelyk vastheid en besluit, magtig waren hem te overwinnen, gelyk de eerlyke deugd der Romeinen eertyds die van Carthago had doen overwinnen: nu de honger en gebrek aan trafficquen hen drong, Spanje van Krygsvolk uitgeput was, en door eene kleine schade hun voornemen zou moeten verlaten, zouden zy hen gaerne met vrede-handeling bedriegen, waar door zy hun in eenen dag meer schade zouden kunnen aandoen, dan zy hun in veele Jaaren met hunne Lanciën en Zwaerden gedaan hadden. Zy wilden hunne oude trouwloosheden omtrend de Morisquen, van welke zy 'er, onder het mom-aanzigt van vrede, door Zwaerd, honger en dienstbaarheid,

Manlyk en standvastig besluit der Staten.

daar

daar in zy nog geen beter verwagten van hen hadden, meer dan honderd duizend omgebragt hadden, niet ophalen. Hunne valschheid, omtrend de Nederlanders, was daar by nog niet te vergelyken, hebbende hen met hunnen vrede-handel te Keulen, bedekt onder de grootheid en deugdzame agtbaarheid der Ryks-Vorften, de Provintiën van Artois, Henegouwen, de Kasfelrye van Rysfel, Mechelen en 's Hertogenbosch, doen verliezen: zeggende daarom by herhaling, dat een vrede-handel niet alleen, maar zelfs ook het fpreken daar van, hun fchadelyk was, volgens het fchryven der Wyzen van oude tyden, dat de zwakfte partye by Verbonden altyd verloor. Zy voelden de uitwerkingen van Escovedes Raad, met byzondere Verbonden voort te brengen, alzo daar uit byzondere fcheuringen, warringen, agterdogten en zorglyke gevoelens onder de Provintiën en Steden gefproten zyn, elk op zig zelven en niet op 't gemeen agt nemende, zoekende de een zig in tyds te vereenigen, de andere in tyds op te pakken en te vertrekken, waar uit eene gemeene ondergang te wagten ftond: gelyk in de beraading te Gend en Brugge te zien was, daar men niet dan van toelating des Godtsdiensts fprak, en dat de Koning nu wyzer was geworden, welke Verbonden oorzaak van den lighamelyken en eeuwigen dood van meer dan honderd duizend Perzonen geweest zyn, zo dat openbare fchelmen en Land-Verraders, die zig in zulke Verbonden mengen, zo veel niet vermogen dan deze handelingen, welke de Vallen waren, daar in hunne vyanden hen zogten te vangen.

Zy hadden, onder 't dekzel van vrede-handel, Artois Henegouwen en andere Landen verloren.

Schade van den Vlaamfchen vrede-handel.

Zy hadden door veele ondervindingen geleerd, dat, al was de twedragt daar in niet te vreezen, was hun de onagtzaamheid, die daar uit fpruiten zou, zeer gevaarlyk, als uit de Verbonden van Don Johan, en het aankomen van den Heere van Selles, bleek, want terftond alle Schattingen ophielden, vermits een ieder geneegen is te gelooven het geene hy gaerne had.

Wat groote onagtzaamheid hun uit vrede-handel was toegekomen.

Hoe noodig een vaste vrede is.

Hun was bekend, hoe kostlyk en aangenaam de vrede was, zo het maar regte vrede mogt zyn: want wat volk had de Oorlogs-plagen meer gevoeld dan zy? zo dat de Nakomelingen zig grootlyks zullen moeten verwonderen over Godts gunst over de vereenigde Provintiën, van het zo lang uitgehouden te hebben tegen den magtigsten Potentaat van de Waereld.

Zekerheid van vrede was den Koning niet toe te betrouwen.

Hier by voegende, dat zy ook veele moeilykheden in de Artykelen bevonden, want al was hun de Godtsdienst toegestaan, dien de Koning nog scheen te weigeren, was het nogtans geen andere Koning, dan die hun dat eertyds by Don Johan en de Hertogin van Parma toezeide; maar daar na, als 't hem goed dagt, zyn woord en trouw tot eenen strik heeft gebruikt, om hen te bedriegen: en daar toe dienden de uitvlugten, dat men Duc Dalva wyten wilde die voorige proceduren, hier in de Nederlanden gehouden, die nogtans niet dan met 's Konings last, en naar zyn onderregt, gedaan en gehandeld had. De zelve perzoon was niet veranderd, hy zogt, niet tegenstaande de Verbonden met Engeland gemaakt, door Bernardyn de Mendoza, haar Majesteits verderf: de Paus kon alles vergeven. Zy zogten niet dan de Wagt-houdende te verdryven, op dat de Wolf de Schapen mogt krygen.

Vereeniging met den Koning ongeraden, al liet hy vryheid des Godtsdiensts toe.

En al liet de Koning nog den Godtsdienst toe, nogtans zou de Roomsche Godtsdienst onder hen vermengd moeten blyven, des zy groter Guarnizoenen zouden moeten houden, en grote kosten doen: waar mede zy den vrede onvrugtbaar zouden hebben, en den Vyand binnen hunne deuren houden.

Van de Privilegiën zou geene verzeekering kunnen zyn, want zo hy de zelve Man is, die hen overweldigd heeft, en zo zy de hunne hebben, zal hy de zyne willen hebben, en zo hunne Previlegiën en zyne magt in twist kwamen, zou hy met hen handelen, gelyk de Leeuw van de jagt des Paerds en des Honds.

Op

Op 't derde poinct, haare Majesteit betreffende, verklaarden zy, dat zy aan de zelve, en haare welvaard te zoeken, zeer gehouden waren, zo wel om de beschutting, als andere weldaden; maar zy baden haar te overwegen, dat de Spanjaard veel zou winnen, als hy haare Majesteit van hen zou gescheiden hebben, om dan elk in 't byzonder te overvallen: waarom zy vriendelyk baden in de verbintenissen te volharden, en bidden den Koning van Denemarken die vrede-handeling, als der Landen bederf, af te breken.

Dit hadden de Staten in Sprokkelmaand aan de Koningin geschreeven, dog daar mede is die handel nog niet agtergebleven, zo wy namaals zullen verhalen; maar dezen Zomer, in Wiedemaand, zonden de Staten van Holland, Zeeland en Vriesland, om eenige zaken, hunne Gezanten in Denemarken, en voor al om te verontschuldigen het aanhouden van zynen Edelman, Cajus Rantzou, dien zy, met voldoeninge van zyne schade, en met vergenoeging, hadden laten gaan; nogtans wisten zy, dat de Koning daar over gestoord was, als gemerkt hebbende, dat zyn arbeid, om vrede te maken, niet aangenaam was: en alzo 'er in 't voorjaar eene Vloot van omtrend vyfhonderd tagtig Scheepen uit Holland, en by de twehonderd uit Zeeland, gevaren was, Oostwaards door de Zonte, welke Engten door den Koning van Denemarken gecommandeerd werden, had de Koning die doen aanhouden, om aan dezelve Vloot te verhalen den overlast, dien hy voorwendde, dat zynen Gezant, Cajus Rantzou, aangedaan was, en ook den gouden Keten, die hy zeide hem afgenomen te zyn, doende de voorsz. Vloot daar over betalen boven de dertig duizend daalders.

Der Staten Gezanten in Denemarken.

De Koning van Denemarken dringd der Staten Scheepen dertig duizend daalders af, voor Cajus Rantzous ongemak.

De Hollandsche Gezanten over dat geweld klagende, deed de Koning hun antwoorden, hy kon Rantzou niet weigeren de vergelding van zyne schade en ongemak, die hy in de gevangenis geleden had, dragende zyne Brieven onder Paspoord, om

Antwoord des Konings van Denemarken aan de Gezanten van Holland.

om vrede te vorderen, die zy opengebroken en weder gesloten hadden, tot zyne veragting, en hadden de misdaders daar over niet gekastyd. Verder, alzo zy verzogt hadden, dat de Koning de opligting der Ruiters voor de Landen, onder den Heere Oversten Rantzou, niet zou verhinderen, werd hun geantwoord, dat hy zulks niet zou beletten, maar dat hy den Oversten Rantzou zelve noodig had, klagende ook over het ongelyk, dat de Hollandsche Oorlogs-Scheepen de Haven van Bremen zogten aan te doen. Dus werden de Hollandsche Gezanten afgevaerdigd, zonder den Koning te spreeken, die bezig was om de Schotsche Gezanten te onthalen, handelende over het Huwlyk met zyne Dogter: en dus betaalde hy zig zelven alle zyne kosten ryklyk, dat veel nadenken maakte.

Der Staten Gezanten afgevaerdigd in Denemarken, zonder den Koning te spreeken.

De Landen van Holland, Zeeland en andere vereenigde Provintiën bevonden zig in 't gemeen ter dezer tyd zeer verslagen, zo door den twist, die tusschen hen, en hunnen Gouverneur, den Grave van Leyçester, was, als door den twedragt, ontstaan onder die voorsz. Provintiën, daar uit te vrezen was, dat de Majesteit van Engeland eenen afkeer mogt krygen, waar door een ieder van de Ingezetenen, naar zyne gezindheid, zig daar meede wilde moejen, de goede, uit goede harten, hoewel dikwils met groot onverstand, de kwade, uit kwade harten, nogtans bedekt goede werktuigen gebruikende: 't welk de oorzaak was, waarom de Kerken, in eene Synode vergaderd, besloten, dat zy de Staten, door vier afgevaerdigde Dienaars des Woords, den welstand der Landen en des Christlyken Godtsdiensts zouden aanbeveelen; ook de eenheid en goede verstandhouding met Engeland en den Grave van Leycester: het welk schriftlyk geschied zynde, hebben de Staten, den 16den van Wynmaand, hun schriftlyk geantwoord, dat zy 't zelve, dat zy verzogten, hun ook voor 't hoogste aanbevoolen hielden, vermanende hen ook toe te zien, dat zy on-

Verslagenheid der Landen van Holland en Zeeland.

De Kerken vermanen de Staten, nopens eenigheid met Leycester, dien de Staten antwoorden, den 16 October.

onder de Kerken, ook zelve onder de Dienaars, niet zouden laten inkruipen, die, onder 't dekzel van Godtsdienst, de Overheid zogten te vermaken, en in haat, opspraak en nadenken van de Gemeente te brengen, als in Vlaanderen aan den Prince van Orange Zaliger geschied was, tot ondergang van die Kerken, en nu mogten zy, met vreemde en ongewoone regeering voor te staan, 't zelve doen, daar zy wisten, dat om geloopen, geschreeven en gedraafd werd: zy dagten niet, dan wel met de Majesteit van Engeland, het Verbond te onderhouden, en de magt van zyne Excellentie, den Grave van Leyçester, te handhaven, gelyk betaamde. Verder belastten zy alle hunne handelingen tot goede eenigheid en opbouwing van Christus Kerk te schikken, en zig te spiegelen aan de Kerken van Vlaanderen, en Godt te bidden voor hunne hooge en lage Overheeren, en breeder als by het gedrukte antwoord te lezen is.

Op 't zelve voorwerp hadden de Schout, Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stad Utrecht, aan de Staten van Holland ook zeer hevig geschreeven, den 21sten van Herfstmaand, zelve in Druk uitgegeven, inhoudende beschuldigingen, als of zy de Majesteit van Engeland en de Excellentie van Leyçester zogten te verstooten, en hem over de Schattingen ongenoegen te geven: waar op die van Holland, den 16den van Wynmaand, antwoordden, den zelven Brief uit drift geschreeven te zyn van vreemde, die daar in 't Gouvernement gekropen waren, die hunne verwarringen en partyschappen zogten te bedekken, met de Staten van Holland verdagt te maken, verzeekerende den Lande van Utrecht, dat zy zig in alles dus zullen dragen, dat alle hunne Buuren geen mishagen daar van hebben zouden, voldoende aan het Verbond met Engeland, gevende ook Leyçester zulke magt, als hem beloofd was, en de Landen lyden konden, daar voor zy meer verbonden waren zorg te dragen, dan die van

Die van Utrecht schryven aan die van Holland, den 21 September, die hun antwoorden den 16 October.

 Utrecht,

Utrecht, als die hunne Steden den Engelschen tot onderpand ingeruimd hadden, daar voor zy maar Brieven gegeven hadden: ook behoorden zy over de Hollandsche Schatting niet te schreeuwen, nademaal bleek, dat, met de Schattingen van Holland, nu veele Jaaren, boven de noodige Guarnizoenen van de Steden en Sterkten van Holland, en boven de lasten van den Oorlog te Water, agt of negen duizend Voetknegten, en tien of twaalf honderd Paerden, tot hulp van hunne Buuren, de vereenigde Provintiën buiten Holland, onderhouden waren; en waarschuwden hen toe te zien, dat zy met hunne Regeerders niet vervielen, gelyk die van 's Hertogenbosch, Gent en Brugge vervallen waren, als mede by 't gedrukt antwoord te zien is.

Holland houwd boven de 8000 Mannen te Voet en 1000 Paerden.

Het gemeene volk in Holland in partyschappen van Staats en Engelsch verdeeld zynde, en den grond van 't geschil niet verstaande, heeft hier en daar oproerige aanslagen voorgenomen, om des Graven van Leyçesters verzogte magt met geweld in te voeren, als namelyk te Leiden, daar verscheide Ingezetenen, meest vreemde, daar uit Vlaanderen en Braband gevlugt, met den Kapitein Niklaas de Maulde, Zoon van den Heere van Mansaart, die een Vaandel Knegten daar binnen had, voorgenomen hebben zig meester van de Stad te maken, en alle van de Magistraat, die Staatsgezind waren, gevangen te nemen, en dus Leyçester daar in te voeren, met zulke magt, als hun goed dagt. Om dezen aanslag te weeg te brengen, zou zig Kapitein Maulde gelaten oorlof te nemen van de Magistraat om te vertrekken: en dus in Wapenen zynde, zou hy zig van het Stadhuis, en van eene Poort verzekeren, en daar nog een ander Vaandel van Heraugiere inbrengen, met een Veldgeschrei, *Vive de Koningin van Engeland, en zyne Excellentie.*

t' Zamenzweering te Leiden, om Leyçester in gezag te brengen, den 4 October.

Dit hadden zy den Grave van Leyçester laten weten; maar alzo zy hun voornemen nog uitstelden, werd 't zelve de Magistraat ontdekt, door eenen

Bur-

Burger, Andries Schot, daar over zy eenen Jakob Valmaer uit Vlaanderen gevangen namen, mitsgaders ook den Kapitein Cosmus de Pascarengis, en den Kapitein Maulde deden zy uittrekken: het welk den Staten verwittigd werd, die den Kapitein Maulde, door den Heere van Poelgeest, te Woerden deden vangen, en te Leiden brengen, daar hy ondervraagd zynde, genoeg zonder pynigen den voorsz. aanslag bekend heeft: waar over de Magistraat van Leiden, ten overstaan van de Afgevaerdigde der Staten van Holland, en met raad van den Prince Maurits en de Raden des Hofs, niet zonder gewigtige redenen de zaak ver inziende, en om dergelyke in de andere Steden te weeren, in agt nemende 't geene de Hertog van Anjou te vooren bestaan had, mitsgaders om hunne magt, die genoeg verzwakt was, in deeze gelegenheid te bewaren, den voorn. Jakob Valmaer, Kapitein Cosmus de Pescarengis, met Kapitein Maulde, by vonnis van den 26sten van Wynmaand, des Jaars 1587, ter dood verwezen hebben, verstaande, na geschreeve Regten, zulke t' zamenzweering *Crimen Læsæ Majestatis* te zyn, niet alleen in zulk eene Hoofd-Stad, als Leiden was, maar ook in kleiner Steden, en hebbenze, naar het gebruik, daar ten zelven dage geregt en onthalsd, en de hoofden van de twe eerste op staken op de Bolwerken doen stellen, en Maulde doen begraven. Dog dit regt geschiedde met groot medelyden van de Regters, om dat de nood der Landen toen zulks vereischte.

Die van Leiden deeden Volmaer, Kapitein Cosmo en Maulde onthalzen, den 26 October.

Deze Maulde was zeer beklaagd, zynde nog een jong Edelman, een Zoon van den Heere van Mansaart, die den Prince van Orange en de Landen groten dienst gedaan had; maar hebbende binnen Sluys gelegen, en tegen de Staten van de Landen, en inzonderheid die van Holland, te onvreden zynde, had zig hier toe van den voorsz. Cosmus en andere laten bewegen. Welke Cosmus de Staten een kwaad hart toedroeg, vermits hem dagt, dat hy niet naar

ver-

verdienste behandeld werd, en zeide, dat hem eenig byzonder ongelyk aangedaan was, door 't casseren van zyne Kompagnie Knegten, door hem geligt, des hy nu, door zonderlingen dienst, zig aan Leycester zogt aan te bevelen. Hy was een Zoon van eenen Piëmontois, die in Vlaanderen die Tafel. van Leening opgehouden had. Volmaer was een Vlaminger, maar daar Burger geworden, een degelyk Man, en toonde, met eenige vreemde meer, die namaals tot hunne verantwoording geroepen werden, te veel nieuwsgierigheid in andere regeeringen, daar zy, als vreemde, niet tegen te zeggen hadden, dan over die bescherming, die zy ontfingen en daar genoten, dankbaarheid te bewyzen, en zig niet te steken in den twist tusschen de Staten en den Gouverneur, dien toen nog niet verstaande. Veele lieden hielden hen onschuldig, agtende zulk een stuk niet voorgenomen te hebben, dan op last van den Gouverneur Leyçester zelfs; maar dat werd geloochend, en zy konden het niet bewyzen.

De Staten verantwoorden de geregts-oeffening van Leiden.

En hoewel deze geregts-oeffening streng scheen te zyn, hebben de Staten van Holland nogtans noodig gedagt 't zelve dus te doen, en in Druk uit te geven, vermits de tyd toen zulk eene voorbeeldige kastyding vereischte, en hebben daar mede hunne magt en aanzien zeer gesterkt, en hunne Souverainiteit betoond.

Fameus Boekje, te Utrecht tegen de Stad Leiden.

Daar werd te Utrecht een Boekje, tot verontschuldiging van deze drie geregte, in Druk uitgegeven, geschreeven aan den Grave van Leyçester, het welk door die van Leiden by Plakate werd verboden binnen hunne Stad en Jurisdictie te verkoopen, op grote boete, als zynde een oproerig en lasterlyk Boek.

Wysheid der Staten, mits geheim houdende de redenen, waarom

Nogtans bleven veele lieden geërgerd over deze geregts-oeffening, om dat de Staten de oorzaken, oneenigheden en twedragten, toen regeerende, met de redenen, die hen tot zodanige geregts-oeffening bewoogen, niet in 't ligt bragten, 't welk nogtans,

om

om grote gewigtige inzigten, wyslyk werd nagelaten, ten aanzien van den Grave van Leyçester, diens zaken toen nog niet ontdekt dienden, hoewel de voorsz. Staten daar over in kwade opspraak kwamen; maar werd door de verstandige, en inzonderheid door de geene, die het proces en de stellingen van de gerégte gezien hadden, die voorsz. voorbeeldige straf gehouden voor eene zaak, daar aan den staat van de Landen toen ten hoogsten gelegen was. de geregte te Leiden ter dood gebragt zyn.

In dezen tyd was 'er ook groot misvertrouwen tusschen den Oversten, Jongheer Dirk Sonoy, Gouverneur van Noord-Holland, en de Stad Enkhuizen, om dat hy die verzeekering van zyn Gouvernement, hem eertyds gegeven door den Prince van Orange Zaliger, en daar na hem door den Zone, Prince Maurits, toegestaan, nu weder had ontfangen van den Grave van Leyçester in eenen anderen rang: waar door de Stad Enkhuizen schreef aan Leycester, den 14^den^ van Wynmaand, dat de voorsz. Sonoy tragtte zig te verzeekeren en te bevestigen in zyn Gouvernement, mits doende vertrekken het Vaandel van den Hopman Duvenvoorde, en zoekende andere van zyne Vaandelen daar weder in te brengen: dat hy tot dien einde zyne Excellentie had overreed de Steden van Noord-Holland te komen bezigtigen, meenende, onder dekzel van zyne tegenwoordigheid en gezag, zyn Gouvernement en voornemen te verzeekeren. Het welk door haare Burgers geloofd zynde, hadden zy 't zelve in overweging genomen, en ziende, dat zy over lang nevens de andere Steden, met de Ridderschap en Edelen van Holland, uit kragt van de Unie, verbonden waren de Privilegiën van Holland en West-Vriesland voor te staan, plegtig hebbende aangenomen den Prince Maurits van Nassau, voor hunnen Gouverneur over Holland, Zeeland en West-Vriesland, konden zy niet, Eeds en Ampts halven, toestaan, dat by zulke maniere 't Gouvernement van West-Vriesland zou werden gescheiden van Holland en Zeeland, en ge- De Stad Enkhuizen, uit jalousie van Sonoys bevel, verzoekt Leycester in hunne Stad niet te komen, den 14 October.

volg-

volglyk onbehoorlyk van den huize van Nassau getrokken: waarom zy, na verscheide raadslagen, met den anderen daar op gehouden, geen nader middel, om de oneenigheden en misverstanden, die mogten ryzen uit de voorsz. gerugten, en overredingen, onder hunne Burgers gestrooid, voor te komen, nog bekwamer middel om Noord-Holland in vrede te houden, vonden, dan zyne Excellentie met alle eerbied te bidden, voor dit maal in deze t'zamen voeging zyne komst in hunne Stad Enkhuizen tot eenen anderen bekwamen tyd uit stellen, om in meer verzeekerdheid en volkomen genoegen van de geheele Burgerye zyne Excellentie met blydschap te mogen ontfangen. Het welk zy met alle zedelyken ernst en beleefde woorden verzogten, daar op toen niet anders, maar namaals zwarigheid gevolgd is, gelyk wy hier na zullen verhalen.

Redenvoeringen over de Hollandsche zwarigheden in Engeland gemaakt, en aan de Majesteit vertoond.

Men heeft over de Nederlandsche zaken, den twedragt in Holland, de magt en regeering van Leyçester, en de voorstelling op 't stuk van vrede alzins in Engeland veel gesproken, zommige den Staten gelyk, andere ongelyk gevende; veele denkende, dat men met twemaal honderd duizend Guldens ter Maand, wel geregeerd, en met hulp van vyf duizend Mannen te voet en duizend te Paerd, voltallig gehouden en betaald ten laste van de Koningin, behalven 't geene met brand-schattingen uit de Frontieren vergaderd, en uit de Convojen en verlof-gelden, boven het onderhoud van de Oorlogs-scheepen, gespaard zou kunnen werden, de Oorlog wel verweerende zou kunnen uitgevoerd, en nog wel een Leger voor eenige Maanden in 't Jaar te Veld gebragt werden, voor al zo men het bestuur van 't geld der Schattingen niet stelde in handen van byzondere perzonen, maar van den geheelen Raad van Staten te zamen.

Dit werd ook, door de Engelsche, aan de Majesteit van Engeland in schrift vertoond; ook dat men van geenen Vrede behoorde te spreken, want daar in geene

ne verzeekerdheid kon zyn; ook dat de voorstellingen van Vrede eenen afval van Provintiën en Steden zou kunnen veroorzaken, als elk by de eerste vereeniging voordeel zou willen hebben: ook dat de Kollonellen, Kapiteinen en 't Krygsvolk, elk om het eerst naar 't beste verdrag zouden tragten, en dat de Koning van Spanje gaerne vrede zou maken met de vereenigde Landen, om Engeland, naar zyn gelieven, te beoorlogen en winnen. Dat het Koningryk van Engeland, hoewel het veele vyanden had, vermits zyne goede geleegenheid, niet veel te vreezen had, die van Holland, Zeeland en Vriesland te vriend hebbende; maar de meenigte van Scheepen, Schip-volk en rykdom van de voorsz. Landen, gevoegd by de magt van Spanje, was zorglyk voor Engeland: byzonder alzo in 't voorgaande Jaar gebleken was, door het aanhalen van alle Scheepen, met Kooren geladen, wat magt zy ter Zee hadden, en dat zy, de Rivieren van de Elve en Eems, en andere Havenen, bezetten, en zig ook magtig toonden om den loop van de Koopmanschappen, en het verzenden van de Engelsche Lakenen te verhinderen: zo zy zulks nu, genoegzaam van een iegelyk verlaten, hadden kunnen doen, wat zouden zy vermogen, als zy by de magt, aanzien en gezag van den Koning van Spanje gevoegd waren, welke haast Denemarken en andere eene grote vrees zou aanjagen: daarom zy besloten, dat men de Nederlanden niet behoorde te verlaten of den moed te benemen, uit vreeze, dat zy gedwongen mogten werden eenigen byzonderen vrede aan te gaan.

Wat Engeland te verwagten stond, zo de vereenigde Landen met Spanje vereenigd waren.

De Koningin van Engeland wel inziende en merkende, dat het misverstand tusschen de vereenigde Landen en den Grave van Leyçester meer groeide dan minderde, vond geraden hem in Engeland t'huis te ontbieden.

De Koningin van Engeland ontbied den Grave van Leycester uit Holland t'huis, den 29 Decemberber.

Maar terwyl deze zaken en misverstanden dus stonden, hebben de Heeren van den Raad van Staten alle middelen aangewend, om de Staten Generaal

en

en Leycester te vereenigen, en tot onderlingen vrede te brengen. En na veele reeden-wisselingen, met de Staten van Holland en andere gehouden, hebben zy de zaken op eenen goeden voet gebragt: waar over zyne Excellentie van Leycester, den 29sten van Slagtmaand, uit 's Hage geschreeven hebben, eer zy wisten, dat de Koningin hem t'huis ontboden had, hem aanbiedende, dat de zaken ligt konden vereenigd werden, zo 'er goede opregte vriendschap was, en ter goeder trouwe gemeend werd te handelen: want nopens 't stuk van de Souverainiteit, by de Staten verdagt, door den Brief, aan Junius gezonden, en anderzins door zyne handelingen, volgens den zelven Brief, 't zelve scheen wel verdragen te kunnen werden, zo zyne Excellentie geliefde by Acte te verklaren niets te vorderen op de Souverainiteit van de Landen, boven het Verbond met haare Majesteit gemaakt; en aangaande 't stuk van 't Gouvernement en zynen last, daar op gevolgd, daar op zagen zy niet, dat 'er eenige zwarigheid kon vallen, gelyk zy zyne Excellentie meermalen aangezegd hadden.

Arttykelen van vereeniging by den Raad van Staten Leycester voorgehouden, den 29 November.

Van de Souverainiteit.

Van den Eed.

Nopens den Eed zeiden de Staten Generaal, dat nooit de Kapiteinen nog het Krygsvolk, dien gedaan hadden, volgens het Verbond, dat inhield, zy zouden den gewoonen Eed doen, behoudens den Engelschen de onderdanigheid aan haare Majesteit, en daarom behoorde wel, dat zy trouw aan de Landen, trouw en onderdanigheid aan uwe Excellentie als Gouverneur, en onderdanigheid aan hunne Oversten, waar onder begrepen zyn de byzondere Gouverneurs, en hunne Luitenants, zwoeren: en vermits zy in geschil en misverstand waren gekomen, verzogten de Landen, dat daar van uitdruklyk gewag gemaakt zou werden; en deze Gouverneurs en de andere alle met Eede aan zyne Excellentie verpligt zynde, zou de magt van zyne Excellentie daar mede niet verminderd zyn, latende hun hunnen behoorlyken last van hunne Guarnizoenen te veranderen, blyven-

de evenwel de magt van te gebieden, wat zyne Excellentie, ten dienste van den Lande, behoorlyk zal agten, daar toe zy gehouden waren: 't zelve diende ook in de Admiraliteiten onderhouden, en daar mede zouden veele geschillen geslisd werden.

Wat aangaan mogt de opligting van het nieuw Krygsvolk, daar op zeiden zy, dat, volgens 't Verbond, het zelve niet behoorde te geschieden zonder bewilliging van de Staten, vermits hun toekomd de betaling te bezorgen, waar toe zy geloofd hadden, dat zyne Excellentie gaerne verstaan zou. En nopens de schattingen waren de Staten gereed te handelen. Van de opligting van Krygsvolk.

Op het geschil, of het de Staten Generaal of zyne Excellentie toekomd de lasten te geven voor de Raden van Staten, zeggen zy, dat, niet tegenstaande de woorden, in de Acte van overdraging gesteld, het zelve hun zou toekomen, gelyk het in Keizer Karels en des Konings tyden geschiedde: en alzo over lange by zyne Excellentie toegestaan was, dat zulks geschieden zou ten opzigte van den last van den Oversten Sonoy, verzogten zy, dat het zelve volbragt mogt werden.

En alzo hier mede bleek, dat de verschillen konden bygelegd werden, met eer, agting en gezag van zyne Excellentie, baden zy hem hooglyk daar toe te willen verstaan, en met de Staten in vriendschap te treden, met goed betrouwen op elkanderen, en zy zouden zorg dragen, dat zyne magt ontzien zou werden: wel was waar, dat van de voorsz. poincten nog geen besluit gemaakt was, door dien zy daar toe van zyne Excellentie nog geene volle magt hadden, en dat over zulks ook alles verlaten was, om door de Afgevaerdigde daar van verslag te doen aan hunne Opperhoofden, nogtans vonden zy dezelve zeer begeerig en geneegen, om zyne Excellentie alle voldoening te geven, voor al om zyne eer staande te houden, die geagt werd geleegen te zyn in 't wel en wettig regeeren, met raad van zulke, die daar toe, nevens zyne Excellentie, gelasd waren,

ren, volgens de Regten en Previlegiën van de Landen: waarom zy verzogten, dat zyne Excellentie zynen verderen wil zou overzenden: deeze voorsz: Brief was gedagteekend den 29sten van Slagtmaand.

Leycesters afscheidbrief, vertrekkende uit de Landen, den 26 November.

Deze verzoening dus op goeden voetstaande, had de Majesteit van Engeland, alle omstandigheden zeer wel overleggende, den Grave van Leycester t'huis ontboden, het welk hy, eer hy den voorsz: Brief des Raads van Staten ontfing, den Staten Generaal aanschreef, met Brieven van den 26sten van Slagtmaand, zeggende hem leed te zyn, dat de Majesteit zo te onvreden was over hunne regeering en gedrag hemwaards, zonder dat hy daar toe gelegenheid of kennis gegeven had: waar over haare Majesteit hem, door eenen Edelman, belasd had, tot haaren dienst, eene reis naar Engeland te doen; daar by voegende, dat 't hem zeer leed was, dat hy zynen perzoon niet had mogen gebruiken, terwyl hy daar geweest was, gelyk hy wel wenschte, en zyn voornemen altyd geweest was, betuigende voor Godt, dat hy vertrekken zou met een goed en zuiver Geweeten, als gedaan hebbende meer dan hy schuldig was, haar zynen raad latende de rest ter verantwoording der geenen, die opentlyk zoeken de verstooring van Godts Kerk, zo veel aan volk om te dryven, en hun eigen voornemen te vesten; maar hy wilde daar mede niet beschuldigen de goeden, die hy hoopte, dat zig zouden gedragen naar den goeden en trouwen wil van haare Majesteit, die het behaagd had zulke eerlyke en voordeelige aanbiedingen te doen, tot behoudt van de Landen, naar den last, dien de Hofgezant van haare Majesteit, een Edelman van aanzien, en geneegen tot der Landen welvaard, daar van zal voordragen. Hy wilde zig gaerne laten gebruiken tot alle vordering der Landen by haare Majesteit, zo ver zy reekening maakten zig te dragen en houden als vrienden, volgens het Verbond met haare Majesteit, met het geene daar na gevolgd was, gelyk de

Leycesters betuiging.

rede-

redenen vereischten, tot dat daar over verder by gemeenen rade, en van haare Majesteit, anders beslooten werd: waar over hy ten eersten antwoord verzogt.

En alzo hy bevond by het Verbond, 't welk met haare Majesteit gemaakt was, dat de Gouverneur Generaal, door haar aangesteld, met den Raad van Staten, zouden hebben 't bewind van de treflykste zaken van staat en Oorlog, had hy goed gevonden, dat de magt, in zyn afwezen, zou blyven en berusten by den zelven Raad van Staten, volgens 't Verbond, voor welken hem prezenteren zou de voorsz. Hofgezant, uit naam van haare Majesteit, en zullen de afhandelingen onderteekend werden door de voornaamste onder hen, die voor zitten zullen, tot dat 'er by haare Majesteit anders in voorzien zou werden, waar van hy hun in korte dagen zou verwittigen. Tot de regeering van 't Engelsch Krygsvolk der Koningin had haare Majesteit gelasd den Baron van Willougby, welken hy belasd had met heeren den Raad van Staten, en andere Overtsten van den Oorlog, alle goed verstand te houden. Verder gedroeg hy zig naar 't geene hun de Heer Harbert, van de Majesteit herwaards gezonden, zeggen zou, die hun zou aanzeggen 't geene hem belas was. Deeze Brief was geschreeven te Vlissingen, den 26sten van Slagtmaand, des Jaars 1587. en onderteekend, *Uwe goede vriend, R. Leycester:* en werd ontfangen den 2den van Wintermaand.

Leycester magtigd, in zyn afwezen, tot 't Gouvernement den Raad van Staten, den 26 Novem-ber.

Baron van Willougby Gouverneur van 't Engelsch Krygsvolk.

Hier op hebben de Generale Staten, den 3den van Wintermaand, aan Leycester geschreeven, hoe zy zyn vertrek verstaan hadden: waarom zy hem baden de Landen by haare Majesteit aan te pryzen, en dat zy de Generale Staten der Provincien beschreeven hadden, die, by gebrek aan eenige volle magt, niet alle aangekomen waren, op welke vergadering zy zouden besluiten, om eenige Gemagtigde naar Engeland te zenden, en daar de zaken van de Landen te verhandelen.

De Staten Generaal antwoorden Leycester.

Dus is Leyçester, na eenige dagen, weg gevaren; latende in Nederland tot Oversten over der Koninginne Krygsvolk den Heere Peregrin Berti, Baron van Willougby, en den voorsz. aangekomen Hofgezant, Doctor Harbert, om de Generale Staten tot vrede-handeling te beweegen.

De Koningin belasd Leycester 't Gouvernement af te leggen.

Leyçester in Engeland gekeerd zynde, heeft hem de Majesteit terstond belasd zyn Nederlandsch Gouvernement af te leggen, en 't zelve over te laten, gelyk hy ook, den 17^den van Wintermaand, gedaan heeft by Acte als volgd.

De Graaf van Leycester legd zyn Gouvernement der vereenigde Landen by Acte af, den 17 December.

ROBERT, Grave van Leycester, Baron van Denbig, &c. Luytenant van hare Majesteit van „ Engelandt, Gouverneur en Capiteyn Generael „ van de Geunieerde Nederlanden, alle die dese „ tegenwoordige sien sullen, Saluyt. Also het de „ doorluchtige Coninginne belieft hadde, ons te „ belasten het Luytenantschap Generael van haer „ Krijghsvolk geaccordeert ter assistentie der Geuni„ eerde Nederlanden, volgende 't Contract gemaeckt „ met de Staten der selviger, waer op oock de voorsz. „ Heren Staten Generael ons opgedragen hadden 't „ Gouvernement der selviger Provintiën, so wel „ over de Politien als Justitie, volgende de Com„ missie ende Acte van de opdrachte daer over ge„ expedieert, van date den eersten Februarij, Anno „ 1586. En mits den tegenwoordigen stant en affai„ ren van dit Koninckrijck, wy gehouden zijn en „ belast herwaerts over te blijven, ten dienst van „ hare Majesteit: So dat mits de oorsake van onse „ absentie, wy ons niet en konnen ghebruycken te „ executeren de authoriteyt, die ons opgedragen is „ gheweest, alsoo het vereyscht ende noodelijcken „ is voor den welstant en 't profijt der selviger Lan„ den.

Daeromme laten weten, wy begeerende om oor„ saken voorsz. ons te ontslaen en ontlasten van 't „ voorsz. Gouverneurschap en Capiteynschap Ge-

„ neraal der voorseyder Vereenighder Provintien, „ oock mede van de commissie afte last ons daer over „ gegeven, dat wy hebben by dit Schrift ende Acte „ onderteeckent met onse handt, geresigneert, ver- „ laten, ontslagen, resigneren, verlaten, ontslaen, „ in der voegen dat van nu voortaen, wy ophou- „ den van alle oeffeninge en executie van d' Autho- „ riteyt en Commissie voorschreven, ons gegeven „ by de voorschreven Heeren Staten, in wat-manie- „ ren het mochte wesen, opdraghende aan haar „ daar in voorder te versien by advijse van hare Ma- „ jesteyt, alsoo sy sullen dienstelijck ende behoor- „ lijck bevinden, tot welstant ende bescherminghe „ der voorseyder Landen. Gedaen in de Stadt van „ Londen, onder onsen Naem en Zegel onser Wa- „ penen, desen seventhienden dagh van December, „ Anno 1587. Onderteeckent, *Leycester*, ende „ ghezeghelt met de Wapen van sijn Excellentie. „ Onder was geschreven, *By ordere van sijn Ex-* „ *cellentie.* Onderteeckent

D. Burchgrave.

De Graaf van Leyçester uit de vereenigde Landen getrokken, en zyn Gouvernement afgelegd hebbende, is de Acte daar van eerst den Staten Generaal overgebragt geweest door den Heere Hendrik Killegrey, Raadsheer wegens haare Majesteit, den 1sten van Grasmaand, des Jaars 1588. Waar over zig de Heer Killegrey verontschuldigde, dat dezelve niet eer tot zyne handen gekomen zou zyn geweest: welke overlating de Generale Staten, den 12^den van Grasmaand, by Plakaet deden verkondigen, als dat zy, met alle Inwooners, Oversten, Bevelhebbers en Soldaten, van alle Eeden, aan Leyçester gedaan, ontslagen waren, blyvende voortaan verbonden aan den Eed van getrouwheid aan de vereenigde Provintiën, Staten, Steden, enz. vermits de Koningin van Engeland verklaard had niets verder op de voorsz. Landen te vorderen, dan volgens het Verbond,

Henrik Killegry brengd de Acte van overlating.

Plakaat der Staten van de overlating.

bond, met haar aangegaan, waar meede de party-schappen wat scheenen op te houden, daarom wy ook voornemens zyn daar van te zwygen, en andere en onzer Buuren geschiedenissen te verhalen.

Adolf, Grave van Meurs en Nieuwenaarde, was in Herfstmaand, met eenen hoop volk in Vriesland, om de Duitschers, die de Staten hadden doen opnemen omtrend Bremen, te ontmoeten en in 't Land te brengen, zo wy te vooren gezegd hebben, welke, door verscheide middelen en oorzaken, agterbleven en verliepen: hy nam in een Steedje, Meppel genoemd, gelegen op de Emse by Lingen, door middel van een Vaandel Ruiters, die twaalf Schutten om leeftogt zonden, van welke de Poort overweldigd werd. Na dat hy daar in Guarnizoen gelaten had, is hy, met zommige gevangenen, den 26sten van Herfstmaand, weder te Zwol gekomen; maar Meppel werd weder verlaten, door den Kollonel Willem van Dorp, welke daar binnen lag, die, merkende, dat Verdugo hem wilde doen belegeren, en ziende, dat de aantogt van de voorsz. Duitschers was gebroken, en 'er geen middel, om zig daar te onderhouden, nog hope van ontzet voor handen was, ten laatsten de plaats weder overgaf aan de Munstersche, daar onder zy behoorde, eer dezelve zou vallen in handen van Verdugo, mits genietende eene goede beloning; waarom hem de Graaf van Meurs en Raad van Staten daar na moeite zogten aan te doen; maar hy ontschuldigde zig wel.

(Meppel in Vriesland ingenomen, en weder verlaten den 16 September.)

Graaf Willem van Nassau, Zoon van Graaf Jan, Gouverneur van Vriesland, trouwde, den 2den van Slagtmaand, des Princen van Orange's Dogter, des Princen Maurits eige Zuster, die omtrend drie Jaaren daar na gestorven is.

(Graaf Willem trouwd Anna, Dogter des Princen van Orange.)

Den staat van Vrankryk hebben wy in 't twaalfde Boek verhaald, hoe die van den huize van Guyze, uit kragte van de *Sancta Ligua*, of Heilig Verbond, gestyfd door den Koning van Spanje, de Koning daar gedwongen hadden zyn voordeel, van de Nederlan-

(Vrankryks beroerten.)

den

den aan zyne Kroon te hegten, te verlaten, daar mede hy meende eenen vasten vrede in zyn Land te stellen. Maar die van Guyze zyn daar mede niet te vreden geweest, maar hebben hunnen Koning gedwongen alle de Verbonden van vrede, met den Koning van Navarre, en die van den hervormden Godsdienst, op te zeggen, om die volstrekt met geweld onder zyne gehoorzaamheid te brengen, en dien van Guyze de hoogste Bedieningen en Ampten, over de Provinciën en Krygs-beleid, te geven. Waar door de Koning van Navarre, en die van den Godtsdienst, gedwongen werden eene Heirkragt uit Duitschland met alle zyner Vrienden hulp te weeg te brengen, door Pardiliaen, Heere van Siguris, die den jongen Hertog van Boullion, met zynen Broeder, de Grave van der Mark, en den Grave van Chastilion, des Admiraals Zoon, zouden invoeren. Der Duitschen Overste was Heer Fabiaen, Burggraaf van Dhonaw, die hun aanbevolen was door den Hertog Hans Kazimirus. Zy vergaderden omtrent vyfduizend Paerden, en eenige Lands-knegten, daar by zig wel agt duizend Zwitzers voegden, en kwamen nevens Lotteringen, tusschen de Seyne en Loyre, diep in Vrankryk, de Koning over de eene zyde, die van Guyze over de andere zyde hen volgende, en allen nooddruft affnydende.

De Guyzianen dwingen den Koning alle Verbonden met die van Navarre af te gaan.

De Heer van Dhonaw doed eene togt in Vrankryk voor Navarre.

De Koning van Navarre had zig intusschen opgerusd met zyne magt in Poitou, om deze Duitschers by zig te voegen; maar de Koning had hem tegengezonden zynen Zwager, den Hertog van Jojeuze, met vier Regimenten Voet- en vyftien honderd Paerdevolk, welken Navarre, hem by Courtras, den 20sten van Wynmaand, ontmoetende, kloek aangevallen heeft, en met al zyn Volk volkomen ter nedergelegd, daar de Hertog van Jojeuze zelve, en zyn Broeder, verslagen werden, met veele Graven, Marquizen en grote Heeren, en veele gevangen, zo dat 'er weinige van ontkwamen, met den Heere van Lavardyn, naderhand Maarschalk van Vrankryk.

Slag voor Coutras, daar Jojeuse dood bleef, den 20 October.

 Niet

Nederlaag der Duitschen.

Niet tegenstaande deze overwinning konden de Duitschen by Navarre niet komen, of iet byzonders meer uitregren, door kwaad beleid, kwaden raad en twist. Ten laatsten is de Overste Veldheer Dhonaw, den 14^{den} van Slagtmaand, te Aigneau kwade wagt houdende, by nagt overvallen, en heeft grote afbreuk geleden, door den Hertog van Guyze, waar door onwilligheid onder de Duitschers ontstond, daar over zeekere La Hougrye zeer beschuldigd werd, en nog meerschande werd hunnen Oversten nagesproken: Daar na zyn de Zwitzers, en Duitschers, uit armoede bewogen geworden van den Koning geld te nemen en naar huis te trekken. De Franschen, die zig niet geheim versteeken konden, sloegen 'er geweldig door, onder den Grave van Chastilion. Des Hertogs van Boullions Broeder stierf onder weg, en de hy zelve is ook kort daar na te Geneva overleden. De Ruiterye weg trekkende, joegen die van Guyze hen na, verwoestende het Land van Montbeliart, daar over grote klagten gedaan en wraken van de Duitsche Vorsten gedreigd werden; maar zommige, als de Hertog van Loreinen, beloofden eenige voldoening. Hier door moest Navarre zig weder op zynen tegenweer alleen onderhouden.

Duitschers togt uit Vrankryk gedwongen.

De Hertog van Boullion en zyn Broeder gestorven.

Die van Guyze met die van de Ligue nu veel hoogmoediger geworden zynde, schier het geheele Gouvernement op zig willende nemen, den Koning veragtende, en hem zoekende Wetten te stellen, is de Koning daar over zeer jaloers geworden, zo dat hy zig in Bloeimaand, des Jaars 1588, binnen Parys zogt te verzeekeren en te versterken: des Guyze daar ook komende, heeft hy zig der Parisianers hoofd gemaakt, om zig tegen den Koning binnen de muren te beschansen, dien, zy den 13^{den} van Bloeimaand, dwongen met zyn Volk te vertrekken. Hier over werden zy namaals weder vereenigd, en de Koning beriep de Staten des Ryks te Bloys, tot zyne verzeekering, daar van wy hier na verder zullen spreeken.

Guyze verjaagd den Koning uit Parys, den 13 Mey, genoemd de Baricaden van Parys.

In

In 't Stigt van Keulen is de Overste Maerten Schenk, een kloek en dapper Krygsman, den 22sten van Wintermaand, naar Bonna, boven Keulen, getrokken, daar hy 's nagts aan de Rynpoort, by het Tolhuis, heimelyk eenen Mortier vol Boskruid gebragt, en dat onder de Poort in de aarde vast gegraven heeft, 't welk nogtans zo heimelyk niet kon geschieden, of de Wagt riep wie daar was; maar hem werd niet geantwoord. Daar na deden zy in eene Varken-stal daar by eelyke Varkens slaan, tergen en kryten, om niet meer gehoord te werden. Den 23sten van Wintermaand, 's morgens ten drie uren, hebben zy 't vuur in 't Buskruid van den Mortier gestoken, 't welk de Poort geheel open en ter neder heeft geslagen: waar door zy, als zy wel gevolgd werden, de naaste Poort met bylen en hamers open gebroken, en daar de Wagt verslagen hebben; maar een grof stuk Geschut werd tegen hen afgeschoten, dat schade deed, doorschietende den Hopman Hans Wigman, en zy liepen terstond, om de Stochem Poort op te breken, daar door het Paerdevolk, onder Godert van Balen, Ritmeester, inkwam. Schenk mede de eerste binnen gekomen zynde, sprong terstond op een Paerd, dat hy niet dwingen kon, 't welk hem byna onder den Vyand voerde: daar na goede Wagt in de Stad bestellende, heeft hy, met goede orde, de Stad voor eenen tyd ten roove gegeven; weinig Burgers zyn 'er dood gebleven, het Krygsvolk is eensdeels gebleven, en de rest zyn verloopen. De Gouverneur Billeus, Doctor in de Regten, van Brussel gebooren, is half naakt over de Muren ontkomen.

Schenk neemd Bonna in den 23 December.

Schenk deed terstond alle den nooddruft van de omleggende Dorpen vergaderen en in de Stad brengen, en die alom sterken: over den Rhyn deed hy door de Boeren en Wyngaard-arbeiders eene grote Schans opwerpen, en ondertusschen trok hy by Kazimirus en op der aarden Ryks Vorsten verzamelingen, hun aanbiedende de Stad Bonna, die hy als Maarschalk

Schenk bied den H. Ryke de Stad Bonna voor de Spanjaarden te beschermen.

van den Bisschop Truxes, ingenomen had, in hunne en des Ryks handen te stellen, om die te beschermen tegen de Spanjaarden, des Ryks vyanden. Maar de Vorsten hebben geantwoord, dat 't hun toen niet gelegen was zig tegen den Koning van Spanje te stellen, die een Litmaat des heiligen Ryks was, en dat het helpen van veele den helpers kwalyk geluKt was geweest, als den Koning van Vrankryk, de Koningin, zyne Moeder, en de Koningin van Engeland, die nu zelve in Vlaanderen om vrede zond, met dergelyke ontschuldigingen meer: waar door Schenk nogtans, den moed niet geheel verlooren gevende, zig tot tegenweer stelde.

Antwoord der Vorsten aan Schenk.

Hier over heeft de Beyersche Bisschop van Keulen hard aangehouden by den Koning van Spanje, dat den Hertog van Parma mogt belast werden hem te helpen, om Bonna weder te krygen, op dat daar door niet een nieuwe Oorlog in Duitschland ontstond. Waar over de Hertog van Parma, die nu geheel belasd was te wagten op de groote Vloot van Spanje, om Engeland in te nemen, gezonden heeft den Prince van Chimay, eenigen Zoon van den Hertog van Aarschot. Deze is, in Lentemaand, met Krygsvolk derwaards getrokken, als de Vorst van Kleve ondertusschen gaerne eenen afstand van Oorlog voor agt Maanden gemaakt had.

De Bisschop van Keulen verzoekt Bonna belegerd te werden door Parma.

Chimay bragt, den 14den van Lentemaand, des Jaars 1588, met hem zes Nederlandsche Benden van Ordonnantiën, als de Bende van den Hertog van Aarschot, gevoerd door den Heere Desquanes: de Bende van den Marquis de Havre, gevoerd door den Heere van Conroy: van den Grave van Reulcx, gevoerd door den Heere Rollant: van den Grave van Hennin, gevoerd door den Heere van Balder: van den Grave van Bossu, gevoerd door den Heere van Plumason: de Bende van Chimay, gevoerd door den Heere van Wincly. Daar waren ligte Paerden, de Bende van Giorgio Garsia Albanoys, Don Johan de Cordua, Don Philippo de Robles, de Marquis van

Chimay belegerd Bonna, wegens Parma, den 14 Maert.

Overste vobt Bonna.

Bentinole, Kapitein Couteras, Georgius Basta met de ligte Paerden, die de Engelsche Roeland Jork eertyds gevoerd had. Voor Voetvolk had hy eenige Lotteringsche, Luiksche en Duitsche Regimenten, onder Kollonel Eechenborg, en een Neopolitaansch van twaalf Vaandelen, onder Carlo Spinelli. En vermits de voornaamste Krygs-Overften in Vlaanderen lagen met den Hertog van Parma, om in Engeland te trekken, werd Verdugo, Gouverneur van Vriesland, belast, om hem te helpen, met zynen Luitenant Taxis. Don Maurico de Lara was daar ook gezonden om onderregt te geven, als dien des Lands geleegenheid wel bekend was; maar deeze trok terstond weder naar Vlaanderen, om den Engelschen togt te doen. Deeze hebben de Stad berend, en alom belegerd, daar in 't begin Jan Babtista Taxis, een ervare Krygsman, geschoten, en statelyk te Keulen begraven werd. De Stad is lang en wel verweerd geweest, door den Heere Otta, Baron van Potlits, Christoffel Wolf, Gerrit de Jonge en andere. Ten laatsten, na een half jaar belegs, alzo 'er geen ontzet te weeg gebragt kon werden, en de Grave Pieter Ernst van Mansveld daar ook uit Vlaanderen voorgekomen was, als de Spaansche Vloot voor by was, hebben zy de Stad Bonna overgegeven den 29sten van Herfstmaand, des Jaars 1588. het Guarnizoen daar gewapend uittrekkende, met Baggen en Baggagie.

Taxis werd geschoten, en statelyk te Keulen begraven.

Bonna werd weder overgegeven, den 29 September, 1588.

In Italiën zyn dit Jaar gestorven, den 4den van Oogstmaand, Wilhelm, Hertog van Mantua, en den 9den van Wynmaand, Françiscus de grote Hertog van Toscanen of Florentynen, Zoon van Cosmus, dien de Kardinaal Ferdinandus, zyn Broeder, opvolgde, die namaals trouwde de Dogter van den Hertog van Lotteringen, die hem veele Kinderen baarde.

De Hertogen van Mantua en Florentien in Italien gestorven, 1588.

En hoewel de Staten van de vrede-handeling zeer ongaerne hoorden spreeken, heeft de Koningin van Engeland nogtans, den 30sten van Wynmaand, in Hol-

De Koningin van Engeland, zend in

Holland, nopens eenen vrede-handel, den 30 October.

Holland haare Gezanten gezonden, als den Doctor Harbert, Meester der Requesten, en der Staten Agent, Joachim Ortels, om daar te vernemen der Staten besluit, grond, vermogen en genegenheid tot vrede, vermits zy niet langer met eere de handeling met den Hertog van Parma kon verontschuldigen, maar hem hooren moest. Zy bevond veel beweeging onder de haare, eensdeels uit goeden onwetenden yver, en anderzins die haar voorhielden de grote magt en middelen van Spanje, te verstaan gevende, dat de voornaamste onder de Staten van de vereenigde Provintiën geen vrede zogten, maar regeering over de andere, en met haare Majesteits hulp den Oorlog verweerende te onderhouden, om dus in de handeling met eere en voordeel te blyven: en dat zou haare Majesteit ook met 'er tyd uitteeren, en haare Onderdanen, Kooplieden en Schips volk verminderen en verarmen: waarom 't beter was te luisteren, wat vrede en verzeekerdheid de Spanjaard zou aanbieden, op dat men daar mede mogt afweeren de grote gereedschap van 't Leger, die de Koning en Prince van Parma nu zeker over lang maakten, daar geheel Europa scheen toe te loopen, welke haare Majesteit tot grote kosten jagen moest, enz.

Op deze zaak waren deze Gezanten belasd van de Staten een volstrekt antwoord te vorderen, en, by gebrek van het zelve, op den bestemden dag pleggig te betuigen, dat zy haar Krygsvolk t' huis zou moeten ontbieden, of zy moesten hunne Afgevaerdigden, om over Vrede te handelen, met de haare zenden.

Der Landen standvastig besluit, van geenen onzeekeren vrede te willen aangaan.

De Staten der vereenigde Provintiën, vergaderd hebbende hunne byzondere Staten van Ridderschap, Edelen en Steden, niet tegenstaande alle voorsz. zwarigheden, zo wel in- als uitwendige, en alle de rebellien van hun Krygsvolk, handelingen en dreigementen van het Spaansche Leger, dat zy wisten, dat zo geweldig aankwam, alles ryp overlegd zynde, hebben, met eene wel besloote stand-

vas-

vastigheid afgelegd en wederzegd alle voorstellen van vrede met den vyand, en hoewel zy der Koningin Gezanten zeer ernstig geantwoord hadden, zonden zy nog boven dien aan haare Majesteit de Raadsheeren Sebastiaan Loze, en Meester Leonart Kazembrood, in Sprokkelmaand voorleden, om haar van alle handeling af te trekken: hunne redenen waren eensdeels deze, dat zy, ten aanzien van haare Majesteit, wel gereed waren zig te schikken naar haar goed gelieven; maar mede overdenkende, dat zy geenen zeekeren Vrede konden hebben met den Koning van Spanje, die nu ook het hoofd was van de heilige Ligue van Vrankryk, het welk alle vorige Acten en Verbonden bewezen, om dat die Koning niet gesteld was, om ergens eenige oeffening van hervormden Godtsdienst toe te staan, enz. verzogten daarom nog te willen ophouden van handelen, om dat de tyd in 't kort wat anders leeren zou, en begeerden te weten wat voorwaarden Parma zou willen aanbieden, en welke haare Majesteit hem dagt voor te houden van haren t' wegen; ook hoe haare Majesteit zou willen handelen, nopens de oude Verbonden en onderhandelingen tusschen de Nederlanden en haar Koningryk.

Der Staten antwoord aan de Koningin.

Verder, dat 'er te overwegen was, dat de staat der vereenigde Landen niet mogt, behoorde of kon voor zo wanhopig gehouden werden, ten opzigte van 't vermogen of wil van 't opbrengen der Schattingen, ter gemeene verdediging noodig, aangezien dezelve Landen, gedurende de twe Jaaren van het Gouvernement van den Grave van Leyçester, alleen tot de loopende lasten van den Oorlog in dezelve twe Jaaren, te Water en te Land gevallen, meer in geld opgebragt hadden, dan tagtigmaal honderd duizend guldens.

In twe Jaaren hadden de Landen meer dan tagtigmaal honderd duizend guldens opgebragt.

En de Landen wel en met orde geregeerd zynde, waren magtig gelyke Schattingen niet alleen aan te houden, maar nog meer op te brengen, en werd met reden getwyffeld, of ooit de geene, die voor

de

de handhouding van den waren Godtsdienst en hunne vryheden de wapenen hebben moeten aannemen, meer middelen hadden gehad, zo dat ook, naar menschen oordeel, eene goede uitkomst van hunne zaak te hopen was.

In de vereenigde Landen waren nog zestig steden en sterkten, die den vyand lang konden wederstaan.

Ten opzigte van de geleegenheid en sterkte van de Landen, die nog vereenigd zyn, was niet te gelooven, dat in de Waereld eenige sterker waren dan zy, die nog meer dan zestig zo Steden als Sterkten hadden, daar op zy getroosd waren des Vyands geweld te verwagten, en te wederstaan: zo dat, des aangaande, der Landen zaken ook niet mogten of behoorden voor wanhopig gehouden te werden.

Middelen om de geschillen te slissen.

Nopens de oneenigheden en geschillen in de Landen, dezelve waren te slissen met den stilstand van den vrede-handel, by opentlyke verklaringe van haare Majesteits meening, tot handhouding van de zaken der Landen, in 't magtigen van eenen Heer van rang, met last, volgens het Verbond met haare Majesteit, en in 't stellen van goede orde, om alle zaken met goede verstand-houding te beleiden, een iegelyk in zyn regt, Ampt en gezag handhavende; 't welk tot dien tyd niet was geschied, dat de oorsprong van alle misverstanden was.

Redenen der Staten, waarom zy vredehandeling weigeren.

De bekend-making van vrede-handel zou mede-brengen eene wanhoping in 't handhouden van Godtsdienst en gemeene zaken, en verlating der Landen, ook van de vroomste en gevolglyk van de goede Gemeente, en onder de geene, die niet wel gegrond waren, een agterdenken en afval van Godtsdienst en gemeene zaak.

Die van den Roomschen Godtsdienst zouden daar door verstout, bemoedigd en van dag tot dag gesterkt werden.

Gevaren van vrede-handeling.

Veele van den hervormden Godtsdienst en goede Vaderlanders zouden terstond zwarigheid maken om Schattingen op te brengen, vermits zy zouden denken met hunne gereedste goederen uit de Landen te vertrekken.

Die

Die van den Roomschen Godtsdienst zouden de Schattingen wederstaan en verhinderen, om den vrede te beter door te dryven.

De Overste, Ritmeesters, Kapiteinen en Soldaten, te Water en te Land, zouden des te erger betaald werden, en ook agterdenken krygen, dat door het besluiten van eenen Vrede, op hen weinig agt zou werden genomen, en zouden daarom tragten byzondere afvaerdigingen, muiteryen, en verraderyen te maken en stigten, om in tyds in des vyands gunst en dienst te komen, en zo veel gereed geld bedingen als zy konden, tot waarschynlyk verlies van veele Frontier-Steden en sterkten.

De Provintiën en Steden, die meest met elkanderen geschillen hebben, en van alle oude tyden gehad hebben, zouden, door aanhitzen van de vyanden, tragten in zulke gevallen in 't byzonder te handelen, en den anderen een voordeel af te zien, ook niet tegenstaande alle beloften, die zy in tegendeel zouden mogen gedaan hebben.

Door de waarschynlyke wanorde van 't Oorlogsvolk, de Schattingen ophoudende, vermits de overwegingen, hier boven verhaald, en anderzins te veroorzaken, zou de Gemeente gebragt werden tot ongehoorzaamheid, en de zaken van de Landen in poincten, dat haare Majesteit, willende den vredehandel doen ophouden, 't zelve niet zou kunnen te weeg brengen, nog door haare nog door der Staten magt, zo dat de vyand voorwaarden zou kunnen maken naar zyn believen.

De vrede besloten zynde, ook op de allerschoonste voorwaarden, zal de eene helf van de geenen, die voor den Godtsdienst best besloten hebben, uit de Landen vertrekken: de wederhelf zal ten deele opentlyk, en ten deele bedekt den Godtsdienst verzaken, en daar op in de Landen blyven.

De Koning van Spanje voor Heer van den Lande gekend zynde, zal in de eerste drie Maanden de meeste Officiers en Magistraten van Landen en

Steden

Steden aan zyne zyde hebben, ook om te doen en uit te voeren wat hem beliefd.

De voornaamste van de Staten van Holland zullen zyn de Graaf van Egmond, de Graaf van Arenberg, als Heer van Naaldwyk, de Graaf van Ligni, als Heer van Wassenaer, en veele dergelyke Heeren, houdende de partye van den vyand.

Deze en hunne gelyke zullen de andere Edelen aan hunne zyde trekken, en de Magistraten van de Steden zullen aan dezelve hangen, gelyk van oude tyden gebruiklyk is geweest.

In de eerste drie Maanden zullen 'er honderd geleegenheden gegeven werden, om zig te wreken over de voorlede zaken, zo wel over de Ingezetenen van deze Landen, als over haare Majesteit en haare Onderdanen, tot waarschynlyken ondergang van den Godtsdienst, niet alleen in deze Landen, maar ook in Engeland en andere Landen.

De Oorlog aanhoudende, zouden de zaken van Vrankryk, in 't stuk van den Godtsdienst, mogen verzeekerd werden.

De Koning van Spanje kan komen te sterven: na zyn overlyden zou ligt een verzeekerde vrede gemaakt kunnen werden.

In 't beschermen van deze regtvaerdige zaak behoord men voor al op Godts hulp en genade te letten, als rakende zyne eer, roem en heilzaam Woord, te meer, vermits men Godts hulp en genade zo dikwils bespeurd en verzogt had, gedurende dezen Oorlog.

Boven deze redenen hier en daar tot antwoord gegeven, was in dien tyd ook een Boekje gedrukt, onder den naam van *Noodige consideratien op de vrede-handeling*, dringende op deze spreuk, 't welk het verzeekerste middel was om zig tegen zyne vyanden te behouden, het mistrouwen, *Una salus victis nullam sperare salutem.*

Inhoud van een Boekje, ontradende de vrede handeling.

De ongenoemde Maker van 't voorsz. Boekje haald, behalven oude Historien, de voorbeelden van onze tyden der Protestanten in Duitschland, den Hertog

Saxen, en den Landgrave van Hesſen; desgelyks van de Proteſtanten in Vrankryk, die, met te veel te betrouwen, bedrogen waren geweest: in tegendeel, hoe de geene, die zig ſtandvastig te weer geſteld hadden, Godts magt en hunne zaak toebetrouwende, als die van Meydenborg en Rochel, niet alleen hunnen Godtsdienst en vryheid behouden, maar zelfs alleen de oorzaak geweest zyn van Godtsdienst en vryheid in Duitschland en Vrankryk verkregen te hebben.

Hy verhaald ook, hoe de Koningen en Princen hunne Onderdanen het aannemen van de Wapenen tegen hen niet vergeven: en de Landen hadden niet alleen tegen hunnen Koning Wapenen aangenomen, maar dien afgezworen, den Godtsdienst veranderd, en met andere Princen gehandeld.

Den Koning bewysd hy, door verſcheide voorbeelden, zeer wreed te zyn, desgelyks te hebben verbitterde Raadsheeren, ook hoe hy wel veinzen kon, den regel vast hebbende, dat, om te regeeren, trouw en geloof wel mogt gebroken werden, en dat Princen hunne Onderdanen zo wel mogen verleiden met ſchoone woorden en beloften, als de Moeders haare Kinderen met appelen en peeren. Van het veinzen was Parma, des Konings Dienaar, een Meester, zynde een Italiaan, die andere Natiën daar in te boven gaan, en onder alle die een Prins, die werk daar van maakte, en daar toe boven andere geneegen was, vermits hy van Pauslyken afkomst was.

Des Konings natuur.

Parma een kunſtig Meester van veinzen.

Verder wederlegd hy alle bewyzen, die van den Koning mogten bygebragt werden: ook verhaald hy de ſchade van den Keulſchen vrede-handel, en de byzondere Verbonden in Vlaanderen, hoe zy bedrogen zyn geweest, ook 't gemeene ſpreekwoord bybrengende, als eene Vrouw tot het gehoor, en eene Stad ter ſprake komd, zal de Vrouw bukken, en de Stad zal 't niet lang maken. Op deeze en alle andere bygebragte bewyzen, ſluit hy zyne redenen

met deze woorden: Radende getrouw te zyn, en niemand te betrouwen, en verder standvastig Godt te bidden, en betrouwende eene goede uitkomst.

Gedenk-Penningen der Staten tot ontrading van Vrede.

De Staten verspreidden weder een deel van hunne geslage Penningen, die ter eeuwiger gedagtenis gemund waren in den Jaare 1580, waar op stond een Leeuw, aan de Kolom gebonden, daar op des Hertogs van Alva's Beeld stond, met den Halsband, *Inquisitie* genoemd, dien een Muisje in stukken knaagde, met opschrift, *Rosis Leonem loris Mus Liberat*: Dat is de Muis verlosd den Leeuw: op de andere zyde stond de Paus en Koning van Spanje, met vrede-teekenen hem lokkende om weder den Halsband te laten aandoen, dat de Leeuw weigerd, met geschrift, *Libere vinciri Leo parnegat*: dat is, de Leeuw wil niet weder gebonden zyn, de Wapenen van de Nederlandsche Provintiën meest Leeuwen van verscheide koleuren zynde.

De Koningin dringd aan om Vrede.

Niet tegenstaande deeze voorsz. vertooningen drong de Koningin van Engeland nog zeer hart by de Staten Generaal, door den Raadsheer Killegrey, om antwoord te hebben, die den 2[den] van Lentemaand een vertoog overgaf, verzoekende, dat zy hunne Gezanten wilden zenden te Oostende, by haare Majesteits Gezanten, om met hen, die wegens Parma daar bescheiden waren, te handelen. Hy zeide ook aan, dat de Majesteit hun lang bedenken zeer kwalyk nam, vermits zy by den Hertog van Parma met eere geen langer uitstel of onschuld kon nemen, als of zy met hem spotte: zy gaf ook uitdruklyken last aan haare Gezanten, naar eene goede vrede te tragten, met het wegzenden van het vreemd Krygsvolk, behoudenis van Godtsdienst, en der Landen Previlegiën en Vryheden: dat was haar besluit, al zonden de Heeren Staten daar hunne Gezanten niet, zy wilde zig daar in voor Godt en de Waereld van haar Geweeten en eer kwyten.

Willougby 's Vertoog aan de Staten.

Genoegzaam het zelve heeft nu Lord Baron van Willougby, den 15[den] van Lentemaand, ook vertoond, toezeggende,

gende, zo de Staten onder den anderen eenigheid wilden toonen, en afstaan van die van Medenblik en andere, die haare Majesteit geneegen waren, te vervolgen, die maar dankbaarheid bewezen, en de Koning van Spanje hun geenen verzeekerden vasten vrede wilde gunnen, zo wel den Lande als de Inwooners, gelyk voor haar eigen zelve, wilde haare Majesteit haare hulp en gunst aanhouden, gelyk zy van het begin gedaan had.

Dus is de Koningin van Engeland bewoogen geweest Vrede-handeling te beginnen, door redenen, by haar goed gevonden, als waren het mistrouwen van de zaken der vereenigde Landen, vermits den twist, tusschen de Staten en haare Engelschen, die het ten kwaadsten mogten duiden, en dat zy de onkosten, om te volharden, voor groot aanzagen, in 't eerst gehoopt hebbende, door eenen goeden beledigenden Oorlog, in 't kort einde te hebben. Ook was de Vrede haaren handel en scheepvaard voordeelig; maar meest bewoog haar het ernstig aanhouden wegens Parma, met welken zy nu zo ver ingetreden was, dat zy 't niet wel met eere kon weigeren. Parma, een groot Meester van veinzeryen, zogt de Koningin in slaap te wiegen, of onagtzaam te maken in den tegenweer van des Konings sterke Vloot, of, door vreeze voor 't zelve, de Koningin en haare Engelsche te dwingen, dat zy de vereenigde Landen eenen gemeenen Vrede over den hals zouden dringen, alzo zy vier van de voornaamste Zee-Steden in handen, en het gerief van de Engelsche Zee Havenhad, die hy meende te gebruiken, om deeze grote Vloot behulpzaam te zyn in 't overvallen van de vereenigde Landen. Parma was niet van meening in 't byzonder met Engeland te handelen, alzo hy de verovering daar van in 't Hoofd had, en voor maklyk en zeeker hield, 't welk zeer streed met de meening van veele Raadsheeren, die op den byzonderen Vrede met Engeland zeer aandrongen.

Oorzaken van Vrede-handeling der Koningin.

Parma zoekt de Koningin in slaap te wiegen.

De Engelsche zogten den grond van Parma te ver-

De Engelsche

zoeken, door Vrede-handel de Vloot afte trekken.

vernemen, en de Vloot, door Vrede-handel, te rug te houden, immers voor dien tyd, want het hooren hun zo schadelyk niet kon zyn, geloovende, dat Chanpigny de Vrede met hen in 't byzonder regt meende, en daar naar tragtte, gelyk namaals bleek uit den twist, die daar over tusschen hem, Parma en Richardot ontstond.

Agterdogt der Staten, vermist Leycesters party Vrede-handel vorderde.

De Staten der vereenigde Landen kregen meenigerhande agterdogt, om dat deze Vrede-handel door den aanhang van Leyçester ook zo gedreven werd, als te Medenblik, door den Oversten Sonoy, te Utrecht, Naarden, en Zeeland, daar zy geheel Walcheren zogten te gebieden, alle de Forten met Guarnizoen bezettende, Middelburg hun alleen ontbrekende, en dat alles onder 't dekzel van verzeekering des onderpands voor hun verschote geld, en om van meer aanzien, gezag en vermogen te zyn, zo 'er door de Spaansche Vloot, of anderzins, eenig ongeluk toekwam, om de Landen beter in toom te houden, op dat zy, zonder hen, niets met hunne vyanden zouden kunnen besluiten, en zy dus een hooger spreeken in de zaak mogten hebben, en als Middelaars en Bewerkers van den Vrede zyn, alzo zy de oneenigheid der Landen zeer mistrouwden, daar van nogtans hun volk de oorzaak, door verschillende gevoelens, was, de een den staat en Staten mistrouwende en andere niet, dezelve besloten houdende geenerhande Verbonden van Spaansche onderdanigheid aan te gaan. Dit waren de oorzaken van 't mistrouwen, tot dat andere toevallen en de aankomst van de Spaansche Vloot hen wederzyds tot andere besluiten dwong.

Eer wy verder van den vrede-handel en de Spaansche Vloot spreeken, zullen wy verhalen wat ondertusschen in Nederland nog gebeurde.

Het Spaansch Guarnizoen van Deventer bespringd

De Spaansche Guarnizoenen van Deventer en de byleggende Steden bestonden, den 26sten van Sprokkelmaand, als 't hart gevrozen was, 's nagts met planken en ladders de Stad Hattem daar by te beklimmen,

men, en alzo eenige reeds op de muren gekomen waren, roepende victorie, zyn de andere zo zwaar gevolgd, dat het ys van de bevroze Vesten brak, daar zy meest versmoorden. Hattem over 't ys, dat breekt, den 26 February.

Verdugo, Gouverneur van Vriesland voor den Koning van Spanje, rustte te Delfszyl op de Eems by Groeningen, in 't voorjaar, zeven gehuurde Oorlogs-Scheepen en eenen Boot, om daar mede de Rivier van de Eems te behouden, en alle voor by varende Scheepen te berooven, en voor al, om de Havenen voor alle nooden open te houden voor de grote aankomende Spaansche Vloot; maar zy verdwenen in 't kort, toen de Vloot verdwenen was. Verdugo rusdScheepen ter Oorlog te Delfszyl.

Hoewel de Graaf van Leyçester zyn Gouvernement der vereenigde Landen afgelegd had, was 'er nog een grote aanhang gebleven, die voordeel door hem meenden te krygen, zoekende zyne wederkomst; om dezelve te begunstigen was zyne voorsz. overlating agtergehouden, door die en andere gelyke middelen groten twist in de Steden, 't volk, en meest alom het Krygsvolk in de Guarnizoenen, als te Geertruidenberg, Medenblik, Naarden, Workum, Heusden, Brakel en elders, oploopig makende; maar te Heusden werd de twist eerst geslisd, vermits het Guarnizoen drie Maanden Soldy gegeven werd. Brakel werd door 't beleg van den Grave van Hohenlo gedwongen. Muitineering des Krygsvolks in de vereenigde Landen.

Te Medenblik was de Overste, Jongheer Dierik Sonoy, lang Gouverneur geweest over geheel Noord-Holland: hy had zig trouw en vroom gedragen in veele diensten en ondernemingen, zo wy verhaald hebben, van den Jaare 1566. Deze had van Leyçester nieuwen last van zyn Gouvernement van Noord-Holland bekomen, het welk was tot nadeel en vermindering van de magt des Princen Maurits van Nassau, Stadhouder van Zuid- en Noord-Holland, welken toekwam zulken last te geven, als aan zynen Luitenant. Hem werd, gelyk van anderen, na het verraad van Deventer en Zutphen, afgeeischd Misverstand en muiterye te Medenblik.

eischd eenen nieuwen Eed aan den Prince Maurits, als Stadhouder, te doen, 't welk hy weigerde, uit kragt van zynen nieuwen last, ten ware hy van den Grave van Leyçester van zynen gedanen Eed ontslagen werd, 't welk, alzo het uit misverstand sproot, door den Heere van Bukhorst, die der Koningin Majesteits Hofgezant was, geslisd is. Daar na Prins Maurits het Vaandel van Jongheer Aart van Duivenvoorde naar Medenblik gezonden hebbende, werd 't daar, door eenig mistrouwen, niet ingelaten: des Prins Maurits, en de Graaf van Hohenlo zelve, met hun Hofgezin alleen derwaards trokken, maar werden ook buiten gesloten, dog dit werd mede te nedergelegd, vermits Sonoy zeide 't zelve hem leed te zyn, en dat hy geene oorzaak van mistrouwen gehad had. Maar alzo Sonoy zig, na veel handelen daar over, tot in Louwmaand, des Jaars 1588, behielp met zynen voorsz. last van Leyçester over Noord-Holland, gelyk hy eertyds van den Heere Prince van Orange gehad had, wilde hy by zodanig Gouvernement en gezag blyven. De Prins Maurits was wel Stadhouder genoemd, maar hy had nogtans gelyke magt en gezag in dat kwartier, blykende by zynen last.

Sonoy weigerd Prince Maurits en Hohenlo in Medenblik te laten komen.

De Staten van Holland lieten zig dunken, dat zulks tot hunne verkleining strekte, daarom zy hem gelastten, dat hy maar honderd vyftig Soldaten tot Medenbliks bewaring houden, en de rest tot 's Lands dienst zenden zou, daar zy die gelasten zouden. Maar alzo hy maar tusschen de vyf of zes honderd Soldaten had, zeide hy, dat hy geene van dezelve kon missen, om zyns Perzoons en Gouvernements verzeekering. Daar na toonden de Staten, volhardende in hunne besluiten, twe Ordonnantiën van den Grave van Leyçester, daar mede hem belasd werd der Staten besluit en goeddunken te volgen, vermits hy, uit kragt van 't Verbond, over zulk Gouvernement niet mogt schikken. Daar over is het Krygsvolk gemuitineerd, niet willende vertrekken,

Weigerd de Staten te gehoorzamen.

't Guarnizoen van Medenblik gemuitineerd.

ten, voor dat zy afreekening van tweenzeventig Maanden hadden. Zy namen de Burgerye van Medenblik de Wapenen af, die leggende in Sonoy's huis, en dwongenze dus verder weekelyks hunne bezolding te geven.

Dat voorbeeld maakte ook muiterye onder de Soldaten in andere Steden, die van deze Regeering waren, daar aan zy schreeven, als in Gelderland, Vriesland en Over-Ysfel.

Sonoy verantwoord de Soldaten in hunne muiterye.

Sonoy van de Engelsche en hunnen handel gestyfd zynde, verantwoordde de Soldaten, zeggende, dat zy de Koningin van Engeland gezworen hadden, en dergelyke meer. Hier op werden aan hun gezonden de Heer van Famars, de Heer van Sweveseel, Pieter Kies, Burgermeester van Haarlem, en Meester Adriaan Anthonis, Burgermeester van Alkmaar, die hun afreekening en betere betaling, dan andere genieten, aangeboden hebben; maar zy gaven niemant, die aan hun gezonden werd, gehoor, maar haalden hunne betaling van de omleggende Dorpen, die zy dwongen, en handelden als vyanden. Waar door de zaken ten laatsten tot uiterlyke partydigheid zyn gekomen, vermits de Generale Staten geene gelyke magt en gezag aan byzondere Gouverneurs wilden toelaten, dan te moeten staan onder het gebied van den Stadhouder of Gouverneur van de Provintiën, gelyk by de besluiten, genomen in den Jaare 1577, volkomen bleek, toen zy den Prince van Orange Stadhouder maakten, het welk de Overste Sonoy dus niet verstaan wilde, voorgevende, dat zyne beveelen anders inhielden. Het Krygsvolk weigerde alle gehoorzaamheid, vorderende den Eed aan de Majesteit van Engeland voor den Grave van Leycester in haaren naam gedaan, daar by nogtans de Generale Staten genoemd waren: verder wilden zy volle betaling van alle hunne overschotten hebben, daar van zy nogtans wel twe derde deelen ontfangen hadden, naar het gemeen besluit, daar over in den Jaare 1581 genomen. Van deezen twist kwamen in

Gezanten der Staten aan die van Medenblik.

Eisch des Guarnizoens van Medenblik.

deezen tyd wederzyds veele schriften in Druk, daar toe wy den weetgierigen Leezer wyzen.

Medenblik belegerd.

Ten laatsten besloten de Staten van Holland dat Krygsvolk te dwingen, 't zelve belastende den Prince Maurits, die daar Soldaten voorbragt, met eenige Schutteryen en Burgeryen van de omleggende Steden, met Oorlogs-Scheepen, en gaf daar over 't bevel den Maarschalk Villiers, die onlangs uit zyne gevangenis gekomen was. Deze beschanstte hen zo nauw, dat die van binnen zig beter begonnen te bedenken. Nogtans had de Raadsheer Killegrey, ten beste van de zaak van Medenblik, een vertoog aan de Heeren Staten Generaal gedaan, den 2den van Lentemaand, 't welk de Baron van Willougby ook den 15den bevestigde, klagende over de strenge handelwyzen tegen die van Medenblik, en andere tot haare Majesteit gezinde, welke geneegenheid niet dan teekenen van dankbaarheid voor de ontfange weldaden waren: waarom haare Majesteit niet kon nalaten hun goedgunstig te zyn, en hun te ontdekken, dat zy gansch besloten had, zo zy niet afleten die van Medenblik te kwellen, haare magt en hulp weder naar zig te trekken, latende hen zig zelven alleen beschermen, zo zy best konden of mogten, zonder zig met hunne zaken meer te moejen.

Killegreys vertoog voor die van Medenblik.

De Koningin van Engeland, onderregt, verlaat het spreken voor die van Medenblik.

Deeze woorden, hevig genoeg gesproken, gaven de Staten nadenken; maar alzo de Staten Generaal, met den Prince Maurits, op die zaak van den 1sten van Lentemaand in 't breede geschreeven hadden, verklarende den grond van de zaak, schreef de Koningin tot antwoord den 27sten van Lentemaand, ouden styl, aan den Heere van Willougby, belastende, dat hy den twist tusschen Prince Maurits eu Sonoy zou zien te slissen, want zy 'er niets goeds van kon denken of verwagten, of wel gedaan agten zulke aanbieding van verscheide Steden, die zig zogten in haare handen over te geven, aan te nemen, want daar door verscheide opspraken mogten uitgestrooid werden, als

of

of zy zou zoeken, onder de hand, de Steden in haare handen te brengen, om die dan den gemeenen Vyand te mogen overleveren, en daar mede haaren eigen Vrede zoeken te maken, of dus de Staten te dwingen naar haar goeddunken te verdragen: daarom zou Willougby alle zulke Steden zien te overreden te blyven onder der Staten Generaal gehoorzaamheid, en dat hy 'er geene meer zou styven, voet of moed geven tot eenige zulke poincten van wederspannigheid.

Waar door het Guarnizoen van Medenblik zig allengjes begon te bedenken, ziende Leycesters Gouvernement den Staten opgedragen, en der zelver gezag, door hun vast besluit, toenemende, des niet tegenstaande duurde dat beleg tot in Grasmaand, des Jaars 1588, en werd verdragen, en door de Engelsche bemiddeld, zo dat het Krygsvolk met Paspoord daar uit, en 's Princen Maurits volk daar binnen trok. De Overste Sonoy kwam zig te Alkmaar verontschuldigen, dien namaals de Burgers van Medenblik en andere meer grote schade aandeden in zyne goederen, daar over hy zig namaals in Engeland by de Koningin ging beklagen, derwaards hy reisde in den Jaare 1590.

Medenbliks gemuitineerde Soldaten verdragen met Prince Maurits.

Sonoy beschadigd door die van Medenblik.

Sonoy beklaagd zig in Engeland aan de Koningin.

Waarom deeze Koningin, in den Jaare 1592, zyne zaken den Staten in Holland deed voordragen en verzoeken, door haaren Hofgezant, Meester Thomas Bodley, een kloek Man, die zig altyd zeer wys tusschen de Koningin en de Staten gedragen heeft, die, den 15den van Hooimaand, tot volstrekt antwoord van de Staten van Holland en West-Vriesland kreeg, dat zy hem betaald hadden, naar luid van 't Verbond, 't geene hy verschooten en afgesproken had; het overige van zynen eisch waren de agterstallen van zyne ampten, Ritmeesterschap, Kapitein en Kollonelschap, hem aanzeggende, dat hy met zulke agterstallen moest wagten en geduld hebben, gelyk meer andere genoodzaakt waren te doen, vermits den geduriges strengen Oorlog, enz. Maar

 hoe-

hoewel veele redenen van den voorsz. Gezant der Koningin daar tegen gezegd werden, kon hy niet anders krygen, daar hy nogtans wel had laten voorstaan, uit goede meening tot der Landen best, met den Grave van Leyçester, de Koningin tot de Souverainiteit te trekken, en dat tegen haaren wil, en dan Leyçester het Gouvernement daar over, en hy een deel onder hem, te krygen, daar van de Staten overreed waren en zig lieten dunken, dat deze Sonoy, en dergelyke meer, niet alleen hun best gedaan hadden, om Leyçester te helpen, maar waren zelfs de Uitvinders van den handel, listen en beroerten geweest, gelyk men toen in veele Steden bevond, en daar over wisten de Staten zig by deeze geleegenheid stilleties te wreken, gelyk ook over andere Kapiteinen, als Maarten Wolfwinkel, Jaques de Cauchy te Naarden, du Soysons en andere meer, daar in de Koningin, en de verstandigste in Engeland, den Staten niet geheel ongelyk konden geven; hoewel zy de goedhartigheid van dien aanhang gaerne beleefd vergolden hadden gezien.

Voorgevingen van Sonoy en Leyçester.

De Staten wreken zig over hunne partye.

Sonoy's getrouwe en langdurige diensten.

Deeze Heer Dierik Sonoy had zig altyd trouw en vroom gedragen, van het Jaar 1566 af in Ballingschap, en kwam, in den Jaare 1572, met den Prince van Orange, te Enkhuizen als Gouverneur van Noord-Holland, dat hy geheel in orde bragt, en alom sterkte, zo wy verhaald hebben; daar na trok hy mede alom tot hulp van de Landen van Gelre, Over-Ysfel, Vriesland en Groningen, met Hohenlo, Rennenberg en Norrits, alom trekkende in alle togten, in 't beleggen van Kampen, Deventer en Groningen, in 't ontzet van Steenwyk en Lochum; hy verhinderde den gemeenen afval door Rennenbergs oproer; zelve nam hy hem af het Kasteel van Staveren in Vriesland, en verzeekerde al dat Land, zo dat hy een dienstig werk der Landen geweest is: hy is daar na, in den Jaare 1597, in de Ommelanden gestorven, nalatende eene Dogter, getrouwd aan Evert Manniga.

In Vriesland was mede grote onrust ontstaan, door dien daar ook eenige zogten de Koningin te overreden, de Souverainiteit of eene volstrekte bescherming onder den Stadhouder Leyçester, met volkome magt, aan te nemen, dog de Staten Generaal, wetende de meening der Koningin, en ziende de kwade regeering en handelwyzen van Leyçester, stelden zig daar tegen, en deden den President, Doctor Jelger Aysma, een zeer treflyk, yverig, maar heevig Man, met meer andere, in bewaring nemen, om den aanhang van dien handel te dempen, dog in 't naaste Jaar, 1589, werd eensdeels verdragen. President van Vriesland gevangen.

Het Guarnizoen van Geertruidenberg heeft op deezen tyd, in Lentemaand, mede gemuitineerd, ook onder dekzel van den dienst der Koningin van Engeland, en wilden de Staten, nog den Prince Maurits van Orange, nog geene andere Overheid erkennen, nog met iemant handelen, dan met den Baanderheere van Willougby, Generaal van 't Engelsch Krygsvolk, scheurende hunne Kornetten, Vaandelen en Baanderollen van de Standaars, Stengen en Lancien, bedryvende allen moedwil, als Verraders en gezwore vyanden van den Lande, nemende en aanslaande de Scheepen, tusschen Holland en Zeeland varende. Maar ten laatsten, door het tusschen-spreken van den Heere van Willougby, werd hun twe honderd zestien duizend guldens geteld, op zeekere voorwaarden, die zy niet volbragten, gelyk wy hier na zullen verhalen, en dus werd de voorsz. muiterye voor eenen tyd geslisd.

Te Vlissingen was Gouverneur, wegens de Koningin, Sir William Rusfel, Ridder, namaals Baron geworden, een jonge Zoon van den Grave van Bredforde, die zig daar, met andere Engelsche, zeer partydig tegen de Staten en den Prince Maurits gedroeg, uit byzonderen last, van te volgen de schikking van Leyçester, genoeg tegen zyn eigen gemoed, zoekende hun gezag alom by den volke te verminderen, uit eene jalousie of agterdogt, als of men Rusfel, Gouverneur van Vlissingen, en die van Zeeland.

van den beginne hem gezogt had uit de Stad Vlissingen te dryven; maar om de oorzaken van mistrouwen beter te verstaan, zullen wy het stuk wat breeder verhalen en beter te verstaan geven.

Russel haakt naar het Kollonelschap van Zeeland.

Als Russel, in 't begin des Jaars 1587, te Vlissingen voor Gouverneur was gezonden, liet hy zig voorstaan, dat de Staten van Zeeland hem terstond zouden gegeven of opgedragen hebben het beleid, of Kollonelschap van de Regeering van Zeeland, dat Sir Philips Sidney, zyn Voorzaat, voor hem gehad had, zynen Porzoon nog dienst niet minder agtende. Maar alzo hy nu eenen tyd lang 't zelve verwagt had, werd hem gezegd, dat de Staten van Zeeland op eenen gezetten dag tot dit Kollonelschap iemand in Sidney's plaats zogten aan te stellen, en dat daar toe de Graaf van Solms genoemd werd. En alzo hy onder zyne Edelen eenen bekwamen Nederlander, Pieter van Peyle genoemd, had, die hem van den Koning van Navarre en den Grave van Leyçester aanbevolen was, heeft hy den zelven, wel van zyne meening onderregt, aan de Staten van Zeeland gezonden, om hun te Middelburg te verklaren, dat hy verstaan had, dat zy dien dag zouden handelen van eenen nieuwen Kollonel te kiezen, biddende daar mede niet voort te varen, voor dat zy eerst daar over verstaan zouden hebben den goeden wil van den Gouverneur Generaal, Leyçester, gelyk dat wel betaamde. De Staten van Zeeland antwoordden hem, zy dagten daar van nog niet te handelen, daarom mogt hy daar over gerust zyn, te meer, om dat het zelve niet alleen hun, maar ook den Gouverneur Provintiaal van Holland en Zeeland, Prince Maurits van Orange, toekwam. Als nu Pieter van Heyle met dit antwoord naar Vlisingen keerde, sprak hy by den weg van Russels wegen, gelyk hem belasd was, den Heere van Sint Aldegonde te Zouborg aan, hem biddende te willen uit vrye harten zyne meening over dit stuk zeggen, het welk de Heer van Sint Aldegonde, als Russels goede vriend, gewillig en vry deed,

name-

namelyk, dat van die zaak wel was gesproken, maar daar waren geene redenen, waarom hy dagt, dat Rusfel dat Kollonelschap zou verwerven; de oorzaken waren deeze, dat men geene gewoonte of Wet maken wilde van alle Gouverneurs van Vlissingen het Kollonelschap van Zeeland te geven, welke reeden by Rusfel daarom gevorderd was; des dagten de Staten van de Landen, om het schikken daar van naar hun believen niet te verliezen, het zelve elders te besteden: boven dien werden ook overwogen de opspraken en murmureering der Nederlandsche Edelen en Kapiteinen, die zig beklaagden, toen Sidney Kollonel gemaakt was, betuigende toen, dat zulke loon, zo wel door verdienste als des Veld-Oversten beloften, hun toekwam. Aldegonde 's raad aan Rusfel, waarom het Kollonelschap hem niet zou gegeven werden.

Om deeze zaken was ook Rusfel vervreemd van den Prince Maurits, hoewel hy, in Bloeimaand, te Vlissingen van hem ontfangen werd: hier na is gevolgd het ongelukkig beleg van de Stad Sluys, en de twist tusschen Leyçester en de Staten. Rusfel, Leyçesters partye houdende, nam, gelyk hem belasd was, in dienst aan veele, die van de Staten, om eenige feiten, verstooten en verdagt waren, zelve onder zyne gemeenzame geene of weinige hebbende, die der Landen zaken verstonden, maar wel eenige Duitsche en Engelsche, die alle niet te vergeefs verdagd waren onder de rebellige Engelsche Jezuyten geweest te zyn. Rusfel de Staten partydig.

Deeze by hem gehoor vindende, hebben 't weigeren van het Kollonelschap hooglyk tot zyne versmaadheid geduid, en dagelyks, by middag en avond-malen, altyd wat voortgebragt, tot smaad en nadeel van de handelingen der Staten, niet tegenstaande 't geene de voorsz. van Heyle en andere daar tegen konden zeggen; en om zyne natuurlyke goedheid te misleiden, dorsten zy hem wel raden, alzo 'er dikwils Scheepen, op der Staten Lycent, naar der vyanden Landen voor by voeren, dat hy die zou aanslaan, en te Vlissingen als vyanden goed, en goeden Prys en buid maken, zonder verder twist-

geding, dat was, riepen zy, zyn pligt, om dus allen toevoer tot de Vyanden te beletten. Verder wilden zy hem wys maken, zo eenige Scheepen of Krygsvolk, by de Zee of Rivieren varende, omtrent Vlissingen kwamen, dat die uitdruklyk van de Staten gezonden waren, om hem Vlissingen behendig te ontweldigen. Door deeze Oorblazers heeft hy de Staten zo veel als voor zyne vyanden geagt, daarom hy dikwils door de gansche Stad huis-en Scheep-bezoeking liet doen, opentlyk zeggende gewaarschuwd te zyn, dat eenige van de Staten en Prince Maurits gezonden waren, om hem en de Engelsche uit Vlissingen te dryven.

Russel toond, door kwaden raad, groot mistrouwen van de Staten te hebben.

De Staten van Zeeland dit hoorende, deden hem, door eenige van de Magistraat, vermanen van 't kwaad, dat uit mistrouwen te wagten was, zoekende verder te vergeefs alle middelen, om hem van dat agterdenken te weeren: en hoewel hem de Staten verscheide maal te Middelburg op eenige vergadering deden verzoeken, weigerde hy zulks, hem door zyne Oorblazers wys gemaakt zynde, dat men hem gevangen zou houden.

De Staten van Zeeland zoeken mistrouwen te weeren.

Hier op viel, in 't begin des Jaars 1588, voor, dat Parma in Vlaanderen eenige kleine Scheepen en Schuiten toerustte, waar door een aanval op Walcheren te vreezen was; daarom noodig bevonden werd daar eene Kornet Paerden te hebben: waarom Rusfel eerst aan die van Zeeland, daar na aan den Raad van Staten schreef, dat zyne Bende Paerden, die te Bergen op den Zoom lag, daar mogt gezonden werden, belovende dezelve in goede Krygs-tugt te houden; maar terwyl hy antwoord verwagtte, was daar gezonden de Kompagnie Paerden van den Maarschalk Villiers: waar over Rusfel, zonder verderen raad of nadenken, te Soutelande, en op 't plat te Land daar omtrend, eenen Trommelslager zond, die Boeren verbiedende eenig Voet-of Paerde-Volk te ontfangen of huisvesten, op straf van door zyn volk van Vlissingen verstoord en verdreven te werden.

Parma rusd en bouwd eenige kleine Scheepen in Vlaanderen.

Rusfel verbied Ruiters op de Dorpen te huisvesten.

Hy schreef ook brieven aan den Raad van Staten, gedag-

Rusfel klaagd

gedagteekend den 15[den] van Sprokkelmaand, klagende over het ongelyk, dat hem gedaan was, niet alleen in 't weigeren van eene zo kleine gunst, maar, tot zyne veragting, was eene andere Kompagnie boven de zyne geschat, daar hy dat zo vriendelyk verzogt had, daar mede zy hem wel te regt oorzaak gegeven hadden, om mistrouwen van hen te hebben, en zeeker te gelooven, dat zy iet tegen hem hadden: daarom wilde hy geenzins toelaten, dat eenig Krygsvolk in Walcheren, na by Vlissingen en 't Kasteel van Rammekens, zou komen. Ook behoefde zig niemand te verwonderen, dat hy in zulken troebelen tyd agterdenken had, want hy in gevaar stond eer en leven, met zyn Gouvernement, te verliezen. aan den Raad van Staten den 15 February.

Hier op hebben de Raad van Staten, den 20[sten] van Sprokkelmaand, aan hem dus geantwoord.

Wy hebben uwe Brieven van den vijftbienden deser Maent ontfangen, en die met de Generale Staten in den Haghe gecommuniceert, met den welcke, op het inhouden geconfereert, zijn met ons seer bedroeft, dat het senden van Villiers paerden in Zeelant u een mistrouwen ingeprent heeft, siende dat daer op desen tijdt boven de swarigheden en incommoditeyten, teghenwoordigh den welstant der Landen gheen meerder achterdeel en konde toekomen, dan onderlinghe inwendigh mistrouwen, waer van wy voorwaer meynen u geen oorsake gegeven te hebben; Want wat aengaet de Compagnie paerden, die is van den Prince Mauritz, ende niet van ons gesonden, diese met sijn Patente gesonden heeft, uyt de autboriteyt die hy als Gouverneur over Hollant ende Zeeland heeft, alleenlijck tot sulcken eynde, soo wy verstaen, om de Inwoonders en Landt-volck ter wacht te leyden op den Zeekant, tegen des vyants aenkomste, waer toe de 60 paerden van die Compagnie genoegh zijn, welcke immers geen getal is om te mogen yet voornemen op de Stadt ende 't Casteel daer ghy den last van hebbet. Als voor ons, De Raad van Staten antwoord Russel den 20 February.

wy

wy achten het paerde-volck seer onbequaem te wesen den Eylande van Walcheren desen tijdt 's Jaers, die wy sien dat meer schade dan profijt doet: Daeromme wy geresolveert zijn ten wederkomste van den Prince Mauritz met hem daer ernstelijck van te handelen ende begeeren dat hy die weder daer uyt ontbiet: waeromme wy oock op u begeeren ons niet te willen voorder versoecken dat u Compagnie daer gesonde worde, mits dat wy bevinden dat het paerde volck meer schade dan nut doet. Het is ons leet te sien de verklaringe die uwe Brieven ons doen, van niet te willen lijden dat eenig Krijghsvolck in Walcheren komen, ofte ontrent de Heerlijckheydt van Vlissinghen, ende 't Castel van Rammekens. Oock niet min heeft het ons oock verdroten, dat ons gheboodschapt is, dat ghy met Trommelslagh opentlijck verboden hebt te Zoutelande, dat daer geen Krijghsvolck der Staten soude ontfangen worden. Waeromme wy niet en konnen nalaten, u te doen ghedencken dat ghy directelijck gedaen hebt, tegen 't Contract 't welck mette Majesteyt aengegaen is, uytstreckende uwe ordinantien en geboden over 't platte Landt van Walcheren, dat te blijven is onder het ghebodt, gehoorsaemheyt en dispositie des Gouvernements der Landen Generael en particulier, hieromme bidden wy u te willen afstaen in desen gevalle yet te doen contrarie den voorschreven Contracte, van 't welck (als zijnde gheheel prejudiciabel den welstant van dese Landen) mochten groote inconvenientien spruyten. Eyndelijck bidden wy u te willen afstaen van alle quaet vermoeden en mistrouwen, dat ghy meucht tegen ons aengenomen hebben, ofte tegen dese Natie, die noyt anders ghetracht hebben dan te houden alle goede correspondentie met u in alle oprechtigheyt, alsoo wy noch sullen doen ten dienste van hare Majesteyt, ende behoudinge den welstant der Vereenigder Landen. Soo verre ist dat wy het minste mistrouwen van u gehat souden hebben, maer veel eer mocht ghy wel verse-

De Raad van Staten bewysd Rusfel tegen het Verbond met de Koningin van Engeland gedaan te hebben.

verfekert wefen, dat wy fulcke zijn, die niet fouden willen eenighfints bewilligen, yet dat foude mogen ftrecken ten ondienfte van hare Majefteyt en verminderinge van uwen laft en authoriteyt. Hier mede na hertelijcke gebiedeniffe aen uwe goede gratie, bidden wy den Almachtigen u te onderhouden in fijn Heylige bewareniffe. Wt den Hage, den twintighften Februario 1588. *Onder ftont, Uwe gewillige Vrienden ten dienfte, die van den Rade van Staten neffens fijn Excellentie: Ondertekent,* Chriftiaen Huygens.

Deze Brief is van Rusfel niet ten besten genomen, want alzo eene wederfpannigheid van die van Kampveere toen uitbarfte, is die van hem gevorderd en geftyfd geweest, van welke beroerten, omze beter te verftaan, wy den oorfprong zullen befchryven.

Alzo Leyçester, in Slagtmaand, des Jaars 1587, uit Holland over Zeeland naar Engeland trok, bezogt hy de Stad Kampveere, daar zyne heerlyke tegenwoordigheid de Kapiteinen van de plaats zo bewoog, door grote belofte, dat zy, buiten weten van de Staten, met welke de Graaf van Leyçester nu in misverftand gekomen was, hem grote toezegging deden, dat zy de Stad tegen allen zouden houden voor de Koningin van Engeland, en haaren Stadhouder, den Grave van Leyçester, hunnen overften Gouverneur. Als dit Rusfel bekend was, heeft hy zederd nooit opgehouden die van Kampveere in die goede geneegenheid tot de Engelfche te voeden, met alle beleefdheden en middelen, door zyne voorfz. gemeenzame Vrienden. Rusfel tragd geheel Walcheren in te nemen.

De tyd nu deeze geleegenheid voortgebragt hebbende, dat de Kompagnie Paerden van den Maarfchalk Villiers, in Walcheren gezonden, van Rusfel by Trommelflag verboden was te herbergen, had de Raad van Zeeland belasd, dat van de zestig Paerden dertig binnen Middelburg, agttien te Kampveere, en twaalf te Arnemuiden zouden trekken, het welk die van Kampveere weigerden in te nemen, door Die van Kampveere en Arnemuiden werden den Staten wederfpannig.

raad van Russel: 't zelve deden die van Arnemuiden ook, betuigende geen Krygsvolk in hunne Steden te willen nemen, dan die kwamen op orde van den Grave van Leyçester, hunnen oversten Gouverneur, dien zy alleen in zulke zaken erkenden: hier mede nog niet te vrede zynde, hebben zy met elkanderen een Verbond aangegaan, en met Eede bevestigd, 't welk, van de Kapiteinen onderteekend en gezegeld, dus in Engeland aan Leyçester gezonden werd, die hunne getrouwheid zeer geprezen en beloond, en elken Kapitein en Wagt-meester met eenen gouden Keten van duizend guldens beschonken, en hun boven dien grote beloften gedaan heeft.

Verbond te Arnemuiden met hun Guarnizoen, ten voordeele van Engeland, den 11 Maart, 1588.

Dit voorbeeld van Kampveere heeft het Guarnizoen en de Burgerye van Arnemuiden ook daar toe gebragt, hun wys makende, dat men hun allen Koophandel en Scheepvaard, ja het zieden en wit maken des Zouts, dat hunne rykdom is, zogt te beletten, en hunne Zout-ketels of Huizen buiten de Stad af te branden: waar door die van Arnemuiden ook zeeker Verbond aangegaan, en elkanderen gezwooren hebben, als volgd.

Op huyden den Elfsten Maert 1588. *zijn Bailliou, Borgemeesters, Schepenen en Raden, presenterende het gemeynte der Stadt Arnemuyden, ter eenre, ende Capiteyn Hubreghts de Paus, met sijnen Luytenant, Vendrigh, Corporalen en Adelborsten, uyt den name van de ghemeene Soldaten ter ander zijde, ende oock van haer eyghen persoonen, onderlinghe gheaccordeert ende overkomen, dat sy-lieden om alle diffidentie te schouwen, ende de Stadt en Soldaten in onderlinghe goede eenigheydt te houden, malkanderen belooft, toe-ghesfeydt en gesmooren hebben, de Stadt te helpen houden en bewaren tegen alle invasien van de vyanden, ende andere die het ghestant van den Lande, ende deser Stadt eenighsints souden willen krencken ofte teghen zyn, alles conform de goede intentie van hare Majesteyt van Enghelandt, ende sijne Excellentie*

den

den Grave van Leycester, als hem zijnde by de Generale Staten ghedefereert het Gouvernement van de Geunieerde Provintien, ende respectivelijck van d'een ofte d'ander zijde gheen veranderinghe van Garnisoen te doen ofte laten gheschieden, het zy in vermeerderinghe ofte verminderinghe, sonder onderlinge voorgaende communicatie ende goede correspondentie van beyde zyden, &c.

Dit hebben zy den voorsz. 11[den] van Lentemaand, des Jaars 1588, elkanderen gezwooren, daar Leyçester zelve in Wintermaand te vooren zyn Gouvernement afgelegd had, het welk de Engelsche toen voor hun nog geheim hielden.

Als de Raad van Zeeland deeze verandering zag, belastten zy, dat de agttien Paerden, welke die van Kampveere niet wilden innemen, in 's Hage, en die te Arnemuiden gezonden waren te Middelburg gelegd zouden werden, tot dat zy elders ontboden werden.

Rusfel hield verder niet op die van Kampveere en Arnemuiden te styven, zo wel met Boden, als in eigen perzoon daar trekkende, en hun mondeling de Engelsche zaak aanbeveelende, met belofte dat de Koningin van Engeland en Leyçester den getrouwen dienst ryklyk zouden vergelden. Hier mede scheen hy zig Meester van 't geheele Eiland te willen maken, niets ontbrekende dan Middelburg, welke Stad hy alle vrees zogt aan te jagen, bedekt dezelve dreigende, dat hunne Havens met Oorlogs-Scheepen en Bolwerken zouden bezet werden, zo zy zig niet voegden en vereenigden met de andere Steden, tot hunne eige verzeekering, altyd zeggende, dat hem de Staten zogten uit zyne Stad en plaats te dryven, waar over hy namaals zyn onderregt en last tot zyne onschuld getoond heeft.

Middelburg door de Engelsche gedreigd.

De Staten Generaal zo wel als Provintiaal van Zeeland hier van verwittigd zynde, en 't stuk wys inziende, merkende, dat de stoutheid, handelingen en misverstand der Engelschen dagelyks toenamen,

en dat de Guarnizoenen alom zig aanstelden, als of zy den Landen, 't gemeene welvaard nog de Staten trouw nog dienst schuldig waren, hebben voorzigtig op alle zaken gelet, en gearbeid om dezelve te bemiddelen, niet tegenstaande zy met de zwarigheid van Medenblik nog bekommerd waren.

Prins Maurits komd in Zeeland den 3 Maert.

Zy zonden naar Middelburg, met volle magt, den Prince Maurits van Orange, den 3den van Lentemaand, die alleen met zyn huisgezin derwaards trok; nauwlyks begon hy van den Raad van Zeeland kennis te nemen, of daar kwam in Zeeland de Baanderheer Charles Hauwaart, Admiraal van Engeland, met negen of tien Oorlogs-Scheepen, mede brengende omtrend twe honderd twintig duizend Guldens in geld, tot betaling van 't Engelsch Krygsvolk. Deeze onverwagte komst, met zo veele grote Oorlogs-Scheepen op deezen tyd en in die gesteldheid, gaf oorzaak van grote opspraak, dat hy zig Meester van 't Eiland mogt maken, en den Prince Maurits gevangen naar Engeland voeren, die schielyk uit Zeeland vertrok naar de Vloot van Oorlogs-Scheepen, die gewoonlyk in de Schelde voor Lillo legd. De Admiraal van Engeland hoorende, dat de Prins Maurits daar was, zond eenen Engelschen Ridder van zyne maagschap, Sir Eduard Hobbye genoemd, die mede nam Pieter van Heyle, met last wegens de Koningin, om met hem te handelen, en te middelen het misverstand en beleg van Medenblik, zo het mogelyk was, 't welk de Prins Maurits beleefd afsloeg, dat overlatende aan de Staten Generaal, en Staten van Holland.

Agterdenken over des Engelschen Admiraals komst in Zeeland, den 13 Maert.

Prins Maurits wykt naar de Vloot.

Die van Kampveere en Arnemuiden waren zeer verblyd over des Admiraals komst, agtende hem gekomen te zyn tot hun voordeel, en om het Eiland van Walcheren in te nemen, en 't beleg van Medenblik met zyne Scheepen op te ligten; die van hunne handelingen waren bereidden een groot Bancquet, daar op zy den Admiraal, Russel, en de Edelste noodden; maar alzo de Admiraal geenen last

scheen

ſcheen te hebben, dan 't geld wel over te voeren, en de Wind nu diende, heeft hy ze beleefd bedankt, en is, na vyf dagen, den 18den van Lentemaand, weder vertrokken: waar op Prins Maurits weder te Middelburg kwam, die te vooren, den 8ſten van Lentemaand, aan Rusſel geſchreeven had, dat hy den Raadsheer Valk gebeden had hem aan te ſpreeken: desgelyks den 12den van Lentemaand verzogt had, dat hy den voorſz. Raadsheer volkomen geloof wilde geven, en hem van raad en daad bedienen, hoe de voorvallende misverſtanden ten dienſte van Godt, de Majeſteit en vereenigde Landen verdragen, en den gemeenen vyand wederſtand gedaan kon werden, die daar by groot voordeel zogt: hy zou hem altyd gereed vinden tot alle reedelykheid, en om goed verſtand met hem te houden. Prins Maurits ſchryfd aan Rusſel, den 8 en 12. Maert.

Volgens deeze Brieven heeft de Raadsheer Valk, alzo hy een Man van zedig verſtand is, met Rusſel gehandeld, die zig van alles ontſchuldigde, zeggende, dat het Leyçesters doen was, hy was tot alles bereid goed te doen: waar over Valk naar Kampveere trok, daar zy den Theſaurier Mandemaker, met andere, ook gevangen hielden, en heeft hun alle goede toezegging gedaan, zo zy den Prince Maurits, als hunnen Overſten, gehoorzaamheid bewezen; maar zy wilden nergens naar horen, eer alle hunne agterſtallen betaald en zy nog verzeekerd waren in Guarnizoen te blyven, en dergelyke. Rusſel zeide ook, dat hy daar anders niet in doen kon, voor dat hy beſcheid uit Engeland had: dus is de zaak daar in dien ſtaat blyven ſtaan, tot dat de vrees en agterdenken van 't gemeen gevaar voor de Spaanſche Vloot andere beſluiten deden by de hand nemen. De Raadsheer Valk handeld, wegens den Prince Maurits, met die van Kampveere.

Ondertusſchen had ook de Koningin van Engeland, door verwittiging van der Staten tegenpartye, geſchreeven aan de Generale Staten, hen beſchuldigende, dat zy die van Utrecht kwalyk behandelden, wreed met die van Leiden omgegaan hadden, en nu zig ook te ſtreng tegen die van Medenblik vertoonden,

den, die zy toen belegerden, zo wy gezegd hebben, zig verwonderende, dat zy die meest tegen waren, welke haare Majesteit de meeste geneegenheid toedroegen, welke sproot uit behoorlyke dankbaarheid voor ontfange weldaden, met dergelyke reedenen meer.

Drie klagten der Engelsche Koningin beantwoorden de Staten den 8 Maert.

Op deeze Brieven hadden de Staten, den 8sten van Lentemaand, geantwoord, dat zy tegen die van Utrecht niet dan vriendlyke en Burgerlyke vermaningen gebruikt hadden, om dat zy hunne mede Burgers uitgedreven en vreemde in de Regeering gesteld hadden, die binnen den Lande niet te verliezen hadden. Aangaande het stuk van Leiden, daar van beriepen zy zig op de gedrukte Boekjes, zelve op de ontschuldiging der wederpartye, daar in zelfs de t'zamenzweering bekend werd, zynde, na geschreeve Regten, *Crimen*, niet alleen straafbaar in zulke Hoofd-Stad, als Leiden, maar ook zelfs in kleiner Steden. Het beleg van Medenblik gooiden zy op de booze feiten van het Guarnizoen, zo wy verhaald hebben, en beslooten daarom, dat zy noodig gestraft dienden.

Der Staten redelyke verantwoording.

Prins Maurits klaagd over 't Engelsch Krygsvolk den 23 May.

De Prins Maurits schreef, van zyne zyde, mede den 23sten van Bloeimaand, aan de Koningin, zig beklagende, dat zyns Vaders Steden, daar door hy, zyne Broeders en Zusters, en 't geheele huis van Nassau leven moesten, als Kampveere en Geertruidenberg, 't welk hun alleen veertig duizend guldens jaarlyks waerdig was, onder den naam en dekzel van haare Majesteits dienst, gemuitineerd, en in gevaar van verlooren te gaan gebragt waren, zig ook beklagende over Russels beschuldiging, dat hy eenen aanslag zou gehad hebben, om hem Vlissingen te ontweldigen: waar op hy eerlyke voldoening versogt, zonder langer uitstel, vermits de nood zulks eischte.

Raad van den Ridder Wilkes aan de

Hier op werd in Engeland bedagt, en nu beter overlegd, hoe de Ridder Thomas Wilkes, die wegens de Koningin als Raad van Staten in 's Hage geweest

geweest, en daar over in Engeland, door Leyçesters toedoen, in gevangenis gesteld was, ook met schryven aan de Koningin te Tyboltz, van den 13den van Hooimaand, des Jaars 1587, vertoond had, dat, hoewel hy in ongenade by haare Majesteit was gevallen, nogtans belast zynde, had hy rond uit zyn gevoelen willen schryven, dat de vereenigde Nederlanden door hunne Vroedschappen, en niet door 't gemeen, geregeerd werden, maar de Regeering was Aristocraticque of *Paucorum potentia*, die zeer jaloers waren over hunne Previlegiën, en uit de Vroedschappen werden Gemagtigden tot de Staten Generaal gezonden, en deeze Staten, vermits haare Majesteit de Souverainiteit niet aannam, agtten Leyçester maar hunnen Onderdaan, gelyk zy haaren Viceroy in Ierland, en over zulks waren van verscheide lieden gerugten gestrooid, dat Leyçester voorgenomen had zommige onder de Staten te kastyden, ja met den dood, met hulpe van de Gemeente, die hy alom aanhiel en lokte, door zyne Dienaars en aanhang, tegen welke zig zyne tegenpartye waarschynlyk, uit zulke overreeding en aanhang, stellen zou, en dus zouden de Landen gevaar loopen, en haare Majesteit alle haare kosten verloren hebben: en zulke aanvoerders konden zig wel bedrogen vinden, nademaal elk Magistraat een wakker opzigt daar op had, en ten aanzien van den vyand was het zeer zorglyk, verminderende allen tegenweer: om oproer onder het gemeen voor te komen, was best te volgen het voorbeeld van den laatsten Prince van Orange, die altyd eenige onder de Staten aan zyne zyde had en hield, 't welk haare Majesteit noodzaaklyk gevolgd diende te hebben, ziende, dat haare behoudenis en welstand gehegt was aan de behoudenis van de vereenigde Landen: en zo deeze zaken kwalyk zouden afloopen, en de Landen van haare Majesteit verlaten zyn, zag hy de Staten nogtans besloten geenen Vrede met Spanje te willen maken, maar laten haar Vlissingen en den Briel be-

Koningin, over de vereenigde Landzaken, ten laatsten bedagt.

schermen, en zien dus ten besten verweerenden Oorlog te voeren, voor Holland en Zeeland alleen, behoudende Utrecht, Kampen, Bergen op den Zoom en zulke plaatzen, zo lang zy konden, tot dat Godt wat anders voor hun zou bezorgen, enz. dat was zyne meening.

De Koningin van Engeland verbied alle muiterye, onder voorwendzel van haaren dienst, den 1 Juny.

Hier over schreef haare Majesteit, inziende de gevaren, die hier in gelegen waren, de Spaansche Vloot op handen zynde, en dat dezelve niet geweerd nog de staat van de Landen behouden kon werden, dan met goede eenigheid, en de oneenigheid den staat moest onderbrengen, aan den Prince Maurits een vriendlyk antwoord, tot zyn genoegen, gedagteekend den 1sten van Zomermaand, daar mede de Majesteit alle voorwendzels van haare Engelsche en alle andere Soldaten, gemuitineerd tot haaren dienst, zo zy voorgaven, afzeide en niet toestond, 't zelve ook uitdruklyk schryvende aan den Baanderheere Willougby, den Raadsheere Killegrey, Russel en andere. Desgelyks schreef zy ook vriendlyk aan de Staten Generaal ten zelven einde.

Op der Koningin schryven zyn die van Kampveere en Arnemuiden bevreedigd, den 20 July.

Waar door ten laatsten, den 20sten van Zomermaand, de Soldaten van Kampveere en Arnemuiden zig met eene zomme gelds te vrede hebben laten stellen, toen zy den Thesaurier Mandemaker lang gevangen gehouden en anderen overlast gedaan hadden, en werden dus afgedankt; de overlating van Leyçesters Gouvernement rugtbaar gemaakt zynde, is 'er veel partyschap geslisd en der Staten Generaal behoorlyke magt hersteld

Request van Kapiteinen, door de Staten afgedankt, aan de Koningin van Engeland, om haar aangehangen te hebben.

Dog deeze Kapiteinen zig verongelykt reekenende, na zo langen dienst, van de Staten voor ondienst gereekend, afgedankt te werden, en dus te blyven, hebben, na lang verzoek, ten laatsten in Hooimaand, des Jaars 1590, in Engeland aan de Koningin Request gegeven, zaaklyk vervattende hunnen dienst, veele Jaaren gedaan, en daar in zy volhard hadden, tot dat zy, den 7den van Herfstmaand, des Jaars 1587, op 't vertrek van den Grave van Leyçester, door

door hem belasd waren, zonder haare Majesteits of zyn uitdruklyk bevel, uit hunne Guarnizoenen met hun volk niet te trekken, als volgens den Eed, haare Majesteit, hem Leyçester, en de Staten Generaal gedaan, en dat op belofte, zo de Staten hun betaling zouden weigeren, mits hem te gehoorzamen, dat hy die zou betalen en onderhoud geven, wegens de Koningin. Daar over hadden zy, tot betere bewaring van hunne plaatzen, met raad van den Heere Ridder Rusfel, Gouverneur van Vlissingen, elk hunne Vaandels versterkt met vyfentwintig of dertig Mannen, daar toe zy van den voorsz. Rusfel geld ontfangen hadden, om onder de Soldaten te besteden, alles tot vordering van den dienst der Koningin, die met haare Brieven, van den 24sten van Sprokkelmaand, des Jaars 1588, onderteekend *Elizabeth*, hun belastte te gelooven en volgen den raad van Rusfel, die hun ook by monde en Brieven van den 23sten van Grasmaand, des Jaars 1588, die zy toonden, verzogt op den zelven voet te volharden, gelyk zy gedaan hadden, en nog bereid waren te leven en sterven in den dienst van haare Majesteit. Daar na had het haare Majesteit geliefd hen door den Heere van Willougby en Killegrey af te danken en ontslaan van den voorsz. Eed, met bevel van te volgen en gehoorzamen de Staten van de vereenigde Nederlanden, volgens welk zy getreeden waren in Verbond met den Prince Mauris en de Staten: welk Verbond den Kapiteinen, Supplianten, niet gehouden was, maar waren daar van misleid geweest, en zy benamen hun hunne Kompagnien, afreekening en Tractementen, om den getrouwen dienst en Eed, aan haare Majesteit gedaan, en waren in veragting by den Prince Maurits en de Staten gevallen, die alle voorige diensten vergeten hadden, waar door zy nu verloren hadden alle agting eer en geloof, waarom zy verzogten hulp, vordering, en in haaren dienst aangenomen te werden.

Dit Request was onderteekend door den Kapitein Joost Request der Kapi-

teinen onvrugtbaar. Joost van den Ende, Cornelis Pallant en Pierre de de Costere. Dergelyk verzoek hadden ook andere Kapiteinen, als Ambrosio le Duc, Ariaan Ost, met andere gedaan, verzoekende dienst onder de Engelsche Kollonellen, maar kregen weinig vergelding, want de Koningin, tegen der Staten dank, niet goed vond zulke Kapiteinen met eer en reeden in haaren dienst te mogen nemen, staande onder de betaling van de Staten, nademaal haare eige Engelsche, die onder der Staten betaling stonden en dienden, uit kragt van het Verbond, by Eede den Staten verbonden waren: des zy haare Hofgezanten belaste alle tusschenspraak voor hun by de Heeren Staten te doen, maar die wilden hunne magt in aanzien maken, en zulke feiten, ten voorbeelde van andere, gestrafd zien.

Johan Houflin verzoekt vergelding by de Koningin. Daar was mede Johan Houflin, die ook in Lentemaand verzogt aan de Koningin van Engeland, van haar in eenigen dienst aangenomen te werden, alom zig in ongenade vindende, om dat hy zig in haaren dienst had laten gebruiken, gelyk ook in andere twistige zaken, daarom hy in den haat van veele gevallen was: hy was eerst Pensionaris van Doornik en Tornasis, en Secretatis van Staten onder den Hertog van Braband, Anjou enz. geweest, en zou onder Leyçester ook Secretatis van den Raad van Staten geworden zyn, zo de Heer Gilpin niet voor hem gesteld was geweest: de oorzaak van haat op hem was, om dat het verdrag van den Hertog van Anjou by ongeluk door hem, als Secretaris, en de afzweering van den Koning van Spanje, ook de verdeediging van den Prince van Orange, onderteekend was. Op dit zyn verzoek werd hy Secretaris van den Baron van Willougby gemaakt, met toezegging met den tyd iet beters te vorderen, en werd namaals Pensionaris te Groningen. Dus veel hebben wy van deeze begonne muitineering goed gedagt den Leezer voor te dragen, om den grond beter te verstaan.

Want alzo de vereenigde Landen nu allengjes schee-

fcheenen hun gezag en opperfte gebied weder te krygen, en dat Leyçester nu zyn Gouvernement afgeftaan had, en geen perzoon in Engeland tot zulk Gouvernement was, die kennis had van Burgerlyke Regeering, en Kryg te voeren tegen zo magtigen Vyand, raadden veele in Engeland de Nederlanden zig zelve te laten regeeren, en den Kryg voeren, en alleen die voortaan te helpen met geld of betaald Krygsvolk te geven, daar mede zouden zy die Provintiën wel in ontzag en eenigheid houden: dog meer andere, en meest zulke, die onder Leyçester in Nederland bewind gehad hadden, zogten de Koningin te overreeden, dat de vereenigde Landen, door de verwarring in de regeering, geheel verlooren gingen, en daar mede al haar verfchote geld, en zy verlaten in den nydigen haat van Spanje, enz. ten ware zy de Souverainiteit, het Souverain Gouvernement, of volftrekte befcherming op zig nam, onder haaren Stadhouder, met volkome magt: dog zulk een Stadhouder was onder hen niet wel te vinden, voor al dewyl in Herfstmaand van dit Jaar Leyçester ftierf, daar toe grote hoop was, dat hy weder gezonden zou werden met bepaalde magt; maar daar werden wel eenige andere voorgefteld, als de Baanderheer van Willougby, nu van den Lande wat ervarenheid hebbende, de Baron Grey van Wilton, maar toen te jong, en Sir Johan Norrits, dog werden niet genoegzaam bevonden tot zulk een groot Ampt, en de Koningin zelve zig daar toe te begeven, zou haaren perzoon nog Ryken niet wel voegen: des niet tegenftaande liet zig de aanhang van Leyçester wel voorftaan, zy zouden het alles wel regeeren met eenigen Engelfchen Gouverneur, den Raad van Staten, de twe Engelfche Raadsheeren, den Krygs-raad, en die van de Finantie, daar onder zy mede eenige Engelfche hebben zouden, alles onder de magt van de Koningin, volgens het Verbond van den Jaare 1585, en dus hoopten zy de goede Regeering wel te herftellen, en die onder

Raadflagen of redeneeringen van wederzyden op de regeering der vereenigde Nederlanden.

der hen in te nemen, eenigzins erkennende de Provintiale Gouverneurs, en Staten Generaal, voor al in 't opbrengen van de middelen tot het geld.

Groot agterdenken der Staten.

Maar de Staten Generaal dit wel merkende, hoewel zy zig toen in grote benauwdheid vonden, dagten zulke of dergelyke regeering hun geheel onzeeker te zyn, kennende de Engelsche in Landzaken onervaren en ongestadig, de Koningin eene oude Vrouwe zynde, en die de Regeering over hen daarom niet heerschzugtig zogt, maar alleen om de verzeekering van haaren staat, zonder verbreiding van haar gebied: en zo zy niet anders waagde dan haare hulp en bewindhebbers, daar gansch in de Landen niet te verliezen hebbende, vreesden zy, dat zy in eenigen groten tegenspoed zouden mogen verlaten werden, gelyk zy telkens gedreigd waren, wanneer zy in eenig verschil kwamen, of zy wilden terstond tot eenen Vrede naar hunnen zin raken, of gaven dergelyke agterdenken dagelyks meer, het welk het meeste misverstand veroorzaakte, de Engelsche gebied zoekende, en de Staten niet geheel *Servi Servorum* willende zyn: hier over beslooten zy standvastig te blyven in hunne magt, die te handhaven en voor te staan.

Penningen tot eenigheid vermanende.

Maar alzo de spraak van de komst der grote Spaansche Vloot dagelyks groeide, hebben zy de een den anderen wat beginnen toe te geven en erkennen, mede vermaand zynde door den inhoud van eenige geslage penningen, tot waarschuwing van eenigheid in deezen tyd, waar op stonden twe ploegende Osfen, onderscheiden met de Wapenenen van Engeland en Nederland, met opschrift, *Trabite æquo jugo*, dat is, trekt gelyk; op de andere zyde waren twe aarde potten, dryvende op de Zee-baren by den anderen, met opschrift, *Frangimur si collidimus*, dat is, stooten wy de een den anderen, zo breeken wy: dus begon de twespalt wat te verzoeten, want de Heer van Willougby, een goed en vrede-lievend Heer, vereenigde ook den twist te

Lof van den Heere van Willougby.

Naar-

Naarden, en deed mede allen vlyd en naerstigheid, om den twist te Utrecht te bevredigen; des de Staten daar tegen zig vrywillig vertoonden in 't uitreeden van Oorlogs-Scheepen, tot gemeenen dienst tegen de aankomende Spaansche Vloot, en dat zelfs meer, dan van de Koningin verzogt was; en stonden boven dien haar verzoek, van duizend Boodsgezellen in de vereenigde Nederlanden op te ligten, toe.

De Staten rusten Scheepen tegen de Spaansche Vloot.

Wy hebben te vooren verhaald, hoe de Koningin van Engeland by de vereenigde Landen, zo door Leyçester als haare Afgezanten, zeer gedrongen en gevorderd heeft, hen mede in eene vrede-handeling te trekken, en wat reedenen haar nogtans bewoogen, niet tegenstaande het volstrekt weigeren, om daar in voort te varen, en eene proef daar van te nemen, terwyl men nog in verscheide gedagten van de grote aankomende Spaansche Vloot was.

De Koningin treed in Vredehandel met Parma.

Zy hadden van den 21sten van Sprokkelmaand, deezes Jaars 1588, hunne Gezanten naar Oostende in Vlaanderen gezonden, dat toen met Engelsch Guarnizoen, onder Sir Jan Conway, bezet was: de Gemagtigden waren, Hendrik, Grave van Derby, Viconte van Conway, Baron van Stanley, Baronstramigo van Knockim, Heer van Clueton en haare Eilanden, Ridder van de orde der Jartiere, Stadhouder van Lancaster en Chester, enz. en Raad der Koningin: Willem Broock, Ridder der Jartiere, Heer van Cobham, Gardiaan van de vyf Havenen, Konstabel van 't Kasteel van Douver, Stadhouder in Kent: en de Raadsheer Sir James Croft, Ridder, Heer van Crofte, Controleur van 't Hof der Koningin, en Raadsheer: Valentyn Dale, Deken van Wels, Doctor in beide de Regten, en voornaam Meester van de Requesten, met Johan Rogers, Doctor in beide de Regten, en Meester van de Requesten. Daar tegen zond de Hertog van Parma, in naam des Konings, Maximiliaan, Grave van Arenberg, enz. Ridder van de Orde des Gulden Vlies,

Wederzydsche Afgevaerdigde tot den vrede-handel.

Vlies, den befaamden Frederik Perenot, Baanderheer van Rinaux, Heer van Champigny, Ridder, Overste der Finantien, en Gouverneur van de Stad en Markgraafschap van Antwerpen: den Heere Jan Richardot, Doctor, en Ridder, President van Artoys, Raadsheer van Staten en den geheimen Raad: Johan Maas, Doctor in de Regten, Raad en Advocaat Fiscaal in den Raad van Braband, met Flaminius Grenier, Secretaris van den Raad van Staten.

Deeze waren in Lentemaand te Brugge gekomen, daar onderling lang door Boden getwisd werd over de voorzitting, en waar zy vergaderen zouden, en of men Gyzelaars geven zou voor die zig in weder-party's handen zouden begeven; daar na zyn zy buiten Oostende, onder opgeslage Tenten, vergaderd, daar de Spaansche de Engelsche het voorzitten gaven; maar ten laatsten, na drie Maanden twistens, hebben de Engelsche de beste geweest, en hebben toegestaan zonder Gyzelingen voor hunne perzonen te Borborg in Vlaanderen te komen, daar zy, den 6den van Zomermaand, begonnen te handelen.

Vergadering te Borborg.

Verzoek in de vergadering te Borborg.

Onder veele wederzydsche voorstellen en twistingen, zo over de kragt van den Spaanschen last als anderzins, bestond het verzoek van de Koningin van Engeland, om eenen stilstand van Wapenen te maken, als over beide zyden hoognoodig gezegd, om daar mede de grote aankomende Vloot uit Spanje te rug te houden, daar toe de Spaansche grote hoop gaven, om dat zy zogten wys te maken, dat die voor Engeland niet was: verder verzogten zy het vernieuwen van de oude Verbonden en onderhandelingen, het verzenden van alle vreemde regeering en Krygsvolk uit de Nederlanden, om der Koningins gerustheid, en de wedergeving van de penningen der Koningin, betaald aan de Staten en Landen, en beloofde by den Koning, by zyn gebod van Brussel of eeuwig Verbond, te betalen. Voor de rust van de Nederlanden werd verzogt, dat zy mogten ge-

genieten hunne oude Previlegiën, beheerschd door hunne eige ingeboorne, en niet door vreemde, en dat zy mogten genieten de toelating en oeffening van den hervormden Godtsdienst, ten minsten, voor twe Jaaren, en ondertusschen het stuk van Godtsdienst bevestigd te werden by de Staten, en dat de Articulen van de Pacificatie van Gent, en andere Verbonden, mogten volbragt werden. Nopens de Steden, in 't bezit van de Koningin, alle de voorsz. Articulen vast gesteld zynde, wilde haare Majesteit zig voegen tot alle reedelyke voorwaarden, in voege de gansche Waereld zou verstaan, dat zy die Steden niet in haar bezit had genomen voor haar eigen voordeel of gebruik, of tot verbreiding van haar gebied, maar alleen voor de noodige verzeekering en bescherming van haar zelven, enz.

Antwoord van de Spaansche, op het verzoek van de Engelsche.

Op deeze voorstellen en poincten antwoordden 's Konings Gemagtigden te vrede te zyn de Verbonden te vernieuwen, maar dat vereischte langeren tyd, en daarom wilden zy den Vrede eerst besloten hebben. Op het uitzenden van 't vreemd uitheemsch Krygsvolk kon de Koning niet besluiten, zo lang de Hollanders en hunne vereenigde zig niet onderwierpen, en de Franschen in Wapenen waren. Van het geleend geld was de Koning nog niet onderregt, hy moest daar van eerst eene rekening zien. Met de Previlegiën van de Nederlanden had de Koningin niet te doen, en het was niet billyk den Koning voor te schryven, door wat volk hy zyne Onderdanen zou beheerschen. Aan de Godtsdiensts-oeffening wilde de Koning geen gehoor geven, maar wilde wel zulke toelating verleenen, als vergund was aan de Steden, die zig hem onderworpen hadden. Van de Pacificatie van Gend wilden zy niet eens hooren noemen, vermits de Prins van Orange en Staten, door welke die was gemaakt, de zelve gebroken hadden, zo zy zeiden.

Antwoord der Engelsche.

Hier op werd door de Engelsche Gemagtigden geantwoord, dat de Verbonden mogten vernieuwd

wer-

werden by *Provisie*, om verbeterd te werden door Gemagtigden, wederzyds daar toe te benoemen.

't Wegzenden der vreemde was de eenige oorzaak, waarom haare Majesteit in de handeling getreden was, voorziende de gevaren, die niet alleen de Nederlanden, maar haaren eigen staat daar door onderworpen waren, zo de vreemde in 't bezit van de Nederlanden bleven nestelen, welke oorzaken staande blyvende, kon zig de Koningin, met verzeekering van haaren eigen staat, niet ontwapenen, nog de Nederlandsche Provintiën zig toebetrouwen eenen Vrede te hebben, zo lang 't vreemd Krygsvolk in 't Land bleef.

Nopens het geld, door de Koningin van de Staten geëischd, daar voor was de Koning zelve verbonden by het Verbond van Brussel, zo wel voor het geene van haar voor, als voor het geene zederd het Verbond geleend was, of geleend zou werden; nogtans verzogt haare Majesteit dat geld niet van den Koning, maar alleen dat de Staten geoorlofd mogt zyn de betaling daar van te verzorgen en op te brengen.

Der Engelschen interest by het overweldigen van de Nederlandsche Previlegiën.

Aangaande der Landen Previlegiën, daar had haare Majesteit interest of een spreeken in, eerst wegens buurschap, ten tweden was zy byzonder begrepen in verscheide Vrede-makingen, ten derden, om dat het niet mogelyk was, dat haare Majesteits Onderdanen en Kooplieden volkomen hunne Previlegiën in de Nederlanden zouden genieten, ten ware de Nederlanders zelve die genoten: waarom haare Majesteit niet minder kon doen dan hen beklagen, zo hun daar de verzeekering van de Previlegiën geweigerd waren, welke toegestaan waren geweest by de Pacificatie van Gend, het Verbond van Brussel, de vereeniging van Henegouwe en Artoys, en in 't gemeen aangeboden in den Vrede-handel te Keulen, door den Hertog van Terra-nova, by tusschenspreken van den Keizer en Hertog van Kleef: en zo de Nederlanden niet door de Ingeboorne van den Lande

de, volgens de Previlegiën, mogten geregeerd werden, was 'er geene hoop, dat zy tot eenen vriendelyken vrede zouden kunnen gebragt werden.

En aangaande het stuk van Godtsdienst, zo de Koning geen gehoor wilde geven tot eenige oeffening, moesten die van de vereenigde Provintiën verlaten den Godtsdienst, daar in zy opgevoed waren, of voor eeuwig Ballingen uit hunne Landen zyn: en zo alle, die hunnen Godtsdienst niet wilden afgaan, uit den Lande trokken, zouden die Landen meest verwoesd en verlaten blyven. De Koning kon met geene reedenen in deezen tyd zyne Onderdanen weigeren, 't geene eertyds gegund en toegelaten was geweest door den Keizer, zynen Vader, in Duitschland, en andere Princen, en zelfs door hem, in 't eeuwig Verbond, en dat op raad van de beste Godtgeleerden en Raden van Staten, welkes breken of niet onderhouden voortgebragt had de beroerten in de Landen, dergelyke in Vrankryk en andere plaatzen, en zou waarschynlyk den Koning in zynen Ouderdom, en zynen Zoon en Erfgenaam nog jong zynde, veele ongeleegenheden baren.

Op alle de poincten van dit antwoord maakten des Konings Gemagtigden geen zaaklyk antwoord, maar bleven by hun voorgaande antwoord. Ondertusschen kreeg de Koningin van Engeland kennis van een Engelsch Boekje, onlangs te Antwerpen gedrukt, geschreeven door eenen Doctor Allyn, te vooren te Romen Kardinaal gemaakt, zynde eene vermaning aan den Adel en volke van Engeland en Ierland, om uit te voeren het vonnis des Paus tegen haare Majesteit, welke uitvoering de Koning van Spanje op zig zou genomen hebben, zo deze Allyn in zyn Boekje verhaalde, en dat de Hertog van Parma, van 's Konings wegen, daar over als Hoofd gesteld was. Verder had de Koningin ook vernomen van eenen Bul van den tegenwoordigen Paus, *Sixtus Quintus*, uitgezonden, waar by ook tegen haar een vonnis uitgesprooken was, verklarende haare Maje-

De Koningin werd bekend gemaakt, dat de Koning van Spanje des Pausen Ban tegen haar wil uitvoeren.

steit voor eene die ten onregt de Kroon van Engeland bezat, enz. in welken Bul verder verhaald was, dat hy volkomen bewoogen en gehandeld had met den Katholyken Koning, om alle zyne middelen, naar zyn vermogen, te gebruiken, om deeze Koningin van haare Kroon af te zetten en te weeren, scherp belastende alle haare Majesteits Onderdanen, op eene vreeslyke en ontzaglyke wyze, by te staan en te helpen de grote, edele en onwinlyke Vloot, tot dien einde opgebragt, onder het beleid van den Hertog van Parma, die daar over het Hoofd zou zyn.

De Koningin van Engeland klaagd over een Boekje en Bul tegen haar, dat Parma zou uitvoeren.

Deeze dingen de Koningin ter ooren gekomen zynde, gedurende deezen vrede-handel, belastte zy eenen onder haare Gemagtigden, den Doctor Dayle, den Hertog van Parma mondeling te gaan spreeken, en hem op de eerlykste wyze met de voorverhaalde bekendmakingen te belasten en beschuldigen, en een antwoord op de Vraag te verzoeken, of hy niet met de aankomende Spaansche Vloot eenigen dergelyken last, bevel of meening had van zulken aanslag, daar by verklarende, zo hy zodanigen aanslag of meening tegen haare Majesteit voor had, 't welk zy niet geloofde, dat zy niet gezind was in deezen vrede-handel verder voort te varen, maar haare Gemagtigden weder te ontbieden. Deeze Doctor Dayle voorsz. hier over by den Hertog ter sprake gekomen zynde, kreeg van Parma tot antwoord, dat hy van zodanig Boekje niet wist, nog kennis had van den voorsz. Bul, door den Paus uitgezonden, nog had, van zynen kant, niets op zig genomen, maar alleen wegens het misverstand, dat tusschen haare Majesteit en den Koning, zynen Meester, was, en als een Dienaar moest hy het gebod van zynen Meester doen, met dergelyke reedenen meer. Hoewel de Koningin niet te vreden was met dit antwoord des Hertogs, vermits hy niet regt uit gezegd had, of hy op zig genomen had Engeland met de Vloot in te neemen of niet, besloot zy nogtans niets van haaren last te wederroepen, maar

Parma's ontschuldiging, aangaande des Pausfen Bul.

be-

belastte haare Gemagtigde alleen mondeling met woorden in onderhandeling te treden met 's Konings Gemagtigde, om te zien, of zy door dien weg, beter dan met Schriften, eenige meer reedelykheid, ligt of vordering vinden korden; dog in tegendeel vonden zy, tegen haare hoop, die zaak hoe langer hoe erger, des Konings Gemagtigden hun aanzeggende, dat het hun verdroot, dat zy zo veel tyd in die handeling verlleeten, en dat de Koning byna een Jaar vyftig duizend Mannen ſtil op zyne hand, zonder iet voor te nemen, onderhouden had, tot zynen groten last, uit oorzaak van deeze handeling. Dus ontſchuldigde zig elke partye, de eene op de andere: eindelyk zeide des Konings Gemagtigden, dat, aangaande den Godtsdienst, den Koning beter was zynen eigen eenigen Zoon dien van Holland over te geven, dan hun oeffening derzelver toe te laten, en dat de Koningin zig niet meer te moejen had met den Godtsdienst van zyne Landen, dan de Koning zig moeide met den Godtsdienst in haare Landen: van de Pacificatie van Gend wilden zy niet hooren, om dat die door de Makers zelve gebroken was, en de Prins van Orange had daar over zynen regten loon ontfangen. Het vreemd Krygsvolk konden zy niet wegzenden, zo lang 'er nog eenige Oorlog met Holland, enz. en vrees in Vrankryk, was, zo dat zy genoegzaam den Engelſchen alle hunne verzoeken weigerden. Dog onder de hand werd 'er door eenen van de Engelſche Gemagtigden, den Controleur Sire James Croft, uit eigen gezag naar Brugge reizende, den Preſident Richardot en den Heere van Champigni eenige Artikulen, zeer tot vrede, maar grootlyks tot nadeel van de vereenigde Landen ſtrekkende, opgegeven, daar in Champigni zeer ſcheen mede te ſtemmen, die zeer gaerne 't gebruik van de Engelſche Havenen voor de aankomende Vloot zou gehad hebben, daar over tusſchen hem en Parma namaals grote twist rees; dog deeze Artikulen werden by veele geduid, als maar een verzoek van 't gemoed

Laatſte en uiterſte antwoord van de Gemagtigden.

Sir James Crofts byzondere handeling, waar over hy gevangen werd.

moed van des Konings Gezanten te zyn, daar over nogtans dezelve Sir James Croft, in Engeland gekeerd zynde, voor eenen tyd gevangen gehouden werd, en alzo hy kort daar na stierf, werden alle zyne Papieren en Schriften, van 's Hofs wegen, weggenomen. In 't scheiden zeide ook de Graaf van Derbye, om de Spaansche te ondertasten, of zy de verpande Steden zig wel zouden willen overgeleverd hebben, zonder iet toe te staan, of iet daar voor te doen, hoewel de Spaansche Gemagtigden nooit door eenige schriften regt uit een verzoek van wedergeving der Steden, in haare Majesteits bezitting, gedaan hadden: dog de aankomst van de geweldige Vloot, nu in 't gezigt van de gansche Waereld, in Oogstmaand, aankomende, heeft alle verdere handeling afgebroken, want zy van beide zyden 't Geschut van 't gevegt genoeg hoorden, en dus is alle verder veinzen uit, en het tegendeel van Parma's woorden gezien geweest, als die met eigen monde, aan eenige van de Engelsche Gemagtigden, op zyne Vorstlyke eer en trouw toezeide, zo de Engelsche zeggen, dat die Vloot tegen Engeland niet kwam, zo zy over de voorgeslage Artikulen overeenkwamen; maar de Koningin, merkende de gestadige standvastigheid der vereenigde Landen, en de Vloot voor haare deur en Land, had die Gemagtigden weder ontboden, des zy verzogten Ordonnantiën, om te mogen vertrekken met Convoi en nooddruft, niet zonder vreeze, om dat zy geene Gyzelaars hadden; maar, na vyf dagen verzoek, kregen zy Paspoord met Wagenen en Convoi, en werden zelfs van 's Konings Gemagtigden zeer eerlyk en beleefd geleid en gebragt tot 's Lands Frontieren, waar over zy hun grootlyks bedankten, en verhieven Parma's eer, dat hy zo wel zyn woord en eer hield en betragtte. Den voortgang van de grote Vloot zullen wy in 't volgende Boek verhalen, dog eerst dit Boek sluiten met buitenlandsche geschiedenissen.

Vraag des Graven van Derbye aan de Spaansche Gemagtigden.

Vredehandel tusschen Spanje en Engeland zonder verdrag opgebroken.

Lof des Princen van Parma.

In

In 't laatste Boek hebben wy verhaald, hoe 'er in Polen twe Koningen gekoren waren, Sigismundus van Zweden, en Maximiliaan van Oostenryk, en hoe Maximiliaan, beleggende Krakou, de Hoofd-Stad van Polen, daar van moest wyken, waar door Sigismundus daar gekroond werd. Als hy nu gekroond was, schreef hy aan den Keizer Rodolphus, Maximiliaans Broeder, hoe hy een gekroond Koning was, en zou zynen Broeder t' huis ontbieden, en allen afstand doen, ook de schade van de gebroke verbonden opregten: zo zulks niet terstond geschiedde, zou hy zyns Ryks welvaard moeten voorstaan, gelyk zyne eer en ampt vereischte. In Polen twe Koningen.

Deeze waarschuwing gedaan zynde, heeft Sigismundus den Aards-Kançelier Samosky, Opper-Veld-Heer van Polen, tegen Maximiliaan gezonden, zynde versterkt van Balthazar Battor en Bornemissa, met Duitsch, Ungers, en Tartars Krygsvolk, die zy Heidukken en Cusakken noemen: met deeze trok de Kançelier naar Welumb, in hoog Polen, op de Frontieren van Slesiën, daar Maximiliaan lag, met weinig volk, dien hy wel meende te verrasschen, den 22sten van Louwmaand, des Jaars 1588. Ter zelver tyd was ook een deel Ungers Krygsvolk by Maximiliaan gekomen, maar zeer vermoeid en zwak, waar door de Poolsche Heeren, als Stanislaus Stanisky, Grave van Gurkau Vayvode in Polen, Andreas Sborosky, Veld-Maarschalk, en andere, terstond slag wilden leveren; maar een Baanderheer uit Slesiën, Melchior Rederus, raadde, men zou eenen engen Dyk, die daar tusschen Moerasschen en de Stad Bitsching legd, daar de Kançelier over moest komen, met Paerdevolk en Geschut bezetten; maar deeze raad werd niet nagekomen, als tyding gebragt werd, dat de Kançelier den Dyk reeds overkwam, daar over dezelve Rederus raadde, men zou op den voor by zynde hoop terstond slaan, en de andere het voor by trekken verbieden, dat niet gedaan werd; maar de Kançelier kwam door, en stelde zyn volk, wel In Polen werd Maximiliaan van Oostenryk geslagen en gevangen, den 24 January.

wel vyftien duizend Mannen sterk, den 24sten van Louwmaand, in slag-orde, daar tegen Maximiliaan, op een subyt voor de Stad Bitsching, niet boven de vyfduizend Mannen had, die terstond in een uur, hoewel etlyke zig zeer wel weerden, geslagen werden, en omtrend drie duizend bleven op de plaats.

Maximiliaan vlugtte in 't Steedje Bitsching, daar de gemeene vlugt van Kapiteinen en Krygsvolk was, dat terstond van den Kançelier Samosky berend werd, en de Voorstad werd in brand gestoken, en Maximiliaans eige Geschut gepland en geschooten. Als zy nu zagen, dat zy de Stad niet konden behouden, was 'er geen ander middel, dan over te geven, om verdere bloedstorting te verhinderen, en dat, naar overweging, tot welgevallen des Overwinnaars. Waarom Maximiliaan, met twaalf van de grootste Meesters met hem, zig in 't Leger kwam gevangen geven, biddende de overgebleve van zyn Krygsvolk het leven te vergunnen, het welk geschiedde en hun gebeurde, niet tegenstaande 'er meenig duizend Menschen, Mannen, Vrouwen en Kinderen, van de Tartaren en andere gevangen, als Slaven weggevoerd, en den Turken verkogt werden. Maximiliaan nu met deeze twaalf in 't Leger komende, ging hem de Aards-Kançelier Samosky te gemoed, en ontfing hem in alle eerlyke beleefdheid, met vriendlyke en beklagende woorden, hem aanzeggende, dat zyn ongeluk en het vergote bloed hem leed deed, het was die te wyten, die hem kwaden raad gegeven hadden, en dergelyke: verder heeft hy hem binnen zyn Logement gevoerd, daar hy Prinslyk gehuisvesd werd: desgelyks werden de andere Edelen ook eerlyk behandeld, tot groten lof van den voorsz. Heer Kançelier.

Maximiliaan door den Kançelier, Overwinnaar, beleefd in gevangenis behandeld.

Sigismundus heeft dezelve eerbaarheid ook beweezen op de tyding, zonder eenig teeken van blydschap, maar wel medelyden bewyzende: en om dat den verwonnen Koning geen verwyt of spot zou aangedaan werden, gelastte hy, dat Maximiliaan niet

in

in de Hoofd-Stad Krakou, als in overwinning, maar den naasten weg, door den Kançelier zou gevoerd werden, niet ver van Lublin in Velhimé, in een Kasteel Crasinsta, om daar bewaard en wel behandeld te werden, daar hem Sigismundus de Koning, met de oude Koningin, en Kançelier, te Vastenavond gingen bezoeken, en daar hy tot in Herfstmaand, des Jaars 1589, gebleven is, wanneer de zaak verdragen werd op zeekere Artikulen, welke Maximiliaan, in vryheid gesteld zynde, zou zweeren of met Eede bevestigen; maar alzo de geene, die van den Keizer gezonden waren om hem op de Frontieren te ontmoeten en geleiden, sterker waren dan die hem bragten, heeft hy dat geweigerd, en, zig over de Artikulen zeer beklagende, is dus, den 1sten van Wynmaand, in Praag by den Keizer, zynen Broeder, gekomen.

Maximiliaan verlost uitgevangenis, in September, 1589.

Fredericus de IIde, Koning van Denemarken, is ook den 14den van Grasmaand, deezes Jaars, te Andersoe in Zeeland gestorven, byna 30 Jaaren geregeerd hebbende, en 54 oud zynde: hy was een gelukkig, kloek en deugdzaam Koning, wel bemind, Godtsdienst en geleerdheid liefhebbende. Hy liet na, by zyne Huisvrouw Sophia, de Dogter van Ulrich, Hertog van Mekelenborg, drie Zonen, Christiaan, Ulrich, en Johan, en vier Dogters, Elizabeth, Anna, Augusta en Hedwich, van welke de oudste Zoon den Vader in 't Ryk opvolgde, en werd genoemd Christiaan de IVde, die toen 11 Jaaren oud was, geboren den 12den van Grasmaand, des Jaars 1577, by wien gesteld werden vier voorname Raadsheeren, in welke het Opperste gebied zou bestaan, gedurende 's Koningsjongheid; deeze waren Nicolaas Kaas, Kançelier, Pieter Munck, Admiraal, George Roosenkrans, en Christoffel Walckendorf, Thesaurier. Zyne oudste Dogter, Elizabeth, trouwde op Paaschdag, des Jaars 1590, Hendrik Julius, den jongen Hertog van Brunswyk: de twede Dogter, Anna, trouwde in Slagtmaand,

Dood van den Koning Fredericus van Denemarken, den 14 April.

Huisvrouw en Kinderen van Fredericus den Tweden.

des Jaars 1589; Jakob den VIden, Koning van Schotland, en dat in Noorwegen in 't Kasteel van Aggershuizen, daar zy den Koning van Schotland, vermits kwaden wind, zelve kwam bezoeken, die met haar weder te rug in Denemarken trok, daar zy te zamen den ganschen Winter over bleven, tot in 't begin van 't Jaar 1590, toen hyze in Schotland voerde. De andere twe Dogters zyn getrouwd aan den Hertog van Holstein, en aan den Keurvorst van Saxen.

De Staten beklagen den rouw en wenschen, door afzendingen, geluk aan den nieuwen Koning van Denemarken, in July.

De Staten der vereenigde Landen zonden, in Hooimaand, een heerlyk Gezantschap aan den jongen Koning van Denemarken, om hem den rouw over zyns Vaders dood te beklagen, en geluk te wenschen met zyne regeering, en te bevestigen de oude Verbonden, mitsgaders af te leggen de geschillen van de Tollen. De Hofgezanten waren deeze, Philips, Grave van Hohenlo, Florents van Brederode, Heere van Cloetingen, met Doctor Sylla, hebbende mede last aan verscheide Duitsche Vorsten.

Dood en geboorte van Hendrik, Prins van Conde, in Meert 1588.

In Lentemaand, deezes Jaars 1588, is Hendrik de Bourbon, Prins van Conde, van vergift gestorven, 't welk hem van zynen eigen Dienaar, een wanhoopig en ongodlyk Mensch, gekookt werd, latende zyne Huisvrouw, die eene Dogter was van den Heere van Tremoillie, zwanger over, welke, door de vyanden van zynen huize, opgelegd werd, dat zy dit vergift te weeg gebragt zou hebben. Daar na heeft zy gebaard eenen Zoon, genoemd Hendrikus van Bourbon, naar zyns Vaders Naam, die nu Prins van Conde is, geboren den 1sten van Herfstmaand, des Jaars 1588.

Einde van het veertiende Boek.

NE-

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

KORTE INHOUD VAN HET VYFTIENDE BOEK.

N dit wonderlyke Jaar 1588 *zond Ko-„ ning Philips van Spanje eene mag-„ tige Vloot naar Engeland en Ne-„ derland, met 's Pausſen hulpe en „ Bul, daar by Parma zig meende „ te voegen, om Engeland te dwingen; maar de „ Engelſche weeren die van hunne Kusten, en de „ Hollandſche en Zeelandſche Scheepen houden Par-„ ma van de Vloot, waar door eene grote verwar-„ ring ontſtaat. Sy varen agter Engeland en „ Schotland om, daar van maar een derde deel „ t' huis komd: des Engeland en Nederland Godt „ danken. Parma beſtaat het Eiland van Tolen in „ te nemen: daar na belegd hy Bergen, maar „ alles te vergeefs. De Graaf van Leycester*

„ *ſterfd,*

„ *sterfd, diens leven verhaald werd. Wagtendonk,*
„ *door den Grave van Mansveld belegerd, werd*
„ *hem overgegeven. Utrecht nog onrustig zynde,*
„ *werd, door den Grave van Meurs, met de uit-*
„ *geweke en die van Holland, vereenigd Verscheide*
„ *ondernemingen werden, door de Guarnizoenen van*
„ *de Staten en Schenk uitgeregt. Cameryk houd*
„ *zig genoegzaam onzydig, niet tegenstaande des*
„ *vyands aanslagen daar tegen. De Sancta Li-*
„ *gue en hun verzoek werd beschreeven, en ook*
„ *de Baricados van Parys: en alzo het Heilig*
„ *Verbond in Vrankryk zeer heerschte, heeft de*
„ *Koning die van Guyze en zynen Broeder, den*
„ *Kardinaal, te Bloys doen ombrengen, daar ook*
„ *de oude Koningin, Moeder van den Koning*
„ *van Vrankryk, sterfd, wier natuur en laatste*
„ *raad verhaald werd. De Sorbonna van Parys*
„ *besluiten, dat men den Koning geene gehoorzaam-*
„ *heid meer schuldig is, het welk de Paus beves-*
„ *tigd, die daarom den Koning in den Ban doed,*
„ *dien de grote Steden afvalien, waarom hy zig*
„ *vereenigd met den Koning van Navarre. Die*
„ *van Parys, met hunnen Oversten de Aumale,*
„ *werden voor Senlis geslagen, de de Koning Pa-*
„ *rys belegerd, en werd te Sint Cloud van eenen*
„ *Munnik, Jacob Clement, genoemd, doorstooken,*
„ *voor zynen dood Navarre tot Koning stellende,*
„ *voor alle zyne Officieren en Heirkragt, die het*
„ *Ryk aanvaerd, met beschuttinge van beide de*
„ *Godtsdienften, tragtende de Heilige Ligue te*
„ *dwingen. In Nederland muitineeren die van Geer-*
„ *truidenberg, die de Prins Maurits belegerd,*
„ *des zy, uit spyt en gierigheid, Parma de Stad*
„ *overgeven en verkoopen; waarom zy als Ver-*
„ *raders gebannen werden. Mansveld neemd He-*
„ *mert, Heyl, en andere sterkten, daar omtrent de*
„ *Spaanjaarden ook muitineerden. Varrabon neemd*
„ *Byenbeek in. Norrits en Draak doen eenen inval*

in

„ *in Spanje, met den Koning van Portugal, zonder behoorlyken voorraad, die door sterfte welke onder hun Volk komd, niets uitregten kunnen, maar nemen onder-weg veele Scheepen met Kooren Te Konstantinopelen muitineeren de Janitzery en Spahy, en verbranden een deel der Stad. Parma ziek, en te onvreden zynde om eenige oorzaak, beklaagd zig by den Koning. Schenk, de aanslag op Nymege mislukkende, verdrinkt. Graaf Willem van Nassau neemd in Vriesland eenige Schanssen in. Die van Hollan en Zeeland sterken zig ter Zee. De Graaf van Meurs, door Buskruid gekwetst zynde, sterfd. Berk werd in de belegering verscheide maal van leeftogt voorzien, en Varrabon geslagen; maar het werd ten laatsten overgegeven aan den Grave Karel van Mansveld. Een Konvoi op Steenbergen werd onder-weg geslagen. Parma te vergeefs naar Aken en andere Ryks Steden tragtende, verklaard zyne magt over die van Aken, en niet meer onzydig te zyn.*

Dit alles geschiedde in agttien Maanden, onder het Gouvernement van den Hertog van Parma, den Prince Maurits en Wilhelm van Nassau, in de Jaaren 1588, en 1589.

NE-

NEDERLANDSCHE
HISTORIE.

VYFTIENDE BOEK.

Gereedschappen van den Koning van Spanje, om Engeland en Nederland te overvallen

LZO wy eensdeels verhaald hebben de wonderlyke geschiedenissen van het over lang voorspelde Jaar 1588, diend het voornaemste niet vergeten, te weten, hoe de Koning van Spanje zyn voornemen reeds veele Jaaren in 't werk gesteld heeft, om hem Engeland te onderwerpen, en dat weder Katholyk te maken, meenende door dit middel weder te komen in bezitting van zyne Erf-Nederlanden, als hy hun, door het inneemen van Engeland, de Zeevaard zou benomen hebben: het welk niet zonder grote merklyke reedenen geheel zeeker gehouden werd, by de geene, die nader zullen letten op de geleegenheid van Engeland en de voorsz. Nederlanden, mitsgaders op de handeling van de Ingezetenen der zelver Landen.

De Koning boven de 21 Jaaren den Oorlog in Nederland met weinig voordeel gevoerd hebbende, heeft in zynen Raad besloten anderwerf die ter Zee te bespringen, 't welk hy te vooren meermalen beproefd had, maar niet geweldig genoeg, daar toe hy nu meer geweld behoefde, vermits hem Engeland nu ook vyand was, welk groot Eiland zo gelegen is, dat het de Scheep-vaard in alle manieren in deeze gewesten zeer voordeelig of hinderlyk is: daarom heeft hy besllooten dat eerst en voor al aan

te

te vallen, welk Escovedo, Secretaris van Dôn Jan van Oostenryk, en veele Spaansche en Nederlandsche vernuftige Geesten, ook veele rebellige Engelsche, ligter te overwinnen reekenden, dan Holland of Zeeland: ook bekenden zy, dat het den Koning veel voordeeliger was Engeland en Nederland eens ter Zee te dwingen, dan gedurig eene geweldige Vloot te onderhouden, tot beschutting van de Vaard op beide de Indiën, tegen het bespringen van de Engelsche en Nederlanders.

Tot het volbrengen van dit besluit had de Koning van langer hand Bosschen doen vellen, en Scheepen laten bouwen, zo in Italiën als Spanje, en meer grote voorbereiding gemaakt, met het gieten van Geschut, vergaderen van leeftogt, Krygs gereedschap en volk, in voege hy in 't begin van 't Jaar 1588 te weeg gebragt, en te Lisbona in Portugal vergaderd heeft, eene magtige Vloot van zo veele grote Scheepen, dat in meenig honderd Jaaren, dus by een toegerusd, in de Oceane Noord-Zee niet gezien zy. De beschryving daar van hebben de Spanjaarden zelfs zeer byzonder in druk uitgegeven, verhalende 't getal der namen, grootte van Scheepen, 't getal van Scheeps en Krygsvolk daar op, ook de meenigte van het Geschut, wapenen, koogels, lonten, pulver, leeftogt en allerhande Krygs gereedschap: ook de namen van de Bevelhebbers, Kapiteinen en wagende Edelen, die zig zo sterk daar op begaven, dat 'er geen degelyk geslagt, nog geen groot Heer in Spanje was, of hy had daar zynen Broeder, Zoon of Neef op, die alle meenden met deeze onwinlyke Vloot, gelyk zy die noemden, eeuwigen lof en eer te verwerven, of in Engeland of Nederland zig groot of ryk te maken. Om dat dit Boek uit de Spaansche in verscheide Talen is nagedrukt, zullen wy ons hier alleen met een kort begryp behelpen.

Vergadering der Spaansche Vloot voor Lisbona.

Spanjaarden geven in druk uit de gelegenheid van de Spaansche Vloot.

Portugal bragt op, onder den Generaal Oversten Hertog van Medina Sidonia, tien grote Gallioenen,

Getal en zoort van Scheepen

twe

der Vloot met hun volk en Geschut, eer t van Portugal. twe Azabren, dertienhonderd Schipsvolk, drieendertig honderd Krygsvolk, driehonderd vyftig stukken grof Geschut en toebehooren,

Biscayen. Biscayen bragt op, onder Jan Martines de Rycaldo, Admiraal, tien Gallionen, vier Patasfen, zevenhonderd Schipsvolk, tweduizend Krygsvolk, met twehonderd vyftig stukken Geschut.

Guipuscoa. Guipuscoa bragt voort, onder Michiel de Oquendo, tien Gallioenen, vier Patasfen, zevenhonderd Schipsvolk, tweduizend Krygsvolk, met twehonderd tagtig stukken Geschut, enz.

Andolosia. Andolosia bragt voort, onder Don Pedro de Valdez, ook tien Gallioenen, eene Patas, agthonderd Schipsvolk, vierentwintig honderd Krygsvolk, met twehonderd zestig stukken Geschut, enz.

Italiën. Italiën bragt op, onder Martin de Bartendona, tien Gallioenen, agthonderd Schipsvolk, tweduizend Krygsvolk, met driehonderd tien stukken Geschut, enz.

Kastiliën. Kastiliën bragt op, onder Diego Flores Valdez, veertien Gallioenen, twe Patasfen, zeventienhonderd Schipsvolk, met vierentwintig honderd Krygsvolk, en driehonderd tagtig stukken Geschut, enz.

Hulken zyn 'er geweest, onder Jan Lopes de Medina, drieentwintig grote, met zevenhonderd Schipsvolk, tweëndertig honderd Krygsvolk, vierhonderd tien stukken Geschut, enz.

Galeasfen van Napels, onder Don Hugo de Moncado, waren'er vier, en daar op twaalfhonderd Slaven, die roeiden, vierhonderd agtenzestig Schipsvolk, agt honderd zeventig Krygsvolk, twehonderd stukken Geschut.

Galeiën van Portugal, onder Don Diego de Medrana, waren 'er vier, met agthonderd agtentagtig Slaven, vierhonderd vierentwintig Schipsvolk, en vierhonderd veertig Krygsvolk, met honderd twintig stukken Geschut, en toebehooren.

Patasfen en Sabren, zynde kleiner Scheepen, onder Don Antonio Buccado de Mendoza, waren

'er

'er tweëntwintig, met vyfhonderd vierenzeventig Schipsvolk, vierhonderd negenenzeventig Krygsvolk, en honderd drieennegentig ſtukken Geſchut.

Boven deeze waren 'er nog omtrend twintig Karavellen of kleine Scheepen met Riemen, tot nooddruft van de grote Scheepen, te zamen gereekend omtrend wel honderd vyftig zeilen of byzondere Scheepen, elk met zynen voorraad, voerende boven de agtduizend Schipsvolk, omtrend twintig duizend Krygsvolk, behalven den Adeldom en Waaghalzen, op hebbende omtrend tweduizend zeshonderd vyftig ſtukken Geſchut.

De Scheepen waren groot van laſt, konden voeren of ſtuwen by de dertig duizend laſten, dat zyn zestig duizend vaten, of honderd twintig duizend booteën en pypen. Grootte der Scheepen.

De Gallioenen waren boven de zestig, uitermaten groot, fraai en ſterk, zeer hoog gebouwd als Kasteelen, bekwaam om te vegten, zo die aangerand werden, maar niet om te beſpringen, gelyk de Engelſche en Nederlandſche Scheepen zyn, vermits zy beter keeren en wenden konden: de borstweeringen boven waren meest alle tegen Musquet-ſcheuten bevryd: beneden waren zy ongelooflyk ſterk en dik van balken en hout, te weten, drie en vier voeten dik, zo dat 'er geene koogels door konden; zy waren zeer na by geſchoten, gelyk namaals bleek, als men eene meenigte van koogels in 't hout heeft vinden ſteeken. Haare masten waren rondom met dik Kabel-garen bekleed, en tegen alle Geſchut gewapend. Der Gallioenen ſterkte en grootte.

De Galeasſen waren wonderlyke grote ſchoone vaten, zeer veerçierd met Kamers, Kapellen, Thorens en Predik-ſtoelen, en ander ſchoon gerief, die Galeiwyze roeiden, met zeer grote riemen, elk drie honderd Slaven daar aan hebbende, en konden groot geweld met Geſchut doen. Alle deeze en de andere waren met veele Trompetten, Vlaggen, Vanen, Winpels en dergelyke verçierd. Beſchryving van de Galeasſen.

Het Geſchut, dat deeze Vloot op had, waren om- Beſchryving van

'T Geschut, Koogels en Buskruid.

omtrend zestienhonderd grote Metale stukken, en duizend yzere gegote, zo wy gezegd hebben: de koogels, die daar toe dienden, waren boven de honderd twintig duizend, 't buskruid was wel vierduizend zeshonderd maal honderd pond, loot hadden zy honderd duizend pond, en lonten twaalf honderd quintalen: zy hadden nog voor Krygs-tuig Roeren en Musquetten zevenduizend Partizanen en Hellebaarden tienduizend zeshonderd, met Muurbrekers, dubbele Kartouwen, Kolubrynen en Veldstukken: 't getuig van karren, wielen, raders, schansen, schuppen, zelfs ook Muilen en paerden, en alles, wat tot een volkomen Leger dienstig en noodig mogt zyn.

Beschryving van den leeftogt en ander gereedschap.

Brood en Beschuit, voor elk Man gesteld op een half quintaal ter Maand, was voor zes Maanden gereekend op honderd tienduizend quintalen: Wyn hadden zy in wel voor zes Maanden: Spek zesduizend vyf honderd quintalen: Kazen drieduizend quintalen: boven-Visch, Ryst, Boonen, Erten, Oly, Azyn, en tot versch water hadden zy twaalfduizend pypen: verder allerhande gereedschap, toortzen, lantaernen, lampen, kanefas, huiden en lood, om alle doorgeschote gaten te stoppen, en verder alles, wat men bedenken kon tot een Leger en Vloot noodig te zyn. Deeze Vloot koste den Koning dagelyks dertig duizend Dukaten, zo Don Diego de Pimentel namaals betuigde, die dezelve zeide sterk te zyn tweendertigduizend Menschen.

De Vloot kosd den Koning 30000 Dukaten dagelyks.

Het Spaansch Krygsvolk en Oversten.

Daar waren vyf Regimenten Spaansch Krygsvolk op, onder vyf Maestros del Campo, veele oude van de Tertios, of Regimenten van Napels, Ciciliën en Terceras. De Overste of Kollonels waren deeze, Don Diego de Pimentel, Broeder van den Marquies van Taneras, en Neef van den Grave van Benevent van zyns Moeders wegen, en Neef van den Grave van Calna, die Viceroy van Ciciliën was; zyn Vader was Kamerling van den Prince Carel van Spanje, en hy zelve was Ridder van de Orde

de van St. Jan, de Graaf van Mirando, Viceroy van Napels, was zyn Neef, Don Piedro Euriques, Grave van Fuentes, was zyn Oom, en Don Piedro de Toledo, Marquies de Villafranca, was zyn Neef, en dus bestond hy alle de beste huizen van Spanje; de twede Kollonel was Don Francisco de Toledo, Broeder van den Grave van Orgas; de derde was Don Alonzo de Lucon: de vierde waren Don Niclaes de Isla, of Patritio Anzelmo: en de vyfde was Augustyn Mexia, Broeder van den Marquies de la Garda, die namaals geworden is Kastelein te Antwerpen, en elk had onder zig tweëndertig Vaandelen, behalven nog andere Italiaansche en Portugaalsche Regimenten, elk met hunne Vaandelen, Wapens, Kapiteinen en Officieren.

Geenerhande Vrouwen of Hoeren mogten daar op varen op grote straf; maar de Vrouwen of Hoeren huurden etlyke Scheepen, die de Vloot volgden, en eenige zulke Scheepen zyn in Vrankryk, en daar omtrend, op de Kusten gekomen, om te komen daar dit Leger zou neêrslaan.

Overste over deeze magtige Vloot was Lodovicus Peres, de Hertog van Medina Sidonia, en Heer van St. Lucas, een Ridder van het Gulden Vlies; de Marquies Sint Cruce, daar toe verkoren, nu te vooren gestorven zynde; Jan Martines de Ricalde, een kloek man, was opperste Admiraal: Don Francisco Bonadilla was opperste of Generaal Maarschalk: en verder voor voornamen Krygs-Raad waren, Diego Pimentel, Flores de Valdes en Don Piedro de Valdes, die beide getrouwd hadden Dogters of Nigten van Pedro Merendas, ook nog Michiel Oquendo, Don Alonzo de Leyna, Don Diego Maldonado, Don Jorgio Mauriques, met meer andere. Zy hadden allerhande noodige Officieren tot zulk een groot beleid, zelve Don Martin Alaccon was daar op Bewindhebber en Stadhouder Generaal van de Heilige Inquisitie, met meer dan honderd Munniken, als Jezuiten, Kapuchynen, en andere van de vier bid-

Officieren en Edelen.

Stadhouder der Inquisitie op de Vloot.

dende Ordens: verder Medicyns, Chirurgyns, Apothekers, en alles, wat tot een Gasthuis diende.

Boven de Officieren, dat veele grote Heeren waren, waren 'er nog boven de honderd en twintig grote Jongheers en Meesters bereekend, die op hunne eige Beurs, als Waaghalzen, mede voeren, om te hooren, zien, verzoeken, leeren en eer te behalen, daar onder waren de Prins van Ascoley, de Marquies van Pennafiel, de Marquies van Barlango, en meer andere Marquiezen en Graven. Terwyl men deeze Vloot dus gereed maakte, heeft ook de Hertog van Parma, op last van den Koning, in Nederland grote gereedschap, tot behulp van deeze Vloot, gemaakt, en Scheepen gebouwd, Schipmeesters en Timmerlieden daar toe uit Italiën ontbiedende.

Parma's gereedschap om de Spaansche Vloot te helpen.

In Vlaanderen heeft hy, met veele duizende Menschen, verscheide Wateren gediept, als een Water, de Iperlee genoemd, ook de Lieve, om zeekere Scheepen van Antwerpen door Gend te Brugge te brengen, daar hy boven de honderd Heude-Scheepen vergaderde, en met leeftogt en Krygs-gereedschap laadde, die hy by Sluys meende door te brengen in Zee, of door de gediepte Iperlee in de andere Havenen van Vlaanderen.

Parma vergaderd 100 Heude-Scheepen met leeftogt en Krygsgereedschap, en 70 platte bodem-Scheepen.

In 't Riviertie van Watene had hy ook doen gereed maken zeventig platte bodem-Scheepen, elk groot van omtrend dertig Paerden te voeren, met Bruggen, bekwaam om die te scheepen en ontscheepen: daar waren dergelyke platte bodem-Scheepen omtrend nog twehonderd in de Haven van Nieuwpoort vergaderd, maar niet zo groot.

Oorlogs-Scheepen van Parma toegerusd.

Te Duinkerken had hy omtrend tweëndertig Oorlogs-Scheepen toegerusd, zulke, als hy daar had kunnen bekomen: aan Schipvolk gebrek hebbende, had hy te Hamburg, Bremen en Emden alom veele doen aannemen. Hy verwagtte nog vyf Scheepen van Hamburg, wel gerusd met veel Schipsvolk, en had nog vyf vreemde Scheepen daar te Duinkerken gehuurd.

Om

Om in deeze Scheepen te laden had hy vergaderd eene meenigte van grote Balken, onder ſcherp met yzere punten, en ter zyden met klampen: te Grevelingen had hy ook twintigduizend vaten Caslox, die in 't kort konden te zamen genageld werden, met koorden bindende gelyk eene Brug, en verder alle gereedſchap tot Bruggen te maken, Havens te ſtoppen en peilen, en daar toe had hy by de Haven van Nieuwpoort vergaderd en opgetasd eenen zeer groten hoop Ryshout, en allerhande gereedſchap tot Schansſen: veele van zyne Scheepjes hadden twe Ovens gemaakt om Brood te bakken; daar was ook eene meenigte van Zadels, Toomen, en Paerdsgereedſchap, ook Trek-paerden met allerhande Geſchut en Krygs-tuig, daar toe noodig.

Gereedſchap om Bruggen te maken en Havenen te ſtoppen.

Verder vergaderde hy een Leger by Nieuwpoort, onder den Maeſtro del Campo Camillo, van dertig Vaandelen Italianen, tien Vaandelen Walen, agt Vaandelen Schotten, agt Vaandelen Borgongers, te zamen zesenvyftig Vaandelen, elk gereekend op honderd hoofden. By Dixmuiden waren gemonſterd tagtig Nederlandſche Vaandelen, zestig Spaanſche, zestig Hoogduitſche, en zeven overgeloope Engelſche, onder Sire Willem Standley. De Graaf van Westmerlant, en de Lord Paget, uitgeweeke Engelſche, waren ook vaerdig om t' Scheep te gaan. In de Voorburgten van Kortryk waren vier duizend Paerden. Te Watene lagen negenhonderd Paerden, met den Kornet van den Marquies del Guaſto, Generaal van 't Paerdevolk.

Leger van Parma by Nieuwpoort.

Tot deezen groten aanſlag, en reeds ingebeelde verovering, waren daar ook uit verſcheide Landen gekomen veele grote Heeren en Vorſten, met veel Adeldom, als uit Spanje de Hertog vaa Paſtrana, die men zeide, dat de Zoon was van Ringomes de Silva, Prince van Melito; maar hy werd geagt een Bastaard-Zoon van den Koning te zyn: de Marquies van Burgou, een Zoon van den Aards-Hertog Ferdinandus, en van Philippina Welzerinne: Don

Grote Edelen vergaderd in Nederland.

Vespasiaan Gonsago, van den huize van Mantua, een groot, geagt, ervare Krygsman, Onder-Koning in Spanje geweest zynde: Don Jan de Medices, Bastaard van Florencen: Don Amadeus de Savojen, Bastaard van Savojen, en dergelyke meer, ook van minderen rang.

Kapitein Simple verzoekt, wegens Spanje, by den Koning van Schotland.

Daar was ook gezonden, om de vriendschap van den Koning van Schotland te hebben, Kapitein Simple, een Schot, die te vooren de Stad Liere in de handen van Parma geleverd had; deeze in Schotland gekomen zynde, beloofde, wegens den Koning van Spanje, zo grote pensioenen, zo wel aan den Koning, als aan zynen Adel, en Officieren, zo mild, dat zy 't kwalyk gelooven konden, alleen om toevoer, hulp en bystand te hebben, zo in zyne Havenen als te Land, als de nood zulks zou vereischen, zo dat de Koningin, dat vernemende, ook daar zond, al zo mild voor het tegendeel belovende.

Des Pausen hulp tot de verovering van Engeland en Nederland.

De Paus van Romen, *Sixtus* de V^de^, heeft ook zyn Crusado, als tegen de Turken, niet vergeten met Bullen af te kondigen, tot vordering van deezen togt, met uitnemende grote Aflaten, die alom gedrukt werden: met deeze Bullen gekten de Engelsche en Nederlanders, zeggende, dat de Duivel een Straatschender was, die op zulke Paspoorden niet past.

Crusade des Paus tegen Engeland.

Hy heeft ook, zo men zeide, den Koning van Spanje het Koningryk van Engeland opgedragen, met den Tytel van *Beschermer des Christelyken Geloofs*, beveelende 't zelve te overvallen, onder voorwaarden, dat, als het gewonnen zou zyn, zou hy 't bezitten als *Feudatarius* en *Tributarius* des Stoels van Romen, en daar toe zou nu de Paus tienmaal honderd duizend Dukaten opbrengen, de eene helf terstond, de andere helf als Engeland of eene vermaarde Haven daar in zou gewonnen zyn.

Doctor Alleyn, als Kardinaal in Nederland gezonden.

Tot meer vordering had de Paus naar Nederland gezonden eenen Doctor Alleyn, Engelschman, die onlangs tot dien einde Kardinaal gemaakt was, die het bewind van alle Geestlyke zaken hebben zou: deeze

deeze heeft binnen Antwerpen, in 't Engelsch, doen drukken eene verklaring des Paus, bevestigende de Vonnissen van ban van zyne Voorzaten, afzettende de Koningin van Engeland van alle tytels en waerdigheden, als eene die de Kroon niet toekomd, om tot vordering van zyn voornemen in Engeland af te kondigen: welke verklaring wy, om derzelver merkwaerdigheid en vreemdheid, goed gedagt hebben hier te verhalen, en luid dus:

SIXTUS de V. door Godts voorsichtigheyt, den „ Universalen Herder van Christus Cudde, wien „ toekomt door gedurighe ende behoorlijcke suc„ cessie, sorghe en de regeeringhe van de Catholijc„ ke Kercke, siende de jammerlijcke ellende daer de „ vermaerde Coninckrijcken van Engelandt ende „ Yrlant ingebrocht zyn, die van te vooren soo be„ faemt waren om haer deuchden, Religie ende „ Christelijcke onderdanigheyt, ende hoe die nu „ door de ongoddelijckheyt ende boos Gouverne„ ment van Elisabeth de ghepretendeerde Coningin„ ne, met weynighe van haer Aenhanghers, niet „ alleen zijn ghebracht tot eenen ongheregelden „ ende sorghelijken staet in haer selven, maer zijn „ oock gheworden besmette Leden, vergiftelijck „ ende bekommerlijck tot het geheele Lichaem van „ 't Christendom en sijn Heyligheyt, niet hebbende „ aldaer te Lande behoorlijcke middelen, ghelijck „ hy heeft by de assistentie van Christen Princen in „ andere Landen, om disorderen voor te komen, „ onderdanigheyt en ecclesiastique discipline te on„ derhouden, mits dat Henricus de VIII. onlanghs „ Koning van Enghelandt, rebellerende ende afval„ lende den Apostolijcken Stoel, geweldelijck hem „ heeft afgesondert, ende sijn subjecten van de ghe„ meynschap van 't Christendom, ende Elizabeth „ de teghenwoordige Usurpatrice volhart in 't self„ de, met beroeringe ende perijckel van de bylig„ ghende Landen, bewijsende haer hertneckigh ende „ onboetvaerdigh, in sulcker wijse, dat sonder haer

Verklaar van des Pausfen Vonnis over de Koningin van Engeland.

„ af te stellen, daar geen hope en is van de Landen
„ te reformeren, noch 't Christendom te onderhou-
„ den in rechte vrede en ruste.

Waeromme sijn Heyligheyt, soeckende (also hem
„ toestont) daer in te versien met haestige en krach-
„ tige remedien, van Godt geinspireert voor den
„ Universalen welstant van sijne Kercke, beweeght
„ zijnde uyt sijn eygen (oock veel sijnder Voorsa-
„ ten) goede ghenegentheyt, die hy altijt gedra-
„ gen heeft tot de Engelsche Natie, en mede ver-
„ socht zijnde door yverige en importune voorde-
„ ringe van verscheyden en principaelste perso-
„ nen der selviger, heeft so ernstelijcken gehandelt
„ met verscheyden Potentaten, en specialijck met
„ den vermogenden Catholijcken Koningh van
„ Spaengien, hem biddende te willen helpen, om
„ de reverentie die hy draeght tot den Stoel van Ro-
„ men, om de oude vrientschappen van sijn Huys,
„ en de Kroone van Engelant, om de bysondere
„ liefde die hy heeft betoont tot de Catholijcken van
„ die Landen, om het verwerven van vrede en ruste
„ in sijn Landen die daer by geleghen zijn, om de
„ vermeerderinghe van 't Catholijck Gheloove, ende
„ eyndelijcken om den Universalen welstant van
„ gantsch Europa, dat hy wilde gebruycken sulcken
„ macht als hem den Almachtighen Godt heeft ver-
„ leent, tot het affetten van dese Vrouwe, ende tot
„ straffe van hare medeplichters, soo boos en schan-
„ delijck tot de Werelt, ende tot te Reformatie en
„ Pacificatie van de Koninghrijcken, van waer soo
„ grooten deught ende menighvuldighe algemeynen
„ profijten stonden te verwachten.

Daeromme, om de Werelt kontbaer te maken de
„ rechtveerdigheyt van de saken, tot voldoeninge
„ van de Ondersaten der selver Koninghrijcken, en
„ eyndelijck om Godes rechtveerdigh Oordeel over
„ haer te verkondigen, so heeft sijne Heyligheyt goet
„ gedacht, met de declaratie ende sententie van de-
„ ser Vrouwen straffe, oock te declareren de oor-
„ sa-

„ saken waerom hy gemoveert is also tegen haer te
„ procederen.

Ten eersten, om dat sy is een Ketterse en Schipsmatijcke, in den Ban ghedaen by twee van sijne Voorsaten, hertneckigh ende onghehoorsaem tegen Godt ende den Apostolijcken Stoel, vermetelijck op haer nemende, teghen natuere, tedenen, Goddelicke ende Menschelijcke Wetten, de Hooge Overheyt, ende de Geestelijcke authoriteyt over Menschen Zielen.

De oorzaken, waarom de Paus de Koningin in den Ban doed, en zoekt te straffen.

Ten tweeden, om dat sy is een [a] Bastaert, ontfanghen ende gheboren uyt bloedt-schendigh Overspel, ende daeromme incapabel van 't Koninghrijck, soo wel uyt kracht van verscheyden sententien van Clement de VII. ende Paulus den III. als by de openbare verklaringhe van haren Vader Koningh Henricus selve.

[a] *Zulks blykt niet, maar is van hare vyanden versierd.*

Ten derden, om dat sy gheusurpeert heeft de Kroone teghen rechte, midts de verhaelde beletselen, ende oock contrarie de oude occoorden, ghemaeckt eertijdts tusschen den Apostolijcken Stoel ende het Koninghrijck van Enghelandt, over de reconciliatie van 't selfde, om de doodt van Thomas van Cantelbergh, ten tijden Henricus de Tweede, dat [b] niemant mochte Wettelijck Koningh van den Lande wesen, sonder approbatie ende consent van den hooghen Bisschop, 't welck namaels was vernieuwt by den Koningh Johan, ende beveftight met Eede: een sake seer nut totten Koninghrijcke, ten versoecke en instantie van den Edeldom en Gemeynte der selvigher.

N: B.

[b] *Thomas Morus, Paus Martelaar, onder Henricus de 8 in zyne schriften loochend deze Acte, zeggende, dat de Paus dat niet proberen kan, by hebbende zelve naarstig daar na gezogt, en zegd verder, dat de*

Voorder om dat sy met sacrilegie, ende ongoddelijckheyt volhardt in 't breken van haren Solemnelen Eedt, ghedaen in haer Krooninge, daer sy swoer te houden ende beschermen alle oude Privilegien en Geestelijcke vrydommen der Landen.

Om eenige groote injurien, ghewelden, extorsien, ende andere ongeregeltheden by haer ghedaen, ende toegelaten ghedaen te worden den armen on-

Koning niet vermogt zulke accoorden te maken zonder zyne Staten en Baronnen, enz. Daarom zou bijken, zo zulks was, 't welk de Pauzen nooit kunden toonen.

„ noofelen Volcke van beyde de Koninghrijcken.

Om het opruyen tot seditie ende Rebellie der On„derdanen van andere haer ghebuer-landen, teghen „hare behoorlijcke Overheydt ende natuerlijcken „Prince, tot vervoeringhe van ontallijcke Zielen, „en verwoestinghe van veel machtighe Landen en„de Steden.

Om het Herberghen en beschudden van de Ket„tersche fugitive Rebellen, ende openbare quaet„doenders, tot achter-deel van veel Christen Lan„den, ende oock om het inlocken van den machti„gen en wreeden vyant den Turck, om 't Christen„dom te overvallen, en den gemeynen Vrede te „verstooren.

N: B: *In andere stukken is de Paus ook kwalyk ondervegt.*

Om de grouwelijcke ende lange vervolginge van „Godts Heylighen, quellende, beroovende en van„gende de Heylige Bisschoppen, tormenterende, „ende jammerlijck vermoordende de Leden der „Heylighe ende Catholijcke personen.

Om de onnatuerlijcke ende onwettelijcke ghevan„gheniffe, ende onlanghs ghebruyckte wreetheydt „tegen de gratieuse Princesse Maria, Coninginne „van Schotlandt, die onder belofte ende verseke„ringe van beschuttinge ende hulpe, was eerst in „Enghelandt gevlucht.

Om de verstooringhe van de ware Catholijcke Re„ligie, ontheyliginghe van de Heylige Sacramen„ten, Cloosteren, Kercken, geconsacreerde per„sonen, memorie van Santen, en van al dat moch„te dienen ende voorderen de eeuwige saligheydt.

Ende in Wereldtsche ghemeyne welvaerts saken, „om de degraderinge van den ouden Edeldom, „voorderende slechte ende onweerdige personen tot „alle Civile ende Geestelijcke digniteyten, verkoo„pende Wetten ende Justitie.

Ende eyndelinghe, om dat sy gebruyckende ofte „plegende is, absolute tyrannije, tot groote Godts„lasteringe, oppressie des armen Volcx, verlies van „Zielen, en verderf der Landen.

Daer-

Daeromme, dewijle dese stucken van sodanige naturen en qualiteyten zijn, dat eenige haer onbequaem maken tot de regieringhe, andere bewijsen haer onwaerdig te leven: So ist dat sijne Heyligheyt, uyt kracht van Godts almachticheyt, en van Apostolijcke authoriteyt hem bevolen, vernieut de sententie van sijn Voorsaten, als van Paus Pius V. en Gregorius den XIII. nopende de excommunicatie en afsettinge van de voorschreven Elizabeth. En vorder anderwerf, soo excommuniceert ende stelt hy haer af van alle Princelijcke digniteyt, ende van tijtel, recht ende pretensie tot de voorseyde Kroone der Koninghrijcken van Engelant en Yrlant: verklarende haer te wesen onwettich, en een oprechte Usurpatrice van deselvige, ontslaende de Ondersaten van die Landen, en alle andere van alderhande onderdanicheyt, Eeden ende ander formen van gehoorsaemheyt, die sy haer, ofte yemant in haren name schuldigh zijn. Ban afzetting ende ontslag van der Onderdanen Eed.

Voorder gebieden wy scherpelijck en straffelijck, op den toorne van den Almachtigen Godt, op de straffe van excommunicatie, en op Lichamelijcke straffe na de Rechten, Dat niemant van wat state en conditie hy zy, na de kontschap hier van hebbende, hem en vervordere haer eenige onderdanicheyt, gunste ofte eenigerhande behulp te doen: maer dat een yeghelijck toeloope, ofte by alle middelen hem pooghe tot haren kastyemente. ten eynde dat sy die door veel weghen Godt en sijn Kercke afgegaen is, haer verlaten vindende van alle Wereltlijcke toevlucht, ende van een yeghelijck gheabandonneert, mochte bekennen haer schult, ende ootmoedelijcken haer mochte onderworpen den gerichte van den Alderhooghsten.

Hierom doen wy kont alle den inwoonders van de voorschreven Landen; ende alle andere, dat se neerstelijcken toesien het voorschreven na te ko-

„ men met afwendinge van alle onderstant, openbaerlijck ofte heymelijck aen de partije en haer „ aenhangers, en dat sy wetenschap hebbende, terstont haer voegen by de Catholijcke Heyrkracht, „ geleyt by de hooch-geborene en victorieusen Vorst „ Alexander Farnese, Hertogh van Parma, &c. in „ den Name van sijne Cotholijcke Majesteyt, met „ sulcken macht als een yegelijck kan opbrengen, „ om te helpen ende by te staen, als geseydt is, totte affettinge ende straffe van de voorsz. personen, „ en te restitueren 't Heyligh Catholijck geloove: „ Verklarende midts desen, alle die ter contrarien „ dat ghebodt weygeren, dat sy haer verdiende straffe „ niet sullen ontvluchten.

Belast alle den Hertog van Parma te gehoorzamen.

Voorder laetmen weten, dat de meyninghe van „ sijn Heylicheydt, noch van den Catholijcken Koningh, noch van des Hertoghs Hoocheyt, niet en „ is in desen aenslagh te overvallen ofte conqueste „ van de Coninghrijcken te maken, ofte te veranderen „ Wetten, Privilegien ofte Costuymen, ofte yemandt „ van sijn vryheydt oft leven te berooven (anders „ dan de rebellen en obstinate personen) ofte in te „ voeren eenige andere veranderinge, dan sulcks als „ by gemeyn accoort tusschen sijn Heylicheyt, sijn „ Catholijcke Majesteyt, en by de Staten van de „ Landen sal goet en nootelijcken gevonden worden, totte herstellinge en de continuatie van de „ Catholijcke Religie, en tot straffe van die Usurpeerster ende haer adherenten. Versekerende een yegelijcken dat de controversien, die mochten voorvallen door de affettinge van dese Vrouwe, ofte „ over andere oorsaken tusschen particuliere partyen, ofte aengaende de succeffie van der Kroone, „ ofte tusschen de Kercke en Wereltlijcke staet, ofte „ eenigerhande verschil wat het zy, sal geslist ende „ gedetermineert worden geheel na recht, Justitie „ ende Christelijcke equiteyt, sonder onrecht ofte „ achterdeel van yemanden. En daer en sal niet alleenlijck behoorlijcke opsicht ghenomen wesen van

„ plon-

„ plonderinghe, te bewaren de Catholijcken, „ die soo veel gheleden hebben maer oock ghenade „ sal bewesen worden alle personen die met leet-we- „ sen haer sullen submitteren totten Capiteyn Gene- „ rael van de Armade. Ja selve alsoomen geinfor- „ meert is datter veel onnoosele zijn, die alleenlijck „ uyt onwetenheyt van den Christen geloove zijn „ ghevallen, ende nochtans worden onder de Ket- „ ters gerekent, soo en is de meyninghe tegenwoor- „ delijck niet sulcke personen te straffen, maer ghe- „ nadelijcken die te dulden, tot dat sy door confe- „ rentie van geleerde en beter bedenken mochten „ van der waerheyt onderricht worden, haer daer- „ entusschen niet opstinaet vertoonende, maer soec- „ kende voor te komen het storten van 't Christelijck „ bloet, ende verderf van de Landen, dat te ver- „ wachten stont door een wederstant van eenighe „ principale weder-strijders culpabel.

Belooning aan Verraders toegezegd.

Daeromme verklaertmen midts desen, dat het niet „ alleene geoorloft is een yegelijcken, 't zy publijcke „ ofte private personen (over ende buyten sulcke „ die den aenslagh op haer genomen hebben) te „ arresteren, handt aen te slaen, te vangen, en „ over te leveren aen de Catholijcke partye, de „ voorschreven Usurpatrice, ofte eenighe haer com- „ plicien: maer het sal voor eenen sonderlijcken „ goeden dienst ghehouden ende hooghelijcken ver- „ golden worden, na de qualiteyten van de personen, „ soo sy ghevanghen ende overgelevert worden.

Ende oock alle andere, die hier te voren hebben „ behulpigh gheweest, ofte hierna sullen helpen en- „ de bystant doen, tot het straffen van de misdadige, „ ende weder-oprechten van de Catholijcke Religie „ in die Koninghrijcken, die sullen ontfanghen sulc- „ ken loon ofte voorderinge van eeren ende state, „ als haren goeden ende getrouwen dienst de ge- „ meyne welvaert sal vereyschen ofte nutlijck zijn, „ in 't welcke sal gerespecteert worden de preservatie „ van de oude ende heerlijcke gheslachten ende af-

„ komsten

„ komsten van de Landen, soo veel alst moghelijck
„ sal wesen.

Eyndelijcken, by dese teghenwoordighe wordt
„ vrye Paspoort gegunt tot alle sulcke, die haer sul-
„ len willen voeghen by den Catholijcken Legher,
„ ende brenghen victualie, Amunitie en andere be-
„ hoesten: ende men belooft liberale betalinge voor
„ alle 't gene dat van hen sal ontfangen worden in
„ dienste van den Heyrleger: Mede vermanende en
„ strenghelijck ghebiedende, dat een yeghelijck na
„ sijn macht ofte vermoghen reede zy ende beneer-
„ stighe te helpen ende by te staen, ten eynde gheen
„ oorsake ghegeven worden om geweldt te ghe-
„ bruycken, ende te straffen sulcke Persoonen als die
„ dit ghebodt sullen verachten.

Aflaat gegund.

Oock heeft den Heylighen Vader uyt sijn Vader-
„ lijcke goethertigheyt ende gunste die hy is dra-
„ ghende tot desen aenslagh, seer liberalijcken ghe-
„ gheven uyt de Geestelijcke Schat-kamer van de
„ Heylighe Kercke, die hem bevolen ende tot sijn-
„ der bewaringhe ende dispensatie ghestelt is, alleen
„ den ghenen die bystant doen, mede helpen ende
„ aenhouden, op eenigherhande maniere, tot de
„ affetting en straffe van de voorschreven Persoonen,
„ ende tot de Reformatie van de twee Rijcken, volle
„ indulgentie ende vergiffenisse van allen haren son-
„ den, zijnde behoorlijcke penitentie ende ghebiecht,
„ na de Wetten van Godt en de Menschen, ende een
„ ghewoonlijck ghebruyck van 't Kersten volck, &c.

Vrede-handel bewerkt om de Landen onagtzaam te maken.

Dit was de verklaring van den Paus, om in Engeland af te kondigen, als zy daar zouden geland zyn; maar om dit alles te bedekken, of mogelyk, dat men meenen zou, dat de aanslag meer op de vereenigde Landen, dan op Engeland voorgenomen was, en dat het de Engelsche daar voor zouden houden, dat het veel meer dreigementen en woorden waren, dan dat het dadelyk of regtzinnig gemeend zou zyn, is 'er eene plegtige Vrede-handeling met de Koningin te weeg gebragt te Borborg

in Vlaanderen, gelyk wy te vooren verhaald hebben. Daar tegen die van de vereenigde Landen hunne Steden, Forten en Schansfen, inzonderheid die op den Zee-kant geleegen waren, waarschuwden, betuigden en zogten alle middelen, om de voorsz. Vrede-handeling, naar hun vermogen, te beletten en verstooren, radende meer op tegen-weer te denken. Maar eenige in Engeland dreven den Vrede-handel of het bestand zeer, als zynde hun Land en staat bekwaam en voordeelig, zo om de handeling en Scheepvaard, als om de grote onkosten des langdurigen Oorlogs te spáren: andere dagten daar mede 't geweld van de Vloot van hen te keeren, en die agterwaards te doen blyven, en dus het onweder te ontvlugten: zo dat Parma daar mede eensdeels veele Engelsche, en ook eenige Vrede-wenschers in de Nederlanden, in slaap wiegde, nergens minder dan op Vrede te maken denkende, maar geheel om Engeland te veroveren, dat hy zig voor gewis had ingebeeld: waarom die van Engeland en de vereenigde Landen, tegen deeze toerusting en geweldige Vloot, wel eenigen tegen-weer te weeg gebragt hebben, maar niet naar de grootheid des gevaars, dat van zodanig geweld te vreezen was, hoewel 't gerugt daar van te vooren dikwils zeer sterk geloopen had; maar het werd gezegd te zyn, om hunne Vloot uit Spanje naar Indiën te geleiden en in te halen: te meer ook dus geloofd, om dat de Scheepen zo groot waren, die men agtte, dat de Spanjaard in de engten en ondiepten der Engelsche Zee niet zou wagen.

De Nederlande zoeken den Vrede-handel te beletten.

De Engelsche genegen tot den Vrede-handel.

Kleine tegen-weer tegen 't groot gevaar.

De Koning van Vrankryk ontbood de Koningin van Engeland mondeling in Bloeimaand, dat zy agt op haare bescherming zou nemen, vermits hy wel onderregt was, dat haar zulk een aanval aanstaande was, 't welk hy dagt en vreesde, dat haar Volk en Scheepen kwalyk zouden kunnen afweeren: waar door de Koningin wat meer wapen-rusting, met alle vlyd, gemaakt heeft, boven haare eige Oorlogs-Scheepen, veele

Waarschuwing des Konings van Vrankryk aan de Koningin.

Engeland rusd omtrend 150 Scheepen, alleen van deszelfs Onderdanen.

veele Scheepen van haare Onderdanen, en geene vreemde, gebruikende, hebbende de grootste en bekwaamste met volk voorzien en wel gewapend, en zommige van die gezonden naar Plemmouth op de Westkust, onder den Heere Admiraal Me-Lord Charles Haward, Neef van den groten Thomas Haward, Hertog van Noortfolck, die over de Schotten triumpheerde, gesprooten uit het oud Koninglyk geslagt van de Plantagenets, met Sire François Draak als Vice-Admiraal, en meer andere, te zamen omtrend honderd Scheepen sterk: de kleinste Scheepen heeft men geleid in de engte tusschen Doeveren en Cales, onder Me-Lord Herry Seymer, Zoon des Hertogs van Sommerset, omtrend veertig of vyftig Scheepen.

Charles Haward, Admiraal van Engeland, en Draak Vice-Admiraal.

Engelands tegenweer te Land.

Men heeft het volk door gansch Engeland te Land geoeffend en onder de getrouwste Kapiteinen verdeeld, en alzo men zeide, dat de Spanjaard de Rivier Thamise zou invallen, als hy by Parma zou gevoegd zyn, heeft men te Gravensende een Leger geslagen en vergaderd, en Forten op beide zyden der Rivier doen maken, door Frederik Jenebelli, Ingenieur, van wien wy in 't twaalfde Boek gewaagd hebben, met gereedschap van Scheepen tot eene Brug, hoewel laat genoeg. Dit Leger kwam de Koningin zelve bezoeken, zig als eenen anderen Thamiris of Pallas in 't Leger dragende: dergelyke Legers waren 'er in andere plaatzen des Lands ook gesteld.

Leger by Gravensende.

Engelsche Edelen, Weigeraars, verzeekerd.

Daar is in Engeland onder de Edelen een zoort van volk, Weigeraars in 't stuk van Godtsdienst genoemd, en zyn alle Roomsch Katholyk, die, door Wetten van de Parlementen, gehouden zyn, om den gemeenen Man geenen aftrek of kwaad voorbeeld in de eenheid van Godtsdienst te geven, zig te laten vinden, ten minsten op zeekere tyden, in de kerk en kerkendienst, die zy zeggen met geenerhande Afgoderye besmet te zyn, op verbeurte van twintig ponden steerlings elke maand, te betalen

van

van hunne gereede penningen aan de Reken-kamer van de Koningin, daar mede zy ontstaan en vry zyn in hun Geloof, nogtans zonder oeffening van Mis of Roomsche Kerk-gebruiken.

Deeze Weigeraars, van welke te vreezen was, dat zy, ten verzoeke van den Paus, iets in tyd van inval mogten aanregten onder hunnen aanhang, heeft de Koningin doen verzeekeren, en die alle doen huisvesten te Ely en Wisbich, sterke en morasagtige plaatzen, of hier en daar by Bisschoppen of Edelen, daar zy van kwaad-doen mogten verhinderd, en wel behandeld werden.

De vereenigde Landen van Holland, Zeeland, en andere Landen, hebben ook tegen-weer bereid, de waarschuwingen uit Spanje genoeg geloof gevende; maar vermits de Scheepen zo groot waren, verlieten zy zig eensdeels op de ondiepten van hunne Zeekanten, meer vreezende het gereedschap van Parma, en zyne kleine platte Scheepen, zo dat zy, niet tegenstaande alle hunnen Oorlog, wel negentig Scheepen gereed hielden, zynde meest kleine, naar de gelegenheid van hunne Rivieren, Havenen en Zeekusten, daar mede bezettende alle de Havenen van Vlaanderen, van de Schelde, of van Lillo af tot Grevelingen by Cales, en verder de Zee-Steden met goed Guarnizoen voorziende.

Tegenweer der vereenigde Provintiën, bezettende alle de Zee-havenen in Vlaanderen.

Zy hebben ook, tegen de komst van de Spaansche Vloot, uitgezonden den Kapitein Cornelis Lonk van Rozendaal, met vyfentwintig of dertig Scheepen, om zig te voegen by den Vice-Admiraal, Me-Lord Hendrik Seymer van Engeland, en te leggen tusschen Cales en Doeveren. Maar alzo deeze Scheepen, door onweêr en de Noorde winden, gedwongen werden die Vlaamsche kusten te verlaten, en weder in Zeeland te lopen, zyn niet te min de zelve Scheepen, het onweer wat overgewaaid zynde, weder uitgeloopen, daar de Admiraal, Justinus van Nassau, zelfs in perzoon, met Joost de Moor, Vice-

Cornelis Lonk met Scheepen gezonden, tegen de Spaansche Vloot.

Ad-

Justinus van Nassau, Admiraal van Zeeland: Joost de Moor Vice-Admiraal.

Admiraal van Zeeland, op heeft gewagt, sterk zynde omtrend vyfendertig Scheepen, groot en klein, van tagtig tot twehonderd vyftig Vaten, uitnemende wel bemand van kloek Zeevolk, en boven dien wel twaalfhonderd oude Musquettiers Krygsvolk, uit alle Regimenten gekoozen, en tot Schip-stryden geoeffend, wel besllooten hebbende te vegten, alles om te beletten, dat Parma met zyne Vloot nergens uit de Havenen zou komen, daar aan wel 't meest gelegen was.

De Vloot van Spanje gaat t' zeil, den 29 Mey.

Ondertusschen is uit de Haven van Lisbona t' zeil gegaan, onder den Hertog de Medina, den 29sten van Bloeimaand, des Jaars 1588, de boven-verhaalde geweldige Vloot, en zeilde naar de Haven, de Groyne of Corongne genoemd, in Galisfien, daar zy nog volk en Krygs-gereedschap innam, zynde de naaste Haven van Engeland. In de vaard naar deeze Haven kreeg zy een onweêr, zo dat zy verstrooid werd, de Hertog daar in komende met omtrend tagtig Scheepen, de rest allengjes volgende, behalven agt, die masteloos werden. Van de vier Galeien van Portugaal behield zig de eene, met groot geluk, in de Haven, de andere drie werden op de Kusten van Bayona in Vrankryk, door eenen Engelschen Slaaf, David Guin, met eenige Fransche en Turksche Slaven, vermeesterd, eerst de eene, en met die daar na de andere, waar op Don Diego de Mendrana dood bleef, en de Slaven behielden zig in Vrankryk. Met deeze Galeien meenden zy de Zeelanders van de kusten van Vlaanderen te weeren, om Parma's volk en Scheepen te mogen uitbrengen.

Onweêr over de Vloot.

Eenige Slaven overweldigen drie Galleien.

Als nu de Vloot in de Groyne ververschd en toegerusd was, en dagelyks, door des Konings Brieven, te vertrekken belasd en gevorderd werd, ging hy t' zeil den 21sten van Hooimaand, tot dat zy kwamen aan de punt van 't Kanaal van Engeland: van daar zonden zy tyding met kleine Scheepjes aan Parma, om hem te verwittigen, dat hy zig gereed moest

ma-

maken met zyn volk op Engeland te scheepen, en maakten kleiner zeilen. Zy werden daar ontdekt van eene Engelsche Pinas, desgelyks ook van 't Land, 't welk geschiedde even op dien tyd, dat de Engelsche Vloot regt te vooren ingekomen was te Plemmouth, van de Kust van Spanje, om nieuwen leeftogt en Krygs-gereedschap te halen, meenende, dat de Spaansche Vloot, door het voorsz. onweêr, haaren aanslag zou schorssen: waar over ook de Heer Carel Haward, Admiraal van Engeland, Brieven ontfing uit het hof van den Koninglyken Secretaris, inhoudende, dat de Koningin tyding gekregen had, dat de Spaansche Vloot niet zou komen, of dat zy ten minsten nog lang zou vertoeven, en daarom zou de Admiraal, door last van de Koningin, vier van de grootste Scheepen ontwapenen, en in haar Wapenhuis zenden.

De Vloot zend Brieven aan Parma, die ontdekt werden.

De Engelsche Admiraal dus schielyk, den 29sten van Hooimaand, 's avonds te vier uren, in Plemmouth tyding bekomen hebbende, haastte zig met alle vlyt, om alle zyne Scheepen uit de Haven te voeren, en 't volk in te scheepen, niet zonder grote moeite, vermits veele onagtzaam dagten, uit oorzake voorsz. afgedankt te werden: zo dat de Admiraal zelve dien nagt met zes Scheepen buiten op de Ree raakte, en in 't kort meer andere, en den 30sten van Hooimaand, 's namiddags, zagen zy de Spaansche Vloot, met eenen Zuid-westen wind, haaren gang regt op Plemmouth, zo 't scheen, aanzetten; maar als zy de Engelsche buiten de Havenen zagen, voeren zy regt door voor by.

Geschienis van den 29 July.

De Vloot vaard voor by Plemmouth.

Deeze Vloot beging hier eene grote faut, naar de meening van veele, die daar van verstand hebben, voor al Don Alonzo de Leyva, die zeer raadde, dat zy met de Vloot Plemmouth zouden aandoen, want hy zeide, dat zy daar waarschynlyk groot voordeel zouden doen, dewyl de Engelsche nog ongereed waren, en alzo zy weinig wetenschap van de Spaansche Vloot hadden, zouden zy hen daar op 't on-

De Spaansche Vloot zeild voor by Plemmouth, den 30 July.

eene van hunne grote Galeassen, met het Geschut van eenige Scheepen, zeer beschadigd, en hunne slag-orde zo bevogten en in een gedrongen, dat het voornaamste Gallioen van Civiliën, daar op Don Piedro de Valdes was, met Don Vasco dé Selva, en Don Allonso de Sayas, met meer andere Edelen, zynen Mast tegen een ander Schip brak, zo dat het niet volgen kon, en de Vloot wilde niet vertoeven om hem te helpen, maar voortvarende, lieten zy 't agter. De Admiraal van Engeland Valdes Schip ziende, en oordeelende, dat het volk daar uit genomen was, voer dat voor by, om dien nagt 't gezigt van de Spaansche niet te verliezen, met zo veele Scheepen, als hem volgen konden, want Sire François Draak, dien nogtans dien nagt den lantaern te voeren belasd was, was naar vyf grote Hulken, van de Vloot verscheiden, gevaren, die hy vond Oosstersche Koopvaarders te zyn, en lietze varen: hier door volgde ondertusschen de Engelsche Admiraal den lantaern der Spanjaarden den ganschen nagt, meenende, dat het de Engelsche was, en vond zig 's morgens onder zyne vyanden; maar alzo hy dat gewaar werd, redde hy zig uit een zo groot gevaar.

Piedro Valdes Schip masteloos, werd door de Vloot verlaten, den 31 July.

'S Anderendaags, den 1sten van Oogstmaand, ontmoette Draak het Schip van Valdes, en zond aan boord, daar zy Valdes, met nog vierhonderd vyftig Mannen, in vonden, en deed dat opeischen. Valdes wilde, om zyner eere wil, eenige voorwaarden voorwenden, die hy met zyn volk aan Draak zond; maar Draak antwoordde hem, dat hy geenen tyd te verliezen had met handeling, maar zo hy zig wilde overgeven, zou hy hem genadig vinden: in tegendeel, zo hy zig wilde dood vegten, zou hy hem als een Krygsman beproeven, en daar op is het verslag gedaan. Als Valdes, met de zyne, zagen, dat zy in Draaks eige handen gevallen waren, bewoogen zynde door zynen groten naam, gaven zy zig over, en vonden genade. Valdes met de Edelen, en veertig

Den 1 Augustus.

Piedro de Valdes genomen van Draak, den 1 Augustus.

of vyftig van zyn Volk, kwamen over in Draaks Schip, en de andere werden naar Plemmouth gevoerd, daar zy anderhalf Jaar bewaard werden, tot dat zy gelosd werden.

Als Valdes by Draak kwam, kuste hy zyne handen, en zeide, dat zy alle beslooten hadden te sterven, ten waare het hun geluk geweest was in handen van zynen perzoon te vallen, dien zy zo goed en beleefd kenden, en die den naam had, dat hy de genadigste over zynen verwonnen Vyand was, zo dat hy twyffelde, of zyne vyanden meer oorzaak hadden hem te beminnen, door zyne gelukkige vroome feiten, of hem te vreezen om zyne voorspoedige, wyze ondernemingen, die reeds tot den hoogsten graad geklommen waren. Draak omhelsde hem, bewyzende grote beleefdheid, deed hem aan zyne Tafel eten, en in zyn Kabinet of slaap-kamer slapen, daar Valdes hem verhaalde hunne sterkte, en hoe de vier Galeien van hen verstrooid waren, en gedagt hadden binnen de Haven van Plemmouth te komen, zonder wederstand van Scheepen te vinden, die hun groot geweld zouden hebben durven wederstaan, en meenden de Zee alleen te gebieden. Zy verwonderden hen ook over de stoutheid van de Engelsche, die met zo kleine Scheepen in 't aanzien van hunne grote zo na durfden komen, als een Musquet-schoot, en hun den wind afnemen, met dergelyke reedenen meer. Daar na werd Valdes, met de zynen, in Engeland aan Land gezonden, zynde een perzoon van aanzien onder de zyne, en van groten bedryve, maagdschap en van den Name van Valdes, die, in den Jaare 1574, Leiden in Holland beleegerd had. In dit Schip was een deel van des Konings schat, omtrend vyfenvyftig duizend Dukaten in geld, 't welk gebuid werd.

Valdes lof van Draak.

Een deel van 's Konings schat gebuid.

Den zelven dag kwam het vuur in des Vice-Admiraals van Oquendo Admiraals-Schip, dat veel Buskruid en Krygs-gereedschap in had; dat Schip brandde boven af met al het volk, daar van weinige be-

't Vuur komd in des Spaanschen Vice-Admiraals Schip.

 hou-

houden werden, het welk ook genomen en in Engeland gevoerd werd, met veele half verbrande elendige Menschen, nogtans was het Buskruid onder alle behouden, tot grote verwondering.

Gevaar van den Engelschen Admiraal.

Ondertusschen had de Engelsche Admiraal met zyn Schip, de Ark genoemd, dien nagt de Spaansche zo na gevolgd, dat hy in den morgenstond zig alleen byna onder zyne vyanden bevond, en het wel vier uren na den middag was, eer alle zyne Scheepen by hem kwamen: men zeide, dat op dien tyd Don Hugo de Moncado, Generaal van de vier Galeassen, zeer ernstig verzogt aan den Hertog van Medina, den Admiraal te mogen aanranden, 't welk de Hertog geenzins wilde toelaten, om zynen bepaalden last en voornemen niet te buiten te gaan.

Gevegt van de Vloot voor Poortland, den 2 Augustus.

Dingsdags, den 2den van Oogstmaand, zynde de Vloot tegen over Poortland, keerde de wind in 't Noorden, zo dat de Spaansche den wind ten voordeele, en de Engelsche ten nadeele hadden; maar de Engelsche kregen dien weder van hen, vermits hunne Scheepen kleiner en beter ter zeil waren. Hier door scheenen de Spaansche nu tot vegten beter geneegen te zyn dan te vooren, en het gevegt van deezen dag was het allerzwaarste en bloedigste, in welk gevegt de Engelsche Admiraal, in 't midden van zyne vyanden vegtende, tot eenen Kapitein Georgus Fenner riep; ô George wat doed gy nu, zult gy my nu verlaten, of myne meening van uwe vroomheid bedriegen? waar door hy vurig verwekt zynde, den vyand zo aanviel, dat hy boven alle andere gepreezen werd.

Maar alzo de Engelsche van 's morgens af zeer dapper tegen hen met allerhande Geschut, groot en klein, streden, en niet ophielden, hebben zy zig weder vast by den anderen in slag-orde gesloten, zo dat men toen merkte, dat zy niets zogten, dan zig te weeren, en te varen ter plaatze, die hun bestemd was, dat was omtrend Duinkerken zig met Parma te voegen, om met zyne kleine Scheepen onder deeze

ze grote te schuilen, en dus alle hunne aanslagen met zeekerheid te volbrengen. In dit gevegt bleef een groot Venetiaansch Schip, en eenige kleine.

Een Groot Venetiaansch Schip met eenige kleine gebleven.

Ondertusschen versterkte zig de Engelsche Vloot dagelyks uit alle de Havenen, zo van Scheepen als van Volk: deeze zogten stof om eer te behalen, en hun Vaderland dienst te doen, waar onder veele Edelen van Naam waren, als de Graaf van Cumberland, van Oxford, van Northumberland, ook veele Ridders, als Sir Thomas, en Robert Cicil, Willem Hatton, Walter Raleygh, ook Horatie Palavicino, Henry Brooke, Robert Cary, Carolus Blunt, Ambroze Willougby, Henry Noel, Thomas Gerard, Hendrik Dudley, Eduard Darcy, Athur George, Thomas Woode, Willem Harvy, met meer andere van de voornaamste Edelen, zo dat zy omtrend honderd Scheepen sterk werden, en daar na by Doeveren komende, wel honderd of honderd twintig; maar zy waren meest te klein om de Spaansche aan te randen, behalven twe- of drieëntwintig van der Konings grootste Scheepen, die by na alleen het ontzag maakten: van Schips- en Krygsvolk werden zy geschat elfduizend Mannen sterk te zyn.

Engelsche Vloot gesterkt van veele Heeren en volk.

Den 3[den] van Oogstmaand, als de Zee stil en zonder wind was, was het gevegt alleen tusschen de Galeasfen en de Engelschen, vermits zy, Riemen hebbende en roejende, voordeel tegen de Engelschen hadden; maar vorderden daar mede weinig, want de Engelsche waren ook bezig om koogels met ketenen te maken, dienende om de takeling en Riemen in stukken te schieten, met verscheide andere voorraden: ook zonden zy aan Land om meer Buskruid, aan welk zy reeds groot gebrek hadden, vermist zy in 't eerst te hittig, en veel te vergeefs verschoten hadden, het welk zy zederd altyd beklaagden, en inzonderheid, dat hun niet genoeg van Land gezonden werd.

Den 3 Augustus gescher-mutzeld.

De Engelsche Vloot heeft aan buskruid gebrek.

Dien dag werd ook raad gehouden en beslooten de Engelsche Vloot in vier troupen te deelen, een deel

Raadslag der Engelsche,

deel onder 't beleid van Me-Lord Admiraal zelve, het twede onder Draak, het derde onder den Kapitein Hawkins, het vierde onder den Kapitein Forbisscher. De Spaansche hielden eene vaste orde in 't zeilen, drie, vier of meer dik, en digt agter elkanderen, de grootste en sterkste Scheepen waren de buitenste, met bekwame ordonnantie.

Gevegt voor 't Eiland Wigt den 4 Augustus.

Den 4^den^ van Oogstmaand, deeze Vloot nu gekomen zynde voor het Eiland van Wight of Vectis, gaf de Engelsche Admiraal de Spaansche eenen vreeslyk aanval met zyne beste Scheepen, als de Leeuw, daar Thomas Haward op was, de Elizabeth Jonas, daar Robert Southwel, Ridder, des Admiraals Schoon-Zoon, op was, en daar Edmond, Baron van Scheffeld, het gebied op had, de Beyr, Victorie, onder Johan Hauwkins, met het Galioen Leyçester, daar de voorsz. George Fenner bevel op had, naar den Spaanschen Admiraal toezettende, midden in hunne Vloot, die ook vergezelschapt was met zyne geweldigste Scheepen, daar een vreeslyk gevegt van schieten omging, want zy stelden zyde tegen zyde, losschietende, zynde maar drie of vierhonderd voeten de een van den anderen. Ten laatsten begaven de Spaansche zig weg voor wind, zig weder sterk in een voegende. Terwyl dit geschiedde, had ook de Kapitein, Marten Forbisscher, Kapitein op de Triumphe, met weinige vergezelschapt, in een zorglyk gevegt onder hen zig zeer wel gekweten, dien de Admiraal te hulp voer, en bevond, dat hy zig zeer manlyk en vroom gedragen, en zig voorzigtig onder hen onttrokken had, zonder merklyke schade te onfangen.

Den 5 Augustus eenige Ridders ter Zee geslagen.

Waarom 's anderen daags, den 5^den^ van Oogstmaand, de Admiraal hem Ridder sloeg, met meer andere, als Me-Lord Thomas Haward, Zoon van eenen Neve van den Hertog van Northfolck, ook zyner Zusters Zoon, Me-Lord Scheeffilde, Kapitein Johan Hawkins, en andere.

Tyding uit Vrank-

Ten zelven dage ontfing de Engelsche Admiraal eene

eene tyding van *Hable de Grace*, een Steedje in Vrankryk, door zyne uitgezonde Bespieders Scheepen, dat het in Vrankryk alles stil, en geene waarschynlykheid van hulp aan de Spanjaarden was, 't welk men vreesde, en dat men daar zeide, dat de Spaansche de Engelsche reeds overwonnen hadden.

ryk aan den Engelschen Admiraal.

Zaturdags 's avonds, den 6den van Oogstmaand, als zy nu tot omtrend Doeveren gekomen waren, wierpen de Spaanschen schielyk hunne Ankers uit, regt voor Cales, houdende het oog naar Duinkerken, daar het scheen, dat zy besloten waren te wagten, en zig te voegen met de magt van Parma, zynde 's anderen daags, den 7den van Oogstmaand, volle Maan, en te twaalf uren te Cales, en te een uur te Duinkerken hoog water. De Engelsche kwamen ook ten Anker, regt voor en by hen, eene scheuts lengte van den anderen, daar by hen kwam Me-Lord Henry Seymer, met zyne Vloot van twintig Scheepen, die aan 't Voorland of den mond van de Tamize gelegen hadden.

Den 6 Augustus ankerden zy voor Cales.

De Engelsche Vloot ankerd by de Spaansche.

Als nu deeze Vloot daar lag, zond de Hertog van Medina alle raadgevingen aan den Prince van Parma, en veele Edelen voeren aan Land, om zig te ververschen, daar ook de Prince van Ascoly, die geagt is een Zoon des Konings te zyn, een fraai jong Heer, tot zyn geluk aan Land trad, vermits hy niet weder t'Scheep kon komen, wiens Schip namaals, met al het Volk, in Ierland verdronk.

Eenige Spaansche Heeren gaan te Land.

De Prince van Parma gehoord hebbende van de aankomst der Vloot op de Kusten van Engeland, maakte allen haast om in deezen aanslag zelve in perzoon zig te bezigen, en had den ouden Grave van Mansveld het Gouvernement Generaal der Landen overgegeven: zelfs deed hy zyne Bedevaard tot onze Lieve Vrouwe van Halle in Henegouwen, en dus trok hy naar Brugge, daar hy den 7den van Oogstmaand aankwam. 's Anderendaags rydende naar Duinkerken, daar het Schip voor zynen perzoon gereed lag, hoorde by het schieten tusschen de twe

Parma's voornemen en doen den 7. 8. en 9. Augustus.

Parmas Bedevaart te Halle.

Vloten, en 's avonds, als hy te Dixmuiden inkwam, den uitslag.

Parma komd te Duinkerken, als de Vloot voor hy is.

Dingsdags 's namiddags, den 9den van Oogstmaand, kwam hy te Duinkerken zelve, als de Vloot reeds voor hy was, zonder dat eenige van zyne Scheepen hadden durven uitzeilen, of dezelve eenigerhande hulp of bystand te toonen, uit ontzag voor de vyfendertig Scheepen van Holland en Zeeland, welke onder den Admiraal, Justinus van Nassau, daar omtrend op de Wagt lagen, voorzien zynde met kloek Schipsvolk, en, boven ordinair Krygsvolk, van twaalfhonderd Musqettiers, die alleen waarnamen, dat 'er niemand de Haven uitvaren zou, nog dat de Assabren, Patasschen, of kleine Scheepen der Vloot, daar het alles aanhing, hen niet zouden komen helpen. Voor de grote Scheepen hadden zy niet te vreezen, om de ondiepten des waters: maar Parma's volk was nog niet gescheepd of gereed, alleen de overgeloope Engelsche, onder Sir Willem Standley, wel zevenhonderd sterk zynde, waren gescheepd, die meenden in 't eerste aanranden van Engeland den voortogt te hebben: het ander volk toonde tegenheid en onwilligheid, vindende hun weinig Schipvolk uit der maten onwillig, ook alle voorraad van Bier, Brood, en leeftogt nog ongereed en niet gescheept: het Bootsvolk vreesde de Hollandsche en Zeelandsche Scheepen, die zy zagen hen tarten en dreigen, 't welk het zelve Bootsvolk by nagt en dag ook had doen verlopen, bedugt zynde, dat zy van 't Krygsvolk met geweld zouden gedwongen werden te moeten uitloopen, en te doen dat zy niet doenlyk zagen. Daar was toen gebrek aan Spaansche Galeien, die agter waren gebleven, en dat om de Zeeuwsche Scheepen van de Vlaamsche Kusten te dryven, zo het doenlyk geweest was.

De Admiraal Justinus houd Parma's Scheepen in.

Onwilligheid onder Parma's volk.

De Spaansche Scheepen dus nevens Cales op hunne Ankers leggende, om met Parma te beraadslagen, wat zy, volgens 's Konings bevel en geleegenheden, zouden aanregten, was reeds, zo namaals

ver-

verstaan werd, onder hen bestemd, des Vrydags, den 12den van Oogstmaand, met donkere Maan, hun voornemen van alle zyden te volbrengen: waar over de Admiraal van Engeland, met zyne Oversten en Raad, besloten heeft, naar uitvinding en uitdruklyk bevel van haare Majesteit, de Vloot van haare Ankers en plaats te dryven of verbranden, en dus gelastten zy met haast agt van hunne allerslegste Scheepen, die zy by hen vonden, daar uit zy 't beste goed namen, en bragten daar allerhande wild vuur en brandende stof in, laadden het Geschut vol kruid, yzer en steenen, en zonden die Zondags, den 7den van Oogstmaand, 's nagts te twe uren, voor wind en gety, na dat het volk, dat daar in was, dezelve reeds brandende verlaten had, regt op de Spaansche Scheepen aan, welk vuur by nagt hun zulken schrik, beroerte en alarm aanbragt, vreezende, dat het zulke helsche Scheepen vol Buskruid en steenen mogten zyn, als de Ingenieur Frederk Jenibelli, drie Jaaren te vooren, te Antwerpen gebruikt had aan Parma 's Brug over de Schelde, dat zy, roepende, den brand van Antwerpen, den brand van Antwerpen, terstond hunne Ankers en Kabels afgehouwen hebben, en onder zeil gekomen zynde, zig zeer verward naar de ruime Zee begaven.

Krygslist daar mede de Engelsche de Spaansche voor Cales van hunne Ankers dreven, den 7 Augustus.

Brand-Schepen onder de Spaansche Vloot gezonden.

In deezen schrik heeft zig de Kapitein van de grote Galeas aan eene Kabel van een ander Schip onklaar of bekommerd gevoeld, zo dat hun Roer daar door uitgeligt en verloren werd: en alzo het zonder Roer niet kon geregeerd werden, werd het door de kragt der Zee gedreven op 't strand regt voor Cales, daar het vervolgd werd van veele Engelsche Pinasfen of kleine Scheepjes, dieze besprongen met hun Geschut, maar dorstenze niet aanranden; dog de Admiraal van Engeland dat ziende, zond daar zynen langen boot, met honderd van zyn beste volk, onder den Luitenat Preston, dieze toen te zamen aanrandden, daar zig de Generaal, Overste van de vier Galeasfen, Don Hugo de Moncado, te weer stelde, op hoop van hulp van het Land; maar na

De Galeas van Don Hugo de Moncado is voor Cales gebleven, den 8 Augustus.

Don Hugo de Moncado.

eene

dood gebleven met veele van zyn vlok.

eene goede wyl vegtens werd hy in 't hoofd getroffen en dood geschoten, en met hem veele andere Spanjaarden verslagen, zommige sprongen in Zee om zig te behouden, van welke veele verdronken. Daar behield zig de Voorziender Generaal, Don Anthonia Mauriques, met weinige andere, die de eerste zeekere tyding daar van in Spanje droeg. Deeze grote magtige Galeassen, daar driehonderd Roejers, en boven de vierhonderd mannen Krygsvolk op waren, werden daar wel drie uren lang geplunderd, daar op ook omtrend vyftigduizend Dukaten van des Konings geld waren. Ten laatsten de Slaven zig lossende en behoudende, wilden de Engelsche daar in het vuur steken; maar Gordan, Gouverneur van Cales, wilde dat niet toelaten, als strekkende tot schade van zyne Stad en Haven, en dreef de Engelsche met zyn Geschut daar van.

Gevegt van den 8 Augustus voor Grevelingen.

Den zelven morgen, den 8sten van Oogstmaand, alzo de Spaansche Vloot, na de disorde, zig weder hadden in ordonnantien begeven, werd zy weder van de Engelschen met alle vurigheid besprongen, regt voor Grevelingen, daar zy zig het voordeel van den wind van hen namen, en lieten zig liever van hun voordeel en gekooze plaats voor Cales, en van den voor-wind voor Duinkerken jagen en dryven, dan zy zig wilden openen of hunne orde veranderen, staande geheel op hunne bescherming en tegen-weer.

Hoewel de Engelsche zeer schoone Scheepen hadden, waren 'er boven de twe- of drieentwintig niet, die men tegen de Spaansche, die wel negentig waren, vergelyken mogt, om die aan te randen; maar die Scheepen van de Engelsche, hebbende het voordeel van beter ter hand en ter zeil te zyn, kwamen hen telkens op 't lyf, dikwils zo na, dat zy met eene piek elkanderen raken konden, met al hun gelade Geschut, de eene zyde voor, de andere na op hen afschietende, en zo ook hun klein hand-Geschut en Musquetten, en hielden dat zo lang den

ge-

geheelen dag aan, als hun kruid en koogels ſtrekken konden; maar als hun dat begon te ontbreken, vonden zy niet geraden den Spanjaard aan te randen, om 't groot voordeel, dat de Spaanſche hadden by de grootte van hunne Scheepen, en dat zy zig zo digt en ordentlyk by den anderen hielden, als gezegd is, zig te vreden houdende, dat zy de Spaanſche van Cales en Duinkerken dreven, en hen verhinderden zig met Parma te vereenigen, en inzonderheid, dat zy de Spaanſche dwongen voor wind hunne Lands-palen voor by te zeilen.

De Spanjaarden gedreven van voor Grevelingen en Duinkerken.

Dien dag werden de Spaanſche zeer beſchadigd aan Volk en Scheepen, vermits 'er veele van hunne Scheepen doorboord werden: zy ſchooten ook geweldig onder de Engelſche, die ook ſchade leden, maar verloren weinig volk, ook niet een Schip of Man van naam: en in alles, na het zeekerſte onderzoek, gedurende den geheelen tyd van den togt, verloren zy niet boven de honderd Mannen, nogtans was zelfs des Zee-Ridders Draaks Schip boven de veertigmaal getroffen, en zyne ſlaap-kamer was twemaal doorſchooten. In 't laatſte des gevegts is eens Edelmans Bed, die vermoeid zynde daar op lag, onder hem weggeſchoten met eenen groten koogel. Daar na de Grave van Northumberland, met den Jongheer Charles Blunt, die nu Baron van Montjoye, en een kloek ervare Krygsman is, en Hendrik Noël, een Man van edele geboorte en daden, zittende om wat te eten, kwam een ſcheut van eene halve Kolubryn dwars door de Kamer vliegen, hunne voeten rakende, en twe Mannen nederſmytende. Dergelyke toevallen gebeurden meer in andere Scheepen, die te lang zouden vallen te verhalen, het is zo veel, dat hier gebleeken is, dat Godt de Engelſche wonderlyk voorgeſtaan heeft: want, gelyk de Admiraal van Engeland zelve ſchreef aan haare Majeſteit, was het de Engelſche, naar alle gemeene Menschlyke gedagte en waarſchynlykheid van alle omſtandigheden, niet geraden den Spanjaarden in 't ge-

De kleine ſchade onder de Engelſche.

De Admiraal van Engeland geeft Godt de eer.

't gezigt te komen, zonder Godts wonder-werk, waar door zy alle Gode gaerne de eer van hunne manheid en kloekheid gaven, die hunne vyanden in hun voornemen beschaamd en radeloos maakte.

Eenige Spaansche Scheepen zinken.

Ten zelven dage werden 'er van de Spaansche Scheepen zo veele doorschoten, dat 'er 's nagts en 's anderendaags twe of drie van zonken: onder andere werd een groot Bisschajer Schip van Kapitein Crosse bevogten en in den grond geschooten, daar van eenige van het volk zig behielden, en verhaalden, hoe de Oversten van het Schip elkanderen doorstaken, uit oorzake, dat 'er een van hen hebben wilde, dat men het Schip overgeven zou, die daar over werd doorsteeken, diens Broeder zynen dood terstond wraakte, dén doodslager ook doorstekende, en dat schielyk, terwyl 't Schip onder 't Water verzonk.

Gevegt op een Spaansch Schip.

Twe Gallioenen van Portugaal, zeven en agt honderd vaten groot, werden ook dien nagt van de Vloot verlaten, namelyk 't Gallioen St. Philippo en St. Mattheo, zo geschoten, dat zy zeer lek en vol water gekomen waren. In 't Schip van St. Philips was Don Françisco de Toledo, Broeder van den Grave van Orgas, Maestro del Campo, of Kollonel van tweëndertig Vaandelen Krygsvolk, met andere Edelen, die op Vlaanderen zogten te stranden, hunne Mast afgeschooten zynde; maar alzo zy 't zelve niet bekwaam te weeg konden brengen, behielden zig de voorname perzonen met Booten te Oostende, en 't Schip werd van de Vlisfingers genomen.

Don Diego Piemontel gevangen.

In 't andere Schip, Sint Mattheus, was de Maestro del Campo, Don Diego de Pimontel, ook overste Kollonel van tweëndertig Vaandelen, en Broeder van den Marquies van Taranes, met meer andere Edelen en Kapiteinen. Dit Schip was niet het grootste, maar wel een van de sterkste, want van alle de scheuten, die op hem geschoten waren, waren geen twintig doorgegaan: zyne Schilden waren tegen eene Musquet bevryd. In 't gevegt voor Gre-

velingen was het doorschooten en lek geworden, en hy verwittigde 't zelve den Hertog van Medina, die hem eenen Boot zond, om zig met de voornaamste te behouden, dat hy weigerde, om zyner eeren wil. Daar na gebood hy hem by hem te blyven, dog 's nagts kon hy dat niet doen, door 't water, dat 'er toen zo sterk in kwam, hebbende gedurig vyftig Mannen aan de Pomp, om 't Schip boven 't Water te houden: des hy, zig van zynen Admiraal verlaten vindende, ook op Vlaanderen zogt te stranden, en zyn leven te behouden, hulp zoekende van de Visschers; maar alzo hy gezien werd van eenige, vier of vyf, Oorlogs-Scheepen, die op de Kusten lagen, kwamen zy naar hem toe, hem opeischende, 't welk hy weigerde, waar over zy alle op hem schooten, zyn Schip meer krenkende, en wel veertig Mannen doodende, zo dat hy gedwongen werd zig gevangen te geven in de handen van Jongheer Pieter van der Does, die dit Schip in Zeeland voerde, als ook het andere, die daar na, als het meeste goed daar uit gelosd was, door onagtzaamheid te na aan den grond gebragt, omvielen en beide zonken. Ter gedagtenis heeft de voorsz. Jongheer Pieter van der Does, een Man van groten bedryve, te Leiden in de grote Kerk, daar hy ook Schout was, eene Wimpel gehangen, die wonderbaar lang is, strekkende van 't top des welfzels tot beneden, nog opgewonden zynde, welken Wimpel hy op deeze Scheepen vond. *Pieter van der Does hangd eene Spaansche Wimpel in de Kerk te Leiden.*

Een ander kleiner Schip strandde, uit nood, op dien tyd ook omtrend Blankenberg in Vlaanderen: dog de Gouverneur van Oostende, Sire Johan Conway, Ridder, met zyn Engelsch Guarnizoen, dat Schip ziende, zond drie Visbooten uit, wel gemand, ziende dat het Spaansch volk daar reeds uit was gekomen, en twe stukken Geschut daar uit aan Land gebragt hadden, om dat Schip in te brengen of te plunderen, die de Spaansche het Geschut afdwongen, en plunderden het Schip, den plunder binnen Oostende brengende. *Schip gestrand by Blankenberg.*

Dus

Dus heeft Godt niet alleen Engeland, maar ook Zeeland willen toonen hunner vyanden geweldige Scheepen, op dat zy zien en bekennen zouden, hoe zwak zy waren tegen zulk geweld, zo Godt hun geenen mannen moed en voorzigtigheid verleend, en zelfs met veele middelen voor hun gestreden had. Immers in Holland wist men van de Vloot niet te spreeken, voor dat zy 't geheele Land al was voor by gevaren, en dat eenige Visschers van Huisduinen die hadden zien voor by zeilen, en over zulks daar geene vrees konden maken, of de vrees voor het gevaar al weg was.

De Spaansche Vloot besluit de vlugt te nemen, den 8 Augustus.

Den zelven Maandag, den 8sten van Oogstmaand, als de Spaansche Vloot dus besprongen was, beslooten zy, vermits zy hunne onderregtingen genoeg voldaan hadden, dat het best was te vertrekken: dus voeren zy alle digt by elkanderen, met kleine zeilen, voor by Duinkerken, met eenen Zuid-westen wind, van de Engelschen vervolgd: 's anderendaags ver voor zynde, zetten zy meer zeilen op: en dus geen gelaat om te vegten, maar om te vlugten toonende, heeft de Admiraal Lord Henry Seymer, met de kleine Scheepen, weder te rug gezonden, om met de Nederlandsche Scheepen te beletten het geweld, dat Parma zou mogen proeven, om uit te komen, en hy, met de grootste Scheepen, vervolgden de Spaansche, tot den 11den en 12den van Oogstmaand, hart na, zonder die nogtans te bespringen, vermits hy gebrek aan Buskruid en koogels had, meenende, dat zy nog mogten in Schotland loopen; maar den 12den van Oogstmaand, alzo de wind groter geworden was, en de Spaansche alle hunne zeilen ter vlugt opzetten, en nu hunnen loop Noordwaards naar Noorwegen namen, latende Schotland op de slinkerhand, genoeg toonende, dat zy alleen het ontkomen zogten, en zig te willen begeven tot eene zorglyke Scheepvaard Noordwaards, zo verschooten en beschadigd als zy waren, zynde reeds in de hoogte van zesenvyftig Graden en zeventien

Goed, wys, of Christlyk oordeel des Engelschen Admiraals over de Spaansche Vloot.

Minu-

Minuten, hebben de Engelsche zig des gevaars, dat zy aannamen, niet willen deelagtig maken, en zelfs ook gebrek hebbende aan allerhanden nooddruft, meest aan Kruid en Koogels, zyn naar Engeland te rug gekeerd, latende alleen eenige kleine Scheepen hen volgen, om hunnen loop gade te slaan en te verwittigen. Dus zyn de Engelsche te Harwits met groot gevaar aangekomen, den 14den van Oogstmaand, met eenen groten storm en onweêr, die wel twe of drie dagen duurde, en grote schade onder de Spaansche Scheepen, vermits 'er veele gekwetst waren, moest doen. De Engelsche zogten terstond zig te voorzien van leeftogt, Buskruid, en andere behoeften, om gereed te zyn op de tyding, die zy van hen mogten hooren; maar als zy verwittigd werden van den loop, dien zy namen, vonden zy geraden hen in de wilde Noordsche Zee niet te zoeken, maar die met hen te laten gewerden.

De Engelsche verlaten de Spaansche Vloot, den 12 Augustus, 1588.

Grote storm.

In deeze Noord-Zee namen de Spaansche eenen Zeelandschen Visschers boot met twaalf Mannen, zynde van Zierikzee; de twaalf Mannen werden gebragt op 't Admiraals Schip, by den Hertog van Medina, om daar te dienen, en den Visch-boot lieten zy dryven: deeze Visschers voeren meede naar Spanje, zyn daar na t' huis gekomen, en deden dit verslag, dat, terwyl de Engelsche deeze Vloot nog volgden, zy in den Admiraal eene witte Vlag zagen gereed maken, om agter uit te steken, en zig over te geven, of ten minsten met hen te handelen, vreezende den Noordschen weg; maar eenige Geestlyke perzoonen, die by den Hertog waren, wien meer dan andere te vreezen stond, beletten 't zelve, als eene schande zo ligt over te geven, voor dat zy nog eens van de Engelsche met alle magt besprongen waren; maar alzo de Engelsche niet meer aankwamen en hen verlieten, bleef dit besluit agter.

De Spaansche nemen eene Zeelandsche Visch-boot.

De Spaansche Admiraal besflooten zig over te geven.

Wanhoop in de Spaansche Vloot.

Deeze Visschers vertelden ook, dat in 's Hertogs Schip eene plaats was, beschansd voor eene Kanons-

Scheutvrye plaats in des Admiraals Schip.

nons-scheut, daar binnen de Hertog zig in 't vegten begaf, met omtrend tien perzonen; ook dat 'er wel twaalf honderd Mannen in dat Schip waren, en wel drie honderd zo doode als gekwerste: en dat zy in Biscajen uit dat Schip hadden zien lossen agtien Koffers met geld, en, zo men zeide, alle dubbele Spaansche Pistoletten.

De Spaansche Vloot besluit, agter Schotland om, naar huis te keeren.

De Spaansche Vloot dus ziende, dat zy reeds wel vier- of vyfduizend Mannen verlooren, en veele zieke en gekwerste hadden, ook dat zy tien of twaalf voorname Scheepen verminderd waren, beraadslaagden, na dat zy van de Engelsche verlaten waren, wat hun te doen stond, en ziende, dat zy gebrek hadden aan leeftogt, water, kordagie, Kabels, Ankers, Masten, Zeilen en dergelyke, wanhoopende aan Parma's hulp, die vast hoopte en wagte, dat zy wederkeeren zouden, zynen groten toestel volhardende, doende alom eene meenigte van grote Ankers smeeden, met andere gereedschappen, besloten zy, alzo hun de wind diende, Noordwaards agter om Engeland, Schotland en Ierland naar huis te varen: byzonder ook verstaande, dat in Schotland alom orde gegeven was van weinig hulp te ontfangen, en in Noorwegen konden zy hunnen nood en gebrek niet verzaden. Als zy eenige Schotsche Visschers en andere genomen hadden, namen zy het volk daar uit, om hen tot Pyloten te kunnen dienen: verder voor gebrek aan Water vreezende, hebben zy alle Paerden en Muilen over boord gesmeeten, en dus voeren zy voor wind, en voeren tusschen de *Orcades* en *Fayre Ille*, over deeze zyde Schotland, en kwamen nergens aan Land, en voeren hoog Noordwaards, wel tot tweënzestig Graden, wel tagtig mylen ver van eenig Land. Daar zynde, gebood de Overste, de Hertog van Medina, dat elk, zo hy best kon, zou zynen loop zetten regt naar Biscajen, en hy, met nog eenige, twintig of vyfentwintig Scheepen, best voorzien zynde van Water en nooddruft, nam zynen loop zeer hoog in de Zee,

De Spaansche nemen eenige Visschers tot Pyloten.

Werpen alle Paerden en Muilen over boord.

dat hem t' huis bragt; maar van de andere omtrend veertig Scheepen en meer, met den onder-Admiraal, hielden hunnen loop nader by Ierland, na *Cabo Clere*, op hoop van ergens Water en verversching te krygen. Dog veele tegen-winden hebbende, kregen zy, omtrend den 2[den] van Herfstmaand, eenen groten storm uit den Zuid-westen, dieze meest op verscheide plaatzen van Ierland dreef, daar zy veele vergingen: onder andere het Gallioen van Michiel Oquendo, eene van de vier grote Galeassen, twe grote Venetiaansche Scheepen, La Ratta en Balanzara, met meer andere, tot zes- of agtendertig Scheepen, met meest al 't volk. Eenige Scheepen kwamen weder, door den Westen-wind, in de Engelsche Zee, en weder eenige in Engeland: eenige werden door die van Rochelle genomen. Eene grote Galeas kwam te *Hable de Grace* in Vrankryk gedreven, uit nood door onweêr, daar zy hunne Scheepen vol Spaansche Vrouwen vonden, die de Vloot gevolgd waren. In Noorwegen zyn 'er ook twe gedreven en gebleven, de eene zeer groot, maar het volk behouden: zo dat van de honderd vierendertig zeilen, die uitgevaren waren, maar omtrend drieenvyftig grote en kleine wedergekeerd zyn: als namelyk van de vier Galeassen en vier Galeien zyn van elk maar een wedergekeerd: van de eenennegentig grote Gallioenen en Hulken zyn 'er agtenvyftig agtergebleven, en drieendertig wedergekeerd. Van de Patassen en Assabren zyn 'er zeventien gebleven, en agttien wedergekeerd: te zamen zyn 'er gebleven eenentagtig Galeassen, Galeien en Scheepen, groot en klein: en van drieenvyftig, die wedergekeerd zyn, waren 'er veele gereekend, die in 't eerste t'huis keerden, eer zy in de Engelsche Zee kwamen. Twe van de Gallioenen, die t' huis gekomen waren, raakten in de Haven in brand, en dergelyke ongelukken hebben andere zederd meer ontmoed. Van de dertigduizend Mannen, die hier op deeze Vloot geweest hebben, is, naar gelykheid, ook eene grote meenigte gebleven en verdronken: en na de t' huiskomst

Onweêr en Schipbreuk der Vloot op Ierland.

Veele Spaansche Scheepen vergaan.

Galeas te Hable de Grace gedreven.

Twe Scheepen in Noorwegen vergaan.

Van de 134 Scheepen der Vloot zyn maar 53 wedergekeerd.

Twe Gallioenen t' huis gekomen, verbrand.

komst zyn 'er van de overgebleve veele van 't voor- leede ongemak gestorven. De Hertog van Medina Sydonia, een kloek en verstandig Heer, die genoeg tegen zynen dank den last opgelegd was, ontschuldigde zig op zyne Pyloten, en op het gebrek aan de hulp van Parma, dat het nog niet gereed was, enz. en hem werd geoorlofd t' huis en in zyn gemak te trekken, zonder ten Hove te komen, daar men zeide, dat hy zyne Benyders kwalyk den mond kon stoppen: veele andere van Adel, als Jan Martines de Richaldo, stierf kort na zyne komst, met Diego Flores de Valdes, Michiel Oquendo, Don Alonzo de Leyva, Don Diego de Maldinado, Don Francisco Bonadillio, Don Jorgio Mauriques, alle van den Raad in de Vloot: veele zyn 'er verdronken, als onder andere, Thomas Perenot van Granvella, Grave van Cantecroy, des Kardinaals Granvella Broeders Zoon. In Zeeland bleef gevangen Don Diego de Pimentel, Maestro del Campo, of Kollonel van tweëndertig Vaandelen, met meer andere, in 't zelve Schip gevangen.

Des Hertogs van Medina's ontschuldiging.

Veele Spaansche Heeren stierven. Eenige gebleven en gevangenen der Spanjaarden.

In Engeland was gevangen Piedro Valdes, een ervare Man, en van aanzien onder de zyne, met Don Basco de Silva, en Don Alonzo de Sayas. In Ierland zyn veele Edelen verdronken, en veele van de Iersche verslagen: daar waren 'er by Sir Richart Bingam, daar Gouverneur, omtrend twehonderd in genade genomen; maar alzo daar nog een hoop, van agthonderd sterk, met hun geweer aan Land geraakt waren, en dezelve Bingam, weinig volk by zig hebbende, vreesde, dat hy zelve mogt overweldigd werden, deed hy die twehonderd dood-slaan; maar eenige ontloopende, en dat de agthonderd, die aankwamen om genade te verzoeken, zo zy zeiden, aanzeggende, en daar over wanhoopende, trokken zy weder, lappende een oud Schip, daar mede zy zig weder ter Zee begaven, die daar na alle verdronken, waar onder ook veele van Adel waren. Nogtans werd van daar in Engeland gebragt

Don

Don Alonzo de Lucon, ook Kollonel van tweëndertig Vaandelen van de Tertio van Napels, met Don Rodrigo de Lasso, en twe van den huize van Cordua, die den Ridder Oratio Palavicino in zyne handen kreeg, om daar mede te lossen den Jongheer Odet van Tiligny, in 't Kasteel van Doornik zittende, en by Antwerpen gevangen: zo dat 'er geen edel huis of geslagt in Spanje is, of zy hebben Zonen, Broeders, of Neven in deeze Vloot verlooren. Omtrend twaalfhonderd gemeen Schipvolk en Soldaten, hier en daar in Engeland gevangen, met nog wel dertig van Adel en Bewindhebbers, heeft de Koningin om klein Rantzoen-geld alle t' huis gezonden.

Namen der gevange Spaansche Edelen.

Gevangenen om klein rantzoen los gelaten.

In Vlaanderen werd, onder het verzamelde Krygsvolk, het ongeluk van deezen Togt of Vloot den Hertog van Parma, van zyne misgunners, toegeschreeven, hem als Overste, en den Heere La Motte, die het meeste bewind van 't Leger had, met den Thesaurier Drinkwaart, die den last van alle den voorraad en gereedschap had; deeze bragten tot hunne ontschuld in, dat deeze Vloot hen te vroeg overviel, zeggende, dat het onmogelyk was in veertien dagen het gansche Leger t' Scheep te brengen, want de Scheepen nog zeer ongereed waren, zelfs de Graaf van Barleymont, dien twaalf Scheepen toegeschikt waren, om zyn regiment te scheepen, vond die zo ongereed en lek, dat 'er veele half vol water waren, de fauten daar van wendde de een op den anderen: des de Hertog van Parma eenige daar over deed ophangen, die zig kwalyk in hun ampt gedragen hadden, en alzo hy van veelen misprezen werd, beschuldigde hy de Spaansche vermetelheid, dat zy, ziende zo veele Engelsche als Zeelandsche Scheepen voor de Vlaamsche Havenen, dagten, dat het uitvaren hem mogelyk was, daar zy met hunne sterke Vloot het leggen niet wagen dorsten: zyn last van den Koning was wel, zo het mogelyk was, de twe Vlooten by den anderen te brengen, dat hy het

Parma, La-Motte en Drinkwaart beschuldigd en ontschuldigd.

Parma laat eenige hangen om hunne nalatigheid.

den ten winnen, of verliezen wagen zou, maar slegt, onbereid en onsterk van Scheepen en Schipsvolk, 's Konings Leger te wagen, met zo veele goede Edelmannen, was hem niet eerlyk, dog gansch tegen zynen last; op hoope van eenige, die meenden, de Vloot zou wederkeeren, hield hy aan de gereedschappen te vorderen, dog zeer slap: hierom werd Parma zeer mispreezen, maar nog meer La Motte, Drinkwaart en andere, de een de schuld op den anderen leggende.

Gedenk-Penningen geslagen in Holland en Zeeland.

Die van Zeeland deden, ter eeuwiger gedagtenis, eenen Penning, zo van Zilver als Koper, slaan, hebbende op de eene zyde de Wapenen van Zeeland, met opschrift, *Soli Deo gloria*, dat is, Gode alleen de eer. Op de andere zyde etlyke grote Scheepen, met deeze woorden, *Classis Hispanica*, en rondom stond, *Venit*, *ivit*, *fuit*, 1588. 't welk zo veel te zeggen is, dat dit Jaar kwam, ging, en was geweest, de Spaansche Vloot, waar van Gode alleen de eere zy. Ook andere, als een Schip, vlugtende en vergaande, en op de andere zyde vier Menschen, biddende en Gode dankende op hunne kniën, met opschrift, *Homo proponit*, *Deus disponit*, 1588. In Holland en Zeeland zyn meer dergelyke verscheide Penningen ter gedagtenis geslagen geweest.

Engeland en de vereenigde Nederlanden vasten, bidden, en dankzeggen, den 29 November.

Terwyl de ongeloofiyke magtige Vloot Engeland voor by voer, en dat men nu zag en hoorde, dat men te vooren niet had willen gelooven, heeft het volk, zeer verslagen zynde, in 't gemeen zig tot Godt begeven, en inzonderheid de uitlandsche gemeente daár, die boven al te vreezen stond, en voornamelyk gedreigd waren, die gelastten gedurige Vast- en Bede-dagen, om Godts toorn over de zonden van hen te weeren: desgelyks zyn 'er in de vereenigde Nederlanden ook Bede-dagen gehouden.

En namaals, als de Vloot lang vertrokken was, te weten den 29sten van Slagtmaand, nieuwen styl, is 'er in Engeland by de Koningin, en in de vereenig-

nigde Landen by de Staten der zelver, een gemeene Vierdag bestemd, met bevel, dat een iegelyk Godt loven en danken zou: den Predikanten werd belasd den Volke daar toe op te wekken, welke dag met vasten, vermaningen, bidden en Lofzangen doorgebragt werd.

Triumph van de Koningin van Engeland, over de overwinning van de Spaansche Vloot, in de Stad Londen, den 4 December.

De Koningin van Engeland heeft zelve te Londen, over zulk eene heerlyke verlossing, Christlyk getriumpheerd, op zyn Romeinsch, en is met alle haare Staten en Officieren des Ryks zeer plegtig van haar Palleis, op de maniere als op eenen Triumph-wagen, door de Stad Londen, naar de Hoofd-Kerk van S^t. Paulus, gereden, op welke Kerk de gewonne Banieren, Vanen en Baanderollen van de Spanjaarden uitstaken. De Burgerye van Londen stond over beide zyde der Straten in hunne Ambagten en Levereiën voor Leunen, die alle met blauw Laken behangen waren, met hunne Banieren en Standaarden, in zeer grote pragt. In de Kerk deed de Koningin, met de Geestlykheid en haar Hofgezin, Gode haare dankzegging: zy deed voor haar een openbaar Sermoen op 't Kerkhof prediken, dienende alleen tot Godts lof en dankzegging, zelfs de Gemeente mondeling aanspreekende, en tot het zelve vermanende, daar op haar, met grote toejuiching van de meenigte, een lang gelukzalig leven van Gode toegewenschd werd, tot verdemping van haare Vyanden.

De Koningin dankt Godt, en vermaand haare Onderdanen ook daar toe.

Dus is die heerlyke, grote en magtige Vloot, die zy zelfs alom onwinlyk noemden, en welkes weêrga in veele honderd Jaaren in de Oceaansche Zee niet gezien is, in den Jaare 1588, als een rook vergaan, tot grote verwarring van de aanregters derzelver: daar over de Koningin van haare Vrienden en Buren geluk gewenschd en veele Lofdigten tot haare eer geschreeven werden.

De Koningin geluk gewenschd van haare naburen

Deeze Vloot dus verdweenen zynde, heeft Parma een deêl van zyn Volk in Guarnizoenen gelegd uit Vlaanderen, het welk meest opgeteerd was, den

Parma vertrekt in Guarnizoen met zyn

Krygs-volk in Augustus. meesten hoop naar Braband gevoerd, niet zonder grote oorzaak van zulke, die den aanslag niet goed gevonden hadden, bespottende de Raadgevers in hunne bewyzen, dat de Hollanders en Zeelanders niet zouden durven de Havenen van Nieuwpoort en Duinkerken beleggen en bezetten, in 't gezigt van eene zo magtige Vloot, en byzyn van Parma zelve, die met zulke meenigte van Adel vergaderd was, met hun Krygsheir, zelfs ook zeer sterk van Scheepen zynde. Daarom Parma, zeer zwaarmoedig zynde, eenen aanslag op het Land van ter Tholen en Bergen heeft doen aanvangen, zig gelatende, als of hy de Stad Heusden, in Braband, wilde beleggen.

Parma zeer zwaarmoedig, doed eenen inval op 't Land van Tholen, den 17 September, 1588.

Dus hebben, den 17den van Herfstmaand, de Heer van Montigni, Marquies van Renti, met Grave Octavius van Mansveld, en zeven of agthonderd Mannen, gepoogd uit Braband in 't Eiland van Tholen, met het laagste Water, te vallen door Vosmeer, het welk Tholen van Braband scheid, en deelden zig in twe hoopen, onder de beschutting van twe duizend Musquettiers, die op de Dyken lagen, om te beschieten alles, dat zig in 't Eiland tot tegenweer mogt bloot geven; dog vermits het Eiland lager lag, schoten zy alle over, landwaards in, de Beesten hier en daar treffende: en alzo daar in 't Eiland de Graaf George Everard van Solms, als Kollonel over het Regiment van Zeeland, met omtrend honderd vyftig Mannen, was, heeft hy, met behulp van den Dyk, die daar met Borstweeringen bevryd was, zyne Vyanden met schade te rug gedreven, hoewel zy zig zeer verwoed in 't water begeven hadden, onder de bescherming van de voorsz. tweduizend Schutters.

George Everard, Kollonel van Zeeland.

Parma's Volk te rug gedreven.

Twede aanval op ter Tholen, te vergeefs

Hier mede waren die van Parma nog niet te vrede, maar zyn anderwerf, met meer voordeel, aangevallen, als Kapitein de Groot tot den tweden aanval uit de Stad ter Tholen met zyn volk gekomen was, die hen met zyn versch Volk weder te rug

rug deed keeren; maar door veel schieten al hun Buskruid verschoten zynde, hebben zy zo grote schade onder hen niet kunnen doen, als zy wel meenden, nogtans bleven 'er, naar hun eigen Volks bekentenis, omtrend vierhonderd dood, die meest alle door het hoofd geschooten waren, dat alom uit het Water stak, en ook die zig op de Dyken bloot vertoonden, onder andere een Spaansch en Iersch Kapitein. Graaf Octavio van Mansveld kon kwalyk, met twe Spiessen, uit de modder getrokken werden, dus ook de Marquies van Renti. Van de Zeelandsche Soldaten bleef 'er maar een dood, en twe gekwetst, het welk te verwonderen was.

Daar na trokken zy naar Bergen op den Zoom, makende gereedschap, om dat geweldig te beleggen, ziende, dat zy in Tholen niet konden raken, door de kloekheid en zorgvuldigheid van den voorsz. Grave van Solms, die met zyn goed Krygsvolk zelve 's nagts op den Dyk waakte en sliep, des daags zig in de Stad houdende, zo lang Parma's Volk zig daar omtrend hield, het welk lang duurde, hopende ergens over te raken. *Des Graven van Solms goede wagt in Tholen.*

Bergen is een Markgraafschap, het welk, na den dood van den laatsten Markgrave, Jan van Bergen, die in Spanje gestorven is, in den Jaare 1567, gekomen is op zyne Zusters Dogter, ook Dogter van den Heere van Merode en Pietersom, die trouwde den Heere van Berssele, Baander-Heer in Braband, die zig aan 's Konings of de Spaansche zyde hield, hoewel hy te Luik woonde. *Wien het Markgraafschap van Bergen toebehoord.* Deeze Stad legd in Braband by de Schelde, eene redelyk goede, en grote Stad, en op het Water, de Zoom genoemd, gebouwd, die nu wat wyd van de Schelde, door doorbraak of hooge Vloeden, gelegen is; maar met eene goede Haven komen zy op de Schelde, daar zy een hoofd hebben, het welk zy met sterke Schanssen bewaren. *Bergen beschreeven.* In de Stad was op dit pas als Gouverneur de Kollonel Morgan, uit Walles in Engeland gebooren, die opgevolgd was Sir William Druery, Ridder, *Morgan Gouverneur van Bergen.*

op last van den Baron van Willougby, Generaal van de Engelsche, die zig daar binnen begaf, en had daar in meest Engelsch Krygsvolk, en een deel Nederlandsche Vrybuiters, die dagelyks daar uit grote loopen deden, en de omleggende Landen, tusschen Antwerpen, Brussel en Mechelen onveilig maakten, de Vaarten afzettende en beroovende, niet tegenstaande de voor by gaande dikwils groot en sterk Konvoi by zig hadden, des zy grote buiten van allerhanden rykdom vonden, en veele grote en ryke gevangenen kregen, zo Edelen als Kooplieden, die tien en twintigduizend guldens voor rantzoen opbragten: waarom men daar zeer riep en verzogt aan den Hertog van Parma, om die te beleggen.

Bergen op den Zoom door Parma belegerd, den 24 September.

Dus heeft Parma de Stad, den 24sten van Herfstmaand, alom rondom doen beleggen, veel geschut, horden, schanskorven, masten, bert, Timmerlieden en Schuiten daar voor brengende, en zogt de Schans van het Hoofd, aan de Schelde, van de Stad af te snyden en in te nemen, stellende zyn geschut op eenen Dyk, van waar hy het Fort beschoot.

Parma zogt de Schans van 't Hoofd van Bergen te nemen, den 24 Sepber.

Hy verzogt ook, door twe Engelsche, die te vooren zyne gevangens geweest waren, die aannamen 't voorsz. Fort te leveren, zeggende, dat het Guarnizoen, om veele oorzaken, te onvreden was. Deeze twe Engelsche, met namen Grimeston en Readhead, zynde van aanzien, wisten hunne perzonagiën zo wel te speelen, door goeden last van die Bergen, met wier voorweeten en wil 't zelve geschiedde, dat zy van Parma goude ketenen op de hand kregen, met nog groter beloften.

Deeze aanslag werd zo ver gebragt, dat men beloofde, den 24sten van Wynmaand, de voorname Schans op de Noord-zyde van 't Hoofd over te leveren. Tot verzeekering en onderpand van dien liet zig Grimeston van hen binden, om dat zy hem begonnen te mistrouwen, met bewilliging, dat men hem dus doorsteken zou, zo hy hen niet in de Schans bragt; maar alzo 'er tusschen de dertig en veertig

veertig van de voorste van Parma's volk ingelaten werden, waar onder Grimeston was, liet de Heer van Willougby, Generaal der Engelsche, zelve boven de Poort het Schof vallen, daar de Verrader van Deventer, Willem Stanley, regt in 't derde of vierde gelid, volgde, welke, met meer andere van Parma's Oversten, zig van agteren gedrongen vindende, op eene enge plaats, wel van vierduizend Mannen, waar onder wel vyftienhonderd Spanjaarden waren, dagt hun best te zyn manlyk en met geweld de Schans te overweldigen, zynde laag water: dus braken zy de Palizaden of Staketzelen, en beklommen de Borstweering, daarom hand aan hand met die van binnen vegtende; maar die van binnen daar op wel voorzien zynde, hebben zig kloek geweerd, en alzo het water vloeide, moesten die van buiten wyken, des veele van hen verslagen werden en veele verdronken, zo dat men agtte, dat 'er etlyke honderden dood bleven; ook werden 'er wel agtien of twintig Spanjaarden van namen gevangen. Grimeston en Readhead werden elk van de Koningin van Engeland vereerd met duizend guldens, en een Jaarlyks pensioen van vier en vyfhonderd guldens.

Parma's aanslag met schade gemist, den 24 October.

Na het mislukken van deezen aanslag Parma ziende, dat 'er weinig uit te regten was, vermits het Guarnizoen, 't welk binnen Bergen lag, zo te Voet als te Paerd, zeer sterk was, die onder de Gebroeders de Baxen van 's Hortogenbosch, Oversten over 't Paerdevolk, met andere, dagelyks overwinnende uitvallen deden, tot grote schade van zyn volk, besloot hy te vertrekken, dewyl hy ook van den Winter zo bevogten werd, dat, door veel Regen, het Land vol water en de Dyken zo betreden en zo kwaad te gaan werden, dat de leeftogt en nooddruft zeer duur werd, zo dat in 't Leger, dat voor Vosmeer lag, een pot versch water vyf Grooten en drie stuivers kostte, om dat het van Steenbergen met vaatjes of kruiken op den hals moest gedragen

Grote duurte in Parma's Leger.

Parma breekt op van zyn beleg voor Bergen, den 12 November.

gen werden; desgelyks andere leeftogt naar gelykheid, door den kwaden weg, en dat de Prins Maurits daar met veel volk gekomen was, en in 't Eiland van Tholen wel drieduizend mannen lagen, en verder meer in de naast gelege plaatzen, die Parma's volk alle bekommering en afbreuk te Land en te water aandeden: waarom de Prins van Prama, mistrouwende zyn geluk, met zwaarmoedigheid naar Brussel vertrok, den 12^den van Slagtmaand, belastende zyn volk allengjes van Bergen af te trekken, makende verscheide Schanssen, om hen hunne loopen te beletten, daar in hy volk lag, ook te Roozendaal, Turnhout en alle de Kempen door. Dus is Bergen van zyn beleg verlost, als hunne vyanden veel volk daar voor gelaten hadden, en veele van rang gevangen bleven. Deeze Stad is zederd in beteren en zeekerderen staat gekomen, die zy daar na zeer gesterkt en met nieuwe timmeragie verbeeterd hebben. Twe Hoogduitsche Regimenten, als dat van Borgou en van Ecchenborgh, werden afgedankt, om de Ligue in Vrankryk te gaan dienen.

Maurits werd gehuld als Markgraaf van ter Veere den 20 November.

Na dit opbreken van Parma's Leger werd de Prins Maurits van Orange en Nassau, den 20sten van Slagtmaand, des Jaars 1588, binnen ter Veere in Walcheren gehuld als Marquies van ter Veere, daar hy in de plegtigheid munt van zilver deed werpen, met de Wapenen van Nassau en ter Veere, te zamen gebonden, met dit opschrift, *Nodus indissolubilis*, dat is, onontbindlyke knoop: op de andere zyde stond eene hand, met een bloot zwaerd, met dit opschrift, *Je maintiendray*, zommige ook met twe handen in elkanderen, gelyk eene Trouw houdende Marcurius staf, met dit opschrift, *Auxilia humilia firma concensus facit*, dat is, de eendragt maakt kleine hulp sterk. Hy zou ook desgelyks in de heerlyke Stad Vlissingen gehuld geworden zyn, maar om de jalousie werd het nagelaten tot den 26sten van Oogstmaand, des Jaars 1590.

Gedenkpenningen gestrooid te ter Veere.

Na dat de Graaf van Leyçester, gelyk wy verhald hebben,

hebben, zyn Gouvernement over de vereenigde Nederlanden overgegeven had, werd 'er weder gehandeld om het zelve Gouvernement op andere voorwaarden hem weder te geven: dit zo veel als verdragen zynde, is hy, den 14[den] van Slagtmaand, schielyk gestorven, op een slegt huis, in eene Warande by Langley in Oxfordshire, en werd, den 20[sten] van Wynmaand, te Warwyk heerlyk begraven. Hy stierf, omtrend 55 Jaaren oud zynde, van veele beklaagd en van andere gehaat: hy had allerhande fortuinen gevoeld.

De Graaf van Leycester gestorven, den 14 September.

Hy was een Zoon van Jan Sutton, wel geboren van den geslagte Dudley, maar Edeler van zyne Moeders zyde.

Deeze Jan Sutton Dudley, een kloek Man zynde, hoewel zyns Vaders dood, die om eenige fauten door Koning Hendrik den VIII[sten] onthoofd werd, hem zeer t' onderhiel, heeft zig nogtans, ten tyde van Koning Edward den VI[den], zo wel in de zaken van Staten en Oorlogen gedragen, dat hy zeer verheven, en van den Koning, en te vooren van zynen Vader, vereerd werd met den Tytel en waerdigheid van Visconte Lisle, van 't Admiraalschap, van het Graafschap van Warwyk, en Ridder van de Orde, en ten laatsten Hertog van Northumberland, en was een van de voornaamste van zynen Raad; maar alzo beide des Konings Oomen, de Seymers, de Admiraal en de Protecteur, Hertog van Sommerzet, met wien hy vyandschap had, in dien tyd onthalsd werden, genoeg onverdiend, werd hem by veele toen en namaals de meeste schuld daar van gegeven. Een van zyne vyf Zonen trouwde met Johanna Grey, des Hertogs van Suffolcx Dogter, wier Moeder was gebooren van Maria, de jongste Zuster van den Koning Hendrik den VIII[sten], die te vooren getrouwd was met Louys den XII[den], Koning van Vrankryk. Niet lang daar na heeft Koning Edward, die in 't zestiende Jaar van zynen ouderdom gestorven is, in den Jaare 1553, voor zynen dood by

Leycesters afkomst, leven en gansche Geschiedenis.

Testament deeze Johanna tot zyn kind aangenomen, en gemaakt Erfgenaam van de Kroone van Engeland, uitsluitende beide zyne Zusters, Maria en Elizabeth, voorwendende, dat hy zulks deed, zo wel om de geschillen van haare Moeders huwlyken, als om dat Maria den Pauslyken Godtsdienst voorstond, en dat het scheen, dat zy den Godtsdienst zou veranderen, en beide de Kroonen tot vreemde brengen. Dit Testament deed Edward by den voornamen Raad en Officieren goedkeuren. Na zynen dood werd deeze Johanna uitgeroepen voor Koningin, nemende gewoonlyk bezit, door toedoen van deezen Johan Dudley, Hertog van Northumberland, des Graven van Leyçesters Vader. Maar alzo Maria, door Raad van den Hofgezant des Keizers Karel den V[den], Heer Jan Scheyf, die namaals Kançelier van Braband was, op zig nam den Tytel van de Kroon, en zig begon te sterken, zond de Raad, in den naam van deeze Johanna, den Hertog met heirkragt tegen Maria; maar alzo 't gemeen terstond in 't gansche Land, ja zelfs zyn Krygsvolk, hem alom afviel, ook de Raad, die hem uitgezonden had, heeft hy, op bevel van die hem uitgezonden hadden, al zyn Krygsvolk Maria doen zweeren, en alles zeer net gedaan hebbende, dat hem van zyne Overheid belasd was, en niet meer, werd hy des niet tegenstaande van Maria gevangen, en, zyn Proces gemaakt zynde, genoeg onwettig tegen de regten, onthalsd. Op hoop van pardon en om zyn leven te behouden, verzaakte hy den hervormden Godtsdienst, Katholyk stervende. Deeze strenge procedure werd hem door haat zeer wel by het volk gegund, om dat hem het bloed van den onnozelen Protecteur, den Hertog van Sommerzet, toegeschreven werd, ook verdagt zynde over den dood des Konings Edward, als of hy 't voorzegde huwlyk van zynen Zoon met de voorsz. Johanna Grey bewerkt had, om de Kroone aan zyn huis te brengen.

Des Gemeenen Volks ongestadigheid.

De Hertog van Northumberland onthalsd.

Hy liet na vyf Zonen, frissche Mannen, als den Grave van Warwyk, den Lord Gilfort, die deeze on-

ongelukkige Koningin getrouwd had, en de Lorden Ambros, Robert en Henry Dudley, en werden alle vyf ook met de voorsz. Johanna ter dood verweezen; maar daar werd niemand, dan Gilfort met zyne Huisvrouw, onthalsd. De oudste, Graaf van Warwyk, stierf in zyne gevangenis: Ambros, Robert en Henry, bleven eenen tyd gevangen, ten laatsten werden zy ontslagen: en alzo zy zig ten oorlog begaven, in dienst des Konings Philips, onder den Grave van Pembroek, die voor de Koningin Maria den Koning eene grote hulp van Engelsche voor St. Quintin toevoerde, in den Jaare 1557, werd de jongste Broeder, Henry Dudley, in 't stormen der Stad St. Quintin, geschooten: waar door de andere twe Broeders, Ambros en Robert; door Acte van 't Parlement, werden hersteld in bloede, en verklaard voor in staat om te krygen zulke officiën en staten, daar van zy te vooren door vonnis beroofd waren.

Johanna, Koningin van Engeland, met haaren Man onthalsd.

En alzo deeze tegenwoordige Koningin Elizabeth van haare Zuster Maria, die toen Koningin was, over de t' zamenzweering van Thomas Whiat tegen den Katholykschen Godtsdienst, en haar Huwlyk met Spanje verdagt, gevangen gesteld werd in 't Slot of Tour van Londen, zat daar toen juist ook nog de voorsz. Me-Lord, Robert Dudley, gevangen, die, vermits het gemeen gevaar, middel vond zig in haare genadige gunst te stellen, door eenigen zonderlingen dienst en behulp van geld en Vrienden, die hy haar wist te doen, daar mede zy zonderling gediend, en eensdeels geholpen werd. Hier door is de onderlinge begonne vriendschap, geneegenheid en gunst gegroeid, die, als zy beide uit de gevangenis gekomen zyn, meer gewassen is, in voege Elizabeth, tot de Kroon gekomen zynde, hem, onder andere haare Onderdanen, zonderling behartigd heeft, zo dat zy zeide, dat hy haar liefde toedroeg, niet zulke, als gemeenlyk een Onderdaan zynen Overheere of Prince, of iemand, uit verbintenis van wel-

Leycester nog in gevangenis, werd Elizabeth, nu Koningin, ook gevangen.

Leycester van de Koningin zeer verheven.

weldaden doed, maar hartlyke toegeneegenheid, daar van zy dagt, dat een gelyk gevaar, geluk, ouderdom, manieren en zeden de oorzaak waren.

Waarom zy hem ten eersten niet alleen ryk gemaakt, en begiftigd heeft met Ampten, als van Overste Stalmeester, de Ridderschap der Orde, voornamen Raadsheer, en dergelyke, maar ook met het Graafschap van Leyçester, en andere Heerlykheden, hem altyd tot het hoogste vorderende, en als Oversten in Holland zendende: heeft ook zynen oudsten Broeder, Ambros, gemaakt Grave van Wardyk, verheffende het gansche geslagt; in welke goedgunstigheid tot hem zy altyd standvastig volhard heeft, volgens haare gewoone deugd van standvastigheid in vriendschap tot den einde toe: niet tegenstaande hoe grote vyanden van magt en vermogen hy had, en dat hy zelve haare Majesteit dikwils zeer hoog vergramde, als met zyn huwlyk, trouwende de Weduwe, Gravinne van Essex, op welke hy wist, dat zy, om grote en verscheide oorzaken, gestoord was, daar by hy won eenen Zoon, die jong stierf. Deeze Vrouw had hy zo lief, dat hy in Holland kwalyk zonder haar duren kon, en wel eene grote oorzaak was van zyn t'huis trekken, niet kunnende van de Majesteit verwerven, dat zy mede mogt overvaren, om dat zy der Vrouwen ongetemperden natuur kende, zeggende, zy wilde in Holland geene Koningin zenden. Kort na zyn dood trouwde zy, met grote opspraak, eenen Edelman, Christoffel Blunt genoemd, zynen Dienaar en Stalmeester.

Der Koninginne Elizabeth van Engelands standvastigheid in vriendschap.

Ligtvaerdigheid van Leycesters Vrouw.

De Graaf van Leyçester, niet tegenstaande de laster-schriften, van zyne vyanden uitgegeven, was een kloek verstandig Heer, hoogmoedig, mild, welspreekend, spraakzaam, en een groot Hoveling, die zig wel wist bemind te maken, hoewel zyns Vaders huis, Broeders, en alle die van dien name waren, ten tyde van de Koningin Maria, zo gehaat waren, als ooit eenig geslagt in eenig Land kon zyn; zelfs ging het zo ver, dat, als zyn Vader, de Hertog, ge-

Lof van Leycester.

Leycesters Vader zeer gehaat.

gevangen gebragt werd in de Stad Londen, het volk hem nariep met de allersnoodste woorden: ook zelve toonde hem eene Vrouw eenen Snuitdoek, daar in nog verdroogd bloed van den Protecteur, den Hertog van Sommerzet, was, daar mede zy riep, dat hy dat bloed onnozel had doen storten, roepende om wrake over hem. Maar Leyçester had al dien haat, met zyne deugden en beleefde manieren van leven, genoeg overwonnen, hoewel hy geenzins tot het Gouvernement der vereenigde Landen bekwaam was, om zyne onervarenheid en verwaandheid. Zyne vier Broeders zyn alle zonder Erven gestorven. Hy heeft eenen Zoon van zynen naam, Robert Dudley, nagelaten, geteeld by eene Douglas, Dogter van Lord William Haward, Admiraal en Kamerling van de Koningin Elizabeth, welken hy in zyn Testament ryklyk begiftigde, en zynen Bastaard noemde, hoewel hy nogtans, naar de geschreeve Regten, wettig gehouden werd, die toen omtrend 15 Jaaren oud was, een kloek, vroom, aankomend jong Heer, van grote hoop: anders is 'er geen Manlyk Oir van dat Geslagt overgebleeven.

Robert Dudley, Leyces-ters Zoon.

Parma zyn Leger voor Bergen opgeligt, en eensdeels in Guarnizoenen gelegd hebbende, heeft hy een ander deel, met die voor Bonna geleegen hadden, gezonden, onder het beleid van Pieter Ernst, Gravel van Mansveld, om Wachtendonk, een Steedje in Gelderland, op de Riviere de Neers, niet ver van Gelre, geleegen, te beleggen, die dat in Wynmaand sterk berend, en zeer geweldig beschooten heeft, twe hooge Bergen of Katten daar voor makende, van waar hy alle de huizen boven afschoot, en ook allen tegenweer belette. Hy schoot ook met vurige, brandende of gloejende Koogels het vuur in de Stad, daar hy kon, zo dat die van binnen zig moesten in de Kelders houden. Deeze Vuur-Koogels waren te Venlo bereid, daar men, met eene proef te doen op een Bancquet, dat den jongen Vorst van Kleef daar gegeven werd, de halve Stad af-

Wachtendonk door Mansveld in Wynmaand belegerd, en den 20 December gewonnen.

Brand te Venlo, door vuur-koogels.

afbrandde. Die van binnen weerden zig lang en wel, des daar voor in 't eerst, boven andere, dood bleef de Heer van Remberg. Het Guarnizoen was goed Krygsvolk, sterk omtrend vierhonderd Mannen, onder de Vaandelen van Chircourt, Gouverneur, Knoop en Kitlis, mitsgaders van den Oversten Schenk, beleid door zynen Luitenant Kapitein Jongbloed, en Vaandrig Hans Mof, en nog veertig Ruiters van den Vane van Schenk, beleid door Louys Lourensfen. Deeze hebben zig tamelyk wel gekweeten, zo dat het beleg byna drie Maanden duurde, daar in Kapitein Jongbloed geschooten werd; maar Chircourt verscheide malen gesproken hebbende met zynen Broeder en andere, in des Vyands Leger, hoewel hy te vooren altyd den roem had gehad een goed Krygsman te zyn, daar door of anderzins moedeloos werdende, en by zig hebbende Kapiteinen van kleinen moed, als Knoop en de Heer van Kitlis voorsz. hebben zy beginnen te denken om te handelen, en Hans Mof, Vaandrig, op het huis leggende, en de Ruiters daar toe te schikken, en gaven voor, dat zy geen Buskruid nog lang geweer binnen hadden, om eenen storm te wederstaan, en dus, den Vyand op hunne Gragten geleegerd ziende, zonder die nog gevuld te hebben, hebben zy wat buiten reeden begonnen met den Vyand te handelen, net op dien tyd, als de Graaf van Solms en Schenk met het ontzet aankwamen, en 'er omtrend in vier dagen zyn konden, daar toe mede veel hielp, dat de Burgerye, door de schade van hunne huizen en brand, ook onwillig waren geworden: dus hebben zy ten laatsten, op reedelyke voorwaarden, de Stad aan den Grave van Mansveld overgegeven den 20sten van Wintermaand, het Krygsvolk uittrekkende met hun zyd-geweer: Mansveld legerde toen meest zyn Krygsvolk in 't Land van Gulik, tot groten overlast van de Landzaten, en begon Berk van verre te beleggen. De Gouverneur Chircourt uit Wachtendonk gekomen zynde, dorst by

by de Staten niet komen om zyne zaak te verantwoorden, maar toog naar zyn Land in Loreynen, en dus werd hy, met de Kapiteinen Knoop en Kitlis, om dat overgeven, afgedankt, en hunne Kompagniën aan andere overgegeven.

Wy hebben hier vooren aangeroerd, dat binnen de Stad Utrecht de beste eenheid niet was in 't ſtuk van de regeering. De oorzaak daar van werd meest toegeſchreeven aan 't misverſtand en de jalouſie, die 'er geweest is tusſchen de Gemeente en Geestlykheid; makende de Geestlykheid daar het eerſte lid van de Staten, daar de Gemeente voor vreesde, of zy den Paus en Spaanſche te zeer mogten toegedaan zyn, waar tegen veele Polityken zig zogten te verzeekeren, met inſtelling van eenen Erf-Raad, in plaats van alle Jaaren te veranderen naar gewoonte; zonder daar over de Staten der Provintiën eerst beſchreeven te hebben. Daar na gebeurde 't, dat, alzo de Graaf van Leyçester, als Gouverneur Generaal, den Kerklyken twist vereenigd had, eenige Pausgezinde en andere, zelfs Hoofden van de Regeering, en zeer goede Patriotten, die de nadere Unie van Utrecht te weeg gebragt hadden, en 's Lands welſtand wel toegedaan waren, beſchuldigd werden van heimelyk verſtand gehouden te hebben tegen de Kerklyke vereeniging, waar over zy, by middel van Leyçesters magt, niet alleen uit de Stad en Provintie van Utrecht, maar ook uit de vereenigde Nederlanden voor eenen zeekeren tyd gezegd werden, en zig te houden in onzydige plaatzen, hunne goederen, ſtaten en officien intusſchen geheel blyvende. Deeze uitgezegde, zynde een goed groot getal en van aanzien, namen hunnen toevlugt tot de Staten van de naburige Provintiën, waarom te Utrecht alle hunne ſtaten en officiën afgenomen, en andere gegeven werden. Tot verdere verzeekering deden die van Utrecht, door hunnen Gouverneur, den Grave van Meurs, allen den Officieren, Kapiteinen en andere, eenen ſcherpen Eed doen tegen

Beſchryving van de beroerten te Utrecht.

De Burgers van alle rangen te Utrecht uitgezegd.

Scherpe Eed te Utrecht tegen den Paus en Koning.

gen den Paus, Koning van Spanje en hunne Aanhangers, welken Eed zy hoofd voor hoofd moesten onderteekenen, daar by ook, dat zy met de voorsz. uitgebanne geen heimelyk verstand houden zouden. En om deeze strengheid te beter uit te voeren; hebben zy grootlyks gezogt de vriendschap en gunst van den Regent Leyçester, by welke geleegenheid dezelve Graaf, uit die magt, die hy voorwendde, dat hem, gelyk voorige Regenten, toekwam, binnen Utrecht, op Bamis, des Jaars 1586, vereischd heeft de noeming van den ouden Raad, magtigende tot de verstelling van de Wet, in 't afzyn van den Grave van Meurs, den Grave van Kuylenborg, den Baanderheere van Noort, en den Heere van Barchon, met uitdruklyken last tot Burgermeester aan te stellen Gerard Prouvink, anders van Deventer genoemd, van goeden afkomst, die benoemd was, om dat hy nu 5 Jaren binnen Utrecht Huis en Hof gehouden had: met hem werden nog andere vreemde in officiën gesteld. Deeze dingen hebben de voorsz. uitgebanne, en ook andere, zeer hoog opgenomen, als tegen Privilegiën, en werden alom zeer toegestemd: waarom uit Holland twe perzoonen gezonden zyn, te weten, de Kançelier van Gelderland, Dr. Elbertus Leonius, en de Heer Jakob Valk, beide Raads-Heeren van Staten, om deeze misverstanden, tusschen die van Utrecht en de uitgezegde, te vereffenen, en heeft zig de Raad daar in laten vinden, dat dezelve uitgezegde weder zouden mogen inkomen, mits dat zy de regeerende Magistraat voor Wettig erkennen zouden, het welk zy niet wilden agtervolgen, waarom zy ook uit de Stad gebleven zyn.

Leycester versteld de Magistraat te Utrecht.

Gerard Prouvink Burgermeester te Utrecht.

De Hollandsche Staten zenden twe Raads-Heeren te Utrecht.

Als nu deeze hunnen toevlugt namen tot de Staten van Holland, hebben die van Holland gezogt, met alle burgerlyke vermaningen, hoewel te vergeefs, hen te vereenigen. Maar daar tegen hadden die van Utrecht zig, op de komst van Leyçester in Holland, met meer yver verder gewikkeld in zyne goede gunst, om van hem tegen hunne partye beschermd

Die van Utrecht hielden en styfden Leycester.

schermd te werden: het welk hun te beter gelukte, vermits het misverstand, dat tusschen de Staten van Holland en den Grave van Leyçester gereezen was; waar door zy van Leyçester zo gedragen en gestyfd zyn geweest, dat zy die van Holland opentlyk en schriftlyk beschuldigden de oorzaak te zyn, waarom de Koningin van Engeland de Nederlandsche zaak niet verder behartigde, vermits men haar, die eene zo magtige en vroome Koningin was, voorwaarden gesteld en niet volstrekt de Landen opgedragen had, en dat zy, op gelyken voed, den Grave van Leyçester Wetten zogten te stellen, die behoorde en gekomen was, niet om Wetten te ontfangen, maar zelve die te geven, en om te regeeren, en niet geregeerd te werden, en dergelyke dingen meer, zo men niet wilde vervallen in de handen van de Spanjaarden.

Utrecht beschuldigd de Staten van Holland.

Hier door zyn die van Utrecht te meer gedragen en gevorderd geweest van Leyçester en zynen aanhang, zo dat hy hen by de Koningin zo aanbevoolen heeft, dat zy, boven alle andere, hun Brieven van den 21sten van Sprokkelmaand, des Jaars 1587, heeft geschreeven, vol van grote goedgunstigheid, hun in gemeene termen alle goede geneegenheid voor hunne goedwilligheid toezeggende.

Die van Utrecht zeer gedragen van Leycester.

Brieven der Koningin, aan Utrecht.

Dit schryven der Koningin verkondigden zy aan hunne Gemeente, die onder de hand door eenige wys gemaakt werden, dat de Koningin de Souverainiteit der Stad en Lande van Utrecht liever alleen wilde aannemen om hunne goedwilligheid: in voege verscheide Oversten en Kapiteinen in Engeland reisden, om van de Koningin vereerd en voorzien te werden van de Gouvernementen der Steden, Kasteelen en Sterkten daar. Zy gaven hunne reedenen in Druk uit, met Brieven aan die van Holland: ook toelatende te drukken alle dingen, die den Lande van Holland vyandig en tegen waren; al 't welk by veele verantwoord, en met den schyn van reedenen bekleed werd, zo nogtans, dat de voorzigtigste agterdenken kregen, dat onder deeze wel eenige mog-

Beschuldiging over die van Utrecht.

Utrechters laten verscheide zaken tegen Holland drukken.

ten schuilen, die door deeze proceduren zouden tragten die Stad en Lande van Utrecht van Holland af te zonderen, en den geheelen staat daar te veranderen, byzonder, als men verstond, dat zommige Engelschen zelve hen beschuldigden, dat zy den Grave van Leycester gestyfd hadden met allen kwaden raad en onderregting, hem verzoekende, dat men in de vereenigde Landen niemand behoorde tot eenig bewind of Gouvernement toe te laten, ten ware hy van den hervormden Godtsdienst belydenis deed. Verder ook, dat men in hooge Ampten nog in de Vroedschappen der Steden, en andere voorname officiën, niet zou toelaten eenige Koop- of Ambagtslieden, die zulks nog pleegden, en dezelve niet verlaten hadden, dewyl men in dezelve Landen kwalyk zo veele bekwame Edelen, of andere, op hunne renten levende, geschikte perzonen, zou vinden, geene Koopmanschap of neering doende, of geen deel in Koophandel, Scheepvaard of Visscheryen hebbende, om de Landen te regeeren, die byna alleen op Koophandel, Schipvaard en Visscheryen bestaan, met het geene dien aankleefd, en waar van gemeenlyk de Edelen en Geleerden geen verstand hebben.

Agterdenken op Utrecht.

De Staten der vereenigde Landen, ziende deeze handeling van die van Utrecht, vreesden, niet zonder grote oorzake en merkelyke reedenen, dat hunne vyand loerde, om dit misverstand te voeden, op hope van eenen handel daar onder te krygen: ook verder, dat eenige, die deeze dingen dus dreven, lieden waren, die den Lande van Utrecht vreemd waren, daar niet gegoed, nog iet te verliezen hebbende, waarom zy minder zorgvuldig waren over 's Lands welvaren, ook vermits de beste Patriotten daar uit gebannen waren. Hierom hebben de Staten verder burgerlyke onderhandeling en andere middelen gezogt, op dat de uitgeweke weder mogten in hunne huizen, goed, en eer hersteld werden. Als zy hier mede niet hebben kunnen winnen, hebben

Der Staten en Landen besluit tegen Utrecht.

UNIV.
OF

ADOLPH Grave van Meurs
Nienaar Alpen etc. Gouverneur
van Gelderland en Utregt.
GESTORVEN DEN 7 OCTOBER
MDLXXXIX.

J. P. direx.

zy, ten verzoeke van de uitgeweke, met rypen rade, behendige middelen gezogt, om Krygsvolk in de Sterkten, en voor al binnen Utrecht, grote jalousie veroorzakende, te krygen, om die te verzeekeren, vreezende, zo de vyand de Stad belegerde, zynde gezwakt van de beste Burgers, dat de rest twistig, en weinig Guarnizoen daar binnen, zou mogen vermeesterd werden, vermits het zeeker was, dat de ingedronge Officieren, uit vreeze van afgezet te werden, nimmer in zo hoogen nood zouden toegestaan hebben eenige hulp of Guarnizoen van die van Holland in te nemen: dog om dat 'er by die van Stad reeds eenige aanslagen, tot zulk einde strekkende, ontdekt waren, zorgden en wapenden zig die van Utrecht meer tegen die van Holland, dan tegen hunnen Vyand.

De Staten tragten Soldaten in Utrecht te brengen.

Jalousie van Utrecht tegen Holland.

Daarom hebben de Staten der Landen gelasd en verwilligd Adolf, Grave van Nieuwenare, Limborg en Meurs, enz. Stadhouder van Gelderland, Utrecht, en Over-Ysfel, zig binnen Utrecht te onthouden, en hun voornemen uit te voeren, daar toe goede geleegenheid verwagtende. Als nu, in 't begin van Wynmaand, des Jaars 1588, daar de Magistraat zou veranderd werden, hadden die van de Stad hunne Afgevaerdigde in Engeland gezonden, om van daar aanbevolen en gestyfd te zyn; maar alzo Leycester nu dood was, en zy weinig behulp vonden, of dat de Majesteit daar nu anders was onderregt, vermits de Grave van Meurs ook in Engeland gezonden had, hebben zy daar weinig troost gevonden.

De Graaf van Meurs begeeft zig in Utrecht tot dienst van de Staten.

Boven dien, alzo, den 5den van Wynmaand, de Stad vol van aanstaande beroeringen was, hebben de Kapiteins van de Stad den Raad, met de Hoplieden van den Guarnizoene, voorgedragen en verzogt de quartieren van de alarm-plaatzen te mogen overslaan, en daar van verslag te doen aan Burgermeesters. Het welk hun toegelaten zynde, hebben dezelve op de alarm-plaats onder hen eene orde be-

raamd, daar mede alle voorvallende allarmen en gevaren zouden mogen voorgekomen werden, welke zy nog dien avond in t'werk stelden, denkende dien nagt zig nog van eenige van hnnne tegenpartye te verzeekeren, zonder dat zy het zelve hunne Burgermeesters en den Grave van Meurs verwittigden, niet te min daar na, om eenige reedenen, dat uitstellende tot 's anderendaags: dog alzo de Graaf van Meurs, die alle geleegenheden waarnam, dat vernomen had, heeft hy zig bedekt begonnen te versterken met verscheide Kapiteinen, Bevelhebbers en Vrienden, die hy in de Stad had, en bezette zyn Huis, als of men zynen Perzoon had willen aantasten, vermeerderende alle voorgaande gerugten, aanroepende de Burgeryen tot zyne hulp: de andere Stads Kapiteinen, die zig op voordeel gewapend en de quartieren bezet vonden, ontbooden op het Stadhuis hunnen Burgermeester Prouvink, tegen den Morgenstond omtrend te vier uren, nergens van wetende, die, daar gekomen, voor 't eerste besteld heeft, dat de hoofden van de tengen-wagt niet zouden te kort gedaan, maar op het Stadhuis in verzeekering gebragt werden, onder de sauvegarde van 't Regt, doende den Raad vergaderen, om te vernemen de oorzaak van den allarm, en dien te slissen. Dog ondertusschen had de magt van den Grave zo veel vermogen by het volk, door het gemeen misnoegen onder de Gemeente en Krygsvolk, over de boven verhaalde handelingen, dat zy, ziende den Grave gewapend, de een stil gestaan heeft, en de andere met hem gevallen zyn, zo dat die van de Stad vermeesterd werden, waar over Kapitein Juliaan Kleerhagen, die daar binnen lag met zyn Vaandel, alzo hy op het rumoer naar het Stadhuis ging, dwars door zyn lyf gestoken werd, daar van hy nogtans genezen werd; zyn Vaandel, en ook dat van Villers, hielden zig stil, gelyk ook de Engelsche Ruiterye, geene partye aannemende, en dus werd het rumoer allengjes gestild: eindelyk werd de Burgermeester

De Grave van Meurs verzekert en hersteld Utrecht weder met Holland, den 6 October, 1588.

Kapitein Kleerhagen doorstoken.

Pro-

Prouvink van 't Stadhuis gevanglyk in des Graven Logement gebragt, daar na ook de Schout Kaarle van Trillo, en de Kapitein van de Wagt: 's anderendaags verzette de Graaf van Meurs de Wet, volgens hunne oude Ordonnantiën en Privilegiën, en kort daar na kwamen de uitgezegde Ballingen weder in, dog onder Eed, dat zy, om de uitzegging, geene wraak zouden oeffenen, maar vreedzaam met elkanderen leven: tegen den voorsz. Burgermeester werden verscheide getuigen belegd en gehoord, op verscheide poincten: dog na tweënvertig weeken onderzoek en vervolg werd hy eindelyk los gelaten, gelyk ook de andere, om dat geene strafbare feiten in hen gevonden werden, waar mede de Stad en het Land van Utrecht weder met Holland, als goede Bondgenooten, vereenigd werden, zig in alles schikkende naar de andere Landen, daar in de Graaf van Meurs in 't gemeen zonderlingen goeden dienst deed. Burgermeester, Schout en Stads-Kapitein gevangen en weder los gelaten.

In deeze tyden, en eenige Jaaren te vooren, als de vereenigde Landen in deeze gesteltenis waren, is 't gebeurd, volgens 't spreek-woord, *Daar de Tuin 't laagste is, wil een ieder over*, dat veele lieden van de omleggende Landen, die ten agteren waren aan de Nederlanden, daar van zy der Staten brieven hadden, in goede manier verbindende hunne Onderdanen, nu gemeend hebben die geleegenheid gebooren te zyn, om hun te doen betalen van de Nederlanders buiten Land, of van hunne goederen, en dat met arresten of weder-nemingen, gelyk in Duitschland en Oostland meermalen geschied is, daar uit zaken van gelyke schulden wel eertyds veele Nederlandsche Kooplieden van Antwerpen en elders aangesproken en gevangen zyn geweest. De Nederlandsche Onderdanen werden buiten Land alom aangesproken voor der Staten schulden en der Steden renten.

Te Londen in Engeland hebben eenige, met gezag van de Majesteit daar, alle der Nederlandsche Kooplieden schulden alom beslagen en gearresteerd, voor agterstallen van renten van verscheide Steden. Ook hebben etlyke Engelsche Kooplieden eenige schuld-brieven der Staten Generaal, voor klein geld Nederlandsche Kooplieden in Engeland aangesproken en gevangen voor-

der Landen schulden. en ligte waerde eenige Hoogduitsche Kapiteinen afgekogt, en hebben, uit kragt van dien, handeling aangewend tegen verscheide Nederlandsche Kooplieden, die te Londen woonagtig waren, dezelve arresterende, en langen tyd gevangen houdende, voor veele duizenden guldens, als verbonde Onderdanen der Nederlanden, begrepen in de Obligatiën, en dat, zo eenige zelfs bekenden, om, met dergelyke schulden in te koopen, den hanteerenden Nederlandschen Koopman te verdryven, of bevreesd te maken van meer in Engeland te handelen, op dat de Engelsche Kooplieden alleen dien handel hebben zouden: welke arresten, door langdurige processen, tot grote kosten, door verkrege vonnissen, daar afgedaan zyn.

Uitvinding om der Nederlanders trafficq te hinderen.

Scheepen in Engeland gehouden voor der Landen schulden en wedernemingen.

Verder ook, alzo de Nederlandsche Koopvaarders de Engelsche Havenen ter gebruik nodig hebben, of in de Engelsche stromen moeten komen, heeft men daar, uit kragt van de voorsz. schuldbrieven, veele Scheepen, ja geheele Vloten, die naar of van het Westen voeren, aangehouden en gearresteerd, welke arresten telkens, door de tusschenkoming van de Nederlandsche Gezanten en waakzame Kooplieden, niet zonder grote moeite, kosten en schade, zyn afgedaan.

En alzo 'er in de voorige Jaaren, wegens de vereenigde Landen, voorslagen waren gedaan, dat men het Plakaat, in den Jaare 1586 te Utrecht door Leyçester gemaakt, in 't werk zou stellen, verbiedende alle handeling en Zee-vaard op Spanje, dwingende alle voor by varende Scheepen vry geleidbrieven en Licenten te koopen, ten voordeele van de vereenigde Landen, het welk toen niet in 't werk kon gesteld werden, ten aanzien van de naburige Koningryken van Vrankryk, Denemarken, Schotland, enz. daar-toe nogtans tot dien tyd twaalf per Cent van de gaande en komende door de Oosterlingen aan de Nederlanden geboden werd: dit verzogt men nu in 't werk te stellen, om ten minsten

eenige

eenige vrugt van dat schadelyk Plakaat, dat zo veele Kooplieden en neering uit de Landen had doen vertrekken, te mogen genieten, mits verbiedende, dat niemand door de Hoofden van Cales en Dover zou mogen varen Westwaards, dan by Licent of vry geleid-brieven, op straffe, dat die anders of agter Schotland omvaren zouden, zouden verklaard werden voor goeden prys; maar terwyl men met dit verzoek bezig was, hebben met deezen overlast de Engelsche zelve, of de vrienden van den Admiraal van Engeland, gezogt zulke of dergelyke Tollen, Licent of vry geleid-brieven, tot hun voordeel te weeg of in zwang te brengen, vermits hunne meenigte van Engelsche Ooorlgs-Scheepen, die met Brieven van weder-nemingen op de Spaansche in de Zee waren, alle die voor by varende Scheepen aanspraken en beroofden, ten ware zy paspoord van den Admiraal van Engeland hadden, toezeggende, dat, die deeze paspoord hadden, zouden vry varen, die paspoord kostende, naar de waerde der Scheepen of goederen, twe, drie, vier of vyfhonderd guldens elk Schip; maar alzo men dat zogt in trein en gebruik te brengen, konden zy den Engelschen Admiraal zyne paspoord niet doen in waerde houwden of gelden. En alzo de Engelsche Vrybuiters daar by geen voordeel vonden, pasten nog agten zy op des Admiraals Paspoorden niet: waar door zulk gebruik, door verscheide Procesfen, Vertoogen en tusschen-spreeken van der Landen Gezanten eensdeels weder afgebroken is.

In plaats van gemeen Licent-geld zoekt de Admiraal van Engeland dat voor zig zelven.

Dergelyke kwelling hebben de vereenigde Landen ook gehad, omtrend deezen tyd, van den Koning van Schotland, die heeft, omtrend den 23sten van Oogstmaand, de Staten der vereenigde Nederlanden, door eenen Gezant, laten weten, dat zy binnen den tyd van veertig dagen na de voorsz. te kennen-gevingen, zouden voorzien en orde stellen op de voldoening van de agterstallige Krygs-schulden van den Schotschen Kollonel, William Stuart,

Koning Jakob de 6de van Schotland eischd, met eenen Gezant, des Kollonels Stuarts agterstallen, de Landen dreigende met wedernemingen den 23 Augustus.

en de andere Kapiteinen, Officieren en Soldaten, die onder hem in Nederland gediend hadden. Deeze schulden beliepen over de vyfmaal honderd duizend guldens; zo zy zulks niet deeden, dat zyne Majesteit zou genoodzaakt zyn den voorsz. Stuart met zyne medestanders ter uitvoering te laten stellen de Brieven van wedernemingen, die zyne Majesteit, na voorgaanden raad van Schotland, den zelven Stuart had verleend. Om welke uitvoering, mitsgaders alle verdere misverstanden, die daar uit waarschynlyk zouden ontstaan tusschen 't Koningryk van Schotland en de voorsz. Provintiën, voor te komen, en met dat Ryk te vernieuwen de oude Verbonden en onderhandelingen, die tusschen Schotland en de Landen gemaakt waren, hadden de voorsz. Staten Mr. Leonard de Voocht, Pensionaris van Delf, aan den Koning van Schotland afgevaerdigd, daar in wys volgende het voorbeeld van Keizer Karel den V^den^, die de Schotten niet wilde getergd hebben: want alzo, in den Jaare 1548, een misverstand gerezen was tusschen de Schotten en Nederlanders, namen de Schotten de Nederlanders veele kostlyke ryke Scheepen af: des de Keizer derwaards zond den Heere d'Asfonville, die nog leefd, om het misverstand weg te nemen, gelyk hy deed, wys voorziende, dat de Schotten wel strydbaar, maar een arm volk was, die niet veel te verliezen hadden, daar ook de Koningen drie Distelen tot hunne zinspreuk hebben, met dit opschrift, *Nemo me impune lacessit*, dat is niemant zal my te vergeefs of ongestrafd tergen.

Leonard de Voocht naar Schotland gezonden.

Zinspreuk van de Koningen van Schotland

De Staten zenden Leonard de Voocht, met ontschuldigingen, naar Schotland.

Dus werd de voorsz. de Voocht, om den Koning kennis te geven van de vereenigde Provintiën, gezonden, voor al voor die van Holland en Zeeland, die voornamelyk met de voorn. uitvoering gedreigd werden, en in de gevorderde schulden van den Kolonel Stuart en zyne Medestanders niet gehouden waren, zeggende, dat de voorsz. Krygs-schulden gemaakt waren in dienst van de Staten van Braband,

band, Vlaanderen, Artois en Henegouwen, onder de Regeering van den Aards-Hertog Matthias van Oostenryk, en, by opvolging, door den Hertog van Anjou, op welker last en gezag de voorsz. Stuart met zyn Regiment de voorsz. Provintiën gediend had, en dat die van Holland en Zeeland nooit getreden zyn geweest in gemeenschap van lasten des Oorlogs met de voorsz. andere Provintiën, maar hadden hen, zederd de Pacificatie van Gend, ten opzigte van de voorsz. lasten, byzonder gehouden, en van dezelve Provintiën afgezonderd, en hen alleen by Verbonde bygestaan met het onderhoud van vyfentwintig Vaandelen Voetvolk, en honderd Paerden: dat het, in alle gevallen, ongehoord en tegen het gemeen gebruik van alle Koningen, Princen, Potentaten en Republyken was, oude agterstallige schulden van Krygsdiensten in te vorderen by wyze van weder-nemingen, zo lang de Oorlog nog duurde; maar dat zy gewoon zyn de betaling van zodanige schulden te stellen op zulke termynen, als hunne staat kan lyden, zonder tegenzeggen van hunne naburen. Dat over zulks de Keizer Karel, de Koning van Vrankryk, Engeland, Denemarken, en nog tegenwoordig de Koning van Spanje, veele Millioenen schuldig zyn aan verscheide Volken, die hen in de voorgaande Oorlogen hebben gediend, daar van de betaling nog werd uitgesteld, enz.

De Staten van de Landen hadden belasd, dat de voorsz. Gezant zyne reis zou nemen over Engeland, en de Koningin daar van de geleegenheid der voorsz. zaak verwittigen, en dezelve verzoeken in deeze geleegenheid van tyden en zaken voor hun by den Koning van Schotland in te treden; het welk zy gaerne deed, en schreef aan den Koning van Schotland zeer ernstig, ten voordele van de vereenigde Landen, gedagteekend den 10den van Slagtmaand, verklarende, hoe leet haar geweest was te verstaan, dat de vereenigde Provintiën, haare vrienden en goede Bondgenoten, die zy nu zeekere Jaaren herwaards

De Koningin van Engeland schryft aan den Koning van Schotland, ten voordele der Nederlanden, den 10 November.

waards gezogt had, en nog zogt te helpen in den zwaren en langdurigen Oorlog, die de voorsz. Provintiën tegen den gemeenen vyand voerden, door hem met Brieven van wedernemingen gedreigen werden; en, zeide zy, ik bid u, overweeg, hoe gy met deeze handelingen uwe vrienden zult kwetzen, uwe vyanden verheugen, en u zelven ongelyk doen: want wie zal glooven, dat gy agting voor den Godtsdienst hebt, als gy de Belyders van den zelven wilt bevegten? wie zal glooven, dat uwe vriendschap en geneegenheid tot my opregt is, als gy myne vrienden gaat beschadigen? En hoewel ik niet twyffele, of zy zyn sterk genoeg, om een veel groter geweld te wederstaan, laat nogtans niemand zeggen, dat de geene, die nu zwarigheid genoeg te dragen hebben, door uwe hand nog meer zouden werden onderdrukt.

Treflyke beweegreedenen der Koningin van Engeland.

Deeze Brieven aan den Koning van Schotland, afgevaerdigd zynde, werd middelertyd de voorsz. Gezant ten Hove in Engeland opgehouden: waar van de Koning van Schotland verwittigd zynde, had hy zig, door zynen Hofgezant, daar over ten hoogsten beklaagd, verstaande, dat hy voornamelyk aan hem gezonden was: en alzo tusschen de twe voorsz. Potentaten, ter oorzake van dien, verder misverstand stond te ryzen, hadden de Staten, eenen tyd daar na, den voorsz. de Voocht en Mr. Joan van den Werke over Zee naar Schotland gezonden, welke, daar te zamen ten Hove gekomen zynde, den Koning zo goede onderregting gedaan hebben, dat de voorgen. uitvoering van de voorsz. Brieven van weder-neming, die den Kollonel Stuart, met de zynen, verleend waren, geenen voortgang gehad hebben.

Misverstand tusschen Engeland en Schotland geweerd.

Veele vermoedden op deezen tyd, dat de voorsz. gedreigde uitvoering van weder-neming tegen de voorsz. Landen eene vond van den Hertog van Parma was, om, onder 't dekzel van dien, te stooren de vriendschap en onderlinge verbintenis tusschen het Koningryk van Engeland, Schotland en de voorsz. vereenigde Nederlanden, inzonderheid, alzo

Uitvinding van Parma om twiste voeden.

alzo de Landen met de voorsz. uitvoering voornamelyk gedreigd werden, ten tyde, als de Spaansche Vloot voor handen was.

Besturing der vereenigde Landen op hunne Oorlogen en middelen.

De Staten van de vereenigde Landen zig van hunne vyanden, de Spaansche Vloot, en muiterye des Krygsvolks, nu wat verlost, en hunne magt hersteld vindende, hebben gedagt beetere besturing op hunne regeering te stellen, aanmerkende den groten onwil, die onder het Oorlogs-volk, in dienst van de Landen, was ontstaan, vermits hunne kwade betaling gedurende de Regeering van den Grave van Leyçester: waarom zy voorgenomen hebben den staat van den Oorlog te herstellen, daar toe zy verscheide aanmerklyke middelen gebruikt hebben.

Zy vergelyken de lasten van den Oorlog met de middelen.

In den eersten hebben de Staten gaan vergelyken de lasten van den Oorlog tegen de middelen van de Landen, en overzulks afgedankt veele en verscheide Kompagniën Voet-en Paerdevolk, die door den Grave van Leyçester, boven het vermogen van de Landen, in dienst derzelver waren gebragt en aangenomen.

Zy maken afreekeningen en composeren een voor de oude schulden.

En gemerkt, dat 'er, vermits de langdurigheid van den Oorlog, veele waren, die grote agterstallen van voorgaande diensten op de Landen voorwendden, hebben de Staten alle de Kollonellen, Kapiteinen, en Officieren by Eede doen beloven, dat zy, gedurende den Oorlog, de Landen niet zouden moejen om de betalingen van de voorsz. oude schulden: dog zo, dat men hun hunne afreekening zou mogen maken, en op de voldoening van 't geene hun voor hunnen perzoon daar in mogt toekomen, en verder niet, met hen gehandeld zou mogen werden, op zulke dagen en termynen, als de staat van de Landen gevoeglyk zou kunnen lyden, met uitkoop en instelling van lyf pensioenen voor hun, hunne Vrouwen en Kinderen.

Stellen de maandlyke bezoldingen

Ten derden hebben de Staten voorn. alle de maandlyke bezoldingen, die van toen voortaan zouden vallen, gesteld op agtenveertig dagen voor

eene

op agtenveertig dagen.

eene maand, en de Kollonellen, Kapiteinen en gemeene Soldaten doen zweeren, dat zy zig met de voorsz. bezoldingen zouden vergenoegen; maar de tractementen van de hooge Ampten zyn gesteld betaald te werden tegen tweëndertig dagen, gereekend voor eene maand.

Bezorgen zeekeren voet op de betaling des Krygsvolks, die verdeelende onder de Provintien.

En om eenen goeden, eenparigen en zeekeren voet te houden op de betaling van het Oorlogsvolk, in dienst van de Landen, hebben de Staten het zelve Krygsvolk verdeeld onder de Provintiën, naar gelykheid van den aanslag, dien elke Provintie, in de lasten van den Oorlog, had op te brengen, en het vermogen van dezelve konden strekken: waar uit zeer aanmerklyke uitwerkingen gevolgd zyn, inzonderheid dat de geld-middelen van de Provintiën niet zyn afgewend, maar getrouw aangelegd tot versterking van hunnen aanslag in de gewoone schattingen, tot betaling van het Oorlogs-volk, staande tot laste van elke Provintie: en ten anderen, dat het voorsz. Oorlogsvolk zeeker geweeten heeft, van welke Provintie zy hunne bezolding te vorderen hadden, en indien 'er in eenige gebrek mogt vallen, het zelve kon terstond geweeten en door den Raad van Staten geholpen werden.

Uitwerkingen van de goede besturing op de middelen.

Buitengewoone schattingen, ingewilligd ter schikking van den Raad van Staten, boven de gewoone.

En gemerkt de lasten van den Oorlog zo groot en zwaar vielen, dat de gewoone schattingen van de Provintiën dezelve niet konden toereiken, hadden de voorsz. Provintiën, boven de voorn. gewoone schattingen, nog ingewilligd eene buitengewoone schatting over alle dezelve Provintiën, die op dien tyd konden opbrengen, daar van de Raad van Staten de schikking had, die dezelve besteedde tot de betaling van de voorsz. buitengewoone lasten: doende ook de voorsz. Provintiën, ten einde des Jaars, met de andere treden in afreekening, om te weten, of dezelve hunnen aanslag in de voorsz. gewoone en buitengewoone schattingen hadden opgebragt en voldaan of niet.

De Provintien doen afreekeningonder den anderen alle Jaaren.

De

De Middelen, waar uit de voorsz. Provintien hunnen aanslag en voorn. schattingen vinden; en maandlyks opbrengen, zyn in de voorsz. Landen alom niet eenerlei: die van Holland en Zeeland, de rykste en vermogenste Provintien zynde, vinden hunnen aanslag in de voorsz. schattingen uit de middelen van verteeringen, die zy daar heffen op de Wynen, Bieren, Beesten, stoffen, goude, zilvere, zyde en wolle Lakenen, Wagens, Hoornbeesten: ook op de verteeringen van Zeepen, Zout, Azyn, gebrande Wyn, en meer andere gelyke zoorten; die van zes Maanden tot zes Maanden by zeekere Gemagtigden, door de Staten van dezelve Provintien, die daar toe aangesteld werden, openbaar en op zeekere gedrukte voorwaarden en ordonnantien verpagt werden: en boven dien uit de verpondingen, die gegeven werden van alle onroerende en heerlyke goederen, naar gelykheid van de inkomsten derzelver, daar op die by zeekere Gemagtigden in voorleede Jaaren zyn geschat, en in den Jaare 1583 hersteld geweest. Middelen, hoe de Provintien hunnen aanslag tot de lasten gewoonlyk vinden.

En wanneer het inkomen van alle de voorn. middelen niet genoeg is tot den aanslag van de voorsz. Provintien, die dezelve tegen de andere Provintien hebben te dragen in de voorsz. gewoone en buitengewoone schattingen, werd het geene 'er te kort komd gevonden by de Steden in Holland, of op den voet van de verdeeling, die dezelve onder den anderen houden, of op den voet van de Verpondingen over die Steden; daar van dezelve weder werden betaald, het zy by instelling en verkooping van Renten, tot laste van geheel Holland, of aan geld uit de Verpondingen, die in 't gemeen over het voorsz. Holland werden gegeven, ten einde de platte Landen van Holland zo wel als de Steden eenparig de voorsz. lasten zouden helpen dragen. Hoe die van Holland en Zeeland hunne buitengewoone middelen vinden.

Andere Provintien hebben andere middelen, daar by zy hunnen voorsz. aanslag vinden, elke na dat de

aard en geleegenheid van dezelve Provintien kunnen lyden: gelyk ook alle dezelve elk in 't byzonder, en de Steden en Dorpen van dien hunne byzondere lasten, dienende tot behoud van dezelve Provintien, Steden en Dorpen, hebben te dragen, die hunnen voorsz. aanslag niet verminderen, maar moeten dezelve betalen met andere middelen, die zy daar gevoeglykst, en hunne Onderdanen 't minst kwetzende, uitvinden.

De vereenigde Landen grote daden uitgeregt met weinig Krygsvolk betaald.

Met deeze en andere gelyke middelen hebben de voorsz. Landen, en namelyk de Provintien van Holland, Zeeland, Utrecht en Vriesland, niet alleen hunne Landen in goede verzeekerdheid, tegen het geweld van zo magtigen Koning, beschermd, maar hebben ook, gelyk uit het vervolg van deeze Geschiedenis te zien zal zyn, met goede hulp van de andere Provintien, als Gelderland en Over-Yssel, tegen denzelven Koning beleedigenden Oorlog gevoerd, zelfs hem geheele Provintien en veele geweldige Steden en Forten afgenomen: daar toe dezelve Landen, tot den Jaare 1602, nooit meer geweld van Volk in 't Veld gebruikt hebben, boven de Burgerlyke bezettingen van hunne Steden en Frontier-plaatzen, als twaalf- of dertienduizend Mannen te voet, en drieduizend te Paerd, wel in orde, en van allerlei behoeften en Oorlogs-gereedschappen zo wel voorzien, als de nood en geleegenheid van de Steden en plaatzen, die zy aantastten, vereischten: hebbende verder het zelve Oorlogs-Volk in 't Veld, als ook in de plaatzen, daar zy in Guarnizoen lagen, doen houden in zo goede en scherpe Krygs-tugt, dat niet alleen alle openbare misdaden streng gestrafd zyn gewerden, maar ook, dat de schade, welke het Krygs-volk, by afteering of andere manieren, den Burgeren of Huislieden ten platten Lande aandeed, geschat, en door den Raad van Staten den Kapiteinen van hunne eerste Maand Soldye afgekort, en den geenen, die zulke schade hadden geleeden, goed gedaan is.

Goede Krygstugt onder de vereenigde gebruikt.

De

De Oorlog te Water werd by de Staten van de vereenigde Landen belegd met zo goede orde, als de Oorlog te Land, zynde tot dien einde in de voorsz. Provintiën opgeregt een Raad of Kollegie van de Admiraliteit, en te zamengesteld uit verscheide Raads-perzoonen; meest alle wel ervaren in 't stuk van de Burgerlyke Regeering, of in 't feit van de Koopmanschap en handeling ter Zee, en zyn verdeeld in vyf plaatzen, daar de voorsz. Raden hunne gewoone zitting houden, te weten, te Amsterdam, Rotterdam, Hooren of Enkhuizen in Noord-Holland, Middelburg in Zeeland, en Harlingen of Dockum in Vriesland: van welke Kollegien de Prins Maurits van Nassau, als Admiraal Generaal van de Zee, het Hoofd is, op wiens naam alle de beveelen en Krygsbestellingen by den voorsz. Raad werden uitgegeven, 't welk altyd de Stadhouder van Holland, enz. is; die Raden onder hem, in de voorsz. Kollegien van de Admiraliteit dienende, doen Eed, en ontfangen hunnen last van de Staten Generaal, op de benoeming van de Provintien, die gewoon zyn uit de hunnen eenige te verkiezen, of tot dien einde den Staten Generaal twe of drie Perzoonen voor te dragen, daar uit de beste verkooren werd. De Admiraal heeft twe Luitenants of Vice-Admiraals, die zig in Holland en Zeeland, als 't naast by de Zee geleegen, onthouden, te weten, in Holland is Johan van Duvenvoorde, Heer van Warmont, en onder hem Jongheer Pieter van der Does en Jan Gerbrantsen: in Zeeland, Heer Justinus van Nassau, en onder den zelven Joost de Moor.

De Oorlog ter Zee werd belegd door den Raad van de Admiraliteit, die op 5 plaatzen zitten.

De Prins Maurits, Admiraal, is 't Hoofd van de Admiraliteit.

Heer van Warmont en Justinus van Nassau Admiraals van Holland en Zeeland.

Die van de Admiraliteit besturen den ganschen Oorlog te Water, met raad van de Heeren Staten Generaal, en hebben tot dien einde den ontfang van de Konvojen en Licenten, die op de inkomende en uitvarende Koopmanschappen werden gegeven, volgens de Lysten en Ordinantien, by de Staten Generaal daar van gemaakt, en die van Jaar tot Jaar by dezelve Heeren Staten, naar geleegenheid van zaken

't Geld van de Konvojen en Licenten betaald den Oorlog ter Zee.

en Koophandel, hervat en hersteld werden, zo als zy bevinden ten meesten dienste van de Landen te behooren.

Admiraliteits Ampt.

De Penningen van de voorn. middelen werden ingegaderd door gezwoore Officiers, ter Ordinantie van die van de Admiraliteit in de voorsz. Provintien zittende, besteed tot betaling van 't Oorlogs-Volk te Water, en staande ten laste van de Generaliteit: ook tot timmeragie, bouwing en onderhoud van de Oorlogs-Scheepen, en alle Scheepsgereedschappen, daar toe noodig, mitsgaders ook Oorlogs-gereedschap, grof Geschut, met andere dergelyke behoeften, die zeer veele en groot zyn, vermits het groot getal van de Oorlogs-Scheepen, die de Landen gestadig in dienst houden.

Waar en hoe de Oorlogs-Scheepen werden gebruikt.

De voorsz. Oorlog ter Zee werd by die van de Admiraliteit in deeze manieren geschikt, te weten, eerst werden by hen verscheide Oorlogs-Scheepen gebruikt en onderhouden tot bezetting van de Zeehavenen, staande of geleegen onder het gebied van hunnen Vyand, als voor Duinkerken, Nieupoort, Sluys, enz. ten anderen werden ook verscheide Oorlogs-Scheepen gebruikt, die Vloots-wyze de Zee tusschen Engeland, Vrankryk en de Nederlanden gestadig doorkruissen: ten derden werd ook, Jaar uit Jaar in, een goed getal Oorlogs-Scheepen gebruikt tot verweering van de Visscherye onder Schotland en de Eilanden daar omtrend: ten vierden werden de Koopvaarders, uit de voorsz. Provintien varende, en trafficquen oeffenende op Vrankryk, Engeland, Schotland, Denemarken en elders, in goede verzeekerdheid geleid met Oorlogs-Scheepen, tegen de gevaren van den Vyand en Zeeroovers: ten laatsten hebben die Landen een zeer groot getal van kleiner Scheepen, ook ten Oorlog uitgerusd, en van alle behoeften wel voorzien, die binnen 's Lands, tot bevryding van de Rivieren en zoete Wateren, gebruikt werden, zo op de Schelde als anders. Ook tot bezetting van zommige Steden en plaatzen, staande

de onder het geweld van hunne Vyanden, en op de Kusten van de voorsz. Rivieren palende.

Elk Kollegie van de Admiraliteit is voorzien van eenen Advokaat Fiskaal, die 't Regt van de hooge Overheid bewaard, tegen alle de geene, die de Krygs-regten ter Zee, en hunne beveelen en Artykelen overtreeden, en die in de Konvojen of Licenten de Landen zoeken te verkorten, daar van de Raad kennis neemd, en op zodanige aanklagten oordeeld, na dat zy bevinden te behooren, welk oordeel kragt heeft van gewysde, zonder dat de uitvoering van dien door beroeping kan werden geschorsd; gelyk ook het voorsz. Kollegie kennis neemd en vonnisd over alle princen van perzoonen en goederen, die door de Kapiteinen te Water verovered werden, mitsgaders ook van alle klagten, en geschillen, die onder het Zeevarend Krygsvolk vallen, of tegen hen by iemand zouden mogen voorgewend werden. En ten einde het Zeevarend Bootsvolk hun best zou doen in 't veroveren of winnen van hunne Vyanden, genieten zy ook, elk naar hunnen rang, zeeker aandeel in de Buiten: zy werden boven dien, mitsgaders boven hunne gewoone mondkosten, gagien of maand-gelden, ook meermalen met pryzen of geschenken vereerd, na de geleegenheid van het feit verischd. Advokaats Fiskaals Ampt in de Admiraliteit.

De Oorlogs-Scheepen, om de Zee te doorkruissen en Konvojen te doen, waren in deezen tyd in Holland omtrend agtendertig: in Zeeland twaalf: in Vriesland agttien, de eene reis meer dan de andere, behalven die van de zoete Wateren, die niet veel minder zyn, het welk grote kosten en magt zyn. Getal der Oorlogs-Scheepen op deezen tyd.

In dit Jaar 1588 zyn 'er verscheide loopen door de Guarnizoenen der Staten hier en daar gedaan, als die van Heusden en Geertruidenberg in Braband trokken uit, omtrend agthonderd Mannen sterk, zo te voet als te Paerd, de Voetknegten agter op de Paerden zettende, en deden eenen loop naar Tilburg by 's Hertogenbosch, daar een deel Loopen van der Staten Guarnizoenen.

Parma's volk geslagen te Tilburg.

van. Parma's volk lag, het welk zy sloegen; de rest nam de vlugt in de Kerk, daar zy die niet lang dorsten bestryden, vreezende, dat de omleggende Guarnizoenen op den allarm hen zouden komen ontzetten, en trokken dus met goeden Buid naar huis.

Vroomheid, stoutheid en geluk van honderd Soldaten in Braband.

Dergelyke deden die van Bergen op den Zoom, van waar zy minder dan honderd sterk waren, waar onder vyf of zes Paerden van Bax volk waren, geleid van eenen Sergiant, en trokken dus uit op eenen aanslag op Borchloon, die hun mislukte. Deeze sloegen nogtans door eenen hoop Volk, en kwamen te Thienen, daar vyf of zes Vaandelen Spanjaarden in Guarnizoen lagen: des niet tegenstaande, vermits het eene wyde Stad is, raakten zy daar in, en dreven de Spanjaarden daar uit, die afnemende drie Vaandelen, en plunderden de Stad. Als zy nu weder buiten kwamen, wagten hen hunne Vyanden op hun voordeel, die wel vierhonderd sterk waren: zy sloegen daar vroom door, en kwamen weder in hunne Guarnizoenen met alle den Buid, 't welk byna ongelooflyk scheen.

Thienen ingenomen en geplunderd.

Konvoi van Kortryk geslagen.

Die van Zeeland waren, omtrend zeventig sterk, overgetrokken in Vlaanderen, en sloegen af het Konvoi van Kortryk, daar, boven 't Voetvolk, twintig Ruiters, en dertig Kooplieden te Paerd, by waren: zy schooten eerst meest naar die op de Paerden zaten, tot dat zy 'er eenige kregen, met welke zy de andere overwonnen, en namen alles weg voor buid, wat zy dragen konden.

Schenks aanslag op Nymegen te vergeefs in December.

Schenk is ook niet ledig geweest, maar deed eenen loop naar Momedi: in Wintermaand had hy eenen aanslag op Nymegen, en meende, door de ondiepte des Gragts, den muur te ondergraven, en met Buskruid op te werpen; maar vermits de wateren door regen in de Gragten gewasschen waren, en andere beletzelen, werd het verhinderd.

Veelerhande kloeke aanslagen werden in deeze tyden wederzyds bedreven, in Braband, Gelderland en Vriesland, nu tot voordeel dan tot verlies, vermits

mits 'er over beide zyden veele kloeke geoeffende Soldaten waren, die alle ſtof van eer en voordeel zogten en waarnamen.

Schenk had, om zyne grote kosten wat te verhalen, op den Rhyn by Herwerden, in 't begin van Slagtmaand, eene Schans gemaakt, zonder weeten van de Staten, welke, alzo zy de openbare magt nadeelig was, hem, door den Pince Maurits van Orange, en het tusſchen-ſpreeken van den Heere van Willougby, belasd werd weder te ſlegten.

Schenk ſlegt zyne opgeworpe Schans te Herwerden, in November.

In den Briel muitineerde het Engelsch Guarnizoen om betaling, vermits die wat agter bleef, zynde dat Guarnizoen ver geleegen, om zig op den Vyand met voordeel te geneeren; maar alzo de betaling uit Engeland, volgens het Verbond, moest komen, hebben de Staten van Holland dat gulhartig voor de Koningin verſchooten, en dus alle zwarigheid geſlisd.

Muitineering in den Briel geſlisd.

Onder 's vyands Guarnizoenen waren ook muitineeringen en grote armoede, by gebrek aan betaling, dewyl 's Konings Indiaanſche ſchatten en inkomſten op ver na zyne gedurige onkosten van den Oorlog niet konden bereiken. Deeze gebreken werden veele geholpen met den Koninglyken naam en gezag, nogtans zo volkomen niet, maar veele verlieten den dienst, en begaven zig onder de Staten, om zeekerdere betaling, en betere middelen van loopen te hebben, 't welk 's Vyands Guarnizoenen zeer ontblootte.

Onder Parma's volk is ook muitineering.

Veele Soldaten van Parma komen in dienst van de Staten.

Parma heeft met die van Kameryk, op welke hy altyd zyn oog had, om Artois en Henegouwe te gelieven, een beſtand van Wapenen gemaakt voor eenige Jaaren, daar in de Gouverneur Baligni ook ligt medeſtemde, vermits hy, door de beroerten in Vrankryk, kwalyk middel vond, om de Guarnizoenen te zamen met zyn gezag te onderhouden, en hier mede eenen tusſchen-loop en onderlingen Koophandel met de naburige Landen inſtellende, heeft hy daar door middelen van geld, tot verzeekering

Parma en Baligni maken een Verbond voor Artois en Henegouwe met de Stad Kameryk.

van zyn Gouvernement, gevonden: want in de Stad Kameryk grote Koophandel en Neering van Kameryks Lynwaard en Doek is, vermits daar toen jaarlyks wel boven de zestig duizend stukken gemaakt werden, die geschat zyn, het een door het andere, op veertig guldens het stuk, bedragende vierentwintig honderd duizend guldens, die zy jaarlyks daar voor ontfangen. Dit Lynwaad of Doek is zommige zo uitneemend fraai en fyn, dat men stukken vind, die maar tweëntwintig ellen lang en wel driehonderd guldens, of honderd Fransche Kroonen, waerdig zyn, dezelve niet meer in stof wegende, dan zes, zeven of agt oncen het stuk. Hier door heeft Baligni zig zederd ongestadig, onpartydig, en als volstrekt of Souverain gedragen: niet tegenstaande dit Verbond van bestand heeft Parma, door verscheide middelen, zelve door den Bisschop van Kameryk, een Zoon van Barleymont, dien Baligni uit de Stad weerde, en door zyne Kanonniken, veele heimelyke aanslagen gehad, die Baligni, door zyne naerstigheid, altyd ontdekte; maar door het voordeel, dat zy beide by 't bestand vonden, zyn zy telkens weder vereenigd. Baligni deed terstond, als den zynen eenige schade geschiedde, uitvallen in Henegouwen en Artois, verhalende zyne schaden met Lont-regt of geweld.

Meenigte en kostlykheid van Kameryks Doek.

Baligni's ongestandigheid.

Aanslagen op Kameryk ontdekt.

Alzo wy veele wonderlyke en zeldzame Geschiedenissen van dit Jaar 1588, waar van zo lang en veel voorspeld is, verhaald hebben, als den dood des Konings van Denemarken, de nederlaag en gevangenis van Maximiliaan van Oostenryk, Koning van Polen, den ondergang van de magtige Spaansche Vloot, den dood van den Prince van Conde, en den Grave van Leyçester, zullen wy verder van de verandering in Vrankryk verhalen.

Geschiedenis van Vrankryk.

In de voorgaande Boeken hebben wy in 't kort verhaald, hoe Hendrik den III^den^, Koning van Vrankryk, door toedoen van Spanje, belet was de Souverainiteit en bescherming der Nederlanden aan te nemen, door

de

de te zamen zweering van die van Guyze en hunne Bondgenoten, zig te zamen verbindende onder een Hoofd, den Kardinaal van Bourbon, dat een oud eenvoudig Man was: zy noemden hunne te zamenzweering *Sancte Ligue*, of het H. Verbond, die bekleedende met den dekmantel van bescherming des H. Roomschen Godtsdienst en der gemeene welvaard.

Dit Verbond was eerst, in den Jaare 1576, begrepen en gebragt te Peronne in Picardyen, onder voorwendzel van de vordering en eer van den Roomschen Godtsdienst, tot opbouw van 's Konings staat en Kroon, breeking en herroeping van alle voorgaande Plakaten van Vrede, die van den hervormden Godtsdienst vergund, en demping van alle Ketteryen, tot dien einde die van het Verbond zweerende onderdanigheid aan hun Hoofd of Gemagtigden, en voor de voorgaande en dergelyke Artykulen hunnen laatsten druppel bloed te storten, en tot alle onkosten op te brengen. Daar waren ook gedenkschriften gevonden by eenen Advokaat David, inhoudende middelen, hoe dit Verbond magt moest gegeven werden, om te breeken den gewoonen loop in de Kroonsopvolging van Vrankryk. Paus Gregorius den XIIIden beviel dit Verbond niet, want als aan hem een Bisschop en een voornaam Jezuiet, Pater Claude Mathieu, te Romen gezonden waren, om dit Verbond, als den Stoel van Romen voordeelig, te bevestigen, wilde hy dat niet doen, even voor zynen dood nog zeggende tegen den Kardinaal Deste, dat zulk een Verbond geene Bullen of Brieven van hem zouden krygen, want hy kon niet klaar door zulke Wolken zien, en wilde geen Aandryver of oorzaak zyn van eenen Oorlog, dien hy niet zou kunnen blusschen, als hy wilde.

De Ligue in Vrankryk eerst begrepen te Peronne, 1576.

t'H. Verbond door Paus Gregorius den 13 misprezen.

Daar na heeft dit H. Verbond, in den Jaare 1585, zeer toegenoomen, door bestek en vordering van den Koning van Spanje, als men zag, dat de Souverainiteit der vereenigde Nederlanden den Koning van Vrankryk aangebooden werd, en

 toen

toen hebben zy eerst voor Hoofd opgeworpen den ouden Heere Charles, Kardinaal van Bourbon, Oom van den Koning van Navarra, alom allerlei Krygsvolk in 's Konings naam aannemende, het welk de Koning, door zyn Plakaat van den 28sten van Lentemaand, ontkende; waar op zy verklaring van de oorzaak van hun Verbond deden, namelyk, om dat zy veragt en niet gevolgd zagen het besluit van de drie Staten des Ryks, om den Oorlog te voeren tegen de Hugenoten, en te breken het Plakaat van van de laatste Pacificatie, vermits zy vreesden, dat de Koning van Navarra, na 's Konings dood, de Hertog van Anjou reeds gestorven zynde, de opvolging der Kroone zou vorderen, en om dat zy zagen, dat in Vrankryk, Duitschland en Engeland grote Oorlogs-gereedschappen, ten voordeele van den hervormden Godtsdienst, gemaakt werden, en de Hugenoten, na 6 Jaaren, de Steden, hun tot verzeekering ingeruimd, niet overgeleeverd, maar verlenging van den Koning verkreegen hadden: ook om dat zy het Ryk wilden verlossen van de zware lasten en schattingen, en van den Koning wilden verdreven hebben zulke lieden, die den Koning en zyn Ryk opaten en vernielden, misbruikende zyne magt, het oog hebbende op den Hertog van Espernon, deszelfs Broeder La Valette, en andere. Om deeze en dergelyke reedenen verklaarden zy de Wapenen aangenomen te hebben, die niet willende neder legen, voor dat zy hun voorneemen volbragt, en zyne Majesteit de grote gevaren geweerd had, betuigende niets voor te nemen, dan tot dienst van Godt en den Koning.

Verklaar van het H. Verbond, tegen den Koning rebellig.

Verscheide handelingen van de Verbonlingen.

Hier over, en onder het dekzel van de Hugenoten, die meest in Guienne waren, te bestryden, zogten zy zig in Pacardyen te sterken, trokken naar Parys, overweldigden, den tweden Pinxterdag, de Citadel van Lion, desgelyks, door middel van den tweden Burgermeester, de Stad Marsilie, die, door de trouwe Onderdanen, weder veroverd, en

de

de Burgemeester gehangen werd, in den Jaare 1588.

De Koning van Vrankryk vreesd het Verbond, kruipt in eene Kap, en verbied oeffening van den hervormden Godtsdienst.

De Koning zig hier door verrasd, en de Verbondelingen te Paerd en zig zelven te voet ziende, afgezegd hebbende de aangeboode heerschappye der Nederlanden, gelyk wy verhaald hebben, zogt, met schoon spreken en verklaringen, zyne reedenen, en, in plaats van Wapenen, een demoedig aanzigt te vertoonen, daar by hy, zelfs van zyne Moeder, die ook van den Raad van dit Verbond wilde zyn, om daar in mede een zeggen te hebben, zo verbaasd gemaakt werd, dat hy in eene Kapuchyns kap kroop, in eenen zak penitentie doende, om dit H. Verbond, zyne wederpartye, te bewegen, op hun verzoek verbiedende alle oeffening van den hervormden Godtsdienst, door een Plakaat van den 18den van Hooimaand, des Jaars 1585, herroepende alle Plakaten van Vrede, en uit het Ryk bannende alle Hervormde, die niet Roomsch Katholyk wilden werden, hun beveelende de Steden van verzeekering in te ruimen, toestaande en pryzende dit H. Verbond, als voor zynen dienst noodig: verder stond hy hun, in de Stad Nemoers, veel geld toe, en gaf hun veele Steden in handen, als Chalon, Verdun, St. Desier, Reyms, Soysons, Dion, Beaume, Rue in Picardyen, Dinant, en andere in Bretagnien.

De Koning geefd de Verbondelingen verscheide Steden in handen.

Hier mede niet te vreden zynde, verzogten zy de verbeurd-verklaring van de goederen der gebanne Hervormde, vermits de Geestlyke tot schattingen op te brengen onwillig en het gemeen verarmd waren. Dus oorloogden zy daar in de Jaaren 1586, en 1587, op welken tyd de Hertog van Parma hun tot hulp had gezonden vierhonderd Lançiers te Paerd, en tweduizend Italianen te voet, en toen was het Leger der Duitschers onder den Baron van Donau in Vrankryk, en de Koning van Navarra won den slag te Coutras, gelyk wy in 't veertiende Boek verhaald hebben.

De Verbondelingen eischen verbeurd-verklaring van de gebanne Hervormde.

Parma zend Ruiters en Voetknegten

Na dat het Duitsche Leger verdweenen was, zeide het Verbond, in Sprokkelmaand, des Jaars 1588, tot den Koning te Nanci, dat hy hen wat beter

moest

aan de Verbondelingen. moest vorderen, en zig ontdoen van alle zulke Raadgevers, als zy noemden, en die afzetten van alle Ampten, en instellen eene Inquisitie des Godtsdienst, in alle de goede Steden, en afkondigen het Concilie van Trente, met zulke matiging, als over een kwamen met de Privilegiën der Kerken van Vrankryk: ook moest hy hun meer Steden, tot huisvesting van hun Krygsvolk, ingeven, en voortvaren met de verbeuring en verkooping van de goederen der Hugenoten, enz.

Het H. Verbond vorderd Inquisitie en het Concilie van Trente in Vrankryk.

De Koning moest, hoewel tegen zyn hart, deeze dingen toestaan: men sprak niet dan van den Oorlog tegen de Hugenoten, en boven al kwelde den Koning, dat hy niet mogt gebruiken den dienst van den Hertog van Espernon, dien hy altyd zonderlinge geneegenheid toegedragen had, met zynen Broeder, La Valette, dien hy boven andere betrouwde, en met zeer grote Ampten vereerd had, namelyk zederd den dood van den Hertog van Jojeuse, verslagen te Coutras, met het Admiraalschap. Deeze twe Broeders waren beschuldigd, dat zy Ophouders en Bewind-hebbers der Ketters en Hugenoten waren, bezittende de grootste Ampten en bedieningen des Ryks, en dat zy zo ryk geworden waren, dat al des Konings geld in hunne kisten was. Espernon verklaarde tot antwoord, dat hy meer overwinningen tegen de Hugenoten verkreegen, en die meer afbreuk gedaan had, dan zyne Beschuldigers, en dat hy en zyn Broeder meer van den Koning van Navarra ontzien waren, dan zy: verder verweet hy hun, dat die van Guyze by de handeling van de Inkomsten des Konings ryk waren geworden, en des Konings schatten dorsten aantasten, daar hy en zyn Broeder niet anders bezaten, dan het geen hun des Konings mildheid gegund had: zy dankten Godt, dat men hen niet kon beschuldigen van den Koning van Spanje Pensioen te ontfangen, om te beletten, dat hunne Koning van Vrankryk weder zou krygen de heerschappye der Nederlanden, hem zo vriendelyk aangeboden:

Espernon in haat van het Verbond en de Guyzianen.

Espernon ontschuldiging[,] beschuldigd die van Guyze.

ten

ten laatsten zeide hy, dat hy en zyn Broeder bereid waren goed en bloed, lyf en leven, voor 's Konings dienst op te zetten, en gehoorzaam uit den Hove te vertrekken, de Koning dat gebiedende, en hunne Vyanden daar te laten, en boven dien bereid hem over te dragen alle hunne Staten, Ampten, Gouvernementen, Steden, Kasteelen en al hun vermogen, behoudens, dat zyne Beschuldigers 't zelve mede deden, en dat was geene ongelyke kans, want alles, dat zy en die van Guyze hadden, was des Konings, hunnen Meesters, van wien zy dat moesten erkennen, enz.

Deeze vyandschap dus staande, en alzo Espernon in zyn Gouvernement van Anjou, Tourayne, Angolesme en Xaintogne vertrokken was, zynde te Loches, werd hy, den 10den van Oogstmaand, des Jaars 1588, van den Major van de Stad, een van het Verbond, in zyn kasteel en Kamer besprongen, en met Pistolen nageschooten, roepende, *tue*, *tue*, of sla dood, sla dood, maar werd niet geraakt, des zyn volk, omtrend hem zynde, zig weerde, en den Major en andere doorschooten; nogtans werd van de Gemeente uitgeroepen, dat hy daar den hervormden Godtsdienst wilde inbrengen, waar over zy, voor twe of drie dagen, alle onvoorziens, zonder eten of drinken, bezet werden, tot dat zy ontzet kregen.

Espernon door het Verbond besprongen in zyne kamer en Kasteel.

In 't begin van Bloeimaand, alzo de beroerten toenamen, en eenige grote onrust in Picardyen was, kwam de Hertog van Guyze van Soysons naar Parys, het welk de Koning hem had doen verbieden, door den Raadsheer Bellievre, vreezende de geneegenheden der Parisianen: nogtans kwam hy, den 9den van Bloeimaand, alleen met agt Edellieden, daar hy als een Godt ontfangen werd, met toeroepingen des Volks, *Vive Guyze*, *Vive Guyze*, Pilaar van de Kerk, en dat zy alle behouden waren met zyne komst. De Koning hier door in vrees van eenig ongeval voor zynen perzoon zynde, deed den Maarschalk van Byron, tot zyne betere bewaring, duizend

Guyze komd te Parys tegen 't verbod des Konings.

Zwit-

Beschryving van den oploop van Parys.

Zwitschers, en eenig Fransch Voetvolk, dat buiten lag, binnen de Stad brengen, die rondom het Hof Louvre stellende: hierom is terstond de Gemeente van Parys in Wapenen gekomen, de ketenen spannende, de straten bezettende en beschansende, en dat op raad van Guyze, om, zo hy zeide, vreeze en kwader te schuwen: dog daar na vielen zy deeze Zwitschers en Guarde op 't lyf, zommige daar van dood smytende, de andere ontwapenende en uit

Guyze weigerd by den Koning te komen.

de Stad dryvende. De Koning ziende en hoorende, dat men zyn Hof scheen te willen innemen, en zynen perzoon aantasten, zond de Koningin zyne Moeder naar Guyze, om by hem te komen, die dat nogtans weigerde, hoewel hy voorgaf den Koning groten dienst in Parys gedaan, en veel kwaad en gevaar verhoed te hebben, zyne onschuld op de beroerte des Volks, dat nog ontrusd was, doende: waar-

De Koning vlugd uit Parys den 13 May, 1588.

om de Koning onbekend, den 13den van Bloeimaand, uit Parys door de Nieuwpoort vertrok, wandelende met een stokje in de hand naar Trappes, en van daar trok hy naar Chartres, vervloekende de ontrouw en ondankbaarheid van Parys, zweerende nimmer daar in weder te komen, dan door eene gemaakte bres: deeze dag, de 13de van Bloeimaand, werd genoemd de dag van de Baricades van Parys, tot schande van de Parisianen.

De Bondgenooten zyn hier door veel moediger en trotzer, en de Koning bevreesder geworden, die daarom, door zyne Moeder geraden, besloot ver-

De Koning veinsd en handeld met het Verbond.

der te veinzen: des hy een verdrag met het Verbond aanging, en verkondigde een Plakaat, gedagteekend den 21sten van Hooimaand, inhoudende, dat hy vernieuwen zou zynen Eed, gedaan op zyn Krooning, als, in den Roomsch Katholyken Godtsdienst te leven en sterven, dien met goed en bloed voor te staan, uit te roejen alle Ketteryen, en geenen Vrede of bestand immer met de Ketters te maken, nog die tot eenige Ampten te vorderen: ook met geenen Ketter of Begunstiger van de Ketters te stemmen, of vorderen tot de

op-

opvolging van de Kroon, maar helpen het Verbond en Bondgenoten, daar tegen zynde: hy vergaf die van Parys alle hunne misdaad, als geschied uit den Katholyken yver tot den Roomschen Godtsdienst, enz. maar wilde nog niet toestaan of beloven in Parys weder te keeren: zo dat de Koning zo zeer veinsde, dat de wyze en voorzigtigste meer dan kwade agterdogt daar uit kregen, intusschen werd het voeren van den Oorlog zeer voortgedreven. Guyze werd Generaal van al het Krygsvolk, als Konstapel gemaakt: zyn Broeder, de Hertog van Majenne, werd met het eene Leger naar Provence, en de Hertog van Nevers met een ander tegen den Koning van Navarra gezonden.

Guyze Generaal van des Konings Krygsvolk.

Om verder te beraadslagen, heeft de Koning, tegen den Winter van dit Jaar 1588, de Staten des Ryks beschreeven, daar ook die van 't huis van Guyze en het H. Verbond wel de sterkste zyn verscheenen, daar in de vergadering van de drie Staten, als Geestlyke, Edelen, en Steden vergaderd waren, met grote plegtigheid, vyfhonderd vyf gemagtigde perzoonen, honderd vierendertig wegens de Geestlykheid, honderd tagtig wegens den Adeldom, en honderd eenennegentig wegens de Steden, zonder 's Konings Hof, zyne Raads-Heeren en andere, daar veel is gehandeld om 't Ryk in den Roomsch Katholyken Godtsdienst te vesten, de Gereformeerde uit te roejen, en den Koning van Navarra met zyne geslagten te weeren van de Kroon, waar van de voorstellen gedrukt zyn.

De Koning van Vrankryk beschryft zyne Staten te Bloys.

Handeling op de vergaderinge te Bloys.

Die van het Verbond en Guyzianen hebben voor een voornaam poinct verzogt, dat de Koning, met alle de Officieren des Ryks, herzweeren zou, als eene Grond-Wet, het Plakaat, waar by de Koning van Navarra als Ketter afgeslooten was van de opvolging der Kroon: waar tegen de Koning vertoonde, dat hy die van Navarra niet kon van zyn Regt afsluiten, welke nog ongehoord was, daar in de Adel mede stemde; maar de andere twee Staten,

De Guyzianen zoeken Navarra van de Kroon te sluiten.

na-

namelyk de Geestlyke en Steden, dreven, dat men volstrekt zou besluiten, dat de Koning van Navarra en alle Ketters en Ketters kinderen voor eeuwig onbekwaam waren om de Kroon te erven of te bezitten.

t' Zamenzweering der Guyzianen. Als nu deeze dingen hevig van de Guyzianen gedreven werden, deed de Koning ook eenen voorslag doen, dat het behoorlyk was; dat men alle de Grond-Wetten des Ryks, namelyk die van *Crimen læsæ Majestatis*, ook zou zweeren: het welk die van Guyze, als de Koningin, Moeder, hem daar toe zogt te overreden, zeide niet te willen doen, merkende, dat men hem zogt te betrappen, zo wel om 't feit van de Baricades of het jagen des Konings uit Parys, als anderzins:

De Bondgenooten nemen iet geweldigs voor. Hierom besloten de Guyzianen en Bondgenooten iet geweldigs voor te nemen, om tot hun vermeten te komen, zig vindende gestyfd, en genoeg geholpen van de twe Staten des Ryks, en boven al van den Koning van Spanje, en den Hertog van Lottringen en Savojen, hunne buuren, gelyk de Hertog van Savojen reeds begonnen had in te nemen het Marquizaatschap van Saluce, toekomende den Koning van Vrankryk, zonder waarschuwing van kryg, alleen zeggende, dat hy dat deed uit vrees, dat de Gereformeerde daar in mogten nestelen: eene grote ondankbaarheid van eenen Vorst, die zo zeer verbonden was door bloed en weldaden aan de Kroon van Vrankryk.

Ondankbaarheid des Hertogs van Savojen.

De Hertog van Savojen neemd het Marquizaat van Saluce, in minder dan 3 Weken. Van het innemen des Marquizaat van Saluce werd geschreeven, dat de Hertog, Charles Emanuël, verzogt had in 't Verbond te treden met den Hertog van Guyze, zo hy mogt hebben het Marquizaat van Saluce, Provantien en Dolphine, het welk Guyze hem weigerde, begeerende het gebied daar over zelve; maar ten laatsten, alzo de Hertog van Savojen zelve te Chartres aan den Koning zond, en Guyze daar over te onvreden en jaloers was, kwamen zy op zyn voorig verzoek te zamen over een; waar

waar door den Hertog van Savojen, verwittigd zynde, wat 'er te Bloys, in de vergadering der Staten, omging, best dagt in de voorbaat te zyn, en zig van dat Marquizaat meester te maken, en vond behendig middel, met geld en geweld, op Allerheiligen avond, de Stad Carmagnola in te nemen: het kasteel, beleegerd en onvoorzien van leeftogt zynde, werd ook ligtvaardig en schandelyk door de Kapiteinen overgegeven, daar meer dan vierhonderd stukken grof geschut, met allerhande Krygs-gereedschappen, gevonden werden, zo dat men zag, dat de dubbele Pistolen de dubbele Kanonnen en het twede Wapenhuis van Vrankryk, met het geheele Maquizaat van Saluce, in minder dan drie Weeken konden winnen. **Kragt van de dubbele Pistolen.**

Die van Savojen zeggen, dat het Marquizaat aan Savojen, als deszelfs leen, behoord, verbeurd door eenen hoogmoedigen Marquies, die zig te goed reekende Hertog Karel den VI^den^ onderdanigheid te bewyzen, welken dat, als verbeurd, afgenomen, en daar van hy verjaagd werd. Hier tegen willen de Franschen bewyzen, dat dit Land altyd eene leen van den Dauphyn geweest is, begreepen in 't geschenk, dat Prins Humbert daar van aan de Kroon van Vrankryk deed, die, gelyk ook de Nakomelingen, Charles de VIII^ste^, Louys de XII^de^, en François de I^ste^, enz. hem de onderdanigheid afnamen. **Eisch van Vrankryk en Savojen op Saluce.**

Dit verlies van Saluce beviel den Koning, en in 't gemeen alle Franschen, kwalyk: Guyze merkende, dat het zelve het Verbond en hem geheel ten laste gelegd werd, begeerde van den Koning zig daar over niet te zeer te bedroeven, want hy verzeekerde hem, dat hy, zo dra het Hugenoots Ketters vuur zou gedempd en geblusd zyn, zelve van de eersten zou willen zyn, die het gebergte zou overgaan, om dat weder te winnen, zo het hem van den Koning belasd werd; maar de Koning over dit voorspel inwendig verstoord, besloot dat te wreeken. **Guyze bied Saluce weder te winnen.**

De Koning, van alle deeze gewelden verwittigd

De Koning besluit, uit jalousie, der Guyzianen dood.

zynde, en vreezende, dat hy naar Parys gevoerd, en daar door de Staten gedwongen mogt werden alle hunne begeertens te besluiten, daar van hy genoeg, zelfs door eenige van den huize van Guyze, verzeekerd was, besloot, alzo de jalousie meer in Princen dan gemeene Lieden heerschd, 't zelve voor te komen, met de Hoofden van den handel onvoorziens aan te tasten en te dooden, en de andere gevangen te neemen, by zig in Poytou een Leger onder den Hertog van Nevers hebbende, dat hem in nood tot dien aanslag kon dienen; een ander Leger had hy onder Duc du Mayne, om den Oorlog tegen Savojen te weeren. Dit besloten hebbende, veinsde hy zig tegen den Hertog van Guyze, zo hy best kon, als of hy hem, boven alle andere, wilde verheffen, en hooger last geven, als zyn Broeder gedaan had.

's Konings geveinsdheid tegen Guyze.

's Vrydags, drie dagen voor Kersdag, alzo de Koning zig geliet buiten Bloys in den Godtsdienst te willen gaan, ontbood hy 's morgens, door zynen Secretaris, den Hertog van Guyze, dat hy, uit de byzondere vergadering van de voornaamste des Verbonds, die voor deezen meest afzonderlyk van de Staten vergaderden, terstond by hem zou komen. Guyze, uit zyn buitengewoon gelaat van daags te vooren wat agterdogt gekreegen hebbende, had met zynen Broeder, den Kardinaal, en andere beraadslaagd. De Koning dit vernoomen hebbende, dwong zulks hem te meer zyn stuk te verhaasten; dog alzo de Koning Guyze nu schielyk ontbooden had, dorst hy niet weigeren te komen, maar is dus, niet zonder agterdenken, naar den Koning gegaan, latende daar over den Kardinaal, zynen Broeder, bekommerd in den Raad. Als hy nu van de Voorkamer, naar des Konings kamer ging, en de Tapitzerye opligtte, werd hy van vyf of zes by den hals gegreepen; daar op hy riep over 't geweld, dat hem aangedaan werd, biddende om genade; maar hy werd doorstooken, en dus dood in 's Konings kamer gelegd,

Guyze werd gedood, den 24 December.

legd. Andere verhalen, dat Guyze, in de Voorkamer komende, eenen Longnak, dien hy vyand was, vond, en willende weten, wat hy daar deed, werd hy overvallen en doodgeslagen. De Koning zelve kwam hem uit zyn Kabinet bezien, met zyn getrokke zwaerd, vragende of hy dood was.

Dus gebeurde hem 't geene hy 18 Jaaren te vooren, in den moord van Parys, den Admiraal, Grave van Castilion, gedaan had, dien hy, nog half levendig, uit de Venster deed werpen, en bezag wel nauw met toortzen, of het ook de regte Man was, zelve met zynen snuitdoek het bloed van het aanzigt vegende, om hem te kennen, en dus het lighaam met voeten stootende, en den Lakeien en gemeenen Volke overgevende, om met alle schandlykheid door de straten naar de Galg te sleepen: waar door wy Godts regtvaerdig oordeel in deeze Waereld te merken hebben. Godts regtvaerdig oordeel over Guyze, om den dood van den Admiraal.

Als nu Guyze dus gedood werd, had de Kardinaal, zyn Broeder, die over hem bekommerd was, zyne schreeuwende stem gehoord, waarom hy meende toe te loopen, met meer andere, als de Kardinaal van Bourbon, de Hertog van Nemours, zyn halve Broeder, de Marquies Dalbeuf, de Bisschoppen van Lions en Amiens; maar zy werden alle wederhouden, ook de Secretaris van Guyze, die een briefje uitwierp, daar in geschreeven was, *pour certain, le Duc de Guyze est mort*, 't welk by Duc de Mayenne te Lions gebragt werd, hem dit feit verzeekerende, zo dat hy zig behield: de Prins van Jenville, Zoon van Guyze, speelende in 't Kaatsspel, werd gevangen, en veele Staten, die weg konden komen, verliepen.

Daar na werd de Kardinaal by den Koning gebragt, in de kamer, daar zyn Broeder Guyze dood lag, en, na eenige woorden, weder uitgeleid; maar 's anderendaags om zyn hoog en trots spreken omgebragt, gelyk den Koning dagt best te zyn, om dat veele zig verstoutten, en andere verwekten, voor De Kardinaal van Guyze werd doorstoken, den 25 December.

De Hertog en Kardinaal van Guyze verbrand.

hem in te treeden, 't welk verdagt was. Na eenige dagen werden de lighamen daar in de grote zaal tot asſche in kalk verbrand, en de asſche in den wind geworpen, die oorzaken geweest waren van zo veel bloed, brand en asſche.

Deeze Hertog van Guyze, Hendrik, en zyn Broeder, de Kardinaal, zyn kloeke dappere Mannen geweest, gelyk ook de Vader was, die eergierig haakte naar hoogen ſtaat, den Roomſchen Godtsdienst tot eenen dekmantel gebruikende; maar als zy, en inzonderheid de Hertog, tot de Kroon van Vrankryk niet raken konden, hoewel zy voorgaven regte Erfgenamen van Charlemagne te zyn, tragtten zy ten minſten een ſtuk daar van te bekomen, of het opperſte gebied daar over te hebben.

De Koning ontſchuldigd zyn feit.

De Koning deed terſtond de Poorten van de Stad Bloys ſluiten, en maakte zyne onſchuld by de Staten, die daar nog gebleven waren, ſchreef ook 't zelve feit alom aan de Provintiën en Steden, en dat hy, uit nood en vrees voor zyn leven, zulks gedaan had, zond uit pardon generaal, maar te gelyk ook aan alle kanten, om de andere, die van deezen aanhang waren, te vangen, en de Steden en Kaſteelen te verzeekeren, hoewel veel te laat: want alzo de vrees den Koning 't feit had doen verhaasten, werden de Steden en Sloten te ras verwittigd van de tegenpartyen, eer de Koning Wapenen toonde, waar door de Poorten aan alle kanten voor des Konings volk geſlooten en toegehouden werden.

Catharina de Medices, des Konings Moeder, welker Ouders waren Laurens de Medices, Hertog van Urbin, en Magdalena, Dogter van den Grave van Bononien en Avernien, heeft weinig in deeze beſluiten vermogen, als die nu geheel bekommerd was geweest met haare Nigt, Catharina van Lottringen, haar Dogters Dogter, de Dogter van Karel, Hertog van Loreinen, om die ten huwlyk uit te ſtellen en te laten trouwen met haaren Neef, Ferdinando de Medices, den groten Hertog van Noscana of

Flo-

Florentien, daar van, met grote pragt, de Bruilofd te Florents den 1sten van Bloeimaand gehouden werd. Ook is de Koningin, Moeder, ter zelver tyd ziek geweest, en naar Guyze's dood, den 5den van Louwmaand, des Jaars 1589, te Bloys gestorven, niet zonder agterdogt, vermits zy driemaal bloed gelaten werd, en de Koning haar verklaard had, dat hy nu alleen Koning was.

De oude Koningin van Vrankryk sterfd, in January, 1588.

Zy is geweest eene kloeke, dappere Vrouw, maar met wonderlyke, looze, heersch-zugtige en hoogmoedige Vrouwlyke driften gekweld. Van haar schryven Franc. Guiciardin en Paulus Lovius, dat zelfs haar Oom, Paus Clement de VIIde, in 't ontschuldigen van 't Huwlyk en verbintenis aan Keizer Carolus den Vden, voorspelde, dat zy gebooren was om te bederven den staat van den Prince, dien zy ten Huwlyk zou gegeven werden. Zy was eene Vrouw, die eergierige Regeering zogt, onder het dekzel van Godtsdienst, of anderzins, van welke gansche verhalen geschreeven zyn. Zy haatte de volstrekte magt van haare Zonen, de Koningen, maar wilde daar van mededeelen. Als het Ryk in rust was, bevond zy zig ontrusd, om dat men haar niet van doen had, daarom zogt zy verwarring, stellende den eenen Prince tegen den anderen, ja haare Kinderen den eenen tegen den anderen. Als haare Zoon, Koning Karel, in volkomen ouderdom gekomen was, en op haar niet veel paste, was de naaste Zoon, Hendrik, haar toevlugt, diens magt zy op 't hoogste verhief, op dat zy, tusschen beide, een aanzien en gezag hebben mogt, 't welk Koning Karel te laat gewaar werd.

Geschiedenis van 't leven der Koningine Moeder.

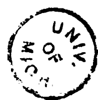
Als ook Koning Hendrik, door haar toedoen, uit Polen ontboden, en tot de Kroon gekomen was, daar over hy grootlyks aan haar verbonden was, liet hy haar in de eerste Jaaren alles regeeren, en heeft zig tot zyn plaizier en wellust begeeven; maar daar na, als hy zelf de Regeering begon in te zien, en wilde regeeren, nam zy haaren toevlugt tot haaren jong-

Wonderlyke en eergierige Uitvindingen der Koninginne Moeder.

jongsten Zoon, den Hertog van Alenson, dien zy opstelde, en ten laatsten tot het Hertogdom van Braband, enz. vorderde, waar door zy voor eenen langen tyd in agting gehouden werd. Deeze dood zynde, zogt zy andere middelen, haar met de Ligue en Guyzianen behelpende, altyd twe zaken zoekende; de eene was zo te werken, dat, die de Kroon opvolgen zou, aan haar mogt verbonden zyn, tegen dat hy aan de Kroon kwam; de andere, dat die de Kroon bezat, deezen Opvolger, die zo groot gemaakt was, zou moeten ontzien, en intusschen veel werk van haar maken, en haar noodzakelyk gebruiken: daarom, dewyl zy op het laatst den Koning van Navarra, zo om den Godtsdienst, als anderzins, tot haar stuk niet bekwaam vond, zogt zy meer verwarring, door de Ligue, Guyzianen en den Vorst van Lottringen, of den Prince, haare Dogters Zoon, mede in 't spel te brengen; maar alzo wy verhaald hebben, dat de Koning dien handel afsneed, met den dood van Guyze, is zy zelve, van ouderdom en lange ziekte, gestorven. Men zegd nogtans, dat, als zy sterven zou, zy den Koning haaren Zoon wyzen en listigen raad gaf, dat hy zig ten eersten zou vereenigen met den Koning van Navarra, en de Princen van zynen bloede, dat opregte Franschen gebleven waren, als die nooit van behoorlyke onderdanigheid of trouw geweecken waren, hoewel hun van den Koning veele Oorlogen, om den Godtsdienst, aangedaan waren, daar in tegendeel die van het huis van Guyze, onder 't dekzel van bescherming des Roomschen Godtsdiensts, den Koning naar het leven en de Kroon gestaan hadden. Ook vermaande zy hem, dat het genoeg om den Godtsdienst gestreden was; maar met vrydom van Godtsdienst te geven, zou hy den Oorlog schorssen, en zyn Ryk bevredigen: zo hy dat veele Jaaren te vooren gedaan had, zou hy een geweldig en vreedzaam Koningryk hebben. Zy hoopte ook, zo hy zig met de Princen van zynen bloede verzoende, dat hy alle zyne

Vermaning der Koninginne Moeder aan den Koning in 't sterven.

vyan-

UNIV. OF MICH.

CATHARINA DE MEDECIS,
Huysvrouw van Henrik de II
Koning van Vrankryk.
GESTORVEN DEN 5 JANUARY
M D LXXXVIII.

J. P. direx.

vyanden ligt overkomen zou, en zo hy dan den vrede onderhield, zou hy Godts gramschap over het Ryk kunnen afweeren.

Deeze straf-oeffening over Guyze en den Kardinaal, zynen Broeder, heeft groot verwonderen door de gansche waereld gegeeven, maar meest in Vrankryk grote ontsteltenis, daar de Koning, door zyn onbedagt stuk, zo schielyk geene goede orde heeft kunnen stellen; maar die van de Ligue en Spaanschen handel, met de voorname Geestlykheid, zyn zo ontsteld geweest, dat zy alle de grote Steden tegen den Koning hebben opgeruid, en doen rebelleren, namelyk eerst die van Orleans, als naast geleegen, daar na die van Parys, die door de Theologanten van de Sorbona, of Schriftgeleerde, een geschil hebben doen afvragen, of de Onderdanen niet ontslagen waren van den Eed der gehoorzaamheid? en of zy daarom niet met goed geweeten zig tegen den Koning en zyne Aanhangers mogten wapenen, tot onderhoud van den Roomsch Katholyken Godtsdienst, vermits de Koning, tegen zynen Eed, belofte, en bezwoore laatste Unie en geleide, die hy den Staten te Bloys had toegezegd, enz. deezen Moord begaan had? Dit hebben over de zeventig Doctoren toegestaan en bewilligd, dat zy van allen Eed en gehoorzaamheid ontslagen waren, en de wapenen behoorden aan te nemen, radende, dat men het zelve zou verzoeken van den Paus bevestigd te hebben.

De Sorbonisten van Parys verklaren de Onderdanen van Vrankryk ontslagen van Eed, en te mogen tegen den Koning opstaan.

De Paus heeft 't zelve bevestigd, en den Koning in den Ban gedaan, zo hy den Kardinaal van Bourbon, die nog gevangen was, en andere Geestlyke, van hunne gevangenis niet ontsloeg, en zig over den dood van den Kardinaal van Guyze verzoende, en vergifnis verzogt: hy gaf ook hope van bystand aan het Verbond.

Paus Sixtus band den Koning.

Alle de voornaamste Steden van Vrankryk hebben die van Orleans en Parys nagevolgd, namelyk, Tousouse, Rouaen, Lions, Amyens, en meer andere, die in 't Jaar 1572, ten tyde van 't moorden, het

De grote Steden in Vrankryk rebelleren.

meeste bloed gestort hadden, met zulke hevige wraakgierigheid, door de Geestlyke meest daar toe opgeruid, dat zy den Koning, hoe Katholyk hy nogtans was, de meeste schelmerye opgelegd, en zulke schande en laster nagezegd hebben, als ooit gezien, geleezen, of gehoord was, niet alleen op de Predikstoelen, die stoelen der waarheid en stigting behooren te zyn, maar zelfs op alle plaatzen: zy hebben zyne Wapenen en Tytels afgesmeten, zyne schilderyen ter Galgen gesleept, en daar aan gehangen. Zy hebben een groot getal vuile Boekjes, in verscheide Talen, met volkome magt, gedrukt, in zulker voegen, dat wy, die nogtans allerhander Landen Geschiedenissen, zo oude als nieuwe, gezien en geleezen hebben, dergelyke nooit gevonden of gehoord hebben. Den Koning, die zo Roomsch Katholyk en eerbiedig was, dat hy veele strenge orden van Sint Françiscus opgeregt had, dagelyks Bedevaarden doende, in de Kerken liep Aflaat verdienende, hebben zy voor eenen vervloekten Ketter, Tyran, Straatschender, Moorder, Verrader, Hypocryt, Meineedigen, Schelm, Tovenaar, Sodomiet, Bloedschender, Bloedzuiper, Kerkdief, en wat boosheeden men meer zou kunnen verhalen, gescholden en spotlyk beschimpt: ja zelfs is nooit dergelyke van Ketters of Heidenen tegen Tyrannen gehoord. Onder andere is in een Latynsch Boekje te Lions, in den Jaare 1591 gedrukt by Johan Pillehotte, daar wy 'er een van hebben, hier van wonder te leezen, waar in alle Geestlyke en Waereldlyke Regten verhaald werden, daar mede zy niet alleen sterken en styven het bedryf van het Verbond, maar verschoonen genoeg de Nederlanders, in 't geene zy tegen hunnen Koning, zo zy dat verontschuldigen, noodshalven in en tot verweering van lyf, leven, Godtsdienst en Privilegiën voornemen, die nogtans by hen voor Rebellen gehouden werden.

Ongehoorde en ongeschikte scheldingen der Bondgenooten over hunnen Koning in Druk uitgegeven.

De Koning zig dus overvallen vindende van zyne Onderdanen, die hem, onder den Hertog van Majen-

jenne, uit kragt van hun H. Verbond, kwamen be-springen, is, na lange beraadslaging, gedwongen geweest zig te vereenigen met den Koning van Navarra, als de eerste Prins van zynen bloede, interest hebbende in 's Ryks welvaard, overreed door zyne beste Katholyken, dat hy nog voor geen Ketter, Barbaar, Sarasyn, Turk, Jood, of Afgoden-dienaar kon gehouden werden, dewyl hy nog van geene Ketterye overwonnen was, maar veel meer voor eenen Christlyken Prins van goede hoop, aanbiddende denzelven waaragtigen God en Zaligmaker, geloovende de H. Schrift en het Katholyk geloof, en hoopende op dezelve zaligheid. De Koning van Vrankryk vereenigd met Navarra.

Als zy hem dus overreedden, heeft de Koning met Navarra eene schorssing van Wapenen gemaakt voor een Jaar, met voorwaarde van hem te dienen, betuigende van zyne Rebellen daar toe, uit hoogen nood, gedwongen te zyn, om het voordeel, dat de Roomsche Godtsdienst, en zyne Onderdanen, daar door zouden genieten, vermits het geweld en de inval van Navarra, dat nu zeeker voor handen was, daar door gestaakt en verhinderd werd, wytende verder al het kwaad, dat den Roomschen Godtsdienst daar van mogt toekomen, op die van het H. Verbond, als de oorzaak, vermits hunne rebellie.

Hier na zyn de beide Koningen by een gekomen, en hebben, tot grote verwondering, elkanderen als Broeders omhelsd, en hunne magt by een gebragt. De Koningen van Vrankryk en Navarra ontmoeten en omhelzen elkanderen.

Als de Hertog van Meyne met zyn Leger trok, om den Koning binnen Bloys te besluiten en beleggen, zyn die Koningen, te zamen vereenigd zynde, en hunne magt by een gebragt hebbende, eindelyk uit Bloys getogen, om den voorsz. Hertog te bejegenen, welke, zig niet betrouwende, in haast weder naar Parys keerde, om uit die Stad den Oorlog te voeren, gelyk zy deden den ganschen Winter, binnen welken tyd de Koning zig ook versterkte, zo veel hy kon, van veele Edele en verscheide kleine Steden: eindelyk deden die van Parys, in 't uit-

Senlis belegerd, en door 's Konings volk opgeslagen den 17 Mey.

gaan van den tyd, de Stad Senlis in Picardyen, die zig aan 's Konings zyde hield, beleggen; maar de Hertog van Longueville, met de Heeren van Humieres, Bonnivet, de la Nove, Du Guyry, en meer andere, hebben hunne magt by een gebragt, en den 17den van Bloeimaand het zelve beleg opgeligt, 't welk onder den Hertog van Aumale daar voor gelegd was, en dat zy, de Stad verzeekerende, sloegen, daar byna tweduizend Menschen dood bleven; en al het Geschut en Vaandelen werden genomen.

De Koning verzeekerde zig middeler tyd ook van verscheide plaatzen, en nam, naar Parys komende, ook eindelyk de Stad Pontoyse in.

Hier na trokken beide de Koningen, met het geweldig Leger, voor Parys, op hope van die Stad, die nog onsterk was en niet beslooten had, te vermeesteren, dewyl zy 'er veele Vrienden binnen hadden. Als nu de Koning een wyl met zyn Hofgezin te St. Cloud gehuisvest had, werd hy van Broeder Jakob Clement, een Jacopyn Munnik, heimelyk doorstooken. Deeze Munnik, oud 23 Jaaren, werd gezegd van eenige Munniken, Jezuiten, en zeekere Guyzianen, opgestookt te zyn, daar over de Weduwe van Louys, Hertog van Montpençier, des dooden Guyze's Zuster, en deszelfs Moeder, de Hertogin van Nemours, met meer andere, meest beschuldigd werden, de eene uit haat, de andere meenende Gode en den Lande groten dienst te zullen doen.

Alzo de Munnik den Hemel beloofd en hy met meer andere toezeggingen gestyfd was, is hy, den 1sten van Oogstmaand, 's morgens uit Parys gekomen, met fraai verçierde Brieven, gezeegeld, en andere onderregting, die uit geene Munniks Kap kwamen, te St. Cloud, en deed den Koning aanzeggen, dat hy hem wat heimelyks te verklaren had, uit Parys komende, zynde van eenige gezonden, die den Koning toegedaan waren, die hy noemde. Dit werd den Koning aangezegd, alzo hy eerst van zyn

bed

HENRIK DE III. *Koning van Vrankryk en Polen.*
GESTORVEN DEN 2 AUGUSTUS
MDLXXXIX.

J.P. direx.

bed was opgestaan, en zig kleedde, die hem binnen in zyn Kabinet liet roepen, doende zyn Volk buiten gaan. Als de Munnik daar gekomen was, leverde hy den Koning de Brieven, en terwyl de Koning die begon te leezen, trok de Munnik een kort vergiftig mesje uit zynen mouw, en stak dat den Koning in den buik. De Koning voelende, dat hy verradelyk gestooken was, rukkende zelfs het mes uit, riep overluid, en kwetste den Munnik zelve: waar over zyne Edelen en Dienaars inkwamen, des in de hitte de Munnik doorstooken en namaals verbrand werd. De wond werd door de Medicyn-Meesters en Chirurgyns bezigtigd, vermaakt en niet doodlyk geoordeeld: waar over de Koning, en andere, goeden moed hadden, het feit alom schryvende. Ondertusschen begon de wond tegen den avond te smarten en ontsteeken, vermits het mes vergiftig was, waarom hem het gevaar van sterven aangezegd werd: hierom deed hy den Koning van Navarra roepen, in 't byzyn van de andere Princen van den bloede, Officieren van de Kroon, en Veld-Oversten, hem belastende het Gouvernement der Kroone op zig te nemen, en de andere hem onderdanig te zyn, met behoorlyke aanbeveelingen, en hem den Eed afnemende met goede betuigingen, de een dat zy hem zouden gehoorzaam zyn, de ander hem om den hals hangende den Halsband van de orde van St. Esprit en St. Michiel, dat hy het Ryk zou regeeren in rust, en beide de Godtsdiensten toelaten en in zyne bescherming nemen, tot dat 'er, by een goed en heilig Generaal of Nationaal Concilie daar van zou besloten werden. Zig dus tot sterven bereidende, is 's anderendaags 's morgens, tweeentwintig uren na dat hy gewond was, gestorven. Zyn lighaam werd gebalzemd in eene ope Rosbaar gelegd, en in 't Leger, en met het Leger alom door veele Steden gevoerd, om tot medelyden te beweegen, en ten laatsten te Compiegnie begraven, maar namaals te St. Denys gebragt.

Koning Hendrik de III van Vrankryk werd van Broeder Clement doorstooken den 1 Augustus.

De Koning sterft.

De Parisianen verblyd over 's Konings dood.

Die van Parys hebben zig, gelyk ook veele andere Steden, over deezen moord grootlyks verblyd, zelfs ook veele grote Heeren feesten van blydschap daar over houdende. Zeven Jaaren daar na werd, over deezen moord des Konings, verdagt de Baron van Scenesey, als deezen Munnik daar toe aangezet hebbende, daar over hy zig, in den Jaare 1596, doorstak, vreezende voor meer wreedheid. De Prieur van 't Kloofter, mede oorzaak, werd namaals te Lions met vier Paerden van een gescheurd.

Dit is voorwaar een zeldzaam en wonderlyk werk geweest, een zo Katholyke Koning van eenen Munnik vermoord te werden, maar ook een zonderling werk van Godts voorzienigheid, die over den moord den Koning van Navarra heeft willen ontschuldigen, dien men hem anders opgelegd zou hebben, om hem daar mede van de Kroon te weeren. Het was ook een groot wonder van Godt, het Koningryk zo verdeeld en vervreemd staande, dat Godt Navarra als met de hand genomen, en by den Koning doen leiden heeft, in 't midden van Vrankryk, en zyne Princen en Officieren der Kroone, hem in handen stellende een geweldig Leger, om hem dus tot de Kroon te brengen, een bewys, dat zyne vyanden weinig tegen hem vermogen zullen, daar het anders, naar menschen verstand, hem onmogelyk zou geweest hebben daar toe te raken.

De Kardinaal van Bourbon van de Parisianen Koning verklaard.

Die van Parys hebben, op den dood des Konings, den Kardinaal van Bourbon, gevangen leggende, voor Koning uitgeroepen, hem Karolus den X^den^ genoemd, en geld in zynen naam geslagen.

De Koning van Navarra werd Koning van Vrankryk, Hendrik de IV. en zweerd mede de Katholy-

De Koning van Navarra de Kroon aannemende, met den name van Hendrik den IV^den^, zwoer anderwerf de Staten en Landen te beschutten en beschermen als een goed Koning, ook die van den Roomsch Katholyken Godtsdienst, en de oeffening van dien, en voor zig zelven beloofde hy zig te onderwerpen aan een vry Generaal of Nationaal Concilie of betere onderregtingen, en zou ook de oeffening

ning van den hervormden Godtsdienst nergens invoeren, dan daar die reeds was gebruikt, voor dat, door eenen vrede, anders daar in mogt voorzien werden. De Officieren van de Kroon, Adeldom, en de andere Staten bevestigde hy in hunne Privilegien. Ten laatsten zwoer hy ook den moordadigen dood des Konings, als regt vereischende, te wreeken. Daar op zwoeren hem de Princen van den bloede, Princen, Hertogen, Amptlieden der Kroon, Graven, Heeren en Ridders, alle behoorlyke onderdanigheid, ook den dood des voorleeden Konings te wreeken. ke, den 2 Augustus, 1589.

Dus deeze nieuwe Koning in 't Ryk gesteld zynde, hoewel het scheen, dat de oorzaak van den haat en nyd met 's Konings dood weggenomen was, hebben nogtans de voorname Steden en die van het Verbond zig geenzins den nieuwen Koning willen onderwerpen; maar gestyfd zynde met de hulp des Paus, des Konings van Spanje, der Hertogen van Savojen en Loreynen, zyn zy in de rebellie gebleven, hoewel ver de meeste Adel zig by den Koning gehouden heeft; maar alzo hy een zeer vroom, kloek en krygbaar Prins is, in de Oorlogen opgevoed, gaat vast voort met voorspoed, zo wy namaals verhalen zullen.

Te vooren hebben wy verhaald van de muiteryen der Soldaten in verscheide plaatzen in Nederland, onder andere van Geertruidenberg, daar op het verlies van de Stad gevolgd is, des zullen wy dat van het begin af verhalen. Geertruidenberg legd op de oude Maas of Vlark, 't welk de Merwe en Maas maakt van verdronke Landen tegen over Dordrecht. Deeze Stad komd toe den Prince van Orange, is ryk door Visscheryen, die daar omtrend zeer groot zyn van Steur, Zalm en Elft, die 'er op zommigen tyd op eenen dag wel agttienduizend met netten gevangen zyn. Deeze Stad werd onder Hollands Frontieren gereekend, en daarom wel bezet met Guarnizoen, zynde geleegen op 't vaste Land van Braband Geschiedenis en beschryving van Geertruidenberg.

Alzo

Muitexye des Guarnizoens van Geertruidenberg, en hun verklaar, den 10 Maert 1588.

Alzo die van het Guarnizoen, meest oude Soldaten, in den Jaare 1588 gemuitineerd waren, gaven zy toen, den 10den van Lentemaand, schriftlyk te kennen, dat, zederd zy hunnen Eed gedaan hadden in de handen van de Majesteit van Engeland, daar grote tweedragt onder de Landen, Soldaten en Burgerye gereezen was, met gevaar van groot verlies, en dat meest door de onreedelyke manier van handeling en woorden des Graven van Hohenlo, hem nagevende, dat hy zou gezegd hebben, dat men liever behoorde Spaansch dan Engelsch te zyn: waar mede hy genoeg zogt de Guarnizoenen ontrouw en meineedigheid in te prenten, en dat daar van de vrugten waren geweest 't verlies van Sluys, het onvrugtbaar beleg van 't kasteel van Brakel, en dergelyke: waarom zy zeiden, dat zy zig tegen de kwaadwillige zogten te voorzien, en verzogten volle betaling en genoegen: hier op, alzo zy geenerhande genoegdoening, die hun aangeboden werd, gehoor gaven, hebben zy allerhande vyandschap getoond, scheurende hunne Vaandels, aanvaerdende Scheepen en schattingen van Braband, tot hunne betaling. Ten laatsten zyn zy verwilligd te hooren den Baanderheere van Willougby, die toen Generaal over het Engelsch Krygsvolk was, en dus zyn zy in handeling gekomen op een Oorlogs Schip, dat daar omtrend op de Wagt lag, den 26 en 27sten van Hooimaand, des Jaars 1588, Zy verzogten vergeving van alles, dat zy zederd den 10den van Lentemaand begaan hadden: dat zy in 't Guarnizoen zouden mogen blyven leggen, onder het gebied van Willougby, of onder Sir Johan Winckfield, die getrouwd was met Willougby 's Zuster, eene nagelate Weduwe van den Grave van Kent, of onder iemand anders, in naam van de Koningin van Engeland: dat zy van de Koningin zouden gehouden werden onder de hulp-troupen, welke zy den Nederlanden deed, en dus hunne betaling genieten: en indien eenige Artykulen van de Staten der vereenigde

Artykelen van verdrag, verzogt den 27 July.

nigde Landen niet onderhouden werden, zou de Heer van Willougby dat voldoen en wreeken, als kleinheid en leed, aan haare Majesteit van Engelands Dienaren geschied, en daar by wilden zy alle ten vollen betaald zyn.

De Staten en Prins Maurits stemden deeze poincten genoeg toe, maar verzogten, dat zy, betaald zynde, die in dienst van 't Guarnizoen begeerden te blyven, alle zouden verdeeld werden onder een Vaandel Voetvolk van honderd vyftig Koppen, en het Paerdevolk onder een Kornet van honderd Lançiers, en vyftig Archebusiers te Paerd, de rest zou zig mogen begeven onder de Kompagniën, staande ten laste van de Koningin van Engeland, leggende in Bergen op den Zoom, om daar behandeld en betaald te werden als andere, mits Eed doende, gelyk de hulp-troupen van Engeland deden: dat Willougby in perzoon met zyne Kompagnie daar binnen zou komen, en verder zouden zy, in vry geld, boven alle leening, hebben twintig volle Maanden Soldye, of twehonderd zestienduizend guldens. Boven dien bespraken die van Holland, dat zy dit geld niet wilden opbrengen, vermits zy bedrog vreesden, ten ware de Prins Maurits en Willougby beloofden, dat de Stad niet van den Lande van Holland zou werden afgescheiden, en 'er behoorlyke Eed van 't Guarnizoen zou gedaan werden.

Dit dus wederzyds besproken zynde, heeft Willougby nogtans anders met hen verdragen, uit kragt van zynen vollen last, die hem gegeven was, op belofte, by hem en Winckfield gedaan, van de Stad in der Staten of Prince Maurits handen te stellen, nademaal haare Majesteit geschreeven had, dat zy zig met de voorsz. Steden niet begeerde te bemoejen: want zy heeft zig, door vreeze, dat 'er iet ergers zou geschieden, en om beters wille, door onervarenheid, des Krygsvolks listigheden niet kennende, met ydele hoop laten bewegen, zo dat hun betaald werden boven de twemaal honderd zestienduizend gul-

Het Guarnizoen werd betaald 216000 guldens.

guldens, en in plaats van een Kornet Ruiters, werden twe Kornetten opgeregt, en desgelyks twe Vaandelen Voetvolks, en dezelve werden onder den voorsz. Winckfield gesteld, zonder dat 'er goede Officieren gesteld of behoorlyke Eed gedaan werd. Maar met dit geld heeft het Guarnizoen, als ook de Gouverneur, grote bancquetten gehouden, en alle weelde gepleegd, tragtende van de Stad verzeekerd te blyven, wetende, dat het tegen der Staten dank was, en hebben dus, uit kwaad agterdenken, zig willen voorzien en verzeekeren van hunne toekomende betaling, gelyk het ten laatsten tot dien einde in allen moedwil uitbarste: des de Prins Maurits en Staten zig zeer aan Willougby beklaagden, biddende, dat hy daar in zou willen voorzien: en alzo eenige van het Guarnizoen, ten dienste van de Stad Bergen op den Zoom waren uitgekomen, verzogten zy, dat men middel zou vinden, om die daar uit te houden, en de rest nog in de Stad te dwingen, daar toe de voorsz. Heeren Staten ook verwilligden den Oversten Norrits, dien toen daar in Gezantschap gekomen was, welke aanbood zig daar toe gaerne te willen beezigen; maar Willougby te veel zagte middelen willende gebruiken, heeft niets uitgeregt: en alzo het Guarnizoen en Gouverneur Winckfield intusschen gewaar werden, dat men iet tegen hen mogt voornemen, hebben zy de Burgerye de Wapenen afgenomen, en verder de voor by varende Scheepen en alle Tollen en schattingen aangeslagen, der Staten Paspoorden aan de Galg geplakt, de omleggende Landen gebrandschat, en alles gedaan, dat gewoone vyanden doen.

Die van Geertruidenberg muitineeren weder, de Burgers de Wapenen ontnemende, en betuigen, den 27 November, 1588.

Als nu hier over 't Krygsvolk vermaand werd, betuigden zy, door Brieven van den 27sten van Slagtmaand, welke by den Gouverneur Winckfield, de Engelsche, en andere Kapiteinen onderteekend waren, dat zy liever alle sterven wilden, dan de Burgers hunne Wapenen wedergeven: en alzo zy op dienst, zo naar Portugaal als om Wachtendonk te ont-

ontzetten, ontboden waren, hebben zy geantwoord, dat zy beslooten hadden zig liever onder den vyand, dan onder Prins Maurits of de Staten te begeven.

Dit hun besluit gemerkt zynde, en dat zy alle overloopende Soldaten aannamen, en arbeidden andere Guarnizoenen tot dergelyke rebellie te brengen, en 'er waarschuwingen waren, dat zy den 2den van Sprokkelmaand, des Jaars 1589, met Parma in handeling waren getreeden, heeft de Prins Maurits, met raad van de Staten, ziende dat Willougby, Norrits, of de Raadsheer Bodley geen middel wisten, en dat Willougby zelve naar Engeland vertrok, beslooten de Stad te Water en te Land te beleggen, gemerkt het gevaar der zelver en omleggende Steden. Maurits beleegeid Geertruidenberg, den 15 Maert.

Dus den 15den van Lentemaand daar voor gekomen zynde, heeft de Prins Maurits, door eenen Trommelslager, aan die van binnen vriendlyk geschreeven, hoe de Gouverneur Winckfield en de andere Kapiteinen hem gedreigd hadden met den vyand te handelen. Hy bewees hun ook hunne schande en gevaar, hun ook alle goede behandeling aanbiedende. Hier op antwoordden Winckfield en de andere hoofden, dat zy liever van den vyand hulp zouden verzoeken, dan zig onder den Prince Maurits of de Staten begeven, en hebben des Princen Maurits Boden met de Galg gedreigd. De Stad Dordrecht heeft aan hun ook geschreeven, maar de Brieven werden door Winckfield, zonder leezen, openbaar gescheurd. Verder, alzo Willougby aan zynen Zwager schreef, gedagteekend den 18den van Lentemaand, hem biddende, dat hy liever zou zien weg te komen, dan dat zyne tegenwoordigheid oorzaak van beleediging geven zou; antwoordde Winckfield, den 20sten van Lentemaand, met deeze woorden: alzo hy van den Prince Maurits beschuldigd was, dat hy, als een vreemde onder hen, meer zyn eigen voordeel zogt, dan zyne eer en het gemeene best, om het Krygsvolk dus tegen hem op Winckfields antwoord op Willougby's brief, den 20 Maert.

te ruien, had hy geantwoord, dat alle, die zulks van hem zeiden, het logen, en hy wilde zulks met den Zwaerde staande houden: en van uit de Stad te komen, hy had gezwooren, met de Soldaten van de Stad, te leven en sterven, zo lang zy de Stad wilden houden voor haare Majesteit, of tot voordeel van den Lande, daar toe zy alle gezwooren hadden. Maar hy wist wel, dat zy de Stad liever aan den vyand, dan aan den Prince Maurits of de Staten, zouden overgeven, en dat zy alle zulks verklaard hadden. Daar was nog leeftogt voor eene Maand binnen, en zo lang wilden zy dat houden voor de Koningin en voordeel van den Lande; zo 'er dan geene hulp was, zouden zy moeten doen, dat zy anders niet gaerne deden.

Geertruidenberg beschooten.

Intusschen gebruikte de Prins Maurits alle geweld op de Stad, met schieten: des zy uit de Stad weder schooten, zo dat 'er van buiten bleven Adriaan Cornelisz., Scheeps Kapitein, de Kapiteinen Jongheer Wolffart van Brederode, en van der Aa: ook Landas, Kapitein van Prince Maurits Guarde. Daar werden gekwetst Jongheer Pieter van der Does, Vice-Admiraal van Holland, de Kapitein Sydenborg, en nog wel vyftig, die daar bleven. Onder andere werd ook de Veldmaarschalk Villers geschooten, daar van hy kort daar na stierf, een Man van grote ervarenheid in Krygs-handel, ook den Lande getrouw: niet tegenstaande dit alles werd 'er eene tamelyke Bres geschooten, en als men meende te stormen, deden die van binnen geveinsd eenig verdrag voorstellen, daar over 's anderendaags een droevig onweer opkwam, zo dat men het Geschut, door 't water, niet gebruiken kon, en alles overvloeide. Ondertusschen werd bespeurd, zo door vuur-teekenen, als afgeworpe Brieven van Breda, de onderhandeling met den vyand, dat zy Brieven van Parma uit Brussel van den 24sten van Lentemaand, en van Breda van den 29sten, van Odoardo Lansasavechia ontfangen hadden, en dat nu Parma zelfs

Veldmaarschalk Villers dood.

te

te Breda, twe mylen van daar, gekomen was, waarom Prins Maurits besloot af te trekken, om hun, zo veel hy kon, te benemen de oorzaken, om te zeggen, dat zy gedwongen waren zig den vyand over te leveren, hopende, dat zulks onder de eenvoudigste Soldaten eenige beweeging of beter bedenken zou mogen werken.

Des hy, den 2^den van Grasmaand, hun anderwerf alle genade aanbood, bewyzende, dat zy door de verçierde beuzelingen, onder 't voorwendzel van de magt der Majesteit van Engeland, bedrogen waren, daar van hun zendende verscheide acten en bescheid van dezelve Majesteit, voorhoudende de schande, die hun van zulke eerloosheid toekomen zou. Den 4^den van Grasmaand schreef hy hun weder, door den Predikant Levinus, dat hy naar het leven der Officieren en des Krygsvolks niet stond, maar hun alle verzeekerdheid aanbood: die in dienst wilden blyven zouden aangenomen werden, de andere zouden mogen vertrekken, met al hun goed, alleen dat hem de Stad verzeekerd bleve; maar zy antwoordden den zelven dag hun uiterlyk besluit te zyn in 't Guarnizoen te willen blyven, mits zulken dienst doende, als zy te vooren gedaan hadden, en dat zy zelve eenen Gouverneur en Meester zouden kiezen.

Maurits biedt aan alle verzeekerde genade, den 2, 4, en 5 April.

Den 5^den van Grasmaand werd van Maurits weder alle verzeekerdheid aangeboden, en ook beloofd te houden, wat zy by het Verbond zouden mogen bedingen, biddende, dat zy Afgevaerdigden aan hem wilden zenden, maar het was alles te vergeefs, want zy daar, den 9^den van Grasmaand, de Gemagtigden van den Prince van Parma ontfingen, met welke zy bedongen en beloofd hadden voor vyftien Maanden soldye de Stad te leveren, zonder dat 'er onder al het getal van verscheide Natiën meer dan twe werden bevonden, die zig kwamen overgeven: zo veel vermag de gierigheid, daar eerloosheid heersche, en de kennis van Godt verge-

t' Guarnizoen van Geertruidenberg verkoopt en leverd de Stad aan Parma, den 9 April, 1589.

ten werd, en zy bekleedden zig nog met het voorwendzel van de Koningin van Engeland.

Verbond van Parma met de Burgerye en 't Guarnizoen van Geertruidenberg van den 10 April, 1589.

Het Verbond met de Burgerye was zeer reedelyk, als Pardon Generaal, en naar believen te mogen weggaan, of blyven woonen voor twe Jaaren, zonder van Godtsdienst onderzogt te werden, en alle hunne Privilegiën werden bevestigd, ten ware zy streden tegen de magt van den Koning.

Het Krygsvolk werd ook vergeting en vergeving van alle mishandeling gegund, en beloofd dergelyke te bezorgen in 't Keizerryk, Landen van Luik en Keulen: en alzo Parma beleed te beminnen en eeren zulke kloeke Soldaten, als zy waren, ontfing hy die alle in dienst van den Koning, met wedergeving van alle hunne verbeurde goederen. Die niet begeerden te dienen, mogten dezelve vryheid nemen, ook nog zes maanden in de Stad blyven, en zig doen betalen door wettige middelen van alle zyne bewyzen van schattingen, hun eertyds van die van Braband, Holland en Zeeland gegeven: tot erkentenis van den gewilligen dienst, dien zy den Koning deden, gaf hy hun tien maanden soldye, die men hun schuldig was, en, voor eene beleefdheid, nog vyf maanden, alles in gereed geld, op dat zy te eer uittrekken mogten. Alle Overloopers, uit 's Konings Vaandelen by hen geloopen, werd, om hunnen wil, ook alles vergeven. Alle gevangenen werd toegestaan, dat zy, voor hun rantzoen, zullen los gaan, mits betalende, uitgenomen de Geestlyke, die zonder betalen vry zullen gaan. Ook zou Sir Johan Winckfield, en Charles Honing, mogen vertrekken waar zy wilden, met hunne Huisgezinnen, goederen en Baggagien, waar toe men hun Paspoord zou geven Dit alles gedaan te Breda, in den naam van den Koning, den 10den van Grasmaand, des Jaars 1589.

't Guarnizoen dus betaald, geloond en nog niet uitgetrokken zynde, is de Hertog van Parma, met eeni-

eenige Ruiters en zyn Hofgezin, daar binnen gekomen, om de Stad te bezien, onbedagt zynen perzoon vertrouwende aan zulk eenen hoop eerlooze boeven: en komende op 't hoofd of waterkant van de Stad, en ziende 't groot water daar voor leggen, zeide hy, dat hy nu niet verder kon, zyne onbedagtheid gewaar geworden zynde, en toog terstond weder uit de Stad, blyde zynde, dat die rabauwen dien misslag hadden, dat zy hem niet hielden, en met zynen perzoon nog meer voordeel deden; maar zy waren in eerloosheid nog zo ver getrouw: na dat Parma nu dit volk daar uit had doen vertrekken, is Karel van Mansveld ten zelven dage daar in getrokken. De Staten Generaal der vereenigde Landen hebben de Kapiteinen en Soldaten voor Schelmen en Verraders verbannen, gescholden, uitgeroepen en ter Galg veroordeeld, daar men die kon bekomen, beloovende vyfentwintig guldens voor elken Soldaat, dien men gevangen zou brengen, en honderd voor elken Officier, en alle hunne goederen voor prys, en waren alle by namen in 't Plakaat genoemd, die meer dan zeshonderd vyftig waren: de voornaamste waren Sir Johan Winckfield, Engelsch Ritmeester, en Overste Floris van Dorpe, anders lange Floor, Wagtmeester, Hendrik van Kieboom, anders Neus, Luitenant, Gerard Abrahams Lekkerbeetken, Kornet, Thomas Lommezon, Ritmeester, Charles Honing, en Guliam Thomassen, Kapiteinen, met hunne Luitenants, Kornetten en Vaandrigs.

Onbedagtheid van Parma.

't Guarnizoen van Geertruidenberg door de Staten ter galg de verwezen, en hun lyf opgesteld by namen, den 17. April.

Dit Krygsvolk is onder Parma's volk zelfs in grote veragting gekomen, alom verfoeid, bespot en gescholden, en de Kooplieden genoemd. Veele werden in de vereenigde Landen gevangen, en terstond gehangen, zonder eenig ander Vonnis of genade, andere ten voorbeelde: niemand kon schier tot vereeniging geraken, wat Vrienden of onschuld zy ook bybragten. Na dat Winckfield, de Overste, te Breda van zyne medgezellen om schuld eene wyl

gehouden is geweest, is hy ten laatsten heimelyk in Engeland geraakt: dus ook Honing, en de andere Engelsche, daar weinig in agting zynde, en Winckfield is namaals, in den Jaare 1597, te Cales in Andolosien doodgeschoten, terwyl hy zig daar ligtvaerdig ongewapend bloot begaf. Honing heeft namaals gezogt in Engeland in den hoogen Raad zig te ontschuldigen, by Requeste van den 14den van Bloeimaand, des Jaars 1589, dat wy zelve gezien hebben, de Staten beschuldigende, bybrengende, dat Winckfield en hy Suppliant, toen Prins Maurits de Stad beschoot, met dertig Soldaten bewaard waren, en dat hy nog Winckfield nooit geld van Parma wilden nemen, als dienende eene Koningin, die magtig was haare Dienaars te betalen, met meer andere onwaare bybrengingen, tegen het geene de Staten in Druk hadden uitgegeven: des werden zy zederd weinig geagt.

Dood van Winckfield.

De Staten maken, na hun Plakaat over de verbanning van deeze Soldaten, verhalende de muitineering, gewag van Willougby: waar over hy in Engeland een Boekje in 't Fransch en Duitsch daar tegen in Druk heeft uitgegeven tot zyne ontschuldiging; maar alzo de Afgevaerdigde der Staten toen in Engeland daar tegen betuigden, en te verantwoorden gereed waren, en zyne voorreden onwaar maakten, werd zyn Boekje in Engeland verboden te verkoopen, en gedempt, op last van de Koningin.

Willougby 's verantwoording in Druk verboden.

Dit verlies van Geertruidenberg is een schadelyk verlies voor de vereenigde Landen geweest, maar zy hebben terstond, met Oorlogs-Scheepen, de stroomen bezet, om de Visscheryen en doortogten te bevryden.

Mansveld bezet Heusden, neemd Hemert en andere Schanssen, in May.

De Graaf van Mansveld, met zyn meeste Krygsvolk, trok naar Heusden, daar by geleegen, een Steedje in Braband, daar in de Heeren van Famaers gebiedden met goed Guarnizoen, 't welk hy van verre belag, zo om de uitloopingen te beletten, als allen nooddruft daar uit te weeren, en dus daar van ten

ten laatsten Meester te werden. Hy raakte ook in den Bommeler-Waerd, 't welk plat Land is, onder Bommel geleegen. Hy nam ook in het Kasteel van Hemert, Brakel met andere Schanssen daar omtrend, en had heimelyk verstand binnen Bommel, 't welk ontdekt en gestrafd werd. Den Hemertschen Waerd of Landouw moest hy, door hooge Wateren, verlataten, behoudende het voorsz. Kasteel. Zevenbergen nam hy met het huis ook in; maar de sterke Schans, daar by gemaakt, kon hy niet krygen, waarom hy in 't kort Zevenbergen weder moest verlaten.

Drie Kornetten der Staten geslagen.

In Bloeimaand zyn drie Kornetten Ruiters, te weten, van den Prince Maurits, van wylen den Veldmaarschalk Villers, en van den Ritmeester Chinski, geslagen geweest van het Guarnizoen van Geertruidenberg, en andere, en werden geheel overvallen te Osch by 's Hertogenbosch, en de Kapitein Rizoyre, met den Luitenant van Chinski, en veele Ruiters daar gevangen.

Terwyl Mansveld met den Hertog van Pastrana, en Prince d'Ascoly, met veele Scheepen, schuiten en Schips-volk het huis of Kasteel van Hele, in 't Eiland van Bommel, belegerden, hadden de Prins Maurits, de Graaf van Hohenlo, en de Graaf van Solms, in Oogstmaand, vergaderd de omleggende Guarnizoenen, en voorzagen Heusden van leeftogt, onder de oogen van den vyand, die dat bezet had. Het Kasteel van Hele werd dapper beschooten, wel met negenhonderd scheuten, waar door de Gouverneur Sydenborg dat, den 14^{den} van Oogstmaand, overleeverde, door grote blohartigheid van hem en zyn Krygsvolk, 't welk meest vermoord werd, daar over hy namaals gecasseerd is.

Hele werd door Parma ingenomen, den 24 Augustus.

Van daar trok Parmas' Leger naar het Kasteel van Loevestein, geleegen aan 't einde van 't Eiland Bommel, en maakten daar omtrend eene Schans, meenende Loevestein te krygen; maar vermits de Wateren alom zeer gewassen waren, door groten regen, hebben zy moeten vertrekken.

Louvestein te vergeefs aangetast.

In Herfstmaand, als Karel van Mansveld nu dagt, dat, door 't sluiten van Heusden, het innemen van Hemert, Heyl, en andere Schansen nu genoeg verzeekerd waren, namen zy voor over de Maas in den Tielschen Waerd, en dus naar Vianen, Buren of Utrecht te trekken, als onder de Spanjaarden, die onder den Oversten Liena den voortogt hadden, muiterye ontstaan was, door twist, die zy met de Italianen hadden, welke gevoed was, zo men zeide, by Pastrana en Ascoly, genoegzaam tegen Parma. Deeze Spanjaarden wilden de Rivier niet overtrekken, maar riepen, *Viveil Re, fuora il mal gouverne.* En als Mansveld hen wilde dwingen, schoten zy naar hem, dreven hem weg, en trokken naar de Graaf in Guarnizoen.

De Spanjaarden muitineeren in Parma's Leger, in September.

Maar vermits Prins Maurits nu sterk op de been was, hun den doortogt belettende, en den Waalkant alom met Schansen bezettende, moest Parma's volk op den winter geheel opbreeken, behoudende en sterkende de Kasteelen van Hemert, Heyl, en de Schans op den mond van de Deynse, by den Bosch, Creveceur genoemd.

Blyenbeek door Varrabon gewonnen, den 24 Juny.

Blyenbeek was ook tusschen deezen tyd beleegerd door den Marquies van Varrabon, een Borgoensch Heer, Gouverneur van Gelderland, en dat van Bloeimaand af, 't welk dapper beschooten werd. De Kollonel Alexander de Monti had daar 't meeste bewind. Hy wierp daar voor eene Kat, waar door zy die van binnen weerden van hunnen tegenweer, daar veel volk voor bleef, onder andere de Ingenieur Piatto. Ten laatsten als de Bevelhebbers van binnen meest dood gebleven waren, en daar door kleine orde in 't Gouvernement was, is 'er twist gereezen, zo dat 'er omtrend veertig Soldaten van de andere uitgedreven werden, die toen dat Slot overgaven den 24sten van Zomermaand, op goede voorwaarden, vermits Schenk geene volkome magt tot het ontzetten te weeg kon brengen, om dat en Berk van levens middelen te voorzien wel drieduizend Mannen te voet, en agthonderd te Paerd noodig zynde.

Na het geval der Spaansche Vloot, daar van wy te vooren verhaald hebben, heeft het eenige in Engeland verwekt te denken, om den Koning van Spanje te bezoeken, met den verjaagden Koning, Don Anthonio van Portugaal, voorgevende, dat de Spanjaard nergens kranker was dan in Spanje, zelfs bybrengende het voorbeeld der Romeinen, die Scipion in Africa zonden, om die van Carthago te dwingen, en hunnen Hannibal uit Italië t' huis te ontbieden. Hier toe zyn de aanvangers in Engeland geweest Sir Johan Norrits en Sir François Draak, beide zeer vermaarde Ridders, de een ter Zee, de ander te Land, die op hunne namen eene Vloot uitreedden, vyftienduizend Krygsknegten medenamen, om Spanje te bezoeken, en den Koning, Don Anthonio van Portugaal, in te voeren, begerende maar van de Koningin hónderd dertigduizend guldens, en eenige Scheepen geleend, de rest zouden zy, met hunne vrienden, bezorgen: des verzogten zy Patent-brieven van der Koningins hooge magt, om alle Scheepen, Buiten en preizen onder hen te mogen deelen. Dus beschreeven zy veertien kleine Regimenten Voetvolk, met zeshonderd Paerden, en drieduizend Schips-volk, met twaalf dubbele Muurbrekers. Draak en Norits met den Koning van Portugaal vallen in Spanje.

Maar alzo dit lang aanliep, en onder den hoogen Raad in Engeland verscheide gedagten daar over vielen, bybrengende het gevaar, de grote kosten en twits onder twe Hoofden te mogen vallen, en dergelyke, maakte zulks veele gewillige Medereeders weder onwillig: nogtans kreeg de togt voortgang, hoewel niet met zulken vooraad en gereedschap, als het vereischte. Die van Holland leenden een deel van 't Engelsch Paerde- en Voetvolk; maar als het Paerdevolk in Engeland gekomen was, werd het afgedankt, hoewel zy nog eenige medenamen: en een Nederlandsch Regiment Voetvolk trok mede onder den Kollonel Nicolaas van Meetkerke, Zoon van Adolf van Meetkerke, die eertyds Raads-

heer en President in Vlaanderen geweest is, gelyk te vooren meermalen genoemd is.

Deeze togt dus voorgenomen zynde met kleinen voorraad van geld, leeftogt en Scheepen, vergaderden zy omtrend Doever in Engeland, daar zy eene Vloot van omtrend zeventig of tagtig Hollandsche Scheepen ontmoetten, varende gewoonlyk omtrend dien tyd des Jaars naar Rochelle om zout. Deeze Scheepen hebben zy aangehaald, en gedwongen hun Krygsvolk te voeren, gelyk zulks, naar Princen gebruik, in nood geoorloofd is, op behoorlyke gagie: zy waren wel voorzien van leeftogt en nooddruft, met welke, na dat zy eene Maand te Plemmouth geleegen hadden, zy alle afgevaren zyn, den 29sten van Grasmaand, sterk honderd veertig Scheepen, waar onder zesentwintig Oorlogs-Scheepen, en met hen de Koning, Don Antonio van Portugaal, Don Emanuël, zyn Zoon, de Graaf van Essex, Siere Roger Williams, beide als Waaghalzen, de twe Broeders van Norrits, Sir Thomas Sidney, met verscheide Kollonellen en Kapiteinen te Water en te Land.

Norrits en Draak landen in Galicien, den 4 May.

Den 4den van Bloeimaand zyn zy in de Coronie in Galicien gekomen, eenige van hunne Scheepen in Vrankryk verstekende, en stelden daar agtduizend Mannen aan Land, tegen den dank en raad van den Koning, Don Anthonio van Portugaal, en namen met Schalade in de benedenste Stad Caronnie; maar alzo het meeste Volk vlugtte in de opperste Stad, die sterk was, beschooten en ondermeinden zy die te vergeefs: waarom zy besllooten te vertrekken. Maar verstaan hebbende, dat de Graaf van Andrada en Altamira daar omtrend eene vergadering van Krygsvolk begonnen te maken, sloegen zy die in de vlugt. Dus vertrokken zy weder den 17den van Bloeimaand, daar eerst verbrandende eene grote Gallioen, St. Jan genoemd, dat Vice-Admiraal van de laatste Vloot geweest was, met meer andere Scheepen.

Caronnie ingenomen en verbrand.

Eene Gallioen verbrand.

Van daar zyn zy gevaren naar Portugaal, daar zy land-

landden, den 26sten van Bloeimaand, te Penicha, daar dat Kasteel den Koning Don Anthonio overgeleeverd werd. Van daar trokken zy, zonder Baggagie, by gebrek van Wagenen of Paerden, in zes dagen, zynde zestig mylen, naar de Stad Lisbona, daar zy zig legerden in de Voorstad, Catarina genoemd, aan de West-zyde der Stad, tegen het gemeen besluit, dat 's daags te vooren genomen was, naar het zeggen der Poortugeezen, 't welk was te logeeren aan het Oost-einde der Stad, om daar mede te verhinderen en beletten alle de hulp, die te Land in de Stad mogt komen, zynde de Scheeps-Vloot aan 't Westen, de Zee aan 't Zuiden, en de Bergen van Sintre aan 't Noorden: en zo zy zig in 't Oosten gelogeerd hadden, zouden zy den Portugeezen daar mede eenen vryen toegang gegeven hebben, die hunnen Koning hadden mogen toevallen, en alien nooddruft toebrengen, die komen zouden zonder Wapenen, om dat zy van de Spanjaarden te vooren daar van ontbloot waren; maar zig legerende in 't Westen, behielden de Spanjaarden 't zelve gerief van toeloop, en allen nooddruft te hebben, en de Portugeezen te schutten, en te beletten zig by hunnen Koning te voegen en te begeven. In deeze Voorstad logeerde 't Leger twe nagten, en vonden die gevuld met alle kostlyke Koopmanschappen en speceryen, die etlyke Millioenen Gouds waerdig waren, die zy wel hoopten weg te krygen, zo de Scheepen hadden kunnen bykomen. Den 2den van Zomermaand hier gekomen zynde, werden zy den 3den met eenen uitval uit de Stad besprongen, de Castilianen roepende, *Vive el Re, Don Anthonio*, waar mede de eerste Wagt bedrogen was, zo dat zy zo ver kwamen, dat zy dertien of veertien Engelsche, die nog onbeschanst lagen, doodsmeten, waar onder was de Kollonel Bret, en de Kapitein Caire; maar zy werden terstond kloek, met verlies van meer dan honderd, te rug gedreven, 't welk eenen groten schrik in de Stad maakte, die niet anders meenden, dan

De Engelsche Vloot land in Portugaal, en komd voor Lisbona, den 2 Juny.

Faut begaan in 't landen van de Engelsche.

Krygs-list en uitval der Spanjaarden.

dan met eene gemeene Schalade besprongen te werden, en waarschynlyk was wel te gelukken, om dat zy veele vrienden in de Stad hadden, van welke zeekere Don Rodrigo, Broeder van den Baron Alvito, 's anderendaags gevangen en onthoofd werd. Maar de Spanjaarden ziende, dat de Engelsche vermoeid waren van het marcheren in ongewoone hitte, zonder Tenten, Paerden, gewoonen drank, Geschut of Buskruid, en dat zy maar omtrend vyfduizend sterk waren, en Draak met de Scheepen niet aankwam, hebben de Spanjaarden moed gekregen, zynde omtrend vyfduizend sterk in de Stad, die te vooren alle gereedschap van vlugten gemaakt hadden. Daar waren binnen de Vorstlyke Kardinaal Albertus van Oostenryk, de Graaf van Fuentes, met meer andere Overste. De Engelsche, die niet wel langer daar blyven en iet uitregten konden, door gebrek aan Buskruid en Krygs-gereedschap, zyn, den 5den van Zomermaand, afgetrokken naar Cascays, en werden tusschen weg van de Spanjaarden besprongen; maar zy deden de Spanjaarden ligt keeren. Als zy nu daar gekomen waren, vonden zy den Generaal Draak met zyne Scheepen, die het Kasteel van Cascays genomen had. Hier heeft men, den 12den van Zomermaand, door het aanhouden van den Koning Don Anthonio weder beraadslaagd, dat zy anderwerf naar Lisbona zouden trekken, de Generaal Norrits te Land, en de Generaal Draak met de Scheepen. Maar ziende, dat 'er in 't varen gevaar was voor de Scheepen, voor al voor de grote Koninglyke Scheepen, die hy niet dorst wagen, alle zyne Pyloten en Uitreeders van dezelve meening zynde, kwam daar eene Vloot van Oostersche Scheepen met Kooren aanzeilen, van agter Schotland en Engeland om: en alzo Draak derwaards naar hen voer, en die meest nam, is die voorslag ook agtergebleven. De Overste van 't Leger, Heer Jan Norrits, met de andere Kapiteinen, dus onwilligheid, ziekte en grote sterfte onder het Krygsvolk vin-

Don Rodrigo onthalsd.

De Engelschen wyken van Lisbona.

Cascays Kasteel ingenomen van de Engelsche.

vindende, zo door de ongewoone hitte, lugt, kwade wateren, honing en andere dingen nuttigende, zynde jonge Soldaten, een Volk wel van goeden moed, maar teer van geſteldheid, hebben zy moeten beſluiten te vertrekken, niet tegenſtaande veele en grote betuigingen van den Koning Don Anthonio, dieze gaerne nog etlyke dagen daar gehouden had, of dat hem mogt toegeſtaan werden een klein getal van Volk en Scheepen, om zynen kans te verwagten. Maar alzo de ſterfte hun te veel overviel, en zy meer dan zestig Ooſterſche Hulken, uit de Zee komende, genomen hadden, en nog dagelyks meer verwagtten, meest met Kooren en andere Koopmanſchappen geladen, zyn zy van daar geſcheiden, den 14^{den} van Zomermaand, en dus in Engeland gekeerd, veele Portugeezen vervloekende en beklagende, dat zy, doende wat zy konden, om zig te voegen en te vertoonen voor hunnen Koning, Don Anthonio, dus verrast werden, en hun geen tyd of middel gegeven werd, waar door veele in 't verdriet kwamen. De Vloot zeilende, heeft tusſchen wegen nog Vigo in Biscayen geplunderd en verbrand: en alzo zy in de Rivier van Lisbona de Hulken genomen hadden, ontſloegen zy de Hollandſche Scheepen, hun aanbiedende het genome Kooren der Ooſterlingen, voor betaling van hunnen dienst en leeftogt, die zy verteerd hadden: 't welk de Hollanders niet wilden aannemen, vreezende, dat zy in Oostland daar over mogten gekweld werden; maar hebben 't namaals in Engeland geëischd, dog te vergeefs. Het Krygsvolk hebben zy, boven hun geweer, ook elk met eenen Kroon afgedankt: en, zo zy in hun gedrukt Boekje zeggen, zyn 'er van de dertienduizend boven de zesduizend niet wedergekeerd, behalven die in Vrankryk verſtaken: welke alle van ziekten geſtorven, en weinige van den vyand verſlagen waren.

Door ſterfte vertrekken Norrits en Draak weder uit Portugaal, en nemen Ooſterſche Hulken, den 14 Juny.

Vigo in Biscayen verbrand.

Wel 7000 Engelſche geſtorven door ziekte.

Dus is die Reis hun ongelukkig genoeg afgelopen, niet door gebrek aan kloekheid of manheid, maar

maar van voorzigtigheid, goed besluit, tugt, en volkomen voorraad en middelen. De aanvangers nogtans by hunne meening blyvende, dat de Spanjaard 't allerzwakste in Spanje is, en hem daar te bevegten de eenige weg en middel was, om den Oorlog en zyne magt uit de rest van 't Christenryk te keeren, en hem zynen rykdom van Indiën te doen verteeren.

De Koning van Spanje allerzwakst in Spanje, naar de meening der Engelsche.

Het nemen van deeze Oostersche Scheepen met Kooren, naar Lisbona, agter Engeland en Schotland om, langs de wyde Zee, varende, is in Engeland verantwoord geweest door een Latynsch Boekje, waar in verhaald werd de noodige verweerende Oorlog der Koningin van Engeland tegen Spanje, daar zy alle middelen van Vrede gezogt hadden, verder de goede waarschuwing daar van gedaan aan de Stad Hamburg, dat zy geen Kooren nog Oorlogs-gereedschappen wilden nog konden laten voor by varen, in welke bybrenging van onzydigheid geen plaats had, voorbeelden aanhalende. Daar werd ook in verontschuldigd de oorzaak des afnemen der Hanse-steden Privilegiën in Engeland, als daar by te zien is.

De Engelsche verklaren de reedenen over 't nemen van 't Kooren der Oosterlingen.

Hier mede zyn de Oostersche Steden nog niet te vreden geweest, maar hebben daar over veele vergaderingen gehouden: dog vermits 'er onder hen oneenigheid was, is 'er niets byzonders besloten, en lyden nog met geduld, zeer te onvreden, dat al het Kooren en Krygs-gereedschap, in handen der Engelsche vallende, goede prys gemaakt werd: wat schade en verliezen zy ondertusschen by de Engelsche beroovingen hebben, werd by hen in elke Stad geloofwaerdig geboekt.

Oosterlingen te onvreden tegen de Engelsche.

Tegen dit Boekje is 'er eene Latynsche wederlegging van eenen Secretaris des Oosters-Huis te Antwerpen in druk uitgegaan, daar eenige, uit de Letteren, die daar op gedrukt zyn, *Gasper Shuermans* leezen; maar dit schreeven veele den Doctor Suyderman van Keulen, eige Raadsheer der Hanse-Steden,

Der Oosterlingen antwoord aan de Engelsche in Druk.

den, toe, welk Boekje men eer onder lasterschriften, dan reedelyke wederleggingen behoord te agten, doende hun stuk groot nadeel, buiten reeden vergaderende alle schandlykheid, die ooit de Vyanden van de Koningin van Engeland gedroomd, ik laat staan gezegd, hebben, ten laatsten verwekkende alle Princen te helpen den Koning van Spanje, de Koningin te verdempen, en haar te wreeken.

Gedagten over de Engelsche en Oostersche geschillen.

Niet te min werden de Engelsche in verscheide Landen veel beschuldigd, dat zy in dit zaizoen, en om kleine zaken, de Oostersche Hanse-Steden in 't gemeen zoeken tot Vyanden te maken, en met eenen ook de Koningen van Polen, Denemarken, Zweden en andere Vorsten te beleedigen, die beter dienden, met vriendlyker middelen en handelingen, bewoogen te werden, daar zy, nu getergd zynde, en veele onder hen hebbende, die zeer Roomsch, en den Koning van Spanje toegedaan waren, ligt zouden mogen den Spanjaard voor zyn geld gerieven van Scheepen, Krygs-gereedschap, en volk, om eenigen nieuwen inval voor te nemen, en dus hunne eige wraak te vorderen.

Engeland eertyds verheerd van de Denen.

De Engelsche Geschiedenissen melden genoeg, hoe om dergelyke zaken eertyds, van de Denemarkers en Oosterlingen, Engeland overloopen en verheerd is geweest, eerst gedwongen tot brandschat, 't welk Dennisgeld genoemd werd, en daar na verheerd, even voor Willem den Conquereurs tyd.

Oploop en brand te Constantinopolen, op Paasdag.

Een vreemd ding is 'er dit Jaar te Constantinopolen geschied, onder de wonderen van 't Jaar 1588 te reekenen; op Paasdag is 'er een groot oproer gerezen van de Janitzery en Spachy, welke zyn het voornaamste Krygsvolk des Turks, *Amurates* den III^{den} genoemd, die toen regeerde, en dat om het vervalschen van de Munten, daar mede men hen betaalde: in voege hen de grote Turksche Keizer met geld nog schoone woorden kon stillen, maar was genoodzaakt, uit grote vrees, hun over te leeveren de Hoofden van dien, die zy dat toeschreven, welke waren de Beglerbech of Stadhouder van

De Stadhouder der Grieken en Overste Thesaurier, onthoofd.

Griekenland, en de Overste Thesaurier, beide perzonen, die den Turk zonderling aangenaam waren, die terstond opentlyk moesten onthoofd werden, en nog veele andere Officieren moest hy afzetten naar hun welgevallen. Als zy daar mede nog niet te vreden waren, hebben zy der Joden huizen in brand gestoken, om te plunderen en te rooven: de brand vermeerderde zo door groten wind, dat 'er meer dan agt of tienduizend huizen der Joden afbrandden, en het verlies en de schade werd op veele Millioenen gereekend.

Parma, ziek zynde, trekt naar Spa, in May.

Oorzaken van Parma's ziekte.

De Hertog van Parma is in dit Jaar ziek geweest, 't welk meest werd toegeschreeven, dat hy, den 10den van Slagtmaand te vooren, van Bergen gekomen zynde, rydende naar Mechelen, in 't water gevallen was, daar by andere toevallen kwamen, namelyk, uit ongeneugte over het mislukken van de Vloot, en het schandelyk aftrekken van Bergen: waar over hem dagelyks, door Pastrana en Ascoly's toedoen, veel spyt en schamp beweezen werd: daar toe ook hielp, dat hem eene partye van Wisselen over etlyke honderdduizend Dukaten in Spanje, door zyner misgunders bestelling, niet betaald werden: waar over hy de Italiaansche Kooplieden te Antwerpen moest te vreden stellen uit zyne eigen kisten. Ook stierf zyn Oom, de grote Kardinaal Farnese, te Romen, den 23sten van Lentemaand, een perzoon, daar aan hem in dien tyd veel geleegen was: dus ziek en zwaarmoedig zynde, is hy in Bloeimaand naar Spa in de Suerborn gereisd, logeerende te Montfort, of daar omtrend, drinkende daar dagelyks het Water van 't Spa, om gezondheid te krygen.

Kardinaal Farnese gestorven.

Voorstel van Parma aan de Staten.

Hy had, voor zyn vertrek, de Staten van Braband, Vlaanderen, Artois en Henegouwen, vergaderd, om het Verbond in Vrankryk geld en bystand te geven, tot 't afleggen van Renten, daar mede die Domeinen bezwaard waren. In veele dingen en voorstellen verwilligden zy hem, niet tegen-

staan-

ſtaande dezelve zeer verarmd waren, door de menigvuldige ſchattingen en Imposten, die opgelegd werden, met veel ongelyker voorwaarden, dan die in de vereenigde Landen werden gegeven, want die alom vrye en ope handeling en Neering hadden, die genoeg bevryd was, daar alle de andere, die onder den Koning gezeeten waren, verliepen, vliedende de kwade Neering, duurte van alle dingen, en kwade beſcherming: waar door de Hertog van Parma dagelyks meer veragt en gehaat werd, niet alleen van de Landzaten, maar ook van de Spanjaarden, die hem verweeten, dat de kwade uitſlag van de Vloot door zyn toedoen gekomen was, om dat hy niet gereed was, Schipsvolk genoeg, nog de zwarigheden bekend gemaakt had: waar mede zyne vyanden, als Paſtrana en Ascoly, in Spanje zyne agting wisten te verminderen, zo wy te vooren gezegd hebben. Omtrend deezen tyd, alzo hy een deel Muilen, met zeer kostlyke Tapitzeryen en andere goederen, naar Italiën uit Nederland weggezonden had, werden hem die by den weg, omtrend Loreynen, afgezet en ontnomen, dat namaals opentlyk genoeg werd gezegd en ſcheen te blyken geſchied te zyn door toedoen van Spanje, 't zy van den Koning, zynen Raad, of Parma's benyders, dat hem tot grote ſchade ſtrekte, en hem eenen groten aftrek van Spanje maakte, met harten-leet. Daar by was ook gekomen eene vyandſchap tusſchen den Heer van Champigni en Richardot, en gevolglyk met Parma, welke veroorzaakt werd in de Vrede-handeling te Borborg, voor de komst van de grote Vloot, tot welke handeling Champigni de Koningin van Engeland had verwilligd, gelyk men 'er van zeide, door zyne overreeding, en verklaard, dat 'er niet, dan opregtheid en goede trouw gemeend werd, want hy zelve hem liet dunken, dat des Konings zaken en der Landen dienst daar aan grootlyks geleegen waren, dat men, door het ontzag van zulke geweldige Vloot, eenen voordeeligen Vrede

Parma in veragting.

Parma's goederen afgezet en genomen door toedoen der Spanjaarden.

Champigni, twistig met Parma en Richardot over den Engelſchen Vrede-handel en de Vloot, werd van Parma namaals gebannen.

voor den Koning de voorsz. Koningin zou afgedrongen hebben: by welken Vrede de Vloot, bestaande uit zo veele grote Scheepen, bewaard zou zyn geweest, gebruikende de Engelsche Reeden, Kusten en Havenen, om van daar Holland en Zeeland te bespringen. Maar de Prins van Parma, en andere met Richardot, hadden de verovering van Engeland in 't hoofd, die zy voor gewis en zeeker hielden, volgens de reedenen en aanmerkingen, door Don Jan van Oostenryk daar van nagelaten: hierom was op de voorsz. Vrede-handeling te Borborg, aan den voorn. Richardot, byzondere en heimelyke last gegeven, by welken hy de voorsz. handeling afbrak: waar over Champigni zig zeer vertoornde, om dat hy de Koningin alle geregtheid en goede trouw toegezegd had, en daar over nu beschaamd bleef. Als nu het voornemen met de Vloot niet wel uitgevallen was, heeft hem Champigni alom beklaagd, en zelfs by den Koning Parma's verzuim beschuldigd, en veele Brieven overgeschreeven, van welke Parma ten vollen, door de Infante van Spanje, des Konings Dogter, verwittigd werd, die hem zeer gunstig was, waar door grote twist in Nederland, en een grote haat van Parma tegen Champigni en zynen aanhang, rees: waar over Parma, in zyne verontschuldigingen, schreef, het zou alles verlooren gaan, zo 'er niet in voorzien werd, voornamelyk, alzo hy nu gereed was om in Vrankryk te trekken, om het Verbond te helpen, en niet dienstig agtte zulke wederspreekers agter te laten. Dus verkreeg Parma verlof, om Champigni weg te zenden, het welk hy namaals streng in 't werk gesteld heeft, belastende binnen eenen korten tyd precys uit den Lande te trekken, met veel verwyt: daar tegen hielp geen bidden nog tusschen-koming van vrienden, om dat zyne ongesteldheid des Ligghaams onbekwaam was tot reizen, aanbiedende zig in eenig Klooster van Capuchynen of Jezuyten te begee-

Infante van Spanje Parma gunstig.

Champigni bied in een Klooster te gaan.

geeven, maar alles te vergeefs, en hy bleef nog dus gebannen in Borgongiën, zo lang Parma leefde.

Over deeze en meer andere zwarigheden besloot Parma aan den Koning te zenden den Raadsheer Richardot, in Hooimaand, daar van verscheiden gesprooken werd; maar het scheen dat het was, om zyn verlof van vertrekken te verwerven, zo men immers voorgaf.

Parma benyders hebbende, zend Richardot naar Spanje, in July.

Hem ontbraken ook geene opruiers, die 's Konings ongenade verhaalden, vermits hy beschuldigd was van den kwaden uitslag der Vloot, en dat by grote Meesters ongenade kwalyk vergeten werd, en 't daarom beter was, dat hy voor zig en naar Machiavelli zag, en liever zig Overheer van den Lande maakte, daar toe hy oorzaak had, door der Spanjaarden tergen, en het ongelyk, 't welk zynen Zoon Reynutio geschied was in de Kroon van Portugaal, daar toe hy beter Tytel had, zo zy zeiden, dan de Koning zelve: en zo hy dergelyk voornemen tegen de Nederlandsche Belgische Bruid gebruikte, 't zy als Souverain, Ruwaard, of Stadhouder, zouden hem geene vrienden in, nog welgunders buiten de Landen ontbreeken, als in Vrankryk, Engeland, zelfs de vereenigde Landen, met welke bedekte Verbonden en schorsing van Wapenen zouden mogen gemaakt werden, waar by de Landen in 't gemeen wederzyds tot onderhoud van Neering zouden kunnen raken.

Redenen, Parma voorgesteld, om de Nederlanden voor zig te houden.

Zelfs is 'er geloofwaerdig overgedragen, dat de Graaf van Leyçester, in Holland zynde, alle goede vriendschap by hem, en onderlinge verstandhouding, zogt, op dat zy te zamen mogten over een stemmen, en de Nederlanden onder hen deelen, uitsluitende den Spanjaard, en daar toe zou Vrankryk en Engeland mede aanspannen, het welk eerst schynd ontdekt te zyn na Leyçesters dood.

Leycester zogt met Parma de Nederlanden te deelen.

Maar het schynd, dat de Prins van Parma tot zulks alles geen oor heeft willen of kunnen leenen, alzo hem onder de hand te veel opzienders over 't hoofd ge-

Parma allerhanden raadgehoord hebben.

de, besluit den Koning getrouw te blyven, en den dienst in Vrankryk te doen.

gewassen waren, by den Raad van Spanje van over lang daar in voorzien zynde, die een voorbeeld genomen hebben aan Don Jan van Oostenryk. Andere meenen, dat hy dat heeft willen uitstellen tot den dood des Konings, die nu oud was, en dat die van den huize van Farnese kloek en vernuftig genoeg, maar altyd bloo en te voorzigtig zyn; maar de Koning hem in zyne verzoeken genoeg voldoende, vermits de Duc de Pastrana ten laatsten van daar ontboden werd, is hy te vrede gesteld geworden: en alzo den Koning de Oorlog in Vrankryk met het Verbond zeer ter harte ging, en hem dien ernstig beval, als den eenigen Man, daar toe dienende, heeft hy besloten dien uit te voeren, zynde voor hem goede stof van grote eer: dus heeft hy de zaak begonnen te behartigen, zendende op de Frontieren vast volk en geld, makende eene vergadering te Pas in Artoys, by La Motte, dien onlangs in Grasmaand weder eenen aanslag op Oostende, met verstand van binnen, mislukte: waar tegen die van Bergen op den Zoom, met de Guarnizoenen van Oostende en andere, plunderden Granmont of Geersberge.

Aanslag op Oostende te vergeefs. Geersberge geplunderd.

Parma bezoekt en bezigtigd alle de H. Reliquien te Aken, den 20 September.

De Prins van Parma by Spa zynde, bezogt, den 20sten van Herfstmaand, de Stad Aken, vergezelschapt met drie Kornetten Paerden, daar hy feestlyk onthaald en beschonken werd. Hy bezogt alle de H. Reliquien, verdienende alle de Aflaten: daar na trok hy naar Bins, om nader by Vrankryk te zyn.

Schenks aanslag op Nymegen te vergeefs, den 10 Augustus, 1589.

Maerten Schenk, na dat hy te vergeefs onlangs zeer getragt had zyn Kasteel van Blyenbeek te ontzetten, en nu Berk verscheide maal gespysd had, en dat onlangs onder de oogen van den Marquies van Varrabon, en nu den 7den van Oogstmaand, omtrend Wezel op de Lipperheide, zeven Vaandelen Voetvolk, en drie Kornetten Paerden, trekkende naar Vriesland, die hun geld tot betaling des Krygsvolks geleidden, geslagen en het geld afgenomen had, heeft hy eenen frajen aanslag op Nymegen aangenomen, met omtrend twintig of meer grote en kleine

Schee-

Scheepen, en vyf Pleiten of Ponten, wel voorzien van Krygsvolk en Geschut, zyn Paerdevolk te Land zendende. Met deeze gereedschappen is hy uit zyne Schans, den Bril of Vossenhol genoemd, by het Tolhuis geleegen, zelfs de Waal afgevaren, den 10den van Oogstmaand, den derden dag na zyne overwinning op de Lipperheide, om 's avonds te Nymegen te raken; maar alzo dien nagt de Wind stil, en 't Water toen zeer hoog was, zo dat men de Scheepen, die onbekwaam tot roejen waren, niet voortsteken kon, zyn zy zo slap voortgevaren, dat de dageraad aan begon te komen. De Ponten, om dat zy wat roejen konden, kwamen eerst aan, en maakten den alarm in de Stad, zo dat de Burgers terstond, met weinige Soldaten, in Wapenen kwamen.

Schenk met de eerste, zonder na de andere te wagten, besloot te wagen, eer het dag werd, landde by de Majepoort, en liep met twe toegeruste Balken of Rammen naar de St. Anthonie Poort, die zy, om dat zy van binnen wel bemetzeld was, niet open konden krygen: dog daar by braken zy, door yzere traliën en Vensters, in een huis, 't welk zy innamen, van waar zy meenden de Markt of plaats, daar by geleegen, in te nemen, en dus de voorsz. Poort te openen; terwyl kwamen allengjes de andere Scheepen ook aan, en schooten in de Stad, 't welk die van de Stad ook tegen hen deden, maar zy dorsten uit blooheid niet aan de Stad aanleggen, en dreeven 'er dus zoetjes voor by, voorwendende, dat zy door de stilte niet aankomen konden, waar door Schenk niet bygestaan werd, en over zulks te onsterk bleef, om de straat en plaats te bewaren, en nog minder, om de Poort open te krygen: want door dien de Burgers, in de Wapenen gekomen zynde, te sterk op hem aankwamen, moest hy weder in 't huis wyken, en zig daar uit verweeren, wagtende vast de aankomst van zyn Volk, welke nogtans, hem schandelyk verlatende, meest voor by gedreeven waren: de Burgers begonnen het huis van

Schenk schandelyk van zyn volk verlaten.

van verre te bespringen, maar met vreeze en te vergeefs, tot dat zy twe Veld-stukken daar voor bragten, en dat beschooten, daar op het Krygsvolk, en daar na de Burgers, indrongen, en dreeven dus Schenks volk daar weder uit: ondertusschen was 't Paerdevolk met eenig Voetvolk bezig, om de Hessensche Poort open te krygen, maar het was ook te laat begonnen, want eer zy de Sloten en Grendels wel hadden afgesmeten, werd het klaar dag, waar door zy, met steenen en ander geweer, daar van geslagen werden.

Dit dus aan twe zyden kwalyk gelukkende, om dat zy te laat aangekomen waren, en van den dag verrast werden, vermits nu alle Mannen, zelfs de Vrouwen, in tegenweer waren, en het Volk en de Scheepen niet alle aankwamen, is Schenk met zyn Volk weder naar zyne Scheepen geweeken, daar zy, vermits zy niet alle gereed lagen, zo haast niet konden inkomen: en door den haast te veele in de naaste vier of vyf Pleiten vallende, zyn, door de meenigte, gezonken, en die niet wel zwemmen konden, verdronken: Schenk had voor zig doen houden eenen Boot of Schaloup, vermits hy een van de laatste was, die afweeken; maar eenige andere in den Boot vallende, dwongen de Schippers af te varen, waar door Schenk, by zyne Schuit of Boot komende, en dezelve missende, in 't Water springen moest, daar uit hy, door de zwaarte van zyn Harnasch, niet komen kon. De Scheepen dreeven eene halve myl voor by de Stad, by het Dorp Oostenholt, daar zy Anker wierpen, missende hunnen Oversten. Eene van hunne grote Ponten vol Volk dreef door den stroom aan St. Huybrechts Toren, daar zy niet af konden komen, maar werden met steenen dood gesmeten, of moesten over boord springen. Nog vier andere Scheepen zagen, met al hun volk, dit spel vast aan, en vermits de stilte des winds, konden zy niet voor by komen, waar van de twe door eenen Nevel voor by raakten, de andere twe kwamen in han-

De Overste Schenk verdrinkt, den 11 Augustus.

handen, 't volk wegloopende. Daar bleven van binnen niet boven de agt of negen dood of gewond, maar van buiten misten zy eenige honderden: dit geschiedde den 11[den] van Oogstmaand, des Jaars 1589, als Burgermeesters waren Cornelis Zegers, en Jakob Ween.

Die van Nymegen van hunne vrees door deeze overwinnig verkwikt zynde, voeren met Schuiten op 't Water, om Menschen en Buit met Netten, Dreggen, en Haken te visschen: onder andere vonden zy een Lighaam, met een schoon Harnasch en goede kleederen aan, en werd aan Land gekend Schenks lighaam te zyn, aan de Litteekenen van eene wond in 't hoofd, voor Steenwyk, en eene in zyne zyde, voor Arnhem gekreegen, en eene in zyn voorhoofd: na dat zy twe gevangenen gehangen hadden, hebben zy zyn lighaam by vonnis veroordeeld en gevierdendeeld, en 't hoofd op de Sint Anthonie Poort gesteld; maar zy hebben het kort daar na weder afgenomen, door last van den Marquies de Varrabon, Stadhouder van Gelderland, vermits veele onnozele Burgers van Nymegen, daar over, uit wraak, alom doodgeslagen werden: en dus werd het hoofd en de quartieren in eene Kist gelegd, en in eenen Tooren bewaard, tot dat, na twe Jaaren, de Prins Maurits de Stad kreeg, toen werd het heerlyk, naar Krygs gebruik, met grote pragt begaven, in de grote Kerk, voor den hoogen Autaar, in 't Graf van de Hertogen van Gelre, den Prince Maurits met alle den Adel zelfs mede te lyk gaande.

Schenks verdronke lighaam gevierdendeeld, werd namaals heerlyk begraven by de Hertogen van Gelre te Nymegen.

Dus eindigde Maerten Schenk van Nidek, Ridder, zyn leven, een van de stoutste, kloekste, en vermaardste Kapiteinen van zynen tyd, 't welk zyne hooge, dappere en kloeke daden getuigen, als zyne gewonne Veldslagen, het ontzetten van 't beleegerd Kasteel van Blyenbeek, daar hy de beleggers zelve belag, en dwong op te breeken: ook waren zyne uitvindingen, in 't winnen van Nyme-

Roem over de kloekheid van den Oversten Schenk.

gen en Breda voor Parma, merkens waerdig, diens dienst hy, om kwade belooning, verliet, zig in dienst van den Keurvorst van Keulen, Truxes en zyne Bondgenooten, begevende. Hy was eerst Kapitein Enkhuize's, daar na Ysselsteins Jonge geweest, dien hy ook, met veele andere Kapiteinen, beleggende eene Schans voor Goor, zelfs belag, en dwong dus zynen Heer Ysselstein zyn gevangen te zyn. Hy nam ook Werle in Westphalen in, droeg zig kloek, stout, en niet minder behendig als manlyk in 't innemen van Bonna, met veele andere ontelbare aanslagen, wel verwonderens waerdig. Hy was van den Grave van Leyçester, wegens de Koningin van Engeland, Ridder geslagen. Hy was nog jong streng en wreed in den Kryg opgevoed, een groot aannemer en uitregter, behendig, vernuftig, stout, en uitermaten dapper en rasch in zyne aanslagen. Als zyne vyanden meenden, dat hy sliep van gedronke Wyn, was hy op hunne Muren of voor hunne Poorten. Hy was mild en bemind van zyn Krygsvolk. Zyne vyanden verweten hem, dat hy wel Steden en plaatzen kon winnen, maar niet houden; dog dat verminderde zyne kloekheid of eer niet, zynde maar een slegt Edelman, geen Koning of Vorst: zyne Meesters liet hy het houden bevolen zyn, die 't hem dikwils al te veel deden: alzo hy hoogmoedig, wat eigenzinnig en ruw was, kon hy dikwils kwalyk met de Staten der Landen over een komen; maar in 't laatst voegde hy zig wys over al toe: en alzo onlangs gestorven was de Heer van Villers, Veldmaarschalk Generaal der Landen, was 'er waarschynlykheid, dat hy met der tyd tot dat ampt gebruikt zou zyn geworden.

Truxes naar Duitschland vertrokken.

Omtrend deezen tyd is de verdreeve Keurvorst Truxes uit Holland naar Duitschland vertrokken, om daar eenige hulp in zyne zaaken te vinden.

In Wynmaand, alzo Graaf Karel van Mansveld optrok uit het quartier van Heusden en Bommelerwaerd,

waerd, om het spyzen van Rynberk te beletten, liet hy de bewaring der sterkten van Hedel en Hemert ten laste van die van 's Hertogenbosch, daar om zy zeer te onvreden waren, vermits zy alle den tyd, dat het Leger daar geleegen had, wel hadden moeten, voor hun quartier, opbrengen tagtigduizend Guldens ter Maand.

De Prins Maurits was op deezen tyd in Noord-Holland, om daar verscheide twisten en geschillen te slissen en neder te leggen, en werd van daar ontboden, om naar Zeeland te trekken, om eene muitineering van het Krygsvolk op Liefkenshoek te slissen, daar toe eenige uit den Raad van de Generale Staten gelasd waren mede te reizen. Prins Maurits in Noord-Holland en Zeeland om twisten te stillen.

In 't begin van den Zomer had de Gouverneur, Graaf Willem van Nassau, met een deel volk, eenen aanslag op Delfziel in Vriesland, maar die miste hem: des hy met geweld te Water en te Land, Reyden, een half Eiland tegen over Emden, op de Ems geleegen, besprong, inkreeg en zeer sterkte, makende daar van een beschanst Eiland: hy nam nog andere Schanssen in, om 't welk te beletten volk en geld aan Verdugo gezonden werd, dat, zo wy gezegd hebben, van Schenk op de Lipperheide geslagen en genomen werd. Aanslag op Delfziel te vergeefs. Graaf Willem beschansd Reyden.

Den 20sten van Wynmaand kreeg Graaf Willem nog eene Schans in den mond van 't Reediep, Soltkamp genoemd, met geweld in, daar binnen wel tagtig Mannen dood bleven, en veele gevangen, en dat in 't gezigt van Verdugo, welke het niet kon beletten. Deeze Schans legd in eene Morasch, verhinderd den doortogt langs 't Reediep op Groningen, en werd met twe Scheepen, daar scheut-vrye meerzen op waren, gemaakt, gevuld met Musquettiers, die met het hoog Water tegen de Schans aangezet werden, en de Soldaten van binnen van de verweeringen dreeven. De Schans Soltkamp ingenomen.

De Guarnizoenen van Lochem en andere plaatzen hebben, den 2den van Oogstmaand, het Steedje

Greve, drie mylen buiten Munster in Westphalen, ingenomen en verrast, daar toen eene grote Markt van Paerden gehouden werd, die zy verstoorden, en voerden veele Paerden weg.

Der vereenigde Landen Scheepen toerusting.

Die van Holland en Zeeland hebben, om de Schipvaard te beschermen, omtrend deezen tyd wel twintig nieuwe Oorlogs-Scheepen doen maken, om Geleiden ter Zee te doen, en waren Scheepen tusschen de zestig en honderd vaten groot, die zy Pinassen noemden, die laag waren, en men, als 't noodig was, roejen kon met grote riemen, op de zeilagie alleen gemaakt, om 't Geschut en volk te voeren. Met deeze Scheepen geleidden zy hunne Koopvarende Scheepen op Engeland en Vrankryk, mede de Visscheryen, en hielden het meeste deel des Jaars de wagt op de Kusten van Vlaanderen, Sluys, Nieuwpoort, en Duinkerken, om hunnen vyand uit Zee te houden. In deezen tyd hadden de Landen in dienst omtrend honderd gewoone Oorlogs-Scheepen, en dikwils wel honderd veertien, zo grote als kleine, zo op de Zee als in de Rivieren, en voor de Havenen, zonder de Schuiten of Jagten, die binnen 's Lands gebruikt werden.

Veele Scheepen van Duinkerken bespringen een Hollandsch Oorlogs-Schip, dat te zamen, met zyne vyanden, verbrand.

Omtrend den zelven tyd een van deeze Scheepen met andere leggende op de Wagt voor Duinkerken, daar op Kapitein was Jakob Anthonissen, Vice-Admiraal, van Haarlem, maar vermits zyne ziekte zelfs daar niet tegenwoordig, is, in 't afzyn van de andere Oorlogs-Scheepen, die in Zee geslagen waren om den vyand te vervolgen, van etlyke Scheepen en Vischbooten uit Duinkerken schielyk, alzo zy hem alleen zagen, besprongen, en aan boord gelegd, en na dat 't volk lang gevogten had, vermaand zynde van veele vyanden, en nogtans zig niet willende overgeven, hebben 't vuur in 't Kruid gestoken, waar door zy, met veele van de vyanden zelfs, die het Schip al overweldigd en ingenomen hadden, verlooren zyn gegaan, behalven weinige, die zig met zwemmen behielden.

Alzo

Alzo de Duinkersche Vrybuiters op deezen tyd zeer vermenigvuldigden, door den groten Buid, die in de Zee van Hollanders en Zeelanders te bekomen was, tragtten de vereenigde Landen zeer om die te dwingen, vermits zy, uit oorzaake van den rykdom, na zig lokten alle Ballingen en geboefte uit Holland en Zeeland, loopende in de Noordsche Zee, veele Engelsche, Nederlandsche en Visschers nemende, die op rantzoen stellende, daar voor de Schippers, Stuurman of Koopman medenemende. De Engelsche deden daar weinig toe, maar de Landen lokten, door bekwame perzonen, hunne Ballingen en Zeevolk meest t'huis, met pardon te zenden aan die niet veel misdaan hadden, en voor de rest stelden zy grote wagt ter Zee, zo dat zy veele Duinkerkers namen en in handen kregen, die zy ophingen met grote hoopen, in eenige Zeesteden van Holland en Zeeland, de Galgen alom daar mede, ten voorbeelde van andere, verçierende, die niet waerdig agtende, als reedelyke Soldaten, quartier, zo zy dat noemen, te vergunnen, dat is, ten rantzoen te stellen: waar door die hoop zo verminderde, dat weinige meer dorsten uitvaren, tot dat zy in de volgende Jaaren zig met de Fransche Bondgenooten van Hable de Grace, en de Rivier de Somme voegden, hunne Havenen gebruikende.

Vrybuitersche Scheepen van Duinkerken gekastyd.

De Stad Berk op den Rhyn, behoorende onder het Stigt van Keulen, door verscheide Schansses van Parma genoeg besloten zynde, hebben de Staten die telkens met sterke hand moeten van levens-middelen voorzien en met nooddruft verzorgen, door den Grave van Meurs, of Schenk, en hebben, in Louwmaand laatst-leeden, eene Brug over den Rhyn gemaakt, onder des vyands oogen, die niet sterk genoeg van Paerdevolk was, om 't zelve te beletten: in Hooimaand werd het weder geholpen, door eene Schans boven Rees, gemaakt door Krygsvolks handen, dat de Marquies van Varrabon te vergeefs zogt te beletten.

Verscheiden ontzettingen der Stad Berk.

Daar

Dood van den Grave van Meurs, den 7 October, 1589.

Daar na de Grave van Nieuwenare, Limborg en Meurs, hebbende, na Schenks dood, de Soldaten van Schenks Schans bevreedigd, zynde te Arnhem, den 5den van Wynmaand, bezigtede daar omtrend het Buskruid eenige nieuwe uitvindingen, daar het vuur van de Toortzen in 't Kruid gekomen is, 't welk hem doodlyk kweifte, waar van hy, den 7den daar na, ftierf: hy was een hevig, kloek, vroom en goed Heer, ftierf zonder kinderen, liet zyne Huisvrouw, zelve zynde van zyne maagfchap, en Weduwe van den Grave van Hoorn, eertyds onthalsd, als Erfgenaam.

Weinige dagen te vooren had deeze Graaf van Meurs den Grave van Overfteyn, den Heere van Potlitz, met den Engelfchen Ridder, François Vere, en omtrend duizend te Paerd, en twe duizend te voet, belasd anderwerf Rynberk van levens-midden te voorzien, niet tegenftaande de Marquies van Varrabon verfterkt was met zes- of agthonderd Mannen, en vyfhonderd Paerden, daar omtrend.

De Marquies van Varrabon werd geflagen in 't fpyzen van Berk, in October.

Deeze trokken naar eene Schans, de Keulfche Regneete genoemd, die zy met twe ftukken Gefchut overweldigden en bezetten, daar na trokken zy over het Water, by 't huis te Loo; maar op den weg van Thenkennove heeft Varrabon met zyn ganfche geweld te voet en te Paerd hen in de agterhoede meenen te vallen, en dus verder te flaan, daar zig de Ridder Vere, met vier Engelfche Vaandelen, en de Ruiters van Chriftoffel Wolf, die de agter-hoede hadden, in 't eerst zo wel geweerd hebben, dat 'er van de Spaanfche zyde over de zeshonderd op de plaats dood zyn gebleven, en van Varrabons volk zeer veele gekwetst, verdronken en verfmoord, dien tien Vaandelen afgenomen werden, en een gefcheurd, van zeventien, die men had zien vliegen: ook drie van de beste Kornetten geflagen, waar van eene Vaan en over de twehonderd Paerden genomen zyn, waar onder de Engelfche alleen wel honderd twintig voor hun deel kregen, daar

onder

onder was het Paerd van den Marquies, hy zelve ontkomende. Zy namen weinige gevangenen, vermits de drift groot was, en verkreegen weinige van Naam: daar bleven wel over de veertig, zo Ridders, Kapiteinen, als Officieren dood, waar onder de Marquies van Ciro, Neef van den Maeſtro del Campo Spinelli, Jan Antonio Caraſſa en Alonzo Palagano, Kapiteinen, en zeven Vaandragers, meest Napolitanen.

Terwyl zy nog vogten, kwam daar omtrend aan Graaf Karel van Mansveld, met alle de Fortzen van Braband, boven de zeventig Vaandelen ſterk geſchat; maar Overſteyn en Potlitz trokken terſtond met gelade Paerden en Wagens binnen Berk. Het Guarnizoen was daar op ook uitgevallen, en had hunnen vyand in eenige byleggende Schansſen verdreeven, en in 't Water gejaagd. Mansveld dagt hen in 't wederkeeren te ſlaan, maar Overſteyn en Potlitz, om hun volk niet in gevaar te ſtellen, zyn eenen anderen weg, den Lippaart uit, weder in hunne Schans voor Rees gekomen, hun volk vry over de Rivier ſtellende, den 17[den] van Wynmaand. Karel van Mansveld tragt der Staten volk te ſlaan, te vergeefs.

Maar alzo Mansveld voorgenomen had Berk te dwingen, daar toe hy grote gereedſchap van leeftogt en nooddruft had gemaakt, gekomen uit den Bommeler-Waerd, daar hy de Schans van Voorn tien dagen beſchooten had, te vergeefs, heeft hy kort hier na, in Slagtmaand, de voorſz. Schans van Rees, met verdrag bekomen, door droogte en laagte van Wateren, daar mede hy te beter die van Berk benauwd heeft. De Schans van Rees by Mansveld bekomen, en die van Voorn te vergeefs beſchooten.

Ten laatſten die van Berk ziende, dat zy, door 't verlies van de Schans van Rees, niet wel konden ontzet, nu zeer benauwd, en hun dagelyks veele goede voorwaarden aangeboden werden, hebben, den 30[ſten] van Louwmaand, des Jaars 1590, wegens het Guarnizoen afgevaerdigd Seino van Dort, Gouverneur, Arent Rest, Guiliam Muſel Berk werd door Karel van Mansveld gedwongen en ingenomen, den 30 January, 1590.

sel en Hans Grueber, Vaandrig, die met Mansveld, na veel over en wederzenden, verdragen hebben, dat 't Guarnizoen den 3den van Sprokkelmaand zou uittrekken, met vliegende Vaandelen, brandende Lonten, Roer en Wapen, met Baggen en Bagagie, en tot hun geleide hebben vyftig Scheepen en Schuiten, met behoorlyk Konvoi: een gevange Kapitein, David Soper, zou zonder rantzoen los gaan. De Burgers kregen ook reedelyke goede voorwaarden: dus werd Berk, anders Rynberk genoemd, overgegeven, en men agt, dat 'er nog eenige heimelyke beloften gedaan werden, 't welk die van binnen tot het overgeven willig maakte, als dat de Gravin van Meurs, nu Weduwe, het bezit van alle haare goederen zou hebben, by middel van omleggende Circulen, als zynde eene Ryks-genoot of Lidmaat en onpartydig.

Parma behoud in 't Stigt van Keulen veele plaatzen met zyne Guarnizoenen, en tragt naar de Kleefsche.

Dus heeft Parma de Steden en plaatzen des Stigts van Keulen, ten behoeve, zo hy voorgaf, van Ernestus van Beieren, Bisschop, veroverd, maar heeft de voorname plaatzen met zyn Guarnizoen bezet behouden, als Rynberk, Bonna, Nuys, Keizers-waerd: ja hy heeft zelfs, na het innemen van Berk, aanslagen gehad op verscheide Steden in 't Land van Kleef, als op Goch, Rees, Emmerik, en andere, te vergeefs, die meest ontdekt werden.

De Hertog van Mayenne komd by Parma.

De Staten zenden den Koning van Vrankryk volk, Krygs-gereedschap, Scheepen en Geld.

Anders is 'er nog door Parma, nog door de vereenigde Staten, dit Jaar veel uitgeregt. Parma bekommerd zynde, om geld en Volk naar Vrankryk te zenden, logeerde te Bins in Henegouwen, daar hem kwam spreeken de Hertog van Mayenne, en andere Hoofden des Verbonds. Over de andere zyde zonden de vereenigde Landen den Koning van Vrankryk ook allerhande Krygs-gereedschap, Kruid, leeftogt, en Oorlogs-Scheepen, en in geld wel honderd duizend Guldens, met Jongheer Floris van Brederoode, Heer van Kloetinge, den Heere van Nassau, Admiraal van Zeeland, den Heere de la Pre, en andere, vertrekkende in Wynmaand. De Ko-

ningin

ningin van Engeland zond hem ook te hulp den Baanderheer van Willougby, met vierduizend Engelsche, en twemaalhonderd duizend Guldens aan geld.

De Koningin van Engeland helpt Vrankryk.

In deezen Winter deden de Guarnizoenen van Bergen op den Zoom in Braband grote loopen, en verbrandden, den laatsten van Slagtmaand, Wilryk by Antwerpen, om kwade behandeling, die hun gedaan, en hunne Brandschat niet betaald was, 't welk hun door Montdragon, Kastelein van Antwerpen, verboden was.

Wilryk verbrand.

Marcellus Bax heeft in Wintermaand, met andere Kapiteinen uit Bergen, sterk honderd zestig Paerden, en zeventig Voetknegten, gewagt op een Konvoi, sterk drie Duitsche Vaandelen, leidende zeekere Wagens met nooddruft van Antwerpen naar Steen-bergen. Bax heeftze op de Heide verwagt, bedekt leggende, en deed die met zynen Luitenant eerst met weinige Paerden bespringen, om hun te beletten, dat zy geenen Wagenburg tot hunne bevryding maken zouden, gelyk 't gebeurde: want zy maar weinige Paerden ziende, lieten niet na in goede orde voort te trekken: waar op Bax met de zyne, eenig Voetvolk agter op de Paerden hebbende, aanreed; maar zy dat merkende, maakten haast om by eenige Hagen te komen, om zig te bedekken, 't welk Bax zyn voorsz. Voetvolk deed afwerpen, en met de Paarden alleen aanrennen: en dus by hunne Wagens komende, vonden zy veel Volk onder drie vliegende Vaandels, in goede orde sterk bezet, die zy meermalen besprongen; maar om dat hun Voetvolk nog ver agter was, konden zy die niet breeken, zig met voordeel agter hunne Wagens met spiessen wel weerende; maar ten laatsten ziende eenig Voetvolk aankomen loopen, begonnen zy zig in eenen Wagenburg of tusschen de Wagens te besluiten, 't welk Bax, nu tien of twaalf van zyne beste Archebusiers te Voet bekomen hebbende, hun heeft belet, de Wagens afkeerende: en hen daar na weder besprin-

Die van Bergen streven in Braband den laatsten November.

gende,

'T Guarnizoen van Bergen verslaan een Konvoi van Antwerpen, met zeshonderd Soldaten, in December.

gende, heeft hyze gebroken en geslagen, hun de drie Vaandelen ontweldigende: de Kapitein Kollonel, Malditz, met andere Kapiteinen, werden gevangen, en wel twehonderd Soldaten, waar van de meeste gekwetst waren, de rest werden alle verslagen en verjaagd. Deeze drie Vaandelen, zynde Hoogduitschen, waren sterk vierhonderd spiessen, en twehonderd Musquettiers, 't ander volk waren Kooplieden, Zoetelaars en Boeren. Zy vonden op de Wagens de klederen van 't Regiment van Don Fernando Gonzaga, met meer andere Koopmanschappen, die alle geplunderd werden. Deeze overwinning bekwam die van Bergen zuur, alle de Paerden der Kapiteinen en Officieren waren dood of gekwetst; Bax zelve verloor drie van zyne beste Paerden, de twe op de plaats, 't derde, met veele Archebusaden geschooten, droeg hem nog tot Bergen: het eene Vaandel zonden zy geheel aan den Prince Maurits, en de stukken van de andere, met den buid, behielden zy.

Staat en geleegenheid der Ryks stad Aken, gedurende de Nederlandsche beroerten.

Aken, eene oude Keizerlyke vermaarde Ryks-stad, geleegen tusschen Keulen en Mastricht, heeft in Burgerye en Neering onlangs door de Nederlandsche beroerten zeer toegenomen en verrykt, want vermits het eene vrye, goede, onzydige en geleege Stad is, hebben zig daar veele van den hervormden Godtsdienst uit Nederland met hun huisgezin nedergeslagen, waar door de Hervormde zo vermeerderden, dat het scheen, dat de Magistraat hun ope en vrye oeffening van Godtsdienst, door gemeene stemmen, zou hebben toegelaten, hadden zy over lang de magt van den Keizer en Buuren niet gevreesd. Des niet tegenstaande hebben de Hervormde daar de oeffening genoeg gebruikt, byzonder in grote huizen, by oogluiking, tot grote opspraak van de Katholyke, en voor al van de Buuren, namelyk den Hertog van Parma en den Vorst van Kleef, die daar door, onder 't dekzel van andere geschillen, by den Keizer verscheide beveelen uit Keizerlyke magt te weeg brag-

ten,

ten, belastende ten laatsten de byleggende Buren, als Parma, de Vorsten van Kleef en Luik, die van Aken te dwingen zyne beveelen te gehoorzamen; maar die van Aken hebben zig lang met reedelyke antwoorden onderhouden: dog alzo in deezen tyd de Koning van Spanje en de Prins van Parma wanhoopten om eenig Regiment, voor hun vrugtbaar, in de Nederlanden te mogen invoeren, eer zy zig verzeekerden van de Gebuur-landen en Steden, die hun niet geheel toegedaan waren, als daar waren de Steden Emden, Wezel, Aken, en meer andere, daar 't hun niet dienstig was hunne Nederlanders, die zy Rebellen noemden, te laten nestelen, hebben zy nu goed gedagt met die van Aken te beginnen, houdende zig nu eensdeels verzeekerd van de Landen van Gulik en Kleef, door de zwakheid van den ouden Vorst, dien zy lang geregeerd hadden door eenen Spaanschgezinden Raad, en nu den jongen zimpelen Vorst verzorgd met een Huwlyk van eene Dogter van Baden, eene ernstige Katholyke Vrouw. In de omleggende Stigten, als Keulen, Luik en Munster, hadden zy gesteld den Beierschen Bisschop Ernestus, hunnen aanhanger, van welke Stigten de Koning hoopte, dat hem ten laatsten de Waereldsche heerschappye wel zou opgedragen werden, als de Onderdanen, door verwoesting der Oorlogen, armoede en elende, ten uiterstten gebragt zouden werden, gelyk die van Utrecht gedaan hadden, in den Jaare 1527, onder den Bisschop Hendrik van Beieren: de Ryks-stad Keulen en Emden hoopten zy ook by het eene of andere middel met den tyd te overheeren, op alle geleegenheden agt hebbende: daar toe, om verscheide oorzaken, veel met die van Aken, zo door den Keizer als Vorst van Kleef, gehandeld zynde, heeft Parma nu uit magt, die de Koning als Hertog van Braband en Limborg, Voogd over de Stad Aken, voorwendde, by een Plakaat alle Privilegiën der Stad Aken in de Nederlanden geschorsd, en heeft ook verklaard die

Voornemen der Spaansche, om de byleggende Gebuurlanden te overheeren.

De Vorst van Kleef geregeerd door Spaansch-gezinden Raad.

voor geene onzydige Stad te houden, daar de vlugtige Nederlanders zig zouden mogen onthouden; maar om alles beter te verstaan, hebben wy goed gedagt het Plakaat, door Parma in den naam van den Koning uitgegeven, zelfs hier by te voegen.

BY DEN CONINCK.

Plakaat des Konings tegen de Stad Aken, den 10 December, 1589.

ONsen lieven en getrouwen, den Cancelier en luyden van onsen Rade in Brabandt, Saluyt en dilectie, Alsoo yeder kennelycken is, t'onsen grooten leet-wesen, dat die van der Stadt van Aken, van dewelcke wy Souveraine Voogbt en Protecteur zijn, naer den Keyser, dese voorleden Jare bestaen hadden tegen alle recht en redene, oock tegen de Concordantien en Tractaten hier voormaels ghemaeckt tusschen onsen Voorsaten, den Hertogen van Brabandt en van Limborgh, en henlieden, insonderheyt tegens de beloften die sy ons gedaen hebben: In deselve Stadt te brengen vele nieuwigheden, streckende tot nadeel en prejuditie van ons, en andere haere nabueren, oock van hen-selven, ja in deselve Stadt te veranderen de oude Catholijckshe Apostolijcke, en Raomsche Religie, en de ordinarise kiesinge van den Raet en de Wethouderen, om de boose Calvinische Secte, en andere valsche gereprobeerde Leeringen aen te hangen, volgentlijck niet en hebben willen nakomen, noch obedieren de geboden en ordonnantien van den Keyser, sonder oock eenigh gehoor te geven aen verscheyden vermaningen en sommatien, soo wy hen in der qualiteyt als boven gedaen hebben, om hen te doen onderhouden, 't gene daer inne sy tegens ons verplicht en verobligeert zijn, en sonder uyt de voorsz. Stadt te doen vertrecken, veele en diversche voorvluchtige en oproerige personen, geproscribeert en gebannen wesende uyt onse voorsz. Landen, waer inne wy ons grootelijcken verkort, geledeert, en geinterresseert vinden, om veele en verscheiden gerechticheden en authoriteyten, soo wy in

de

de voorsz. Stadt hebben, in voegen dat de voorsz. Tractaten gevioleert blijven: In welcke hare hartneckigheyt en ongehoorsaemheyt sy nu over de 10. Jaren geleden, gecontinueert hebben, niet tegenstaende alle bevelen en geboden van sijnder Keyserlijcke Majesteyt, en afveerdinge van Gesanten, soo van sijnent wegen als van onsent wegen, die yedermael wederomme gekomen zijn sonder yet te doen, met weynig respect en satisfactie, sulcx dat sindert de Ketteryen aldaer vryelijck en openbaerlijck ontfangen, toegelaten en ge-exerceert worden, dan oyt te voeren. Alles sonder aenschou te nemen op 't ghene wy dit tegenwoordigh Jaer voor de vierde reyse, hen hebben doen vertoonen en aanseggen van onsent wegen, by sekere onse Commissarissen, gevoeght by de gene van den Hooghduytschen Keyser. Voorts alsoo wy onderrecht en behoorlijcken geinformeert zijn, dat veele van onse Ondersaten en Inwoonderen van onse Stadt van Antwerpen en andere plaetsen van onse ghehoorsaemheyt, soo door onse permissie, om het feyt van der Religie en andersints, buyten onse voorsz. Landen van herwaerts over geweken zijn, om in neutrale plaetsen te gaen woonen, in welcken gevalle wy hen gelaten hebben het gebruyck van hare goederen, hen domicilie, ende woon-stede hebben kommen nemen binnen de voorsz. Stadt van Aken, meynende dat het een neutrale plaetse is, 't welck nochtans niet en kan wesen, niet alleenlijcken om de protectie die ons aldaer competeert, als Souverain Voocht naest den Keyser, maer oock om de Tractaten, Obligatien ende beloften, die de voorsz. van Aken ons ghedaen hebben, om daer binnen alleenlijcken Catholijckse Apostolijckse ende Roomsche Religie te hant houden, sonder deshalven yet te veranderen ofte in-voeren: omme welcke dinghen wy den Inwoonderen der voorsz. Steden, met veele Gratien, Privilegien, Vryheden, Exemtien en Liberteyten begaeft ende voorsien hebben, sonder dat daeromme die van Aken eenigsins geoorloft

wert te doogen eenige gebannen, voorvluchtige en fugitiven, ofte andere, die in onse voorsz. Landen niet en mogen blijven, daer sy nochtans contrarie doen, hoewel sy dietshalven versocht en gesommiert zijn. Soo ist, *dat, willende in alles banthouden onse voorsz. gerechtigheden, authoriteyten en Tractaten met onse Nabueren gemaeckt, en om te schouwen de ongerechtigheden, ellende en ongemacken, die door sulcke veranderingen apparent zijn te geschieden, ja, aen onse eygene Ondersaten, wesende geseten soo na by Aken, en omme te onderhouden de oude constitutien, Rechten en costuymen van de voorgenoemde Stadt, van dewelcke wy Bescherm-heer en Protecteur zijn, soo by de voorsz. Contracten bespro-ken en geaccordeert is,* Wy met goeden ende rijpen advijse, *en by deliberatie van onsen seer lieven en vriendelijcken goeden Neve, den Hertoghe van Parma en van Playsance, Ridder van onser Ordere, Stadthouder Gouverneur en Capiteyn Generael van onse Landen van herwaerts over, hebben by forme van provisie, tot dat syn Keyserlijcke Majesteyt en wy respectivelijcken andere wegen en middelen voor geslagen en geadviseert sullen hebben, om ons te doen respecteren en obedieren, gesuspendeert en suspenderen alle de voorsz. Rechten, Vryheden, Exemtien en Liberteyten, die wy als Souverain Voorbs der voorsz. Stadt van Aken hen verleent en gheaccordeert hebben, van Tollen en andere Gabellen en Impositien in onse voorsz. Landen en Hertoghdommen van Braband, Limborg en andere, daer sy de voorsz. Vryheden en Exemtien zijn ghenietende. Ordonneren daeromme aen alle Ontfangers en Collecteurs van de selve Tollen en Impositien, de voorsz. Stadt van Aken te doen betalen als alle andere vreemde, die niet gepreviligeert zijn, sonder eenigh fraude ofte dissimulatie, alles tot dat sy ons volle en gheele satisfactie, sullen hebben gegeven, van 't gene sy ons schuldigh, gehouden en geobligeert zijn.* Bovendien, *omme te verontwijffelen en desabuseren de*

Alle Privileg en der Akenaars in Nederland geschorst.

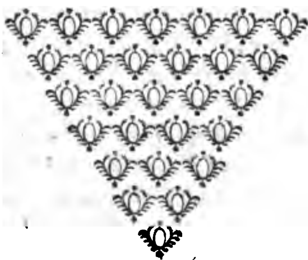
de gene die wy gratie gedaen hebben, om uit onse voorsz. Landen te mogen vertrecken, en in neutrale plaetsen te gaen, omme aldaer te leven, en van hare goederen die sy hebben binnen de voorsz. onse Landen te gebruycken. Verklaren wy onse meyninge, *niet te wesen, dat sy sullen mogen blijven woonen en resideren binnen de voorsz. Stadt van Aken, als dieselve niet houdende voor neutrale plaetse, om oorsaken en redenen voorsz.* Hen bevelende daeromme, *dat sy uyt de voorsz. Stadt van Aken sich vertrecken, en elders gaen woonen, 't zy wederomme komende binnen onse voorsz. Landen, en aldaer Catholijcklijck en rustelijcken levende, gelijck hen dat toegelaten is by de gratie en pardoenen, die wy aen onse voorsz. Stadt van Antwerpen, en andere gereconcilieerde Steden gedaen hebben: ofte gaende elders woonen, so hen dat gepermitteert is, en dat binnen den termijn van 14. dagen, naer den dagh van de Publicatie van desen gedaen, binnen onse Stadt van Antwerpen of Maestricht: op pene dat sy verliesen en misbeuren sullen onse voorsz. Gratien en Privilegien, en dat hare goederen, roerende en onroerende, die sy binnen onse voorsz. Landen hebben, aengeslagen en gesayseert sullen worden: 't welk wy beveelen terstont na den voorsz. termijn gedaen te worden. En ten eynde dat van de tegenwoordige declaratie, ordonnantie en verbodt, niemant ignorantie en pretendere, ontbieden en bevelen wy, dat ghy terstont en sonder vertreck dese tegenwoordige doet kondigen, uytroepen en publiceren, alomme binnen de Steden en plaetsen van onse Landen en Hertoghdomme van Brabandt en Limborgh, en andere Landen van Overmase, naest gelegen wesende aen de voorsz. Stadt van Aken, daermen gewoonlijck is publicatie en uytroepingen te doen: En tot onderhoudenisse van dien procedeert, en doet procederen tegens die over-treders en ongehoorsamen, by de Executien van de penen vooren verhaelt, sonder eenige gunste, dissimu-*

Aken verklaard geene onzydige plaats voor de uitgeweeke Nederlanders.

latie ofte verdragh. Des te doen en datter aenkleeft, geven wy u volkomen macht, authoriteyt en sonderlinge bevel. Ontbieden en beveelen eenen yegelijcken, dat sy u't selve doende, ernstelijcken voorstaen en obedieren: Want ons alsoo belieft. Gegeven in onse Stadt van Bins, onder onsen Contrazegel hier op gedruckt, in forme van Placcate, den 10. *December Anno* 1589.

Op deeze afkondiging hebben zy in Nederland begonnen op te schryven en aan te spreken de goederen der Nederlanders, te Aken woonende; maar hoewel veele, die te verliezen hadden, elders vertrokken, hebben de andere nogtans blyven volharden in de gewoone oeffening; maar eenige in 't byzonder hebben in 't eerst in Nederland, door geld, by Parma uitstel en verdrag verkregen, en daar na verder verzoening gemaakt, vermits de Oorlog in Vrankryk den Prince van Parma alle vervolg belette. Verder hebben die van Aken hunne Privilegiën des Roomschen Ryks gezogt naar hun vermogen by de Vorsten, in 't Kamer-gerigt te Spiers, en by den Keizer, te verdedigen, waar van verscheide gedrukte schriften gewag maken.

Einde van het Vyftiende Boek.

N E-

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

KORTE INHOUD

VAN HET

ZESTIENDE BOEK.

Door den Oorlog in Vrankryk verkwikken de vereenigde Landen, waarom zy zorg dragen voor hunnen staat, in Godtsdienst, regeering, schattingen en Kryg voeren, die ordentlyk verhaald werden. Ook werd de geleegenheid van Holland en Zeeland, hun wezen, aard en natuur beschreeven: daar tegen hoe de Landen, die met den Koning vereenigd zyn, kwalyk geregeerd en 't Krygsvolk kwalyk betaald werden: des de Spaansche, weder gemuitineerd, Kortryk innemen. Prins Maurits neemd, door den Kapitein Heraugiere, Breda in met een Turf-Schip: des Parma, door Mansveld, zig daar tegen sterkt. Prins Maurits te Veld zyn-

„ *de, bouwd de sterkte van Knodsenburg, tegen*
„ *over Nymegen. Koning Philips behartigd den*
„ *Oorlog in Vrankryk zeer: daar over Paus Six-*
„ *tus de* V^de^ *sterfd. Egmont trekt sterk by den*
„ *Hertog van Mayenne in Vrankryk, die te Yvry*
„ *van den Koning geslagen werd, daar Egmont*
„ *dood bleef. De Koning benauwd en beleegerd*
„ *Parys; maar alzo de Koning zelve benauwd is,*
„ *werd Parys van Parma ontzet, die neemd ook*
„ *Corbeyl in, 't welk hy weder verliesd, en trekt*
„ *te rug naar Nederland, van Volk zeer gezwakt.*
„ *Prins Maurits neemd Hemert, Heyl, en de*
„ *Schans van Elshout, Creveceur, ter Heiden en*
„ *Roozendaal, met de Stad Steenbergen, in. De*
„ *Spanjaarden nestelen in Brittanje. Dagvaard*
„ *des Nederlandschen Kreyts te Keulen: die zen-*
„ *den hunne Gezanten aan Parma en de vereenig-*
„ *de Landen, om wedergeving van 't geene onder*
„ *'t Ryk behoord: dien de Staten voldoen, beschul-*
„ *digende de Spanjaarden hevig. Zy handelen met*
„ *die van Keulen en Luik over onzydigheid. De*
„ *Keizer steld anderwerf vereeniging voor, maar*
„ *te vergeefs. Prins Maurits trekt te Veld, in*
„ *den Jaare 1591, neemd behendig de Schans*
„ *voor Zutphen in, beleegerd en beschiet Zutphen*
„ *geweldig, daar na Deventer, die zig beide over-*
„ *geven. Van daar trekt Prins Maurits in Vries-*
„ *land, en dwingd de Schans van Delfzziel, en*
„ *meer andere. Des Parma zig ook te Veld maakt,*
„ *beleegerd en bestormd de Schans Knodsenburg,*
„ *tegen over Nymegen: waar over Prins Mau-*
„ *rits in de Betuwe komd, slaande Parma's paer-*
„ *devolk, dwingd hem op te breeken, en vaard*
„ *in Vlaanderen, beleegerd en wind Hulst, poo-*
„ *gende 't Land van Waas onder schatting te bren-*
„ *gen. Terwyl zig Parma derwaards rusd, trekt*
„ *Prins Maurits geweldig voor de Stad Nymegen,*
„ *welke hem, na lang en dapper beschieten, over-*
„ *gegeven werd. Straatschenders, onder den naam*
„ *van*

„ *van Vrybuiters, werden gestrafd. Alzo de Engelsche Oorlogs-Scheepen ter Zee van de Spaansche Vloot overvallen werden, word het Koninglyke Schip, de* Revenge *genoemd, gewonnen, welke schade de Engelsche veroveren met het nemen van eenige Oost-Indische en andere ryke Scheepen: waar door des Konings Koophandel ontdekt werd. De Oorlog in Vrankryk vernieuwd weder met een Leger, dat de Koning onder Aenholt uit Duitschland krygd: waar tegen de Paus het Verbond met Volk en Bullen helpt. Rouaen beleegerd zynde, trekt Parma weder naar Vrankryk, krygd Lafere, en onzet Rouaen, dien de Koning navolgd, en dwingd hem de Sayne behendig over, en dus weder naar Nederland te trekken: waar door Rouaen en Parys met sterkten en Schanssen benauwd werden. De Keizerlyke Gezanten komen te Brussel, om de vereenigde Landen te vereenigen, die schriftlyk hunne reedenen daar tegen bewyzen: waar door de Oorlog, in den Jaare 1592, weder verheft. Prins Maurits trekt te Veld, beleegerd, beschiet, meineerd en dwingd Steenwyk: van daar trekt hy naar Koeverden, 't welk hy ook dapper beschiet, meineerd en benauwd: Verdugo meend dat te ontzetten, maar werd geslagen, en de Stad gewonnen. De oude Vorst van Kleef sterfd. De Hertog van Parma rusd zig weder toe, om naar Vrankryk te trekken, en sterfd te Atrecht, even als de Graaf van Fuentes als Reformateur in Nederland gekomen was: des de Graaf van Mansveld in 't Gouvernement bevestigd werd, tot de komst van den Aards-hertog Ernestus. De Nederlandsche Adeldom onder den Koning werd met Tytelen en Ampten vereerd.*

Dit alles geschiedde in drie Jaren, de Hertog van Parma, de Prins Maurits, en Wilhelm van Nassau regeerende, in de Jaaren 1590, 1591, en 1592.

NEDERLANDSCHE

HISTORIE.

ZESTIENDE BOEK.

De Oorlog in Vrankryk geefd den Nederlanden tyd om zig te verkwikken.

DE Oorlog in Vrankryk heeft den ſtaat der Nederlanden zeer veranderd in dit Jaar 1590: want de Provintiën van Artoys, Henegouwen, Lutzenburg, Namen, enz. die aan Vrankryk paalden, hadden nu te vreezen voor inval der Franſchen, vermits de Koning van Spanje het H. Verbond als hoofd voorſtond, en over zulks den Hertog van Parma belastte, voor Vrankryk en het Verbond zorg te dragen, daar toe hy gedurig geld uit Spanje zond, en nu in 't begin van 't Jaar 1590, op de Frontieren van Artoys eene vergadering van eenen groten hoop Krygsvolk maakte, daar mede hy zond den Heere Philips, Grave van Egmont, in Vrankryk.

De Koning van Spanje, Hoofd van de Ligue.

Hier door begonnen de vereenigde Landen wat adem te halen, en te verkwikken van zo gedurige elenden en binnenlandſchen Oorlog, als zy geſtadig van zo magtigen vyand gedragen hadden, en vermits het Regiment van veele gemeenlyk langzaam, maar in beſluit voorzigtig is, hebben zy in de twe laatſte Jaren hunnen tyd waargenomen, om hunne zaken te benaerſtigen, ſlisſende de twisten en handelingen van Staatsch en Engelsch, en de muiteryen der Soldaten en Guarnizoenen, daar toe wel wysheid, geld en tugt noodig was, zynde genoeg verlaten van de Koningin van Engeland, tot haare eige regeering,

gelyk

gelyk wy in 't voorgaande Boek verhaald hebben.

In 't ſtuk van den Godtsdienst, daar's Lands-regeering veel aan geleegen is, hebben zy altyd een opzigt gehad te volgen het noodige beſluit van de Staten der Generale Nederlanden, ten tyde van wyle den Prince van Orange, volgens den Religions Vrede, hebbende eenen gruwel, dat de menſchen zouden denken de Geweetens te dwingen, anders dan met goede leering, goede werken of leven en gebeden. En vindende de Hervormde wel de yverigſte tot de vryheid en welſtand des Vaderlands, vermits zy, met byzondere vervolging van de Spanjaarden om den Godtsdienst, aan den anderen gehegt waren, hebben de Landen op die meest hunnen grond gemaakt. De ſtaat en Regeering uit zo veele hoofden en gezindheden beſtaande, hebben zy gezogt en getragt zulke verſcheide gezindheden en gevoelens te vereenigen tot de deugd en liefde des Vaderlands, daar op zy voor al het oog hadden, om hunnen ſtaanden Oorlog: in welke eenheid hunne vastheid beſtond, gelyk zy met hun gemeen Zegel van by een gebonde Pylen uitdrukten: waarom zy niemand, hoe vreemde Secte hy inbragt, in zyn Geweeten hebben willen tasten of zoeken, dan oproerige Secten, als eenige Herdoopers, Munſterſche, en die kwaad gevoelen van de Overheid hadden: om dat zy het kwaad met den zwaerde ſtraffen, ſtaan zy niet toe opentlyke vergaderingen te houden. De andere Secten, die 'er in de Landen en elders van ouds te veel zyn, Godt betere het, hebben zy voor den tegenwoordigen tyd bekwaamst gedagt met de Prediking van den hervormden Godtsdienst opentlyk te dempen, met bevel te leven in broederlyke liefde, om die dus in min te winnen, de Hervormde tot dien einde in hunne Gemeenten gebruikende Christlyke ſtraf, om alle ſchandaal, zo veel doenlyk was, te weeren.

Regeering der Landen in 't ſtuk van Godtsdienst, zonder dwang van Geweeten, anders dan met leering, goede werken en gebeden.

Die van de Confesſie van Augsburg, die zig van de Gereformeerde zouden willen afzonderen, werd

alleen

alleen de Prediking en oeffening op hunne manier by oogluiking in eenige Steden toegestaan. De Roomsch Katholyke werd ook geene opentlyke oeffening vergund, burgerlyke wyze, om des Oorlogs wil, by provisie die schorssende voor eenen tyd, tot dat op dezelve verder zou mogen besllooten werden, by de Landen of Staten Generaal, na eenen wel gegronden en verzeekerden Vrede. De Katholyken hebben geene grote zwarigheid in 't doopen en begraven, en in 't trouwen is door een openbaar Plakaat belasd, dat alle de geeste, die van den Gereformeerden Godtsdienst niet zyn, voor de Magistraat op het Raadhuis, na behoorlyke afroeping, wettig te zamen gegeeven of getrouwd zouden werden.

Der Landen voornemen door eenen gemunten Penning uitgedrukt.

En om te bewyzen, dat zy eenheid, Godtsdienst en vryheid alleen voor oogen hadden, hebben zy, in dit Jaar 1590, eenen Penning doen munten, daar op de eene zyde stonden twe handen in trouw beslloten, die met zes Pylen vast gehegt waren, met deeze Latynsche woorden, *Deo juvante:* op de andere zyde een sterke Pylaar, gevest op een vierkant groot Boek, Godtsdienst genoemd, en boven den Pylaar stond de Hoed, daar mede men Vryheid verbeeld: deeze Pylaar werd vast gehouden door zes sterke Armen, beduidende de zes vereenigde Provintiën, Gelderland, Holland, Zeeland, Vriesland, Over-Ysfel en Utrecht, met dit opschrift, onder den grond, de Godtsdienst, *Hac nitimur*, en boven den Hoed der Vryheid, *Hanc tuemur*, als of zy wilden zeggen, uit kragt van trouw en eenheid, gegrond op den Godtsdienst, behouden wy, met Godts hulp, onze Vryheid.

De vereenigde Landen geregeerd door den Raad van Staten.

Tot 't Gouvernement Generaal der Provintiën hadden zy eenen Raad van Staten, van Edelen en geleerde, uit elke Provintie daar toe gekooren, daar onder ook de Koningin van Engeland by Verbonde twe Raadsheeren hebben zou; maar op dit pas zat 'er alleen de Raadsheer Bodley, met den Secretaris deszelven Raads, Georg Gilpyn. Deeze voorsz.

Raad

Raad had het beleid van alle voorvallende zaken in alle de Provintiën te regeeren, de Generale Staten niet altyd vergaderd zynde, daar onder deeze Raad stond, als zynde hunne Overheid. Nevens deeze had elke Provintie zynen igewoonen Provintialen Landraad, in elke verscheiden genoemd.

Stadhouder over Holland en Zeeland, en Admiraal Generaal van de Zee, was in zyns Vaders plaats aangenomen de Hoog-geboore Prins Maurits van Nassau, geboore Prins van Orange: zyn Luitenant in Krygs-zaken te Land was Graaf Philips van Hohenlo, nu een oud, dapper, ervare Krygs-overste. Die van Utrecht, Over-Yssel en Gelderland hebben den Prince Maurits namaals ook voor hunnen Gouverneur of Stadhouder aangenomen. Graaf Willem Lodewyk van Nassau, oudste Zoon van Graaf Jan van Nassau, was Stadhouder in Vriesland en Omlanden, een kloek, ervaren en voorzigtig Heer. Prins Maurits opperste Stadhouder en Veld-overste.

Deeze Prins Maurits was van zyne jongheid by zynen Vader opgevoed in den Kryg en zaken van Staten, was de twede Zoon, zyn oudste Broeder, Philips Wilhelm, die nu Prins van Orange en Graaf van Buuren is, nog in Spanje gevangen zynde; waarom deezen Prince Maurits, als daar toe zeer bekwaam, opgelegd werd, wegens de Landen, of Staten Generaal, het gebied Generaal over het Krygsvolk te Water en te Land, om daar mede den Kryg te voeren, met de middelen, die zy magtig waren op te brengen, belasd zynde in zaken te Land te nemen en gebruiken den raad van den Raad van Staten voorn. en in zaken te Water van de Kollegiën van de Admiraliteit, daar uit eenige nevens hem gemagtigd werden, als 'er iet te doen viel, om, wegens het Landschap, op de Vryheid, landpalen, en meesten dienst van dien te letten, met welker raad alle zaken van Staten in 't Leger werden geschikt, en de byzondere zaken van Burger-staat en Regt by den Krygsraad uit alle Regimenten en Natiën buitengewoon opgemaakt, verlatende het oeffenen van Au-

diteur,

diteur, om den haat van dien. En om dat die van Holland de magtigste en voornaamste van de vereenigde Provintiën waren, werden veele zaken nevens den Raad van Staten belegd met raad en kennis van den Advokaat van Holland, Heer Jan van Oldenbarneveld, Heer van den Tempel, enz. om zyne ervarenheids wil.

Schatting der Landen, inbrengende Neering en voordeel.

De Landen hebben ook zulke grote schatting, aanslagen en middelen van geld, met gemeene toestemming zo gewillig weeten op te brengen, tot zo kleine schade en nadeel van de Inwooners, als ooit in eenig Land gezien of gehoord is, zo dat het Land zelfs daar door ryk, magtig en weeldrig werd, zo om dat het groot geld, dat men de Soldaten gaf, weder in 't Land verteerd werd, en daar in bleef, als om dat zy wisten te maken, dat hun veel geld van hunnen vyand toekwam, 't welk eene zonderlinge, ongehoorde en ongelooflyke wysheid moest zyn: want zy lieten op Licenten om geld alles by den vyand voeren, dat zy overvloedig hadden, of daar mede hunne Onderdanen by het verkrygen, in 't werken, maken, af- of aanvoeren, gewonnen hadden, het Licentgeld klein of groot stellende, na dat hun dagt, dat de vyand dat van doen had, 't zelve zo matigende, dat nogtans hun Vyand die van nergens beter koop dan van hen hebben kon. Zy lieten van den vyand inbrengen, om klein geld, 't geene zy noodig hadden, als stoffen, die zy van elders zo wel niet bekomen konden: en op groot geld alle 't geene zy niet van doen hadden, ten hoogsten altyd opzigt hebbende op hunne koophandeling of mangeling, en dergelyke Neering, en namelyk op de Zeevaard en Visscheryen.

Huislyke raadzaamheid der Landen, den Kapiteinen onvoordeelig.

Boven dien hebben zy hun geld zo weten te gebruiken, en zo voordeelig te verhandelen en aan te leggen, dat alle Potentaten, Republyken en Krygs-Oversten daar aan een voorbeeld mogten nemen, met den Overste, Kapiteinen en Soldaten nauw dingende, maar wel betalende: waar over de Kapiteinen

nen zig wel beklaagden, vermits een Kapitein by den Vyand of elders meer winnen kon op een Vaandel, dan een Kollonel onder de Staten op tien Vaandelen, maar alles onzeeker: en vermits de voorsz. Landen zo wel en zeeker betaalden, werd 'er wonderlyke goede tugt onder hun Krygsvolk gehouden, zo dat het, alom trekkende door Steden en ten platten Lande, nergens overtallig maar welkom genoeg was, vermits zy hunnen nooddruft, die hun bereid en bezorgd werd, alom vonden, 't welk de Landen in hunne afreekening trouw goed gedaan werd: en over allen overlast en straatschenderye goed Regt doende, was het Land alom bevreid, zo dat een mensch alleen, ja zonder geweer en by nagt, gelyk het daar veel 't gebruik is, ja, geladen met geld, kon reizen, en dat nogtans in zulke Landen, daar men in zes uren, 't zy waar men wil, kon uitkomen: ook behoefde men, door de getrouwheid en eenheid des volks, binnen de Landen weinig of geen Krygsvolk, maar alleen op de Frontieren,

Goede tugt onder der Staten Krygsvolk.

Het Krygsvolk, dat zy gedurig onderhielden, was weinig, maar oud, goed, stout en vroom, daar mede zy wonderlyke ondernemingen uitgeregt hebben, 't welk omtrend deeze tyden geschat werd op omtrend twintigduizend te voet, en tweduizend te Paerd, maar namaals zeer vermeerderde, behalven de Burgeryen van de Steden, die zy in tyd van nood als Krygsvolk betaalden en gebruikten, daar mede zy zig ver in hunner vyanden Landen deden ontzien, en grote brandschattingen betalen. Boven dit bekostigden zy nog eene meenigte van Oorlogs-Scheepen, vol Schips-volk, die boven de honderd geschat waren, welke zy in de Oceaansche Zee en Rivieren gebruikten, die zy niet alleen moesten bekostigen en voorzien van groot Geschut en Krygs-gereedschap, maar ook van leeftogt en gagien, die telkens, als zy van eenigen togt kwamen, prompt moesten verzorgt en betaald werden.

Meenigte van des Landen Krygsvolk.

't Getal van de Oorlogs-Scheepen boven de honderd.

Boven de kosten van deeze Scheepen, Schips- en

Krygs-

Voorraad tot een Veld leger.

Krygsvolk tragtten zy ook voorraad te doen, en hunne verlof-gelden daar op te stellen, om voor etlyke Maanden in 't Jaar met een Leger te Veld te trekken, met Geschut, Pyoniers en ander Krygsvolk, om met beleedigenden Oorlog hunne Frontieren te verbreiden, en zelfs den Koning van Vrankryk hulp van geld, Krygs-gereedschap en Volk, te Water en te Land, te doen.

De Koningin betaald, zo tot bystand als anders, alle twe Maanden 125o260 guldens.

Des de Koningin van Engeland, zo wel voor de betaling van haare Guarnizoenen van Vlissingen en den Briel, als voor de hulp, die zy de Landen doed, volgens 't Verbond, alle twe Maanden, agt weken, of zesenvyftig dagen, door haare Kooplieden by Wissel uit haare Schatkamer, betaald honderd vyfentwintig duizend, twehonderd zestig guldens, behalven nog buitengewoone transporten en kleedingen van haar Voet-en Paerde-volk, dat jaarlyks bekostigd werd.

De Landen werden ryk met hunnen strengen Oorlog.

Met dit geschikt en voorzigtig beleid, en wyze Regeering der Staten en hunne voorstanders, zyn de vereenigde Landen uitermaten ryk, voorspoedig en overvloedig geworden, ja zelfs in zo strengen Oorlog, die alle Landen arm maakt en vernield, daar zy nogtans ter Zee niemand roofden, maar meer beroofd werden, te Land maar gebruiklyke Land-straffen oeffenende; en deeze weelde, die zy zy voortaan meest te vreezen zullen hebben, blykt in deezen tyd uit der Steden fraje, heerlyke en geweldige gebouwen en gestigten, sterke Fortificatien, en gereedschappen tot den Oorlog, veel schoon Geschut, meenigte van allerhande toevloejend ryk volk, welke, om dat men alom geene huizen genoeg voor hun vinden kon, wel gedwongen waren in Scheepen te woonen, die zy in de Landen veele, fraai, net en gerieflyk tot wooningen hebben: waarom eenige Steden gedwongen waren hunne bevestingen breeder en wyder te maken, om hunne Inwooners te herbergen, en dat zo geweldig, met zulke Havenen, Muren, Bolwerken, Poorten, Straten

en

en verçierzelen, dat het wonder te schryven was, gelyk zulks wel blykt aan veele Steden, van Westvriesland tot Walcheren in Zeeland.

Wel is waar, dat zy behendig lokten en tot hen trokken, met hunne Privilegien, Vryheden en anderzins te geven, allerhande Handwerken uit de andere Nederlandsche Provintiën, die onder de Spaansche dienstbaarheid gezeeten zyn, en van hunne Buuren, brengende onder hen alles, dat eenige andere Landen uitnemende, kunstig of byzonders hadden, als allerhande Neering en Handwerken, van Zyde, Wol, Zaai, of Linnen, Naaldenwerk, Naai- en Breiwerk, Tapitzerye, Spellen, en Papier maken: waar door ook allerhande Landbouwing, Handwerken, Visscheryen, Zee-vaard en Koophandel, daar boven alle andere Landen bloejen, gelokt, gekweekt en gevoed van eene meenigte van geleerde, ervare, wyze, voorzienige, zorgvuldige en vroome Magistraten, zig daar op verstaande: zo dat de vereenigde Landen te regt gehouden zyn, naar hunne grootte, de volkrykste en beste Landen van de Waereld, nogtans in zo hatigen groten Oorlog staande, met den magtigsten, grootsten en geweldigsten Potentaat van Christenryk: waar by af te meten is, dat de Inwooners een kloek, manlyk, standvastig, goed-aardig, werkzaam en vernuftig volk moeten zyn, bekwaam tot alles, daar toe het zig begeefd, niet ontaard van hunne Voorzaten, de oude *Belgen* en *Bataviers*, of *Betuwers*, naar het schryven van *Julius Cæsar*, *Suetonius Tranquillus*, *Cornelius Tacitus*, en andere, zo geagt en verbeeven, als de Romeinen, der Waerelds Heeren en Monarchen, het sterkste, vroomste en getrouwste Krygsvolk des Aardbodems geagt werdende: des de oude, magtigste Roomsche Keizers hunne lyf-bewaarders daar uit kozen, en om hunne vroomheid werden zy van 't Roomsche volk *Socii & amici populi Romani*, dat zyn vrienden en medegezellen des Roomschen volks, genoemd, een volk, welker

Aanlokking van allerhande Handwerken en Neeringen in de vereenigde Landen.

De Landen zyn de volkrykste der Waereld.

Lof der Nederlanders.

ouden en vroomen aard men nog bespeurd aan hunne Vryheid, Taal, oude gewoonten en herkomen, van welke gekomen zyn de Franci, nu Franschen, niet Franki, maar Fryhanzen in hunne Taal van ouds genoemd, daar nog de Vryhanze-steden of vry aan Zee-steden hunne verbontenissen, Privilegiën en namen van hebben, alle omtrend dat gewest geleegen, en gesprooten uit het Land van Over-Ysfel, daar nog de drie vermaarde Hanze-steden leggen, als Kampen, Deventer en Zwol, met andere. De Saly zyn van den arm des Rhyns Isula genoemd, der Vryhanzen gezellen, gelyk by 't Land nog daar Salant, ook by de Stad Oldenzeel, en andere namen, genoeg blykt, waar van de Salyke Wetten in Vrankryk van den Koning Varamond hun begin en naam hebben, gelyk door den geleerden *Hadrianus Junius*, in zyn *Batavi*, en andere, volkomen beweezen werd.

De Franschen zyn uit 't Land van Over-Ysfel gesprooten.

Dog om den Leezer de geleegenheid, aard, wezen en natuur der vereenigde Landen, die deeze Oorlog befaamd maakt, ook van de andere Nederlanden, beter voor oogen te leggen, zullen wy in 't kort voor eerst den staat, magt en wezen van de Graafschappen van Holland en Zeeland, als de voornaamste in de Oorlogen, beschryven, waar by de andere Landen best af te meten zyn, zo zy niet overheerd waren.

Beschryving van Holland en Zeeland.

Holland is klein, want in de lengte van de Marsdiep tot de Maas is het maar agttien mylen; maar als men zou reekenen van Heusden tot het Eiland ten einde Tesfel, is 'er geene Provintie in Nederland, die zulke lengte heeft: op zommige plaatzen is het ook niet breet, zo dat men, van waar men wil, in eenen halven dag tot de uiterste Grenzen kan komen. Het derde part van dit Land is nog Water, want het heeft binnen 's Lands vyf grote Meeren of Zeën, als het Haarlemmer Meer, Schermer, Beemster, de Waerd en Purmer, elk zo groot, dat menze nauwlyks overzien kan, alle Vischryk, daar benevens nog zeer veele kleine Meerties. Dit

Meeren van Holland.

kleine

kleine Land, meest Weiland en zeer vrugtbaar zynde, werd met zware Dyken, Dammen, Sluizen en Water Molens gehouden, boven de Zee-duinen of Zand-Bergen, die van de Zee opgeworpen zyn. De onkosten van deeze Dyken, Dammen, Sluizen en Meulens, van maken en onderhouden, zyn ongelooflyk groot, en werden geagt meer te kosten dan het Land in den grond waerdig is: want het Land op veele plaatzen lager legd dan de Oceaansche Zee of 't Zee-Water. Nog boven dien, hoewel dit Land dus van de Zee bevryd werd, zou het van 't Regen-Water, dat 'er in vald, overdekt werden: want, alzo wy gezegd hebben, dat het op veele plaatzen lager legd dan de Zee, kan het Regen-Water niet losſen, ten ware het met kostlyke Water-Molens, van den wind in de hoogte opgemalen en opgebragt zynde, door verſcheide Sluizen in de Zee, als dezelve 't laagſte is, uitgeworpen werd. Deeze Sluizen zyn in de Dyken gemaakt met dubbele deuren, die ter tyd des lagen Zee-waters van zelfs open gaan, en tegen 't wasſende Zee-water weder van zelf, of van 't Zee-water, toegedrongen werden. Die deeze onkosten zou overreekenen, zou niet gelooven, dat het mogelyk was, dat zulk Land nog zo ſterken Oorlog zou kunnen voeren. Kunſtige Water Molens.

Maar dit Holland is zo Volkryk, dat het meer dan dertig vaste Steden, en vierhonderd Dorpen, heeft vol van Volk, zig alle geneerende met Zee-vaard, Visſcherye, Koopmanſchap, Zout-zieden, maken van Scheepen, Dyken, Netten, Kabels, en allerhanden nooddruft, tot Zee-vaard en Visſcherye dienende, boven de Landbouwing, die nogtans groot en vrugtbaar is, en het ſlaan van Turven, daar veele duizende menſchen van onderhouden werden. Maar het volk is zo veel, dat het vierde deel deszelfs van zyn eigen Lands kooren-vrugten niet kan gevoed werden, nogtans is 't zo vol van allerhanden nooddruft en Kooren-ſpys, dat het alle andere Landen van den overvloed kan mededeelen. Zy Holland zeer Volk-ryk. Getal der Steeden en Dorpen in Holland.

 hebben

hebben de zoetste en vrugtbaarste Weiden, en de vrugtbaarste Beesten der waereld, allerhande Gevogelte en Konynen overvloedig, ook Hazen en Wild-braad: zy hebben schoone sterke Paerden, en zyn, door hunne kloeke naerstigheid en Zeevaard, altyd zo van allerhanden voorraad voorzien, dat zy, tot groot voordeel, hunnen overvloed van Kooren, Boter, Kaas, Haring, Buking, Visch en Lynwaad, voeren in Duitschland, Oostland, Vrankryk, Engeland, Spanje, Italiën, tot in Asien, Afriken en Indien. Alleen hunne Boter en Kaas, boven hunnen eigen nooddruft, beloopt wel, van 't geene zy buiten hun Land voeren, meer dan tienmaal honderdduizend guldens jaarlyks. Zelfs het Vrouwvolk, dat daar veel is, vermits het Man-volk veel ter Zee en door den Oorlog verslonden werd, is ook zo naerstig, dat zy, door haar spinnen en reeden van Hollands Lynwaad, en Netten breien, zig door de gansche Waereld befaamd maken. Hoe hoog het Hollands Lynwaad geagt werd, blykt, alzo omtrend deezen tyd een stuk Lynwaad, lang vyfenzeventig ellen, Hollandsche maat, van Hollandsche Vrouwen gesponnen en gereed, in Spanje gevoerd is, was maar drie ponden zwaar, en werd daar verkogt, aan den Hertog van Sint Lucas, voor negen Dukaten de vara, welke maat lang is omtrend vyf vierde deelen van eene el: nog was 'er een stuk Lynwaad, in den Jaare 1598, te Haarlem verkogt tegen veertien guldens eene Vlaamsche el, en was om te verschenken in Vrankryk. Voorwaar het is een volk, dat eenvoudig, goeddadig, tot elks gerief, en tot allen eerlyken arbeid geneegen is.

Zeevaard en Koopmanschap der Hollanders

Hollands Lynwaads waerde.

Maar van de Vrouwen diend verder verhaald, boven dat zy veel vrugtbaarder zyn dan in andere Landen, dat die daar zo kloek, naerstig en vernuftig zyn, dat zy alle manlyke handeling en werk in haarer Mannen afwezen kunnen verrigten, Koophandel dryven, reekeningen houden, van 't eene Land en Stad in de andere reizen, zonder oneerbaar gerugt, dat dergelyke in geen Land gezien werd,

zynde

zynde doorgaans lang, wit en schoon, wel gemaakt, en nogtans zo werkzaam, 't welk de Vrouwen wat meer heerschappye toebrengd, dan andere Landen pryzen, daar jalousie, oneerbaarheid en hoogmoed meer dan eenvoudige eerbaarheid heerschd: en hoewel de Hollandsche, Striesche en Zeelandsche Vrouwen met der Mannen hanteering meer dan andere bekommerd zyn, en dat uit nood, terwyl haare Mannen buiten ter Zee of Koopvaard uit zyn, zyn zy nogtans van alle Natiën geagt voor de beste Huis-wyven, Voedsters van haare eige kinderen, de kloekste, netste, reinste en vroetste Huishoulters der waereld, binnen haare huizen vol huisraad wel geschikt zynde: 't welk niet alleen in haare huizen en op haare straten, maar zelfs in haare Scheepen te bespeuren is. Der Hollandsche Vrouwen kloekheid en lof.

Het is een Land, hoewel lustig genoeg, daar nogtans geen Hout genoeg wast, om tot nooddruft vuur te maken; maar het is van Godt gezeegend van veel Veen-land, daar zy uit diep gegrave slooten, uit den grond den Modder met Netten trekken, dat meer dik omgeroerd water of slyk, dan aarde, gelykt, en verspreiden dat over 't Land, trappen 't wel vast en laten 't leggen, tot dat het van de Zon gedroogd werd, en snyden 't dan tot vierkante stukken, die zy Turf noemen, met welke 't gansche Land in brouwen, bakken, en hun Huishouden, zig zeer ryklyk geneeren kan, en boven dien hunne Buuren nog overvloedig om hun geld mededeelen. Holland heeft geen hout genoeg van zig zelven om te branden. Hollandsche Turf.

Door deeze Landen van Holland en Zeeland loopen de Rhyn, die de vermaardste Rivier van Duitschland is, met twe van der zelver sterkste armen of stroomen verdeeld, als de Waal en Lek, in de Zee, en nog de Rivieren de Maas en Schelde, die uit Vrankryk komen: alle welke Rivieren dezelve Landen sluiten en openen kunnen met hunne meenigte van Scheepen, daar door genietende 't nut en voordeel van de inkomsten uit de Zee, en het op en afvaren deezer stroomen van allerhande Waaren en Koop- Rivieren van Holland en Zeeland.

manschappen, trekkende in Oorlogs-tyd daar uit groot geld van Konvojen en Licenten.

Holland zeer Schipryk, en de stapel van Oostersche en Westersche Waaren.

Hier door hebben deeze Landen byna zo veel grote en kleine Scheepen, als 'er huizen zyn, met welker varen zy die Landen tot Kelders, Pakhuizen, Schuren, Spys-kamers en Stapels, of Koop-huizen van de Westersche Waaren naar 't Oosten, en van de Oostersche Waaren naar 't Westen te voeren, maken, varende 's Zomers Oostwaards, en 's Winters Westwaards. Dit bestaat alles, naast Godt, in de meenigte van hunne Scheepen, en wel ervare, kloek en naerstig Schipvolk en Visschers, niet geneegen tot Zeerooven, maar eerlyk zoekende zig zelven te geneeren, en dapper om het hunne te beschermen.

Zeshonderd Hollandsche Scheepen op eenen tyd aangehouden in de Zont.

De meenigte der Scheepen en Schipsvolk kan eensdeels afgemeten werden, door dien 'er in den Jaare 1587 meer dan zeshonderd Hollandsche en Zeelandsche Scheepen in de Zont teffens van den Koning van Denemarken in 't voor by varen aangehouden waren, behalven de andere, die naar Noorwegen en andere plaatzen teffens van 't Vlie uitgelopen waren, boven de geene, die uit andere Havens naar Engeland, Schotland, Vrankryk, Portugaal, Spanje, Italiën, tot in Turkyen, Indiën, en andere Landen en Eilanden voeren. En in 't Jaar 1588, toen de Spaansche Vloot aankwam, werd op onderzoek verklaard, dat men in veertien dagen kon uitreeden honderd Scheepen ten Oorlog, om in 't Engelsch Kanaal den vyand te wederstaan, en dat 'er binnen de Nederlanden, als Vriesland, Holland en Zeeland, bevonden waren omtrend tweduizend zevenhonderd grote Scheepen, van honderd tot vierhonderd vaten groot: voorwaar een groot ongelooflyk getal; maar by deeze zyn nog te reekenen de meenigte van veel honderd Buizen, Dogboots en Krabbers, die in eene ontelbare meenigte op de vrye gemeene Visscherye varen, en Visschen in de grote Zee, den Oceaan, onder Noorwegen, Engeland, Schotland en Ierland, en nergens anders haVisscherye van Holland, Zeeland en Vriesland.

venen,

venen, dan daar zy uitgevaren zyn: en daar na werd dezelve Visch en Haring weder uit hunne Havens met andere Scheepen aller wegen gevoerd, ja zelfs in de Landen, onder welker grenzen of palen zy dezelve gevangen hebben: en hoewel het Schipvolk en Scheepen, op de Koopvaard varende, gelyk wy gezegd hebben, veele zyn, overtreffen zy nogtans 't getal van de Visschers niet, die alle te zamen op eenen zelven tyd, de een op 't visschen, de ander op Koopvaard uitvaren: en dat meer is, nog blyfd het Land vol Scheepen en Schipsvolk, die binnen 's Lands in de Meeren, Stromen en Rivieren varen, met Smakzeilen, Karveelen, Heuden, Water-scheepen, Kromstevens, Pleiten en dergelyke meer, en zyn meenig duizend in 't getal, zig alle by het Water geneerende. Boven deeze werd nog het Land gebouwd, Oorlog gevoerd tegen den magtigsten vyand, de Steden bewaard, meest van hunne Burgerye, zonder veele vreemde Guarnizoenen.

Die nu de waerdye van de Nederlandsche Scheepen en dryvende schatten, die de kans der Zee toebetrouwd werden, opmaken zou, zou zig verwonderen moeten, want men wel weet te reekenen, dat 'er alle Jaaren, daar nogtans geen Timmer-hout groeid, nieuw aangemaakt werden meer dan duizend grote en kleine Scheepen, bekwaam buiten in de Oceaansche Zee te varen, die doorgaans, het eene min 't andere meer, eer zy zeilree zyn, wel kosten tusschen de een of twe duizend guldens elk, dat veel geld beloopt: de kleine Scheepen en Schuiten binnen 's Lands bedragen niet minder. Wat zyn nu de grote en meenigte van Scheepen waerdig, die reeds gemaakt, in wezen en nu maar houte ledige Scheepen zyn? wat kosten zy nog van uitreeden? en wat is dan hunne lading waerdig? Die dit alles wel overreekenen zou, zou zig van verwonderen niet kunnen verzadigen, maar wel gelooven, dat zulk klein Land mogelyk is zo magtigen Potentaat te wederstaan, ja dat Spanje wel wanhoopen

Holland, Zeeland en Vriesland timmerd jaarlyks meer dan duizend grote Schepen.

mag van de Landen zyne dienstbaarheid te onderwerpen, vermits zy zig kunnen behelpen tegen een aandringend geweld, met inlating van Wateren, als in 't ontzet van Leiden gezien is, en tegen den uitersten nood hebben zy zulke meenigte van Scheepen, dat zy veel van hun Volk, Beesten, goederen, en wat zy hebben, daar in kunnen laden, eenige Eilanden voor der Vyanden geweld beschermen, en hunne Huizen en Steden verbranden of onnut laten staan voor de Vyanden, als die 't Land tegen de Zee niet zouden kunnen bewaren.

Zeelands beschryving. Holland en Zeeland zyn genoeg van eene natuur en geleegenheid, en van een volk, uitgenomen dat de Zeelanders wat vernuftiger en behendiger zyn, als wat nader by de Zon, en by warmer Buuren geleegen; maar van manieren, weezen, vrugtbaarheid, Scheepvaard en Visscheryen, genoeg elkanderen gelyk: zy hebben eene manier van Regeering, dezelve Wetten en Previlegien, en hebben langen tyd onder eene Regeering, en Gouverneur of Stadhouder, geweest. Zeeland bestaat meest uit zeven Eilanden, alleen van den anderen afgescheiden met kleine Wateren, als armen der Zee, waar van de voornaamste drie zyn, te weten Walcheren, Schouwen en Zuid-Beveland, de andere vier zyn Tolen, Noord-Beveland, Wolfaarts-dyk en Philips-land: deeze leggen tusschen Holland, Vlaanderen en Braband, en vermits de geleegenheid wat Zuidwaards is, maakt, dat men door de goede invaard van 't Kanaal, de Wieling genoemd, daar zo wel 's Winters als 's Zomers alle uren kan uit en invaren, met middelbaare Scheepen, 't welk men uit of in de Havenen van Holland of Vriesland in den harden Winter en Vorst niet doen kan.

Zeeland bestaat in zeven Eilanden.

De Staten bestaan in zes Steden, Geestlykheid en Adel. De Graaflykheid van Zeeland bestaat hedendaags in zes Steden, als Middelburg, Zierikzee, Tergoes, Tertolen, Vlissingen en Kampveere. Brouwershaven heeft over etlyke Jaaren mede daar onder gestemd; maar is nu, door hooge Vloeden, gelyk ook Rommerswale, zeer verarmd. Dee-

Deeze Graaflykheid heeft ook voor den Geestlyken ſtaat eenen Prelaat en Abt gehad, en namaals gemaakt Bisſchop van Middelburg: desgelyks voor den Adel, daar voor onder hunne Staten, volgens zeeker oud Verbond, met de andere Edelen gemaakt, de Marquies van ter Veere en Vlisſingen, enz. ſtemd, en nu, als wy dit ſchryven, de Prins Maurits, als Marquies van Kampveere en Vlisſingen, en in zyne plaats de Heer van Maldere, Ridder.

De grootte, waerde, magt of vermogen van Zeeland, is af te meten aan 't geene de Overſte der Dyken, daar Dykgraven genoemd, die dagelyks de Dyken maken en herſtellen, daar van overdragen en ſchatten, dat de omtrek van de Landen van Zeeland, dat met Dyken bewaard en beſchermd is, wel bedraagd en gemeten is op veertig mylen weg, en elke myl werd gereekend op veertienhonderd roeden, en elke roede twaalf voeten: behalven deeze Buiten-Dyken zyn 'er veele Binnen Dyken, die dwars door de Landen loopen, en eertyds voor Buiten-Dyken gediend hebben, als 'er zo veel Land niet aangegroeid is geweest: want de Zee dagelyks Land afſpoeld, en elders weder aanwerpt en doed aanwasſen. Behalven deeze Buiten-Dyken, om de grootte der Landen te gisſen, moet men weeten, dat 'er nog Zee-Duinen zyn, dat zyn Zand-Bergen of Heuvelen, by geweld van de Zeebaren en wind opgeſmeten, die beide in Walcheren en Schouwen een grote ſtreek wegs zyn. De onkosten van deeze Buiten-Dyken zyn wonderlyk groot, want elke roede van twaalf voeten dyks kost doorgaans zestig guldens, 't welk was elke myl vierentagtig duizend guldens, zo dat de Buiten-Dyken van deeze Zeelanden wel gekost hebben, te weten de veertig mylen weg, drieëndertigmaal honderd zestigduizend guldens, behalven die kosten jaarlyks te onderhouden. Hier by is af te meten de waerde van die Landen, 't welk by de vrugten en Zee-vaard moet gewonnen werden.

In Zeeland zyn wel 40 Mylen Buiten-Dyken, die wel by de vier Millioenen guldens gekost hebben.

Steden van Walcheren.

In Walcheren zyn nu vier Steden, als Middelburg, Vlisſingen, Kampveere en Arnemuiden, waar

van Middelburg zeer in volk, rykdom en Neering toegenomen heeft, zederd den Oorlog, om dat daar door de Koophandel op beide de Indiën, Guinea Brasiliën en de Eilanden, zeer vermeerderd is, en gevolglyk de Trafycquen ook toegenomen hebben, zederd dat Antwerpen onder het Spaansch Gouvernement gevallen is, zo dat zy hunne Stad veel groter hebben moeten maken, en die met nieuwe Havenen, Bolwerken en Poorten versterkt en verçierd hebben. Zy hebben op eenen Tooren, te vooren afgebrand, eene Kap gesteld, met eenen vergulden Weerhaan, om een beter Zeemerk voor de zeilende Scheepen in de Zee te zyn, die gekost heeft, met eene grote nieuwe Klok en fraai groot Horologie, dergelyke weinig te vinden is, omtrend honderd vyftigduizend guldens, naar de gissing van zulke, die dat best konden bereekenen.

Eene nieuwe Kap enz. te Middelburg, kost 105000 guldens.

Vlissingen heeft ook in Neering, gedurende deezen Oorlog, zeer toegenomen in rykdom en gebouwen, hoewel 't met Engelsch Guarnizoen gedurig belasd is, en is zeer vergroot en gesterkt, voor al nog in 't Jaar 1611 als eene voorname Fortres van 't Land, en in gebouwen zeer verbeeterd: zy hebben daar een nieuw Raadhuis van grauwe, witte gehouwe steenen gebouwd, op het fatzoen van het Raadhuis van Antwerpen, dog kleiner; desgelyks ook een Prinslyk huis voor den Prince van Orange, nieuwe Havenen en eene nieuwe Kerk. Ter Veere en Arnemuiden voeren ook reedelyk wel. De andere Steden in de andere Eilanden, als Zierikzee, Tergoes en Tertolen, hebben ook hunne voorleede schade reedelyk verhaald.

Dus hebben in 't gemeen de Landen en Steden van Holland, Zeeland en Vriesland, zeer in Neering toegenomen, gedurende den Oorlog, door welken zy wel afgesneden zyn van de Vaard op Spanje, Portugaal en de Eilanden, maar zyn mede verlost van zulke Spaansche dienstbaarheid, die hun benam hunne behoorlyke wettige vryheid, van alom

de Waereld te mogen bezeilen, als in beide de Oost- en West-Indiën, Guinea Brasiliën en Eilanden, en hunnen eerlyken Koophandel dryven, zynde in deeze onze eeuw geene Natië onder de Zon, die tot Zeevaard en Koophandel betere middelen hebben, of daar toe bekwamer of ervarener zyn, en ziende hunne meenigte van Scheepen, Schips-volk en ervare Stuurlieden, door hunne meenigvuldige Visscheryen tot de Zeevaard geoeffend en hartbaar, benevens hunne vlytige, wel geleerde en verzogte ryke Kooplieden, die zig door de Waereld weten te verbreiden, en alom welkom zyn, ja zelfs van den groten Turk hun alle vryheid en opening van alle zyne grote heerschappye aangeboden zynde. Dit agtten zy wel eene goede waerde en vergelding van een goed deel van de elende, die de Spaansche Oorlog hun medebrengd, zynde geene van de minste oorzaken, waarom zy zo ongaerne weder onder de Spaansche heerschappye zouden keeren, die hen van alle de Scheep-vaard en Koophandel weder zouden afsnyden.

De Nederlanders hebben de beste middelen tot de Zeevaard.

Der vereenigde Landen welvaard bestond ook veel in de elende der Landen onder den Koning van Spanje, die door kwade Regeering meest den Oorlog voelden, niet tegenstaande des Konings groten rykdom, jaarlyksche Millioenen uit Indiën, en gedurige schattingen in Nederland, daar de vereenigde Landen by Licenten en Brandschat een deel van genieten. Parma zelfs bekende voor de Afgevaerdigde der Stad Antwerpen, in den Jaare 1585, dat toen de Nederlandsche Oorlogen den Koning reeds gekost hadden boven de zestig Millioenen gouds, behalven dat de Landen zelfs boven dien geheel uitgeteerd waren; nog heeft deeze grote magtige rykdom van den Koning zo weinig gehouden, vermits hy zo veel bewind en Oorlog aansloeg, dat meermaalen 't gebrek aan een klein geld den loop van zyne overwinning heeft gestuit, gedempt en geheel uit de hand gerukt, naar Godts schikking, als na de overwinning

De vereenigde Landen varen wel door de armoede der Landen onder den Koning.

ning over Graaf Lodewyk op de Mokerheide, na het innemen en winnen van Haarlem, Zierikzee, en andere, dit alles komende door kwaad beleid van vreemde Regeering, onder welke zig weinige andere, dan eerloze, en den Landen vreemde, lieden willen laten gebruiken, meer hun eigen dan 's Konings en der Landen voordeel zoekende, als omtrend deezen tyd genoeg gebleken heeft by de Spaansche Soldaten, die nu in Vlaanderen eene wyl geleegen, en lang om betaling verzogt hadden, en zomtyds Laken tot kleeding voor geld kregen, daar mede niet alleen de Overste, maar ook alle, die eenige handeling daar van hadden, de Soldaten geplukt en geschooren hebben, alzo zy veel Laken tot vier guldens ontfangen moesten, daar van zy boven eenen en eenen halven gulden niet maken konden, met dergelyke disorden meer, gebruikende 't zelve meer en grover onder de Overlandsche en Landzaten, dan onder de Spanjaarden, die zy meest ontzagen. Dus veel van de geleegenheid en staat van de vereenigde Landen, elders meer byzonderheden vindende, derwaards wy den Leezer zenden.

De Koning van Spanje kwalyk gediend.

Door deeze en dergelyke ongeregtigheden is weder 't Regiment van Don Antonio Suniga, Maestro del Campo, in 't begin van dit Jaar 1590, gemuitineerd, en overweldigde de Stad Kortryk in Vlaanderen, terwyl veele Burgers buiten de Poorten waren, om twe Vrybuiters te zien verbranden, daar door zy behendig in de Stad geraakt zyn, met eenen allarm, etlyke dood-slaande, en maakten zig dus Meesters, daar zy alle andere Spaansche Soldaten beschreeven of ontboden met hen te houden, en werkten op eenen aanslag, om binnen Brugge en andere Steden te komen, daar in voorzien werd; maar deeze bleven hier lang gemuitineerd, allen moetwil over de Burgers en rondom te Land bedryvende, die de Prins d' Ascoly zelve niet heeft kunnen te vreden stellen, maar zy hielden hem, genoeg tegen zynen dank, voor eenen tyd lang als eenen Gyzelaar. Maar alzo

De Spanjaarden muitineeren om kwade betaling te Kortryk, de Stad overweldigende.

Moetwil der gemuitineerde.

alzo deeze disorden veel uit gierigheid der Officieren gesproten waren, werden die namaals eensdeels, in den Jaare 1592, gestrafd, door de komst van den Grave van Fuentes uit Spanje, die den Heere van Sansay en andere Officieren vangen deed, eenige regtte, en eene goede zuivering onder de handelaars van de Finantie te Brussel voornam.

Eensdeels verhaald hebbende den staat van beide de voorsz. Landen, zullen wy verhalen, wat de vereenigde tegen de weder vereenigde Landen hebben voorgenomen.

Parma zeer met zyn geld en volk bezig zynde met den Oorlog in Vrankryk, en zyns Krygsvolks muitineering, hebben zy met stoute behendigheid ingekregen de Stad Breda door het Kasteel, waar by zy die Stad over agt Jaaren verloren hadden: en vermits dit een zeldzaam, stout bestaan was, zullen wy 't wat byzonderder beschryven.

Graaf Philips van Nassau, Zoon van Graaf Johan, Gouverneur van Gorkum, Workum en Loevestein, Kollonel, had, wegens Prins Maurits van Orange, eenen Charles de Heraugiere, Edelman van Kameryk, Kapitein van een Vaandel Knegten, aangesproken, nopens eenen aanslag op 't Slot en Stad Breda, en hoe eenige Schipslieden, Onderdanen van den Lande van Breda, en huize van Nassau, uit zondersinge geneegenheid, van oude tyden hunnen Landsheer toedragende, hunnen dienst daar toe hadden aangeboden, vermits zy gewoon waren Hout en Turf met hunne Scheepen te leveren aan het Kasteel van Breda, onder welkes dekzel een aanslag zou mogen voorgenomen werden. Maurits aanslag op Breda met Heraugiere.

Deeze voorslag Heraugiere aangezegd, en alle gevaren overlegd zynde, besloot hy naar den Hage te trekken, en met den Prince Maurits daar van verder te besluiten. Daar gekomen zynde in 't einde van Sprokkelmaand, hebben zy besloten met eenen Schipper, Adriaan van Bergen, die Turf, die men daar veel brand, in 't Kasteel moest leveren, 't feit te bestaan. Waar op Heraugiere werd gezonden aan Adriaan van Bergen, Turf-Schipper.

den

den Heere van Oldenbarneveld, Advokaat des Graafschaps van Holland, die niet alleen in zulke zaken geld en nooddruft tot het feit handelde en bezorgde, maar ook allen voorraad, om de Stad, ingenomen zynde, te voorzien en te behouden.

Krygsvolk in een Turf-Schip onder de Turven gestout, den 25 February.

Met hem en den voorn. Schipper heeft Heraugiere verder zo gehandeld, dat zyn Schip, in een Dorp, ter Leur genoemd, eene myl van Breda, met eene foldering, reedelyk hoog en plat toegemaakt werd, zo dat 'er omtrend zeventig Mannen in zouden kunnen leggen: daar werd verder Turf rondom en op geladen, die gemeenlyk gelegd en gesteld werden gelyk gebakke steenen, in goede orde en hoogte. Dus gereed zynde, bestemden zy den 25sten van Sprokkelmaand den aanslag te volvoeren, met alle 't geene daar toe behoorde; maar het werd eenige dagen belet door de Vorst, niet zonder gevaar van ontdekt te werden. Tot deezen aanslag had Heraugiere uitgekozen van Graaf Philips van Nassaus volk zestien Mannen, onder den Kapitein Jan Logier, van den Heer van Famars volk uit Heusden ook zestien, onder Kapitein Jan de Fernes, van den Heer van Lier uit de Klunderd twaalf, onder den Luitenant Mathys Helt, en uit zyn eigen Vaandel verkoos hy 'er vierentwintig, onder Gerard de Preys, Schiltknaap, alle jong, dapper, stout, onbevreesd volk, weinige daar onder die baarden hadden.

Aanslag byna ontdekt.

Met dit volk meende Heraugiere zig 's nagts in 't Schip te begeven; maar door een ongeluk of toeval hebben zy den Schipper gemist, en werden wanhopende, raadslaande om 't Schip te verbranden, eer 't mogt ontdekt werden.

Groot ongemak van Heraugiere en zyn volk.

Maar zy hervatten 't weder den naasten nagt, waarschuwende Prince Maurits en zyn Krygsvolk, t' Scheep leggende in den Klunderd. Dus zyn zy 's Maandags s' avonds, den 26sten van Sprokkelmaand, in 't Schip gekropen, en lagen tot Donderdags 's morgens, zonder agter of voorwaards te komen, door tegenwind en Vorst, in groot ongemak van zware

kou,

kou, met gebrek aan leeftogt, als daar niet zo lang op voorzien zynde: waar over het Krygsvolk, verflauwd zynde, gedwongen werd 's nagts zig uit het Schip naar de Schans van Noordam te begeven, hebbende de Kapitein Heraugiere murmureering van zyn volk moeten hooren, die hy zo met reedelyke woorden als zyn voorbeeld, 't gevaar en schande, lof, eer en voordeel, met goede en kwade woorden voorhoudende, verwilligde alles met hem te wagen, hoewel het ongemak en gevaar zo groot was, want zy alle gebogen, en niet regt op moesten zitten.

Eenen dag te Noordam zig vermaakt en verkwikt hebbende, zyn zy Donderdags 's nagts, den 1sten van Lentemaand, weder t' Scheep gekomen, leggende op eene kwartier myl van Breda: dus varende, lagen zy van Vrydags 's morgens tot Zaturdags 's morgens ten tien uren voor het Reigers-bosch by het Kasteel, daar zy aan de eene zyde aan grond kwamen, verwagtende, dat het water zou wassen. Terwyl het Schip zo kwalyk lag, is 't lek geworden door eenige opening van onder, zo dat 'er het Water in kwam, en de Soldaten tot de kniën daar in zaten, en meenden daar te verstikken, zynde nu binnen den boom of besluit van 't Kasteel, dat agter hen gesloten werd: dog alzo het Water wies, is 't lek weder wonderlyk van zelfs gestopt. Terwyl zy hier lagen, kwam ook een Korporaal van de wagt des Kasteels met eene Schuit, om het Schip te bezigtigen, daar hy inging, en trad in de Roef of Kamer des Schips, opschuivende een Venster, dat raakte de zoldering, daar 't Krygsvolk lag; maar niets in zyn bezigtigen vindende, vertrok wy weder: dog ten allen gelukke, en door Godts voorzienigheid, was 'er niemand onder 't volk, die toen hoeste of hemde, waar van zy, door de grote gelede kou, zulken groten nood hadden, dat zy vreesden, dat zy zig zelven zouden ontdekken: onder andere was 'er de Luitenant van Lier, Matthys Helt, zo mede gekweld, dat hy zynen eigen

Gevaar van Heraugiere en zyn volk in 't Turf-Schip.

Poin

Poinjaard aanbood, om hem 't hart of de keel af te steken, zo hy meer hoeste, daar door zy, of de aanslag ontdekt zouden mogen werden.

De Italiaansche Soldaten trekken zelve hunne vyanden in een Turf-Schip binnen 't Kasteel van Breda, den 3 Maert

Dus na den Middag, den 3den van Lentemaand, het Water nu gewassen zynde, werd de Sluis des Kasteels geopend, en het Schip daar ingelaten: en vermits, door de meenigte des Ys, het Schip kwalyk kon inkomen, werd het ingetrokken door de Italiaansche Soldaten van het Guarnizoen, gelyk de Trojanen het Griekfche houte Paerd binnen trokken. Dus binnen zynde tegen den avond, heeft de Sergiant Major des Kasteels belasd, dat de Wagt-huizen zig van Turf zouden voorzien, die terstond zo veel afhaalden, dat zy de zoldering begonnen te ontdekken, 't welk weder grote bangheid aanbragt. Maar de schalke behendige Schipper, alzo de Wagthuizen voor den nood elk wat voorzien waren, veinsde moede van arbeiden te zyn, en gaf zynen medemaat drinkgeld, om met de Turfdragers wat te gaan eten en drinken, dus 't werk tot den naasten dag stakende: want hy zelve, van den Sergiant Major belasd werd, uit agterdenken, dat Prins Maurits op eenen togt uit was, dat hy moest in de Stad gaan slapen, want zy maar eenen Schipper in 't Kasteel wilden laten, trok uit, doende den Prince Maurits de weet van den uitslag.

Odoardo Lanchavechia Gouverneur van Breda.

In Breda was Gouverneur Odoardo Lanchavechia, een oud Krygsman, dien, vermits hy een groot werktuig van het winnen van Geertruidenberg geweest was, mede dat Gouvernement gegeven was, daar hy zelfs meest woonde, latende zynen Zoon, Pauls Antoni Lanchavechia binnen Breda's Kasteel met een Vaandel: binnen de Stad waren de Kompagnie van zeventig Paerden des Marquies del Guasto, onder zynen Luitenant Tarlantino, met nog vyf Italiaansche Vaandelen Voetvolk, onder de Kapiteinen Conte Françisco Ventomiglia, Cesare Guntre, Dominico Repetta, Piero Gierolamo Gratiani, en Jacomo Granfiglacci, waar van eenige toen afweezig waren.

De

De Gouverneur Lanchavechia wys gemaakt zynde, door behendige Spions, dat Prins Maurits op eenen aanslag op Geertruidenberg was, was derwaards getrokken met zeeker getal van Meel en nooddruft. Als 't nu donker avond en stil was, en de Wagten gesteld waren, heeft de andere Schipper, om het geruis, dat zy binnen 't Schip maakten, te bedekken, dikwils aan de Pomp gevallen, als of het Schip door het Ys lek was geworden, hen dus tot den middernagt onderhoudende, zynde grote twist en gramschap onder het Krygsvolk gereezen, om dat een uit nood zyn gevoeg in den Pot, daar uit zy dronken, gedaan had.

Heraugiere komd uit zyn Schip, en begind zynen aanslag.

Heraugiere, toen de tyd gekomen was, 's nagts ten elf uren, heeft zyne Soldaten in Godts naam tot den aanslag aan te grypen en volvoeren vermaand, belastende den Schipper te pompen, en kreeg zyn volk uit het Schip, zonder allarm van de bystaande Wagt, en deelde dat in twe hoopen: den eenen hoop, onder de Kapiteinen Lambert en Fernes, belastte hy naar de Haven in 't Zuid-westen te trekken, en hy zelve trok met den anderen langs het Wapen-huis naar eene Wagt by de Poort naar de Stad: dus voor zyn volk tredende, ontmoette hem een Italiaansch Soldaat, dien hy, op zyne vraag, niet antwoordde, maar greep hem by de keel, verbiedende hem te roepen, en vroeg hem naar de geleegenheid en sterkte des Guarnizoens, die hem zeide, dat zy driehonderd vyftig Mannen sterk waren; maar ziende, dat zyn volk te nieuwsgierig in 't vragen was, zeide hy wel te weeten, dat 'er maar vyftig waren, en al waren 'er meer, moesten zy 'er uit nood doorvegten: en mitsdien aan de Wagt komende, vroeg hem de Schildwagt, *qui va la*, die hy met eene korte spies door 't lyf liep, en dus hief de allarm aan: want die van de Wagt en ronde stelden zig te weer binnen het Wagt-huis, behalven een Vaandrager, uitspringende op Heraugiere, die hem kwetste aan eenen arm; maar hy lag hem, met veele steeken, dood ter ne-

der, en belastte zyn volk door de Vensters en Deuren te schieten, waar door zy om goede Krygs genade baden, die, vermits den hoogen nood, hun niet kon gegund werden.

Intusschen de roep van den allarm aan Paulo Antonio Lanchavechia, zyns Vaders Luitenant, gekomen zynde, waren zy van de Kapiteinen Lambert en Fernes tot in 't binnenste van 't Kasteel gejaagd, rondom bewaterd, van waar zy eenen uitval met zesendertig mannen deden: dog Paulo Antonio gekwetst zynde, werden zy weder binnen gedreeven, en Fernes ook gekwetst.

De allarm ontstak ook in de Stad, zo dat eenige begonnen 't vuur aan de Poort des Kasteels te steken, niet tegenstaande Heraugiere tegen hen deed inschieten. De plaats verzeekerd zynde, trok hy nog, met eenige van de zyne, naar een ander Corps de Garde, by de grote platte forme des Kasteels, daar nog omtrend zestien Soldaten zig weerden, maar werden alle doodgeslagen.

De Graaf van Hohenlo komd in 't Kasteel.

Dit dus beschikt, en de besprooke teekenen gedaan zynde, kwam twe uren hier na de Graaf van Hohenlo buiten het Kasteel aan, met des Princen Maurits avantgarde; maar vermits men, door 't Ys, de buiten poort des Kasteels niet kon openen, kwam zyn volk binnen door 't afbreeken van eene Palisfade by de Sluis. Hohenlo ingekomen zynde, bestemde de jonge Lanchavechia met den Grave van Hohenlo te mogen uittrekken, behoudens 't lyf met de zyne. Kort daar na kwam Prins Maurits zelve, met voet en Paerdevolk, en met hem waren de Graaf Philips van Nassau, de Graaf van Solms, Sir François Veer, gebied hebbende over de Engelsche, de Admiraal Justinus van Nassau, de Heer van Famars, Verdoes, en andere Overste.

Prins Maurits komd in Breda, den 4 Maert.

En alzo Hohenlo de Burgerye vermaand had tot de vereeniging met hunnen ouden Heere, en Prins Maurits orde stelde om inval langs twe Poorten in de Stad te doen, zonden zy eenen Trommelslager,

begee-

begeerende verlof, om eenige Burgermeesters te mogen zenden, welke gekomen zynde in minder dan een uur, werd verdragen, dat de Burgers zouden de plundering afkoopen voor twe Maanden soldye aan de Soldaten, beloopende zevenennegentig duizen vierenzeventig guldens: en dus de wapenen nedergelegd zynde, zond Prins Maurits den Heere van der Noot, Kapitein van zyne Guarde, met zyne Vaandelen, om 't Raadhuis en andere plaatzen te bezetten en in te nemen.

Plundering van Breda afgekogt.

Het is merkens waerdig, dat in den nagt, op den eersten Allarm in 't Kasteel, de voorsz. Kompagnie Paerdevolk van den Marquies del Guasto, en vyf andere Vaandelen Italiaans voetvolk, uit verschrikken den moed verloren hebbende, in zulke disorde gekomen zyn, dat zy, eene poort opbreekende, schandelyk uit de Stad gevlugt zyn, niet tegenstaande de Burgers, vreezende geplunderd te werden, hun alle hulp en trouw aanbooden, de Stad te bewaren en beschermen, maar te vergeefs, agterlatende, nevens hunne blooheid, een gruwlyk nadenken van Godts straf over hunne ongehoorde meenigvuldige roveryen, en andere gruwlyke oneerbare zonden, niet behoorlyk te noemen, in de Stad begaan, en daarom geplaagd; eene schande, te regt over de hoogmoedige Natie en hunne aanhangers gevallen. Parma dit overwegende, heeft dat verlies en die schade wel weeten te wreeken, vermits de Spanjaarden hun dat verweeten: waarom hy eenige Hoofden daar over deed vangen, en onthoofden, onder andere Cesar Guntra, Piero Gierolamo Gratiani, Kapitein Terlantino, Luitenant van den Marquies del Guasto, met den Korporaal, die het Schip zo kwalyk had bezigtigd: dog de Graaf Francisco Ventimiglia werd verbeden om zyne jongheid, ter liefde van den Hertog van Terra nova, zyne Maagschap, toen Gouverneur van Milanen, namaals onder eene Brug verpletterd te Palermo.

't Guarnizoen vlugd uit Breda.

Deeze Stad Breda en 't Kasteel werd wonderlyk

ingenomen, zonder grote bloedstorting, met zo veel gevegt alleen een van de innemers blyvende, die in 't donker in 't water viel en verdronk: ook geene gekwetste, als Heraugiere, Fernes, en een Adelborst van de Kompagnie van Graaf Philips van Nassau, Niclaes Genietz genoemd, die naderhand geworden is Vaandrig, en stierf aan dezelve kwetzuur: en van het Guarnizoen des Kasteels zyn 'er omtrend veertig verslagen.

Gedenkpenningen van 't innemen van Breda geslagen.

Over deeze overwinning hebben alle deeze vereenigde Landen en Steden lof en dankzeggingen Gode openbaar gedaan in hunne Kerken, en alom gevierd, en doen slaan, ter gedagtenis, goude, zilvere en kopere penningen, met opschrift, *Breda à servitute Hispana vindicata, ductu Principis Mauritii à Nassou. 4. Martii. Anno* 1590. Dat is, dat Breda, den 4den van Lentemaand, des Jaars 1590, door 't beleid van den Prince Maurits van Nassau, uit de Spaansche dienstbaarheid was getogen. Op de andere zyde stond nagemaakt de Watergragt met het Turf-Schip, de Soldaten daar uitkomende, rondom stond geschreeven, *Parati vincere aut mori*, en nog *Invicti animi premium*, dat is gereed te winnen of te sterven: en verder loon van 't onwinlyk gemoed.

Heraugiere werd beloond met het Gouvernement van Breda, met andere.

Prins Maurits heeft, met toestemming van de Staten, den Kapitein Heraugiere beschonken met het Gouvernement der Stad, Kasteel en Lande van Breda, met volkomen bevel.

Den Kapitein Lambert Charles werd gegeven het Officie van Sergiant Major, en de andere Kapiteinen en byzondere Soldaten elk een van de voorsz. goude Magdaliën, en eene zom gelds, met belofte van gevorderd te werden tot beteren staat, geleegenheid voorvallende, elk naar zynen rang en verdienste. De Schippers werden beide ook beschonken met pensioen en gevorderd.[1]

De Stad werd terstond bezorgd uit Holland, naar de bestelde orde van den Heere van Oldenbarneveld,

veld, met allerhanden nooddruft van Krygs-gereedschap en leeftogt, wel voor anderhalf Jaar, en dat eer tien dagen ten einde waren, daar in leggende vierhonderd Paerden, en twaalf Vaandelen Voetknegten. De Burgerye heeft zig ook onder vyf Vaandelen gesteld, om nevens het Krygsvolk te waken, onder den Drossaard Bernoullie, den Schout Assendelft, Luchtenborg en andere.

Op het verlies van Breda heeft Parma, eer Lentemaand uitging, gezonden Graaf Karel van Mansveld, met omtrend vierduizend mannen, naar Breda, om hunne loopen te beletten, en 't platte Land te bevryden, die terstond rondom Oosterhout, Teteringe, en andere bekwame plaatzen bezette, en nam in Zevenbergen, en andere plaatzen, daar zy grote wreedheid bedreven met rooven en moorden. Te ter Heiden, een Dorp tusschen Zevenbergen en Breda, op een Reviertie de Merke, heeft hy eene Schans sterk en groot met eene Brug over 't Water gemaakt, om daar mede allen toevoer te Water tot Breda te beletten, zo lang met zyn leger daar leggende, tot dat alles opgemaakt was, denkende daar mede Breda te benauwen.

Parma zend Mansveld tegen Breda, en maakt de Schans ter Heiden, in Maert.

Hy heeft intusschen, in Bloeimaand, de Schans der Staten by Zevenbergen, Noordam genoemd, leggende vast op 't Water, beleegerd, daar op bevel had Kapitein Matthys Helt, die mede in 't voorsz. Turf-Schip was geweest, en Breda hielp innemen; en den 13den en 14den van Bloeimaand heeft de voorsz. Mansveld dat met zeven stukken Geschut doen beschieten, wel twaalfhonderd scheuten gedaan, en daar op geweldig gestormd. Zy bragten ook een groot Hendeschip met eene hooge Meers voor 't Fort, by hoog water, de Meers vol goede Musquettiers zynde, die die van binnen allen tegen-weer zouden beletten; maar aankomende werd de Mast aan stukken geschooten, zo dat de Meers viel en brak: ook hadden zy Bruggen, om aan den storm te komen. Zy beliepen 't Fort twemaal, maar werden afgeslagen,

De Schans van Noordam te vergeefs van Mansveld beschoten en bestormd, den 13 en 14 May.

met verlies van twe Italiaansche Kapiteinen, Horatio Fontana van Modena, en Jan Francisco Pagano, Napolitaan, met meer andere, en etlyke andere Nederlanders van namen. Daar werden gereekend wel zes of zevenhonderd voor dood gebleven te zyn, te meer door oorzake, dat hun brand door 't schieten in 't voorsz. Schip kwam, en nog mede alle verbrandden, die daar in waren: waar door zy met veele gekwetste moesten aftrekken, daar deeze Kapitein, Matthys Helt, grote eer behaalde, dog had groot voordeel, om dat de Staten de Schans, die zeer klein was, dagelyks met versch volk deden voorzien, alle de gekwetste telkens daar uit leggende.

Intusschen hadden de vereenigde Landen een klein Leger te Veld gebragt, onder Prince Maurits en Hohenlo, daar mede nog in Bloeimaand in de Overbetuwe trekkende: en zyn voor of tegen over Nymegen nedergeslagen, daar zy op den water-kant van de Waal eene grote Schans hebben begonnen op te werpen, om de Stad te dwingen: 't welk zy ook deden, om den Grave van Mansveld van Noordam en uit Braband te trekken; maar Mansveld zig niet sterk genoeg kennende, kwam tot onder Nymegen, en vernemende, dat 't Volk van Prince Maurits eene Schans bestonden op te werpen over de Waal aan 't Leyen huis, is daar op aangekomen met Geschut, heeft 't zelve van daar gedreven, en 't begonne werk afgeworpen, en daar na is hy, om beter gerief van leeftogt te hebben, gaan logeeren op de Maas, in 't Land van Kuik: waarom Prins Maurits den ganschen Zomer volhardde zyne sterkte te volmaken, onder de oogen en 't Geschut van de Stad Nymegen, die, met onderstand van Mansveld, geweldig uit de Stad schoten. Niet tegenstaande deeze bekommernissen is de Schans in 't laatste van Hooimaand tot reedelyken tegenweer opgemaakt geweest, en werd Knodzenborg genoemd, tot spyt en dwang van de Knodzendragers van Nymegen, om dat de Burgers van de Stad met dien naam genoemd werden, als

Prins Maurits te Veld, bouwd de Schans Knodzenborg tegen over Nymegen, in May.

zy

zy plagten oproerig te zyn, en de Knodzen op ſtraat te brengen. Zy werd voorzien en verzorgd van allerhanden voorraad van Geſchut, Krygs-gereedſchap en leeftogt voor zes Maanden, en bezet met vier of vyf honderd Mannen, onder Kapitein Gerart de Jonge, een dapper Krygsman.

Daar mede hebben zy zederd zig in de Betuwe vast geſteld, en de Waal haare bepaling gemaakt, in meening met den tyd Nymegen door gedurig ſchieten en ſchade te dwingen. Prins Maurits bezette de Rivier de Waal van beneden Bommel tot het Tol-huis of Schenken Schans, gelogeerd by quartieren, om hunne vyanden den doortogt te beletten, met hulpe van Oorlogs-Scheepen: want Mansveld in 't Land van Kuik dagelyks ſterker wordende, ſcheen te willen de Waal over te trekken, die van Nymegen daarom hart aanhoudende, die om de Schans anders verflauwd waren, waarom zy zig van geen groot Guarnizoen wilden laten vermeeſteren, 't welk Parma aan hun verzogt. Prins Maurits bezet de Waal.

De Staten hebben ook eenen nieuwen geweldigen Dyk doen leggen, dwars door de Neder-Betuwe, van den Rhyn tot de Waal beneden Nymegen, en dat voor al door de beſtelling van den Amptman van Thiel, Diderich Vyg, die de meeste kosten verzorgd heeft, hoewel de Staten van Holland etlyke duizend guldens daar toe gegeven hebben, om daar mede de Neder-Betuwe tot beneden Dordrecht beter te bewaren, en bevryden tegen het overloopen van 't opperwater van den Rhyn. De Staten maken eene nieuwe vaard en Dyk in de Betuwe.

De Landen deden ook nog eene ſchoone ſterkte maken in 't Eiland van Voorn, by Herwerden, boven Bommel, door den Grave van Solms. Voorn-Schans gebouwd.

Hier door hebben die van Gelderland, zo veel die voor een gereed deel met de andere Landen vereenigd waren, mitsgaders die van Utrecht, door het affterven van den Grave van Meurs zonder Gouverneur zynde, onder zeeker onderregt, wat nauwer beſneeden, als van de voorgaande Stadhouders, Prins Mauris werd Gouverneur in Gelderland.

houders, zonderling in 't maken en verkiezen van de Magistraat der Stad Utrecht, ook aangenomen voor hunnen Gouverneur den voorsz. Prince Maurits, en van des Konings van Spanje's wegen was in de rest van Gelderland Gouverneur de Marquies van Varrabon Borgoignoin, Marquies de Rye genoemd.

Groningen bied zig haar onder Engeland te begeven.

In Vriesland werd, van eenige Burgers en Inwooners van de Stad Groningen, hunne Stad en staat de Koningin van Engeland aangebooden, om die in haare bescherming te nemen, dat zy weigerde, dog deed, door haaren Secretaris Walsingam, den Oversten Sir François Vere belasten, zig te laten gebruiken, met zyne Engelsche, onder hem te Doesburg leggende, van den Grave Willem van Nassau en Raad van Staten: dog, hoewel deeze alle wel drieduizend mannen te hoop bragten, wilden die van Groningen met hunnen aanhang, geen Guarnizoen in hunne Stad nemen, maar buiten wilden zy die wel eenige plaatzen toonen en inleveren, dat niet goed gevonden werd: en alzo zy in geene manieren wilden met de Staten, maar wel met de Koningin alleen handelen, is de aanslag agter gebleven, en ondertusschen werd den Gouverneur

Verdugo beklaagd zig over't muitineeren van zyn volk.

Verdugo meer volk van Parma toegezonden; maar het werd openbaar, by afgeworpe Brieven van den 15den van Lentemaand uit Groningen, dat zig Verdugo beklaagde, dat zyn volk gemuitineerd had om geld, en daar tegen zond men hem nog meer volk, daar hy om geld meest verzogt had, zo dat hy nu wel vyfenzestig Vaandelen knegten, en vyf Kornetten Paerden had; maar ten laatsten, middel gevonden hebbende om zyn volk te bevreedigen, heeft

Verdugo in Vriesland versterkt, neemd Immetille, in Maert.

hy de Schans Imetille ingenomen, als 'er een deel van 't Guarnizoen op eenen aanslag uit was, en van daar trok hy op Nieuwezyl: waarom zig de Gouverneur van Vriesland, Graaf Willem van Nassau, ook te

Graaf Willem trekt te veld tegen Verdugo.

veld begaf, hem in Hooimaand ook een deel volk van 't Leger voor Nymegen toegezonden zynde, onder den Grave van Overstein, en legerde zig te Collum.

Verdu-

Verdugo legerde daar tegen over, eene myl over geene zyde van den Opslag, daar zy lang lagen, om elkanderen eenig voordeel af te zien, zonder iet merklyks uit te regten; maar verscheide aanslagen en loopen zyn 'er hier en daar aangeregt, en ook Konvojen afgeworpen.

De Koningin van Engeland, alzo daar gestorven was haare Secretaris, François Walsingam, die nevens den Heere Baron Burley, Thesaurier, byna alle de zaken van Staten buiten Engeland regeerde, had wel wiilen behouden de Regeering van de vereenigde Nederlanden onder eenen nieuwen Gouverneur in Leyçesters plaats, 't zy de Baron Grey, den Oversten Norrits of François Vere; maar die niet bekwaam genoeg vindende, dagt haar best die Regeering, naar den raad van haare Gezanten, de Heeren Bodley en Thomas Wilkes, die den staat der Landen best verstonden, te laten in de handen van den Prince Maurits: des schreef zy volstrekt, den 27sten van Bloeimaand, des Jaars 1590, dat niemant van haare Onderdanen zig vervorderen zou voor haar iets te ondernemen of aan te grypen, dan by last van den Prince Maurits of Staten.

Aanslag op Duinkerke voorgenomen.

Nogtans werd in Oogstmaand den Heere Bodley een aanslag aangeboden, die zeer waarschynlyk en zeeker scheen, op de Stad Duinkerken; dog de aangevers wilden met die van Zeeland niet te doen hebben, maar alleen met de Koningin, des daar van niet kwam, hoewel hy reeds in 't werk gesteld was, en moest nagelaten werden.

Richardot verzoekt pardon, gemeene vryheid van Geweeten en 's Konings toestemming op 't besluit der Staten Generaal.

Dit Jaar 1590, werd 'er, door den President Richardot, in Spanje zynde, verzogt, zo by den Paus als by den Koning, een gemeen pardon, met vrydom van Geweeten, voor alle die in Nederland zouden willen wederkomen, te mogen bezitten hunne goederen, en dat de Koning zulk besluit, dat de onderlinge Provintiën van de eene en andere zyde met elkanderen in Staatsche vergadering zouden nemen, zou bevestigen

Koning Philips vorderd den Oorlog in Vrankryk, om die van zyne Landen te weeren, met de reedenen, hem bewegende.

De Oorlog in Nederland werd nu zo hevig niet gevoerd als zy wel plagt, om dat de Koning van Spanje zelfs geheel besloocen had den Oorlog in Vrankryk te voeden en sterken met die van 't H. Verbond: want hy kende den nieuwen Koning daar, Hendrik den IVden, zo begaafd, dat hy hem boven alle andere vreesde, om dat hy wist, dat het een Perzoon was, in den Oorlog opgevoed, en die regt had op het Koningryk van Navarre, dat hy hem onthield; boven dien kende hy hem gezind te zyn zyne rebellige Onderdanen in Nederland te helpen, zo uit yver voor zynen Godtsdienst, als op hope van zyne Lands-Palen te verbreiden: daar by ook geneegen zynde zig te wreeken aan den Hertog van Savojen, zyner Dogters Man, die zyne Voorzaten, den laatsten Koning, afgenomen had het Marquizaat van Salucen, en zig nu toonde als een Mededinger naar de Kroon van Vrankryk, gelyk opentlyk bleek by 't geene hy die van Provencen en andere had doen aandienen, gelyk ook de Hertog van Lottringen gedaan had aan die van Langres en andere. Hierom vond de Koning Philips zig wys beraden den Oorlog in Vrankryk te houden, voeden en voeren, eer hem die in zyn Land kwam: daar aan heeft hy al zyn verstand, middelen en vermogen gehangen.

De Hertog van Savojen en Lottringen tragten naar de Kroon van Vrankryk.

Paus Sixtus de Vde vreesd Spanje, tragtende bekwaam den Koning van Vrankryk te vordeten.

Hy heeft daar toe ook den Paus, Sixtus den Vden, opgeruid, zo veel hy kon, hem vrees aanjagende, zeggende, dat de Ketterſche Koning van Vrankryk zou zoeken den kryg uit Vrankryk te wenden op Savojen en Piemond, en dus in Italiën, om den Paus, 't hoofd der Katholyken, zynen vyand, die hy Antichrist agt te zyn, te dempen en hervormen, daar toen de Ballingen in Italiën ſcheenen ſtaat op te maken. Deeze reedenen hebben den Paus eensdeels wel bewoogen het Verbond te helpen; maar ten laatſten gewaar wordende, dat de Spaanſche Koning ook heerschzugtig naar iet anders tragtte, begon hy te rug te trekken, zoekende de zaken in Vrankryk met zoetere middelen te helpen, daarom gehoor gevende aan de

Gezan-

Gezanten van den Katholyken Adel van Vrankryk, die voor den Koning waren, gebiedende, dat men voor den Koning bidden zou, op dat hy mogt bekeerd werden, en dergelyke. Waar uit by de Spanjaarden vrees rees, dat hy hem zou ontslaan van den Ban, en dat tot dien einde toen deeze volgende reedenen voortgebragt werden, dat men minder kon verbieden de onderdanigheid der Onderdanen, die zy hunnen Overheer schuldig zyn, gelyk men in den Ban deed, dan de onderdanigheid der Wyven aan haare Mannen, der Kinderen hunne Ouders, en der Dienaaren of Slaven hunne Heeren, al waren zy in den Ban, en dergelyke bewyzen meer werden uitgestrooid: waar uit scheen, dat de Paus vreesde, dat, als de Koning van Spanje weggenomen of gebrooken zou hebben de magt der Koningen in Vrankryk, die hem altyd in toom en ontzag pleegen te houden, van iet voor te nemen tegen andere Potentaten of Republyken, uit aangeboren Spaanschen hoogmoed zou mogen bestaan andere mindere Vorsten en Staten in Italiën te overvallen, regeeren en Wetten te stellen: waar over deeze listige en hoogmoedige Paus, Sixtus de V^de^, den 27sten van Oogstmaand, deezes Jaars, gestorven is, niet zonder agterdenken van aan zynen dood geholpen te zyn, zeer tragtende naar hooge en grote zaken, voor handen hebbende Italiën van vreemde Potentaten heerschapye te verlossen, daar toe hy grote schatten van geld vergaderd had. In zynen laatsten tyd vertoonde hy zig vyand van de Jezuiten, hun verwytende, waarom zy zig niet noemden, naar hunnen Grondlegger, Ignatianen, als andere Benedictien, Dominicanen, Franciscanen, enz. want van het gezelschap van Jezus, zo zy zig zelven noemen, waren alle Christenen, vermits de Apostel zegd, wy zyn alle geroepen in 't gezelschap van zynen Zoon: hy wilde, zy zouden doen als andere Orden, de Choor volgen, 's nagts opstaan en dergelyke, het welk veele agterdenken geefd, zo de Engelsche Katholyke Priesters schry-

Reedenen tegen des Pausen Ban.

Paus Sixtus de V^de^ sterfd, jalours over den Spaanschen hoogmoed en magt, den 27 Augustus.

schryven, dat het Sixtus zyn leven heeft gekost, vermist zy hem in Spanje in hunne Sermoenen voor eenen Wolf en Lutheriaan scholden, en zo hy langer geleefd had, zou Christenryk bedorven hebben, enz. Na hem zyn in 't kort twe of drie Pauzen gevolgd, die, hoewel zy den Koning van Spanje en 't Verbond toegedaan waren, nogtans, om dat zy niet lang zaten, zyne zaken weinig vorderen konden.

Hertog van Mayenne noemd zig Luitenant der Kroone van Vrankryk.

Dus heeft de Koning Philips van Spanje die van 't Verbond in Vrankryk, daar Charles van Lotteringen, Hertog van Mayenne, het hoofd van was, zig noemende Luitenant Generaal van den Staat en Kroone van Vrankryk, gedurig met geld bygestaan, en te Parys, boven zynen gewoonen Hofgezant, Don Bernadyn de Mendoza, daar nog gehouden Jan Baptista de Taxis, en den Kommandeur Johan Moreo.

Hy heeft ook den Hertog van Savojen met geld en volk voorzien, om inval te doen, belastende boven al den Hertog van Parma de zaken van Vrankryk te behartigen, die zig den ganschen voorleeden Winter met Krygsvolk op de Frontieren gehouden heeft, en ten laatsten, in Sprokkelmaand, heeft hy derwaards gezonden den Grave Philips van Egmont, met vyftienhonderd Lançiers van de Benden van Ordonnantien, en vier of vyf honderd Archebusiers, en veel Voetvolk.

Egmont werd van Parma in Vrankryk gezonden met magt, in February.

Karel, de Kardinaal van Bourbon, zynde, na den moord van den Koning Hendrik, door het Verbond voor Koning gekooren, Karel de X[de] genoemd, en geld op zynen naam geslagen, is, nog gevangen zynde, den 10[den] van Bloeimaand, deezes Jaars, gestorven: des die van het Verbond in grote verwarring geraakt zyn, en getragt hebben eenen nieuwen Koning te verkiezen.

De Kardinaal van Bourbon gestorven.

Hendrik de IV[de], nu Koning van Vrankryk en Navarre, gelyk wy te vooren gezegd hebben, heeft byna alle de grote Steden van Vrankryk hem wederspannig gevonden; maar de meeste Adel is hem toegedaan geweest, waar mede hy grote ondernemin-

gen

J. P. direx.

gen uitgeregt heeft, in den voorgaanden Winter zyne magt in drie hoopen gedeeld hebbende, een deel onder den Hertog van Longeville in Piccardiën, een onder den Maarschalk d' Aumont in Champaignie, met den derden trok hy zelve naar Normandiën, om zig, zo veel mogelyk was, van de Zeekust te verzekeren, en hulp van Engeland en elders te bekomen. De Koning dus daar zwak zynde, is hem de Hertog van Mayenne tot voor Diepen komen bespringen, zynde wel driemaal sterker dan de Koning, vergezelschapt met den Marquies du Pont, oudste Zoon van den Hertog van Lotteringen, daar zy verscheide schermutzelingen en ontmoetingen tegen elkanderen gehad hebben; maar de Koning zyn volk uit Piccardiën en elders ontboden hebbende, is de Hertog van Mayenne opgebrooken, als of hy met Parma te handelen had, om hem de Steden, zo het scheen, op de Rivier de Somme, tot onderpand in handen te leveren. De Koning hem volgende, trok Duc Mayenne over de Somme: waarom de Koning, de Seyne te Meulan overtrekkende, naar Parys trok, daar hy de Voorsteden afbrandde en plunderde. Van daar trok hy verder in Beaulse, daar hy Estampes, Vendosme, Alenson, en meer andere Steden innam, tot veertien of vyftien, vyf of zes van dien hem zorglyke beleegeringen kostende, en heeft dus zyne vyanden uit de Landschappen Vendosme, Tours, Anjou, en Mayenne geslagen, alles binnen twe Maanden, in Winter-tyd.

Des Konings van Vrankryks ondernemingen, beginnende met het Jaar 1590.

14 Steden van den Koning ingenomen.

Als Parma intusschen met den Hertog van Mayenne gehandeld had, en geene Frontier-steden kon bekomen, hebbende ook verscheide aanslagen op Kameryk, welke hem misten, zond hy egter toen aan het Verbond, en den Hertog van Mayenne, den Grave van Egmont, zo wy te vooren gezegd hebben, met vyftienhonderd Paerden, en ander Volk; met welke de Hertog van Mayenne gesterkt zynde, heeft hem eenen slag veroorzaakt te wagen, als de Koning trok, om Dreux te beleggen, welken de

Her-

Veld-slag van Ivry, tusschen den Koning van Vrankryk en het Verbond, den 14 Maert, 1590.

Hertog van Mayenne tegentrok, en met eenen groten slag trof, by 't Dorp Ivry, den 14den van Lentemaand. De Koning was gereekend sterk te zyn omtrend tweduizend Paerden, wel gewapend, en agtduizend te Voet. Die van Mayenne, met die van het Verbond, waren sterk omtrend vierduizend te Paerd, en twaalf of dertienduizend te Voet. Des Konings slag-orde was gesteld meest naar zyne eige zinlykheid, hy zelve zig stellende in 't midden van zynen hoop Paerdevolk voor uit, waar van de eerste gelederen alle Princen, Graven, Ridders van St. Esprit, en de voorname Heeren en Edelen van de beste Huizen van Vrankryk waren: dus staande, heeft de Koning voor het treffen, anderwerf zelve, en dat luids keels, zyn gebed gedaan, met grote vurigheid, elk daar toe ook vermanende. Na 't asschieten van 't grof Geschut begon het treffen: daar op deed de Maarschalk d' Aumont den eersten aanval op de ligte Paerden van het Verbond, die, vlugtende, niet ver gevolgd werden: daar op kwamen de Duitsche Ruiters op 's Konings ligte Paerden, die den aanval wederstonden, maar werden wat verstrooid, waar op een Esquadron Lançiers Walen en Vlamingen vielen en volgden, daar tegen de Baron van Biron zig opmaakte, dog kon die niet van vooren treffen, maar wel in den staert, daar hy doorsloeg, en werd daar in 't aanzigt en in zynen arm gekwetst. Intusschen was de Graaf van Egmont voorwaards gekomen met eenen groten hoop, wel sterk zevenhonderd vyftig Lançiers, en vierhonderd Schutters te Paerd, hebbende drie grote Standaarden onder hen. Tegen hem maakte zig op de Hertog van Montpençier, doende eenen sterken aanval, in welken hy zelve van het paerd geworpen werd, maar raakte terstond daar weder op, deed zo veel, dat hy Egmonts hoopen brak, en bleef Meester van de plaats, daar Egmont verslagen werd, zig zeer vroom dragende, en van de zynen beklaagd, om dat hy zig nu zeer verstandig begon te dragen.

Philips, Grave van Egmont, verslagen te Ivry.

Hier

Hier op kwam de Hertog van Mayenne zelve aan den slag, met zynen voornamen hoop, en de witte Vaan, doende aan zyne slinker-zyde aanryden vierhonderd ligte Paerden, die op 's Konings eigen hoop afschooten, op vyfentwintig schreden na by zynde: 't welk gedaan zynde, besprong de Koning den groten hoop, rydende omtrend twe Paerden lengte voor zynen groten hoop uit, met eene grote witte Plumagie op zyne Helmet, dergelyk eene op zyn Paerd, wel kenlyk zynde. De stryd was daar zeer verwoed, nogtans kon de vreeslyke aanval, zo 't scheen, van de Lançien des Konings slag-orde niet doorbreken; maar de Koning, van de zyne wel gevolgd zynde, brak door en weder door de meenigte der Lançiets, en vogt wel een vierdendeel uurs onder hen, eer zy in de vlugt omzwenkten, daar de witte opperste Kornet genomen, en dieze droeg verslagen werd.

Intusschen werd 'er tusschen het Voetvolk ook gevogten: de Fransche Verbondelingen ontbloot zynde van 't Paerdevolk, namen de vlugt, behalven de Zwitschers: alle deezen tyd stond de Maarschalk Biron stil met zyne slag-orde van bewaring, zo hy die noemde, als een oud Krygs hoofd-man, daar mede hy, zonder slag, den vyanden meer vrees aanjoeg, dan veele andere met slaan: ondertusschen waren de overwinnaars, die zig omtrend Biron weder verzamelden, bedugt voor 's Konings perzoon; maar in 't kort zag men hem aankomen, zeer bebloeid van zyner Vyanden bloed, voornamelyk langs zynen arm tot den elleboog van 't zwaerd afgeloopen. Eer hy nog uit het gedrang van zyne Vyanden kon komen, ontmoetten hem twe hopen Zwitschers, drie Standaarden Walen, en eenige andere van zyne vyanden, daar op hy aanzette, en nam die Kornetten, doodslaande dieze voerden, met veele andere: by welke daad hy boven de twaalf of vyftien van de zyne in 't eerst niet by zig had: daar na ontmoette hem de Maarschalk d' Aumont, de grote Pryeur, en de

Overwinning des Konings te Ivry.

jonge

jonge Biron, met goede hopen, en dus komende by den Maarschalk Biron, werd 'er, uit grote blydschap en dankzegging tot Godt, geroepen, *Vive le Roy*. Ondertusschen werd het Voetvolk veel in de vlugt verslagen; maar de Zwitschers stil staande, verzogten genade, die de Koning zond aan Biron, om die in genade te nemen, gelyk hy deed, overleverende hunne Vaandelen en Oversten. De Fransche en Duitsche Landsknegten hadden den tyd niet, om zulken raad aan te nemen, maar eenige schuilden onder de Zwitschers: des van elke van die Natie wel twaalfhonderd verslagen, en de rest genadig behandeld werden.

De Koning vervolgd zyne vyanden.

Terstond bestond de Koning zyne vyanden na te jagen, met den groten Pryeur, den jongen Biron, en de vergaderde Paerden, nog vergezelschapt met den Prince van Conti, Montpençier, den Grave van S^t. Paul, de La Tremoillie, den Maarschalk d'Aumont, en meer andere, latende den Maarschalk Biron om de overwinning te behouden, met den geweldigen hoop. De Koning vervolgde Duc Mayenne tot de Poorten van Mants, daar hy doorvlugte tot Parys. Duc de Nemours, Basfonpiere, Viconte de Tavanes, en Rhosne, de ervare Hoofdman, die namaals Cales won, en voor Hulst bleef, voorname onder de Verbondelingen, vlugtten op Chartres. Van 't Voetvolk bleven 'er veele dood; van 't Paerdevolk omtrend veertien of vyftienhonderd, en wel vierhonderd gevangen: alle de Bagagie en Geschut werd genomen, wel twintig Kornetten gewonnen, met hunne witte Hoofd-vaan, en wel zestig Vaandelen, zonder die van de Zwitschers. Daar bleven verscheide Heeren dood, ook eenige van des Konings zyde, en veele gekwetst. De Graaf Philips van Egmont weerde en droeg zig manlyk, en heeft die eer, dat hy, tegen eenen strydbaren Koning krygende, verslagen werd, die hem eerlyk te Evreux deed begraven. Zyne vyanden lieten zig dunken, dat hy eer behoorde te helpen wreeken den dood van den

De Graaf van Egmont te Evreux begraven.

den voorgaanden Koning, die zyne Nigt, namelyk zyns Vaders Zusters Dogter, getrouwd had. Hy heeft geene Kinderen nagelaten, maar twe Broeders, Lamiraal, en Karel van Egmont, en verscheide Zusters. De Koning van Spanje heeft in eenige Jaaren geenen van de beide Broeders het Graafschap en Tytel willen toewyzen.

De Koning belegerd Parys.

Na deezen slag won de Koning weder veele Steden; maar die van Parys, die eerst bevreesd waren, werden van Duc de Mayenne weder verhard: des de Koning daar den ganschen Zomer onnut zyn Leger voorhield, die zeer benauwende, nemende de Stad St. Denys in, anders weinig vrugt van zyne overwinning genietende.

Richardot komd uit Spanje te Spa by Parma.

Hier over Parma zeer bekommerd zynde, is te Spa, daar hy, om zyne gezondheid, wedergekeerd was, en 't Water dronk, uit Spanje aangekomen de uitgezonde Raadsheer Richardot, den 23sten van Zomermaand, met volkomen bescheid, om voor al de zaken in Vrankryk te handhaven: daar kwamen hem ook bezoeken de Beiersche Bisschop van Keulen, de jonge Vorst van Gulik, en andere van zyne verpligte vrienden: hy heeft ook heimelyk by zig ontboden den Hertog van Mayenne, daar mede hy te Conde in Henegouwe lang en veel beraadslaagde, en deed in Duitschland bestelling geven, om op te ligten drie of vier Regimenten Duitsche Knegten, onder Graaf Harmen van den Berg, Philips Benting, Rifferscheid en Swartsenburg, en ook door Eckenberg en andere, om vyfduizend Paerden. Daar na is hy in Hooimaand te Brussel gekomen, daar hy de Staten der Landen, die daar ontboden waren, verklaard heeft, dat hy noodzakelyk naar Vrankryk moest trekken, om Parys te ontzetten: waarom hy orde stelde op 't Gouvernement daar in zyn afzyn, en verklaarde den ouden Grave, Pieter Ernst van Mansveld, Gouverneur en Kapitein Generaal over des Konings Nederlanden by provisie. Men zeide ook, hoe 'er voorgehouden werd, om de

Parma ligt Krygsvolk in Duitschland op, en belasd Parys te ontzetten.

Mansveld Gouverneur in Nederland, by provisie.

de Staten te beweegen, dat zy den Prince van Spanje, des Konings eenigen Zoon, hoewel hy afwezig was, zouden willen voor toekomenden Overheer aanne-men en erkennen, 't welk was, om des volks genee-genheid te beproeven.

De Landen beweezen daar tegen, hoe ongeraden zy vonden den beleedigenden Oorlog in Vrankryk te voeren, en wat de Frontieren in toekomende tyden daar van te wagten ſtond, enz. Maar den Oorlog daar te houden werd nuttiger bevonden, dan in de Nederlanden te verwagten, voor zeker houden-de, dat de ſtrydbare Koning zou zoeken die Landen onder zyne Kroon te brengen, met hulp van de ver-eenigde Landen, Holland, Zeeland, enz.

Parma's Leger en magt, om Parys te helpen.

Als de Hertog van Parma dus zyn affcheid te Bruſ-ſel genomen had, is hy van daar vertrokken op Hene-gouwen, en van daar naar Vrankryk, met zig ne-mende omtrend agttien Kornetten, meest Italiaan-ſche Paerden, met die voor heen gezonden waren, en eenige Benden van Ordonnantie. Voor Voetvolk had hy zyn eigen Regiment, 't Regiment van Noyr-carmes, van den Heere van Fresnes, tien Vaandelen van Camillo Capo, tien Vaandelen van Ballancort, nog omtrend drieduizend Duitſche van Barlaymont en Arenbergs Regimenten, met drieentwintig Vaan-delen gemuitineerde Spanjaarden, getrokken uit Kortryk: deeze drieentwintig Vaandelen hielden zig ſterk duizend agthonderd Mannen, en lieten zig voor zo veele hoofden betalen, voor tweëndertig Maan-den agterſtallen, zynde niet veel over de twaalf-honderd ſterk; maar om deeze met meer andere te bedriegen, werd het geld opgezet en uitbetaald wel vier in 't honderd hooger dan te vooren, alzo deeze hoop, te zamen ſterk zynde omtrend tienduizend te voet, alle oud ervare Krygsvolk, met eene goede meenigte van Paerden, behalven de overblyfzels van des Graven van Egmonts volk, en andere, die op de Frontieren by hen kwamen. Hy liet nog in de Landen, onder Graaf Karel van Mansveld, dien het

bewind des Krygs belasd was, omtrend agt of tien Kornetten Paerden, en de overige Benden van Ordonnantie in de Guarnizoenen, en omtrend zes Regimenten Voetvolk, met veele overblyvende Vaandelen van verscheide Regimenten.* Met den Hertog van Parma trokken de Prins van Ascoly, de Prins van Caste au Vetrane, en Don Octavio, beide Zonen van den Hertog van Terra nova, de Prins van Symay, de Marquies van Renti, de Graven van Arenberg en Barlaymont, Don Santio de Leiua, met meer andere: Jan Baptista de Taxis was als Opperhoofd van het Leger, La Motte Generaal van 't Geschut, Don Alonso Idiaques, en Don Antonio de Suniga, als Kollonellen over de Spanjaarden, Pedro Galeran, en Biasio Capezuca, Generaal over de Italianen.

Met dit Leger van grof Geschut, Krygs-gereedschap, meenigte van Wagens, en toebehoorten, wel voorzien, is de Hertog van Parma zeer pragtig in Oogstmaand door Henegouwe naar Vrankryk getrokken: zyne Hellebaardiers, Hartsiers, en Bende Ruiters waren alle in rood karmuzyn Fluweel gekleed, de Ruiters rokken alle met witte Leliën bewrogt. Dus omtrend Kameryk komende, had hy nog een oog op die Stad; maar de Gouverneur Baligny was hem te wakker en zorgvuldig. Te Guyze heeft hy gemonsterd, en binnen getrokken, en by Meaulx voegde hy zig by den Hertog van Mayenne, en zyn geweld, nemende 't gansche beleid des Oorlogs op zig, en trok dus naar Parys. Parma's pragtige togt naar Vrankryk.

Als de Koning nu lang voor Parys geleegen had, inhebbende St. Denys, heeft hy des Hertogs van Parma's komst steeds verwagt; maar Parma heeft hem met wysheid en kunstig van verre gezogt van zyn beleg te trekken, en zig als eenen Fabius Cunctator voor den ervaren Hannibal weten te wagten, hem afbreuk doende, in volk en leeftogt, waar hy kon, ziende, dat de Koning vergezelschapt was wel met zesduizend Paerden, waar onder wel vier- Parma wagt zig wys van met den Koning te slaan.

Magt des Konings van Vrankryk.

duizend Edelen waren, de vurigste der Waereld, met tienduizend te voet, zes Princen, twe Maarschalken, en meer Oversten, om Legers te beleiden, dan de rest van Christenryk zou kunnen vinden. Als de Koning zag, dat de Hertog van Parma niet aankwam, verliet hy Parys, en trok zelve naar hem toe, tot by een Dorp, Chelles genoemd, daar de Koning drie dagen zogt hem tot Veldslag te brengen, en gaf Parma zelfs groot voordeel. Maar de Hertog van Parma deed, in plaats van Wapenen om te vegten, zyn Volk schuppen in de hand nemen, om zig wel te begraven in eene Morasagtige plaats: nogtans nam hy met verrasfing in een Steedje, Laigni genoemd, daar in driehonderd Mannen waren, eer de Koning dat kon helpen. Als de Koning nu in drie dagen door geene middelen of Krygs-listen den Hertog van Parma kon uitlokken, is hy schielyk weder op Parys getrokken, meenende dat onvoorziens met beklimmen te overvallen, of hy daar mede somtyds Parma mogt uitlokken; maar geen van beide lukte hem: waarom de Koning zyn beleg geheel heeft moeten opbreeken, door gebrek aan geld, 't welk gebrek aan leeftogt veroorzaakte, kunnende nergens Parma tot eenig voordeel betrappen. Dus dankte hy zynen meesten Adeldom af, die veele zonder Bagagie, als tot eenen Veldslag, gekomen waren, des hy zelve met een deel volk trok voor de Stad Clermont, die hy innam.

Laigni ingenomen door Parma.

De Koning breekt op van 't beleg van Parys.

Clermont door den Koning ingenomen.

Hier door heeft de Hertog van Parma middel gehad die van Parys te verkwikken, de doortogten openende, die nu tot den uitersten nood waren gekomen, van honger veele duizenden gestorven zynde: nogtans had de Koning met Paspoord daar laten uittrekken alle Scholieren, Vrouwen, Dogters en Kinderen, ten laatsten ook de Geestlyke die wilden: hy liet ook beleefd eenige leeftogt binnen gaan, voor de Edele Jongvrouwen, die 'er veele in waren. Men at binnen Ezels en Honden vleesch, en allerhande dingen, die eenigzins de buiken konden vullen:

Hongers nood binnen Parys, en gemaale Menschenbeenderen in Brood gebakken, in Augustus en September, 1590.

len: ja zelfs is 'er geschreeven, dat eenige Spanjaarden hen overreedden, dat Menschen doods-beenderen, in pulver gestampt of gebrooken, met Meel gebakken tot Brood, den Menschen een zonderling groot voedzel geven zou, en dat daar veele dat gebruikt hadden. In een Boekje, 't welk te Antwerpen gedrukt is, werd ook verhaald, dat 'er agttien doode Kinderen gegeten zyn, 't welk schriklyk is, zo zulks waar was. 18 Doode kinderen in Parys gegeten.

Wy zelve hebben omtrend deezen tyd brieven uit Parys gezien, van den 17den van Herfstmaand, des Jaars 1590, geschreeven door verstandige lieden, die verhalen, dat 'er wel by de twaalfduizend Menschen alleen door honger gestorven waren, eensdeels op de straat, dat men 't zag, meest Kinderen, door gebrek aan melk, leeftogt en geld, zulke lyfkost, als 'er was, zeer duur zynde, zo dat 'er eene mud Tarw, die men gemeenlyk om veertig kroonen koopt, nu wel gold veertienhonderd veertig kroonen; de Rog, gewoonlyk vierentwintig kroonen de mud kostende, gold nu elfhonderd veertig kroonen; Haver, die plagt te gelden zestien kroonen, gold nu driehonderd kroonen; eene Koe van zes kroonen gold nu tagtig kroonen; een Schaap van anderhalve kroon gold nu veertig kroonen; een klein Kalf van drie kroonen gold nu vyfenveertig kroonen; een pond Spek gold eenen kroon; een Kieken van agt stuivers gold by de twe kroonen; vyfentwintig Eieren, gewoonlyk kostende tien stuivers, golden nu vier en eene halve kroon; een pond Boter, een pond Kaas, en een pond Olye, gold elk twe kroonen 't pond; een pint Melk, eenen stuiver waerdig, gold nu vyfendertig stuivers; het pond Paerde en Ezels Vleesch gold twintig tot vyfentwintig stuivers 't pond, en daar werd bevonden, dat 'er meer dan drieduizend Paerden en Ezels geslagt zyn: de Duitsche en Zwitschers hadden meest in 't eerst alle de Katten en Honden opgegeten, en alzo 'er aan mondkost zeer gebrek was, was 'er aan geld 12000 Menschen van honger gestorven in Parys. Byzondere beschryvinge van de duurte in Parys. 3000 Paerden en Ezels in Parys gegeten.

geld ook zeer gebrek, welk veele Ryke door geen middel konden ligten; de beste van de Stad en die 't beste geloof hadden, trokken dat op Antwerpen, tegen drieëndertig ten honderd verlies, op eene Maand, naar gewoonte, te betalen.

Wien de lof van Parys bewaring werd toegeschreeven. De Stad Parys werd den ganschen tyd gegouverneerd van den jongen Hertog van Nemours, dien die van Parys wel den meesten lof van hunne behouding toeschryven, daar na ook de tegenwoordigheid van des Pausfen Gezant, den Kardinaal Kajetan, en van Don Bernardyn de Mendosa, den Spaanschen Hofgezant, die beide dagelyks onder de arme Gemeente grote Aalmoesfen van geld deden en uitdeelden: en hunne standvastigheid werd meest toegeschreeven aan het prediken der Geestlyke van allerhande zoorten, als Krusdragers, Capuchyns, Jezuyten, en andere nieuwe, behalven de oude orden, die dagelyks 't volk vermaanden tot lydzaamheid, hen overreedende, dat zy den Hemel verdienden, en stervende alle Martelaars waren, en dat predikten zy niet alleen in de Kerken, maar op de Waggen, en andere plaatzen, daar zy zelfs mede in hun geweer stonden, zelfs in naerstigheid en zorgvuldigheid het Krygsvolk en Burgerye ver te boven gaande. De Princesfen en grote Edele Vrouwen, die 'er veele gevlugt waren, lieten zig ook dapper gebruiken, in 't uitgeven en verbreiden, altemets verçierende, van de Brieven van Parma en Duc Mayenne, gekomen tot troost des volks.

De Hertog van Parma ryd triumphant in in Parys, den 19 September. Den 19den van Herfstmaand hebben zy Parma met Procesfie zeer cierlyk ingehaald, met eenigen leeftogt, zo veel hy zelfs misfen kon; maar zy kreegen meer van alle kanten, hoewel zy den naasten Winter weder veel Ezels Vleesch eten moesten: veele Burgers vertrokken uit de Stad, zo dat zy van volk zeer verminderde.

Corbeyl door Parma gewonnen. De Prins van Parma, na dat hy de bedroefde en half versmagte Parisianen verkwikt had, ging hy Corbeyl, op de Rivier de Seyne, beleggen, zonder

't welk de ontzetting niet wel volkomen kon geree-kend werden, welk hy, met veel moeite, na eene Maand belegs, inkreeg; maar kort daar na won dat des Konings volk op S^t. Martens avond veel ligter weder, daar veel van Parma's volk dood bleef, en Jan Baptista de Taxis gekwetst werd.

en weder verloren, den 10 November.

Als Parma dus zyn voornemen, van Parys te ontzetten, genoeg volbragt had, en het nu in den Winter was, ook niet voordeeligs ziende, om eenige Steden te beleggen, vermits zyn Leger vol ziekte en gebrek was, alzo hem geen voorraad uit Henegouwe toekwam, dewyl het oud Krygsvolk, dat tot hem met nooddruft te komen ontboden was, onder Verdugo, niet kon overkomen, besloot hy in 't laatste van Slagtmaand te vertrekken, ziende ook, dat 'er twist tusschen de zyne en Franschen gereezen was, en dat de Steden van Vrankryk zyne Guarnizoenen en volk weigerden in te nemen, en de overwinning van de Staten der vereenigde Landen zyne tegenwoordigheid van doen had: dus heeft hy uit vrees, dat hy van den Koning mogt besprongen werden, den Hertog van Mayenne ontboden hem te geleiden, en is dus, sterk geslooten tusschen zyne Wagenen, bekwaam doorgetrokken, niet tegenstaande de Koning hem volgde, en groten afbreuk deed, trekkende tusschen S^t. Quintyn en Chastolet, kwam hy, den 4^den van Wintermaand, te Brussel. Men reekende, dat 'er wel een derde deel van zyn volk agter was gebleven, van honger, armoede, ziekte, en zwaerd, en nog werden, van die t' huis kwamen, alle Gasthuizen in Artoys en Henegouwe gevuld, daar 'er veele storven.

Parma, keerd weder in Nederland, den 4 December.

Zelfs stierf Emanuel de Lalayng, eerst Heer van Montigni genoemd, nu Maquies van Renti, by zyne Huisvrouw, die de Dogter van den laatsten Marquies was, van den Huize Croy, was een kloek, verstandig Krygsman, en voornaamste van alle de Nederlandsche Heeren aan des Konings zyde, van groot gezag en bevel, hebbende eerst tegen de Span-

Emanuel de Lalayng Marquies de Renti, en Willem de Lalayng, Grave van Hoogstraten, gestorven.

Spanjaarden met de generaliteit een groot Bewindhebber geweest, daarom zyne grootheid genoeg verdagt werd.

Willem van Lalayng, Grave van Hoogstraten, die nog een jong, maar zeer verstandig Heer, en van gezag was, zynde een Zoon van Anthoni, Grave van Hoogstraten, die in den eersten togt, met den Prince van Orange, stierf, is ook voor Parma's vertrek genoeg schielyk gestorven, welke had getrouwd Maria Christiana, de vyfde Dogter van den Grave Lamiraal van Egmond, toen Weduwe van Oudaard de Barnouville, Grave van Hennin, en Heere van Capres, by welken zy eenen jongen Grave, Alexander, gebaard had, namaals Hertog van Barnouville van den Koning van Vrankryk gemaakt. By deeze Vrouw heeft Hoogstraten ook eenen Zoon gewonnen en nagelaten, en naderhand trouwde zy ten derden maal Graaf Karel van Mansveld. Dus is de Nederlandsche Adel vast veel in den Oorlog gesleten, meest in deezen tyd op jongers vervallende, die veele in Spanje gehouden zyn geweest, om by den Koning, op hope van goede belooning en voordeelen, aanbevolen te zyn, en zyn veele te onvreden t'huis gekomen, en vertrokken op hunne huizen.

Hoewel Parma tot grote kosten de Stad Parys groten dienst gedaan had, heeft het tog weinig gevorderd in 't stuk van Koninglyke magt, onder den naam van Protecteur der Kroone van Vrankryk, den Koning van Spanje, zynen Meester, te verwerven, want in plaats van in bezitting van eenige Steden of plaatzen te raken, ja zelfs om zyne zieken te logeeren, heeft hy eenen gemeenen haat der Franschen op de zyne verkregen.

Corbeyl door den Heer van Humiers ingenomen voor den Koning.

De Heer van Humiers heeft de Stad Corbeyl, op de Sayne geleegen, door openbreking van eene Poort met eene Geschut-kamer, ingenomen, uit welke de Landen van Artoys en Henegouwe loopen te wagten hadden: des Parma benoodigd werd Guarnizoen op zyne Frontieren te houden: vond

zig

zig ook van Karel van Mansveld en den Bailliuw van Waas niet wel gediend, waar uit twist groeide.

In dit Jaar, en terwyl Parma in Vrankryk was, heeft het Krygsvolk der vereenigde Landen hunne vyanden in Bloeimaand grote Brandschattingen afgedwongen, plunderende Geele in Braband, zelfs op May-dag voor de Poorten van Antwerpen komende, en bragten de Landen in groten schrik. Den 1sten van Bloeimaand namen die van Bergen op den Zoom Thiene in Braband in, dat zy plunderden, en het platte Land brandschatten. In Herfstmaand hebben zy op den Rhyn de Stad Burik, 't Kasteel en Schans ingenomen, ook eene Schans beneden Burik, aan 't Kloostertje Grayf op den Rhyn, gemaakt, tot verzeekering van de Bruggen, daar de Ridder François Vere met zyne Engelschen goeden dienst deden: daar werd ook door der Staten Krygsvolk, buiten orde van de Overheid, en alleen om buid te halen, ingenomen het Slot Lutkehove, in Westphalen, toekomende den Bisschop van Keulen, daar de innemers terstond van de Landzaten belegerd, maar door den Ridder Vere ontzet werden, die 't zelve gedaan hebbende, terstond daar na met behendigheid de Schans te Gray voorsz. overviel.

Der Staten Krygsvolk nemen veele plaatzen en brandschatten de Landen, 1590.

Thienen ingenomen en geplunderd.

Burik ingenomen en Lutkehove geplunderd.

De Gouverneur van Oostende. Sir Jan Conway, die Stad bewarende met Engelsch Guarnizoen van zyner Koningins wegen, als haar verpand voor haar verschoote geld tot ontzet van Antwerpen, heeft in 't begin van Herfstmaand eenen togt in Vlaanderen gedaan, trekkende door de Havenen van Nieuwpoort, en dus naar Oost-Duinkerken, plunderde Ulpen en verbrandde het, en verder alle huizen, Kloosters en Dorpen, tot de Poort van Veurne toe, om dat Land daar omtrend onder schatting te brengen.

Plundering en brand van verscheide plaatzen in Vlaanderen.

Prins Maurits trok ook te veld in 't uitgaan van Herfstmaand, met een tamelyk Leger, van Geschut en nooddruft wel voorzien, en heeft beschooten en ingenomen het Kasteel van Hemert, de Schans van

Prins Maurits neemd in Hemert, enz.

Elshout, Creveceur by Engelen, en andere, in 't begin van Wynmaand, en daar na heeft hy ook 't Kasteel van Heyl, in 't Eiland Bommel, beschoten en ingekregen. Verder is hy by schielyk voortgetrokken voor de nieuwe sterkte ter Heyden, die Mansveld opgerègt had tegen die van Breda, welke, hoewel zy zeer sterk van aarde gemaakt, en met Ryshout doorvlogten was, nogtans met veel schietens gedwongen werd over te geven, den 11den van Wynmaand. Van daar trok hy naar Steenbergen, die, onvoorzien van veel nooddruft, maar twe scheuten verwagtten, en daar trokken twehonderd Soldaten met verdrag uit: daar werden tot ontzet wel driehonderd Mannen gezonden, maar die werden van Prins Maurits Paerdevolk geschut, en gedwongen in 't Slot van Wouwe te trekken, 't welk daar mede te sterk werd om ook te bespringen, maar zy namen nog de Schans van Roozendaal in.

Aanslag op Duinkerken by Maurits gemist, den 1 November.

Na deeze schielyke ondernemingen, die binnen eene Maand gedaan waren, heeft Prins Maurits drieduizend Mannen, en honderd Paerden, gescheept op Vlaanderen, hebbende eenen aanslag, om Duinkerken met Schalade by nagt in te nemen. De aanslag was wel aangelegd, by den Kollonel Nicolaas Meetkerke, Zoon van Adolf, President van Vlaanderen; maar alzo zy met tegen wind tweemaal te rug gedreven waren, werd de aanslag eerst verdagt, daar na ontdekt en geweerd: nogtans geland zynde, werd de plaats den Grave van Solms, en den Ridder Vere van Meetkerke getoond, daar zy 't meenden te bespringen, die alle drie, terwyl zy die bezagen, daar over gekwetst werden. Dit geschiedde den 1sten van Slagtmaand, des keerden zy weder van daar met groten buid van Beesten en anders.

Oudenburg ingenomen en geplunderd.

Die van de Guarnizoenen van Oostende namen, zes dagen te vooren, de Stad Oudenburg, by verrasing, in, daar vierhonderd Soldaten in Guarnizoen lagen, plunderden en brandden de Stad; maar den Tooren van 't Klooster konden zy niet winnen.

Onder-

Ondertusschen deed Mansveld in allen haast drie nieuwe Regimenten Duitschen monsteren, als Bentings, Helmonts, en Swartsenburgs, met weinig geld, andere Guarnizoenen hunne betaling onttrekkende: waar door die van Zutphen en de Spanjaarden van Herentals muitineerden.

De Spaansche hebben ook, den 29sten van Wynmaand, getragt met Hooi-wagens de Stad Lochem in te nemen. Als 's morgens ten negen uren de Berg-Poort geopend werd, zyn kort daar na drie Hooi-wagens aangekomen, by elk twe of drie Soldaten gelyk Boeren, met Vorken in hunne handen: de eerste hier van de eerste Valbrug over zynde, heeft des Poortiers Zoon, met eenen anderen jongen, begonnen Hooi van den Wagen te trekken, volgens een Regt of gebruik daar, zo lang Hooi van de Wagens te mogen trekken, als de Wagens tusschen beide de Poorten zyn. Deeze Wagen geenen groten haast makende, heeft de jonge zo veel afgetrokken, dat hy een been van de Soldaten, die op den Wagen in 't Hooi verborgen lagen, in de hand heeft gekreegen: waar over de jonge terstond verraad, verraad roepende, zyn zy alle van den Wagen uit het Hooi gesprongen, en hebben terstond de Wagt in de Poort, en zestien andere, die in 't Wagt-huis waren, omgebragt, en zyn dus met meer volk, dat hen volgde, in de Stad getrokken. Maar die van de Stad, met het beleid van den Wagt-meester François Bollochi, zyn kloek daar tegen ingevallen, zo dat zy hunnen vyand weder daar uit gedreven, en de eerste Valbrug naast de Stad opgebroken hebben, en dedenze dus haast keeren. Zy waren sterk omtrend driehonderd te Voet en honderd vyftig Paerden aangekomen, zo hunne Trommel-slager vertelde. De Wagt-meester, met den Pastoor van Zutphen, waren 't, die den aanslag bewerkt hadden, en die Wagt-meester was de eerste in de Stad, en werd daar verslagen en begraven.

Lochem met Hooi-wagens byna door de Spaansche verrast den 28 October.

Die van Venlo op de Maas, hunne Gouverneur

Benting

Venlo jaagd zyn Cua ·ii· zoen uit.

Benting uit de Stad zynde, en veele moedwilligheden van hun Krygsvolk geleden hebbende, dat Italianen en Duitschen waren, hebben de Burgers met de Duitsche zo schoon gesprooken, dat zy, met hunne hulp en stil zitten, de Italianen uitdreeven: en alzo zy toen de Duitschen ook magtig waren, joegen zy die ook uit. Als zy hunne ontschuld hier van by Parma deden, zeiden zy nogtans de Stad voor den Koning te willen houden, des den Gouverneur Benting de schuld daar van gegeven werd, en is daar door in ongenade gekomen, die, door gebrek aan geld, verliep, en ook zyn nieuw Régiment Voetvolk.

De Spanjaarden nestelen en sterken zig in Bretagnien, eischende Tytel voor 's Konings Dogter.

De vereenigde Landen hebben ook de zaken en nood van Vrankryk zig aangetrokken: want de Koning van Spanje had boven de dertig Scheepen met Krygsvolk uit Spanje, onder Don Jan de Laquilla, naar Brittagnien gezonden, welke de Loyre invoeren, en Blauet, eene plaats op de Zee gelegen, innamen, dat zy zeer sterkten, en maakten 't tot den zetel des Krygs, van waar zy verscheide uitsprongen deden, en namen met beleg de Stad Hanibout, op den Zeekant geleegen, voor het Verbond in, voorwendende, dat het Hertogdom van Brittagnien aan zyne Dogter, als Erfgenaam van haare Moeder, de oudste Dogter en Erve van den huize van Valoyzé, verstorven was, en dat zy nu, door het afsterven van haare Ooms, de Zoons van Koning Hendrik den II^den^, ook Erfgenaam was van alle de goederen, die Vrouwen mogen erven: waar onder zy ook Tytel eischte boven Brittagnien, op Aquitanien en Engeland, om dat haare Grootmoeder Anna de eenige Erfgenaam van Brittagnien was, welke eertyds ten Huwlyk gegeven was aan Keizer Maximiliaan, maar hem ontnomen van Koning Karel den VIII^sten^, wiens Dogter François de I^ste^ trouwde, Grootmoeder van Koning Philips Dogter, welkers regt de Koning van Spanje voor zyne Dogter in Brittagnien vorderde, niet tegenstaande Brittagnien plegtig gehegt is aan de Kroon, met bewilliging der Landschappen

Staten

Staten, zo de Franschen zeggen, en gevolglyk naar de Wet, die zy Salique noemen, mogen geene Vrouwen de goederen der Kroone erven. Hierom werd dit Krygsvolk gezonden, en hebben zederd volhard allen nooddruft te zenden, vermits de doortogt van Bisschayen tot daar zeer kort is, hoewel die Vaard gevaarlyk was.

Tegen deezen Spaanschen inval in Brittagnien had de Koning veel wederstand gedaan, door den Prince van Dombes, daar de Koning mede bygevoegd had den Heere François de La Nove, genoeg befaamd, welke, met hulp van de Engelsche, eenen hoop volk vergaderd hebbende, de Stad Lamballe beleegerde, die zig hield voor het Verbond; en alzo de kloeke Held La Nove die dapper had doen beschieten, meenende die met den storm te winnen, en men hem geen volkomen berigt van de Batteryen deed, wilde hy de storm-plaats zelfs bezigtigen; en op eene Ladder geklommen zynde, daar hy zag, dat die van binnen de Muren verlieten, vertrekkende in een Fort, 't welk zy gemaakt hadden, werd hy uit de Stad bespied, zo dat eene Musquet-scheut op de Muur gedaan werd, daar de Ladder tegen stond, dat de steenen daar van, en de scheut, zo sterk tegen zyn hoofd vloogen, dat hy zuizelende van de Ladder viel, en met zyn een gekwetst been, dat nog niet geheel geneezen was van de kwetzuur, die hy gekreegen had in de Fauxbourgs van St. Marthin by Parys, bleef hangen in de Ladder, 't welk hem pynlyk was, daar toe de wonden in 't hoofd zo wel niet geneezen konden werden, zo dat hy, andere toevallen daar by komende, kort daar na gestorven is. Een vroom opregt en verstandig Heer, en kloek Krygs-Overste, daar voor hy in Nederland en elders genoeg bekend was, want om zyne wetenschap in Krygshandel, alzo hy by Ingelmunster gevangen was, en lang gezeten had, kon hy zwaar verwisseld en verlosd werden voor den Grave van Egmont, die zyn gevan-

Dood des Heeren van La Nove voor Lamballe.

vangen was, maar moest nog borgen stellen, te weten, de Hertogen van Lotteringen en Guyze, en meer andere harde voorwaarden aangaan, dat hy tegen Spanje niet dienen zou en dergelyke: zyn Zoon, Odet de La Nove, Heer van Tiligni, welke in den Jaare 1584 voor Lillo gevangen werd, en tot nu te Doornik had gezeeten, nu verlosd zynde, meenende zynen Vader te komen begroeten, kwam toen wel te pas om hem te begraven.

De Heer van Tilligni, Zoon van La Nove, verlosd uit de gevangenis.

Deeze François de La Nove heeft in zyne gevangenis verscheide Boeken van Staats- en Krygs-redeneeringen geschreeven, en in druk uitgegeven, inhoudende, hoe 't Christenryk mogt bevredigd en de Oorlog tegen den Turk gekeerd werden.

Boekje geschreeven door La Nove.

Tot des Konings bystand in deezen Oorlog van Brittagniën hebben de vereenigde Landen Oorlogs-Scheepen, meest kleine, die zy Pinassen noemden, om dat zy ook roejen kunnen, ter Zee gehouden, om hunne Koopvaarders te geleiden, van welke nu vyf belasd waren, tot dienst des Konings van Vrankryk, voor etlyke Maanden de Kusten van Normandyen te bewaren, tegen de Spaansche en Verbondelingen, vermits die van Hable, St. Malo, en Feekam, zeer sterk ter Zee waren: onder andere had de Heer van Villars, Gouverneur van Hable en Rouaan, een schoon Schip ter Zee uitgereed, groot twe honderd vaten, op hebbende vierentwintig stukken grof Geschut, honderd Schipslieden, en tagtig Soldaten, Musquettiers en Archebusiers: dat Schip ontmoette, den 15den van Wynmaand, deeze voorsz. vyf kleine Oorlogs-Scheepen, de drie uit Holland, en twe uit Zeeland, daar over Kapitein Cloyer kommandeerde, als Admiraal, en Kapitein Cales als Vice-Admiraal, met den Kapitein Ewout den Bout, Pieter Leynsen, anders Leest genoemd, met den vyfden. Deeze hebben dat Schip, hoewel het groot was, besprongen, en na lang schieten hebben zy het Fransch Schip aan boord gelegd, en met geweld, vegtenderhand, overwonnen, hebbende onder hunne

Der Staten Scheepen nemen Villars Schip van Hable, 't welk verbrandden 15 Octôber.

ne vyf Scheepen omtrend veertig Mannen, zo dood als gekwetst. Maar alzo het Schip nu overwônnen was, en 't vuur by toeval geschooten was in een stroobed, of Matras van Katoen, is het geheele Schip door den Wind schielyk in brand gekomen, zo dat de overwinnaars kwalyk tyd hadden zig daar van te maken, en is dus met het overwonne volk, Geschut en lading tot pulver verbrand, in voege 'er alleen twaalf Mannen van behouden, en aan Laud gesteld werden, om hunne Meesters de tyding te brengen. Dergelyke werden door de Nederlandsche Scheepen hier en daar meer genomen: onder andere een Spaansch Biscays Schip, Vice-Admiraal, daar van de Zeelanders al het volk over boord wierpen.

In deezen Zomer is 'er eene vergadering van de Nederlandsche naastgeleege Kreitzen des Ryks van Keulen gehouden, daar vergaderd waren der Keurvorsten Rhynsche, Over-Rhynsche, Nederlandsche, Westphaalsche en Saxesche Kreitzen Gezanten, daar, wegens den Hertog van Gulik en Kleef, en andere Westphaalsche en Saxesche Gezanten, de vergadering voorgehouden is geweest de overlast, vernieling, verwoesting en verderf, die zy moesten lyden by den Nederlandschen Kryg: namelyk, zy kloegen inzonderheid, over Verdugo en Emanuel de Vega's volk, die het Stigt van Munster, en Graafschap van Benthem brandschatten en afliepen: desgelyks over Graaf Karel van Mansveld, 't zelve doende in den Lande van Gulik en Kleef, ook in 't Graafschap van der Lip. In 't Keulsche Land Jan Mauriques de Lara, alle met grote beroving, innemen van Kloosteren en Edellieden huizen, makende verscheide Schansfen tot dien einde. Desgelyks deed ook het Krygsvolk der vereenigde Landen meenigen togt door dezelve Landen: daarom baden zy om raad, hulp van geld en volk, om 't zelve te helpen, met minne of geweld, en dergelyke.

Dagvaard van de Nederlandsche en Westphaalsche Kreitzen.

Klagt over den overlast van 't Nederlands Krygsvolk.

Maar deeze vergadering heeft niet anders voortgebragt, door het toedoen van veele in de vergadering,

Afscheid van de Dagvaard van de Nederlandsche Kreitzen.

ring, die des Konings van Spanje's zaak gunstig waren, dan eene andere vergadering te bestemmen te Frankfort, met breeder magt en last: ook dat men des Keizers Raad en gezag zou aanroepen, en intusschen zou men Gezanten zenden, uit gemeenen naam, aan den Hertog van Parma en de vereenigde Landen, verzoekende de partyen, dat zy alle plaatzen en sterkten, die zy op den Rhynstroom en Ryksbodem hadden, zouden overgeven en verlaten, om de togten en invallen te weeren, en den Rhyn, zynde eene stroom des Ryks, te bevryden; en verder scheen het, of zy lieten luiden, dat 'er op de naaste vergaderingen besloten zou werden, dat die zulks weigerde, met Ryks-kosten daar toe gedwongen zou werden.

De Keurvorsten en andere Vorsten en Kreitzen Gezanten gezonden aan Parma en de vereenigde Landen, den 24 Augustus.

Die Gezanten werden genoemd, Gaspar van Elty, Stadhouder van Langstein, Adam Gants, Heer van Potlits, Raadsheeren des Keurvorsts van Ments en Palts, Octo van Welmernechuizen, Stadhouder Generaal van 't kwartier van den Neder-Rhyn, Wynant van Leoredt, Overste Kamerling des Hertogdoms van Gulik, Jan Bauman en Bernart van Puts, Toegelatene en Hofgezanten van de voorsz. Kreitzen.

Der Keurvorsten en der Vorsten des Ryks enz. klagten aan de vereenigde Landen, den 23 Augustus.

Deeze Gezanten hebben zig naar Brussel begeven, maar hebben daar niet veel uitgeregt. Daar na hebben zy Paspoord van de vereenigde Landen verzogt, en zyn in den Hage gekomen, daar zy, gehoord zynde den 23sten van Oogstmaand, en ook schriftlyk gehandeld hebbende, dit volgende zaaklyk vertoond hebben. Dat de allerwaerdigste en allerdoorlugtigste, de eerwaerdige, doorlugtige en welgeboore, enz. de Keurvorsten en Staten, de Cirkel of Kreitzen van 't Keurvorstendom van de eene en andere zyde des Rhyns, Nederlands, Westphalen, Nedersaxen, hunne allergenadigste Keurvorsten, Vorsten, Heeren en Meesters, aanboden allen dienst, enz. vertoonende de grote gewelden, brandschatten en beroovingen, die hunne Guarnizoenen deden aan

hunne

hunne Onderdanen, des Ryks verwanten, dat zy, zonder aanzien van de Eigenaars, verscheide Fortressen op den Ryksboden hielden, ook veele Oorlogs-Scheepen op de Rivieren den Rhyn, Emse en andere, tot bezwaring van de Schippers en Kooplieden, die dwingende Licent-geld te betalen, 't welk alles streed tegen alle goede gebuurschap, en tegen hunne beloften, aan de Ryks verwanten gedaan: waar op mede des Konings van Spanje's Gouverneurs in de Nederlanden zig ontschuldigden van alle hunne dergelyke gewelden, en daar op den voet namen.

Waarom zy afgezonden waren, om hen te vermanen van de kwade gebuurschap afstand te doen, en te herstellen de geleede schaden, afbrekende de gemaakte sterkten, om die den Landsheeren weder over te geven, de Oorlogs-Scheepen t'huis te ontbieden, ook de Licenten te wederroepen, en toe te laten vryen loop der Koopmanschappen, en handelingen, hun Krygsvolk in beter tugt te houden, en hen te onthouden van uitloopen, plunderen en rantzoeneeringen, zelfs van te vervolgen hunner vyanden Kooplieden op Ryks-bodem, enz. want zo zy zulks weigerden, moesten zy weten, dat de Heeren Keurvorsten en andere niet langer konden uitstellen, maar hadden reeds besloten, met hulp van de andere Keurvorsten en Vorsten des H. Ryks, die klagtige partyen niet te verlaten, maar hunne bescherming aan te nemen, volgens de gesteldheden van het H. Ryk, en alle Regten, om te dempen zulke kwade buurschappen, enz. waar over zy verzogten een kort, goed en rondborstig antwoord, om verslag te doen, enz. Hier nevens gaven zy nog over schriftlyke byzondere klagten en feiten van perzonen en plaatzen ingenomen.

Hier op hebben de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden dit volgende antwoord schriftlyk hun overgegeven, den 23sten van Herfstmaand, des Jaars 1590.

Antwoord der Staten op het voorstel der Keurvorsten, enz. Gezanten, den 23 September.

De Heeren Staten, na genoegzame berading en overlegging des tegenwoordigen staats en tyds, danken voor eerst de Heeren Keurvorsten, en andere voorsz. Heeren Staten, voor hunne goede en beleefde eerbieding, en hunne zo zeer minlyke gunstige aanbieding van hunne vriendschap, en bidden hunne Keurvorstlyke Hoogheden, en mede de andere Vorsten, Heeren en Staten, dat zy vast willen gelooven, dat de Staten van hunne zyde nooit nagelaten hebben, nog nalaten zullen, alle naerstigheid en dienst te doen. Dat alle de voorsz. Keurvorsten, Heeren en Staten des Ryks, en mede alle andere Potentaten, Koningen, Vorsten en Republyken wel zullen verstaan, dat, niet tegenstaande deezen langdurigen zwaren Oorlog, in welken deeze Nederlanden, tot hunne grote schade en elende, de voornaamste zyn geweest, die den zwaarsten aanstoot hebben moeten dragen, nogtans de natuurlyke goedaardigheid en opregte getrouwheid van de Ingezeetenen deszelfs nog gebleven is in hun volkomen wezen en stand, zo dat, naast de bescherming van hun Vaderland, hun geen ding liever is, of dat zy meer ter harte nemen, dan goede vriendschap en verstand-houding met de gansche Waereld, maar meest met hunne Buuren en gebuur-landen, en boven al om te mogen raken tot den lang gewenschten Vrede en eenigheid der Landen.

Derhalven is 't den Heeren Staten zeer verdrietig om te hooren, dat men hen beschuldigd, dat zy zouden gebroken hebben de eenigheid en Vrede, die tusschen de Landen geweest is, zonderling van de geenen, van wie zy alle hulp en onderstand gehoopt hadden, en verwagten een medelyden over de verwoesting, die op de Nederlanden gevallen is, daar zodanige brandende vlammen tot nog toe ontstooken waren, dat 't niet mogelyk is geweest die te weeren, of de vonken derzelver zyn gevlogen in hunner Nabuuren grenzen. Voorwaar dus is 't mede vergeefsche arbeid, dat men deeze vlam zou dempen

pen en blusschen, nadien men ziet, dat men in 't hart en midden des Lands, die aan den anderen onderscheiden zyn verbonden, niet doed dan de vlam aanstooken: ten ware men agtte doenlyk te zyn de buiten-leden des lighaams te geneezen, daar 't hart van binnen verbrand en verteerd is, 't welk nogtans de Heeren Staten van hunne Nabuuren niet kunnen gelooven.

Maar zy kunnen met een ongeveinsd hart en vry gemoed voor Godt betuigen, dat zy een groot leed en mishagen hebben, en van harten te onvreeden zyn over de schade en verderf van hunne Buuren, en dat zy eenigzins oorzaak zouden gegeven hebben, of nog zouden willen toelaten, dat door hun Krygsvolk hunne Buuren eenige overlast of verderf aangedaan zou werden, dat was nooit hunne meening geweest, 't welk hunne lasten, bestellingen, Ordonnantien en Plakaten, deshalven openbaar afgekondigd, genoegzaam getuigen, gelyk ook de straffingen, die over de Overtreders daar op gevolgd en gepleegd zyn: daar door klaar beweezen werd, dat de fout niet legd aan de goede meening en wil van de Heeren Staten voorsz. Beklagen de schade van hunne Buuren.

Dog het kan wel zyn, dat zy of de Raad van Staten niet altyd zo goede orde en tugt hebben kunnen onderhouden, als 't wel behoord had: dog 't zelve is meest geschied door valsche listen van den Vyand, eensdeels mede, dat men onder eenen hoop ongebonde Krygsvolk niet altyd zo goede orde en Krygstugt onderhouden kan, 't welk niet vreemd is, vermits de Staten 't zelve meest verdriet, als die daar by de meeste schade lyden. Verontschuldigen de schade.

Nogtans hebben zy liever middelertyd eene weinige ongeregeldheid voor eenen tyd te dragen, op hope van haast te komen tot verbetering, dan een groot onvermydelyk kwaad te verwagten, te weten, dat zy alle, de een met den anderen, tot een gansch verderf, ondergang en onvermydelyke schade en interest van de geheele Nederlanden en der zelver Buu-

ren zouden komen onder 't juk van de onverzaadlyke, bloeddorstige, hovaerdige, volstrekte heerschappye van de Sarazeensche Maraansche Christenen, onder 't bedwang van zodanig volk, die men gezien heeft, dat, onder 't dekzel van Geestlyke Regeering, zulke bloeddorstige Plakaten, ja die verbieden de H. Schrift te lezen, en regtvordering door hunne Inquisiteur-meesters, in plaats van Regters, en zodanigen Raad van troublen, invoeren, daar men te vooren nooit in de Nederlanden van heeft hooren spreeken, niet anders gezogt hebben, dan tegen de plegtige Eeden, hooge beloften en verbintenis, door hen bezworen, te overweldigen, schenden en onwaerdig onder de voeten te vertreden de Vryheden, Regten en Privilegiën van deeze Nederlanden en derzelver Staten: te vernielen, dooden en uitroejen alle de Edellieden en voornaamste van de Landen, en het arm gemeen Volk met ondraaglyke lasten van Tollen en schattingen te bezwaren, om op deeze manier in te voeren, en over deeze Landen te brengen, eene volstrekte heerschappye, om daar door te beter en ligter te komen tot hunne voorgenome en gemeene alleen-heersching.

Invoering van Inquisitie, enz.

En dat hun voornemen volkomen en altyd daar toe gestrekt heeft, is genoegzaam te bewyzen, door 't innemen en naar hen trekken van alle de rykste Abdyen en Prelaturen der Landen: want men moest de Prelaten, in de meeste Provintiën het eerste lid der Staten, eerst en voor al afzetten en uitroejen, op dat in hunne zo eerlyke plaats ingevoerd en gepland zou werden een nieuw en zeldzaam zoort van volk, te weten, Ketter-meesters, dragende den naam van Bisschoppen, alle Begunstigers van deeze nieuwe voorgenome alleen-heersching, ten einde deeze voorn. Ketter-meesters, en Bisschoppen, nu nieuw te zamen gezmeed, mogten bevestigd blyven in hunne nieuwe magt en gezag, om de Spanjaarden te dienen als bespieders in deeze Landen, getrouw en naerstig agt te nemen op de geene, die zig

*Invoeren van Bisschoppen tot vernietiging des Geestlyken staats.

tegen

tegen deeze nieuwe heerschappye zouden willen zetten: ook om door dit middel te niet te doen het twede lid der Staten van deeze Landen, te weten, de Edelen en Ridderschap derzelver, van welke zy een deel deerlyk omgebragt, en het ander deel de Wapenen en magt uit de handen getrokken hebben, daar toe zy stof en oorzaak genoeg meenden te hebben, vermits zy ootmoedige Requesten aan hunnen Koning overgegeven hadden, biddende, dat men der ontschuldigen bloed niet langer vergieten wilde. Hier door zyn zy veroordeeld bedreven te hebben *Crimen læsæ Divinæ & Humanæ Majestatis.*

Vernielen en vernietigen den Adel en Ridderschap.

Zelfs hier door hebben zy verkregen eenen vasten raad en grond, om eenen Oorlog te stigten over deeze Nederlanden, om dezelve op nieuws te vermeesteren, en daar over te tyrannizeeren, als over een nieuw ingenome Landschap, op de manier van zulke, die vernielen en onderdrukken willen alle, die zy vermoeden, dat zig zouden willen stellen tegen hunne Tyrannye. Eindelyk hebben zy daar na getragt de Staten en 't gemeen volk te brengen onder zodanige schattingen, als nooit gehoord waren, om dus een altyd blyvend middel en onderstand van geld, tot onderhoud van hunne volstrekte magt en heerschappye, te hebben.

Van 't voornemen en tragten naar deeze Sarazeensche, Maraansche, volkome alleen-heersching mag Duitschland zelfs voorbeelden genoeg voortbrengen van hunne bloeddorstigheid, daar van nog hedendaags veele menschen versche gedagtenis hebben, en daar van genoegzame getuigen geven de onbehoorlyke inneming en overweldiging van verscheide Provintiën en voornaamste Steden van Nederland, onder 't H Ryk behoorende, zo door 't uitstorten van 't onschuldig bloed der voornaamste Heeren, Edellieden, en andere ryke van deeze Nederlanden, tot veele duizenden: ook de gruwlyke Moord van veele Millionen der onnozele en onschuldige Indianen en die van Granaden: de volstrekte Heerschappye van Napels, Milanen, en meer andere

Voorbeelden, dat 'ergetragt werd naar eene volstrekte alleenheersching.

plaatzen in Italiën: de onregtvaerdige en Tyrannische inneming van 't Koningryk van Portugaal, van daar verdryvende den goedertieren minlyken Prince, den gekroonden Koning Don Antonio, zyne nabloedverwanten: het vervloekte voornemen, bestaan, en de uitvoering, die daar op stond te volgen, om het Koningryk van Engeland en Ierland in te slokken: het plunderen, overweldigen en inhouden van veele en verscheide Steden, onder 't Ryk behoorende: de heimelyke uitvindingen tegen Schotland: het heimelyk verstand en verraad in de Hoven en Raden van meest alle andere Princen: eindelyk de dagelyksche togten en intrekkingen, opentlyk gedaan, met gansche Legers, tegen de Kroon van Vrankryk.

Deeze alle bewyzen genoeg, wat zy zoeken en tragten door deeze Spaansche en Maraansche Regeering en Heerschappye, na dien dat vermaard Koningryk van Vrankryk genoegzaam over-luid schreid en kermd, zugtende en beweenende haar ongeval.

Het is eene zeekere zaak, dat alle deeze wedders, die hedendaags tragten naar de Kroon van Vrankryk, om die te nemen van de geene, dieze heeft, 't welk myne Heeren de Staten ook anders niet kunnen gelooven, zulks niet doen, om dat de Koning niet regt aan de Kroon gekomen is, maar de regte meening is, dat dit nieuw voornemen tot deeze volstrekte heerschappye van de Spanjaarden groten afbreuk zou lyden, en hun schadelyk zyn, zo zulk Koningryk zou blyven op zyne regte Erfgenamen, oude Wetten en gebruiken.

De Franschen, zelfs ongedwongen in Godtsdients, willen hunnen Koning In zyn Geweeten dwingen.

En hierom is den Onderdanen van Vrankryk geoorlofd zig te wapenen tegen hunnen natuurlyken Koning, en ook deeze Maranen hun alle hulp en onderstand te doen, en dit niet, om dat zy onbedwongen mogten blyven, en vry en vreedzaam genieten, 't geene Godt en de natuur hun vry toegelaten heeft, maar om hunnen eigen Koning te dwingen, dat hy zynen Godtsdienst zou afgaan,

daar in hy geboren en opgevoed is, en de Kroon verlaten, op dat zy maar alleen mogten vergezelschapt werden, en komen tot deeze Sarazeensche Heerschappye. Beziet dog eens eene vreemde zaak, onlangs was het *Crimen læsæ Majestatis & rebellionis*, dat de Onderdanen aan hunnen Hertog, Grave of Heere in alle onderdanigheid verzogten, dat zy, door ootmoedig bidden, of voor eene grote zom geld, mogten verwerven in vryheid van hun Geweeten te leven, daar in tegendeel nu de Onderdanen van Vrankryk niet alleen hebben vryheid en toelating van 't zelve, maar werden nog opgehitst, om de handen met geweld te slaan aan de Kroon van hunnen Koning, ten zy hy zig voegen wil aan den Godtsdienst van eene partye van zyne Onderdanen.

Aanziet dog de grote Privilegiën van deeze Sarazeensche Christenen, om te mogen doen, als hun goed dunkt, alle 't geene zy in eenen anderen lasteren, op dat zy zelfs zonder Wet volkome magt mogten gebruiken, en heerschen over de Wetten zelfs, te weten, over het Geweeten, lyf en goed van 't arme volk, naar hun welgevallen en genoegen, en bedriegen dus, door zodanige schoon-schynende, merklyke, valsche vonden en listen, 't gemeene zimpele volk, misbruikende hun onverstand, om hen te trekken en wys te maken zig te wapenen tegen hunnen wettigen, natuurlyken Koning, tegen welken zy niet weten voort te brengen hun de allerkleinste oorzaak gegeven te hebben: alleen, op dat zy volstrekte meesters van 't Koningryk mogten werden. (Dat de Spanjaarden van hunnen wil eene Wet maken, en de Onderdanen tegen hunnen Koning ophitzen.)

Door allen deezen mag men niet kwaad vinden of schelden de Ingezetenen der Nederlanden, om dat zy, voorziende de meening en 't wit van deeze vervloekte volstrekte heerschappye, zig ontzettende en verwonderende, niet alleen over de onuitspreeklyke tyrannische voorbeelden en gruwlyke moorderyen over de arme Indianen, die van Granaden, en andere Volken, maar ook over de voornaamste Heeren en Edellieden, en veele andere duizenden

in deeze Landen, zig nu dus daar tegen ſtellen, en doen, dat de Wyven, Kinderen en Onderdanen tegen haare Mannen, Ouders en Heeren by de Wetten is toegelaten en geoorlofd te doen.

Het is ook tegen reeden, dat men hen daarom zou agten voor verſtoorders van den gemeenen Vrede, of houden voor zodanige, die iet beſtaan wilden, dat tegen hunnen Eed, beloſten of de inſtellingen des H. Ryks ſtryd. De Heeren Staten houden zig verzeekerd, dat zy hunnen Eed en beloſten genoeg gekweeten hebben, naar al hun vermogen, daar in zy hopen voort te varen en te volharden.

Dat zy, als leden des Ryks behooren geholpen te zyn en erkend te werden.

Wenſchende, alzo zy ten deele mede behooren aan 't H. Ryk, daar voor zy van ouds en nog erkend behoorden te werden, dat zy door middel van 't H. Ryk, als leden van een lighaam, mogten verkrygen eenigen onderſtand en hulp, tegen het grootſte geweld en ommenſchelyke verdrukkingen en overlast van hunne vyanden.

't Welk zy dikwils hebben begeerd, en zonder ophouden ootmoedig verzogt, zo door maniere van Requeſten, als door hunne Hofgezanten, lieden van aanzien: en verzoeken nog 't zelve tot dien einde, dat, naar ordinantien en inſtellingen des H. Ryks, alle vreemde Krygslieden, als Spanjaarden, Maranen en alle andere, uit alle palen des Ryks mogen verdreven en verjaagd werden, en dat door dit middel Hoog- en Neder-Duitschland eens weder in opregte eenigheid en vriendſchap vry en gelyk met den anderen mogten handelen en koopmanſchappen oeffenen.

Bidden hunnen noodigen tegenweer ten goede te nemen.

En zo hun deeze bede niet toegeſtaan mogt werden, dat zy gansch hopen ja, bidden zy hunne Keurvorstlyke Hoogheid, mede de andere Hertogen, Heeren en Staten, dat zy nogtans deeze hunne daden, in deezen arbeidſyken zwaren Oorlog, ten besten willen verſtaan, op dat zy zo veel te moediger die onvermydlyke lasten, die in hunnen noodigen tegen-weer en beſcherming dagelyks hoe langer hoe meer tegen hen verzwaren, mogen volharden en verdragen,

dragen, gelyk zy begonnen hebben, op dat deeze Landen met hunne middelen en goede geleegenheid, die voorwaar niet klein zyn, ten einde niet gehouden werden als *sedes & media Belli*, tot eene verwoesting en ondergang van alle hunne Buuren, en ophelping van deeze voorsz. geheel volstrekte Sarazeensche alleen-heersching.

De voorn. Heeren Staten zyn door hoogdringenden nood genoodzaakt geweest de Wapenen aan te grypen, en 't geene daar uit ontstaan en gevolgd is, is altyd geweest en gebleven *Interminis defensionis*, om te beschermen 't geene hun toebehoorde, en weder te bekomen 't geene met geweld, list of ongeregte middelen hun in deeze Nederlanden benomen was, zonder dat zy ooit begeerd hebben, of nog begeeren in te nemen, of over te tasten op de Steden, Sloten en Schansfen van hunne Buuren: daarom hebben zy zo lang niet gewagt, dat men hun met regt heeft behoeven te gebieden eenige plaatzen te ruimen. Voeren alleen verweerenden Oorlog.

Want niet tegenstaande zy met verlangen die opentlyke verklaring aangemerkt hebben van de geenen, die wilden voorwenden, dat de Schans van 's Gravenweert zou leggen op den grond van onze Nabuuren, zyn nogtans dezelve genoeg onderregt, dat dezelve Schans op den Bodem van den Hertog van Gelre legd: dus is mede deeze Schans gemaakt door den overleden Oversten Schenk, tot zeer grote kosten van deeze Landen, welke Schans, na zynen dood, zo door list van den Vyand, als door de Soldaten zelfs, die daar gediend hadden voor 't overlyden van den voorsz. Oversten Schenk, was gekomen in zodanigen staat, dat de Staten, om voor te komen, dat dezelve geleverd zou werden in handen van den gemeenen Vyand, zyn gedwongen geweest eene grote zom geld te geven, om dezelve Schans te behouden en bewaren: dus moet men ook verstaan, dat dezelve sterkte is gemaakt en nog onderhouden werd op dezelve plaats, Verklaren, dat Schenks Schans legd op den Gelderschen Bodem.

 niet

niet om eenig mensch in de Waereld te beschadigen, maar uit dringenden nood, om daar door te beletten des Vyands groot geweld, dat zy geenen inval in deeze Landen zouden doen: en dit is eene zaak, die uitdruklyk is toegelaten in de Keizerlyke Wetten, dat men in zodanig geval wel sterkten mag maken op des Nabuurs grond, 't welk bestaat met grote reedenen, gedurende den tyd des noods: nogtans, om alle oorzaken en geschil, belangende deeze Schans, te schuwen en weg te nemen, doen de Heeren Staten de Keurvorstlyke Hoogheden, en de andere Heeren, Vorsten en Staten weten, dat zy niet begeeren voort te gaan, dan met wettige middelen en wegen, en reedelyke voorwaarden, zo veel mogelyk is, daar in hunne Keurvorstlyke Hoogheden en andere Vorsten, Heeren en Staten een goed genoegen zullen hebben. Zy zouden ook gaerne breeder opening en bescheid daar van gedaan hebben, hadden de Staten van 't Hertogdom van Gelre hunne Afgevaerdigden hier gezonden, die men verwagt, en nog niet gekomen zyn: die byzonder en volkomen meenen geregt te zyn op dien grond, gelyk zy by hunne komst byzonder en klaar voldoening zullen kunnen geven.

Dat de Spaansche Steden en Forten innemen zonder nood om over de Buuren te heerschen.

In tegendeel hebben van de andere zyde de Spanjaarden niet alleen op het Land van Kleef, en de Keurvorsten en andere Heeren, daar zy nog niet op te krakkeelen hebben, Bolwerken en Forten gemaakt, maar zelfs veele goede Steden ingenomen en ingehouden: niet dat zy daar door zig kunnen verweeren tegen eenigen nood, maar alleen om te beschadigen en te stroessen de Gebuuren, en naar hunne gewoonte te verbreiden en uit te strekken hunne voorsz. volstrekte heerschappye, gelyk men nog onlangs klaar gezien heeft by hunne afgeworpe Brieven, afgecyfferd.

Waarom hnnne Keurvorstlyke Hoogheid, en de andere Vorsten, Heeren en Staten des H. Ryks wel behoefden toe te zien en agt te hebben, dat de Bisdom-

dommen daar omtrend, toekomende het H. Ryk, eensdeels by geweld, aanderdeels door list, omkooping en behendige treken niet werden in handen gesteld en gehouden by de Onderdanen van Spanje, welke namaals tyd en geleegenheid gade slaande en wagtende, om te verschulden de grote gunst-bewyzen, van hunne Scheppers ontfangen, hun zullen overleveren het weerbaar Gouvernement, als gelyke Bisdommen in onze tyden zulke Scheppers en Schepzelen hebben zien overkomen.

En wat voorneemen zy hebben, om de voorsz. Steden en plaatzen weder te geven, kan men bespeuren, door dien zy onlangs wel gemeend hebben twe andere Steden te verrassen, te weten, Gogh en Rees, 't geene de Heeren Staten agten hun genoeg bekend te zyn: en men moet niet twyffelen, dan dat de nieuwe Schanssen, die onlangs in 't Bisdom van Keulen aangevangen zyn te bouwen, maar alleen zyn ten gerieve en voordeele van die zyde.

Gogh en Rees door de Spaansche getragt te nemen.

Het is ver van daar, dat de Staten zouden hebben de eerste geweest van het innemen van hunner Buuren Steden of plaatzen: ja zelfs nog op deezen dag zal niet blyken, dat eenige Stad of plaats van hen of door hun bevel genomen zy: en of het zo was, dat voor eenen tyd uit nood en zonder hun gebod zulks mogt gebeurd zyn, zyn zulke plaatzen, by last van de Heeren Staten, verlaten en hersteld geweest, gelyk zy behoorden, zonder dat dezelve Heeren Staten eenige kennis willen nemen van de zaak, gebeurd in 't Bisdom van Keulen: want de gansche Waereld weet, by wat bevel en last die zaken zyn beleid geweest.

Geene Buur-Steden door Staten last ingenomen.

Het is wel waar, dat het Krygsvolk, die in dienst van de Landen waren, hebben bygestaan den Keur-Vorst Truxses; maar dat is eerst gebeurd, na dat zyne vyanden niet alleen opentlyk tot hunne hulp geroepen hadden het Spaansch Krygsvolk binnen 't Stigt van Keulen, maar na dat zy reeds eenige

Onschuld van 't geene in 't Bisdom van Keulen geschied is.

Steden en plaatzen ingenomen en in bezit hadden, waar op men wel diende agt te slaan.

Onschuld van het nemen van Luttekenhove, en de Schans voor Burik, enz.

Het is ook onlangs gebeurd, dat hun Krygsvolk het sterke huis van Luttekenhoven genomen hebben, om dat de gemeene vyand daar mede te veel zyn voordeel deed, en diende hem zeer geriefIyk, om zyne oorlogsche aanslagen in Vriesland in 't werk te stellen: dus hebben zy ook van hunnen vyand en zyn Krygsvolk afgenomen de Schans voor Burik, die de vyand daar gebouwd, en met zyne Guarnizoenen, Geschut en Krygs-gereedschap, zo te Water als te Land, voorzien had, om daar langs deeze Landen te beschadigen. Zy hebben ook boven dien de Stad Burik zelve, en 't Kasteel denzelven hunnen vyand afgenomen: en hoewel de voorsz. Heeren Staten dat hebben gedaan, zo wel om 't gerief, dat de gemeene vyand by die plaatzen nam, als om dat hy nu veele Jaaren die Schans, Stad en Kasteel voorzien had met zyne Guarnizoenen, en daar uit opentlyk te land en te water deeze Landen had beschadigd, behoorde het daar voor geagt te zyn, dat die plaatzen niet genomen waren van hunne Buuren, maar van den gemeenen vyand van deeze Landen: nogtans, om te bewyzen, dat zy in waarheid en met de daad begeerden te gelieven hunne Keurvorstlyke Hoogheden, de Vorsten, Heeren en Staten, en geenzins zoeken te bezitten der Buuren Landen en goederen, zyn zy te vreden over te geven met de daad de voorsz. plaatzen, ten voordeele der geene, die dezelve toekomen, en terstond af te schaffen den last, daar toe dienstig, op dat den gemeenen vyand geene oorzaken gelaten werden van hunne zyde onschuld te nemen, en van ook niet terstond weder te geven de plaatzen, die door hen genomen zyn.

Geven weder aan hunne Buuren, hoewel zy het hunne vyanden afgenomen hadden.

Ontschuldigen hun Krygsvolks noodige doortog.

En zo by gevalle het Staatsche Krygsvolk in hunne noodige doortogten, of in 't vervolgen van hunnen vyand, de gebuurlanden eenigzins hebben beschadigd, dat is altyd geschied tot hun groot leedwe-

wezen, en zy zouden dat nimmer ongestraft hebben laten voor by gaan, ten ware zy opzigt hadden op den nood, daar van zy gedrongen waren, volgens de gewoonte, by hen altyd gebruikt, van hun Krygsvolk te onderhouden, niet ten laste en koste van hunne Buuren, maar ten laste van deeze Landen, naar hun uiterste vermogen. Maar dat men in tegendeel van de andere zyde dikwils gezien heeft gehee- le Regimenten Voetvolk en Kompagniën Paerden veele Maanden zig onthouden en logeeren op de Gebuurlanden, gelyk zy nog op deezen dag doen, alleen ons ten spyte en der Landen schade, en op dat, door dergelyke overlasten en verwoestingen der Landen en Volken, zy te eer zouden mogen komen tot hun vervloekt voornemen, alleen strekkende tot de voorsz. volstrekte heerschappye.

ten, en beschuldigen hunne vyanden van 't zelve.

En dat zulks waar zy, is eensdeels af te meten, dat de gemeene vyand magere of geene betaling doed aan zyne Regimenten en Kompagnien, die hy onderhoud ten laste van de Gebuurlanden, daar integendeel de Heeren Staten, om goede tugt te onderhouden, en gemaklyker hunne beveelen ter uitvoer te stellen tegen de disorde en kwaad Gouvernement des Krygsvolks, en te ontlasten hunne Buuren van den overlast en verderf, gedurig zulke reedlyke betaling, naar hun uiterste vermogen, aan hun volk doen, dat men zou mogen twyffelen, of in eenen zo langen en groten Oorlog de grootste Potentaten van Europa ooit beter of zelfs zo goede betaling gedaan hebben, als zy.

Verhalen de goede betaling, die zy doen, tot onderhoud der tugt, beter dan eenige Potentaten.

Het is wel waar, dat de Heeren Staten tot hunnen groten last en kost onderhouden Oorlogs-Scheepen, die geankerd leggen, zo wel in de Zee, als in de Rivieren en gemeene doortogten; maar dat geschied niet tot iemands nadeel of schade, maar eer tot noodige bewaring en sauvegarde der Schips- en Kooplieden, tegen het rooven en geweld des gemeenen vyands, die ook veele dergelyke Scheepen onderhoud, alleen om alom te Zee-rooven, en berooven alle de voor by komende.

Onschuld over hunne Oorlogs-Scheepen.

De

De Heeren Staten hebben groter oorzaken zulken tegen-weer te gebruiken, dan eenige andere, als grootlyks deeze Landen en Inwooners noodig, daar de Onderdanen des H. Ryks ondertusschen zo veel voordeel en gerief by deeze Oorlogs-Scheepen ontfangen, als die van de Landen zelfs, zynde behoorlyk betaald en onderhouden in goede orde en tugt, gelyk zy zyn.

En nademaal Zee en Rivieren zyn *Juris publici*, en het een iegelyk toegelaten is die te bewaren, en daar te ankeren, zonder beschadiging van iemand, behoorde men deeze daad der Heeren Staten niet kwaad te vinden, voor al, om dat zy alleen aanzien hebben om daar mede te beletten en voor te komen de overlasten én overvallen der vyanden.

Onschuld over de Konvooi en Licent gelden op de doortogten.

Aangaande dat de Heeren Staten eensdeels tot ontlasting en hulp van hunne grote lasten, die zy dragen, om de Zee en Rivieren van roveryen te bevryden, zyn gedwongen geweest de Koopmanschappen, in en uitgevoerd, te belasten met zeeker geld van Konvooi en Licent, dat is geschied tot hun groot leedwezen, want het niemand schadelyker is dan het Land en Inwooners deszelfs: en ten ware de zeer hoogdringende nood hen daar toe dwong, zouden de Heeren Staten tot zulks geenzins zig laten bewegen, gemerkt de welvaard van deeze Landen hangd' aan de welvaard des Koophandels, welke met zulke en dergelyke lasten eensdeels werd verhinderd: ook gemerkt die van de Landen zelfs zo veel den last en kost dragen, als eenige andere: en de voorsz. ordonnantie van Licenten of Konvojen werd nergens gebruikt, dan in de Havenen en doortogten van deeze Landen, met alle behoorlyke orde en onderscheid.

Intusschen konden zig de Heeren Staten niet genoeg verwonderen, waarom men hen over zulks zou berispen, nademaal verscheide Vorsten en Republyken, zynde in volkoomen vrede, zonder eenigen dringenden nood, dergelyke lasten doen betalen; des niet tegenstaande zullen de Keurvorstlyke Hoogheden,

den, en de andere Vorsten, Heeren en Staten zig verzeekerd houden, dat de voorsz. lasten van zelfs zullen vallen en ophouden, eens de zaken van deeze Landen tot het gewenscht einde gekomen en dus de dringende nood geweerd zynde; maar zo ondertusschen eenige gewelden of overlast te Water of te Land gedaan werden by het Krygsvolk in hunnen dienst, over 't zelve zal men alle behoorlyke straf doen. In tegendeel hoe leed en hoog het den Heeren Staten ter harten gaat, dat iemand tegen alle regt en reeden zou beroofd en ontweldigd werden van zyne goederen, kunnen getuigen de goede Ordonnantiën, onlangs gesteld, zederd den dood van wyle den Generaal Schenk, in de sterkte van 's Gravenweert, daar zy geweerd hebben alle Tollen, en dergelyke ongelden, die daar opgesteld waren, tegen hun bevel, gelyk de gansche Waereld wist.

Boven dien zo eenig Oorlogs-volk, in dienst van de Heeren Staten, te Water of te Land, overtuigd werd van iemand doodgesmeeten, beroofd, brand in 't huis gestigt, geweld gebruikt, of dergelyke misdaad begaan te hebben; zullen de Heeren Staten geenzins nalaten daar over voorbeeldige straf te doen, gelyk het behoord: ja zelfs zullen zy in geener manieren verhinderen dergelyke behoorlyke straf gedaan te werden by de Heeren en Gebuurlanden, zo het zelve geschiedde zonder partydigheid, by welke zy boven alle zaken bidden aanbevoolen te houden de goede onderlinge verstand-houding, die behoord tusschen vrienden en Buuren te zyn.

Beloven alle overlasten van hun Krygsvolk te straffen.

Bidden voor aanbevoolen gehouden te werden, als verdienende.

Dit is 't geene de Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, zynde uit goede meening en in alle vriendschap verzogt van de Hofgezanten der Keurvorsten, Vorsten, Heeren en andere Staten, gedagt heeft te antwoorden, en bidden anderwerf de Doorlugtige en Hoog-vermaardste Keurvorsten, andere Vorsten, Heeren en Staten, dat zy altyd genadig en gunstig wilden bystaan de gezegde vereenigde Provintiën der Nederlanden, die hen he-

hedendaags dienen, en ſtaan als Bolwerken, Sterkten en Schansſen, tegen den voorzegden gemeenen nood van het nakend gevaar.

Zy verzoeken ook aan de voorſz. Heeren Hofgezanten van dit hun antwoord goed verſlag te doen aan den Hoogmogenden Keurvorſten, Vorſten, Heeren en Staten, en hopen de Heeren Staten, dat Godt Almagtig, wiens magtige hand tot nog toe wonderlyk deeze Landen bewaard had, met de goede hulpe van hunne Vrienden, Bondgenooten, Buuren, en Vereenigde, hun verleenen zal eene gelukkige lang verwagte uitkomst, in de zaken van hunne gemeene welvaard.

Bidden voor de Gravin van Nieuwenaar. Eindelyk, alzo de Alleredelſte Gravin van Nieuwenaar, enz. Weduwe van den Alleredelſten Grave Adolf, Grave van Nieuwenaar, Meurs, enz. zig beklaagd, dat tegen de Ordonnantien, Regten en Privilegien des H. Ryks, men haar te onregt afgenomen heeft, en nog hedendaags afhoud verſcheide Heerlykheden en goederen, die haar toekomen, geleegen op des Ryks Bodem, en onder de beſcherming van 't H. Ryk, bidden de Heeren Staten hunne Keurvorstlyke Hoogheden, de Vorſten, Heeren en Staten, dat door hun gezag orde werd gegeven, tot wedergeving van derzelver goederen, op dat die goede Vrouw in haaren bedroefden Weduwlyken ſtaat niet langer tegen alle regt en reeden gekweld blyve.

Gedaan in 's Hage, den 13[den] van Herfstmaand, des Jaars 1590. Onder ſtond geſchreeven, By ordonnantie van de Heeren Staten Generaal, en was geteekend.

C. Aertsſens.

Antwoord der Gezanten over het eigendom van 's Gravenweert. Op dit antwoord der Staten hebben deeze Gezanten een ander geſchrift overgegeven, den 25[ſten] van Herfstmaand, daar in zy beloven goed verſlag te doen; maar nopens 't Fort 's Gravenweert moesten zy, om te voldoen aan hunnen last, antwoorden, dat

dat het vreemd was te willen bybrengen, dat het onder Gelderland zou begrepen zyn, daar zy volkomen verwittigd waren, dat te 's Gravenweert, over eenige honderd Jaaren, buiten alle gedenken van Menschen, spuien van Wateren geweest zyn, die afkwamen van de Stad Kleef in den Rhyn, gelyk het Land van Alwink, geleegen in 't Hertogdom van Kleef, zelfs dat de Hertogen van Kleef van tyd tot tyd daar van Renten ontfangen hadden, als hun in eigendom toekomende, en die den zelven gehuurd hadden, hadden dien gerust bezeten, zonder overlast van de Gelderfche of andere, want het hier te vooren alleen van 't vaste Land was afgezonderd met een klein Meulen-Water, 't welk de Rhyn zederd dus afgegeten heeft, zo dat de Rivier of het Water nu het Vosfegat is genoemd, zonder dat die van Gelre ooit eigendom daar van gevorderd hebben, gelyk mede bleek by een byzonder Verbond, tusschen Keizer Karel den V^den^, en den Hertog van Kleef, te Brussel, den 2^den^ van Louwmaand, des Jaars 1545, welk Verbond genoemd is bevestiging van Erf-goed, in welk een Artikul gewag maakt van de landpalen, en daar is van 's Gravenweert niet geroerd, zynde toen in 't bezit van den voorsz. Hertog: dus ook in 't Verbond, gemaakt voor Mastricht, in Wynmaand, des Jaars 1549, daar gesproken werd van het zelve 's Gravenweert, zonder dat 'er eenige zwarigheid tusschen de Princen gemaakt werd, nopens het bezit daar van.

En zederd dat de Overste Maerten Schenk, in den Jaare 1586, had begonnen die sterkte daar op te maken, is 'er altyd klagt over gevallen, zo dat de Heeren Staten de wedergeving niet weigeren kunnen.

Verder konden zy bewyzen, dat de Nederlandsche Staten geene Jurisdictie hadden op den grond en Rivieren des H. Ryks, hoewel zy zeiden, *quod sint Juris publici*, dat is, dat zy gemeen waren, en daarom hadden zy geen regt hunne Oorlogs-Scheepen

pen daar te houden, tot nadeel van den Koopman en Schipman, om welke te beschermen het H. Ryk ontwyflyk raad te zoeken stond.

Op byzondere en andere klagten verzogten zy, dat hun de besluiten mogten toegezonden werden.

Met deeze voorsz. Gezantschappen heeft ook als Gezant geweest Nicolaas Link, Secretaris wegens de Heeren Burgermeesteren en Raad der Stad Keulen, verzoekende, den 23sten van Oogstmaand, van de Staten Generaal eene goede onzydigheid, en als goede Buuren gehouden en behandeld te werden: waar op de Heeren Staten 't zelve hun schriftlyk, den 19den van Herfstmaand, toegezegd hebben, zeggende van hunnen kant nooit anders de Keizerlyke Ryks-stad Keulen behandeld te hebben, zonder dat de Staten zig eenigzins aantrokken 't geene ter oorzake van den Keulschen Oorlog mogt voorgevallen zyn, nademaal het genoeg bekend was, wiens Oorlog het was: zy betrouwden ook, dat der Burgermeesters en Raad van Keulen opregte meening was goede vriendschap met de vereenigde Provintiën te houden, zo wel in 't gemeen als in 't byzonder, en dat de Inwooners nog aanhangers derzelver Stad zig moejen zullen met den Oorlog, of dat dien aankleefd: waar op zy ook toezeiden, dat zy te Water, nog te Land geenzins belet zouden werden in hunnen Koophandel, perzoonen of goederen, tot welken einde weder nieuw bevel aan de Guarnizoenen zou gegeven werden: zy baden ook voor de bedroefde Vrouwe Walborg, Gravin van Meurs, Limburg, enz. dat zy die wilden behulpzaam zyn in zommige van haare zaken, te meer, om dat de Bisschop en Kapittel van Keulen haar groot ongelyk aandeden, haar haar goed onthoudende.

Antwoord der Staten aan die van Keulen, toezeggende onzydigheid en vriendschap, den 19 September.

De Afgevaerdigden des Vorsten en der Staten van Luik, die daar ook gekomen waren, om te klagen over eenige overlasten, verzoekende eenige gevangenen los te hebben, en ook goede gebuurschap en vriendschap, grote onschuld over zommige dingen doen-

Der Staten antwoord aan den Vorst en Staten van Luik, die van

doende, heeft de Raad van Staten, den 13den van Wynmaand, ook antwoord in schrift gegeven, zaaklyk als volgd, dat, nademaal zy geene zwarigheid maakten den Spanjaarden en hunne aanhangers hulp te doen, zynde niet alleen hunne, maar aller Buuren vyanden, hadden de Landen oorzaak genoeg van nadenken over eenig heimelyk verstand, nademaal de Vorst van Luik, gelyk de spraak ging, was van het Verbond des Konings van Spanje en zyner aanhangers, gemerkt de handelingen van vriendschap, onthouden van plaatzen en goederen, toekomende den Onderdanen der vereenigde Landen of andere hunne vrienden, en die zig gemoeid hadden met de Keulsche Oorlogen, en dat by wege van verbeuring of opteekening, zelfs na het verdrag, gemaakt met de Hofgezanten des Ryks, hier vooren verhaald, en overgeven der plaatzen en goederen, den Vorsten en Ryks-verwanten toekomende: boven dien, dat men nog gedoogen zag, dat het Land van Luik werd bedorven en afgegeten ten gerieve van hunne vyanden, en daar onderhouden geheele Regimenten Krygsvolk van 't H. Verbond, ja zelfs de Dorpen daar schatten voor hunne Soldye: ook handelde men in 't Land van Luik niet alleen tegen die van den Godtsdienst, met alle wreedheid, in gelykheid van de Spaansche Inquisitie, maar ook insgelyks tegen de Staatsche Krygslieden, zonder maniere van regt, daar in tegendeel des vyands Krygsvolk niet alleen over hunne overlasten en schandlyke daden ongestraft bleven, maar hun werden nog onderhoud en alle hulpen gegeven.

Partydigheid beschuldigende, den 13 October.

Beschuldigingen over die van Luik.

Waarom, niet tegenstaande zy altyd geneegen waren geweest, gelyk zy nog waren, om te onderhouden alle goede Buurschap en vriendschap met het Land en Onderdanen van Luik, en hen te bewaren van alle schaden, naar hun vermogen, nogtans, ter oorzake van de voorverhaalde reedenen, en ten aanzien van de Verbonden, gemaakt met grote Princen en Potentaten, nopens het stuk en 't voe-

ren van den Oorlog, konden die van den Raad van Staten toen nog niet handelen of volkomen besluiten, nog antwoorden op hun verzoek, maar wilden breeder kennis nemen, en als zy zouden bevinden, dat die van Luik in goeden ernst en trouw zouden zoeken goede vriendschap en gebuurschap met de vereenigde Landen, zouden zy hun alle behoorlyke verklaring doen, met raad en bewilliging van dien, die het toekomd: zo dat de Staten en Onderdanen van Luik zullen gewaar werden, dat 'er wegens de Landen geen gebrek zyn zou: en om met de daad 't zelve te bewyzen, gaven zy last, dat hunne gevangenen te Breda en elders zouden ontslagen werden.

Handeling als onzydige Buuren tusschen Luik en de Landen besloten.

Zederd dien tyd is 'er verder gehandeld: die van Luik beloofden zig onpartydig te houden, des vermogten zy vry met de vereenigde Landen te handelen, latende der Staten Krygsvolk alom door hun Land trekken, met hunne Buiten en Wapens, geleid door hunne Officiers en Kapiteinen, dog niet sterker dan een gezet getal Voetvolk, en vyfentwintig Paerden. Dus verkreegen die van Luik handel en neering met de Hollanders, veel over Breda by Licent af- en aanvoerende allen nooddruft; maar zy werden zeer beschadigd en bekommerd van de gemuitineerde Spanjaarden van Diest en Herentals.

Wegens Truxses brandschat gehaald in Westphalen.

Hoewel de sterkte van Luttekenhoven, Stad, Kasteel en Schans van Burik en andere plaatzen, van de Spanjaarden genomen, den regten Heeren omtrend deezen tyd weder zyn overgeleverd, naar uitwyzen der toezegging van de Staten aan de Keurvorstlyke Gezanten, is 'er nog in 't uitgaan van den Jaare, by den Grave van Overstein, en andere van Truxses Krygsvolk, in Westphalen en Stigt van Munster, gebrandschat, en veele plaatzen ingenomen en geplunderd.

Keizer Rudolphus steld voor den Keulschen Vrede handel te hervatten.

De Keizer Rudolphus, uit goede geneegenheid tot vrede, volgende daar in de voetstappen van zynen Vader Maximiliaan, heeft weder op middelen gedagt, om de vereenigde Landen met den Koning te

te vereenigen, zo wel om den interest, dien het huis van Oostenryk daar in heeft, als ziende, dat de Koning Philips van Spanje met Vrankryk veel te schaffen had, welken de Keizer altyd zeer toegedaan is geweest; ook ziende, dat de Provintiën, die nog onder den Koning waren, geheel verarmden en vergingen: waarom hy, door Brieven en Gezanten, de Staten der vereenigde Landen heeft voorgehouden en gebeden te willen hervatten en volvoeren den begonnen vrede-handel van Keulen, in den Jaare 1578, met grote toezegging van alle goede voldoening.

Maar de Generale Staten antwoordden, en baden den Keizer de moeite te willen sparen, vermits zy geen voordeel nog verzeekerdheid voor hun vonden, om met den Koning Philips te vereenigen, daar van zy wel verwittigd waren, zelfs door afgeworpe Brieven des Konings en andere, aan zynen Hofgezant, Willem de S^t. Clement, gezonden; daar uit genoeg bleek, dat 'er maar een geveinsde Vrede gezogt werd: ook mogten zy in geenen Vrede-handel treden, zonder verlof van hunne Bondgenooten: des niet tegenstaande heeft de Keizer niet opgehouden, maar zond namaals nog treflyke Gezanten, die ten laatsten dergelyk antwoord kregen, gelyk wy namaals zullen verhalen. **Der Staten antwoord aan den Keizer.**

De Staten van de vereenigde Nederlanden deden, om hunne handeling beter te ontschuldigen, in deezen tyd gedenk-penningen van koper en zilver slaan, tot waarschuwing, waar op aan de eene zyde zat de Maagd *Hollandia*, in haaren Tuin gerust en slaapagtig, in vrede zig betrouwende, terwyl haare vyanden den Tuin in haar rondom bespringen, en rondom stond geschreeven, *Pax patet insidiis.* Anno 1591. dat is, de Vrede is allen list en bedrog onderworpen. Op de andere zyde zat *Hollandia* in haaren Tuin gewapend, met haare bewaarders, die haare bespringers afweeren, en rondom stond geschreeven, *Tuta salus bello*, dat is, in of met den Kryg heeft men verzeekerder behoudenis. **Gedenk-penningen geslagen.**

Dus hebben beide de partyen, met het begin van het Jaar 1591, weder allen vlyt tot den Oorlog aangewend. De Hertog van Parma heeft te Brussel verscheide vergaderingen van Edelen en Staten gehouden, raadslaande om beide de Oorlogen, zo in Vrankryk, als in de vereenigde Landen, te voeren, en hoe 'er geld zou te vinden zyn. Die van Vlaanderen verwilligden vyftigduizend guldens ter Maand, zo zy mogten bevryd werden door vrede, dien men hun toezeide: en 't geld werd geligt en opgebragt, dog geenen vrede bekomen; maar de landen werden uitgeteerd van hun eigen Krygsvolk, dat onbetaald was, en hunne vyanden weinig wederstand deed: waar door veele gedwongen werden brandschat aan de vereenigde Landen te betalen, en dat veel heimelyk.

Land in Vlaanderen uitgeleend om niet, om tot eigen voordeel te bouwen.

Alzo in Vlaanderen veel Land ongebouwd lag, heeft de Hertog van Parma by Plakate toegelaten, of dat ten besten te gebruiken gegeven, elk die het beloven wilde te bouwen, tot hun eigen voordeel, zonder eenige huur, tot dat de eigenaars dat zelfs wilden beloven te bouwen, toelatende den eersten Bouwer volkomen zyne vrugten te genieten.

Sterkte van Blankenburg ingenomen door Norrits, en gebroken.

Sir Edwaert Norrits, Gouverneur van Oostende in Vlaanderen gemaakt zynde, heeft, den 15den van Sprokkelmaand, des Jaars 1591, de Schans en Dorp van Blankenburg by nagt besprongen en ingenomen, het Guarnizoen wykende in de hooge sterkte in de Zandduinen, daar zy 's anderendaags door eenen Trommel-slager opgeeischt werden; maar zy schooten den Trommel-slager onbeantwoord dood: waar over zy in gramschap besprongen, by gebrek aan Buskruid overwonnen, meer dan honderd verslagen, en zeer weinige behouden werden. Norrits met zyne Engelsche hebben de Schans eensdeels vernield, de Sluizen gebrooken, verbrand, en dus verlaten, twe of drie stukken Geschut daar van voerende; maar namaals hebben de Spanjaarden die weder opgebouwd. Daar was ook door den Engelschen

Kapi-

Kapitein Littelton en andere, eenen aanslag op Sluys behendig gemaakt, welke hun miste: desgelyks by andere op Hulst, in Vlaanderen. Aanslag op Sluys en Hulst te vergeefs.

Den 15[den] van Sprokkelmaand meende eenig Hollandsch Krygsvolk Karpen by Keulen in te nemen; maar het zelve hun missende, roofden en namen zy Paerden, en eenige gevangenen, maar werden by de Guarnizoenen van Nuis en Meurs geslagen, en hun werd de Buid afgenomen. Verscheide aanslagen van beide zyden.

De Hertog van Parma had ook over de andere zyde eenen aanslag op Breda, met geld daar binnen vrienden gemaakt hebbende; maar zy werden ontdekt, en eenige gestraft: dergelyken aanslag hadden zy op Lochem, alzo eenige van het Guarnizoen hem beloofd hadden eene Poort te openen; maar het feit werd ontdekt. Aanslag op Breda en Lochem te vergeefs.

Wegens Truxses hebben eenige van Oversteins en des Ridders Vere's volk een Slootje, Kollenburg genoemd, by den Ordingen, ingenomen, toen zy meenden Stralen by verrassing te veroveren. De omleggende Boeren omringden terstond dat Slootje, en als zy dat opeischten, kregen zy tot antwoord, zy waren Krygslieden, en daarom ongewoon de Boeren eenige sterkten over te leveren, en het werd toen ontzet; maar namaals weder belegd zynde, werd het overgegeven. Kollenburg ingenomen door Truxses.

Den 2[den] van Grasmaand hebben die van het Guarnizoen van Breda en andere het huis of Kasteel van Tuernout ingenomen, door eenen Zoetelaar, die gewoon was Bier te leveren; en terwyl zyn Wagen met Bier op de Brug stond, sloeg of stiet hy den Schildwagt van de Brug, en doorstak eenen anderen, en dus bezig zynde, kwam het Krygsvolk aanloopen, dat daar by in een verbrand huis verborgen lag, overweldigden de rest en behielden 't huis. Tuernout ingenomen door der Staten volk, den 2 April.

Desgelyks daar na, in 't begin van Bloeimaand, hebben zy zig ook van het Slot van Westerloo verzeekerd, nogtans staande onder schatting, den jongen Heer van Merode zig daar op houdende, welke Westerloo ingenomen in May.

op de jagt was, daar door zy 't ligt inkregen, vindende het zelve bekwaam om verder Braband tot schatting te brengen, en hunnen vyand daar dus werk te geven, terwyl zy elders hunne aanslagen volvoerden. In 't begin van Oogstmaand hebben zy een ryk Konvooi, dat van Brusfel naar Namen trok, afgezet.

Der Staten gereedschap tot een Veld Leger.

De Staten der vereenigde Landen, hebbende nu hunne Regeering op eenen goeden grond gesteld, en hunne schattingen en inkomsten zo gereekend, dat zy eenige Maanden in 't Jaar wat meer Krygsvolk konden op ligten, en de kosten dragen, om die met alle noodzaaklykheid te Veld te brengen, en hunne vyanden zelfs te bespringen, en beleedigenden Oorlog aan te doen, hebben nu deezen Zomer alle gereedschap, als grof Geschut in grote meenigte, Scheepen, Schans-korven of Schans-gereedschap, Bruggen, Buskruid, Koogels, Tenten en allen nooddruft met groot voordeel bezorgd.

Schipsvolk verkozen om het Geschut te stellen.

Tot het Geschut te bewegen en stellen hebben zy kloek Schipsvolk uitgekozen, die zy daar toe byzonder deden aannemen en onderhouden, vindende dat volk zeer bekwaam en geschikt, om het Geschut in de Scheepen te laden, weder te lossen, planten, vervoeren, en dat zelfs met de hand, by gebrek aan Paerden, in nood trekkende over alle Dyken en Moerassen: ook dat te planten en af te schieten, en verder alles, wat tot het Geschut behoord, met eene wonderlyke behendigheid.

De Staten rusten zig onder Prince Maurits te Veld.

De Staten hebben ook hunnen Gouverneur Generaal, Prins Maurits van Orange, als opperſten Veldheer, toegevoegd eenige Raadsheeren van den Raad van Staten, om tot alle voorvallende zaken van Staten en Finantien hulp by de hand te hebben, gelyk de Venetianen ook gebruiken, die zy Providores noemen. Hy was ook voorzien van goeden Oorlogs-raad, met allerhande Officieren, die tot een Veld-Leger en togt noodig waren. Hun Krygsvolk hadden zy gewillig, gereed en goed betaald, hoe-

hoewel dat zelve weinig genoeg was, te Voet en te Paerd niet boven tienduizend gereekend, tot den Leger-togt vyfenzeventig Vaandelen Voetvolk, en zeventien Vanen Ruiters, en op ditmaal behielpen zy zig met hun oud Krygsvolk, zonder nieuw aan te nemen, om minder agterdenken te maken; maar zy benaerstigden wel, dat de Vaandelen vol mogten zyn, en verzogten 't zelve ook ernstig aan de Koningin van Engeland, op dat aan haare hulp-troupen, naar luid des Verbonds, niet mogt ontbreken, daar over het gebied had de Ridder François Vere, van een oud en Edel geslagt in Engeland, een kloek dapper Man, de Landen boven alle andere vreemde zeer aangenaam.

Prins Maurits dus toegerusd zynde, heeft zig gelaten, of hy 's Hertogenbosch of Geertruidenberg in Braband wilde gaan beleegeren, zendende veel volk en Scheepen op Breda, zo het scheen de Maas op, 't welk Parma te beter geloofde, vermits, zo wy te vooren gezegd hebben, de Staten nu Tuernbout en Westerloo voor loopplaatzen ingenomen hadden, met meer andere teekenen: waarom hy sterkte de Guarnizoenen in Geertruidenberg, en deed die van 's Hertogenbosch zig ook sterken, en alzo zy nog geene Guarnizoenen wilden innemen, bezette hy eenige toegangen daar omtrend.

Intusschen had Prins Maurits heimelyk, onder 't gebied van den Ridder Vere, eenig Krygsvolk naar Doesburg gezonden, die belasd waren den aanslag te beginnen, en hy zelve is schielyk van Utrecht op Rhenen en Arnhem getogen, en van daar de Veluwe over naar Zutphen.

Den 23sten van Bloeimaand zyn uit Doesburg gezonden, over den Ysfel in de Veluwe, naar de Schans van Zutphen, negen Soldaten, vier gekleed als Boeren, en vyf als Boerinnen, geladen met Boter, Eieren en Kaas in hunne korven. Deeze lieten zig vinden voor de Schans, in 't open gaan van de Poort, daar een tamelyke hoop

De Schans van Zutphen werd van verbeelde Boeren verrast den 24 Mey.

Krygsvolk daar omtrend zig verborgen hielden. In 't open doen van de Poort voeren terstond een groot deel Soldaten uit de Schans over 't Water naar de Stad, die dien nagt gewaakt hadden. Deeze verbeelde Boeren leunden op hunne stokjes, en de Boerinnen hukten neder, ventende haare Waren aan die van de Wagt, welke handelende zonder agterdenken, nam eene Boerin van onder haare kleederen een Roer, en schoot dat los op eenen van de Wagt, en dus werden deeze Boeren en Boerinnen Krygslieden, bespringende de Wagt en Poort met den scheut: daar op het verborge Krygsvolk, op 't geluit van den scheut, toeliepen, en hebben de Poort en het Wagthuis overweldigd, en ook de Schans, nemende alle de andere gevangen, die maar tot twaalf daar in gelaten waren, zo dat 'er een van de Schans, en een van de overwinnaars, dood bleef, die uit de Stad geschoten werd: dit geschiedde den 24sten van Bloeimaand, 's morgens.

Zutphen werd van Maurits beleegerd en gewonnen, den 30 May.

Deeze Schans dus verrast zynde, heeft Prins Maurits niet verzuimd de Stad Zutphen 's anderendaags, den 25sten, te berennen en belegeren. Den 26sten vond zig ook, daar bescheiden, Graaf Willem van Nassau, en den 27sten was men bezig de Stad te besluiten en begraven, en eene Brug over den Ysfel te maken. Den 28sten zyn 'er agtentwintig stukken grof Geschut geplant op drie plaatzen, met zulke behendige rasheid, dat het ongelooflyk was; deeze schooten elk driemaal los, dat waren vierentagtig scheuten: waar op de Stad, daar binnen was Lauckema, Luitenant van Billy, met eenen Trompetter, werd opge-eischd, die antwoordden en verzogten bestand om te beraadslagen; maar alzo hun dat afgeslagen werd, zonden zy uit Deeckma en Forneau, beide Kapiteinen, verzoekende drie dagen uitstel, om van Verdugo, den Stadhouder, raad te hebben, 't welk hun ook werd afgeslagen, en niet langer dan een uur uitstel gegeven, om te beraden: waar over zy den zelven dag, den 30sten

van

van Bloeimaand, verdragen hebben, dat den zelven avond het Guarnizoen nog zou uittrekken met hunne Vaandelen, Wapens, alle hunne Bagagie, en alles, wat zy dragen konden: desgelyks de Geestlyke Burgers, die wilden, en ook waar henen zy wilden, anders had de Burgerye drie dagen tyd om zig te beraden. Die blyven wilden, Geestlyke of Waereldlyke, zouden genieten als andere Inwooners der vereenigde Landen. Hun werd Geleide tot Deventer gegund, met eenige Wagens en Paerden, daar hunne Luitenant Kollonel, George Lauckema, zig voor verbond die weder te zenden. Hier bleef in 't eerst dood de jonge Graaf, Philips van Overstein, een zeer kloek jong Heer, die werd geschoten, alzo hy te na by de Poort kwam, om eenen gevangen te nemen: die van binnen begonnen het Lighaam naar de Stad te slepen, maar het werd hun ontweldigd, en te Arnhem naar zynen staat heerlyk begraven. Deeze geweldige Stad werd onvoorziens besprongen, en weinig Guarnizoen, geene zeshonderd Mannen, daar in bevonden, zynde breed en wyd in haar begrip, zo dat zy de Bres, die zo veel Geschut hun dreigde te maken, onmogelyk agtten te kunnen verweeren; zy hadden ook gebrek aan Buskruid en leeftogt. Prins Maurits is 'er terstond ingetrokken, als ten zelve tyde de Graaf van Solms met de Zeeuwsche Vaandelen daar by gekomen is.

Verdrag van Zutphen.

Graaf Philips van Overstein werd voor Zutphen geschooten.

Den zelven avond heeft Prins Maurits nog de Stad Deventer, twe mylen van daar geleegen, op dezelve Rivier, doen berennen, en 't Geschut werd ook met gewoone rasheid weder gescheept, en derwaards gevoerd, dat van het geheele Leger gevolgd werd: de zaak werd eerst wat betwist, of men de Stad aangrypen zou; maar de raad van meest alle de Kollonellen drongen aan, dat men 't behoorde te doen: hy heeft hun daar omtrend twe Bruggen over de Rivier den Ysfel gemaakt, en agtentwintig stukken Geschut geplant, in de Ramen en over den Ysfel, en na eenige scheuten de Stad opge-eischt; maar

Deventer belegerd en gewonnen, den 10 Juny.

Graaf

Graaf Harman van den Berg, met die van binnen, hebben niet van overgeven willen hooren: waar op, den 9[den] van Zomermaand, binnen korten tyd 't Geschut, met zesenveertig honderd scheuten, een groot deel muurs lang de Kaai ter neder lag, zynde eene dubbele Muur en Wal van aarde daar tusschen. Deeze Muur dus leggende, werd eene grote Pont in de Haven gebragt; en daar op eene Brug gemaakt, om daar mede op de Kaai tot den storm te komen, daar toe de Engelsche en Schotten, elk onder hunnen Oversten, de Nederlanders onder den Grave van Solms, en Floris van Brederode, Heer van Kloetingen, vaerdig toestonden, twistende wie de eerste zou zyn, 't welk eenen Engelschen vergund werd, om dat die plaats by faute van eenige van hunne Natie verlooren was. Dus alles gereed zynde, is de Brug te kort gevallen, waar door de storm niet voortgegaan is; maar alzo eenige Engelsche en andere daar voor stonden, werden zy van agteren gedrongen over te springen: veele, die over raakten, deden eenen dapperen aanloop op de Bres, daar de Vaandrig van' Kapitein Lambert voor op sprong, maar werd daar geschooten: desgelyks mede de Vaandrig van Kapitein Meetkerke, die op de Bres sprong, daar op en over ziende; maar alzo hy niet gevolgd werd, sprong hy weder te rug, met 't Vaandel in zyne slinker-hand, en eene Kortelas in zyne rechter-hand, en behield zig, en beide, zyn en 't andere Vaandel, en de rest werden afgedreeven, vermits zy niet gevolgd werden.

Vroomheid van eenen Vaandrager van Meetkerke.

En vermits de Soldaten te vroeg op de Brug, die op de Pont lag, gesprongen waren, was de Brug zo toegeklemt, dat menze uit elkanderen niet trekken of wel nederleggen kon, waar door dezelve te kort viel en hoog bleef staan, en dus van de Brug op de kaai ligt kon besprongen werden, maar niet van de kaai op de Brug, waar door veele, die te rug gedreven werden, in 't Water moesten springen, welke meest verdronken, en eenige kwamen daar nog van.

Die

Die van binnen de Stad stonden in de Bres zeven Vaandelen sterk, daar 't grof Geschut zeer dikwils op los schoot, en grote schade deed, door de steenen, daar 't geschut op schoot: zelfs de Gouverneur, Graaf Harman van den Berg, werd van een afgeschoote huis zyn Oog uitgeschooten, en nevens hem werd Kapitein Muller zyn hoofd afgeschooten: voor de Bres werd ook geschooten de Kollonel Nicolaas van Meetkerke, Zoon des Presidents van Vlaanderen, een wonder kloek Man: deeze werd zeer beklaagd, en 's anderendaags, na 't innemen der Stad, is hy gestorven, met nog andere Kapiteinen.

Graaf Harman van den Berg's Oog uitgeschooten.

Het is nog aanmerkens waerdig van een Kampvegt, hier gebeurd van twe dappere Helden, te weten, tusschen Jongheer Louys van der Cathulle, Zoon van den Heere van Ryhove van Gent, en eenen kloeken strydbaren Ruiter, Albanoys, die uit de Stad Daventer in 't beleg kwam braveeren en trots beroepen, als eenen Goliath, een jegelyk, die lust had eene Lancie met hem te breeken, het welk Prins Maurits den zynen verbood te wagen: dog de Heer van Ryhoven niet lang 't zelve kunnende lyden, verkreeg van den Veld-overste̅n verlof, bood zig aan, en dus renden zy tegen elkanderen; maar met de Lancien niet afwinnende, kwamen zy tot het kort geweer, den Albanoys nog eene Pistolet hebbende, zonder weten van Ryhoven: hier op taste Ryhoven alleen met zyne Kortelas onvervaerd den Albanoys aan, het Roer in de vuist hebbende; en hieuw hem die zelve vuist byna gansch af, dat het Roer hem ontviel, en de vuist afhing, en werd dus van hem gevangen: des de Albanoys, zig overwonnen bekennende, zynen eigen gouden Keten Ryhoven aan den hals wierp, en werd daar na, door den Prince Maurits, met eenen brief aan den Gouverneur gezonden en los gegeven, als genoeg zynen hoogmoed gestraft zynde.

Kampvegt tusschen Ryhoven en een Albanoys voor Deventer.

Alzo dien dag niet uitgeregt werd, zyn de Brug-

...t, en voort-
Graaf Harman van den Berg, met ...eedschap: waar
hebben niet van overgeven willen ... mogen van over-
den 9den van Zomermaand, bi... Heere van Famars,
schut, met zesenveertig hon... gevraagd hebbende, of
deel muurs lang de Kaai ...nd, zo dat zy uitzonden
dubbele Muur en Wal ... een Walschen Kapitein, en
ze Muur dus leggend ... Noot en Lennip werden daar
Haven gebragt; ... aat werd, den 10den van Zomer-
om daar mede ... het overgeven van de Stad, ge-
daar toe de Er... voorwaarden van die van Zutphen: en
Oversten, ... Krygsvolk daar uit met hun geweer,
Solms, e... Tot het overgeven zegd men, dat
tingen... Harman kwalyk te brengen was, hoewel hy
zou ... was; maar veel volk verloren hebbende,
on... er aan Krygs-gereedschap gebrek was, liet
r... overreden door den Bisschop, dewyl zy bin-
... tyding hadden, dat de Graaf van Hohenlo in
Duitschland veel volk aannam. Prins Maurits heeft
zynen Kouzyn, Graaf Harman, wel onthaald, ge-
groet en met zyne eige Koets naar Groningen doen
voeren, als zynde Zusters en Broeders Kinderen.

Vr hei ee V

Dus zyn de twe geweldige sterke Steden en Hoofdsteden van twe Provintiën in korten tyd van weinig Krygsvolk gedwongen, dat men zo haast van 't innemen als van 't beleg hoorde, daar toe zeer vorderde de voorzigtigheid der beleiders, de magtige gereedschap des Geschuts en toebehoorten, en de goedwilligheid des Krygsvolks. Hier werd het begrave lighaam van Roeland Jork, Engelschman, die de Schans voor Zutphen overgeleverd had, opgegraven, en buiten, met de kist, aan eene Galg gehangen.

Roeland Jorks lighaam aan eene Galg gehangen.

Van Deventer is 't Leger, den 16den van Zomermaand, vertrokken naar Vriesland, wel honderd vyftig Scheepen, met gereedschappen van 't Geschut, trekkende voor by Enkhuizen en Harlingen. En om dat Verdugo hen te Steenwyk sterk verwagtte, trokken zy voorby in 't Land van Groningen, daar zy

Verdugo verwagt Prince Maurits voor

...st voor Groningen legerden; maar vindende vee... ...oeilykheden in de zaak, brak 't Leger op, en ... naar Delfzyl, eene ſterkte, geleegen op den ...an een Water, dat van Groningen door den ...pt in de Rivier de Ems, en maakt eene ...en, daar het Geſchut voor geplant werd: ...uit gereed zynde, werden zy aangeroe... zy wilden uitzenden, om te bezigtigen de ...dſchappen, om hen aan te vallen, 't welk van ...nnen twedragt veroorzaakte; maar als zy het bezigtigd hadden, gaven zy de ſterkte over, en trokken uit den 2den van Hooimaand, waar in zy vonden vyf Metale ſtukken, en zes Yzere Gotelingen: daar trokken uit twehonderd dertig Mannen, en wel vierhonderd, zo Vrouwen als Kinderen, en was nog eene houbaare plaats.

Steenwyk, Delfzyl en andere Schansſen, gewonnen door Prince Maurits, den 2 July.

Die van Vriesland deden naderhand deeze Schans veel groter en ſterker maken; zelfs poogden zy daar van eene Stad te maken, met een zeer groot begrip, die begavende met grote Privilegien, om de Burgerye van Groningen daar te trekken; maar op hope, die zy kreegen, van Groningen ook te vermeesteren, en door andere overwegingen, werd het nog nagelaten.

Delfzyl getragt eene Stad te maken.

Van Delfzyl trok het Leger naar het Fort van Opſlag, op een Water, de Nieuwezyl genoemd, dat hy ook belegerde en opeischte; maar alzo die van binnen naar geen verdrag hooren wilden, werden zy gedwongen met witte ſtokjes daar uit te trekken, ſterk zynde honderd vyftig Mannen. Van hier trok het Leger naar Imetille, eene Schans, geleegen tusſchen Zuidhorn en Midwolde, op 't nieuwe Diep, eene myl van Groningen: die werd met twaalf ſtukken Geſchut beſchooten, en dus den 11den van Hooimaand overgegeven. Daar waren in honderd vyftig Soldaten, waar van dertig waren gekomen uit Delfzyl; zy moesten alle hunne Wapenen daar laten, en die werden de Engelſchen geſchonken. Daar na kregen zy ook de Schans van Littelbert, als het

Opſlag en Imetille gewonnen.

met

met zes stukken was beschooten, uittrekkende met eenen stok, en de Officiers met hun zyd-geweer; maar hun werd, na eenen voetval, het zyd-geweer toegelaten.

Daar na, als Prins Maurits nu met zyn Leger afkwam naar Steenwyk, om dat te beleggen, kreeg hy tyding, dat de Prins van Parma het Fort van Knodsenborg belag: des hy zig opmaakte en derwaards toog, latende omtrend Groningen Graaf Willem van Nassau met zyn Regiment, welke, om Groningen beter te benauwen, ook begon Slochteren te beschanssen; maar Verdugo is met zyn volk uit Schuittendiep gekomen, en alzo zy nog niet genoeg beschansd waren, dwong hy dat Guarnizoen met witte stokjes daar uit te trekken, waar door die van Groningen weder eenen vryen toegang behielden van de doortogt de Boertange.

Parma rusd zig en trekt tegen Prince Maurits, den 20 July.

Ondertusschen was Parma ook tot tegen-weer, den 20sten van Zomermaand, uit Brussel getrokken naar Thienen, Mastricht en Roermonde, daar hy hoorde van 't verlies van Deventer. Hy had zeer gearbeid om de gemuitineerde Spanjaarden te Diest en elders te stillen, en met hem te leiden, maar zy bleven alle even opstinaat. Verder vergaderde hy alom zo veel volk als hy kon, afzendende den Prince d' Ascoly naar Vrankryk, om die te sterken, meer met woorden dan met de daad. Verder zogt hy die van Venlo, Nymegen, Gelre en andere plaatzen te verzeekeren, en gedroeg zig, of hy over den Rhyn wilde trekken, en daar toe eene Brug te Rees te maken: ook ontleende hy Scheepen van die van Wezel, om 't Krygsvolk van Nuis, Berk en andere plaatzen neder te brengen, die veele ook om geld riepen: daar kwam ook by hem 't volk, dat in 't Land van Luik aangenomen was, en hem eerst geleend en eindelyk overgelaten werd, zo dat hy nu wel vyfduizend Mannen te Voet, en vyfentwintig honderd te Paerd by zig had, met Geschut en voorraad van Krygs-gereedschap wel voorzien.

Met

Met zulke magt is hy schielyk afgekomen op Nymegen, den 13den van Hooimaand, daar hy eene Brug van Scheepen, Schuiten en Ponten over de Waal maakte, varende by nagt over in de Betuwe, omtrend drieduizend te Voet, en drie of vierhonderd te Paerd, met een deel Geschut, daar hy begon de Schans van Knodsenburg, die tegen over Nymegen gebouwd was, overreed van den Gouverneur van Nymegen, den Heere van Gleyn, te beleggen, Barlaymont met zyn Regiment in 't Oosten, en Graaf Octaviaan van Mansveld in 't Westen legerende, en verder andere hun kwartier innemende. Het Paerdevolk logeerde in 't Dorp Lent: La Motte maakte zyne begraving, en plantte negen stukken Geschut, daar mede hy, den 22sten van Hooimaand, twehonderd tagtig scheuten gedaan heeft, en had het Paerdevolk veel Mutzaard doen aanbrengen, om de Gragten te vullen en aan de Bres te komen. Daar tegen die van binnen grote verweering, zonderling met schieten van grof en klein Geschut, deden, daar mede zy de Beleggers te rug dreven, met groot verlies van etlyke honderden van hun volk, waar onder veele Spaansche Kapiteinen waren. Daar werd ook geschooten Graaf Octavius van Mansveld, en Frederico Caraffa Napolitaan, met Achilles Trissino van Vicentien, want die van binnen wel voorzien waren van grof Geschut en allerhanden nooddruft: toen scheen La Motte eene Kat te willen maken, maar die van binnen maakten Kontra baterye, en schooten drie stukken des vyands in stukken. Parma belegerd Knodsenburg, den 13 July. Mansveld geschooten.

Ondertusschen Prins Maurits van den Gouverneur, Gerart de Jonge, verwittigd zynde, alzo hy omtrend Steenwyk was gekomen, van 't beleg van Knodsenburg, besloot hy derwaards te trekken, latende Graaf Willem van Nassau in Vriesland, en dus is hy te Arnhem gekomen, daar hy terstond eene Brug op Scheepen over den Rhyn gemaakt heeft, vier Kornetten Langiers, en twe Kornetten Karrabins, Prins Maurits trekt om Knodsenburg te ontzetten.

bins, met tweduizend Musquettiers en spiesfen in de Betuwe doen overtrekken, zig beschansende, doende terstond de rest van 't Leger volgen, vyfduizend zevenhonderd vyftig te Voet, en veertienhonderd te Paerd, sterk, en zond Paerden uit, om den vyand te bezigtigen, die te rug gedreeven werden: waarom Prins Maurits, 's nagts voor den 24sten van Hooimaand, eene hinderlaag van duizend Musquettiers en spiesfen, en vyfhonderd Paerdevolk heeft gelegd; en als 't dag was heeft Prins Maurits twe Vaandelen Ruiters gezonden naar des vyands Leger, hy, met den Ridder Vere, en andere, blyvende by de hinderlaag: de voorsz. twe Vaandelen Ruiters, komende omtrend de beschansfing van Parma, is een grote hoop Paerden, die wel tien Kornetten sterk waren, verwoed op hen gevallen, waar over hen belasd was te vlugten, tot dat zy in de hinderlaag van Prins Maurits vielen, die aan alle kanten hen besprongen, en versloegen omtrend zestig op de plaats, nemende omtrend honderd vyftig gevangen. De Kompagnien waren deeze, de eene was des Hertogs, die gecommandeerd werd van den Overften Ritmeester, Pedro Françisco Nicelli, Kapitein van zyne Guarde, de Kornet genomen en gevangen, en de Kompagnie van Don Alphonso Davalos, Bastaard Broeder van den Marquies del Guasto, die gevangen werd met zyne Kornet, nog de Kompagnie van Geronimo Caraffa, zynen Luitenant Comte Decio Manfredi gevangen, met de Kornet, nog de Kompagnie van Kapitein Antonio Paradillia, Spanjaard, gevangen, gekwetst en gestorven te Arnhem, zynde alle Spaansche en Italiaansche Lanciers, nog de Kompagnie van Biazio Capuzuca, Broeder van Cosmo, Secretaris van Parma, met Anthonio Sinigaglia, Spanjaarden, tot zes Kornetten toe, daar van veele Edelen dood bleven, en wel twehonderd vyftig Paerden genomen werden, met drie Vaandelen, die te Arnhem gebragt werden: vier Kornetten, die agter waren, ontreeden het.

Parma's Paerdevolk in de Betuwe geslagen, den 24 July.

Namen der gevange bevelhebbers.

Op

Op de Kornet van den Hertog van Parma ftond kostelyk geborduurd het Beeld van Christus, met dit opfchrift, *Hic fortinum dividet Spolia*; op de andere zyde was 't Beeld van Maria met 't Kindje in de Wieg, en dit opfchrift, *Quem genui adoro.* Op de Kornet van Alphonzo Davalos ftond het beeld van S^t^. Jan, wyzende op een Lam. Kornette des Prinsen van Parma.

Parma, hebbende dit verlies zelfs in Nymegen uit het Hof, Valkhof genoemd, van verre gezien, en zig vast inbeeldende, dat Prins Maurits tragtte met alle middelen op de Waal te komen, om zyne Brug te breeken, heeft belast zyn Leger met het Gefchut uit de Betuwe over te brengen, zeer behendig eene loopgraaf voor de Bruggen aan de Rivier makende, wel bewaard en bezet, met eene Schans daar by, en onder de befcherming van dezelve, en van 't Gefchut van de Stad; dus heeft hy zyne Bagagie, Gefchut, Paerde- en Voetvolk over de Rivier gemaklyk gevoerd: deezen zynen aftrek heeft hy ontfchuldigd met brieven, die hy zeide uit Spanje van den Koning ontfangen te hebben, met bevel, om weder naar Vrankryk te trekken, tot hulp van het Verbond, en ontzetten van Rouaan, dat met beleg gedreigd was, daar hy nogtans nog in vyf Maanden daar na niet uit den Lande trok: om Parma's aftrekken te bekommeren en kwellen, zyn die van Knodfenburg uitgevallen, en met het Schipsvolk hen zo op 't lyf gevallen, dat zy niet zonder grote fchade konden weg raken. Parma ligt zyn beleg voor Knodfenburg, en vertrekt den 26 July.

Eenige Oorlogs-Scheepen uit Holland kwamen 's anderendaags te laat, om Parma meer fchade aan te doen, hoewel die van Knodfenburg met de Scheepen toonden, als of zy die Stad befpringen wilden, groot geweld met fchieten doende, en nog meer den 27^ften^, wanneer Prins Maurits zelfs in Knodfenburg was gekomen, en van den Hertog van Parma niet gefchooten was, als niet dan de breette van de Waal.

Parma van Nymegen fcheidende, nam zyn affcheid

van de Burgers, doende veele schoone beloften, als dat zyn Leger daar omtrend zou blyven leggen, de Stad Nymegen als zynen oog-appel te bewaren, dat 'er geen meer Guarnizoen van doen was, en men de elendige met geen meer elende behoefde te bezwaren. Eenige zeiden, dat zy meer volk begeerden, andere dat zy 't weigerden: zo dat hy daar wat voorraad van geld in liet, en vertrok, den 5^den^ van Oogstmaand, van daar, nemende zynen weg naar Venlo: des niet tegenstaande werd hy in 't vertrekken zeer van de Gemeente beschimt en nageroepen.

Raynutius komt by zynen Vader te Nymegen, in July.

Te Nymegen was uit Italiën by den Hertog van Parma gekomen zyn Zoon Raynutius Farnese, Prins van Parma, geboren van eene Vrouw van den huize van Portugaal, die zynen Vader kwam bezoeken. Met hem is hy, nu ziek zynde, latende het Leger en Verdugo over de Maas vertrekken, zonder hoop van hulp, getrokken naar het Water Spa, daar hy weder van den Beierschen Bisschop van Keulen, den jongen Vorst van Gulik en andere bezogt werd.

Prince Maurits monstering voor Arnhem.

Prins Maurits deed middeler-tyd zyne monstering, en vond zig by Arnhem te Veld nog sterk zesduizend negenhonderd vyfenveertig te Voet, en duizend vyfhonderd vyfendertig te Paerd, behalven die uitgezonden waren.

Na het vertrek van Parma heeft Prins Maurits terstond zyn Krygsvolk in de bygeleege plaatzen tot rust gelegd. En als men nu op geene aanslagen dan op Nymegen dagt, is 'er schielyk grote gereedschap, in Zeeland geweest, en 't Geschut werd gescheept, met Kruid, Ladders, Schuppen, Ponten, Horden en dergelyke.

Hulst in Vlaanderen door Maurits belegerd, den 19 September.

Hier by heeft Prins Maurits schielyk t' Scheep gezonden vierduizend Voetknegten, en door Braband zeven Kornetten Paerden, en is met dit volk en deeze gereedschap zelfs de Honte opgezeild, en in Vlaanderen aan Kalsstaart geland, daar hy terstond belegerd heeft de Stad Hulst, eene Hoofd-stad van 't Land

van Waas, den 19den van Herfstmaand, zonder eenigerhande agterdenken van Parma.

Den 23sten voorsz. werd het Geschut gepland, en zy namen middelertyd alle de Schansfen rondom in, 't Paerdevolk liep tot voor de Poorten van Gend, en op 't Veer tegen over Antwerpen. Zy vonden in 't eerst eenige Soldaten en Boeren, die zig in de vlugt gesterkt hadden, in eene Kerk, daar zy gewoon waren te wyken, welke, alzo zy zig niet wilden overgeven, en hunnen vyand te klein agtten, werd het vuur in de Kerk gestoken, en zyn dus te zamen jammerlyk verbrand. Verder, om dat van Antwerpen geene hulp of ontzet hen overvallen zou, hebben zy den Weg en Dyk van Calloo doorgestoken, en 't Water laten doorloopen. Der Staten volk straven voor Antwerpen en Gend.

't Guarnizoen van Hulst, daar uit de Gouverneur even te vooren met een Konvoi getrokken was, ziende het Geschut gereed om gepland te werden, en een Schansje digt voor de Stad verlooren, en vermits zy zig te onsterk kenden, om zulke magt te wederstaan, ook dat zy zonder hoop van ontzet waren, is bewoogen geweest om te verdragen. En als het verdrag gemaakt was, zyn 'er, den 25sten van Herfstmaand, uitgetrokken, met Bagge en Bagagie, omtrend twehonderd veertig Mannen te Voet, en dertig Ruiters. Namaals zeide men, dat een Spaansch Kapitein, Castille genoemd, die daar in des Gouverneurs Jeronimo Stribany's plaats was, daar over van Parma onthalsd is geworden, 't zy om het ligt overgeven, of dat zyn Vaandel, dat twehonderd Mannen sterk moest zyn, maar zestig Mannen had. De Burgers bedongen, dat zy als de andere Steden van Holland en Zeeland zouden gehandeld werden, zig met die gelyk stellende: de Geestlyke trokken gelyk daar mede uit. Hulst werd Prince Maurits overgegeven, den 24 September.

De tyding van Prince Maurits inval in Vlaanderen kwam even te Antwerpen, als Raynutius, Prince van Parma, daar was gekomen, en van de Stad beschonken en onthaald werd: waarom de Kastelein, Raynutius Farnesius te Antwerpen onthaald.

 Chris-

Montdragon rusd zig tegen Prince Maurits te Antwerpen.

Christoffel Montdragon, terstond al het volk, dat hy kon, deed vergaderen, en over de Rivier zond, en heeft den voorsz. Prince gebruikt tot een middel, om de gemuitineerde Spanjaarden te Diest en daar omtrend te verwilligen, dat zy den Koning tog nu zouden dienst doen in zulken hoogen nood, het welk hy te weeg gebragt heeft met woorden en beloften, daar voor hy zynen perzoon verpligte: hy verkreeg ook daar van de Spaansche, Portugaalsche en Italiaansche Kooplieden gewillige leening van eene grote zom van penningen. Als nu Montdragon eenen goeden hoop Krygsvolk vergaderd had, is hy in Vlaanderen overgetrokken, en heeft des Princen Maurits volk belet verderen inval in 't Land van Waas te doen.

Prins Maurits vertrekt op Nymegen.

Waarom Prins Maurits, alzo hy reeds tyding had ontfangen, dat zommige dingen al vaerdig waren tot zynen aanslag op Nymegen, besloten heeft af te trekken, hoewel hem grote vorderlyke aanslagen genoeg op veele plaatzen, Schansſen en Sterkten in Vlaanderen voorkwamen, daar die van Zeeland grootlyks toedrongen, om hunne Palen daar wyder te maken. Dus met grote verrigting zyn Geschut weder geladen zynde, is hy haastlyk afgevaren, daar wel veertien kleine Scheepen, door de meenigte en haast, aan den grond gedrongen werden: des zy gedwongen waren die te verlaten, 't gereedste daar uit nemende, daar in de Spanjaarden by laag Water het vuur staken.

De Graaf van Solms Gouverneur te Hulst gesteld.

In Hulst werd gesteld voor Gouverneur, met volle gebied van de byleggende Landen, de Graaf van Solms, Kollonel van de Zeeuwsche Kompagnien, met goed volk en allerhanden nooddruft. De middelen, of gewoone Imposten, gesteld op goederen, uit en inkomende, en die daar of Landwaards daar omtrend verteerd werden, werden terstond verpagt voor elfduizend agthonderd guldens voor vyf Maanden, en hoopten verder groten Brandschat met den tyd van de byleggende Dorpen te bekomen.

Maar

Maar Montdragon met Steelant, Balliuw van 't Land van Waas, beraadslaagden terstond, om eenige grote Dorpen na by Hulst te sterken en beschansfen, om de loopen te beletten, als het Dorp St. Jan ten Steene, Stekene, en St. Jacobs Schans, daar mede zy eensdeels veel bevryden. Terwyl vertoonden zig de Spanjaarden voor Hulst, maar grepen niets aan. Eenige Dorpen beschansd in 't Land van Waas.

Die van Brugge met andere verzogten, dat Vlaanderen onder schatting van die van Zeeland zou komen, vermits de grote loopen, die de Guarnizoenen van Zeeland deden, en te meer uit Oostende, Axel, Hulst, en de sterkte van ter Neuze. Zy handelden ook om eenige handeling in hunne Stad te brengen, mits betalende de Licenten, gelyk men op Antwerpen en 't Zas van Gend deed; maar zy konden 't nog van Parma niet verkrygen, hoewel die van Zeeland hunne grote loopen aanhielden, die in Zomermaand trokken omtrend Gend, daar zy by de driehonderd Spanjaarden en Walen floegen, negentig daar van gevangen brengende. In Hooimaand deden zy anderwerf eenen veel sterker loop, maar vonden by Nieuwpoort wederstand, des zy, in plaats van buid te krygen, geslagen werden, en weken dus naar den Zeekant, onder 't Geschut van de Vlissingsche Oorlogs-Scheepen, met verlies van etlyke, dertig of veertig Mannen. Die van Brugge en Buuren zoeken handeling op schatting. Loopen in Vlaanderen van de Zeelanders.

De Engelsche Gouverneur van Oostende, Sid Edward Norrits, Ridder, zogt ook zyne Buuren en andere onder zyne byzondere schatting te brengen, tot Stads eigen behoef, en dat met de magt van zyne sauvegarde, voorwendende daar mede de Stad Oostende te verbeteren, sterken en bewaren van 't afzetten of inbreken der Zee en andere noodige herstelling: het welk de Staten Generaal, als zynde het zelve van kwaad gevolg, hem niet hebben willen toelaten; maar hebben hem, den 24sten van Hooimaand, hart geschreeven en gedreigd te straffen, andere ten voorbeelde; en alzo hy in Holland by hen te komen ontboden was, antwoordde hy, Norrits, Gouverneur van Oostende, vorderd schatting, 't welk hem by de Staten werd verboden.

Norrits by de Koningin beschuldigd van de Staten. zy konden by hem komen. Den 12[den] van Hooimaand schreeven de Staten aan de Koningin, om dat hy zig wilde ontschuldigen op haar bevel, en voortging, met die van Brugge en Kortryk verdragende, enz. des hy moest in Engeland overtrekken, om zig te verantwoorden, daar hy zig zo wist te ontschuldigen, dat de Koningin hem in 't eerst groot gelyk scheen te geven; maar namaals, alzo 't de Staten haar deden vertoonen, door hunnen Gezant, Noël de Caron, Heer van Schoonewalle, dat zulks een hoog poinct was, 't welk de Souverainiteit betrof, zelfs dat het altyd niet raadzaam was schattingen te nemen, met meer andere merklyke daar uit vloejende gevolgen, als ook dat zulk voorbeeld hunnen staat schadelyk was, oorzaak gevende, waar door alle Gouverneurs en Kapiteinen zig kleine Koningen zouden maken, als te veel in Vrankryk en elders geschiedde, is 't gebeurd, alzo Norrits nog zyn stuk wilde dryven, dat hy de Koningin verstoorde, die hem gebood in zyn Huis als gevangen te blyven, en wilde hem niet toelaten meer in zyn Gouvernement te trekken, voor dat de Staten zelfs voor hem tusschen spraken.

Prins Maurits belegerd Nymegen, den 14 October. Alzo Prins Maurits met zyn volk en Geschut uit Vlaanderen gekeerd was, en, den 2[den] van Wynmaand, in Zeeland feestlyk onthaald zynde, heeft hy zig terstond opgemaakt, om Nymegen te beleggen, alzo hy verwittigd was, dat Parma's volk loopen deed in 't Land van Gulik, en niet magtig was Nymegen ontzet te doen, vermits zyn volk eensdeels afgetrokken was naar Vrankryk, en de andere van Montdragon in Braband geroepen, tot Vlaanderens hulp: hy was ook wel verwittigd van den staat der Stad, door den Secretaris Huygens, die eenen tyd lang in de Stad gevangen geleegen had, en nu met rantzoen verlosd was, dewyl de Brieven van 't Hof, inhoudende, dat men hem nog gevangen zou houden, te laat kwamen. Deeze dingen deden Prins Maurits nog haasten voor den Winter Nyme-

gen

gen aan te vallen, daar hy, met alle zyne magt, den 14^den^ van Wynmaand, aankwam, terstond eene Brug over de Waal makende, welke uit St. Huybrechts Tooren zeer beschadigd werd, daar door hy gedwongen werd die verder van de Stad te maken, daar 't Water wyder was, en hy meer Schuiten hebben moest; dog den 15^den^ 's nagts volmaakt zynde, trok hy den 16^den^ over met tweënzeventig Vaandelen Knegten, sterk agtduizend vyfhonderd Mannen, en zeventien Vaandelen Ruiters, sterk zestienhonderd Paerden, en bezette de Stad te Land, daar voor, den 17^den^, Kapitein Rolle geschooten werd, met meer andere: met behulp van deeze Brug is hy door zyne begraving digt by de Stad gekomen, en heeft veertig stukken Geschut gepland by de Hoender-Poort, onder aan den voet van den Hoender-berg, in de Oeye, zestien stukken, en in de Betuwe, over den Lappen-tooren, nog twaalf stukken, om de Bres te schieten tusschen den Valkhof en dezelve Hoender-Poort, daar zy meenden 't meeste voordeel te doen, en best te beletten, dat men geene herstelling zou kunnen maken.

Die van Nymegen, die hier door genoeg verschrikt waren, zonden uit aan Parma's volk om hulp, en hadden binnen omtrend drie goede Vaandelen Voetvolk, maar zeer weinig Paerdevolk van Hendrik van Kieboom, anders Neus, die Geertruidenberg aan Parma verkogt had, die, zo haast als zy van overgeeven hoorden, liepen op 't spoor daar uit onvoorziens door het kwartier des Legers, daar 't Zeeuwsch Regiment lag. Verder ziende, waar hunne vyand zyn Geschut gepland had, hebben zy de Hoender-poort gestopt, en de lage plaats, die tusschen de Rivier en 't Kasteel legd, afgesneden van de Stad, met opwerpen, door Man, Wyf en Kinds arbeid, van eenen Wal, op dat, in gevalle 't zelve ingenomen werd, de Stad nog mogt tegenhouden, alles doende, wat kloeke Burgers toestond. En alzo 't Geschut gepland was, en de Stad opge-eischt werd,

Kloeke tegenweer in Nymegen.

Nymegen opge-eischt en hun antwoord.

werd, hebben zy geantwoord, dat Prins Maurits een jong Vryer was, en de Stad Nymegen eene Vryster, die hy kwam vryen, daar hy zo ligt niet zou aanraken, of hy behoorde meer moeite en arbeid daarom te doen; maar alzo zy geen hoop van ontzet konden merken, en de Stad langs hoe meer met het Geschut bedorven werd, namelyk, uit Knodsenburg, die meenig duizend scheuten op de Stad gedaan hadden, ook vuur-kogels op het onvoorzienste, als dergelyke schade niet veel gezien was, hebben veele Burgers op 't Stadhuis geloopen, zig beklagende van den Koning verlaten te zyn, voor wien zy zo lang hun goed verteerd, hun bloed vergoten, hun lyf en leven gewaagd, en dus alles opgezet hadden, daar toe zo meenigmaal aan Parma gezonden was, die altyd te veel ander werk had: daarom raadden zy te verdragen, en naar goede voorwaarde te tragten. Des werd daar na geluisterd: en alzo Prins Maurits anderwerf zond, om kort antwoord, vermits het Geschut nu gereed was, hun verzeekerende, dat 'er geene hulp voor handen was, hebben zy, den 20sten van Wynmaand, gehoor gegeven, en uitgezonden, verzoekende oeffening van beide de Godtsdiensten, en dat de Magistraat in staat blyven mogt, ook een verdraaglyk Guarnizoen, en meer andere dingen, die zy niet konden verkrygen: waarom zy 's anderendaags zonden den Burgermeester Flemming, met volle magt, door wien zy veel van hunne begeerten verkregen, als het bestel van de Geestlyke goederen, het geven van Koninglyke Officien, en eenige andere begeerten, maar moesten, in 't stuk van Godtsdienst, zig gelyk stellen met de andere Landen en Steden van de vereenigde Landen: zy zouden ook innemen zes Vaandelen knegten, en twe Kornetten Paerden: de Magistraat zou veranderd werden naar goeddunken. Dus trokken, den 22sten van Wynmaand, daar uit het Vaandel van den Heere Geleyn van Snater, en Jan van Weert, elk met hunne Vaandelen, naar de Stad Grave. Daar werden in bevon-

De Burgers van Nymegen tragten naar verdrag.

Nymegen geefd zig over aan Prins Maurits, den 21 October.

Verdrag van Nymegen.

vonden vyfentwintig metale ſtukken Geſchut, en twaalf yzere.

Dus is Nymegen, den 22ſten van Wynmaand, overgekomen, en aan de vereenigde Landen gehegt. Daar werd Gouverneur over geſteld Graaf Philips van Nasſau, Graaf Jans Zoon, en zyn Luitenant, de Gouverneur van Knodſenburg, Gerart de Jonge. Daar na heeft Prins Maurits zyn volk in Winterleger gelegd, hebbende in minder dan vyf Maanden de ſterke Schans en Stad Zutphen, de Stad Deventer in Over-Ysſel, en de ſterke Schans van Delfzyl, met meer andere in Vriesland gewonnen. Daar na heeft hy Parma's beleg voor Knodſenburg opgeligd, zyn Paerdevolk geſlagen, waar na hy in Vlaanderen, byna in 't gezigt van die van Antwerpen en Montdragon, de Stad Hulst ingenomen heeft, en nu in den Winter Nymegen, de Hoofdſtad van Gelderland, daar mede hy de Waal tot zyne Frontier maakte. Hy had, in Wintermaand, nog eenen heimelyken aanſlag op Geertruidenberg, met zestienhonderd Mannen, komende uit den Hage, zynde met Ladders tot op de Muuren; maar als 'er wel zestig op de Muuren waren, werden zy afgeſlagen, met verlies van twe Kapiteinen van de zynen. Alpen werd ook van 't Guarnizoen van Nymegen verrasd, in den Jaare 1591.

Graaf Philips van Nasſau Gouverneur van Nymegen.

Prins Maurits grote overwinning in 5 Maanden.

Prins Maurits aanſlag op Geertruidenberg te vergeefs.

Alpen ingenomen.

De Heeren Staten hebben gedenk-penningen doen munten, over de overwinning van Zutphen, Deventer, Hulst, Nymegen en andere Schansſen, ter eeuwiger gedagtenis, in goud, zilver en koper, Gode daar van den lof en eer toeſchryvende.

Gedenk-penningen geſlagen.

Alzo de Landen, die onder des Konings gebied ſtonden, veel opener lagen tot loopen en brandſchatten, dan de vereenigde Landen, die meest alle bepaald waren met grote Rivieren en Sterkten, is het geboefte van beide zyde zeer gegroeid, en hebben zig daarom meest over der Staten zyde begeven, onder den naam van Vrybuiters, alles beroovende, die nogtans de meeste onder geene Vaandels nog

Straatſchenders, onder den naam van Vrybuiters, zyn zeer vermeenigvuldigd.

Krygs-

Krygs-tugt stonden. Tegen deeze, vermits zy dikwils zeer wreed handelden, hebben die van Braband hunne Roode Roeden, Drossaarden, Provoosten en Sauverainen uitgezonden, en met Plakaten het Landvolk geboden, op grote straf, met Klokslag de Officieren by te staan, of de Vrybuiters zelfs te vernielen; want het zelve volk had in Braband, den 11[den] van Wintermaand te vooren, Dankaart, den Officier van de Roode Roede, by Liere betrapt en gevangen met al zyn volk: en alzo hy veele en verscheide van hunne gezellen alom gevangen, levendig gebraden en verbrand had, hebben zy hem daar over zeer gedreigd. Als zy hem nu gevangen hadden, geschooten zynde, sneden zy hem neus en ooren levendig af, en hebben hem dus meenen te branden. Desgelyks werd de Souverain in Vlaanderen dood gesmeten, en alle zyn Paerden genomen, zyn Luitenant gevangen, en in eenen hollen Boom verbrand. Om deeze te kastyden, zyn de oude Plakaten tegen Straatschenders over alle zyden vernieuwd en orde gesteld, alle schattingen werden verboden te geven, en alle kwartier onder de Soldaten gebroken, dat is, met zimpel rantzoen of mangeling zonderling niemand los te laten, 't welk hier en daar weder uit nood by het Krygsvolk onderling toegelaten werd.

Ordonnantie tegen straatschenders in Braband en Vlaanderen.

De Roode Roede, Dankaart omgebragt.

Onder 't dekzel van dit geboefte te kastyden, en om de vyanden te wederstaan, in plaats van schattingen te geven aan den vyand, is 'er by de drie Staten des Lands van Braband, den 5[den] van Slagtmaand, deezes Jaars, toegestaan vyfendertig duizend guldens ter Maand te geven, een half Jaar lang, en dat te vinden op zeekere lasten van alle Waaren en Koopmanschappen, die binnen Braband uitverkogt, verteerd en gesleeten zouden werden, op eenen zeekeren voet: als by voorbeeld van een stuk Fransche Wyn, en een Aam Rhynsche Wyn, te betalen agt guldens, dus verder op Kooren, Vleesch, Visch, Zeep, enz. ook op het dragen van Goud, Zilver, Fluweel, Zyde en Zyde-lakenen, aan of

Schatting tot straf der Vrybuiters onder des Konings gebied, opgesteld den 5 November.

in

in eenige kleederen, als by het gedrukt Plakaat blykt.

Dergelyke schattingen zyn 'er in Vlaanderen en elders ook opgeregt, als by de Ordonnantie te zien is.

In 't afzyn van Parma, de twede reize in Vrankryk zynde, heeft Pieter Ernst, Grave van Mansveld, Gouverneur in Parma's afwezen, ook een Plakaat uitgegeven, met Ordonnantie, hoe te vinden en op te brengen zou zyn de betaling van driehonderd Inlandsche Soldaten, in Braband op te ligten voor vier Maanden, om Braband en voor al de Meieryen, die geleegen zyn tusschen de Rivieren de Schelde, Denre, Zenne en Schipvaard van Brussel, vry en veilig te maken, vermits dagelyks die doortogt van de Vrybuiters bezet, en de Veer-scheepen beroofd werden, en dat in de plaats van de schattingen, die men hunne vyanden moest geven, en moesten betaald werden op 't platte Land, Bosschen, Weide, Vyvers, enz. als by 't gedrukt Plakaat blykt. Mansvelds Plakaat tegen de Vrybuiters.

Hier door zyn eensdeels veele Vrybuiters betrapt, gevangen en wreed gedood in groten getale en verscheide plaatzen. Het welk die van Holland en Zeeland zig niet zeer aantrokken, vermits onder hen wel veele van die gezellen schoolen, maar weinig voordeeligen dienst deden: waarom zy ook gelastten op hunne Frontier-plaatzen, dat men geene loopen op hunne vyanden mogt doen, ten ware zy ten minsten vyfentwintig of dertig sterk, en door eenen Kapitein, Sergiant of Hoofd geleid waren, en dat zy geene zulke Vrybuiters onder hen mogten laten schuilen: het welk daar na met de andere Plakaten is vernieuwd, zo dat alle die Vrybuiters alom zeer gedempt werden, ter eere van vrome Soldaten. Straatschenders alom gedempt en verdreven. Der Staten Ordonnantie tegen Straatschenders.

De gemuitineerde Spanjaarden uit Braband, die nu in 't Land van Waas waren gekomen, werden by Parma betaald, des de Schanssen tegen die van Hulst te beter opgemaakt werden, en zy maakten ook Schanssen tegen die van Oostende, te Oudenburg, Grote moedwil der Spanjaarden.

burg, Blankenburg, en elders, daar zy alom grote moedwilligheden bedreven, als namelyk, toen zy opontboden waren, de twede reis met Parma in Vrankryk te trekken, hebben zy te Ardenborg by Sluys zulken moedwil gebruikt, dat de Burgers met hunne beste goederen en gereedsten Huisraad gevlugt waren, om die te behouden: zy hebben, uit gierigheid, den grofsten Huisraad uit de Huizen genomen, en op de Markt voor 't Raadhuis gebragt, zoekende dat met uitroep den meestbiedende te verkoopen; maar alzo zy geene koopers vonden, hebben zy 't uit boosheid ontstukken geslagen, en verbrand. Zy roofden ook alle de verçierzelen van de Kerken, den Pastoor kwalyk behandelende en slaande, om dat hy zyne Burgers voorsprak: dus werden die Landen, zo wel van hunne Soldaten, als vyanden en Vrybuiters jammerlyk gehandeld.

Spaansche Vrybuiters ter Zee gevangen en gehangen.

Ter Zee zyn 'er ook etlyke Spaansche en Biscaysche Vrybuiters geweest, die gevoerd werden van gevlugte Nederlandsche Pyloten, die hun den weg toonden, dat zy uit Spanje konden komen agter Engeland en Schotland om, in de Noord-Zee, daar zy etlyke Visschers namen, welker Scheepjes zy manden, daar zy andere Scheepen mede opspeurden en besprongen. Maar de Oorlogs-Scheepen van Holland, die de Wagt over de Visscherye hadden, hebben die gezogt, vervolgd en genomen, en gebragt te Rotterdam, en agt of negenendertig Mannen daar van gehangen: desgelyks geschiedde ook namaals tegen etlyke Engelsche Zee-Roovers, te Enkhuizen en Amsterdam aangebragt.

Der Koningin van Engelands Oorlog ter Zee.

By deeze geleegenheid zullen wy hier verhalen 't geene by de Nederlandsche Bondgenooten, en namentlyk by de Engelsche in 't stuk van de Zeevaard, is voorgevallen. Alzo het Koningryk van Engeland, en wat onder 't zelve Ryk behoord, met de Zee omçingeld, en niets als Eilanden zyn, zyn daar ook zeer schoone Scheepen en goed Scheepsvolk, waar door die Koningen daar door hunne

vyanden ontzien werden: en alzo de Engelsche omtrend deezen tyd zeer tragtten der Spanjaarden Schipvaard te beletten en verminderen, voor al op beide de Oost- en West-Indien, zo wel om mede te mogen delen van zyn Goud, Zilver en Rykdom, als om daar mede zyne magt en vermogen te verminderen, die Indiën vry te maken voor alle Natiën daar te traffiqueren, had de Koningin een goed getal Scheepen tot deezen einde onlangs gestadig van haar eigen ter Zee gehouden, met zo veele van haarer Onderdanen Scheepen, als zy daar toe verwilligen kon, of hoop van voordeel daar toe lokte: wat zy daar in heeft uitgeregt door den Ridder François Draak en andere, met het nemen van ryke Pryzen, hebben wy eensdeels verhaald.

In dit Jaar had zy ter Zee den Heere Thomas Hauwaert, Zoon des laatsten Hertogs van Nortfolk, die vier van haare middelbare, en twe kleine Scheepen had; het Admiraals Schip, daar hy op was, hiette de *Diffiance*, de Vice-Admiraal, *Revenge*, of Wraak, daar de Ridder Richardi Grienfield op was. Deeze zes Scheepen met zes Londische Leeftogts-Scheepen, en eenige Pinasfen meer, vonden zig, den 10den van Herfstmaand, by de Westersche Eilanden van Azoras, digt by het Eiland Floris, op hun Anker, daar hun volk eensdeels aan Land gegaan was, om versch Water te halen. Alzo zy nu daar stil lagen, bragt hun eene Pinas tyding, dat de Spaansche Vloot van drieenvyftig grote Scheepen hen naakte, onder het beleid van Don Alonzo de Bazan, Broeder van den Marquies de St. Cruce, die uitgezonden waren, om de Vloot van Indiën in te halen, vergezelschapt zynde met den Admiraal van Biscayen, Britandona, den Admiraal van Sivilien, den Marquies van Armuberg, en den Admiraal van de Hulken en Vliebooten, Louys Cutino.

Der Koningins Scheepen werden overvallen door eene Spaansche Vloot, den 10 September.

Als hun deeze Vloot nu zo schielyk over den hals kwam, vonden zy zig te zwak die te bevegten, vermits des Admiraals meeste volk ziek was, en van den

Vice-

Vice-Admiraal, de *Revenge*, daar honderd en negentig Mannen op waren, lagen wel negentig krank, en dus ook in de andere Scheepen: waarom zy hun zeil optrokken om te ontzeilen. De Admiraal Hauwaert, met de rest, wonnen den wind over de Spaansche; maar het Schip, de *Revenge*, leggende allernaast het Eiland, kon dat zo wel niet doen, eer de Spaansche hem besloten tusschen hen en het Eiland. Waar op de Vice-Admiraal Grienfielde besloot, genoeg uit hoogmoed, met geweld door het kwartier of Squadron van Sivilien te breken; maar het Spaansch Gallioen St. Philippe, groot vyftienhonderd vaten, viel voor wind hem op 't lyf, en door de grootte van haar lighaam en zeilen, werden der *Revenge's* zeilen bekalmd, dat zy voor nog agterwaards konden zeilen. Dit Gallioen was zeer groot, had 't Geschut drie hoog boven den anderen leggen, en elf stukken op elke rei, agt voor uit, behalven die zy agter uit had leggen, 't welk met andere deeze *Revenge* aanrandde; maar de *Revenge* schoot haar allerlaagste Geschut in hen, zo dat zy in 't kort zig weg maakten, en men agt, dat zy genoeg te doen hadden, om zig te behouden; desgelyks meer andere, die hen naakten, als ook nog een ander Biscays Gallioen, en den Admiraal van de Hulken of Vliebooten, groot zeshonderd vaten, een nieuw Schip, die beide ook moesten zinken: daar na werd zy nog van vier andere aangerand, daar tegen zy haar dapper weerde, en die ook afsloeg, zo dat het gevegt vyftien uren duurde, tot dat alle de masten en alle het opperste, met de borstweeringen des Schips, afgeschooten waren. Grienfielde, de Overste, zelve werd gekwetst, en terwyl hy wat verbonden werd, werd de Chirurgyn geschooten, en hy zelfs weder in 't hoofd gekwetst, hebbende altyd twe of drie Gallioenen aan boord, zo dat 'er, de eene voor, de andere na, wel vyftien aan zyn boord vegtende geleegen hadden: en in den nagt lagen zy rondom hem, schietende met allerhande Geschut, en werd geschat wel agthon-

De Revenge, Vice-Admiraal der Engelschen, werd alleen van de Spaansche overvallen, den 11 September.

Twe Spaansche Scheepen in den grond geschooten.

honderd scheuten van het grof Geschut ontfangen te hebben.

's Morgens, als 't dag werd, en Grienfielde, de Overste, ziende, dat hem geen ontzet bykwam, en hy Mast en Zeilen kwyd was, ook alle de borstweeringen van 't Schip afgeschooten waren, en hy zig omçingeld vond van zyne vyanden, zynde zyn Buskruid tot op de laatste ton verschooten, gebood hy zynen opperften Busschieter, voor het eerlykste, 't Schip te laten zinken, zig troostende, met dat zy vyftien uren gevogten hadden tegen drieënvyftig grote Scheepen, die wel geagt waren vyftienduizend Mannen op te hebben, daarom zy zig behoorlyk gekweeten hadden, en dus zouden zy zig alleen op Godts, en niet op hunner vyanden genade begeven, ter eere van 't Koninglyk Schip en hunne Natie. Hier toe verwilligden wel de Busschieter en andere, maar niet de Opper-Schipper en Onder Kapitein, zeggende, dat 't beter was de zieken, gekwetsten en gezonde 't leven te behouden, hebbende hunne eer volkome gekweeten, daar zy zagen, dat de Spanjaarden zo gereed waren, om genade aan te bieden, als zy om die te begeeren, en om te ontgaan de schande van der Koningins Schip den vyand geleeverd te hebben, dat was geen grote nood, want het Schip had drie scheuten onder 't Water slegt gestopt, en had reeds veel Water in, wel zes voeten diep, zo dat het niet ver kon gebragt werden, maar zou moeten zinken. Besluit van de Engelsche zig wanhopende te laten zinken.

Maar alzo Grienfielde naar deeze reedenen niet wilde hooren, voer de Opper-Schipper, die wel twaalf wonden in zyn hoofd en lighaam had, met eene Schuit naar des vyands Admiraal, spreekende met Don Alonzo de Bazan, die hem gewillig hoorde, ziende zyn volk onwillig om meer aan te randen, en vreezende, dat zy 't vuur in hunne Scheepen mogten brengen, of zinken, bood hy hun 't leven aan, en dat het Scheepsvolk in Engeland zou gezonden werden, alleen eenige zouden Rantzoen betalen, bevryd van gevangenis en Galleien: dit werd aangenomen van

 den

den meesten hoop, waar over veele Booten aan boord kwamen, daar het Scheepsvolk inliep, tegen den dank van Grienfielde en den Busschieter, die zy vreesden, dat het Schip mogten doen zinken. Dus vermeesterd zynde, werd Grienfielde uit het Schip gehaald, zeer zwak en flauw zynde, en werd van Don Alonzo de Bazan beleefd ontfangen, en van zyne Kapiteinen bezigtigd, die alles deden, wat zy konden, om hem van zyne wonden te doen genezen, zig verwonderende over zyne vroomheid; maar hy stierf den tweden of derden dag. Hy toonde tot den dood uitnemende grootmoedigheid en standvastigheid, nalatende den naam van een volhardig vroom Soldaat, met meer andere: de Schipper stierf nog van zyne wonden, de rest raakten weg, de een hier, de ander daar, en kwamen veele nog t' huis. De Engelsche schryven, dat 'er wel by de tweduizend Spanjaarden moesten dood gebleven zyn, want twe Gallioenen zonken by het Schip, twe andere ontkwamen 't nog, hun volk aan Land brengende.

Sir Richart Grienfielde stierf onder de Spanjaarden.

De andere Engelsche Scheepen, ziende hunnen Vice-Admiraal, de *Revenge*, van den vyand omçingeld, zonder te kunnen zeilen, en zelfs veele zieken aan boord en ander gebrek hebbende, vonden niet geraden zig te stellen tegen de magtige Vloot, maar alleen dien ganschen avond van verre op hen te schieten, vreezende, dat zy ook omçingeld mogten werden, en besloote naar huis te zeilen.

14 Scheepen van de Indische Vloot vergaan.

Na weinige dagen daar na kwam de Vloot van Indiën, daar na zy zo lang gewagt hadden, en terwyl zy zig wat zouden ververschen met versch Water, rees daar zulk onweder uit den Noord-westen, dat van de Indische Vloot veertien Scheepen zonken, hoewel geene van die met geld geladen waren: ook zonk het Engelsch Schip, de *Revenge* genoemd, met dertig Spanjaarden en eenige Engelsche, op het Eiland van Tercera stootende, daar nog een Engelsch-man en niemand meer van kwam; maar gekwetst zynde, stierf aan Land: de Spanjaarden hoop-

Het Engelsch Koninglyk Schip, de Revenge, zinkt met 30 Spanjaarden.

ten op den naasten Zomer het Metale Geschut te mogen visschen en uitkrygen; alle de andere Scheepen werden verstrooid. Deeze Indische Vloot had te vooren nog een onweder geleden, daar 'er meer dan hier bleven, en veele werden 'er, door de verstrojinge, van de Engelschen genomen.

Het Schip de *Revenge* werd met zyn Geschut geschat honderd dertig duizend guldens waerdig te zyn, welke schade de Engelsche, in hun voornemen om de Spaanschen afbreuk te doen altyd volhardende, in 't naaste Jaar wel ryklyk weder verhaald hebben.

Het Koninglyk Schip, de Revenge, geschat honderd dertigduizend guldens gekost te hebben, met zyn Geschut.

Want als een Engelsch Schip, de *Amitie*, dat is de Vriendschap, genoemd, op Koopvaard naar Barbaryen voer; daar op Schipper was Thomas Whyt van Londen, met omtrend vyfenveertig Mannen, wel gerust; hebbende zyn vragt gelost, en zynde gehouden etlyke Maanden te wagten, eer hy weder 't huiswaards laden mogt, voer terwyl dieper in Zee, op een zeker Gewest of Oord, op de hoogte van zesendertig graden, daar hy wist, dat de Scheepen, naar Indiën varende, of van daar komende, hunnen loop nemen. Dus is 't gebeurd, dat hy twe Spaansche Scheepjes, die in Spanje, van 's Konings wegen, geladen, en met etlyke Galleien te vooren geleid waren, ontmoet heeft, die hem meenden te nemen; maar hy namze zelve, niet zonder gevaar, den eenen voor, den anderen na, want zy vonden daar op honderd zesentwintig Mannen levende, en agt doode; en bragtze op de Ree in Barbaryen: en zyne lading ingenomen hebbende, bragt hyze naar huis. Deeze Scheepen hadden in boven de veertienhonderd kisties met Kwikzilver, elk honderd vyftig pond wegende, met nog boven de honderd vaten Wyn, en tien vaten zwaar of last Misboeken en Papieren van Pauslyke Bullen: 't getal was, na de Brieven en bescheid, binnen de Scheepen gevonden, twe Millioenen en tweënzeventig duizend Bullen gedrukt, dienende voor levende en doode zielen, voor de

De Engelsche verôveren hun verlies ter Zee.

Lading van de twe genome Scheepen in Kwikzilver, Wyn en Bullen.

Landen of Provintiën van nieuw Spanje, *Jucatan*, *Quatimala*, *de Honduras*, en de *Philippinas*. Dit Kwikzilver en deeze Bullen mogten den Koning kosten maar omtrend driemaal honderd duizend guldens, die daar van wel vyf Millioenen maakte, waar uit te zien is, wat een grof winnend Koopman de Koning is, en niet te verwonderen is, van waar hem alle deeze grote rykdommen uit Indiën komen. Om dit te overslaan, moet men reekenen, dat deeze Bullen, geschat op twe Realen 't stuk, en een deel daar van agttien duizend tot vier Realen 't stuk, gelyk men bevond by de berigt-brieven en onderregtingen in de Scheepen, dat zy belast waren die dus te leveren of te moeten verkoopen, de Inwooners daar gedwongen zynde te koopen, den Koning wel zouden uitgebragt hebben, met nog tien pakken verguldde Misboeken, boven de vierhonderd duizend Dukaten, en het Kwikzilver by de twe Millioenen Dukaten, want alzo op Lyfstraf verboden is eenig Kwikzilver in Indiën te voeren, dan alleen door den Koning, die, om dat het zo hoognoodige stof is, zonder welke die van de Goud- en Zilver- Mynen niet kunnen zuiveren, heeft hy met die Myneerders gehandeld, dat zy hem voor elk pond Kwikzilver moeten leveren een pond fyn louter Zilver, gewigt voor gewigt, hoewel men nu zegd 't zelve niet meer te willen doen, want in de Landen nu ook Mynen van Kwikzilver gevonden zyn, en van deezen rykdom werd de Koning, door het nemen van deeze twe Scheepen, voor eenen tyd ontzet en beroofd.

Hoe en waar by de Spanjaarden aan hunne Schatten in Indien komen.

Boven dien hebben de Engelsche omtrend de voorsz. Eilanden van *Terceras*, in Oogstmaand, des Jaars 1592, ontmoet twe grote Gallioenen, die uit Oost-Indien gekomen waren met Speceryen, en allerhande kostlykheid, het eene *La Sante Crosa* genoemd, viel eerst alleen in handen van agttien Engelsche Scheepen, Vrybuiters, die zy niet aanranden dorsten of konden, des tegen den avond, met be-

behulp van den wind, genaakten deeze Gallioenen het Land zo na zy konden, en dus liep het volk met het kostlykste aan 't Land, stekende het vuur in 't Schip. Het andere, *Madre de Dios* genoemd, werd daar na ook ontmoet, en ten laatsten van de Scheepen des Graven van Kumberland beschooten, besprongen, aangerand, gewonnen, en in Engeland gebragt, groot zestienhonderd vaten, of agthonderd lasten, zeer ryk, geschat zynde meer dan tienmaal honderd duizend Dukaten waerdig te zyn, aan Specerye, Calicuts Lynwaat, en andere dingen. Men agt ook, zo zy beide by den andere gebleven hadden, dat de Engelsche niet ligt die zouden hebben durven vermeesteren, vermits de kleinheid van hunne Scheepen.

De Engelsche nemen Oost-Indische Gallioenen, in Augustus, 1592.

Om den Lezer eens de grootte van de Spaansche Gallioenen te toonen, zullen wy de grootte van dit genome Schip beschryven. Deeze Gallioen, genoemd *Madre de Dios*, was groot gereekend zestienhonderd vaten, of agthonderd lasten, werd afgemeten lang van voor af tot den Lantaern agter, honderd vyfenzestig voeten, elke voet van twaalf duimen, de lengte van den kiel was honderd voeten, en daar het breedste was, aan 't middelste verdek, hebbende drie verdekken, was 't zesenveertig voeten, tien duimen: het ging diep eenendertig voeten, zo als 't eerst was geladen, dog werd geligt eer het in Engeland kwam van vyf voeten; in de hoogte had dat zeven verdiepingen; de grote mast was lang honderd eenentwintig voeten, in 't rond dik tien voeten, zeven duimen: de grote garde was lang honderd zes voeten.

Beschryving van eene Portugaalsche Gallioen.

Eer wy verder van des Hertogs van Parma's togt in Vrankryk handelen, zullen wy verhalen, hoe hy, om de Onderdanen te gelieven en gerieven, nevens de goede Ordonnantie tegen de Vrybuiters, vermits de Landen daar door zeer bezwaard waren met schattingen, uit naam van den Koning, heeft doen afkondigen te mogen handelen met die van Hol-

Onderlinge Koophandeling in de Nederlanden toegelaten op Licent of Tollen, den 6 December.

Holland, Zeeland, en de andere vereenigde Landen, bezeeten van zyne vyanden, en Rebellen, om de Onderdanen te houden in train van Koopmanschap, en te mogen inbrengen en uitvoeren alle zulke goederen, als niet in dat Plakaat verboden waren, mits betalende de behoorlyke Tollen, en boven dien het regt van Licenten, naar eene lyst, daar op gemaakt, zo wel voor de goederen, in de rebellige Landen vallende, als daar voor by varende. De goederen, uit te voeren verboden, waren Wapenen, allerhande Oorlogs-gereedschappen, Graan, Eet-waaren, Klokspys, Kaarden, Hop, Schorssen van Boomen, Vlas, Garen van Vlas en Sajetten, Hout van hooge opgaande Boomen, Eike, Olme en Essche Boomen: de goederen, die gebannen, of in 's Konings Landen te brengen verboden waren, waren alle Lakenen, Stametten en allerhande stof van Wol, Sajet en Lynwaad, gemaakt of gewrogt in Engeland of zyne rebellige Provintien: ook geen gezuiverd Zout, ten ware zy dezelve meenigte van grof Zout medebragten. Dit Plakaat was gedagteekend den 6den van Wintermaand, des Jaars 1591: 't regt van de Licenten, die men daar van betaalde, was groter dan eenige gewoonlyke Nederlandsche Tollen. Dergelyke handeling hadden die van de vereenigde Landen ook by Plakate, den 4den van Hooimaand te vooren, toegelaten.

Nopens de zaken van Vrankryk hebben wy verhaald, hoe de Koning van Vrankryk, door de komst van Parma, belet was Parys te vermeesteren, waar door de Koning gedwongen werd al zyn vermogen, vrienden en Bondgenooten te werk te stellen, zendende den Viconte de Turenne in Engeland, die van daar met den Ridder Horatio Palavicino van de Koningin gezonden werd, en te zamen met eene goede zom geld in Duitschland reisden, daar zy, met hulp van eenige Vorsten, opgebragt hebben eene Statelyke Heirkragt van Paerde- en Voetvolk, die te vreden gesteld werden van in de drie eerste Maanden

De Koning van Vrankryk krygt Krygsvolk uit Duitschland in Augustus.

geen geld te eischen, alle onder den Vorst, Heer Christianus van Anhalt: deeze monsterden in Oogstmaand, en trokken dus in Vrankryk, zonder dat de Hertog van Lotteringen die schutten kon.

De Koningin van Engeland zond ook den Grave van Essex den Koning te hulp, met vierduizend te Voet en driehonderd te Paerd, gelyk ook dubbele Kanons. De Koningin van Engeland helpt Vrankryk.

De vereenigde Landen zonden mede veele Oorlogs-Scheepen, ook agt grote Kanons, en vier Kolubrynen grof Geschut, met allerhanden nooddruft van Kruid, Yzer, en Loot, ook zelfs twehonderd Bootsgezellen, om dat Geschut te lossen, laden, stellen en schieten: daar na zonden zy, in Sprokkelmaand, den Grave Philips van Nassau, met zyn Regiment, en Balfours Regiment Schotten, die te zamen twintig Vaandelen sterk waren, en beschikten zes Vanen Ruiteren te zenden naar Sedan, onder 't beleid van den Heere van Barchon, tot hulp van den Hertog van Bouillion. Maar vermits de Hertog van Loreynen Astenay belegerd had, en nu afgetrokken was, bleven deeze Paerden in de Landen. Hulp der vereenigde Landen aan den Koning van Vrankryk in February. Graaf Philips van Nassau in Vrankryk gezonden.

De Paus Sfondrato, Gregorius de XIV^de genoemd, heeft de Bondgenooten te hulp gezonden zynen Kouzyn Francisco Sfondrato, nu Duca de Monte Martiano gemaakt, met zesduizend Zwitschers, duizend Italianen te Voet, en duizend Paerden, die met ander volk uit Italiën kwamen, maar te laat, om de Duitschen onder Anhalt te schutten. Hy zond ook eenen Bul, gedagteekend den 1sten van Lentemaand, des Jaars 1591, by zynen Nuntius Marcellus Landrianus, daar in hy den Koning anderwerf in den Ban deed: waar tegen de Parlementen van Vrankryk in Oogstmaand vonnisden, dien Bul verklarende voor valsch, schandelyk en oproerig, tegen Godts Woord, de H. besluiten en vryheden van de Kerk van Vrankryk, ook vol dwalingen en bedrog, waarom zy gelastten, dat de Bul door den Beul verscheurd en verbrand zou werden opentlyk voor 't Palleis, De Paus zend hulp aan de Verbondelingen. Des Pausfen Bul van ban, werd door den Beul verbrand in Vrankryk.

verbiedende dien Bul te houden, hebben of leezen, op straf van *Crimen læsæ Majestatis*, en verlies van Privilegie: zy verklaarden ook den zelven Paus Gregorius den XIVden voor eenen vyand van den Koning, tot den Ryke van Vrankryk, en vrede van Christenryk, een verstoorder van den Katholykschen, Apostolyken en Roomschen Godtsdienst, toestaande die van het Verbond de te zamenzweering, zo wel tegen deezen tegenwoordigen Koning, Hendrik den IVden, als van den laatsten Koning, Hendrik den IIIden, die verradelyk vermoord was: verbiedende verder alle verderen Regtsban of toegang tot Romen, om eenigerhande zaken: ook dat de voorsz. Marcellus, des Pausfen Nuntius, zo hy levendig of dood kon gekregen werden, geleeverd zou werden in handen van het Regt: en dien volgens werd die Bul door den Beul aan eenen pilaar opgeregt, gehangen, en plegtig verbrand te Caen en elders: dit alles, om dat dergelyke Bullen stryden tegen de Privilegiën en Ordinantiën van Vrankryk.

Afgeworpe Brieven, vermeldende 't voornemen van 't Verbond.

In deezen tyd werden verscheide Brieven afgeworpen, van Vrankryk op Brusfel en van Brusfel naar Spanje gaande, namelyk Parma's brieven aan den Koning, van Don Diego Dibarra aan den Koning en aan Don Joan Idiaques, den voornamen Raadsman van den Koning, uit Landerehis, gedagteekend den 18den en 20sten van Wintermaand, des Jaars 1601, en meer andere brieven, waar uit alle de geheimen van het Verbond werden ontdekt, hoe de Hoofden daar van verzogt en in 't werk gesteld werden, om de Infante van Spanje te maken Koningin van Vrankryk, daar door men bespeurde het mistrouwen, dat de een van den anderen had, en hoe zy met den anderen veinsden en ontveinsden. In deeze brieven vond men mede vermaan van de muiterye en boosheid des Raads van de zestien Wyken der Stad Parys, welke alle de Regeering van het Verbond op zig wilden nemen, dat zelfs van de Spaansche, als Don Diego Dibarra en andere, niet gepreezen werd, zo

men

men uit hunne brieven vernam. Deeze Raad van zestien Wyken van Parys, uit hunnen kwaden yver, waren te onvreden, dat de Raadsheeren van het Parlament in alles hunne zinlykheid niet volgden, waarom zy, den 15den van Slagtmaand, des Jaars 1591, 's morgens vroeg, door een deel gewapende, waar onder mede waren Munniken, Papen en Crocheteurs, 't welk zyn Arbeiders en allerhande ligt volkje, den eersten en opperften President Brisson, naar het Parlament gaande, hebben doen vangen, en voerden hem op het Chastelet, met meer andere Raadsheeren, waar onder waren de Heeren Larchan en Tardyf, die zy 's avonds in de gevangenis, zonder proces, aan eenen balk deden hangen, waar in zelfs de Beul zwarigheid maakte, om dat hem geen proces of Vonnis bleek, zig verontschuldigende, dat hy geene basten had, welke zy hem niet betrouwden te gaan halen, vreezende, dat hy vlieden zou: zy namen voor eerst den President Brisson, dien zy van eenige poincten ondervroegen, daar op hy wel antwoordde, zonder eens op sterven te denken, voor dat de Beul hem begon te binden; waarom hy ootmoedig verzogt te mogen spreeken met eenen Advokaat, d' Alencon genoemd, by hem woonende, om zeekere Schriften te doen prenten; maar alzo hem dat geweigerd werd, bad hy, dat men hem tog wilde zeggen, dat zyn Boek in de Drukkerye niet mogt verzuimd werden, enz. zynde een zeer goed werk; na hem werden mede gehangen de voorsz. Heeren Larchan en Tardyf, welke ook om zulk schielyk sterven niet dagten; en ziende den President daar hangen, riepen, doed uwen moedwil, gy Beulen, nademaal de treflykste Man van de Waereld zo onnozel gedood is; dus werden zy mede gehangen: andere meer werden van hen wel gedreigd, maar die lieten zy om geld loopen. Den naasten nagt deden zy de Lighamen op de plaats Greve aan eene Galg hangen, elk met eenen brief met hunnen naam aan den hals, tot groot verschrikken van het volk en de

Te Parys werden, door de Hondgenooten, de President Brisson met twe Raadsheeren gehangen.

wyste van Parys, om dat deeze President wel de voornaamste en aanzienlykste perzoon van Parys was, en wegens zyn Ampt van geheel Vrankryk. Met deeze straf-oeffening zogten de Regeerders voorsz. de Gemeente van Parys voor eeuwig onverzoenlyk by den Koning te maken: verder schreeven zy, uit eige gezag, brieven aan den Koning van Spanje, gedagteekend den 2den van Slagtmaand, des Jaars 1591, bekennende, dat zy zonder zyn Guarnizoen verloren geweest hadden, des zy zig overgaven, met en in zeer uitdruklyke termen, in handen van den Koning of zyne Dogter de Infante, haar eenen bekwamen Man gevende, om over hen te regeeren, zeggende, dat 't zelve de wensch en wil van alle de Katholyken van Vrankryk was, enz. Deeze Brief werd afgeworpen by Lions door den Heere van Chasseron, die dien aan den Koning zond. Dog de Hertog van Mayenne 't zelve al vernomen hebbende, was gestoord, dat zulks zonder zyn weeten in Spanje zou geschreeven werden, ook zonder gewag van hem te maken; des daar over jalours zynde, is daarom binnen Parys gekomen, en heeft zig daar eenen aanhang van de wyste zoort gemaakt, die jalours waren en vreesden zulk gemeen volkje, en heeft, met hulp van den Provoost des Marchants, vier of vyf van deeze zestien kwartier Mannen by den hals genomen en gehangen, en de andere in de Beurs gestrafd, en de rest verliepen het.

Eenige Regeerders van Parys gehangen.

Kleinodiën der Kroone van Vrankryk te Antwerpen verkogt.

De Hertog van Parma, naar den last, van den Koning gegeven, heeft zig in Herfstmaand van Spa naar Brussel begeven, door de grote aanhouding van de Bondgenooten, om dat de Koning Rouaan belegerde, die aan hem zonden den Grave van Brisack en andere, ook veele kostlyke meubelen van de Kroon van Vrankryk, die wel door tien Koningen vergaderd waren, van Goud, Zilver, Tapitzeryen, Borduurzelen, en dergelyke, dat alles te Antwerpen door die van het Verbond verkogt werd tot behoef van den Oorlog.

De

De Hertog van Parma had bestelling gegeven in Duitschland aan Magnus, Hertog van Saxen en Lauwenberg, voor vyftien Vaandelen Knegten, en hunne Monster-plaats bestemd te Lingen. Nog had Furtstenberg bestelling voor tien Vaandelen te monsteren in 't Land van Lutzenborg: nog de Kollonel Surt te monsteren in Lotteringen, daar hem de Hertog gelasten zou: nog had Brendelt last om tien Vaandelen te monsteren by Karpen. Van Paerden had Schoonberg bestelling van twaalfhonderd te monsteren te Bitborg: nog de Overste van Eckenborg, twaalfhonderd Paerden te monsteren te Cornelimunster: Schlegel had twaalfhonderd omtrend Aken bescheiden, en St. Barlamont met zo veel in Lotteringen: de Markgraaf Edward van Baden had ook bestelling. Maar deeze vyfenveertig Vaandelen Duitsche Voetknegten, en agtenveertig honderd Paerden konden niet alle te Veld gebragt werden, vermits de Protestanten te vooren alle de gewilligste opgeligt hadden, daar toe de andere alom beletten en verhinderden, waar zy konden, want die omtrend Hamburg verliepen 't, eer zy tot de monsteringplaatzen geraakten, door twist tusschen de Kommissarissen en Hoplieden, om het geld gereezen. De hoop van Eckenborg werd ook verhinderd: veele werden hier en daar van de Hollandsche Soldaten en hunne vrienden verstrooid: niet te min werd een goed deel in Wynmaand omtrend Keulen gemonsterd. Een deel Spanjaarden en Italianen kwamen ook uit Italiën, en de Nederlandsche Paerden, Benden van Ordonnantiën, werden ook opgerust met het Inlandsch Voetvolk, niet tegenstaande die van Artoys en Henegouwe klaagden en betuigden, dat men Inlandsch Krygsvolk uit de Landen zou zenden, hebbende zo veele vyanden voor de deur. De gemuitineerde Spanjaarden en Walen werden ook betaald, eene Maand in kleeding, drie of vier Maanden in geld. Maar de Regimenten van Arenberg en Barlamont bleven omtrend Dalem, beide sterk omtrend dui-

Parma's gereedschap en bestelling tegen Vrankryk.

duizend Mannen, eischende zesendertig Maanden agterstallen, en stierven veele van armoede en honger.

Mansveld Gouverneur der Nederlanden.

Op deeze gereedschap heeft Parma te Brusfel de Staten van Braband en andere gezogt goed genoegen te geven, zo wy te vooren gezegd hebben. Hy stelde Graaf Pieter Ernst van Mansveld voor Stadhouder en Kapitein Generaal in de Landen, in zyn afwezen, op orde van den Koning. De Heeren van den geheimen Raad, nevens hem, waren de Heeren van Assonville, de President Richardot, Ferdinande de Salinas, geweest hebbende Auditeur Generaal van 't Leger, de Heer Froyssaert, Heer van Broche, Doctor Hoest, Fernando de Varraneam, en Doctor Maes. De Hoofden van de Finantie waren de Graaf van Arenberg, de Heer van Champigni, de Thesaurier Drinkwaart, een Hollander. Kommissarissen, de Heer Chasseley, de Heer van Merode, d' Overloope, de Heer van Hingene, de Heer van Grobbendonk, Zoon van Jasper Schets, eertyds Thesaurier, met meer andere.

Namen der Raadsheeren te Brusfel.

Parma's heirkragt, daar mede hy in Vrankryk trekt, in December.

De Hertog van Parma dus gerust zynde, met zyne hoopen, die hy te vooren gezonden had, werd in alles geschat te zyn drieduizend Paerden, en tienduizend te Voet, met tweduizend Wagens, en veertig stukken Geschut, daar van hy in alle nooden eenen Wagenburg maakte tot zyne beschansfing. Hy vertrok uit Brusfel, den 16den van Slagtmaand, naar Valençyn, daar hem de jonge Hertog van Guyze ontmoette: en vermits de Gezanten des Keizers aangekomen waren, keerde hy te post naar Brusfel, en den 13den van Wintermaand weder naar Landreci op de Frontieren: La Motte had intusschen eenen aanslag op Chappelle Tyrasse, maar te vergeefs, des dat Guarnizoen eenen loop deed op de Nederlanden, tot Terlon, alles afloopende, dat de Franschen nog nooit in deezen Oorlog gedaan hadden.

Parma krygt Laferre, den 2 January 1592.

Als de Hertog van Parma by Laferre kwam, werd hem dat overgegeven, daar La Motte, nu gemaakt

Graaf

PIETER ERNST *Grave van Mansvelt, Vryheer tot Helderingen, Gouverneur der Nederlanden.*
GESTORVEN IN DEN OUDERDOM
VAN 87 JAREN
MDC IV.

J. P. direx.

UNIV. OF MICH.

Graaf van Everbecque, introk. Den 2den van Louwmaand, des Jaars 1592, trok Parma, vereenigd zynde met des Pausſen en des Hertogs van Majenne's volk, naar Roye, en dus naar de Rivier de Somme; daar hy een groot deel tyd versleet, vermits den kouden Winter en gebrek aan voeragie: want de Koning van Vrankryk nu Cartres na lang beleg ingenomen hebbende, hadden des Vorsten van Anhalts Duitſchers op de Frontieren gelegd, die de voeragie geheel afaten, en hy zelfs belegerde de Stad Rouaan, die Parma wilde gaan ontzetten: en als Parma hem naderde, kwam de Koning met eenige hoopen Paerden hem dagelyks bespringen, latende den Maarſchalk Biron in 't beleg voor Rouaan. In eene van deeze ſchermutzelingen is de Koning zelfs gekwetst geweest, met eenen vervlogen Koogel in zyne zyde, zonder grote ſchade. De Koning van Vrankryk gekwetst.

De Hertog van Parma nam Neufcasteel in; maar verstaande, dat de Koning, met Graaf Philips van Nasſau, omtrend drie duizend versch volk uit Holland ontfangen had, hebbende eenig weinig volk binnen Rouaan gekregen, die grote uitvallen deden, besloot hy wat te rusten en ververſchen, byzonder alzo door deeze twe Winterſche maanden veel ziekte onder zyn volk gekomen was, door gebrek aan voeragie en voorraad. Dus trok hy, den 3den van Lentemaand, te rug over de Somme, en belegerde Rue, een Steedje in Ponthieu, en eene plaats, die de Bondgenooten zeer kwelde: en, zig gelatende het ontzetten van Rouaan te veragten, ook toelatende van eenigen Vrede-handel te ſpreken, heeft de Koning ook veroorzaakt een deel van zynen Adel in hun gemak naar huis te laten trekken, en zyn Duitsch Paerdevolk lag hy in 't Land van Caux, om zig te vermaken, houdende de Nederlanders en Engelſche meest in 't beleg voor Rouaan. Parma intusſchen beleggende Rue, verwisſelde zyn krank volk voor versch volk, uit de byleggende Guarnizoenen: en in Lentemaand, voor Rue, met een deel Mutzaards

Parma neemd Neufkasteel in, trekt te rug over de Somme, en belegerd Rue, den 3 Maert.

Parma tragt Rue te beklimmen, te vergeefs.

van Hout, de Moerasschen en Gragten gevuld hebbende, is aan de Muren gekomen, om die te beklimmen. Maar met eene Sluis, die door die van de Stad geopend werd, lieten zy groot Water op hem vallen, zo dat alle de Mutzaarden wegdreven, veel volk verdrinkende. Zy hadden ook een oud Ravelyn ingenomen, daar uit die van Rue hen ook sloegen.

Parma van Rue opbrekende, trekt op Rouaan, dat hy ontzette, den 17 April.

Intusschen Parma, vergezelschapt met zynen Zoon, den Prince Reynutius, weder versch volk in plaats van de doode en zieke verzameld hebbende, is, den 16den van Grasmaand, weder over de Somme getrokken, trekkende naerstig, beschanst tusschen zyne Wagenen, straks op Rouaan, daar hy, den 17den van Grasmaand, op vyf mylen na by kwam. De Koning deeze haastige aankomst verstaande, trok zyn volk van Rouaan te hoop, het beleg opbrekende, en marcheerde naar Pontdelarche: waar door Parma, met het geene hy by zig had, de Stad Rouaan voorzien en gespysd heeft, en heeft de belegerde verder beloften gedaan: daar op is 'er beraadslaagd, wat best gedaan diende, waar over Parma's meening was den Koning te volgen en slaan, of hem eenig voordeel af te nemen, eer hy sterker werd: de andere Franschen van het Verbond zeiden best te zyn, de Stad Rouaan wel te voorzien en verzeekeren, en tot dien einde Caudebeek, op de Rivier Sayne gelegen, de doortogt van de Zee-haven Hable de Grace, in te nemen, en geenzins te slaan; aanhalende het oude spreekwoord, dat men den vlugtigen vyand behoorde eene Brug van goud te maken, enz. Des Parma's meening niet werd gevolgd, waar op hy zig namaals ontschuldigd hield, als door den anderen raad het geheele Leger in 't uiterste gevaar kwam, van, by gebrek aan nooddruft en voeragie, te moeten vergaan, of, tot hun groot nadeel, tegen des Konings geweldig Leger te slaan, ten ware zy eene behendige en gelukkige uitvlugt door zyne kloekheid bekomen hadden, zo wy zullen verhalen.

Parma raad den Koning te slaan, en werd niet gevolgd.

Dus

Parma neemd Caude-beck, en werd gekwetst, den 27 April.

Dus zyn zy terſtond getrokken naar Caudebeck, een Steedje, beneden Rouaan op de Sayne gelegen, daar veele Nederlandſche Oorlogs-Scheepen en andere meer lagen, welke zy met Geſchut van de Landen nederwaards deden dryven, en, na dat hy zyn Geſchut geplant en geſchooten had, kreeg hy dat Steedje in, den 27ſten van Grasmaand.

Voor dat Steedje werd Parma geſchooten, alzo hy met zynen Zoon en La Motte was gaan bezigtigen, waar best het Geſchut te planten: de ſcheut was een Musquet-ſcheut in den regter arm by de hand, van eenen vervlogen Koogel, want dat bleef leggen tusſchen beide de beenties, en moest met drie ſneden uitgehaald werden, en kon kwalyk geneezen, vermits 'er Koortzen by kwamen, door den groten last en zorgvuldigheid, daar in hy zig vond, benauwd en eensdeels bezet, terſtond van eenen kloeken en ſtrydbaren Koning, die ſterker te veld was dan hy, en dat in zyn eigen Land. Als hy nu krank was, en niet te Paerd kon zitten, maakte hy tot Stadhouder zynen Zoon, den Prince Reynutius, dat eenige zeer verdroot, welke by den Hertog van Mayenne en de rest van het Verbond en Krygsraad de meeste magt niet had, waar door dikwils verſcheide gedagten reezen, ook grote jalouzien en nadenken, de een van den anderen, zo dat Parma's eige zin niet in alles gevolgd werd, daar mede de fauten verontſchuldigd werden.

Parma ſteld zynen Zoon Reynutius tot Stadhouder.

De Koning, nu verſterkt, vervolgd Parma tot ſlag.

Middelertyd had de Koning tusſchen Rouaan en Pontdelarche zyn volk van alle kanten verzameld, zo dat hy, den 26ſten van Grasmaand, zig ſterk vond wel vyfentwintighonderd Paerden, meest Edellieden, en wel zo veele Duitſche Ruiters onder Anhalt, en omtrend dertienduizend Voetvolk, met welke hy den Hertog van Parma natrok, om, was 't mogelyk, te ſlaan.

Maar Parma had, na 't innemen van Caubebeck, zyn Leger geſlagen op voordeel te Bohiumont en Yvetot, zig wagtende van ſlaan, daar de Koning, den

De Koning slaat eenige Regimenten, en neemd Kilbeuf in.

den 4den van Bloeimaand, zeven van zyne Regimenten heeft aangegrepen, en uit hunne Schansfen geslagen, meest door de Engelsche en Hollanders, en nam Kilbeuf in, dat hy sterkte. Den 6den van Bloeimaand sloeg hy hem weder, en nam ten laatsten Yvetot en andere plaatzen in, Parma's Leger altyd dringende naar Caudebeck. Den 10den van Bloeimaand heeft de Koning zyn volk in slag-orde gebragt, en Parma tot slag gelokt, en dus staande, zond hy zynen uitgeleezen hoop naar een Dorp Rantson, daar toen legerden tweëntwintig Kornetten ligte Paerden, zeven Benden zware Paerden, drie Vanen Duitsche, te zamen tweëndertig Vanen Ruiters van Parma's volk: deeze werden van 's Konings volk hevig besprongen, en meest verrast, eer veel van hen te Paerd konden geraken, waar over zy de vlugt namen: des 's Konings volk veel vielen aan 't plunderen van 't Leger, waar op Parma terstond een deel Spiesfen, Musketiers en andere van alle kanten zond, om de plunderaars te slaan; maar Graaf Philips van Nassau, met honderd Spiesfen en honderd Musketiers, wederstondze zo lang, tot dat de andere weder in orde werden gebragt, onder den jongen Biron en andere, waarom dat volk ook moest wyken: des 's Konings volk Meesters van den Buid bleven, en weggeleid hebben by de drieduizend Paerden, en eenige Muilen, met Koffers geladen, waar in veel van Parma's geld was. Zy staken ook den brand in 't Dorp, met eene meenigte van Wagenen. Onder dit Paerdevolk werden meest overlopen en verrend de Nederlandsche Benden van Ordonnantien, van den Prince van Chimay en van Bosfu, door de engte van de plaats, zo dat Chimay van daar vlugtte naar Artoys, alles verlatende. Dit geschiedde byna zonder schade van 's Konings volk, waarom de Koning, tot Godts lof, zelfs deed in 't Leger zingen, 's avonds in 't Avond gebed, den zesenzeventigsten Psalm.

Parma's volk dapper geslagen.

's Konings Dankzegging.

Parma zig dagelyks meer door den Koning benauwd

nauwd vindende, die hem allen leeftogt afsneed, ook gebrek aan voeragie hebbende, nu tot aan de Rivier gedrongen zynde, heeft wys en behendig besloten zig over het Water de Sayne te begeven, niet geraden vindende Veldslag te wagen tegen zo veele kloeke berade Edellieden, beleid door den eersten en besten Hoofdman van Europa; maar was te vrede met de eer, die hy tegen zulken Prince behaald had, als genoeg volbragt hebbende, daarom hy gekomen was, veele jalouzien, agterdenken en misverstand tusschen hem en de Franschen groejende, en heeft behendig tegen over Caudebeck, over de eene en andere zyde van de Sayne, eene beschansfing laten opwerpen, en dus beide de kanten der Rivier bezet met Geschut, de eene zyde met den Grave van Bossu, en de andere met den Kollonel La Barlotte, onder welk beschutzel hy, den 13^den^ van Bloeimaand, met al zyn Voet- en Paerdevolk, gereedschap en Geschut, over grote Ponten by een gebonden, die met koorden overgetrokken werden, de Rivier is overgevaren, en dat zo stil en behendig, dat de Koning dat kwalyk en te laat kon vernemen om te beletten, tot zyn groot geluk en eer.

Parma ontwykt behendig den Koning over de Sayne, den 13 May.

De Koning, hem zynen vyand dus ontweeken zynde, eischte terstond de Stad Caudebeck op, daar driehonderd Mannen ingelaten waren, meest Spanjaarden, die zig overgaven den 15^den^ van Bloeimaand, mits dat zy mogten trekken naar Rouaan.

Caudebeck weder van den Koning gewonnen.

Parma over zynde, trok terstond verder naar de voorburgten van Rouaan, S^t^. Severe genoemd, daar hy scheen te willen schansfen en legeren; maar vreezende, dat de Koning hem weder zou volgen, trok verder, zonder veel rusten, zo dat hy, den 15^den^ van Bloeimaand, voor by Evreux getrokken was, en hy zelfs was den 17^den^ binnen Parys, en zyn volk daar omtrend. Van daar trok hy over Pont Charenton, over de andere zyde van de Marne, en heeft zyn volk wel zes Maanden onderhouden, mits die gevende elk maar twe Kroonen. De Koning

Parma komd met zyn volk weder t'huis, in May.

hem te vergeefs volgende, kwam te St. Denys, en die van Parma naar Nederland te Spa, zyn volk, en ook 's Pausſen volk en de Zwitſchers, zeer arm afkomende, en veel naar huis verlopende.

Rouaan en Parys met ſterkten en Schansſen gedwongen nooddruft van hunne vyanden te koopen.

Dus heeft Parma zynen laatſten togt in Vrankryk behendig in eene maand volbragt, de Stad Rouaan ontzet, ook eensdeels van vleesch en Beesten voorzien, en middel om zig te behelpen gegeven, hoewel niet byzonders verbeeterd, vermits de Koning daar na Kilbeuf, op de Rivier beneden Rouaan geleegen, met Bolwerken deed ſterken, daar van eene Stad makende, waar mede de Rivier bedwongen werd, leggende daar middelertyd eenige Hollandſche en andere Oorlogs-Scheepen, die toelieten op Licent alle toevoering op Rouaan te doen, betalende grote ſchatting, waar mede zy 't Guarnizoen, en de kosten van ſterkte-bouwing betaalden: 't welk ook naar Parys toegelaten werd, die nu weder in groten nood van voorraad gekomen waren, door de omleggende Guarnizoenen. Deezen Zomer deed de Koning tusſchen de Stad Parys en Ponte Charenton, op een half Eiland, eene ſterke Schans maken, daar de Heer van Tiligny en La Nove op lagen, die allen doortogt op de Sayne en Marne afſneden. Hier door werden deeze twe magtige Steden van alle hunnen rykdom uitgeput, en dus gedwongen, met gereed geld te kopen, dubbel betalende, hunnen nooddruft van hunnen vyand, daar mede zy van hem geſtrafd werden.

De vyanden der Kroone van Vrankryk verliezen meer dan zy winnen, als de Savojer.

Dus bleef de Kryg in Vrankryk nog duren, hoewel de Koning verſcheide overwinningen in verſcheide Provintiën kreeg, ook tegen de uitlandſche Hertogen van Savojen en Loreynen, die elk hoop hadden zig Koningen te maken, tot dien einde hunne Tytels en eiſchen opentlyk verklarende, om ten minſten een deel des Ryks aan hunne Landen te hegten, die beide by hunne eige ſchade en verlies wel mogten merken, hoe ongeraden ondankbaarheid is, en den elendigen en bezwaarden nog te bezwaren, want

de

de Hertog van Savojen werd van Desdiguieres dikwils geslagen, en zommige Steden zelfs in Piemont hem afgenomen, eenen doortogt in Italiën makende, Dygrasse en Cauors sterkende, daar over veele Italiaansche Potentaten by den Paus beschuldigd werden den Heere Desdiguieres daar toe met geld by te staan. Desdiguieres, Veldoverste tegen Savojen.

De Koning bestelde den Lotteringer ook eenen vyand, namelyk den Viconte van Turenne, die trouwde de eenige Dogter van den Hertog van Bouillion, Vrouwe van Esdan Jamets, enz. hem ook makende Maarschalk van Vrankryk, die nu Hertog van Bouillion is, veele overwinningen tegen den Lotteringer gehad, en Asternai en andere Steden gewonnen heeft, die ook verhinderd heeft, dat zyn Zoon, de Kardinaal, tot het volkomen bezit des Bisdoms van Straasborg niet komen kon. De Hertog van Lotteringen vindt we verstand van Bouillion.

De Maarschalk, Hertog van Montmorency, heeft in Languedocq des Konings partyen zeer beschut, tegen de magt, die uit Spanje gezonden was: ook heeft hy den Hertog van Joyeuse, beleggende Villemur by Toulouse, geslagen, die daar dood bleef, met wel etlyke duizenden: hy was de Broeder van de twe Broeders, die in den slag van Courtras bleven. De Stad Bayone werd zeer na, door den Gouverneur van Fonterabie, by middel van eene Vloot ter Zee en te Land, door de Spanjaarden overvallen, vermits een Spanjaard, woonende te Bayone, en een Medicyn, Blancqpignon genoemd, heimelyk verstand met de Spaansche hadden, maar werd ontdekt en eenige onthoofd. Montmorency slaat Joyeuse. Aanslag der Spanjaarden op Bayone te vergeefs.

In Brittagnien hebben de Spanjaarden ook hun voornemen niet kunnen volbrengen, zynde door de hulp van de Engelsche meermaalen verhinderd, daar 't volk nog liever Fransch wilden blyven, dan Spaansch werden, 't welk alom, en zelfs te Parys, bespeurd werd, de Spaansche veele moedwilligheden over Geestlyke en Waereldlyke gebruikende, tragtende ook hunne Steden met verrasfing te vermeeste- De Franschen zyn jalours over de Spanjaarden.

ren, daar uit grote jalouzien groeiden, zelfs in 't Leger van Parma en Duc Mayenne genoeg uitbarstende, welke jalouzien meer groeiden, als de Paus en de Koning van Spanje, en zyne toegedane hevige Bondgenooten, zeer drongen, om eenen nieuwen Koning in Vrankryk te kiezen. De Mededingers waren de Koning van Spanje of zyne Dogter, de Hertog van Savojen, de Hertog van Lotteringen, of zyn Zoon, Duc Mayenne zelfs, ook de Hertog van Nemours, niet zonder hoop zynde; maar de jonge Hertog van Guyze had de meeste gunst, zynde in 't voorgaande Jaar behendig uit de gevangenis ontkomen.

Mededingers naar de Kroon van Vrankryk.

De Koning heeft ook een ontwerp des voorleeden Konings gevorderd, en tot verzeekering van die van den hervormden Godtsdienst aan lyf en goed de strenge Plakaten, tegen hen nog in gebruik, daar in Hooimaand, des Jaars 1591, te Nantes afgedaan, daar toe veele Geestlyke kwalyk te brengen waren; maar zelfs in ope vergadering, tegenwoordig de Aards-Bisschop van Bourges, de Bisschoppen van Nantes, Beauvoys, Bayeux, met den Maarschalk Biron, den Kancelier, de Raadsheeren van Staten, Secretarissen, Officieren der Finantiën, en andere, die den Koning zeer drongen om zig Katholyk te bekeeren: daar op de Koning antwoordde, men zou hem daar van niet spreeken, voor dat de Spanjaarden uit de Landen gedreeven waren, dan wilde hy daar op letten. Ondertusschen vertoonde de Kancelier den Raad van de vier volkoome Parlamenten, en veele Presidenten en Raadsheeren, daar op de Koning verklaarde, dat hy niet langer lyden wilde, dat men die van den Godtsdienst onregt zou aandoen, hy wilde die zo wel als de Katholyke beschermen, zynde de Adel van den Godtsdienst de werktuigen geweest, dat hy tot de Kroon gekomen was, veele van hen uit Vrankryk gebannen, en hun goed verbeurd, die zig alleen op zyne toezegging vertroostten, dien wilde hy zyne gelofte houden, ook

Strenge Plakaten tegen den Godtsdienst afgedaan in Vrankryk.

Reedenen des Konings voor de Protestanten.

wilde hy die eeren met bedieningen en Staten, zo wel als de Katholyke, om verderen Oorlog en kwaad te verhoeden, met meer dergelyke hevige woorden, ten voordeele van die van den Godtsdienst. De Maarschalk Biron vertoonde, dat het meer dan noodzaaklyk was die van den Godtsdienst verzeekering te geven, en dat de Hugenoten mede regte Franschen waren, die nooit tot vrede gedrongen waren, maar dien altyd zelfs gezogt hadden, en die hier tegen waren, waren van die van het Verbond meer dan betooverd. Dus kregen die van den Godtsdienst eenige verzeekering, en de laatste Plakaten tegen hen werden kragteloos gemaakt, met een nieuw groot Verbod, te Nantes uitgegeven.

Die van den Godtsdienst krygen verzeekering in Vrankryk.

Dus bleven de zaken in Vrankryk nog staande, zonder dat de Koning, hoewel hy veele overwinningen kreeg, ook veele Steden innam, zyn Koningryk tot volkome gehoorzaamheid kon brengen, waarom hy dikwils zeide, dat hy was een Koning zonder Koningryk, een gehuwd Man zonder Wyf, en een Oorlogs-voerder zonder geld, de zenuw des Krygs, hem alom ontbreekende, hebbende nergens geheele Provintie hem volkomen onderdanig, maar elk gebruikte zyne eige middelen van geld, waarom hy ook zyne Hoogduitsche onder Anhalt, die nu zeer geminderd waren, afdankte.

Spreekwoord des Konings.

Wy hebben verhaald, hoe de Keizer Rudolphus in 't voorige Jaar gezogt had weder den Vrede-handel tusschen den Koning van Spanje en de vereenigde Landen te hernemen, waar op de Landen zig genoeg hadden laten hooren, dat, zo lang de Koning op zyn voornemen bleef, 't niet doenlyk was; maar de Keizer verzeekerde, dat de Koning meer dan te vooren toegeven zou, om de Landen weder onder hem te brengen, waar op hy zeer treflyke Gezanten gezonden heeft, als Salentyn, Grave van Isenborg, Symon, Grave van der Lippe, enz. Johan, Heere van Perilstein, Otto Hendrik de Beylant, Baron van Rheyt, met Dierik Echten van Mespebrun, en François Philippe Fomstid, Doctooren: deeze waren in

Des Keizers handeling om vrede.

Wintermaand met groten staat te Brussel aangekomen, en feestlyk onthaald, tot grote kosten des Konings daar geherbergd en kostvry gehouden, en hebben met Parma gehandeld voor zyn vertrek in Vrankryk, te Brussel blyvende tot den 22sten van Louwmaand; ziende dat zy geen bescheid uit Holland konden vernemen, vermits de Staten Generaal daar moesten beschreeven zyn, zyn zy weder naar Duitschland vertrokken, en gelastten den Heer van Rheyt met Paspoord naar Holland te trekken, die daar ook tot Grasmaand heeft geleegen. Ten laatsten, den 7den van Grasmaand, kreeg hy, nevens eenen gouden Keten van agttienhonderd guldens, en alle teerkosten voor hem af betaald in den Hage, een schriftlyk bescheid wegens de Staten Generaal, zaaklyk als volgd.

Antwoord der vereenigde Staten op den Vrede-handel, van den 7 April, 1592.

De Staten Generaal der vereenigde Provintiën der Nederlanden verstaan hebbende, dat het de Keizerlyke Majesteit beliefd had af te zenden de Graven van Isenborg, van der Lippe en de andere, om te weeg te brengen eene Vrede-handeling met den Koning van Spanje, of te hervatten den begonnen Vrede-handel te Keulen, in den Jaare 1597, tot welken einde de Baron van Rheyt, den 27sten van Lentemaand laatstleden, aan hun verzogt had, dat de voorzegde Gezanten daar over mogten daar komen en gehoord werden; waar op de Heeren Staten, na rype beraadslaging, zeer ootmoedig zyne Keizerlyke en Koninglyke Majesteit bedankten voor zynen goeden wil en geneegenheid tot den welstand van de Landen, ootmoedig biddende te willen gelooven, dat zy anders niet zoeken nog wenschen van Godt Almagtig, dan dat deeze elendige Oorlog, die zo lang in Christenryk, voor al in Vrankryk en deeze Nederlanden, is begonnen en gevoerd geweest door de Spanjaarden en hunne aanhangers, mogt door de kragtige hand van Godt, en door goede ingeving van goede Princen en Buuren, veranderd werden in eenen verzeekerden gerusten staat, daar mede geheel Christenryk in vrede mogt gesteld en gehouden

wer-

werden: waar over zy zig aan zyne Majesteit hoog verbonden bekenden, enz. en twyffelden niet, of zyne Keizerlyke Majesteit deed hier in met een Vaderlyk opregt hart; maar gemerkt 't geene by voorgaande Vrede-handeling in deeze Landen gezogt is, en 't geene zig nu ontdekte, konden zy niet verstaan, dat van den Spanjaard anders dan bedrog gemeend werd: want de Vrede-handel met den Prince van Orange, zaliger, in 't Jaar 1574, en te Breda, in 't Jaar 1575, wrogten hun niet dan verlies van veele Steden en Sterkten: desgelyks het Verbond, beslo- ten met Don Johan, te Marche in Famine, in 't Jaar 1577, was alleen op enkel bedrog gegrond, en veroorzaakte eene opentlyke overweldiging van de Pacificatie van Gend, gemaakt in den Jaare 1576: ook het overweldigen van de Stad en Kasteel van Namen, Charlemont, Marienborg, met ondergang en verlies van veele Quartieren, en grote bloedstorting gevolgd.

Reedenen der Staten, waarom zy niet wilden in Vredehandel treden.

In 't Jaar 1578 daar na lag de voorslag van de raad-neming van den Baron de Selles den grond, waar op de Walsche Landen zig afscheidden van de andere vereenigde Landen, en de Vrede-handel te Keulen wrogt niet anders, dan volkomen afval derzelver Walsche Provintiën, van veele Heeren en Edelen des Lands, met verlies der Stad Mastricht en 's Hertogenbosch. Wat droevigen uitgang de verçierde handel met de Steden Gend, Brugge en andere, gehad hebben, was meer dan openbaar.

Vrugten van de Vredehandeling.

Waar toe strekte de voorgestelde Vrede-making van den Jaare 1587, en 1588, met de Majesteit van Engeland, namelyk, om, onder dekzel van vrede, in te nemen en bederven niet alleen deeze vereenigde Landen, en de Onderdanen derzelver, maar zelfs het geheel Koningryk van Engeland, 't welk genoeg bleek by de grote en hoogberoemde Vloot ter Zee, gezonden in den Jaare 1588: zelfs gedurende het gesprek daar van tusschen Engeland en Nederland konden de Heeren Staten Generaal, voorziende hun

kwaad voornemen uit de voorgaande handelingen, zig daar toe niet laten overhalen in de Jaaren 1587, en 1588. En met veel meer zwarigheid zouden zy dat nu verzoeken, nademaal in dezelve handeling zig zo opentlyke grote fout openbaarde, gemerkt nog zederd niet de minste waarschynlykheid in de Spanjaarden is, van te willen beteren; maar in tegendeel zyn zederd veele andere vonden van bedriegeryen en geweldeń ontdekt, als in wat manieren de Verbondelingen van Vrankryk zyn gestyfd geweest door de Spanjaarden, tegen hunnen Koning, laatst gestorven, dien zy met allerhande geweld, bedrog en kleinheid behandeld, en ten laatsten niet ontzien hebben verradelyk zynen eigen perzoon te vermoorden, door de handen van Geestlyke, de gansche Waereld kenbaar.

Voornemen der Spanjaarden.

Ook hebben de Spanjaarden en hunne aanhangers in veele Provintiën van Vrankryk getragt zig daar Heeren en Meesters te maken, en den tegenwoordigen Koning tegen alle reedenen te beroven van zyn erfregt, om te vesten hunne alleen-heersching, of geweld over alle Koningryken en Landen, van hoger hand beraamd, waar van genoeg de togten, gedaan in Vrankryk, door den Hertog van Parma, in 't Jaar 1590, en in 't einde van 't Jaar 1591, en nog in dit tegenwoordig Jaar 1592, 't Krygsvolk gezonden, en dat nog is in Brittagnien, Languedocq en Provintien, de gansche Waereld kenbaar zyn. Ook geefd de Heeren Staten geen klein agterdenken, dat juist de opening van deeze handeling geschiedde in Wynmaand, des Jaars 1590, te Frankfort, ten tyde, als de Hertog van Parma in Vrankryk getrokken was met de meeste magt der Nederlanden, om te onder te brengen de Kroon en tegenwoordigen Koning van Vrankryk, en deeze onderhandeling is tot zyne wederkomst weder uitgesteld, tot dat hy weder gereed was met gelyke geweldige magt in Vrankryk te trekken. Verder meer doed de Heeren Staten grootlyks agterdenken, dat deeze voort-

gebragte handel van vrede regt overkomd in plaats van de beloofde en verwagte uitvoering, besloten by de voorname Circulen of Kreitzen des H. Ryks, tegen den Koning van Spanje en den Hertog van Parma, nopens het wedergeven der Steden en Forten, door hen bezeten, den voorsz. Ryke afgenomen, in 't welk de Heeren Staten van hunne zyde zig zo goed, opregt en gewillig hebben ontdaan, en den voorsz. Ryke voldaan, en altyd voldoen zullen.

Boven alle deeze zyn de Heeren Staten wel byzonder verwittigd van het bedrieglyk voornemen der Spanjaarden in dit stuk, door de eige Brieven van den Koning van Spanje, en zynen voornamen Secretaris Idiaques, geschreeven aan den Spaanschen Hofgezant, in 't Hof van zyne Keizerlyke Majesteit, Don Guilliam de Sint Clement.

Daar toe zyn de zaken ook wel overwegens waerdig, het geene onlangs beslooten is geweest wegens den Koning van Spanje, by openbare Plakaten tegen de oude Keizerlyke Stad Aken: boven dien is van grote overweging, dat de vrugten van den handel, onlangs voorgenomen op de herstelling van 't Gouvernement des Hertogs van Gulik, Kleef, en Berg, in de Stad Dusseldorp, zulks zyn, dat men nu meer dan ooit te vooren twyffeld, of de regeering daar niet meer Spaansch, dan der Landen eige zy, alle te regt geagt opregte Spaansche treken. 't Regiment van Gulik en Kleef meer Spaansch dan Inlandsch.

Eindelyk kunnen de Heeren Staten niet vergeten de droevige en jammerlyke regts-gedingen, die gedurig gebruikt werden in Vrankryk en deeze Landen, uit de Roomsche *Maxime*, *quod Hæreticis & Rebellibus*, onder welke de Inwooners van deeze Landen, maar, Gode dank, zonder oorzaak, geagt werden, *non sit servanda fides*: waarom en overwoogen zynde, dat de Heeren Staten Generaal, die, volgens hunnen Eed en Ampt, moeten verantwoorden, voor den hoogen Almagtigen Godt en de gansche Waereld, van hun best in 't hand-houden

en beschermen der vereenigde Landen, en Inwooners derzelver, niet kunnen verstaan, hoe zy met vrugten eenige opening tot de vordering van de voorgeslage Vrede-handeling kunnen toelaten, nog in de vereenigde Landen, nog daar buiten, aan de Koninglyke Majesteit van Engeland, met welke in dat en andere zy staan in sterke verbintenis, nog ook aan den Koning van Vrankryk en andere Mogendheden, Vorsten, Republyken, en andere vrienden, te zamen verbonden voor eene gemeene zaak.

Daarom zal 't zyne Keizerlyke en Koninglyke Majesteit, aan welke de Heeren Staten altyd verpligt blyven, hem alle eer en behoorlyke agting te dragen, gelieven in 't vriendlykste en goede te verstaan en nemen, dat zy, volgens 't geene zy zyne Majesteit, den 1sten van Louwmaand, des Jaars 1591, schreeven, zy niet konden besluiten op dezelve voorgestelde Vrede-handeling, om wettige en hoogwegende reedenen.

Ook baden zy ernstig de voorsz. Heeren Hofgezanten, dat 't hunne Heerlykheden wilden gelieven gunstig verslag te doen van deeze hunne reedenen aan de Majesteit, en byzonder, dat de Heeren Staten Generaal, voorziende, dat zy hier in geene vrugt doen zouden, gaerne gezien hadden, dat hunne genaden en Heerlykheden ontlasd waren geweest van de moeiten, waar over zy hun 't zelve bekend maakten voor het einde van hunne laatste vergadering, als zy van hunne komst door byzondere verwittigd waren.

Boven dien dankten zy ook de Heeren Hofgezanten in 't gemeen, en elk in 't byzonder, namelyk ook den Baanderheere van Rheyt, zeer hartlyk, vermits hy zig dus gebruikt heeft tot den goeden dienst van deeze Landen, en zouden altyd 't zelve verschulden, enz. Verder ontschuldigden zy het lang uitstel van dit antwoord, vermits de beschreeve Heeren Staten Generaal, door den Winter, Vorst en Ys, niet eer konden vergaderen, ten eersten, vergaderd

derd zynde, den Baanderheere van Rheyt gehoor gevende, hoopende, en biddende de Heeren Staten zyne Keizerlyke Majesteit ootmoedig, dat het hun believe deeze hunne onschuld aan te nemen voor wettig, en de zaken van deeze Landen te houden in goedgunstigheid en aanbeveeling, ten dienste van 't geheel Christenryk. Dit geschiedde in de vergadering der voorsz. Heeren, de Staten Generaal, in 's Hage, den 7den van Grasmaand, des Jaars 1592.

Op deezen verzogten Vrede-handel hebben de Hollanders penningen geslagen van zilver en koper, tot waarschuwing, waar op stond de Maagd *Hollandia*, in haaren Tuin, in vrede wel rustende, en, terwyl werd zy, door lagen, listen en behendigheid, van alle kanten besprongen, en rondom stond geschreeven, *Pax patet insidiis*, dat is, de Vrede is bedrog onderworpen. Op de andere zyde stond *Hollandia*, in haaren Tuin gewapend, met goede Wagt rondom bezet, afkeerende en verslaande veele vyanden, met dit geschrift, *Tuta salus Bello*, dat is, welvaard is verzeekerd met den Oorlog. Die van Zeeland sloegen ook eenen penning, waar op stond een Spanjaard, den Zeelanders vrede aanbiedende; maar de Zeelander wysd hem, dat de Slang lag onder dat kruid, met dit geschrift, *Latet anguis in Herba:* op de andere zyde stond het wapen van Zeeland, met dit opschrift, *ne temere*, dat is, betrouw of geloof niet te ligt.

Gedenkpenningen der Hollanders en Zeelanders, tot afrading van Vrede.

Gedurende den Winter zyn 'er in Nederland wederzyds verscheide loopen gedaan door de Guarnizoenen, als die van Nymegen namen Alpen in, de Guarnizoenen in Vlaanderen by den Grave van Solms tragtten op Sluys, andere op 't Stigt van Keulen, ten voordeele van de Gravinne van Meurs, die daar etlyke duizend guldens eischte. In Lentemaand vergaderde Prins Maurits van Orange de Guarnizoenen van Braband; trok met den Grave van Hohenlo, die nu weder uit Duitschland gekomen was, heimelyk op Mastricht, dat hoopende met verrasting in te ne-

Loopen en aanslagen in de Nederlanden van weder-zyden.

nemen, tusschen den 17^{den} en 18^{den} van Lentemaand, 's nagts; maar door eenen groten slag-regen, ook door de donkerheid des nagts, konden zy niet gelyk door verdooldheid aan twe zyden den aanval doen: waar door zy met eenige doode en gekwetste hebben moeten afwyken, en in 't wederkeeren namen zy Bergeyck in de Kempen in, dat zy sterkten in Bloeimaand. Die van Bergen op den Zoom namen in Westwezel en Gravenwezel, twe Dorpen met Kasteelties, en dat, om hunne loopen beter te mogen doen; maar deeze werden in Zomermaand door Mondragon weder genomen, dien ook een aanslag op Breda miste: hy nam ook Tuernout en Westerloo weder.

Bergeyck ingenomen, en Westwezel en Gravewezel gewonnen en verloren.

De vereenigde Landen hebben den voorleeden Winter zeer behendig, met kleine schade, geld van hunne Gemeente vergaderd, dagelyks ook vermeerderende hunne Scheepvaard, als namelyk op Italiën, door de Straat van Gybralter, daar in dit en 't vorige Jaar by de vierhonderd grote Scheepen met Koorn, die zy uit Oostland gehaald hadden, doorgevaren zyn naar verscheide plaatzen van Italiën, vermits de grote duurte van 't Koorn in die Landen, twe of drie Jaaren gedurende, daar by de Koopman, Schipvolk en Reeders wonnen, en de Landen groot Konvoi of Licent-geld van kreegen.

Schipvaard op Italien werd gebruiklyk.

400 Scheepen met Koorn naar Italien gevaren.

Hierom besloten de Landen deezen Zomer zig sterk te Veld te begeven, in Bloeimaand scheepende hun gereedschap, waar onder boven de vyftig stukken Geschut waren: en vermits de Brieven, die van Verdugo aan Mansveld en den Raad van Staten onderschept werden, daar in hy zeer klaagde, dat Vriesland verlaten werd, zo 't scheen, dat de togt op Vriesland zou zyn; maar Prins Maurits trok uit den Haag den 10^{den} van Bloeimaand naar Utrecht, vermits daar eenige twist te slissen was.

Met Prince Maurits, nevens den Grave van Hohenlo, begaven zig Graaf Willem van Nassau, en de Graaf van Solms, te veld, hebbende, voor

Prins Maurits gereedschap tot

Krygs-

Krygs-Raad, den Heere van Barchon, als provisioneel President van den Krygsraad, Graaf Philips van Nassau, als Generaal van het Paerdevolk, den Heere van Famars, als Generaal van 't Geschut, Kapitein La Craisſonniere, als Sergiant Major, en verder de Overste en Kollonellen Sir François Vere, Floris van Brederode, Morrey, Dorp, Groeneveld, en andere Kapiteinen van grote ervarenheid. De Heer van Gryze was Generaal van de Provande: nog trokken gemeenlyk mede eenige Raadsheeren uit den Raad van Staten, en zeekere Gemagtigde van de Provintiën, daar de togt gedaan werd, alles dienende tot goede schikking en orde op alle noodzaken van Geschut, Krygs-gereedschap, geld, en leeftogt. een Veld-Leger, en hunne Overste uittrekkende den 10 May.

Daar trokken van alle kanten tot omtrend zesduizend Voetvolk, en by de twe duizend Paerden, met welke Prins Maurits trok op Steenwyk, met alle gereedschappe, daar hy zyn Leger nedergeslagen, en kwartier genomen heeft, den 28sten van Bloeimaand, het Paerdevolk te Glethorn logeerende. Steenwyk van Prins Maurits belegerd, den 28 May.

De geleegenheid van Steenwyk hebben wy verhaald in 't tiende Boek, en hoe dat van Rennenberg voor Parma belegerd, en van der Staten wegen beschermd werd: zederd werd het van 's Konings wegen, door Jan Baptista de Taxis, met behendigheid ingenomen en verrasd, en zynde eene Stad, geleegen op eenen doortogt van Vriesland, veel Land bevrydende, werd die wonderlyk door hen gesterkt met sterke aarde Wallen, alle met hout doorvlogten, en dat op de beste formen: zy was ook wel voorzien met goed Krygsvolk, omtrend zestien Vaandelen, en etlyk Paerdevolk. Voor Gouverneur was daar binnen Anthoine de Quocquille, een ervare Krygsman: ook waren 'er meer andere Heeren en Graven binnen, als Graaf Lodewyk, jongste Broeder des Graven van den Berg, de Heer van Waterdyk, en andere van naam, met omtrend twaalfhonderd Mannen, en tagtig Paerden. De Stad was van alles genoeg voorzien, en zy hadden geen gebrek dan aan

Bus-

Buskruid, het welk, alzo hun eene goede meenigte uit Duitschland afkwam, werd in 't Munsterſche Stigt aangeſlagen en genomen, tot vergelding van eenige berooving, die van des Hertogs van Parma's volk gedaan was.

Aanſlag op Enkhuizen voorgenomen by die van Steenwyk, zonder voortgang voor 't beleg.

Eer wy het beleg van Steenwyk verhalen, zullen wy eerst melden van eenen dubbelen aanſlag, die men wel meende onder en met dit beleg te pas te brengen, en was deeze, dat die Spaanſche, en die van Steenwyk onder Parma, wel meenden de Stad Enkhuizen te bekomen, door eenen Zeevarenden Man en Burger daar, die onlangs uit Spanje gekomen was, en daar zelfs met den Koning geſproken had, die daar over eene zom geld, zo van den Koning als Parma, ontfangen had, zo wel voor zynen eigen dienst, als om andere Kapiteinen en volk tot den aanſlag te beweegen; maar deeze Burger heeft het zelve de Staten en Prince Maurits heimelyk aangezegd, van welke hy zulke ſchikking heeft ontfangen, dat hy de Spaanſche wist te overreeden, dat de aanſlag best diende voorgenomen op de Haven, en dat zy daar toe eenige duizend Man zouden met Scheepen zenden van Steenwyk, daar niet wyd van geleegen, op eenen avond, in 't begin van Bloeimaand, die met eenige Koopmanſchap, door list van deezen Burger, onverdagt zouden komen overvaren, vermits eenige Stads Kapiteinen en voorname van de Stad daar toe reeds gewonnen en omgekogt waren, die zelfs ſchreeven op hun gezag, dat alles zeeker was: en om dit dus eenigen ſchyn te geven, en die van Steenwyk meer te verblinden, bood de Uitvinder hun aan, zig tot onderpand in handen van de Stad Steenwyk te ſtellen, zig onderwerpende aan allerhande ſtraf, zo hy anders dan trouw met hen handelde, of zo het niet wel uitviel, wel volgende zyne ſchikking, enz. Terwyl zou Prins Maurits zig binnen Enkhuizen ten zelven tyde begeven hebben, om die van den aanſlag te betrappen, dat ligt te doen was, om dat de Haven droog vald

met

met laag Water, en zo haast hy 'dat volk alle zou gevangen en vast hebben, zou hy terstond het Leger, nu gereed zynde, zenden voor Steenwyk, om dat te belegeren, met zulke dreigementen, zo zy den voorsz. Uitvinder niet terstond vry en los hem leverden, zou hy ten eersten al dat gevange volk doen ophangen; maar daar groeide ergens agterdenken, zo dat de aanslag geenen voortgang kreeg: waarom Prins Maurits met zyn Leger tot het beleg van Steenwyk, als vooren, voortvoer.

Van den 30sten van Bloeimaand, tot den 9den van Zomermaand, was Prins Maurits bezig met de beschansingen op de laage gronden te zoeken en maken, om 't Geschut te kunnen planten; des werd 'er eene Kat, negentien voeten hoog, opgeworpen, daar op men drie stukken Geschut kon stellen, om de hoogten en weeren af te schieten, en alles te ontdekken; maar het deed kleinen dienst, dan om beter het Geschut te planten, welke tot vyfenveertig stukken geplant zynde, werd de Stad, den 13den van Zomermaand, daar mede beschooten, behalven nog vier andere kleiner Veldstukken; maar daar werd voor die reis met schieten weinig uitgeregt, ja kwalyk meer dan de Borstweering afgeschooten, hoewel nogtans veel duizend scheuten daar op gedaan werden. Met eenige stukken schooten zy vuur-koogels in de Stad, die wel in 't eerst eene vrees aanjoegen, en eenigen brand maakten, maar in 't kort werd alles geblust.

Als zy zagen, dat het Geschut zo weinig vorderde, en die van binnen zo weinig daar op pasten, toonende in spot, dat het maar als stof met beezemen van de Vesten af te vegen was, werd 'er besloten van schieten op te houden, en met twe Meinen voort te varen naar het Bolwerk, die ook niet veel wrogten, daarom zy groeven tot dat zy in 't Bolwerk kwamen, 't welk zy die van binnen afwonnen, en ontdekten eene zeekere plaats aan den voet van de Palissaden, daar uit die van binnen grote weer deden

den in de Gragt, zodanig, dat al het bespringen verloren arbeid was, ten ware die van binnen daar van werden gedreven: waarom zy eenige stukken Geschut in de Gragt zonken in verscheide plaatzen, daar zy wel bedekt werden, om weg te schieten alle de weerplaatzen aan den voet van de Palisfaden, met andere beschutzelen, die zy hadden aan den voet van de Wal, die wel wrogten, want onder 't beschermzel van dit Geschut kwamen zy met eene rollende begraving in de Gragt, daar zy zig zo wel bedekten, dat die van binnen hen niet veel konden schaden, zo dat zy daar mede kwamen in 't bezit van den voet der Wal des voornamen Bolwerks aan de Oost-zyde, daar zy toen met ondergraven drieenveertig voeten inwaards onder de aarde inliepen, eer zy keerden om eenige Kamers te maken. Dit werk duurde wel tien dagen, binnen welken tyd die van binnen twe uitvallen deden, in den eersten namen zy een Vaandel, en sloegen eenige Engelsche, in den tweden sloegen zy den Hopman Olthof dood, die in 't ander beleg in de Stad geleegen en beschermd had, met eenige andere van naam, en een deel volk, die de Wagt daar hadden. Nooit konden de beleggers eenige gevangenen uit de Stad bekomen, om de geleegenheid van binnen te vernemen, wat naerstigheid zy ook aanwendden.

Steenwyk werd ondermeind.

Uitval van die van Steenwyk.

Ravelyn verlaten.

Den 23sten van Zomermaand wrogten die van buiten om eene Batterye te maken, tegen eene Ravelyn, dat die van binnen nog hadden buiten de Stad by eene Moras. Als die van binnen de Batteryen gereed zagen, verlieten zy de plaats.

Een Tooren van Masten voor Steenwyk gebragt, den 26 Juny.

Den 25sten en 27sten van Zomermaand waren zy buiten bezig om eenen Tooren, die van Masten gemaakt was, op Wielen aan de Stad te brengen, dien zy eenen Kyk in den pot noemden: eene uitvinding van Kapitein Jan van den Cornput, van Breda, die deeze Stad te vooren had verweerd, gelyk wy in 't tiende Boek verhaald hebben. Deeze Tooren was vierkant van Masten, alle met yzere Vyzen aan

een

een gehegt, negen zolderingen boven den anderen, elk van twaalf voeten hoog: elke zoldering kon men afnemen naar believen, elke had eene Borstweering en bedekzel van Canifas tegen den vyand. Met deezen nieuwen Tooren, aan de Gragten gebragt, en de Musquettiers daar opgelegd zynde, keerden zy die van binnen niet alleen van de Wallen, maar schooten ook het volk, agter straten gaande; maar die van binnen, met twe stukken Geschut, te zamen met den Wind, bragten in twe dagen de twe hooge zolderingen ter neder, zo dat 'er niemand meer wilde opgaan.

Van den 26sten. tot den 29sten van Zomermaand waren zy beezig met de twe Meinen in den Wal onder 't Bolwerk gereed te maken. Den 30sten zonden die van binnen drie Kapiteinen, namelyk Bernart van Montberk, David du Wal, en eenen van den Sande, Zoon van den Drossaard van Harderwyk, uit, om van overgeven te spreeken, daar tegen de Kapiteinen Pieter van den Dorp, Assuers en Du Buk als Gyzelaars introkken. Zy verzogten uit te trekken met Wapenen, Vaandelen en Baggagie, gelyk die van Deventer vergund was: 't welk aangenomen werd, met voorwaarde, dat zy terstond over den Rhyn zouden trekken, en in zes Maanden in die Kwartieren niet dienen, en alzo zy dat weigerden, werd de handeling afgebroken. Den zelven nagt werden van Verdugo, 's Konings Philips Stadhouder, naar de Stad gezonden driehonderd Soldaten, elk met een zakje Buskruid van vyftien of zestien ponden, waar van zestig of zeventig inraakten, de andere werden geslagen, gevangen en in de vlugt gedreeven.

Steenwyk zend te vergeefs uit om van overgeven te spreeken.

Eenig buskruid in Steenwyk gebragt.

Den 1sten van Hooimaand deed Prins Maurits eenen loozen storm aanregten, omtrend vierhonderd scheuten met het grof Geschut gedaan hebbende, om hun gemoed en manier van binnen te mogen merken, die zig op alle plaatzen tot tegenweer rustten: den 2den van Hooimaand bragt hy den ganschen nagt al zyn volk heimelyk in de begravingen, met voornemen, om 's morgens de

Meinen met het Kruid op te blazen, en daar op eenen gemeenen storm te doen, elke Overste met zyn volk zyne bestemde plaats hebbende. Den 3^{den} van Hooimaand, na dat 's morgens het grof Geschut vier uren van alle plaatzen geschooten had, ook van de Kat, en die van binnen, door de grote waarschynlykheid tot den storm, op de Wallen gelokt waren, werd het vuur in de Meinen aangestoken: de eene Mein aan 't Bolwerk van de Oost-Poort wierp de Wal zo om, dat 'er Bres was voor tien Mannen teffens op te klimmen, aan welk kwartier Graaf Willem van Nassau, met de Vriesche Vaandelen, besteld was den eersten storm te doen; en op 't blazen der Trompetten zouden de Engelschen den tweden storm aanbrengen aan de Onniger-poort.

Loze alarmen en onblazen van Meinen, den 3 July.

De andere Mein aan de Zuid-west zyde, of Gasthuis-Bolwerk, berstte buitenwaards uit, daar van de aarde veele Hollandsche Soldaten, die ook op de Wagt gereed stonden om op te loopen, levendig begroef, daarom het teeken van storm door Prince Maurits aan geen kwartier gegeven werd; maar alzo Graaf Willem merkte, dat die van binnen verbaasd waren, sprong hy op, en nam met haast de plaats, of het omgeworpe Bolwerk aan de Oost-zyde, in, 't welk de geheele Stad gebood en overzag: dus werd ook op de andere zyde de Wal van de Onniger-poort aan de Zuid-zyde ingenomen, met groot verlies van volk van die van binnen: waarom die van binnen, zig aan alle kanten blood vindende, zonden dien avond nog eenen Trommel-slager uit, om spraak, die Maurits toen gehoor weigerde: maar 's anderendaags, den 4^{den} van Hooimaand, werden de voorsz. Kapiteinen gehoord, maar alle verzoek afgeslagen: ten laatsten waren zy te vreden aan te nemen het geene hun Prins Maurits gunde, want het Geschut nu in alle de plaatzen der Stad kon schieten, en alle de Huizen en Kerken waren byna al afgeschoten, de rest waren alle doorgebroken om door te loopen, 't volk zig meest in de Kelders houdende. Des niet tegenstaande had 't Geschut kleine schade aan de

Graaf Willem legerd zig op de Wallen van Steenwyk, den 3 July.

Verdragen den 4 July.

Wallen gedaan, vermits die zo sterk van vette aarde, kunstig en sterk met Boomen en Rys doorvlogten waren.

Dus heeft Prins Maurits den Gouverneur, Anthoine Quocquelle, ook den Heere van Waterdyk, Kapiteinen en Officieren van den Guarnizoene van Steenwyk, Geestlyke perzoonen en de Burgers dit volgende verdrag vergund, gedagteekend voor Steenwyk, den 4den van Hooimaand, des Jaars 1592. Verbond van 't overleveren van Steenwyk.

Dat zy uit de voorsz. Stad zouden trekken, na dat de Gouverneur, Kapiteinen, Officieren en Soldaten, zo te Voet als te Paerd, beloofd en gezworen zouden hebben, dat zy de Wapenen, tot dienst van den Koning van Spanje, niet zouden dragen, aan deeze zyde den Rhyn, gedurende den tyd van de eerste zes Maanden.

Dat zy uittrekken zullen met hunne Baggagie, Vrouwen en Kinderen, agterlatende de Vaandelen, Wapens, Oorlogs-gereedschap en voorraad.

Geene Soldaten, zynde Overloopers, of, die om het Geregt te ontgaan, om gruwlyke misdaden, in dienst der Stad zig hadden begeven, zouden dit Verbond mogen genieten.

Dat alle gevangenen zullen ontslag en vryheid hebben, mits betalende twaalf stuivers 's daags voor hunne kosten.

Alle Burgers en Officieren des Konings Philips zouden ook mogen vertrekken zonder overlast.

Dat zy honderd Wagens naar hunnen eisch zouden hebben tot Koevoorden, mits dat zy gehouden zouden zyn die onbeschadigd weder te zenden.

De Gekwetste en de Chirurgynen zouden in de Stad mogen blyven, tot dat zy van de wonden geneezen waren, en dan vertrekken.

Dat zyne Excellentie hun toestond twe Gemagtigden, om hen over den Rhyn te geleiden, op borg van den Gouverneur en Kapiteinen.

Na dit verdrag zyn, den 5den van Hooimaand, de Soldaten uitgetrokken; maar Prins Maurits heeft boven dien, ten aanzien dat het goed Krygsvolk Beleefdheid van Prins Maurits

was, beleefdheid willen bewyzen, en den Gouverneur uit gunst zyne Paerden toegelaten; desgelyks den Kapitein du Wal, met zyne Ruiters onder hem, elk zyn Paerd, en 't Krygsvolk hunne Rapieren gezonden.

tegen de overwonne Soldaten.

Daar trokken uit omtrend vyfhonderd zestig gezonde Mannen, fraai Voetvolk, meest Walen, en omtrend twehonderd gekwetste, en tusschen de zestig en zeventig Paerden. Binnen de Stad waren omtrend driehonderd vyftig dood gebleven, onder andere Graaf Lodewyk van den Berg, een aankomend Jongheer, omtrend 18 of 19 Jaaren oud, ook de Kapiteinen Blondel, Hessel, en meer andere.

Getal des Guarnizoens do de engekwetste in Steenwyk.

Graaf Lodewyk van den Berg in Steenwyk dood gebleven.

Van Prins Maurits zyde zyn 'er ook omtrend vyf of zeshonderd Mannen voor gebleven, en veele gekwetst: onder andere Prins Maurits zelve, kort na het springen van de Mein, als hy wilde bezien, wat die gewrogt had, werd door zyne slinker Kaak geschooten, zonder groot gevaar. Ten zelven tyde werd ook de Kollonel van 't Noord-Hollandsche Regiment, Jongheer Willem van Dorp genoemd, gekwetst, daar van hy stierf, een oud en dapper Krygsman. Daar werden meer andere gekwetst, en te vooren was daar mede gekwetst geweest de Heer François Vere. Na dat de Stad geruimd was, zyn 'er vier of meer Vaandelen, daar onder de Kapiteinen Berenstein, Ryswyk en meer andere, ingelegd, en 't Leger is daar zo lang gebleven, tot dat alle Wallen en Gragten hersteld waren, zynde het beleg den ganschen tyd zo voordelig voor het Krygsvolk geweest, dat 'er alle dingen beter koop en overvloediger waren, dan in eenige Steden, door het gemaklyk toevoeren, zonder eenige Imposten. Eenige Soldaten, die in 't verraden van Geertruidenberg geweest waren, zynde in 't Verbond niet begreepen, werden gevangen en gehangen.

Prins Maurits werd voor Steenwyk gekwetst.

Van hier is 't Leger naar Koevoorden getrokken, en een deel Paerden berendden het Steedje Ootmaarzen of Outmarsch, daar Alphonso de Mendoza in lag met zestig Paerden en twe Vaandelen Voetvolk,

Ootmaarzen genomen, daar de Heer van Famars ge-

volk, daar de Heer Charles de Livin, Heer van Famars, geschooten werd; een vroom standvastig Heer, zynde een van de Afgevaerdigde der verbonde Edelen, die 't Request, in 't Jaar 1566, aanbood: hy had gedurig de Wapenen voor de Landen gedragen, en was nu Generaal van 't Geschut, zeer beklaagd van de zyne. Het Steedje Ootmaarzen werd beschooten, en gedwongen den 30sten van Hooimaand, met verdrag als Steenwyk. (schooten werd, den 30 July.)

Nog in Oogstmaand werd Koevoorden belegerd, daar die van binnen de bystaande huizen afbranden, als zy zagen, dat Prins Maurits hen met de loopgraven naderde, die hun ook de Sluizen benam, en dus het Water uit de Gragten leidde, ook hebbende ingenomen het Bolwerk des Kasteels, en afgeschooten de Brug. Graaf Frederik van den Berg, na dat hy alom over en weder gereden had, om die plaatzen te bezorgen, was 'er zelfs met behoorlyk Guarnizoen ingetrokken, zynde eene plaats, sterk en befaamd om zyne geleegenheid, ook kunstig gesterkt op de gronden, eertyds van Jongheer Dierik van Sonnoy begonnen. (Koevoorden belegerd door Prince Maurits, in Augustus.) (Graaf Frederik van den Berg, Gouverneur in Koevoorden.)

Prins Maurits volk op het Bolwerk zynde, maakten eene Galerye tot hunne bevryding in de Gragt, om bedekt aan de Wal te kunnen meineeren en ingraven, vry van het Geschut der strykweeren, het welk zy in 't kort volbragten, met hulp van eene Kat, die zy op wierpen, en schooten ook eene Ravelyn ter neder: verscheide Meinen werden onder de Wallen gegraven, die moeilyk waren, en invielen: tegen eene van die meineerden die van binnen, en met lugt geven maakten zy dit onnut: nogtans bleven zy meineeren, en deden eenige springen, waar op een aanval gedaan zynde, raakten zy op de Wal, daar op zy zig beschansten, door middel van de opgeworpe Kat, die van binnen hunnen tegenweer benemende, gelyk zy te Steenwyk gedaan hadden: daar door die van binnen kleinmoedig werden, alleen hopende op het ontzet van buiten, en hadden ook gebrek aan Water, als maar eene put inhebbende, en andere behoeften. (Meineren voor Koevoorden.)

Nieuw Regiment Knegten opgeregt door de Staten.

De Raad van Staten der vereenigde Landen verstaande, dat Parma zig rustte, om in Vriesland te komen, en tot dien einde nog de Stad Berk, en andere plaatzen op den Rhyn, voor doortogt inhoudende, hebben een Regiment Knegten, dat de Landen hadden doen opligten onder den Kollonel Stolberg, doen monsteren by 's Heerenberg, door den Grave van Hohenlo, tot versterking van hunne behoeften: want Graaf Philips van Nassau was gezonden naar Vrankryk met drieduizend Mannen, en de Koningin had ook haare Engelsche afgevorderd, om in Vrankryk te zenden, die nu reeds uit het Leger vertrokken waren naar Zwol; maar alzo de tyding van Parma's komst kwam, werden zy weder ontboden. Intusschen kwam ook zeer wel te pas Graaf Philips met zyn volk uit Vrankryk, die in de Hollandsche Guarnizoenen gelegd werden, om zig te ververschen, en de oude Guarnizoenen werden terstond naar het Leger gezonden, en eenige naar 's Gravenweert, vreezende, dat Parma's volk ergens inbreken mogt, ook om hem alle zyne doortogten te bekommeren. Het Leger was ook zeer gezwakt van volk, en door kwade wegen en doortogten kon het kwalyk van leeftogt en Krygs-gereedschap voorzien werden, hoewel over Zwol en Steenwyk zo veel gehaald werd, dat het Leger ter nood werd voorzien.

Graaf Philips uit Vrankryk gekomen.

Verdugo verzoekt en krygt volk en geld.

Verdugo, de Vriesche Stadhouder van des Spanjaards zyde, had zeer aan Parma verzogt om volk en geld, het welk nu zeer ryklyk en veel over Italiën gezonden, en wel aangekomen was, waarom hy nu verkreeg by Parma, dat de Regimenten van Graaf Karel van Mansveld, Montdragon, Gonzago, met nog de twe Regimenten van Arenberg en Barlamondt, naar hem zouden trekken, met eenige Paerden en Geschut, welke over den Rhyn trokken, makende eene Schans over de andere zyde des Rhyns, en trokken op Grol, en dus tot Oldenzeel, daar zy aankwamen den 3den van Herfstmaand: en Verdugo alle zyn magt daar omtrend vergaderd hebbende, verstond den nood, daar in die van Koevoorden waren,

zen, waarom hy met alle zyn magt trok op Herdenberg, daar hy dagt te legeren; maar schielyk van raad veranderd zynde, legerde in een Dorp Ulzen, en van daar trok hy naar Emligen, geleegen onder het Graafschap van Benthem, maar eene uur gaans van Koevoorden, en eene bekwame plaats voor den leeftogt. Prins Maurits hier van verwittigd zynde, zond driehonderd Paerden uit om te bezigtigen en schermutzelen, maar konden die uit hnnne voordelen niet lokken: daar deed hy eenen Boer halen, die hy zag en verdagt eenige Brieven van den vyand te dragen, gelyk waar was: want de Boer, door vreeze van hangen, heeftze hem geleverd, waar in Verdugo die van Koevoorden zyn voornemen liet weeten, om hen 's anderendaags ontzet te doen, langs het kwartier des Graven van Hohenlo, en van 't Paerdevolk; hy had de geleegenheid van Prins Maurits Leger verstaan door eenen Edelman, genoemd Jan van Steenwyk, waar uit hy merkte, dat 'er kwaad by te komen was, waarom hy dien weg om de Moerasfen, verstaande van den zelven Edelman, dat die 't minst verdagt en bewaard was, verkoren had, enz.

Verdugo tragt Koevoorden te ontzetten.

Hier op heeft Prins Maurits de plaats met volk meer bezet, en heeft ook daar Geschut gebragt, en gesteld op den weg, dien zyne vyanden aankomen moesten: en dus heimelyk op zyne hoede zynde, en zyn volk dien nagt meest in de Wapenen houdende, is hy 's nagts verwittigd geworden van het trekken van zynen vyand naar zyn Leger, maar dat zy, den weg gemist hebbende, wederkeerden, daar op Prins Maurits last gaf, dat het volk van de Voorschansfen zou mogen aftrekken, zig gereed houdende; maar daar na weder verwittigd zynde, dat zy door eenen anderen weg aantogen, naar het kwartier van den Grave van Hohenlo, en 't huis van den voorn. Jan van Steenwyk, zond hy last weder aan de Voorschansfen te trekken: dog eer dat kon geschieden, is Verdugo met alle zyn magt te Voet en te Paerd aangekomen, alle met witte hemden over hun harnasch,

Verdugo in 't ontzetten van Koevoorden geslagen, den 7 September.

voor den dag, den 7den van Herfstmaand, en is dus op drie plaatzen aan de Voorschansen gevallen, met groot geroep *Victoria*, *Victoria*; maar zy werden door het volk des Graven van Hohenlo gekeerd, en door de hulp, welke Prins Maurits en Graaf Willem daar bragt, te rug gedreven, en in 't afwyken schoot het grof Geschut op hen los: veele bleven 'er dood, en veele Mannen en Paerden in de Moeras steken. Daar werden 's anderendaags op de plaats geteld honderd drieenzestig dooden, en tweënvyftig Paerden: veele gekwetsten voerden zy weg, want 's anderendaags werden nog tweënveertig Wagens vol dooden en gekwetsten geteld, trekkende naar Oldenzeel, geleid met vier Kornetten Paerden, zo dat 'er wel driehonderd Mannen dood bleeven.

Graaf Willem gekwetst. Van Prins Maurits zyde bleven maar drie Mannen, en zes gekwetste, behalven Graaf Willem van Nassau, die eenen scheut kreeg in 't dunne van zynen buik, om dat hy ongewapend was, maar zonder gevaar.

Verdugo, dus te rug gedreeven, maakte 's anderendaags grote gereedschap van Mutzaarden, om over de Moeras te komen: en alzo het Land veele enge doortogten heeft, scheen hy die te willen bezetten, en dus het Leger van Prins Maurits allen leeftogt af te nemen; maar ten laatsten als die van Koevoorden hun ontzet te lang zagen vertoeven, zo dat zy daar over begonnen van overgeven te spreeken, kwam hy zig weder in slagorde vertoonen, bezigtigende Prins Maurits beschansing, die nu ook weder eenige Engelsche in 't Leger ontfangen had, en daar om betrouwde in goede Ordonnantie hem te verwagten. Dus deeze twe Legers elkanderen bezigtigd hebbende, heeft Verdugo twe stukken Geschut los geschooten, en een Huis in brand gestooken. Die van Koevoorden schooten ook twe stukken, hem antwoordende; maar als Verdugo verstond, dat die van Koevoorden verdragen hadden, trok hy weg naar Veldhuizen, in 't Graafschap van Benthem.

Die

Die van Koevoorden dus verlaten, en gedurig beschooten zynde, tot grote kwetzing van hun Krygsvolk, de Beleggers gelogeerd, door de ondergraving, op hunne Bolwerken en Borstweeringen, besloten te verdragen. Prins Maurits was ook te vreden hun goed verdrag te geven, ten aanzien dat Verdugo nog daar omtrend was, en ergens wat mogt aangrypen, en nu in dat Land de straten en wegen vuil en diep waren, onbekwaam om lyftogt te brengen, heeft hun, den 12den van Herfstmaand, dit volgende verdrag gegeven. De Gemagtigden waren Evert van Ens, Drossaard, en de Kapiteinen, Christoffel de Vasques, en Alonzo de Marteney, 't gebied voerende over de Ruiterye. Koevoorden geefd zig over aan Maurits, den 12 September. Verdrag die van Koevoorden gegeven.

Zyne Excellentie van Orange, begeerende te gelieven mynen Heere, den Grave Frederik van den Berg, zynen goeden Kouzyn, heeft hem toegelaten, en laat toe mits deezen, als ook aan den Drossaard van Koevoorden, Kapiteinen, Officieren en Soldaten, houdende Guarnizoen binnen de gezegde Fortres, te mogen uittrekken met hunne Vaandels, Wapenen, brandende Lonten, Paerden, Baggagie, met alle 't geene hun toebehoord, uitgenomen 't Geschut en den voorraad, zo wel van Krygs-gereedschap als leeftogt, naar wat plaats hun beliefd te trekken.

Het zelve verwilligd zyne Excellentie ook aan de Geestlyke Jufvrouwen, Vrouwen, Kinderen, Huisgezinnen, Knegten en Maagden derzelver voorn. binnen Koevoorden.

En tot vordering van hun vertrek zullen hun geleverd werden Wagens, en behoorlyk Konvoi, om hen zeeker te geleiden, voor welke de voorsz. Graaf zal geven Gyzelaars, tot dat zy weder zullen gekeerd zyn in 't Leger, belovende zyne Excellentie by deezen, by zyn Prinslyk woord, dat nog den Heere Grave, nog eenige andere, die uit dezelve Sterkte zullen trekken, eenige schade aan lyf of goed zal gedaan werden. Gedaan voor Koevoorden als vooren, den 12den van Herfstmaand, des Jaars 1592.

 Hier

Graaf Frederik onthaald van Prins Maurits. Hier op is de Graaf met zyn byhebbend Krygsvolk uitgetrokken, zynde de Graaf van den Berg voorsz. van zyne Kouzyns, Prince Maurits, en de Heeren van den huize van Nassau, wel onthaald, hebbende veele recdenvoeringen met den anderen op hunne partyschappen, als zynde Zusters en Broeders Kinderen, maar zyn niet vereenigd. Daar trokken uit wel vyfhonderd Soldaten, die gaan konden, met veele zieken aan den Bloedgang: de plaats werd nog geheel sterk bevonden, met negen stukken Geschut voorzien.

Gedenkpenningen over de winning van Steenwyk, Ootmaarzen en Koevoorden. De Heeren Staten deden, ter eeuwige gedagtenis van 't nemen der drie Steden, Steenwyk, Ootmaarzen en Koevoorden, Penningen slaan van Zilver en Koper, de eere derzelver winning Gode toeschryvende.; te Koevoorden werd Gouverneur gesteld de jonge Heer van Nienoort.

Prins Maurits Leger bleef leggen, tot dat alle Sterkten van Koevoorden weder opgemaakt, en alles voorzien werd: Verdugo lag te Veldhuizen, en het scheen, dat hy Ootmaarzen wilde gaan belegeren, maar dat werd ook gesterkt.

Maurits en Verdugo's Legers breken op, den 25 October. Den 15^den^ van Wynmaand trok Prins Maurits Leger op naar Zwol, daar zy beraadslaagden en beslooten naar Emmerik te trekken, en by den Rhyn te legeren, en verder over te trekken naar de gelegenheid, en dat zy zien zouden, wat Parma's volk onder Verdugo zou aanregten, gereed zynde om Grol of Goor te belegeren, of den vyand den togt over den Rhyn te beletten; maar eer zy daar konden komen, was de Heerenstraat vol Water, en Verdugo's volk gescheiden, en meest den Rhyn weder overgetrokken, namelyk de twe Regimenten van Arenberg en Barlamont, met vyf of zeshonderd Paerden, zeer te onvreden. Verdugo, met de rest van de Paerden, en de Spanjaarden, Italianen en Luikenaren, bleef omtrend Oldenzeel, bezettende Grol, Goor, Enschede en Lingen.

Prins Maurits kwam, den 8sten van Slagtmaand, te Arnhem, daar hy zyn Leger in de byleggende Steden

den verdeelde. De Voorraad met het Geschut en Schipbruggen werden alle op Scheepen gelegd, om die altyd gereed te hebben, en ook bereid tot een vliegend Leger, alzo 'er grote spraak was, dat zy over den Rhyn zouden trekken in 't Land van Valkenburg en Lutzenburg, om Parma zelve te Spa te verzoeken; maar alzo Parma van daar naar Brussel trok, is zulks nagelaten.

Die van Groningen werden nog door deeze verrigtingen, en verlies van Steenwyk en Koevoorden, niet bewogen tot eenig verdrag te komen met hunne Buuren, de Ommelanden en Adel van Vriesland, niet tegenstaande zy nu door den doortogt van duizend Beesten beroofd werden, en maar eenen doortogt, de Bourtange, open hadden, omtrend Wedde; maar Graaf Frederik van den Berg trok met zes Vaandelen en eenige Paerden, in den Winter, naar Groningen, tot bewaring van de Landen. Dyzend Beesten van de Groningers genomen.

Te Antwerpen, in Oogst- en Herfstmaand, had het Schipsvolk, dat op de Oorlogs-Scheepen lag, tot bewaring van de Rivier, in hunne Bolwerken en Schansen gemuitineerd om betaling, zynde omtrend vierhonderd in getal, eischende vierenveertig Maanden agterstallen, daar op zy maar eenige leeningen gehad hadden. Deeze muiterye was zo hevig, dat zy dreigden by den vyand met de Scheepen betaling te willen halen, het welk zy lieten weten aan die van Zeeland, die derwaards Afgevaerdigde zonden, om hen aan te lokken, maar te vergeefs: des zy ten laatsten te vrede gesteld, en eenigzins betaald werden; maar veele werden zederd mistrouwd, en naar Duinkerken gezonden, daar zy zig dagelyks sterker ter Zee rustten, en veele goede Buiten van de Kusten van Engeland haalden. Schipsvolk te Antwerpen gemuitineerd en weder gestild.

In 't Land van Kleef, Gulik en Berg, was nu eenige Jaaren grote onrust: de oude Vorst Willem, nu zesenzeventig Jaren oud zynde, was in Louwmaand, deezes Jaars 1592, gestorven, en te Dusseldorp, den 10den van Lentemaand, heerlyk begraven. Deeze Vorst nu oud geworden en onbekwaam tot Hertog Willem van Kleef, Gulik, enz. gestorven in January, en den 10 Maert begraven.

tot regeering zynde, werden de Landen door den Landraad geregeerd, die den Koning van Spanje, en zyne Gouverneurs genoeg toegedaan waren. En alzo des Vorsten oudste Zoon over eelyke Jaaren in Italiën gestorven was, en hy nu maar eenen Zoon, Johan genoemd, en vier Dogters had, hebben zy deezen Zoon, tot verzeekering van den Katholyken Godtsdienst, en om aan de Spaansche zyde vereenigd te blyven, voorzien van een Huwlyk met Jacoba, de Dogter van Baden, in 't Jaar 1585, eene zeer Katholyke Vrouw, die tot regeering geheel geneegen was, vermits zy eene zimpelheid of krankzinnigheid in deezen jongen Vorst merkte, waar in de voorsz. Raad ligt verwilligde, om de oude manier van regeering te behouden. De oude Vorst Willem heeft nagelaten vier Dogters, deugdlyk opgebragt by zyne Zuster; de oudste trouwde met den Vorst van Pruissen, die reeds drie Dogters zonder Zoonen had, nu huwbaar: de twe andere Dogters waren getrouwd aan twe Hertogen van Nieuborg en Zwe-bruggen: de vierde Sibilla was nog ongehuwd. De Vorst nu dood, en de jonge Vorst Johan krankzinnig, en tot de regeering onbekwaam zynde, hebben de Dogters met haare Mannen bekommerd geweest, niet alleen om de regeering, maar ook om de opvolging, vermits de jonge Vorst geene Kinderen teelde, en hierom is de Hertogin van Pruissen, nu Weduwe, met haare drie Dogters, ook de twe Hertogen van Nieuborg en Zwe-bruggen, in Kleef gekomen; maar vermits deeze alle den Hervormden Godtsdienst toegedaan waren, hebben zy met de Vorstlyke Landraden niet kunnen over de regeering over een komen, welke vreezende voor beroering in de regeering, zig behielpen met de magt van den Keizer en Spanje, om in 't Gouvernement te blyven: zelfs Schenckern, die Kastelein op het Slot van Gulik was, vreezende gedwongen te werden tot iet dat hem niet aanstond, vertrok heimelyk uit de vergadering naar Gulik, en sterkte zyn Slot, op niemand pasfende, gestyfd zynde van Parma,

Johan, Vorst van Kleef, trouwd Jacoba van Baden.

Huwlyken der Dogters van Kleef.

Regeering van Kleef onrustig en onzeeker.

ma, die men toen zeide te verzoeken de ongehuwde Dogter Sibilla ten Huwlyk voor zynen Zoon Reynutius, Prince van Parma. Zederd zyn daar nog verscheide Dagvaarden gehouden, daar men den twist wel onderdrukt, maar niet weggenomen heeft, de Landen ondertusschen groten overlast van der Buuren Kryg lydende.

Die van Lutzenburg, Limburg, en de Landen over de Maas, leden ook veele schaden van den overtogt en monstering van Parma's Krygsvolk, 't welk zig daar uit Duitschland vergaderde, daar ook de Guarnizoenen van Gelderland, Holland en Braband zeer veele loopen deden, als namelyk in Louwmaand, des Jaars 1593, deden zy eenen sterken togt op Sint Vit, en ontbrak niet veel, of zy namen de Stad in, des uit Braband al het Krygsvolk derwaards gezonden werd. Landen van over de Maas lyden overlast.

De voorsz. Landen leden ook veel door den Kryg, die tusschen Vrankryk en den Hertog van Lotteringen was met de Vrouwe van Esdan, Dogter en Erve van den Hertog van Bouillion, door het afsterven van beide haare Broeders, die nu getrouwd was met den Viconte van Turenne, een Zusters Zoon van den laatsten Conestabel van Vrankryk, Montmorency, dien nu Maarschalk van Vrankryk was, een ervaren en dapper Krygsman, wel noodig om dat Land, als Frontier van Vrankryk, wel te beschermen tegen den Lotteringer en Spaanschen. Deeze heeft, den 14den van Wynmaand, den Heere van Chamblisse of d' Amblise met vyfendertig honderd Lotteringsche geslagen, belegerende Beaumont, en dat alleen met vyf honderd Paerden, en driehonderd Voetvolks. D' Amblise bleef daar dood, met wel zevenhonderd van de zyne, 't Geschut en alle de Vaandelen werden daar genomen: ook namen zy door verrasching Astenay, en daar na, den 7den van Wintermaand, ook by nagt eene Lotteringsche Stad, Dungh genoemd, op de Maas geleegen, daar in sterk Guarnizoen lag. Viconte van Tourayne getrouwd, met de Erve van Bouillion. Staat en geschiedenissen van Lotteringen.

De Hertog van Lotteringen, alzo hy het Verbond Hertog van Lotteringen

van

Staat naar de Kroon van Vrankryk. van Vrankryk toegedaan was, en zelfs stond naar de Kroon, of yverde naar een goed deel daar van, wegens zyn Wyf, eene Dogter van Vrankryk, of voor zyne Kinderen, heeft harden wederstand gevonden, dien hem de Koning van Vrankryk berokte. Zyn twede Zoon, Bisschop van Mets, en Kardinaal zynde, die door Katholyken handel tot Bisschop van Straesborg gekoren was, werd ook verhinderd van 't bezitten deszelven Bisschops, dewyl van den meesten hoop tot Bisdom gekoren was de Zoon van den Bewindhebber van Maydenborg, Markgraaf van Brandenburg; die daar over door den Vorst van Anhalt groten Kryg voerde, 't welk ten laatsten omtrend deezen tyd ter uitspraak van de byleggende Vorsten gesteld werd. 't Bisdom werd intusschen gedeeld tusschen den Markgraaf van Brandenburg, den Kardinaal van Lotteringen, en de Stad Straesborg.

Keurvorst van Saxen sterft. Christiaan, Keur-vorst van Saxen, stierf den 5den van Wynmaand, des Jaars 1591, wiens Zoon, nog jong zynde, hem onder Bewindhebbers opvolgde.

Parma, eenen tyd lang te Spa geweest zynde, daar hy ten laatsten vreesde besprongen te werden, ook zyne gezondheid niet zeer beterende, is in 't begin van Wynmaand te Brussel gekomen, en in de Warande, agter het Hof alleen gelogeerd, weinig handelende, bereidende nogtans eenen anderen togt in Vrankryk. En alzo daar ten Hove grote twist gereezen was onder die van de Finantiën en Reekenkamer, werd ook den 15den van Wynmaand, den Heere van Champigni, voornaamste van de Finantie, van den Hertog van Parma aangezegd, gelyk wy te vooren verhaald hebben, dat hy, om zyne kwade diensten, overdragingen, handelingen en bedryven, van 's Konings wegen bevel had hem binnen agt dagen te doen vertrekken uit Brussel, en de volgende tien dagen uit Nederland te trekken naar Bourgogniën, zonder eenige ontschuldiging te willen hooren, waarom de Heer van Champigni tegen zynen dank 't gebod gehoorzaamde.

De Heer Sansey, niettande, Een ander van de Finantie, Sansey genoemd, die on-

onlangs van kleinen ſtaat ryk geworden was, werd in gevangenis geſteld, met meer andere. De Staten van Braband, Vlaanderen, en andere, waren te Brusſel ook zeer te onvreden, en zonden van hunnen 't wegen naar Spanje, klagende aan den Koning. Om deezen twist en andere oorzaken is 'er in Nederland van den Koning uit Spanje gezonden Don Piedro Mauriques de Toledo, Graaf van Fuentes, maagſchap van den Hertog van Alva, die te Brusſel met groot verlangen van de hervorming aankwam, den 4^{den} van Wintermaand. Als te vooren Parma van Brusſel vertrokken was, den 9^{den} van Slagtmaand, voor hebbende eenen aanſlag op S^t. Quintyn, die hem miste, trok hy naar Atrecht, zig toerustende tot eenen anderen togt in Vrankryk, nogtans zwak zynde: en alzo hy genoeg ſchielyk kranker en waterzugtig werd, is hy daar tusſchen den 3^{den} en 4^{den} van Wintermaand geſtorven, omtrend den zelven tyd, als Fuentes te Brusſel aankwam, zo dat zy elkanderen niet zagen: vermits hy genoeg haastig ſtierf, werd zyn dood verdagt in Spanje bewerkt te zyn, te meer, om dat Fuentes toen daar even aangekomen was; maar zulk agterdenken werd als de dood zelfs vergeten.

re van de Finantie, werden gevangen.

De Graaf van Fuentes komt in Nederland om alles te herſtellen, den 4 December.

Parma ſterft te Atrecht, den 3 December.

Hy was een gelukkig, kloek, vernuftig en wel verzogt Krygsman, de beste, dien de Koning van Spanje, en ook de Katholyke, toen hadden, hoogmoedig, beleefd, heusch, en zeer Hoofs: nogtans altyd van de voornaamſte Spaanſche Hoofden mistrouwd. Hy was maar vyfenveertig Jaaren oud: zyn lighaam werd geopend, en bevonden geheel bedorven van boven tot beneden, niet mogelyk langer te leven, en daar na werd het in eene Maal gepakt, en dus bedekt op een Paerd te Post in Italiën, naar zyne Stad Parma, gezonden. Zyne uitvaard werd te Brusſel heerlyk gehouden, daar over twist rees, vermits na de Baar zyn Hofgezin volgde, met den Stadhouder Mansveld, waar na terſtond de Spaanſche Edelen wilden volgen, maar werden geweldig van de Italianen, niet zonder groot rumoer, geweerd.

Parma's natuur, wezen en geluk.

Parma werd te Romen een Beeld opgeregt, den 3 April.

In Italiën in veele plaatzen, ook te Romen, werd zyne uitvaard den 3den van Grasmaand gehouden, als een trouw voorstander, en allerkloekste voorvegter der H. Roomsche Kerk. Zy hebben, ter eere van hem, een Beeld van schoonen Marbor op 't Kapitool gesteld, naar de wyze der oude Romeinen, met dit volgende opschrift:

Quod Alexander Farnesius, Parma & Placentia Dux III. magno in imperio res pro Rep. Christiana praclarè gesserit, mortem obierit, Romanique nomines gloriam auxerit.

S. P. Q. R.

Honoris ergo, majorum morem seculis multis intermissum revocandum censuit. Statuamque civi optimo in Capitolio ejus virtutis, suaque in illum voluntatis, testimonium.

Ex S. C. P.

Clementis VIII. P. M. Anno II. Gabriele Cesarino I. V. C.
Jacobo Rubeo.
Papirio Albero Coss.
Celso Celso, Cap. Reg. Priore.

Dat zegd in 't Duitsch, om dat Alexander Farnese, de IIIde Hertog van Parma en Placentia, om zyne zeer grote daden en regeering voor de Christlyke gemeene welvaard volbragt, en daar over gestorven, des Roomschen naams roem vermeerderd heeft, heeft de Raad en het Roomsch volk ter zyner eere, om weder op te brengen het oud gebruik, nu lang nagelaten, een Beeld voor hunnen zeer goeden Burger opgeregt op 't Kapitool, tot erkentenis van zyne deugd, en getuigenis van hunnen goeden wil.

Bezyden dit Beeld staat nog eene schoone steene Tafel, met 't volgende schrift:

ALEXANDER FERNESIUS.

Octavi F. Parma & Placentia Dux, III. Provinciam nactus Belgicam Philippi Hispaniarum Regis imperia detrectantem.

Gedenkwaerdige vereeringen, den Hertog van Parma te Romen opgeregt.

MAstrichum Urbem munitissimam expugnavit, Bironium Gallum diversarum partium ducem, collatis signis pralio vicit. Duncherchaam, Gandavum, Brugas, Hypras, Tenremundam, Bruxellas, Exclusam, aliaque plurima Belgii oppida, aut vicepit, aut at deditionem compulit, Antverpiam, humanis viribus in expugnabilem ingenti ad Scaldim fluvium operum magnitudine circum

sum munitiam in deditionem accepit Novesium receptum Coloniensi Archiepiscopo reddidit. Belgas ommes qui continentem incolunt in Philippi Regis potestátem, & ad Ecclesiæ Romanæ obedientiam reduxit. Hasce ob res aliasque fortiter gestas, à S. P. Q. R. summus Imperator elogio propemajorum triumphus, quorum gloriam aut vicit aut certè æquavit ornatus est.

Beteekenende in 't Duitsch: Alexander Farnesius, Zoon van Octavius, Hertog van Parma en Placentien, den IIIden, zynde belasd van Philips, Koning van Spanje, Nederland te gouverneeren, die gehoorzaamheid weigerden; heeft Maastricht, eene zeer sterke Stad, met geweld gewonnen, den Franschen Biron, Overste van zyne wederpartye, heeft hy met Veldslag overwonnen, Duinkerken, Gend, Brugge, Yperen, Denremonde, Brussel, Sluys, met veel meer Nederlandsche Steden, heeft hy geweldig ingenomen of tot overgeven gedwongen, Antwerpen, onwinlyk voor menschen kragt, op de Rivier de Schelde, met grote werken rondom magtig bezet, moest zig overgeven: de Stad Nuys, door hem gewonnen, heeft hy den Aards-bisschop van Keulen wedergegeven. Alle de Nederlanders, op 't vaste Land woonende, heeft hy wedergebragt onder Koning Philips gebied, en onder der Roomscher Kerke gehoorzaamheid. Om deeze en andere zyne kloeke daden is hy van den Roomschen Raad en volk met Tytel van Opperste Gebieder vereerd, als eene Triumph der oude Romeinen waerdig, wier eer, zo hy die niet heeft te boven gegaan, hy voorwaar gelyk geweest is. Dit staat dus tot zyne eer en eeuwige gedagtenis te Romen.

Inhoud van de daden van Parma.

Hy had nu de Nederlanden onder 's Konings gebied meer dan 14 Jaaren geregeerd, veele magtige en sterke Steden met geweld en anderzins den Koning ondergebragt, maar, zo men daar van zeide in verscheide onpartydige Princen Hoven, weinig gevorderd met zo grote magt, middelen, schatten, en Krygsheiren, dikwils daar gebied hebbende over meer dan zestigduizend Krygsknegten van zo magtigen Koning: zo dat het veelen vreemd dunkt, dat

hy niet meer met zulke middelen uitgeregt heeft, tegen een veragt, vreedzaam en onervare volk in Krygshandel, 't welk zy zeiden te zyn zonder orde of goed beleid, en dat de Spanjaarden, om hunne weelde en zagtzinnigheid, met Boter wilde verdrinken, die niet anders dan zyne slagen geweerd, of beleedigenden Oorlog gevoerd hebben, zo dat zyne tegenpartye zig liet dunken, dat elk ligt met zulke middelen veel meer zou uitgeregt hebben; maar zederd dat, in den Jaare 1588, de Spaansche Vloot haar voornemen miste, heeft Parma grote opspraak geleeden van zyne bedekte vyanden, 't welk hy zeer ter harte scheen te trekken, alzo hy nooit daar na welvarende geweest is, nog in Nederland veel geluk gehad heeft, zynde toen in zynen hoogsten roem.

Parma geraden zig Heer te maken in Nederland.

Daar is geen twyffel aan, of Parma is van verscheide partyen, vyanden van Spanje, geraden geweest, den Koning af te vallen, en zig zelve Souverain Heer in Nederland te maken, bybrengende het onregt, dat men zynen Zoon deed in 't Koningryk van Portugaal, en de bekwaamheid, die hy daar toe had, met zyn Italiaansch en ander Krygsvolk, daar het waarschynlyk was kleine tegenpartye te vinden, anders dan weinige Spanjaarden, daar tegen hem Vrankryk en Engeland bystand doen zouden: de vereenigde Nederlanden zouden wel, zo men dagt, te vreede geweest zyn, dat de andere Provintiën dus zouden mogen geregeerd werden, dat zy met de zelve mogten handelen, met gelyke voorwaarden, hunne vyanden, de Spaansche regeering, van daar geweerd zynde; de Provintiën onder den Koning, door hem geregeerd, zouden hem ligt aannemen, als zy hem gestyfd zagen met de vereenigde Nederlanden, Engeland en Vrankryk: en hier over hebben wy Fransche en Engelsche gesprekken gezien. Leyçester had ook gaerne met hem de Nederlanden gedeeld, onder zeekere voorwendzels, gelyk na zynen dood is in 't ligt gekomen: dog de Staten der vereenigde Landen stelden zig daar tegen. Maar niet tegenstaande

Leycesters voornemen de Nederlanden met Parma te deelen.

alle

alle voorsz. aanlokzels, is Parma getrouw gebleven, ten aanzien van zyne opregtheid, zo zyne vrienden zeggen, andere zeggen ten aanzien van zyne heerschappyen in Italiën, en zyne Spaansche Opzienders in Nederland, en om dat hy goed dagt te verwagten den dood des ouden Konings Philips, die hem overleefde.

Mansveld Gouverneur in Nederland bevestigd.

Na zynen dood werd Pieter Ernst, Graaf van Mansveld, die Stadhouder was, in 't Gouvernement van den Koning bevestigd, hoewel hy oud en zwak was, en dat over zulks Fuentes grote magt op zig nam, en over de Finantiën grote veranderingen en straf voornam, maar niet naar den nood en hoop, die de Landen daar van hadden. Des de Koning, op hoop van in 't kort een goed einde der Oorlogen in Vrankryk te hebben, de Nederlanden in goede genegenheid zogt te houden, besluitende daar zynen Zwager en Neef, den Aards-Hertog Ernestus van Oostenryk te ontbieden, wiens geboorte, natuur en agtbaarheid 't volk in ontzag en onderdanigheid zou houden. Den Adel zogt hy ook te gelieven, makende den Hertog van Aarschot Gouverneur van Vlaanderen, deszelfs Zoon, den Prince van Chimai, Gouverneur van Henegouwen, bevestigende Arenberg in 't Gouvernement van Gelderland, Varrabon tot Gouverneur van Artoys, Barlamont van Namen, Billy van Rysel, Douway en Orchiers: Molenbays, van den huize Croy, die onlangs uit Spanje gekomen was, daar hy Kapitein van de Garde der Artsiers, en nu gemaakt was Graaf van Solre, getrouwd met de Weduwe van Montigni, Marquies van Renti, werd Gouverneur van Doornik en Tournesis; Karel van Mansveld, Stadhouder van zynen Vader, werd gemaakt Admiraal van de Zee, en Charles d' Egmont werd hoop gegeven van zyns Vaders en Broeders Erfgenaam te zyn: de Bisschop van Kameryk, van den huize van Barlamont, om dat Kameryk hem niet wilde erkennen, werd Bisschop van Doornik gemaakt, na den dood van den laatsten Bisschop Vendeville:

De Koning besluit Ernestus van Oostenryk in Nederland te ontbieden, begunstigd den Nederlandschen Adel met eer en Ampten.

 meer

meer andere werden benoemd, en met weldaden, eer en ampten voorzien.

Des Hertogs van Parma's voornemen voor zynen dood was, op bevel van den Koning, met een geweldig Leger in Vrankryk te trekken, om daar te vorderen de verkiezing van eenen nieuwen Koning, daar mede het Verbond toen bezig was. Als Parma nu gestorven was, is Graaf Karel van Mansveld derwaards getrokken, met twe nieuwe Hoogduitsche Regimenten, onder den Baron van Parnastayn en Anglarto Curtio, Kollonellen, met een Regiment Walen van Claude Barlotte, en eenige Paerden, onder den Marquies de Malespina, Georgio Basti, en andere, daar zy, gevoegd by eenig Krygsvolk van die van het Verbond, eenige Kasteelen en de Stad Noyon namen, en door gebrek aan geld en nooddruft heeft hy daar toen niet anders uitgeregt.

Mansvelds togt in Vrankryk, 1593.

Dus willen wy hier mede dit zestiende Boek en het Jaar 1592 sluiten, zonder te vergeten, dat op Kersdag in 't zelve Jaar die van het Verbond in Vrankryk St. Valeri op de Somme weder ingenomen hadden, en dat Herry Dorleans, Hertog van Longeville, Gouverneur van Piccardyen, dat weder belegerde, met hulp van eenige Oorlogs-scheepen van Zeeland, waar van een schip, daar op Kapitein was Zeger Pietersen, in de Rivier ging leggen, belettende het ontzet en de hulp, dat die van Amiens en Abbeville derwaards zonden, waar door de Stad op Kersdag weder overgegeven werd, des Longeville met Brieven die van Zeeland zeer hoog dankte, en hun zyne overwinning toeschreef. Middelertyd waren die van het Verbond in Vrankryk bezig eenen anderen Koning te kiezen, of den Koning Katholyk te maken: en in Nederland werd verwagt de Aards-Hertog Ernestus, en Prins Maurits maakte gereedschap om Geertruidenberg te beleggen.

St. Valeri verloren en gewonnen.

Einde van het zestiende Boek, en vyfde Deel.